

પ્રકાશકના બે બોલ

સ્વ. શ્રીયુત એલેક્ઝાન્ડર કિન્લોક ફાર્ગસ. જેમના ચિરમરણીય સ્મારક રૂપે મુંબઈમાં સને ૧૮૬૫ થી શ્રી ફાર્ગસ ગુજરાતી સભા સ્થપાઈ છે, તેમણે સને ૧૮૪૬ ના નવેમ્બરમાં અમદાવાદમાં એસીસ્ટન્ટ જજ થયા ત્યારથી ગુજરાતના ઇતિહાસ તેમ જ તેનાં પ્રાપ્ત સાધનોના સંશોધનને નવો અવતાર આપ્યો. તેમણે પ્રથમ રા. ભોગીલાલ પ્રા. માસ્તર પાસે ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. પછી સને ૧૮૪૮ ના નવેમ્બરથી કવિ દલપતરામ ડાહ્યાભાઈને ગુજરાતી ભાષાના વિશેષ અભ્યાસ અર્થે પોતાની પાસે રાખ્યા. ઉપરાંત જેમ જેમ તેઓ ગુજરાતી અને ગુજરાતીઓના પરિચયમાં વિશેષ ને વિશેષ આવતા ગયા તેમ તેમ ગુજરાતના પૂર્વકાળ અને મધ્યકાળના મહિમા, ગૌરવ, અને સંસ્કૃતિથી વિશેષ જાણીતા થયા, અને તેમને ગુજરાતનો તે કાળનો વિશદ ઇતિહાસ લખવાનું મન થઈ આવ્યું. એટલે તેમણે તે સંબંધમાં વ્યાંત્યાંથી મળી આવતા સાધનો, સાહિત્યો અને સામગ્રીઓ એકઠી કરવા માંડી અને તન, મન અને ધન તેમાં સમર્પણ કરવા લાગ્યા.

તેમણે આ હેતુથી ગુજરાતના, ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ, સંગ્રામપ્રસિદ્ધ, યશ અને કીર્તિથી ઊર્જિત વિભાગો અને સ્થાનોમા પરિભ્રમણ આદર્યું. તેમાં સ્વ. કવીશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ તેમના ઘણુંખરું સહચારી હતા. તેમ કદિ મદિ, સ્વ. કવીશ્વર એકલા પણ આત્મપ્રેરણાથી તેમ જ શ્રીયુત ફાર્ગસ સાહેબની પ્રેરણાથી પણ ગુજરાત સોરઠમાં એ કામ માટે ફરતા. એ જન્મેના પ્રવાસ અને પ્રયાસના પરિણામે ગુજરાતના ઇતિહાસ સંબંધી, અને તે સાથે ગુજરાતી પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન ગ્રંથસ્થ તેમજ કંદસ્થ ગદ્યપદ્ય સાહિત્ય તેમજ ગુજરાતની પૂર્વકાલીન

તથા પ્રાકૃતકાલીન જનતાની મંસ્કૃતિ, રૂઢિરીવાજો, શિક્ષણપ્રણાલિ વગેરે સંબંધી માહિતીઓ અને તે માથે તે કાળે ગુજરાતી પ્રજાની સાહિત્યરચિ અને કેળવણી-શિક્ષણમાં અમર સ્થાન મેળવી ગયેલું હિન્દી સાહિત્ય, એ વગેરેનો મંત્રદ્વ-સંચય બહોળા પ્રમાણમાં થયો. એમની કેટલીક પ્રાચીન માહિત્યમામત્રીઓ-ગ્રંથો-દસ્તાવિજો પ્રાચીન ગ્રંથો બન્યું ત્યાં સુધી શ્રમ અને દ્રવ્યના ભોગે શ્રી. કાર્ત્તિક સાહેબે ખરીદી લીધા અને ત્યાં ન બન્યું ત્યાં તેની પ્રતિ-આવૃત્તિઓ સાગ લઈ આ રોકીને પણ ઉતારાવી લીધા. આવા ધણુક પરિશ્રમે ગુજરાત બહાર પણ શ્રીયુત કાર્ત્તિક સાહેબે કરેલા-કરાવેલા હતા. એ સદુ સંગ્રહ તપાસાવી, શ્રી કાર્ત્તિક ગુજરાતી મહાએ આ પ્રકાશક પામે તૈયાર કરાવેલી હસ્તવિખિન પુસ્તકોની સવિનય નામવલિ ભાગ ૧-૨ તેમ જ સક્ષિત યાદી નેચેથી તેનો કંઈક ખ્યાલ વાચકને આવશે. ઉપરાંત એવા કેટલોક સંગ્રહ અમદાવાદ-ગુજરાત વર્નાક્યુલર મોસાયટીમાં પણ પડેલા જણવાયા છે, તે પણ એ બંને વિદ્વાન મંશોધરના પરિશ્રમનો પૂરતો ખ્યાલ આપે છે.

આટલું જ નથી. શ્રી કાર્ત્તિક સાહેબે તે કાળના પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન દત્તિદાઓ અને માહિત્યોના નિધિરૂપ લાટચારણોને સતોધી, મહાગંભોધી તેમને પ્રસન્ન કર્યા હતા; અને તે પછી તેમની પામેના માહિતીભર્યા સંગ્રહોની પણ યથાશક્ત્ય નકલ ઉતારાવેલી છે. તેમના પેઢીપરપેઢી ઉતરી આવના ચોપડાઓમાથી ગુજરાતના કેટલાએક ગાળ્યો અને રાજ્યશો સંબંધી માહિતીઓ, વાર્તાઓ, રામા-ગમડાઓ, કવિતો, ગરબીઓ, છંદો-ચારણી તેમ જ ગુજરાતી ભાષામાં ગ્યાયત્રું લખાયત્રું મગણું માહિત્ય યથાશક્ત્ય ઉતારાવી લીધું છે. ઉપરાંત ગુજરાત કાઠિયાવાડના રાજ્યોના દરબારો, કાગભારીઓ, વહીવંચાઓ દ્વારા રેવાકાઠો, મહીકાઠો, વાત્રકાઠો, બનાસકાઠો, ઈડર, દાતા, ધગમપૂર, કાઠિયાવાડ, પાવનપુર નાંદોદ, ધગમપુર, આદિ રાજ્યો સંબંધી વિવિધ હકીકતો, જ્ઞાન્તો, અને તવારીખો પણ

કવીશ્વર દક્ષપતરામભાઈની નિયોજનાથી પ્રમાણભૂત મેળવેલાં છે. ગુજરાતના રાજ્યઓનાં દાનપત્રો, મંદિરાદિના શિલાલેખો, પ્રશસ્તિઓ, પાણીઆપરનાં ઉદ્દેશો, સ્મરણની દેરડીઓમાંના ઉદ્દેશો, વગેરેનાં અક્ષરાન્તરો અને સકલ હતું ત્યાંથીય રખોગો પણ કરાવી લીધાં છે.

આ સહુ સાહિત્યસામગ્રીમાંથી સ્વ. શ્રી હાર્જસ સાહેબે કવીશ્વર દક્ષપતરામ, સ્વ. ભાઈ દાજી, સ્વ. સાસ્ત્રી વ્રજદાસ કાળિદાસ આદિની સદાયથી સારોદાર અને તારણો કરાવી તેનો ઉપયોગ અગ્રેજી રાસમાળા ભાગ ૧ અને ૨ ભાગમાં કર્યો છે. પરંતુ તે ઉપરાંત એ મૂળ સામગ્રીનો ઉપયોગ, ગુર્જર જનતાને રસિક વાંચન પૂરું પાડે એવા, ગુજરાતીમાં લખાયેલા પુસ્તકમાં થાય એવી શ્રી હાર્જસ સાહેબની ઇચ્છા હતી. તેથી તેમણે ગુજરાતી રાસમાળા તેમથી તૈયાર કરવાની સૂચના સ્વ. કવીશ્વર દક્ષપતરામ ડાહ્યાભાઈને કરી અને 'તેમણે કેટલાંક પ્રકરણો મૂળ સામગ્રીને આધારે લગભગ મૂળની ભાષાશૈલીમાં એમ ને એમ મળ્યા તેવાં જ, વિના છાંટયે તેમ વિના ચૂંટયે, લખી દાટ્યાં. એ સંઘર્ષ અમદાવાદની વર્નાક્યુલર સોસાયટીના સેક્રેટરી મી. રી. જી. હર્ટોસે શ્રી હાર્જસ ગુજરાતી સભાને પ્રકટ કરવાને સને ૧૮૬૮ માં સોંપ્યાં. આ ગ્રંથ સાથે જોડેલી સ્વ. કવીશ્વર દક્ષપતરામ ડાહ્યાભાઈની પ્રસ્તાવના જોતા તેમણે કૃત્રી રીતે તે ગ્રંથહી રચી તૈયાર કર્યો છે, એ સારી રીતે સમજી શકાશે.

કવીશ્વરે આ ગ્રંથને "ગુજરાતી રાસમાળા" એ નામ આપેલું છે. પણ મૂળ અગ્રેજી રાસમાળાના ગુજરાતી ભાષાન્તરને "રાસમાળા" નામ આપેલું હોઈને એ બન્ને સંબંધમાં નામમાં સંબંધ થતો અટકાવવા આ પુસ્તકને "ગુજરાતના કેટલાએક ઐતિહાસિક પ્રમોગો અને વાત્તવો" એ નામ આપવું ઉપયુક્ત ધાર્યું છે. આ ગ્રંથમાંના ઘણાખરા સાહિત્યનો ઉપયોગ અગ્રેજી રાસમાળામાં તેમ જ તેના ભાષાન્તરનાં ટિપ્પણોમાં પણ થયો હોવાથી તેમ જ તેની ભાષાશૈલી શિથિલ, સ્પષ્ટિત પ્રવાહવાળી અને સાદી હોવાથી, તેમ જ મૂળ પુસ્તકોમાંથી એમ ને એમ ઉંચકી

તેનાં ભાષાપ્રવાહ, વિચાર, કર્તુમંકલના, યુનરફિનો વિવેક, અગત્ય-
અનગત્યની જાણનોની છાંટણી-ચૂંટણી આદિ ઉપર કવીશ્વર પૂનું
હક આપી શક્યા નથી. તેમ આ ગ્રંથને તેમણે પ્રકરણવાર લખેલું
હોવાનું કહેવું છે, છતાં તેનાં મુખ્ય મુખ્ય વિગતબંધ પ્રકરણો પાડેલા
નથી. એટલું જ નહીં પણ જે જાણતો હોય છે તેની
સંકલના સાધી નથી તેમ સમય કે સંબંધનો કમ જોયો નથી.
જેમ ગોઝલ લાગ્યું તે કમે લખેલું છે. એકંદરે જોતાં ગ્રંથ કેવળ
અપરિપક્વ-ટાંચલુવાળો દશામાં તૈયાર કરેલો છે; તેમ તે મંપૂર્ણ પણ
નથી.

કળી જોડે પ્રજ્ઞાવનામાં આ ગ્રંથની સાથે જ અનુક્રમણિકા
જોડેલી હોવાનું કવીશ્વરે કહેલું છે, પરંતુ તે અહીં સામેલ જણાતી
નથી. કદાચ કોટેલાં પાનાં સાથે તે તથાઈ ગઈ હોય તે કાંઈ કહે-
વાય નહીં. મજેલી પ્રતિના કાગળો ઘણા જર્જરિત, કરમાયેલા છે.
લખાણ બને જાણ્યો લખેલું છે; આગળ પાછળનાં થોડાંક પાના
કાટલપટલ અને કમી છે.

“ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી ” ના મંડલમાં આ ગ્રંથની
એક નકલ (નં. ૨૪૩, પાનું ૫૭ મું) હોવાનું જણ્યામાં આવતાં
તે મંગાવી જોતાં એ પ્રતિ અધૂરી જણાઈ છે, તેમ શ્રી કાર્પેસ
ગુજરાતી સમાજી પ્રતિ કરતાં ઘણી ઓછી વસ્તુવાળી, પાનાના અંક
વિનાની માત્ર ૫૮ છે. તેના આગલા પાનામાં પાના ૨૧૮ થી શરૂ
થેલો અને ૨૭૦ આંક જણાવેલો છે, અને અને તેજ અધૂરી અનુ-
ક્રમણિકા હોય તેમ જણાય છે. ખરી રીતે એ પ્રતિનાં પાનાં ૧૬૦ છે,
છતાં કવીશ્વરની નોંધ પ્રમાણે તેનાં ૪૭૮ પાનાં હોવાં થટે છે.

ઉપર જણાવેલી અપરિપક્વ અને અમંકલિત સ્થિતિવાળો આ
ગ્રંથ હોવાથી શ્રી કાર્પેસ ગુજરાતી સમાજે તે પ્રકટ કરવા ધારણા
રાખી નહતી. પરંતુ “ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી ” તરફથી તે

પ્રકટ કરવા માટે પોતાને સોપવાની માગણી થતા, તેમ જ આ અથ કવીશ્વર પાસે લખાવાયો ત્યારે તે પ્રકટ કરવાનો મૂળ ઉદ્દેશ હતો એ વિચાર લક્ષમાં લેતા અમારી સલાખે એની ભાષાશૈલી તેમ જ વસ્તુને એમ ને એમ સાગવી, માત્ર પ્રકરણો પાઠી, પ્રકટ કરવાનું કામ મને સોંપ્યું અને તેટલું જ કામ મેં કર્યું છે. અવગત કેટલેક સ્થળે ભાષાદોષ કે અક્ષરચૂક જણાતા તે સુધારવાની છૂટ લીધી છે તેમ તેની એકધારી નોંધણી ધોરણસર રહે, એ કારણે નોંધણી કપાક ક્યાંક સુધારી છે.

આ અંથને બે ભાગમાં વહેંચી નાખ્યો છે: પહેલા ભાગમાં રાત્રીના અર્ધગો અને ખીજા ભાગમાં વાર્તાઓ સમાવેલ છે; છતાં કવીશ્વરનો વસ્તુક્રમ તો તે ને તેજ ગમ્યો છે. ઉપરાત થોડીક વાતો અને બાબતો જેવી કે જગદેવ પરમાર, કેશર રાસાનો સાર, વગેરે મસ મોટી હોઈને, અંથનું કદ વધી જતા પડતી મૂકેલી છે.

મુખ્ય, શ્રી કાળસ ગુજરાતી }
સલામ દિર, ૩૬૫, ગિરગામ }
બેક રોડ મુખ્ય નં. ૪ }
જેઠ વદિ ત્રયોદશી, મંગળવાર }
તા. ૨૦-૬-૩૩ }

અંથસારોદ્યાર કરનાર

પ્રકાશક

અખાલાલ જીલાખીરામ જાની

પ્રસ્તાવના

મેહેરખાન આનરેબલ અલેક્ઝાન્ડર કિન્લાક ફારબસ સાહેબે ગુજરાતમાં વહીવંત્રી ભાટોના ચોપડા તથા જૈન લોકોના રાસ વગેરે જૂના પુસ્તકોનો શોધ કરીને રાસમાળા નામનું એક પુસ્તક અંગ્રેજી ભાષામાં રચીને વિશાળતા ૧૮૫૬ ની સાલમાં છપાવ્યું છે. તેના બે ભાગ છે. અને એના ચાર વિભાગ છે. એમાંના ત્રણ વિભાગમાં જે અમલ પુસ્તકો ઉપરથી તેમણે પ્રકરણ દાખવ કરેલા છે, તેમાંના કેટલાએક પ્રકરણો અને ગોપીને અને કલ્યુ જે આટલા પ્રકરણોનું એક પુસ્તક ગુજરાતીમાં છપાવીને પ્રકટ કર્યું હોય, તે તે ગુજરાતી વાચનારાઓને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડે. એ કામ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની મારફતે થાય, તે ઘણું સાફ. પછી આ પુસ્તક તૈયાર કરાવવાનું અને પ્રકટ કરવાનું કામ એ સોસાયટી એ માથે લીધું. અને સોસાયટીના મેકેટરી મહેરખાન ટી. બી. હર્ટિસ સાહેબના હુકમથી મેં એટલે દલપતરામ ડાહ્યાભાઈએ એ તૈયાર કર્યું.^૧

આ પુસ્તક વાચવાથી વાચનારને ઇતિહાસનું જ્ઞાન થશે, તથા આગળના ક્ષત્રીયો કેવા બદાહુર હતા તે જણાઈ આવશે. આ દેશમાં એવો આલ્સ હતો કે ફક્ત ઇતિહાસ જાણવા સાફ લોકો જૂની વાનો સાબળતા નહોતા; પણ તેમાં ચીરસ કે, અદ્વિત રસના ચમત્કારથી સાબળવાની મીઠાસ ઉપજે, એવી વાતો સાબળવા આદતા હતા. તેથી કવિઓએ અલંકાર ભેગવીને નવરસ પાછીને ઇતિહાસની વાતોને આજ મુધી જીવતી રાખી છે. તેમાં સાચી વાત કેટલી છે, અને અસંભવિત

૧. આ પુસ્તક પાછળથી કવીચર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈએ ગુ. વ. સોસાયટીના મંત્રી મિ. હર્ટિસ દ્વારા શ્રી ફાર્બસ ગુજરાતી સભા મુંબઈને સોંપ્યું છે, જે અત્યારે પ્રકટ થાય છે. પ્રકાશક અ. જી. ભટ્ટી.

વાતો ફેટલી છે, તે શોધક પુરુષો સમજી શકે છે. ફેટલીએક 'વાતો' એ ત્રણ પુસ્તકોમાંથી જૂદી જૂદી ઢગમાં, અને એકબીજાને મળતી આવે નહીં, એવી રીતની મળી આવી; ત્યારે તેનો તપાસ કરીને પોતાના મનમાં ખાતરી થઈ, તે પ્રમાણે દાખલ કરવાનું સાહેબે કરમાવેલું, તેથી તેમ દાખલ કરેલું છે. ફેટલાએક પ્રકરણો વજલાપામાં કે મારવાડી, અથવા ચારણી, શુદ્ધ કે અશુદ્ધ ભાષામાં છે, તે અમલ પ્રમાણે શાસ્ત્રી અક્ષરોથી લખીને તેનો ગુજરાતીમાં અર્થ તેની જોડે લખેલો છે.

સંવત ૮૦૦ હિપરના સૈકામાં ગુજરાતમાં મોટામાં મોટું રાજ અણહીલવાડ પાટણમાં રથપાણું. તે વખતથી ગુજરાતના રજ-પૂત રાજાઓના ઇતિહાસ આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે.

તે પાટણ વસાવનાર વનરાજ આવડો હતો. તેનો બાપ જય-શિખરી આવડો હતો. તેનું નામ રત્નમાળ નામના મંથમાંથી, તથા જૈનના જિન હરખટ્ત કુમારપાળ રાસમાંથી મળી આવે છે. આ પુસ્તકમાં પ્રથમ તે જયશિખરનું ચરિત્ર દાખલ કર્યું છે. તે રત્નમાળ મંથ કૃષ્ણાજી નામના કવિએ રચેલો છે. તેની ભાષા પ્રવીણસાગર મંથના જેવી છે. તેથી જણાય છે કે તે સંવત ૧૮૦૦ના સૈકામાં બનેલો હશે. આમાં લખેલું જે જે પ્રકરણ જેની જેની પાસેથી મળેલું તે ધણીનું નામકામ તે તે પ્રકરણને મથાળે લખેલું છે.^૧

મહેરબાન ફારબસ સાહેબને મંસૂત પ્રબંધચિંતામણિ, દ્વાઅય, શત્રુજયમાહાત્મ્ય, કુમારપાળચરિત્ર, કુમારપાળ પ્રબંધ, ઔદિચ્ય પ્રકાશ, સંકરદિગ્વિજય, નગરખંડ, બોજપ્રમંથ, અને હિંદુસ્તાની ભાષાના પૃથ્વીરાજ રાસો, રત્નમાળા, પ્રવીણસાગર, આદિત્યસિંધુ, તથા ગુજરાતીમાં કુમારપાળ રાસો, વનુપાળ તેજપાળનો રાસ અને મુસલમાનીમાં આઈન અકબરી, તથા મીરાતે એફમદી, અંગ્રેજીમાં

* ૧ પુસ્તક પ્રકટ કરતાં એવી નોંધ મથાળાને બદલે પાદનોંધમાં મૂકેલી છે.

ટોડ રાજસ્થાનઃ એટલાં પુસ્તકો ઘણી મહેનતથી મળ્યાં હતાં.

સાસી વૃજ્ઞાણ કાગીદાસે ઘડતાર લાઉં દાઝને વાસ્તે એથી પણ વધારે એટલે કીર્તિકૌમુદી, ભોજપ્રબંધ, રાજશેખરને! ચતુર્વંશતિ પ્રબંધ વગેરે મોકલ્યાં છે, અને હું ધારું છું કે હજી અમદાવાદના, ખંભાતના, વડવાણના અને પાટણના જૈનના પુસ્તક-ભંડાર કોઈથી બેવાઈ શક્યા નથી. તેઓ બેવાશે ત્યારે ગુજરાતના ઇતિહાસનાં ઘણાં પુસ્તકો મળી આવશે.

વહીવંચા ભાટોનું ગુજરાત રાજ્યોની જૂની વાતો અને વંશાવળી ઉપરથી આવે છે; માટે વાતો તથા નામો કોઈને લખવા આપના નથી. તેથી તે ઘણી મુશ્કેલીથી સાહેબને મળ્યાં હતા. અને દેટલાએ અંથો મેગનાં પણ ઘણી મહેનત પડી હતી. રાનમાળનું પુસ્તક વડવાણના દેશજ ગદવીએ અધુરું આપ્યું અને પ્રથમ કહેતો હતો કે મારે ઘેર પૂરું પુસ્તક છે; પણ તેની આપવાની ઇચ્છા ન હતી. પાટણમાં હીરજી બારોટે કશું હતું કે મારે ઘેર તે પુસ્તક છે, પણ તેણે ઘણું લોભ જણાવ્યો. તેથી સાહેબે તેની દરકાર જણાવી નહીં.

બૂજના રાવસાહેબના પૂર્વજોના ઇતિહાસનો લખપતસિંહુ નામનો અંથ છે, એવું સાબલ્યાથી સાહેબે ત્યાંના રાવસાહેબને બે પત્રો લખ્યા હતા. પણ તે અંથ આવ્યો નહીં. તેથી આ પુસ્તકમાં બૂજના રાવ અને નવાનગરના જામસાહેબના પૂર્વજોની ખ્યાત વધારે લખાઈ નથી. માટે કાઠિયાવાડમાં આવી રીતે શોધ કરીને ત્યાંના ઇતિહાસનું પુસ્તક કોઈ બનાવશે તો તે ઘણું સારું થશે.

રાજ વાસ્તે આ દેશના કેટલાએક રાજ્યો પોતાના બાપને, ભાઈને, તથા વિશ્વાસુ માણ્યને વિશ્વાસઘાત કરીને મારી નાંખેલા છે. તેથી કોઈ કોઈનો વિશ્વાસ કરે એવું નહોતું. અને રાજ્યો પણ ધાડ મેગવીને ગામો લૂંટતા હતા, અને ભાષાતો જીવક વાસ્તે બારવટાં કરતા હતા. રાજ ગુજરી જાય તેની સ્થળે રાણીઓને બગા મરવું પડતું હતું. રાજ્યો પોતાનું રાજ રાખવા સાદ પોતાની દીકરી મુસ-

લખાનને દેતા હતા; ઇત્યાદિ ઘણાં દુઃખકારક ચાલ હતા. કેવી રીતે ઈન્સાફ થતા હતા તે વાતો તો ક્યાંઈ વાંચવામાં આવતી જ નથી. ફક્ત છાત્રાની અને માંદોમાંદો લઢીમુઝાની વાતો જોવામાં આવે છે.

આ પુસ્તક વાંચીને આજના રાજ સાથે તે વાતો મેળવી જોશે તો ઘણો ફેરફાર જણાશે. આ પુસ્તકમાં મેં મારા વિચાર પ્રકટ કર્યા નથી, કારણ કે સાહેબની તેવી મરજી નહોતી. માટે વાંચનારાઓએ જ વિચાર કરવો કે તે વખતના રાજાઓને અને રૈયતને કેવાં દુઃખ પડતાં હતાં. આ પુસ્તકમાં કીયા કીયા રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ છે; તે આની અનુક્રમણિકા વાંચવાયી જણાશે.

ટાલુરો

ઓગણીસેં ચાલીશમાં, સજી પ્રકરણ સંબંધ;

શુદી દશમી વૈશાકમાં, પૂરણ કર્યો પ્રયથ.

એ, કે, ફેરબસ સાહેબની તારીફનો સવૈથો

પાર વિના ઉપકાર કર્યાં સરકાર તળો અધિકાર ધરીને,
ઘાત જૂની ઠકરાત તળી દિ(ન) રાત લસી ગુજરાત ઠરીને;
માન મલ્લ્યું ન માનવીનું, અપમાન કર્યું ન ગુમાન કરીને;
ઈંગ્લીશ કે રશ આર્યસમા પળ ફાર્બસ તુલ્ય થશે ન ફરીને

મંડીણી સાલવારી^૧

૧૫૭૩

૧૫૭૮ ૧૬૨૬ આઝીઝ કોકાને ઈડરના રાગએ અમદાવાદમા ધેર્યો.

૧૬૦૫ ૧૬૩૪ ટોડરમણને અકબરે મોકલ્યો.

૧૬૬૪ ૧૬૬૧ અકબર મુઝો, તેના પુત્ર સલીમ ગાદીએ બેઠો.

૧૭૦૮ ૧૭૧૦ શિવાજીની ગાદીએ ચાલુ રાગ થયો.

૧૭૬૪

૧૭૨૭ ૧૭૮૦ શેરખુર્દખાએ ગુજરાત દ્વાર કર્યું.

૧૭૩૨ ૧૭૮૮ અબેમંદજી ગુજરાતમા આવ્યા.

૧૭૫૫ ૧૭૮૧ ગાયકવાડ તથા પેશવાએ ગુજરાત લીધી.

હસ્તી. સંવત તે વખતમા દત્તા તેઓના નામ.

૧૧૬૧ ૧૨૪૭ પૃથ્વીગજ ચંદુલાણને માગીને દીલ્લી સાહયુદ્ધને લીધી.

ચુ. ઇ. ૩૨

૧૧૬૪ ૧૨૫૦ મહમદ ઘોરીએ કનોજ લીધું? તે જયંદના વંશના
માદવાડમાં ગયા.

ગજનીના કુતખુદીને પાટણના બીમદેવને દરુબ્યો.

૧૨૬૭ ૧૨૫૩ હરજી વાધેવાનું રાજ અલ્લાઉદ્દીને લીધું.

૧૮૬૧ ૧૪૦૭ મુજફ્ફરે ઈડરના રાવ રાયમવજીને હેગન કર્યો. ૪૩

૨
ગોમનાથનું દહેરું પાડ્યું.

૧૪૧૧-૧૨ ૧૪૬૭ અમદાવાદ વમાન્યુ અહમદશાહે.

૧. કેટલેક સ્થળે આ સાલવારી ચોક્કસ નથી. તે મેળવી પાછી હસ્તાની નરત પ્રસ્તુત મંથપ્રકાશને નજી દવે નદી^૨ લાખ્યાથી, —કારણ એ વિષય આ પુસ્તકમાં િ સમાવાયેલો નથી, તેમ મહત્વનો કે હપયોગી નથી, તેથી તે સચોટી ચોક્કસ કરેલ નથી જેમ હતી તેમ ને તેમ આપી છે. પ્રકાશક અ. જી. લાની.

- ૧૪૨૬ ૧૪૮૨ અહમદનગર વસાવ્યું, ઈડર તથા આંખાનેર ઉપર
ખંડણી બેસારી. ૪૫
- ૧૪૪૩ ૧૪૯૯ મહમદશાહે ઈડર ઉપર ચઢાઈ કરી ને તેની
કુંવરીને પરણ્યો.
- ૧૪૪૯-૫૭ ૧૫૦૫ આંખાનેરના રાજા મંગલસે પાદશાહને દરોવ્યો.
બેવાડના તથા આગ્રાના કુંલા રાણાને દરોવ્યા. પછી
મહમદ બેગડો ગાદીએ બેઠો. ૪૭
- ૧૪૬૮ ૧૫૨૪ મહમદ બેગડાએ સોરઠ ઉપર ચઢાઈ કરી, જૂના-
ગઢના મંડળિક.
- ૧૪૭૨ ૧૫૨૮ કચ્છ ઉપર ચઢાઈ કરી. પછી આંખાનેરના પતાઈ રાવળ.
૧૪૮૪ ૧૫૪૦ પતાઈ રાવળને જિત્વીને ઉમરાળાના ગોહેલને કેદ
કરીને લાવ્યો.
- ૧૫૦૭ ૧૫૯૩ ફિરંગી માથે લડવા દમણુ ગયો.
- ૧૫૧૧ ૧૫૬૭ મહમદ બેગડો મુઝા, તેનો દીકરો મુજ્જરશાહ
થયો. તેની વખતમાં ઈડરના રાજા બીમદેવે બળવો
કર્યો તેથી પાદશાહે લીધું. પછી બીમદેવનો દીકરો
ભારમલજી થયો. ઈડરનો ગમ્મ સુરજમલ હતો તે
મુઝાથી તેનો દીકરો રામમલજી નાની ઉંમરનો
હતો, તેથી સુરજમલજીનો ભાઇ. ૫૧
બીમદેવ ધણી થઇ પડ્યો હતો.
- ૧૫૯૫ ૧૬૦૧ મહમદખાન સાથે ઈડર, આઘાવાડ વગેરેને
લડાઈ થઈ ૫૩
- ૧૫૭૭ ૧૬૨૮ અકબરને હાથ મુજરાત ગઈ.

વિષયાનુક્રમણિકા

ભાગ ૧ લો

પ્રકરણ	વિષય	પાનાં
પ્રકરણ ૧ ૩	મહાવાણ્વો મળધી મહિ ૧ મેથાસના મનાણા ૨ કટોસણના દા રની ખ્યાત ૩ પનાગના મહાવાણ્વની ખ્યાત ૪ મહાવાણ્વની પૂગણી	૧—૧૬ ૧—૩ ૩—૪ ૪—૧૪ ૧૪—૧૬
પ્રકરણ ૨ ૭	વમોડા માણસાના ચાવની ખ્યાત ૧ મેસાણાવાળા મુરખમલ્લનો વસ ૨ માણસાવાળાની વહી	૧૭—૨૪ ૨૦—૨૨ ૨૨—૨૪
પ્રકરણ ૩ ૭	ધધુકાના વાતમ બ્રાહ્મણો	૨૫—૨૬
પ્રકરણ ૪ ૭	પાટલીના દેસા ની ખ્યાત	૨૭—૩૩
પ્રકરણ ૫ ૭	ઈરની હની ત	૩૪—૪૬
પ્રકરણ ૬ ૭	વિગ્મદેવચ્ચિ	૪૬—૬૬
પ્રકરણ ૭ ૭	રાવ પૂલેછ અને ઈર	૭૦—૭૨
પ્રકરણ ૮ ૭	ઈરના ગમ્મઓનો પોળોનો કમળો ગવ કસ્યાણમલ્લની વસાવણી	૭૩—૧૦૬
પ્રકરણ ૯ ૭	મુટેડીના ચટુવાણ્વનો દતિદાસ ઉપના દતિદાસની પૂગણી	૧૦૭—૧૩૬ ૧૩૬—૧૩૮
પ્રકરણ ૧૦ ૭	ઈરના પટાવન ચાપાવનોનો દતિદાસ	૧૩૮—૧૪૨
પ્રકરણ ૧૧ ૭	મહિના ચાપાવનોનો દતિદાસ	૧૪૨—૧૬૫
પ્રકરણ ૧૨ ૭	મહિના ચાવન ચાપાગમલ્લ	૧૬૫—૧૭૮

પ્રકરણ ૧૩ મું	રહેવર રજપૂતોનો ઇતિહાસ	૧૭૯-૧૮૫
પ્રકરણ ૧૪ મું	હાંતાના રાણાઓ ઇતિહાસ	૧૮૬-૧૯૮
પ્રકરણ ૧૫ મું	ઉર્જીણના વિક્રમ પરમારની વંશાવળી	૧૯૯-૨૦૯
પ્રકરણ ૧૬ મું	રાણા વાઘ, રાણા ભરમલજી, નેતમલજી	૨૦૯-૨૧૬
પ્રકરણ ૧૭ મું	રાણા પૂંજેજી, ગજસંઘજી, પૃથ્વીસંઘજી	૨૨૦-૨૪૭
પ્રકરણ ૧૮ મું	મુદાસણના દાકોરનો ઇતિહાસ	૨૪૭-૨૫૪

ભાગ ૨ ને વાર્તાપ્રસંગો

પ્રકરણ ૧ હું	જૂનાગઢના રા'કવાદ	૨૫૫-૨૫૭
પ્રકરણ ૨ છું	સોલંકી રાજખીજચરિત્ર	૨૫૭-૨૬૨
પ્રકરણ ૩ છું	કચ્છના રાવ લાખા પુલાહી	૨૬૩-૨૬૮
પ્રકરણ ૪ યું	વહોરાઓની જકાત	૨૬૯-૨૭૦
પ્રકરણ ૫ મું	વાઘેલા વંશ વિશે	૨૭૨-૨૭૩
પ્રકરણ ૬ હું	ઝાલા રજપૂતોના ચરિત્ર	૨૭૩-૨૭૭
પ્રકરણ ૭ મું	ચન્દ્રમિલજીતું ચરિત્ર	૨૭૭-૨૮૧
પ્રકરણ ૮ મું	વટવાણ અને હળવદના રાજાની ચદાઈ વાંદાનેર, ધ્રાંગધ્રા, કોટા, સીમલા, ચૂડા, થાન-લખતરની વંશાવળી	૨૮૧-૨૯૦ ૨૯૧
પ્રકરણ ૯ મું	અમદાવાદ કર્યાની વાત	૨૯૨
પ્રકરણ ૧૦ મું	મૂળાના પરમારોની ખ્યાત	૨૯૩-૨૯૫
પ્રકરણ ૧૧ મું	રાણપુરની હકીકત	૨૯૬-૩૦૦
પ્રકરણ ૧૨ મું	ધોળકાના કરબાતીની વાત	૩૦૧-૩૦૫
પ્રકરણ ૧૩ મું	ગોહિલ વંશ વિશે કંઈક	૩૦૫-૩૦૭
પ્રકરણ ૧૪ મું	ગોહિલ સેજકજી પંચાલમાં	૩૦૮-૩૧૫

પ્રકરણ ૧૫ મુ	સેજકજીને માથે હોતો	૮૧૬-૩૧૮
પ્રકરણ ૧૬ મુ	અખેરાજી ભાવસ ધજી અને વખનસ ધજી	૩૧૮-૩૨૨
પ્રકરણ ૧૭ મુ	સિંધના પાવર પરગણામાથી સોરઠમા કાઠીઓ	૩૨૩-૩૨૪
પ્રકરણ ૧૮ મુ	એજનવાળાની વાત	૮૨૪-૩૨૬
પ્રકરણ ૧૯ મુ	શધરા જેસગના કમવાણો	૩૨૬-૩૨૮
પ્રકરણ ૨૦ મુ	કુમારપાળ અને રતનકુવરી	૩૨૮-૩૨૯
પ્રકરણ ૨૧ મુ	કુમારપાળ પત્રીના ગજાઓ	૩૩૦-૩૩૨
પ્રકરણ ૨૨ મુ	રા ખેગારની વાત	૩૩૧-૩૪૩
પ્રકરણ ૨૩ મુ	માડવરા દેવની વાત	૩૪૩-૩૪૬
પ્રકરણ ૨૪ મુ	પ્રસર મકવાણો	૩૪૬-૩૫૫
પ્રકરણ ૨૫ મુ	વગહો અને જેતો	૩૫૫-૩૫૬

શ્રી ફાર્જિસ ગુજરાતી સભા-મુંબઈ

શાળા-પાઠશાળાઓને ઇનામ માટે તેમ પુસ્તકાલયોના

સંગ્રહ મારે અડધી કિંમતની ગોઠવણ

સાહિત્યપ્રચારને ઉત્તેજનની યોજના

શ્રી ફાર્જિસ ગુજરાતી સભાએ મુંબઈ ઇલાકાના, સરકારી, દેશી રાજ્યોના તેમજ મ્યુનિસિપાલીટીઓ અને લોકલ બોર્ડોના ફળવણી ખાતાઓમાં અભ્યાસ તથા વાચનપ્રમાર દ્વારા તથા વિદ્યાર્થીઓને અપાતા ઇનામો દ્વારા, તેમજ તેમના દરતકની નિરાણોની તથા સાર્વજનિક લાઇબ્રેરીઓ અને પુસ્તકાલયોમાં ગુજરાતી સાહિત્યનો પ્રસાર બહોળા પ્રમાણમાં સહેલાઈથી જોઈ ખરચે થઈ શકે તે માટે યોજાતી માલીફીના નીચે નમુનાવેલા પહેલા દસ સુધીના અક્ષવાળા પુસ્તકો (રાસમાળા ભાગ ૧-૨ સિવાય) અર્ધી કિંમતે ઉપલી સંસ્થાઓને વેચાતા લઈ શકવાની અનુકૂલતા કરી આપવાને યોજના કરી છે.

રાસમાળા ભાગ ૧-૨ આ સંસ્થાઓને ૧૨૧૧ ટકામાં કમીરાનથી વેચાતી આપવા ઇરાબ્દુ છે.

આ યોજનાનો લાભ લેવા તે તે ફળવણી ખાતા અને સંસ્થાઓ પ્રેરાય તે માટે યોજાતી માલીફીના પુસ્તકોનો પરિચય તૈયાર કરી પ્રકટ કરેલો છે. જેને તે જોઈનો હોય તેને મંગાવેથી મફત મોકલવામાં આવશે.

આ પુસ્તકો અડધી કિંમતે વેચાતા લેવા છાંછતી મંરથાએ નીચેને રાગનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની, બી. એ.

શ્રી ફાર્જિસ ગુજરાતી સભા મંદિર

લેર્મોન્ટન રોડની બાજુમાં, કોંગ્રેસ મીટ, ૩૬૫, ગિરગામ,

મુંબઈ નં. ૪

શ્રી કાર્ખસ ગુજરાતી સભાની માલીફીનાં પુસ્તકો ૧

૧-૨ રામભાણ (ચિત્ર) તૃતીય આવૃત્તિ, ભાગ ૧ લો, તથા ખીલો; રચનાર રવ. શ્રી. એલેક્ઝાન્ડર કિન્લોક કાર્ખસ. ભાષાન્તર કાર, અને વિવિધ ટિપ્પણીઓ તથા પરિચિટો યોજનાર દિ. બ. રાહુછાડ-ભાઈ ઉદયરામ દવે. દરેકનું મૂલ્ય ૫-૮-૦

૩. કાર્ખસ જીવનચરિત—રચનાર, રવ. મન સુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠી, બે. પી. મૂલ્ય ૮-૮-૦ (હાલ અપ્રાપ્ય).

૪ કાર્ખસ ઓરેલીઅમ એન્ટોનીનસના મુવિધારો—ભાષાન્તરકાર, મ્વ દીરનરેરા, સર કેસરીસિંહજી, હપોદ્ધાત લખનાર અને સંગ્રહમુલાપિત અને તત્વજ્ઞાનનાં વચનો નોંધનાર રા. રા. નમીનદાસ પુર-પોતમદાસ સંઘવી. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૫ શ્રી. કા. ગુ. સભાનાં પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ ભા. ૧ લો, ૨ ભો; (૧-૫૦, અને ૫૧ થી ૧૫૦ પુસ્તકોની યાદી) તૈયાર કરનાર રા. રા. અંબાલાલ જુલાખીરામ જાની બી. એ. દરેકનું મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૬-૧) શ્રી કાર્ખસ ગુજરાતી સભાનાં ૬. પુસ્તકોની સંક્ષિપ્ત યાદી. તૈયાર કરનાર રા. રા. અંબાલાલ જુલાખીરામ જાની, બી. એ

૭ ગુજરાતનાં ઐતિહાસિક સાધનો ભાગ ૧-૨ (સાથે ભેખ) મદો, વંશાવળીઓ, શહેરો અને સંબંધી હકીકતોનાં લખાણ. સભાનાં સાધનોને આધારે તૈયાર કરનાર રા. રા. નમદાસ કર વલ્લભજી દિવેદી, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૮ રસકંઠલોહ : બાળાએ માતાનાં શ્રીજીવનનાં પ્રચલિત ખીતો. સંપાદક રા. રા. જનલાલ વિ. રાવળ. રૂ. ૦-૧૦-૦.

૯ પ્રબોધખત્રીશી (કવિ બધારા માંડલુદત) અને રાવળ મદો-દરી સંપાદ (કવિ શ્રીધરદત). બન્નેય જૂના ગુજરાતીના મથો—દીકા સાથે. સંપાદક મ્વ. ગ. મહિલાલ બ. વ્યાસ, દીકા તથા હપોદ્ધાતના લેખક રા. રા. શંકરપ્રસાદ જનલાલ રાવળ. મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦.

૧૦ પ્રાચીન કાવ્યવિનોદ ભાગ ૧ લો—પ્રાચીન આખ્યાનો અને પદો, નાકર આદિ કવિઓના મથો, (ભાષા કંઠક અર્વાચીન ગુજરાતી ભેવી) સંપાદક રા. રા. જનલાલ વિ. રાવળ. મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

૧૧ અહનુવર—એ નામનો સર્જનજોતો મંત્ર, પાઠની ધર્મવત્તવું નેત્રિક દ્રષ્ટિએ અવલોકન રા. રા. માનસંકર પિતંબરદાસ મદેદા. મૂલ્ય ૦-૮-૦

૧૨ ચતુર્વિંશતિપ્રવચ્ચઃ—શ્રી રાજશેઠ્ઠરસુરિસન્નવૃદ્ધઃ—
પરિશિષ્ટેન સમલંકૃતઃ સંશોધિતઃ પમ. પ. ફ.યુપપદ-
ધારિણા પ્રો.હીરાચાલેન। મૂલ્યં રૂ. ૨-૮-૦

૧૩ પ્રવચ્ચચિન્તામણિઃ—શ્રી મેરુતુંગાચાર્યરચિતઃ
શાસ્ત્રી દુર્ગાશંકરેણ સંશોધિતઃ મૂલ્યં ૧-૮-૦

૧૪ શાકતસંપ્રદાય—સિદ્ધાન્તો, ગુજરાતીમાં તેનો પ્રચાર અને
ગુજરાતી સાહિત્ય ઉપર અસર. હાદિ અને હાદિ મતનાં બે શ્રીચક્રો આપે
લે દિ. બ. નર્મદાસાંકર દેવસાંકર. મહતા. બી. એ. મૂલ્ય ૧-૮-૦.

૧૫ ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો—ભાગ ૧ લો પ્રાચીન ગુજરાતી
વાણિજ્ય વંશની સમાપ્તિ પર્યંતના. મહારાજા અરોંધ્ય ગુજરાત વંશ પર્યંત
ગોંધી સંશોધી તૈયાર કરનાર, રા. રા. ગિરનારસાંકર વલ્લભજી આચાર્ય.
એમ. એ. કમુરેડર, પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ મ્યુઝીઅમ-કેમ્બ્રિજ. મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

૧૬ મહાભારત-પ્રાચીન ગુજરાતી અનુવાદ, રેકવકવિ હરિદાસકૃત
આદિપર્વ અને નાગરાવિ વિષ્ણુદાસરચિત સભાપર્વ સંપાદક અને
સંશોધક રા. રા. દેસવરામ ઠાણીરામ શાસ્ત્રીજી, મગિરામ.

૧૭ ગુજરાતના કેટલાએક ઐતિહાસિક પ્રસંગો, તથા વા-
ર્તાઓ વા. ગુજરાતી રાસમાળા, સંપાદ કરનાર અને લખનાર રવ.
કનીશ્વર હરપતરામ હાલાભાઈ મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦.

૨ સભાના પારિતોષિકથી પ્રસિદ્ધ ગ્રંથો ૫,

(૧) મેટરલોજીના નિબંધો—(ભાષાન્તર) રા. રા. ધનમુખભાઈ કૃ. મહેતા.

(૨) વૈષ્ણવધર્મનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ—રા. ગ. દુર્ગાસાંકર દેવજી-
રામ શાસ્ત્રી (અપ્રાપ્ત; દ્વિતીય આવૃત્તિ સરોધાબી તૈયાર કરાવાય છે.)

(૩) શીવમતનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ—રા. રા. દુર્ગાસાંકર દેવજીરામ
શાસ્ત્રી. (અપ્રાપ્ત; દ્વિતીય આવૃત્તિ સરોધાબી તૈયાર કરાવાય છે.)

(૪) દેહ, જીવ અને આત્માની વૈજ્ઞાનિક ગ્રીમાંસા (ભાષાન્તર)—
રા. રા. ગ્રેમસાંકર નારણજી દેવે.

લોર્ડ મેરલીકૃત ટોગ્રેમિસ (ભાષાન્તર), સત્યાગ્રહની મર્યાદા
રા. રા. મહારેવ હરિભાઈ દેસાઈ, બી. એ. એલ. એલ. બી. મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૩ સભાના ગ્રાંથથી પ્રસિદ્ધ ગ્રંથો ૬

(૧) નર્મદા સ્વ કવિ નર્મદાસાંકર લાલસાંકર દેવે.

(૨) “ભક્તકવિ શ્રી દયાશમનું જીવનચરિત્ર”—લે. રા. રા. રાંકરપ્રસાદ
જનનવાસ રાવળ, પ્રકાશક રા. રા. નારણદાસ ધરમાણદાસ હમેદવાળા.

(૨-૪) કાઠિયાવાડનું કંઠસ્થ સાહિત્ય, ભાગ ૧ હો તથા ૨ એ (પ્રાચીન સંગ્રહો)—રા. રા. હરભોવિન્દ પ્રેમશંકર ત્રિવેદી. મદુરા

(૫) અભિમન્યુ આખ્યાન—જનતાપીકૃત (૨ મં. ૧૭૮૫), રા. રા. મંજુલાલ રણડોરવાલ મજમુદાર, બી. એ. એલએલ. બી. વટોદરા

(૬) સંમુદ્રાખ્યાન (કાવ્ય) રા. રા. ગજેન્દ્રશંકર ભાવશંકર પંડ્યા એમ એ સુરત

૪ મુદ્રણાલયમાં ૭.

(૧) રૂસ્તમ બહાદુરનો પવારો(શિખર) ગ. રા. અંબાલાલ ખુન્ની, બી. એ

(૨) દેશવકૃત ભાગવત દશમસ્કંધ—રા. રા. અં. ખુન્ની, બી. એ

(૩) રા. રા. નરસિંહગર બોળાનાથ દીવેદીવાનાં “કાદંબોલોલલ લેકચર” ભાગ ૧ લાનું ભાષાન્તર (સચિત)—રા. રા. રા. પ્રે. બક્ષી, બી. એ.

(૪) “અતુલિશતિ પ્રબંધ”—ગુજરાતી અનુવાદ. તેવાર કનનાર પ્રા. હિરાલાલ રસિકાસ કાપડીયા, એમ. એ

(૫) પ્રબંધચિંતામણિ—મેઘનંદાચાર્યકૃત ગુજરાતી અનુવાદ. તેવાર કનનાર રા. રા. દુર્ગાશંકર દેવજીરામ શાસ્ત્રી.

(૬) મહાભારત ગુજરાતી—ભાગ ૨ એ વૈશ્યકવિ નાકરચિત્ આરણ્યક પર્વ, સંશોધક ગ. રા. દેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી. મંચિરોજ

(૭) નરપતિકૃત “પંચકંઠ” (સં. ૧૫૪૫) સંશોધક રા. રા. શંકર-પ્રસાદ ઇબનલાલ રાવળ.

૫ તૈયાર થતાં ૫

(૧) રાક્ષસાણાની પૂરવિહાર—દિ. બ. રણડોરવા; ઉદયરામ દલેએ સંગ્રહીત, મેડારી લખનાર રા. ગ. ગિરજશંકર વલ્લભજી આચાર્ય એમ એ.

(૨) “કલિમણીરી વેલી”—(પ્રાચીન) તેવાર કનનાર ગ. રા. નરવરલાલ ઇચ્છારામ દેસાઈ બી. એ.

(૩) મધુસૂદન વ્યાસકૃત હંમાવતીની વાતો—સં. ૧૬૫૪ (પ્રાચીન) સંશોધક રા. રા. શંકરપ્રસાદ ઇબનલાલ રાવળ.

(૪-૫) રૌપ્યધર્મ અને વૈષ્ણવ ધર્મ—તેના સિદ્ધાન્તો, ગુજરાતમાં પ્રચાર અને ગુજરાતી સાહિત્ય હપ્ત તેની અસર, સંશોધિત પરંપરા દ્વિતીય આવૃત્તિ, કર્ણ રા. ગ. દુર્ગાશંકર દેવજીરામ શાસ્ત્રી.

મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કું.
જુલસેલમ એન્ડ પબ્લીશર્સ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ નં. ૨

ઐતિહાસિક કેટલાએક પ્રસંગો

મકરણ ૧ છું

મકવાણાઓ સંબંધી કાંઈક

મેથાણના મકવાણા

ગીત રૂઝવાની નવનું.

ખસે ખેડ ખચાં તણી બેળ માલી ખરી,
લાખ લાખાં દર્ગાં મેળ લાડો;
નેરાવર રાજ્યી લીર ન દુધ જાદી,
આવીઓ જૂપતો તહે આડો. ૧

ખેમ ખુરાશાણુરા વેધ માતા ખરા;
ધરાપર ધમધમે ગેણુ મુળે;
બીર ગોદક તાપી તાણુવા મહા ભડ;
કમર કર આલિયો કાન દૂલ્લે. ૨

હેતરા કુંજરાં નરાં ચાલતાં હસમ,
વસમ ગત સિંધુવા રાગ વાગે;
ઝીકતો આભસર ટેક દે ઝીલિયો;
ખેલિયો પ્રગરા ખીચ ખાગે. ૩

અલંગારો ખેડીયો નાહકુર ભિકરો,
દબે દે પાણુ ધમસાણુ દાખે;
ભાહરાં ધરાવે અઓ ધર જૂપતો
રાવ કાદા તણી ધસ રાખે. ૪

ભાવાર્થ:-ખડવ જાતિના કાદિયોનો મેળાવો ખરેખરો થયા હતા તેનું ગામડું હાથમાથી ખરચું અને નેરાવર ધર્સગધરાના રાજ્યી ન્યારે

મદદ થઈ સંજી નહીં; ત્યારે લાખજાખની ફાજ ભેગવીને વરરાત્રી
-જૂપતસંઘ આડો આવ્યો.

પુરાણાણી એટલે મુસલમાન લોકો ખરા ઉન્મત્ત હતા. તેઓનો
ખેદો લઈને વેધ્યા તે સમે પૃથ્વીનું પડ ધમધમતા લાગ્યું અને આત્મ મુજબ
રહ્યો. જાણે કે ગોધુ નામના કાકીની મદદ કરવા સાર મહાસુભદ્ર
ખીન્ને કૃષ્ણ ધામધુમ કરીને આવ્યો. ૨

મોટામોટા સાથીઓ અને પાળાનાં, ટોળાં ચાલવા લાગ્યાં,
અને ભયંકર રીતે સિંધુ રાગનાં વાળાં વાગ્યાં અને માથે તૂટી પડતો
આત્મ ટેકો દઈને ઝીલ્યો. અને તલવાર વડે એ છુટકામાં ખૂણ
ખેલ્યો. ૩

નાંદાજીનો દીકરો હરેરાઈને જુદી જ તરેહથી ચાલ્યો અને દૈવ
-જેવાને દળા નાંખ્યાં એવું મુદ્દ લાખવ્યું; અને કાકી રાત્રીની પૃથ્વીનું
રક્ષણ કરીને પછી તે જૂપતસંઘ પોતાના બાપની જમીનમાં ઘેર
-વધી આવ્યો. ૪

હળવદના લાખાત મેંથાણવાળા છે. તેઓનો ગરાસ હળવદના
રાત્રે દબાવ્યો ત્યારે મેંથાણવાળે, જેમ પોતાનો ગરાસ જતો હોય
ત્યારે ક્રેટલાઈ દાકરડા મુસલમાનને પોતાની દીકરી અપામ એ જ રીતે
-જૂપતસંઘને દીકરી આપી. એટલે જૂપતસંઘના ડરથી હળવદના રાત્રે
મેંથાણવાળાને ગરાસ તરત પાછો આવ્યો. તે જૂપતસંઘના ઠકરાળા
જાણી બાઈ સંવત ૧૮૯૮ સાલમાં હયાત હતા.

એ જૂપતસંઘ મોટો પરાક્રમી હતો. તે માણસને મારી
નાંખતાં, કાંઈ વાર લગાડતો નહોતો. ભંડાડાથી સોસો ગાઉ ફરતે
લૂંટફાટ કરતો હતો અને મોટામોટા રાજાઓને પણ કાયર કરતો
હતો. તે દરેક ખાસને દસડે ભંડાડાના બાહ્યોની ચોરાશી
જમાવતો હતો તથા ગરીબોને અને તીર્થવાસીઓને પોતાના ગામમાં
સદામત આપતો હતો, ગરીબને લૂંટતો નહોતો. તે સંવત ૧૮૭૦ની
સાલમાં ગુજરી ગયો.

પછી તેના દકગણાં મુળાખાધએ ખોતાના જેઠ દાદાજીના બે દીકરાને દત્તપુત્ર કરીને લીધા અને બીજી અમરત ખાધએ નથુભાઈના ત્રણ દીકરાને દત્તપુત્ર કરીને લીધા. તેમા નારણજી તથા રતનશંકરજી એ બેના નામથી વહીવટ ચાલતો હતો. મુળાખાઈની તરફથી રતનશંકરજી અને અમરતખાઈની તરફથી નારણજીનું નામ દાખલ થયું હતું. એ નારણજી ગુજર્ણા પછી તેને ઠેકાણે તેના ભાઈ રામજીનું નામ દાખલ થયું. અને રતનશંકરજીને કાચનો રોગ થવાથી તેના ભત્રિજા ડોસાજીનું નામ તેને બદલે દાખલ થયું. એ ડોસાજી આશરે સંવત ૧૬૦૦ માં ગુજર્ણા. સારપછી એકલા રામાજીનું નામ ચાલતું હતું. રામાજી ગુજર્ણા પછી તેના દિકરા પ્રતાપસિંહજી અને વખતસિંહજી એ બે ભાઈઓ અગાને વહીવટ ચલાવવા લાગ્યા. તેઓ ઓરમાન ભાઈઓ છે.

કોળી દાકરડા ૭ શાખાઓના છે—

જાત	તાલુકો.
૧ મકવાણા	ઝંઝુવાડા, કટોસણ, તથા પનાર
૨ રાઠોડ	ધાંદુ તથા વાપર
૩ સોલંકી	ભંડોડ તથા કંકવાવ
૪ ડાભી	ધોડાસર
૫ ચહવાણ	આળખીઆણું
૬ વાધેલા	ઠાકરેચી

કટોસણના ઠાકોરની જ્ઞાત^૧

મકવાણા વંશમા પાટડીએ મોટોજી યથા. તેના કટાયા કુંવર સામતોજી હતા. તે, સંવત ૧૩૭૦ માં પાટડીએથી, કટોસણ પાસે સાણચળ ગામ છે, ત્યાં આવીને રહ્યા ત્યાં પ્રથમ ખીહોવા તથા હરીઓલ રજપુતો રહેતા હતા. તેઓને મારીને સોદાજીએ તે ગામ હાથ કર્યું હતા. તે સામતાજીના દાદલજી, મોમોજી, બેગાશ્રી, એ

૧ લખાવનાર નારાઈ ભાવસિંહ કલ્યાણ, રાણીનગરના રહેવાસી, સિદ્ધપુર તથા વઢવાણના વહિવંચા નારાઈ રૂપસિંહ આત્મમારામ.

રીને એક પછી એકના પુત્ર થયા. એ જોગાથીએ મણુયજને પાદે
એક મોટા કૂવો ખંધાવેવો છે. જોગાજના ખાનોજ અને કરજોજ
થયા. તે કરજોજના વંશના રજંખનો સણુયજમા દાસ છે, અને ખાના-
જને મદદરયા નામના ફકીરનો મેળાપ થયો. તેની મદદથી મદમદરયાદ
મેળડા પાસે કટોસણુ પરગણુ મળ્યું. તે વટલ્યા અને ખાટની દીકરીને
પરણ્યા. તેની વીસમી પેઢીએ પ્રતાપજ થયા, તેના ભગવાનજ અને
રાણોજ દાસમા કટોસણુમા છે.

પનારના મકવાણાની ખ્યાત^૨

પનારના કોળી દાકર મકવાણા છે. તેની બધી વંશાવળીની
અમને ખબર નથી. પણ દાસ દાકર માનાજ છે. તેની પાંચમી
પેઢીએ રૂપાજ હતા. તેનો દીકરો કુપાજ પગકમી હતો. તે દેશમાં
વિખ્યાન હતો. ત્યારે ભંડોડાના જૂપતસિંહને તેના મોટા ભાઈઓએ
પરગણુમાંથી જ કાઢી મૂક્યા ત્યારે તે છનીઆર ગામમાં પીનરાઈ
કાકાને ઘરે જઈને રહ્યા. તે વખતે જૂપતસિંહની ઉંમર ૧૨ વર્ષની
હતી. તેની પામે એક બકરો હતો. તેને અને છનીઆરવાળાના
બકરાને લડાવ્યા. જૂપતસિંહનો બકરો હારીને નાડો, ત્યારે જૂપતસિંહને
પોતાના બકરા ઉપર ચીઠ ચઢી અને કહ્યું કે 'હટ જૂંડા' મારી લાજ
ખોવગની. એમ કહીને તેણે તેનું માથું કાપી નાખ્યું. ત્યારે છનીઆરને
દાકરડે જાણ્યું કે એણે આજ બકરાનું માથું કાપ્યું, પણ તે કોઈ સમયે
આપણાં છોકરાની ઉપર આ રીતે રીસ ચડે તો તેને પણ વગાડી
દૂશે. માટે જૂપતસિંહ અર્ધથી જાગ તો સારું. પછી તેને ત્યાંથી વિદાય
કર્યો.

એટલે જૂપતસિંહ પનાર પાસે પેતાના ખાખનું ગામ કોઈતીયું છે ત્યા
આવીને રહ્યા. ત્યારે પનારના કુપાજનો વજર કોળી પણ પનારો હતો.
તેણે કુપાજને કહ્યું કે આપણી દીકરી જૂપતસિંહને આપીએ તો હીક.

૨ સમાવતાર: પનારના કારભારી હરજોવિંદ મૂળજ પનારના વહીવંદા
અમદવાડમાં ખાતેલ કાળીદાસ તથા કાકુ છે.

ત્યારે કુપાણએ કહ્યું કે એના હાથમાં લગીરે ગરાસ નથી. એટલે દીકરી કેમ દેવાય? ત્યારે વજરે કહ્યું કે આપણે મદદ કરીએ તો એના ગરાસ મળે. પછી કુપાણએ તેને પોતાની દીકરી પરણાવી. અને કુપાણએ ૨૦૦૦ દોળીનાં માણસો એકઠાં કરીને બૂપતસિંહના બાઇ નયુબાઇ તથા દાદાભાઈને મારી નાંખ્યો. એટલે બીજા બાઇ ભત્રીજા નાસી ગયા. અને તેઓનાં ૧૨ ગામ બૂપતસિંહને તાળે કપાં.

બૂપતસિંહની મા પાસે ભટ્ટાડના મદનો ગોસાંઈ જતો આવતો હતો. તે આવત કારભારી વાણીઆએ બૂપતસિંહ આગળ આડી કરી કે આ અતીત આપણા દરબારમાં આવે છે તેથી આપણી સારી વાત કહેવાતી નથી. તેથી બૂપતસિંહે પોતાની માને તરવારથી મારી નાખી, અને અતીત તો નાસી ગયો તે ફરીથી આવ્યો નહિ. પછી તેના એકા આવીને તેના મદમાં રહ્યા.

એ કુપાણના મેલીકાર, અમદાવાદ, વડવાણ, અને લીંમડી સુધી રસ્તે લૂંટવાને ફરતા હતા. અને સાણંદનો રાજા વર્ષો વર્ષ દિવાળીએ એક ધોડો આપતો હતો, તેથી તેના દેશમાં લૂંટફાટ કરતા નહિ. તે દિવસથી આજસુધી સાણંદ પરગણાની વોળના તથા ધોળકાની વોળના રા. ૭૬૮-૭-૨ માનાજીને મળતા. તે સિવાય બીજાં ધણાં ગામોની વોળ લેતા હતા. પણ ત્યારે અંગ્રેજ સરકારનું રાજ થયું ત્યારે માનાજીને પૂછ્યું કે તમને કેટલા ગામોની વોળ મળે છે ત્યારે તેણે તમામ ગામો લખાવ્યા હતા. પણ જે જે ગામોના પટેલોએ કબજું નહિ તે તે ગામોની વોળ લેવાનું બંધ થયું.

માંદળનો જેઠા પટેલ પેશ્વા સરકાર આગળ જહુ માનીતો હતો. જે ભોમીઆઓની જમે ઉધરાવવા સારૂ પેશ્વાની ફેજની આગળ ચાલતો હતો. તેવામાં હજીવદની જમેના જે લાખ રૂપિયા ચડેલા હતા. તે લેવા ગયા ત્યારે ત્યા બાઇસાહેબ રાજ ચલાવતા હતાં, અને કુંવર નાના હતા. ત્યારે બાઇએ જેઠા પટેલને કહ્યું કે હાલ રૂપિયા ભરવાની શક્તિ નથી, અને વડવાણવાળાએ અમારું કેટલુંએક પરગણું ઉચ્છેડ

કર્તુ છે અને તે એક ઘડી પણ સુખ પડવા દેતા નથી, માટે હમણા માફ કરો તો સારું. ત્યારે જેઠા પટેલે કહ્યું કે નહિ આપો તો ગામમા આગ લગાડીને હાલ હાલ રૂપેયા લેશું. આ બાઈને કુપાજીએ ધમ્મની બહેન માની હતી. તેથી કુપાજીને બાઈએ કહ્યું કે જેઠા પટેલને મારી નાખો તો મારું દુ.ખ મટે. એવામા, પનારનું ગામ અરીવાણું હતું ત્યાં પેશ્વાની તરફથી તોરણ બાંધવા માર જેઠા પટેલ ગયો ત્યારે કુપાજીએ ત્યાં જઈને તે પટેલને મારી નાખ્યો. એ કામમા વીરમ-ગામના દેસાઈની પણ કુપાજીને સલાહ હતી. જેઠા પટેલ મુઆથી બધા પગલુઓવાળા ઘણા રાજ થયા.

એક વાર કુપાજીએ બખતરપાખરવાળા સવાસો સ્વાર સાથે લઈને અમદાવાદ પામેના મોજે ઓડ કમોડના દોર વાલ્યા.ને વારે ત્યાં ગાયકવાડ, સિંધીઆના યાણના સાક સવારો હતા. તેઓ વધારે આવ્યા. તેમના ૨૨ સ્વારોને કુપાજીએ મારી નાખ્યા. તેના પોતાના ૪ સ્વારો મરાયા અને યાણું નાસી ગયું.

પછી સરખેજનું યાણું રહેલું હતું ત્યાંથી ૬૦ સ્વારો લઈને એક વાળીઓ આવ્યો. તેની સાથે કોકો નિશાન હતું. તેણે આવીને દગો દીવો. ત્યારે સ્વારોએ જણ્યું કે યાણુ આવી પહોંચ્યું. તેથી નાહા ત્યારે યાણુવાળે કુપાજીને બગી મારી તેથી તે મરાયા. તેની લાશ યાણુ-વાળા લઈ ગયા, તે આપતા નહોતા ત્યારે કુપાજીના કુંવર સાતાજીએ કહ્યું કે અમે કઠિ તમારે ગામ ફેરો કરશુ નહિ અને લાશ પાછી આપો. પછી લાશ પાત્રી આપી. તે પનારે લાવીને અગ્નિદાહ કર્યો. તેના પાળાયો ઓડ કમોડ પાસે ધાવ્યો.

પત્રી સંવત ૧૮૪૪ અથવા ૪૮મા બાબાજીની ફોજ પનારમાથી એંસી બાન પકડીને વીરમગામ લઈ ગઈ. તેઓના દંડના આંકે દંજર રૂપેયા લઈને છોડી મૂક્યા.

સંવત ૧૮૫૨મા મનાવરાવે પનાર માર્યું ત્યારે પનારમાં કોળાનાં ૧૦૦૦ ધરો હતાં. મનાવરાવે પનારને બાજી દીધું તેથી તે ગામ

તારાજ થયું. ત્યારે, સામતોજ કાંકરેચીમાં લાભર પરગણામાં જઈને રહ્યા. છેલ્લી વારે રા. ૧૦,૦૦૦ મક્કાવારને દફના આપ્યા અને તેનો કાજો પરગણાના લોકોને માંથે નાંખીને સામતાજીએ વસુલ કર્યો. અને સંવત ૧૮૫૩માં પનાર ગામ ફરીથી વસાવ્યું.

પછી જ્યારે ભૂપતસિંહે કડી પરગણાના શેદરાણા ગામનું બાન પકડ્યું ત્યારે સામંતસિંહજીએ કહ્યું કે એ ગામની વોળ મને મળે છે, માટે તે ગામની બાન તમારાથી લેવાય નહિ. પછી ભૂપતસિંહ સાથે લડાઈ થઈ ત્યારે ભૂપતસિંહના મણુ માણસો મર્યા અને સામતાજીનું એક મર્યું.

સંવત ૧૮૬૭ માં સામતોજ ગુજરાં ત્યારે તેના કુંવર માનાજીની ઉંમર ૨૨ વર્ષની હતી. તે માનાજી સંવત ૧૮૬૮ માં પહેલ-વહેલાં સાતસેં માણસોની ધાડ લઈને પાછલી બે ઘડી રાતે વીરમ-ગામનાં ચોટામા ગયા, અને પહેર દિવસ ચક્તા સુધી ગામ લૂટ્યું. પ્રથમ એક વાણીયાની દુકાને જઈને કહ્યું કે એક ડોસી મરી ગઈ છે વાસ્તે નાળીયેર લેતુ છે, માટે દુકાન ઉઘાડ. વાણીયાએ દુકાન ઉઘાડી, એટલે દુકાન લૂંટી લીધી, ત્યારે સરકારના તથા કરાબાતીના ૪૦૦૦ માણસો હયાયાર લઈને આવ્યા, અને લડાઈ થઈ. તેમાં માનાજીના બે માણસો મર્યા અને વીરમગામના પણ બે મર્યા. તેમાં એક સરકારનું માણસ તથા બીજો ગામનો તાઈ મર્યો. પછી ગામના માણસોનું જોર થતા ધાડવાળા નાસી ગયા. તે વખતે ઝાઝી લૂંટ મળી નહિ.

પછી એ જ વર્ષમાં ૬૦ સ્વાર અને એક હજાર પાળા લઈને માનાજીએ બાવળા ગામ લૂંટ્યું. ત્યાં પરદેશી અતીતની જમાતનાં એસી માણસો હતા તે લડવા આવ્યા. ત્યારે માનાજીનાં બે માણસો મર્યા. પણ ત્યાના ઢોર વગેરે માલ લઈને આવ્યાં અને અતીત મરાયો. વળતી વખતે ગામ કોટજ લૂંટ્યું. એ બન્ને ગામ લૂંટીને રાખના હતા તેની જૂઠા પહેવ્યાથી જોજે તકસારોથી

રામની તરફના ૫૦ સ્વાર સહને ભાષાન રોગોભાષ પોગોભાષ આવ્યા. તેઓ સ્વામીમતી પામે ધાડ બેગા થયા ત્યારે ધાડગા નાસી ગયા. અને માનાજી પામે કુદ ૧૫ સ્વાર રવા. તેમાંથી ૫૫ ચોર વડોદરાના ૭ સ્વારો નાદા. માનાજીના બનેલો સરાદપરાના બેચરજી દત્તા તે તથા બીજા સર્વાન્દાર્થ દત્તા એવા ૬ સ્વારો માનાજી પામે રવા. ત્યારે ગામ કુંવરગામાં ખજર ચંદ્ર કે માનોજી અંતરાયા છે. તેથી ત્યાંના પાળા ૨૫ બંદુકો સહને માનાજીની મદદે આવ્યા. કેમકે એ ગામની વોળ માનોજી ખાના દત્તા. ૫૫ તથાસાણાગા મેયોજીનો બરિજો ૨૨ વડોદરા દત્તા તેને મોળી વાગ્યાથી તે નરન મરી ગયા અને મેધાજીને માનાજીએ બરજી મારી તે તેના પડખામાં વાગી પ્રથમ મેધાજી માનાજી ઉપર બગ્ગી ઉપાડીને આવ્યો દત્તા. એ ગગડીયાઓએ બખતર પહેર્યો નદનાં. ૫૫ અદાદપરાગા તેનાજી બેચરજીના કાકાએ મેધાજીની ધોડીને બરજી મારી તેથી તે ધોડી મરી ગઈ. ૫૫ કુંવરની ભાથ તથા ધસાયેલાને સહને ગગડીયાઓ પાળા ગયા અને માનાજી આવ સહને પનારમાં આવ્યા.

તેદલામા વીરમગામના કચ્છાતીઓને ગાયકવાડ સાથે ટંટો ચલાવી કચ્છાતીઓના ઉચાગા પનારમાં આવ્યા. ત્યારે માનાજી અને કચ્છાતી મળીને કચ્છાતીનું ગામ આમર લૂંટ્યું. તેમાં એક તરફ રખારીનો વાસ દત્તા તે લૂંટવા ગયા ત્યારે ત્રણ રખારી ઝાપે આવ્યા હોવા રવા અને પેસવનો લામ કાચવા દેતા નહોતા. એકને તો કુન્નમ મડળ નામના કચ્છાતીએ મોળી મારી પૂરો કપો અને બીજાને માનાજીએ બરજી મારી મારી નાંખ્યો.

૫૫ ત્રીજે મ્હોમાં ઘાસ લીધું અને વેગજો રહ્યો. ૫૫ તે વાસ લૂંટ્યો. તે જ દહોડે ગામ કાચવા કચ્છાતીનું દત્તા તે લૂંટ્યું. એ રીતે ગાયકવાડ સાથે કેદલાએક દહોડા મુધી બહારવટું કર્યું. ત્યારે ગાયકવાડે કચ્છાતીઓને મનાવીને તેઓનાં નવ ગામ પાછાં આપ્યાં.

આગળ જોદા પટેલને પનારગાએ માર્યા દત્તા. તેનું વેર જોદા પટેલનો કડીમાં પ્રાણુચસ પારખે, કે જે કડીમાં રહેતા જેસંગજીનો

બાપ થાય, તેણે લીધું. તે એવી રીતે કે એક સમયે પાનાજીના રસ્તામાં વણજારાની પેઠ જતી હતી. અમદાવાદથી પાટડી સુધી માનાજીનો રસ્તો કહેવાયો. એ રસ્તે જે વણજારાની પેઠ નીકળે તે માનાજીને હદ આપે એવો હક્ક હતો તેનો રૂ. ૧ મળતો. તેમાંથી એક વણજારા માનાજીના પિતરાઈ પનારના રામાજીનો બાપ માલાજી હતો. તેને પકડીને કાકરેજમાં લાભર પરગણાની જાડીમાં ધંધ ગયો. તે વણજારાના વારસદારે કડીના સરકારમાં માનાજી ઉપર ક્રિયાદ કરી કે માનાજીના માર્ગનો માનાજીએ બદોબસ્ત રાખ્યો નહિ તેથી માનાજીનો પિતરાઈ અમારામાંના એક જણને પકડી ગયો છે. ત્યારે પ્રાણદાસ પારેખ કડીના મુખાનો કારભારી હતો તથા મજમુદાર પણ તે જ હતો. તેણે વિચાર્યું કે મારા સસરાને પણ બગર થાકે માર્યો છે તેનું વેર વાળવાની આ તક મળી છે. વળી તે પણ વણજારાને પકડી જનાર માલોજી પણ આવીને પ્રાણદાસ પારેખને રૂ. ૧૦૦૦ નજરાણામાં આપીને મળ્યા અને કહ્યું કે માનાજી અમારા મજીયારામાંથી ભાગ આપતા નથી, અને અમને ગામમાં પણ પેંસવા દેતા નથી. તેથી અમે બહારવટે ફરીયે છીએ; માટે અમારો ગરાસ અપાવો. એટલે તે પારેખે પનાર ઉપર ૧૦૦ સ્વારો મોકલ્યા. તે દરેક સ્વારને દરેકજ મોશલીના રૂ. ૫ ક્યાં. તે સ્વારો ચાર મહિના સુધી પનારમાં રહ્યા અને તેઓએ ગામમાંથી લૂંટી લાવીને ખાવા માંડ્યું. તેથી પનાર ઉલ્લગ્ડ થયું. તેવામાં પાનાજીનો બાપ સામતોજી ગળ્યો. પછી પંચાન કર્તી દરો પાર પાડ્યો. પનારની સીમમાં દોહસો વોંધા જમીન રામાજીને આપી અને રસ્તાની પોલીઆની પોળ આવતી હતી તેમાંથી રામાજીને અર્ધ ભાગ આપવાનો ઠરાવ કર્યો તથા તેને પનારમાં ઘર ચણાવવા દીધાં.

એ વાતનો જામીન પનારનો ફોલ્ડ બારોટ થયો અને રામાજીને ગામમાં લાવ્યો તથા પેલા વણજારાને છોડાવી મૂક્યો અને સરકારે મોશલી માફ કરી.

વળી સવન ૧૮૬૬માં માનાજીએ ૫૦૦ માણસોની ધાડ મેળવ
ને મોજે જળચતુ લૂટ્યુ ત્યાના લોમએ પહોર વાર મુધી લડાઇ
કરી અને તે ગામના પટેલ એ, તથા એ બ્રાહ્મણો મરાયા પછી
ગામના લોખે નાસી ગયા ત્યાના મુખીને એ લડાઇમાં ઝટકો વાગ્યો
છે તે મુખી સ ૧૯૦૮ મુધી તો હૈયાત હતો

એ જ વર્ષમાં માનાજીએ ચોરનડોદરાની બેસો લીધી ત્યારે તે
ગામથી પોણા ગાઉ ઉપર એક તળાવ છે ત્યા ૨૫ મ્વારો અને ૧૦૦
પાગા રાખીને ફક્ત ૧૨ મ્વારો જીને ગામની બેસો લીરી ત્યારે
તે ગામના સાત મ્વાર તથા ૨૦ પાગા વધારે આવ્યા તે તળાવ
નજીક આવ્યા ત્યારે માનાજીએ ૧૨ માણસોને મારી નાખ્યા
અને સમનખાન સિપાઈ હતો તે માનાજીને સરણે આવ્યો એટલે
માનાજીએ પોતાની ઘોડી ઉપર લઈ લીધો પછી પોતાને ઘરે પાત્રીને
પોશાકનો સીરપાવ આપીને વિદાય કર્યો એ લડાઇમાં માનાજીના
ત્રણ માણસો મર્યા

પછી સવન ૧૮૭૦માં ખલાત પાસે મેનથીના માડ
દહેવાય છે ત્યા મનોજી ૭૦ મ્વાર અને ૧૫૦ માણાની ધાડ
લઈને ગયો અખતખાખરવાળા ૩૦ મ્વારો પોતાની પાસે રતા તે
ગામમાં દોર નદીમાં પાણી પીના હતા ત્યાથી ઉપાડી લીધા ત્યારે જૂમ
પડવાથી આસપાસના ગામોમાંથી વધાર આવી પહોંચી તેઓની પાસે
ધમી બહુકો હતો અને ધાડાગા એક નદીમાં હતા વધારવાળા એક
ટેકરા ઉપર હતા તેથી બહુમનો માગ મણો વાગ્યો ત્યારે ધાડ બેળા
ત્રણ ઉંટ હતા, તેમાંના એકને પગે ગોળી લાગવાથી તે બેસી ગયુ
તેના ઉપર ૨૦ અખતર હતા તે ઉંટ મેતલીના માગની નદીમાં
તણાવ્યુ તથા રા ૫૦૦ની એક ઘોડી મૂડ અને એ આવ્યા મુઆ
પછી ધાડવાળા નાગ અને મેશ્માં આનીને હામર રામસિંહને ઘેર રાવ
રણા મકે તેની સાથે દોસ્તી હતી એ રીતે શુકન સારા ન થયા
તેથી પાગા ઘેર આવ્યા ખીજે ઠેકાણે લૂટવા જવાનો વિચાર હતો
પણ ગયા નહિ

પછી સંવત ૧૮૭૧માં ગેરદ ગામ લૂંટયું. તે ધાડમાં ૫૦ માણસો હતા. તે સમયે એ ગામના કોઈ લોકો સામા વડવા આવ્યા નહિ, તેથી મુખે લૂંટીને ચાલ્યા આવ્યા.

એ ૯ વર્ષમાં અમદાવાદ પામેનું કોચરીસુ ગામ લૂંટયું. ત્યાંના લોકોએ ઝાંપા આડા આવીને આતરીને ધાડમાના એ માણસોને ગોળીથી માર્યા.

પછી સાણોદનું સોયજા ગામ લૂંટયું. કારણ કે સાણોદવાળાએ એ વર્ષમાં વરસુંતનો ઘોડો આપ્યો નહતો. ત્યાં પણ કોઈ સામુ લકવા આવ્યું નહિ.

૫૭ી રાધનપગની આળી તરફ ગાઉ જયુ ઉપરનું નવાખનું એક ગામ લૂંટયું. તેની વધારે ૪૦૦ ઘોડા સાથે નવાખ ચડ્યો. અને ગામ આધાર તથા એસંગ વચ્ચે આવીને ધાડવાળાએને આંતર્યા. તે ધાડના અપારો હતા તેમથી ઘોડક મરાયા. તેવામાં પનારના ૧૦૦૦ માણસો આવી પહોંચ્યા. અને યડાઈ કરી તેમાં નવાખના ૭ માણસો મર્યા એ લૂંટમાંથી ૨૦ એસો ધાડવાળાના હાથમાં રહી અને ૧૩૦ જેમો જ પાત્રી વાળી ગયા.

સંવત ૧૮૭૨ માં ૧૬ ઉંટની કનાગમા ખનાત તથા પરવાળા વગેરે ચાલીસ હજાર રૂપિયાનો માલ માગવાડી વેપારીનો હતો, તે ઉંટો વીરમગામના ખાના ગામ વસેળીના પાદરમાંથી પકડીને પનારમાં લાવ્યા. તેની વધારે વીરમગામથી રસ્કારી માણસો તથા કથાનાર્તા મળીને ૪૦૦ પાળા તથા કડીએથી સ્વાર અને પાળા મળીને ૧૦૦૦ આવ્યા. તેમાં કડીના મુસલમાન હસનલાલ રોડ ચડીને આવ્યા. તે સમયે તમામ મુલાય પરગણાના હાકંગડા સરકારની તરફથી આવ્યા ત્યારે છનીઆ ગામના છનાજીએ પનારમાં આવીને માનાજીને કહ્યું કે તમે આ કામ સાર કર્યું નહિ. હવે એ માલમાંથી જયુ ભાગ સરકારને આપો તથા એક ભાગ મને આપો તો હું તમારી મદદ કરીશ. ત્યારે માનાજીએ કહ્યું કે તમને કે સરકારને આમાંથી એક ખનાત પણ

નહિ આપું, અને જેને મારી સાથે લગ્નની દિવસ દોષ તે મારી સામે આવે. પછી જાણીએ જાણે દમનભાષને કહ્યું કે માનાજી તો તમને કંઈ લાગ આપનાર નથી. જે તમારામાં શક્તિ દોષ તો લડીને લીઓ. પછી સરકારે પનાર ઉપર દસ્તા કર્યા અને જે તોપો લઈને ચાલ્યા. તેઓને એક બરવાડે કહ્યું કે માનાજીએ કોળીઓનાં દસ દમર માણસો આપગની ઝાડીમાં એકઠાં કરી રાખ્યાં છે; મારે દામ પહોંચતી હોય તો જાણે, નહિ તો તોપો મુઠાં ખુંચી લેશે. એટલે દના ત્યાં અટકી પંચાન કરાવી. તેમાંથી થી ગ્રહ ત્રિકમ નાથાલાઈ તથા ઐદિચ્ચ બ્રાહ્મણ વ્યામ અનુપરામ ગુજનગમ એ જે ચીરમગામના તથા કડીના-એક દસનભાઈ વડેરો, એ ત્રણ જાણીએ પંચાન કરી ને દસાવ કર્યો કે રા. ૫૦૦૦) માનાજીને મળે અને એ લૂંટનો બધો માલ મરકારને માપવો, પણ તેમાંથી ચોથા ભાગનો માલ ધાડના કોળીઓ તાબી ગયા દના તે તો ગયો.

પછી સંવત ૧૮૭૬માં ગામ માનાજીનાં મા મેગજગયા દનાં. ત્યાં પોનાની જવાઈનાં ખેતર દનાં. તેના વગે સારૂ ગયા દનાં. ત્યારે ત્યાંના દેવીઆએ કહ્યું કે માનાજીની મા આવી છે. એમ જાણારથી કહ્યું. એ વાનની માનાજીને ખબર ચલાવી માનાજી ૨૫ પાળા લઈને ત્યાં ગયો. અને દેવોડા લૂંટ્યો. પછી તે ગામને પાદર આવીને તે દેવોને બોલાવીને ગામ પાછા આપ્યા અને કહ્યું કે હવેથી વિચારીને બોલાવજો.

પછી ત્યાંના મુખીએ અમદાવાદમાં અંગ્રેજ સરકારમાં મી. કુલાવ સાહેબ ઉપર રીપોર્ટ કર્યો કે માનાજીએ ગામ લૂંટ્યું. ત્યારે તે સાહેબે ૧૦૦ સ્વારો લઈને માનાજીને પકડવા સારૂ જાવા વીરાભાઈને મોકલ્યો. એટલે માનાજી અંબાજીની ઝાડીમાં નાશી ગયો, અને ૭ મહિના મુધી બહારવટે રહ્યો. તે દરમ્યાન વીરમગામ પરગણા ચડી ધણો ભય ઉપજવા લાગ્યો. તે એ કે માનાજી બહારવટે નીકળ્યો છે તે પરગણું ઉત્તર કરશે. એ જાણ અમદાવાદની સરકાર આમળ ધણા રીપોર્ટ ચલા ત્યારે કુલાવ સાહેબે કડીના શેઠ દસનભાઈને કહ્યું કે

માનાજી ત્યાં હોય ત્યાંથી બોલાવો, એનો ગુન્હો માફ કરીશું. ત્યારે દસનખાંએ માનાજીની મોટી દકરાણી આનંદબાઈ ઉપર કાગળ લખ્યો કે દકાર ત્યાં હોય ત્યાંથી તેડાવો. સરકાર ગુન્હો માફ કરશે. ત્યારે દકરાણીએ ચાર સ્વારો મોકલ્યા. તેઓ જઈને બાહર પરગણામાંથી માનાજીને તેડી લાવ્યા. તે બાવીને પ્રથમ દસનખાઈને મળ્યો. એટલે દસનખાઈ તેમને અમદાવાદ તેડી ગયો અને દુધાવ સાહેબને મેળવ્યા. ત્યારે સાહેબે કહ્યું કે તમારો ગુન્હો માફ છે અને તમે સાચા ધકારાર લખાવો કે આજ પછી ચાલું કામ કરશો નહિ. મોજે અને સરકારની મદદ રાખજો. ત્યારે ધકારારમા લખાવ્યું કે મેં ટેકવાડો લૂંટ્યો છે અને શેઠાધુમાંનાં ગામ લૂંટવા ગયો હતો પણ લૂંટવાં નથી. પછી સાહેબ સાથે વીરમગામ આવ્યા અને માનાજીનો ગરાસ લખાવવા માંડ્યો. ત્યારે જે જે ગામનો પટેલોએ લખાવ્યો તે પ્રમાણે સાહેબે મંજુર રાખ્યો. પણ માનાજીએ લખાવ્યો તે મંજુર રાખ્યો નહિ. પછી તે સાહેબ માનાજી ઉપર ઘણી મહેરબાની રાખતા હતા અને પોતાની સ્વારીમા માનાજીને સાથે ફેરવતા હતા.

સંવત ૧૮૮૧ માં પનારના દાકરડા મેઘાજી આકળજીએ વીરમગામના પટેલ દયાળજી જીવજીને ઝડપે માર્યો. તે એટલા સાર કે એ પટેલ અમદાવાદની લાડાની માડીઓ પાસે વસાવતો હતો, અને ફેર ફેરે શા. ૧) વોળનો માનાજીને આપતો હતો. તેમા ભાગ મેવા સાથે મેવાજીએ તેને વીરમગામની સીમમા જખમ કર્યો. વળી મેઘાજીએ મોજે શીયાળની ખડવા બાળી અને પાસ સાત માણસો મેળવીને રસ્તે જનારા મુસાફરોને લૂંટવા માડ્યા. તે સમયે વીરમગામના કુમાવીસદાર તાત્યા સાહેબ દક્ષિણી હતા. તેઓએ માનાજીને કહ્યું કે તમે મેવાજીને પકડી લાવો તો તમને સરકાર ધનામ આપશે. ત્યારે માનાજી પાટણના કુમાવીસદાર ઉપરનો કાગળ લઈને ૨૦ સ્વાર અને ૨૫ પાળા લઈને તે તરફ ગયા. અને બાહર પરગણામાંથી તેને પકડી લાવ્યા ને મેવાજી પાસે બે માણસો હતા. તેઓને પકડવાથી ધનામના શા. ૫૦૦) ચેરી સાહેબે માનાજીને આપ્યા.

- સંવત ૧૮૮૨માં રામાજીએ મોજે બાવડા નજદીક તકરારી પાંતર જમીન માનાજીની હતી તે ખેડવા સારૂ દધિવારખંધ ૨૫ માણસો મોકલ્યા. તે જમીનનો અટકાવ કરવા સારૂ માનાજીએ ૩૨ પાળા મોકલ્યા અને ત્યા લગાઈ ચર્ધ, તેમાં રામાજીના એક માણસને ઠેર માર્થો તથા ખીજને દાચે ગોળા વાગી. પણ તે જીવનો રહ્યો. તેનો મુકદ્દમા અમદાવાદની સેશન્સ કોર્ટમાં ચાલ્યો. ત્યારે માનાજીના ૩૦ માણસોને દોઢ વર્ષની દીપ મારી, ને માનાજીને પણ એટલી દીપ મારી. પણ માનાજીને બેઠી અને મજુરી વિનાની કદ મળી.

સંવત ૧૮૮૮થી માનાજીના પનાર મામમા સરકારે ચાલુ રાખવા શ્રાંક્યું. પછી સંવત ૧૮૯૦માં માનાજીએ માણુંદના ખાના મોજે પીપળોણમાં મોદીની કુકનેથી જબરીથી ખીચડી શેર ૧૦ તથા ૧૦ ઘોડાનું જોગાણુ લીધું. તેનો મુકદ્દમા અમદાવાદમાં ચાલ્યો ત્યારે મી. બારડોલ સાહેબે માનાજીને દશ મહિના કદ રાખવાની શિક્ષા કરી તથા રૂ. ૫૦૦૦ના જમીન લીધા હતા તે જમીનદારો પાસેથી રૂ. ૫૦૦૦ સરકારે લીધા. તે જમીનદારોના નામ: (૧) મોજે ઉકડીના અણ્ણોજી, (૨) મોજે વિદ્યુપુરના જોડોજી, (૩) મોજે રતનપુરના અન્નેજી અને (૪) મોજે શીણાજીના ઠા. કદયોજી. મકવાણાની પૂરવણી.

વકીલરી સાહેબનો સાથો ફાર્જસ સાહેબ કડી પરગણાનો અધિકારી હતો. તેણે હિન્દુસ્તાનની એક બાઈડી રાખી હતી. તે સાહેબ અમદાવાદમાં પીરમસાદના રોજ આગળ ઉતર્યો હતા. અને માનોજી રોડ હીમાલાઈની ધર્મશાળામાં ઉતર્યો હતા. તે બન્ને જણા વચ્ચે આડી વંડી હતી તે દેખીને માદી પેસીને માનાજીએ તે બાઈડીના દાગીના રૂ. ૪૫૦૦ની કોમતના ચોરી લીધા. તે ધરેણું મોજે પનારમાં લુદાર પામે ગળાન્યુ તથા કેટલાએક દાગીના પરગામમાં વેચ્યા હતા. પછી માનાજીના કારભારીએ મૂખર્દને લઈને

તેમનો દાગીનો એક સરકારના રજુ કર્યો અને ખીજ દાગીનો ન્યા
ન્યા વેચ્યા હતા ત્યાંથી ખતાવ્યા, ત્યારે સરકારને માલ પાછો મળ્યો.
પણ માનાજીને કાષ્ઠશિક્ષા કરી નહિ

એક વાગ ગામ ખજાણાને પાદર માનાજીએ મારવાડીના ૫૦
ભિટ લૂટ્યા ત્યારે સરકારે માનાજીને અઢાર મહિના કેદની શિક્ષા
કરી. તે કેદ પૂરી થઈ ત્યારે પનારના કોળીના માણુમે ૧૦૦ તથા
દાદી, લધા વગેરે ૨૫ સામેયુ લઈને ગાજતે વાજતે ભદર આગળ
ગયા, અને માનોજી કેદખાનામાંથી નિસર્યો તેને લઈને ગાજતેવાજતે
ઉનોગ ચાલ્યા તેની કલેક્ટર સાહેબને ખમર થઈ, એટલે તરત પકડીને
ફરીથી કેદમાં ધાવ્યો.

નીકન સાહેબ અને વહીવટી સાહેબના વખતમાં માનાજીએ
ખુબ લૂટફાટ કરી અને માનાજીને બધી થઈને ૭ વાર કેદ મળી
હતી તેમાં છેલ્લી વાર ૭ વર્ષની કેદની શિક્ષા કરી ત્યારે તેના
કારભારી હરગોવિંદ વાણીયાને પણ કેદનો હુકમ થયો તે વખતે
હરગોવિંદ વાણીયાએ ખોક મૂકી ત્યારે માનાજીએ કહ્યું કે રીવોઝ!
મારો કારભારી થઈને રોવા બેઠો છે? કંઈ ફિકર ન રાખ

સવત ૧૮૯૫ મા જેઠ મહિનામાં અક્ષીજીના પોલીયા ત્રણ મેમણો
પાસેથી વીરખામ પાસે મોજે વણીને પાછથી સરકારની દાણચોરી
આમત માનાજીએ પકડ્યા તેના ધનામના રૂ ૫૦૦) આમતન
સાહેમે સરકારમાંથી આપ્યા

સવત ૧૮૯૭ ના પોષમાં બહારવગીયાના થોડા ત્રણ, જત જેઠા,
તથા જત મદા વગેરેને દેવોયા ગામમાંથી પકડ્યા તે પકડ્યા જવામાં
માનાજીના ૧૫૦ માણુમે અને સરકારના પાળા ૧૦ તથા ૧૦
સ્વાગ હતા તેના ધનામના રૂ ૩૦૦) સરકારે માનાજીને આપ્યા
અને એ બહારવગીયાને સાન વાંની દીપ એડુ સાહેમે મારી વળી
એ જ વાંમાં મદદારી ગાદીઆમાં રજા રેશમી ચાન હતા તે મોજે
સચાણા અને ચોરવડોદગ વચ્ચે લૂટાયા તે વધોડા ગામની સીમ-

માંથી રૂ. ૩૦૦૦) નો ખર્ચ તથા ૨૧ દરમખોરોને માનાજીએ
પકડાવ્યા તે વખતે વીગ છામના મામલનગર પણ સાથે દત્તા. અને
માનાજીના ૧૫૦ માણસો દત્તા ને જાનન દગમોવને મુકામે તા. ૧
જાન્યુઆરી ૪ મ ૧૮૪૨ ને રોજ માનાજીના ૨૫૦ પાગ કોંકર
ખાનામા દર એકના રૂ. ૧૭) ના પગારથી બદાલ કર્યા

મવન ૧૬૦૨ મા ગમપગની સીમમા ઉંટ એક લૂંટાયુ તેના
પગના ગાગપરે ગયા. તે જાનન ગમપગ ઉપર સરકારે સીમ મોરબ
કર્યા અને માનાજી વખેરે પર તદોમન આન્યુ હતુ, પણ મામીન ન
થવાથી સરકારે છોટી મુખ્યા, અને માનાજી ઉપર જુદી સાહીબી
પૂરનાગ જે મેળાને સિક્કા થઈ

સવન ૧૬૦૩ ના આવાદમા મોળે જોગખજ તથા મજોદ
વચ્ચે અમદાવાદના મેડ કમા પ્રેમચદના આમીયા રૂ. ૧૧,૦૦૦ ના
લૂંટાયા ત્યારે ફેનજેમ માદેમે ખાનોજીને માથે લદને જદને ચોરવડો
દરાથી ૩૦ દરમખોરોને પકડવા દત્તા. તે કામમા માનાજીના ઘોડા
જે મુખ્યા અને સરકારે રૂ. ૩૫૦ માનાજીને ઇનામના આપ્યા એ
માનાજીના કેવરનુ નામ જ્ઞેદગમથ હતુ

પ્રકરણ ૨ જી

વરસોડા, માણસાના ચાવડાની ખ્યાત ૧

ચાવડાના વહીવંચા કહે છે કે ઉજ્જનનો રાજા વિક્રમાજિત પરમાર હતો. તેના વંશમાં ન્યાયી ચાહા નામનો રાજા થયો. તેના વંશના ચાચા તે ચાહમાન ઉર્ફે ચાવડા કહેવાયા. તેનું રાજ્ય પૂર્વ હિન્દુસ્તાનમાં ચાહગઢમાં હતું. તેના વંશમાં બામ રાજા થયો. તેણે ચાહગઢ છોડીને સેનગઢમાં રાજ સ્થાપ્યું. તેના વંશમાં મહીપાળ નામે થયો. તેણે સેનગઢ છોડીને આબુ પાસે રાજ્ય સ્થાપ્યું. તેના વંશમાં જોતસી થયો. તેણે આબુ છોડીને મારવાડમાં માળજો ગઢ છે ત્યાં રાજ સ્થાપ્યું. તેના વંશમાં બીમદેવ થયો તેણે ત્યાંનું રાજ્ય છોડીને લીનમાળ (લિખમાળ)માં રાજ સ્થાપ્યું. તેના વંશમાં પરશુરામ થયા. તેઓને મારીને છાડા રાઠોડે લીનમાળ લીધું. તેની રાણી કુંવર સુધા નાસીને ગુજરાતમાં આવી અને ચાવડાની રાજધાની ગુજરાતમાં થઈ. તેના વંશમાં વનરાજ વગેરે થયા.

વિક્રમથી વનરાજ સુધીમાં ૩૬ પેઢીઓના રાજા તથા રાણીઓનાં નામ તથા રાણીના બાપના નામ તે વહીવંચાએ લખાવ્યા છે. પણ તે નામોની ખાત્રી થતી નથી, માટે આ ઠેકાણે લીધા નથી.

ઉલ્લી વારે ગુજરાતનું રાજ્ય મળરાજે લીધું. ત્યારે ચાવડા ભુવદેવનો લાઈ અન્નેરાજજી હતો. તેના વંશનો એહેવનંદ નાની ઉમરનો હતો. તેને લખ્તે તેની મા બેસવમેરમાં પોતાને પીપર જાળને રહી. તે કુંવર મોટો થયો ત્યારે મોસાળમાં રહ્યાથી તેને પણ રાણા પદવી મળી. અને તેણે આવી છેક મોરો ગઢમાં રાજ્ય સ્થાપ્યું. તેના દિકરો વિક્રમસિંહ થયો. તેણે પોતાના પૂર્વજોનું વેર વાળવા સાર પાટણના સોત્રંકી સાથે ઘણી વાર લડાઈ કરી:

૧ દમાવનદર: માળવામાં રાજવસ રહેત પાસે વસોઈ ગામનો બારેદ આંમરજી વૈરવદસ તથા તેના બાપના મેદાજ નગરપછ.

દાહરો—નિમ શયે વખડિયા શત્રે ઉ સાલ

ઝણી દર મદિર દુવે ઝાવરો ઝણુમર —૧

તેના વિગેક છુલ, શાદ્દલ, રોમ્ભુલ, વાનરાજ, અખેરાજ,
જેતસી, કમ્ભિલ લાખણમિલ, એ રીતે એક પછી એક પુત્ર થયા
લાખણસિના વીગ્મવેલ અને વસતમિલ એમ મે પુત્રો
થયા તે વસતસિના વરના દાવ કન્યા છે અને વીગ્મવેલના
આશરણ તેના દગધલ, તેના મોઝશી તેના પુત્રેલ, થયા
તેની મા ગારીયાધારના ગોદિન મરતાનજીની િંરી હતી એ પૂજ
જીની બ્હેન, સમણુમા ઉદેપુગના ગણા કણુને પગણાવી હતી અને
પૂજણ પાસેથી જોડે આવોએ મોરો ગદ પડાની લીધુ ત્યારે તેજે
અમદાવાદ આનીને પોતાની બીજી બ્હેન એજનકુવ મા મદમદ
એગડાને આપી ત્યારે પાદશાહે વડાંગ પામે ધાવડા પાદર છે તે
જી-સો આપ્યો પણ પછીથી પાછો તે લઈને કલુ કે કી પગણુમા
ડામના ગામ છે ત્યા દેલવિમન નામના ઔદાણુનુ ગળ્ય છે તેના
માત લાઇઓની દકરાત સાન દેકાળે છે તે બીહોનવાડ કહેવાય છે
તેઓ પાદશાહનો મુનક લૂટે છે માટે તેઓને મારીને જીવ્યો દાથ
કરો પછી પાદશાહની ફોજ લઈને તથા ઝાલી વિગળને ચાક
ગાખીને જઈને અબાશણુ અને પછી ડામવા ગામને પાલ મુગમ
ખ્યો અબાશણુના ઔદિચ આલણુ જાનીએ નડવાનુ મુદ્દત આપ્યુ
અને કલુ કે તમે એ નિસમા સાન ગામ લેશે ત્યારે પૂજણએ
કલુ કે તના વચન ફગમે તો તમને અમાગ કુગગોર રથાપીથુ
પછી બીહોનાની પાચ દરનો લીધી

દાહરો—દેલ તળિયો ડામને ગેઝાગિયે ગોપાળ,

લાલ લખેયો લોતરે વગેડે વગગળ—(૨)

પૂજરો દગ પ્રગટિયો, આ-યો દેલવિયાટ,

પાકવ જેવો પૂજન મન, મિકે ખગારી ઝાટ—(૩)

પરંતુ તે વેળા તેમનાથી પીલવાઈતી અને વંડરાણાની દકરાતો લેવાઈ નહિ. તેથી ત્યાં હાલ મુધી બિહોલા રજપુતો રહે છે. અને પેલાપુર, સંબોદર, તથા કક્ષોલ વગેરેની વાલેલવાડ કહેવાય છે. તે જન્ને જીલ્લા પાલ્કાડે પૂંઝજીને આપ્યા. પછી પૂંઝજીએ ક્રેટલાક રજપુતોને તથા ભાટ ચારણોને ગામો ક્રેટલાંએક બક્ષીસ આપ્યાં. પોતાના ઓરમાન ભાઈ વીરમદેવજીને કડી પામે વડસમુ, તથા વીરોદરા વગેરે બાર ગામ આપ્યાં. રજપુત ભીમા રાણાને બેઉનો બાર ગામનો જીલ્લો આપ્યો. પોતાનો ચાકર મારવાડી વિજય ડાબી હતો તેને ડાંગરલું ગામ આપ્યું. ખણા પરમાને ખસાણા ગામ આપ્યું. છતરોંગ ડાડીઆને ધુધરા ગામનો ૫૦૦ વૌધાનો વાટો આપ્યો. ચાલક મદવીને કવિતાની બક્ષિસમાં વેવસણ ગામ આપ્યું. તે ગામ હાલ મુધી તેના વંશના ચારણો ખામ છે. ભાટ રાણાને માલકપુર આપ્યું.

પૂંઝજીએ પોતાની રાજધાની અંબાચલમાં રથાપી અને ૪૬ વર્ષ રાજ્ય કર્યું. તેની કવિતા ધણી છે.

પૂંઝજીના મોરોજ તથા વણવીરજી એ બે દિકરા હતા. તે મોરોજીએ ગાદીએ બેઠા પછી મોહોલું ગામ વસાવ્યું. પછી તે શુજાપી. અને તેનો વંશ નહોતો તેથી ભાઈ વણવીરજીનો દિકરો વાતંતજી ગાદીએ બેઠા. તેણે પીપલેશ્વર મહાદેવને સાલ્હડી ગામ આપ્યું. તેનો દિકરો નરખલજી થયો. તેણે મહોળાને પાદર રાવજી તળાવ બોધાવ્યું. કારણ કે તે રાવજી સામે કહેવાય છે. વળી તેણે વડા અને દેવડો ગામ ભટોને બક્ષીસ આપ્યા. તે કડી પરગણામા છે. અને હાલ મુધી ભાટોને ઘેર છે. નરખલજીના જેસંધ-રાવજી તેના ત્રણ દિકરા થયા: ઈશ્વરદાસજી, સુરજમલજી અને સામંતસિદ્ધજી.

ત્યારે જેસિંહ રાવજી પડયા ત્યારે સુરજમલજી લડાઈખોર હતા. તેથી ગાદી સાર લડાઈ કરવા માંડી. પછી કારભારી, રાવસી મહેતાએ વહેંચણ કરી આપી. ઈશ્વરદાસજીને અંબોડ તથા મોહોલું એ બે જીલ્લા આપ્યા.

સામંતસિંહને એમાસણ તથા માણસા એ બે જીલ્લા આપ્યા. ધર્મિરસસજ્જના વણારસી રાવળ થયા. તેના સિંધો રાવળ અને સિંધા રાવળને સાત દિકરા હતા. તેઓએ સાત ભાગે ગામો વહેંચી લીધાં. તેથી રાજ તુટી ગયું. એટલે કેટલાંએક ગામો કોળીઓએ દબાવી લીધાં. અને એ સાત ભાષઓના વંશના છે. તેઓમાં કોઇને એકાદ ગામ અથવા વોટો રહ્યો છે અને ખેડુ જેવા ધર્મ થયા છે. તે સાત ભાષઓનાં નામઃ જયમલજી, કાનજી, અદોજી, સાનોજી, દુભોજી, હરાજી, અને સાંગોજી. તે દરેકના ભાગમાં બાર બાર ગામો આપ્યાં હતાં.

મેસાણાવાળા સૂરજમલજીનો વંશ

હવે ઉપર લખેલા મેસાણાવાળા સૂરજમલજીનો વંશ નીચે મુજબઃ—

સૂરજમલજીના પૂર્વે રાવળ, તેના સદ્દાસ, તેના શીહો રાવળ થયા. તેણે મેહાણાને પાદર શીહાસર તળાવ ખોદાવ્યું. તેના સાદુલ રાવળ, તેના ગંગા રાવળ, અજી રાવળ, અને માન રાવળ એ ત્રણ દિકરા થયા. તેમાં અજી રાવળના વંશના ગામે વડામા આવડા રજપૂતો ખેડુ જેવા છે. અને માન રાવળનો વંશ નથી. અને ગંગા રાવળે મેહાણું છોડીને વરસોડે રાજધાની કરી તથા પથ્થરનો કિલ્લો બાંધાવ્યો.

ગંગાના આસકરણુ રાવળ તથા અખડો રાવળ. તે અખડાજીએ વરસોડામાં પાંચે કુલે બાંધાવ્યો. અને તેના વંશના ગામ કોડામાં ધરધનુ આવડા રજપૂતો છે. આસકરણે પાદયાદની ફોજ સાથે લડીને નિશાન પકાવી લીધું.

સોરઠોઃ—આગ્રા અગળી જાણુ, ગેડ તિહારે મંગ હત;

નંદ દનાં નિયાણુ. પડાણ દળપત શાહસં. (૪)

આસકરણુના રામદાસજી, કન્યાણુદાસજી, રતનસંઘજી, અને વખતસંઘજી એ ૪ થયા. અને દિકરી ૧ જેન કુંવરબા હતી. તે ધરના રાહોડ રાવડજીપ્રમલજીને પરણી હતી. પાંચનો આરમાધ ભાષ પ્રતાપસિંહ

હતો. એ કન્યાણુદાસજીના વંશના દાસ વરસોડામાં છે. તેઓ ફટાયા બાઇ અથવા નહાનું રાગે કહેવાય છે. રતનસિંહનો વંશ નથી. તથા વસનસિંહના વંશના ગામ આલ્નેલના આવડા છે. વરસોડા પાસે ઉર્જા ગામ હાજી પર છે. ત્યાં રતનસિંહ પોતાના બાપ સાથે અણુ-જનાવથી ઝેર ખાઈને મુઆ ને તેની રાખીઓ ચાર ગામ અલ્નેલીયાને પાદરે સતીઓ થઇ. પ્રતાપસિંહજીના વંશના ગામ પંડુમામાં આવડે છે.

રામદાસજીના માનસિંહજી તથા પૂરણમલજી, તથા ખીજી રાણીના કેશવદાસજી એક થયા. તેમાંના બે ભાઈઓ મુજરી જવાથી કેશવદાસજી ગાદીએ બેઠા. તેણે બાલમુકુંદ પુરી ગોંસાઈને સિદ્ધ ગણીને, ઇંડરથી તેડાવીને ગોવના ગામ અર્પણ કર્યું. તે દાસ મુધી તે ગોસાઈનો શિષ્ય ખાતો હતો. કેશવદાસજીના દયાગદાસજી અને તેના દિકરા ત્રણ થયા. ગિરધર રાવળ, દરમલજી અને અબ્જસંધજી. તેમાં દરમલજીના વંશના રંગપરમા હતા. અને અબ્જસિંહજીના વંશના ગળધરામાં હતા. દયાળદાસજીની ખીજી રાણીના રૂપસિંહજી, નારણદાસજી અને ગમાનસંધજી હતા. તેમા રૂપસિંહજીના વંશના આવડા ગામડા બકામાં છે અને નારણદાસ તથા ગમાનસિંહજીના વંશના લાકરોડમાં રજપૂતો છે.

આ ગિરધર રાવળ સાથે મોટા રાજાઓ પણ લડી શક્તા નહિ.

ટાહુરો—પાલખીયા નેમ ફરદરે નીસાણા કા નાદ;

ગિરધર ન કરે ગઢપતિ વરસોડાસે વાદ. (૫)

ગિરધરના ઓપજી તથા જતુજી થયા, અને ખીજી રાણીના અમર-સિંહજી તથા ત્રીજીના રતનસિંહજી, મહોબતસિંહજી, મહોકમસિંહજી, તથા કીર્તિસિંહજી એ રીતે સાત કુંવરો થયા. તેમાંથી અમરસિંહજી ગાદીએ બેઠા એ વખતમાં પાદશાહની ફોજ લેંગોદરા ઉપર આવી. તે ગામ વાઘેલા લગવંતસિંહજીનું હતું. માટે તેઓ (વરસોડા)ની સહાયતા માગવા આવ્યા, ત્યારે સહાયતા કરી તેનું ગામ બચાવ્યું.

હાહરો—અમરો રાજા રામચંદ્ર વમીખણ મનાવત

લંકા ગદ લેખોદરે, તેને દિવા તખત (૬)

અમરસિંહના ભીમસિંહ, હેમંતસિંહ, બાદરસિંહ, તથા ખીજ રાણીના ભગવતસિંહ, ભામચોજ, લાલસિંહજ, અને ખાતુજ, અને ત્રીજ રાણીના એલસંઘજ તથા અમરોજ, એ રીતે ૯ કુંવરો થયા. આ ભીમસિંહ ને મુસલમાનોની ફાજ સાથે યુદ્ધ થઈ હતી.

હાહરો—લશ્યાં કાક લેખોદરે, પડિયા મીર પદાણ;

પરણીને પનગ્યો નદિ, ભીમકુંવર કુલખાણ. (૭)

ભીમસિંહના ભગનમિંદજ, તથા ખીજ રાણીના બદસિંહજ થયા ને ભગનમિંદજ મુગરી જ્યાંથી બદસિંહજને ગાદી મળી. તેણે સંવત ૧૮૨૭ ની શ્રાવણમાં બદમચં વખાવ્યું. બદસિંહજના કુંવર એ થયા. તેમાં મોટા સ્તનસિંહજ રાવળ ખીજ રાણીના રૂપસિંહજ અને ત્રીજ રાણી રાનમા (ગનાનમા) સંવત ૧૮૨૭ ના માગશર શુદ્ધ ૧૧ ને રોજ વરમોડાના પાદરે ધનુ સાથે સ્ત્રી થઈ. સ્તનમિંદજના ગંભીરસિંહજ તથા મોતીસિંહજ, તેમાંના ભીમસિંહજ. તેમાં ગંભીરસિંહજનો વંશ નથી. અને મોતીસિંહજ દાસ વરમોડાની ગાદીએ છે. મોતીસિંહજના કિશોરસિંહજ લાલનિંદજ એ એ છે, અને એક દિકરી જામનગર જામખાદેજને ત્યાં પરણાવી છે.

માણસાવાળાની વહી:

ઉપર લેખેલા મોતીસિંહજથી અગ્રાકે સોગમો પુરૂષ જન્મંજ રાવળનો ત્રીજો દિકરો સંવત ૧૯૬૩માં સામંતસિંહજ હતો. તેના હુલુકરજ, દ્યેજ અને મુડાજ એમ ત્રણ દિકરા થયા. તેમાં દલાજના વંશના આવડા મામોલ ગામમાં છે, અને મુડાજનો વંશ નથી. હુલુકરજના માનસિંહજ, અને બીમોજ થયા. તે બીમોજના વંશના આવડા ખંચોટમાં છે.

માનસિંહજના જ્યેજ, અનેજ, વાધજ, અને આગ્રેજ થયા અને તે અનંદજના વંશના આવડા સેઘવીએ તથા સિયોદમાં છે. અને

વાયજીના વંશના ખારા મીઠા ગામમાં આજીજીના મરતોલ ગામમાં છે. જેહાજીના સુરસિંહજી, અને ચાંદોજી થયા. ચાંદોજીના વંશના ડીઆલ ગામમાં છે. એ સુરસિંહજીએ અંબાસણથી આવીને માણસામાં સંવત ૧૬૩૫માં રાજધાની કરી અને દીપ્તે બંધાવ્યો. તે સુરસિંહજીના પ્રતાપસિંહજી, અને રાજસિંહ થયા. તે રાજસિંહજીના વંશના ઉદાનપરમાં છે. પ્રતાપસિંહના વજીરાજી, તેના વજીરાજી, તેના ઉદયભાણુજી, સુરજમલજી, હરિસિંહ એ ગણુ થયા. તે દેદાયા બે ભાઈઓએ ગામ છ લઈને બગીચમાં રાજ કર્યું. ઉદયભાણુજી, પૃથ્વીરાજજી, અમેસિંહજી, અમ્રસિંહજી અને મહાસિંહજી એ ચાર થયા. તેમાં હેદા બે ભાઈના વંશના હરણુકોડા ગામમાં છે અને અમેસિંહના વંશના માણસામાં રહે છે, પણ પુનાના લાટાના ધણી છે.

પૃથ્વીરાજજીના પ્રતાપસિંહજી, રાવળ ખુમાણુસિંહજી, ગુમાનસિંહજી તથા સુરતસિંહજી એ ચાર થયા. પ્રતાપસિંહજીના ઇન્દ્રસિંહજી, અરજનસુસિંહજી, ઉમેદસિંહજી, બાદરસિંહજી અને નાયજી એ પાચ થયા. તેમાં દેદાયામાં દેવ નાયજીનો વંશ માણસામાં છે.

એ ઇન્દ્રસિંહજી દરરોજ એક કોળીને મારી નાખતો હતો, તથા કેટલાએક કોળી રૈયત પાસેથી કર લેતા હતા તે કર બંધ કર્યા. ઇન્દ્રસિંહજીના પરવતસિંહજી, તથા હાથીજી એ બે થયા. એ પરવતસિંહજીને લોકો ભાબો કહેતા હતા. તેણે સડતાળા કાળમાં ગરીબ લોકોને અન્ન જમાડીને બચાવ્યા હતા.

ગીત

પડમળિયાં પૃથ્વી કાળજ પડીઓ જ્યત રવડીઓ પૂજક ન જડીઓ,
એક દેસાંતે ખૂણે બડીયો, રાવળ રાણુ લરણુ તદ ચડીઓ —૧

અજ તણા ભંડાર ઉપાડે, ચાચર ચર ધાનરા ચઢાવે;
ધાતેરાંહાં ધરણુ કપાડે, જેજેકાર જેકાર જપાડે. —૨

આવે જમવા વરણુ અપારે, સાદ ધરમરા સાંજ સવાર,
સોલે સોમે લાખ દગરે, ભુંજે નિલમ મહે ભાભારે. —૩

માણુમિરો ચંદ્ર જેમ મનાણો, કણુ તણો અવતાર કહાણો,
 દેવો વસમા વેહેંચી દાણો, ન ક્યો બેગો બદ્ધ ખગ્યાણો. —૪
 ભાષ તણો દદણુ જગ ભાગો, યો ન ફેરો નિમયો પાગો,
 ક્યો મુંબરો મેંદો કાગો, દગીઓ કાગ પેરો મડનાગો. —૫
 વૂરો કાગ ગદી જગ વાગ, અગભો ભરે અખ્યાના,
 ખત્રીવટ રીઓ ચો લુગ ખ્યાતા, જગે નદિ પૃથ્વીપડ નના —૬

એ પગ્ગસિદ્ધના નાદગ્મિદ્ધ, ક્ષેત્રદગ્મિદ્ધ અને અબેગ્મિદ્ધ
 એ ત્રણ થયા, તથા દીકરી એક મેરો કુંકમા દત્ત તે ધિગ્ના મહાગજ
 ભવાનગ્મિદ્ધને પગ્ગાચ્છા દત્ત અને બીજી ગણીના ધીગ્ગસિદ્ધ તથા
 દમીગ્મિદ્ધ દત્ત

નાદગ્મિદ્ધના ક્ષેત્રદગ્મિદ્ધ થયા તેને વચ નટોનો માગે
 ક્ષેત્રસિદ્ધચી અગાઉ ચોથી પેઠીએ પ્રતાપસિદ્ધના દીકરા નાથજી
 લખ્યા છે. તે નાથજીના સામનગ્મિદ્ધ, તખનગ્મિદ્ધ, તથા ગિતગ્મિદ્ધ
 એ ત્રણ થયા, તથા દિકરી એક મુમજીયા દત્તી તે ધિગ્ના મહાગજ
 ગનગ્મિદ્ધને પગ્ગાવી દત્તી. તે તખનગ્મિદ્ધના દક્ષાણુગ્મિદ્ધ, ભાગન-
 ગ્મિદ્ધ, ખુમાણુગ્મિદ્ધ, ઉમેદગ્મિદ્ધ, મળેમનગ્મિદ્ધ, અને ભોનેજી
 થયા પડી ભાગનગ્મિદ્ધના પથુજી, અણુજી, અને બાદજી એ ત્રણ
 થયા તથા દિકરી એક ધિગ્ના કુંક ઉમેદગ્મિદ્ધને પગ્ગાવી દત્તી તે
 સુની થઈ અને બીજી કૃષ્ણા મહાગજ ત્રીગ્મિદ્ધને પગ્ગાવી
 દત્તી, તખનગ્મિદ્ધના વંશના થયા તેઓને ગામેના વટા મળેલા છે

સામનગ્મિદ્ધના જાનમગ્મિદ્ધ, મુગ્ધ અને ભેરોજી એ ત્રણ
 થયા, તથા દિકરી ખુમાનના ઉદ્દિપુ પામે બાગોગમા પરણાવી
 દત્તી અને બીજી મદનકુંકમા ભેષપુના મહાગજ માનગ્મિદ્ધને
 પગ્ગાવી દત્તી તેને માનગ્મિદ્ધએ જીવતી ને જીવતી ભાંનમા ચણાવી
 લીધી એ જલમગ્મિદ્ધ તથા મુગ્ધજીનો વચ નથી.

ભેરાજીના મજગ્મિદ્ધ થયા તેને માણુમાની આદી મળી તેના
 દીકરા બીમગ્મિદ્ધ તેના કુંક દાઢ ગાદીએ છે.

પ્રકરણ ૩ જી

ધંધુકાના વાલમ આહણો ૧

વાલ્મિકિ રાખ્દનો અપશ્રંસ યદને વાલમ થયો છે. માટે વાલ્મિકિ આહણો વાલ્મિકિ રૂપિના વંશના છે. તેઓનું અસત્ સંસ્થાન વળા એટલે વલ્લભીપુર કહેવાય છે.

વાલ્મિકિ રૂપિના વખતમાં હિન્દુસ્તાનમાં મોટું રાજ્ય અયોધ્યામાં હતું. તેથી તેમણે ત્યાંના રાગ્નના આશ્રિતનું રામાયણ નામનું પુસ્તક રચીને બેટ કર્યું તેથી તેની ચિત્રકોટ અથવા ચિતોડગઢમાં જાગીર મળી હતી. પણ અસત્ સંસ્થાનની માયાથી તેના વંશના આહણો વલ્લભીપુરમાં આવીને રહ્યા હતા. તે વલ્લભીપુરનું ડાટણ વાલ્મ્યા પછી ક્રેટલાંએક વર્ષ ઉપર એલકવાળાનું રાજ્ય હતું. તે વખતમાં તે વાલ્મિકિ આહણોનાં દહદહ ધર હતાં અને તેઓ કાયસ્થની નાતના ગોર હતા. કાયસ્થની કન્યા પરણે ત્યારે રૂ. ૧૦૦ તેઓ દાપાના લેતા હતા. તેથી ક્રેટલાંએક ગરીબ કાયસ્થોની દિકરીઓ મોટી થઇ, પણ ગોરને દાપું આપવાની શક્તિ વિના પરણાવી શકતા નહોતા. દાપું યોદ્ધું કરવા સાથે કાયસ્થની નાતવાળા સઘળાએ વિવાહ કરવા બંધ રાખ્યા. એવી ગડબડ આપ્યાથી ઘણી મોટીમોટી કન્યાઓ કુંવારી રહી. અને આહણો ત્રાગાં કરવાની બ્હીક બતાવતા હતા. તેથી કાયસ્થોનો કાંઈ ઉપાય આશ્વતો નહતો. ત્યારે એ લોકોએ વળાના રાજા એલકવાળા પાસે ફરિયાદ કરી. ત્યારે રાજાએ લગ્નનો એક સારો દિવસ લેંદને બધી કન્યાઓને એક દહાડો પરણાવવાનો ઠરાવ કર્યો. અને કહ્યું કે એ કન્યાઓ પરણતાં જેટલું ખર્ચ થશે તેટલું અમે આપીશું.

વળા તેમણે આહણોને કહ્યું કે તમારો જે દહણ દશે તે કન્યાઓ પરણ્યા પછી અમે ચૂકાવી આપીશું. આ વાત આહણોએ કબૂલ કરી નહિ અને કહ્યું કે અમારા દાપાના રૂપીઆ આગળથી આપો, નહિ તો કન્યાઓ પરણ્યા દેશું નહિ. પછી વળામાં આહણોનું જોર

ધણું દીકું. ત્યારે રાજ્યએ બધી કન્યાઓને તળાજે લઇ જઇને પર-
ણાવી. અને બીજી ન્યાતિના બ્રાહ્મણોથી કામ ચલાવ્યું. તે કન્યાઓ
પરણાવીને કાયસ્થો પાછા વળામા આવ્યા, ત્યારે વાસ્તિક બ્રાહ્મણોએ
દાપાં લેતા સાઈ ત્રાગાં કરવા માડ્યા. એટલે રાજ્યએ બધાયે વાસ્તિક-
ઓને એક જગાએ બોલાવ્યા, અને સૌને નિભાવ થાય એટલાં
દાપાનો બંદોબસ્ત કરવાની પંચાન કરવા માડી. ત્યારે બ્રાહ્મણોએ
રીસમા રાજ્યને પણ અધટિત વચનો કહ્યા. રાજ્યને રીસ ચઢી તેથી
તેણે બીમ લોકોને બ્રાહ્મણો સામે લડવા કહ્યું અને પોતે આધોપાછો
થઇ ગયો. પછી તે ટંટામાં કેટલાંએક બ્રાહ્મણોનાં ખૂન થયાં અને
બાકી રહ્યા તે બધા પોતાના ઉચ્ચાળા લઇને વળામાંથી નીકળ્યા. તેમણે
સમ બાધા કે આપણા વંશનો કોઈએ કાયસ્થનું ગોરપડું કરવું નહિ,
અને આપણે કોઈએ વળામા રહેવું નહિ.

પછી તેઓ ધંધુકાને પાદર નીકળ્યા. ત્યારે ધંધુકાનો રાજ
ધનમેર કાળી હતો. તેને કંઈ સંતાન ન હતું. તેથી તેણે પોતાનો
ગરાસ એ બ્રાહ્મણોને કૃષ્ણાર્પણ કર્યો. ત્યારે ૨૦૦ બ્રાહ્મણો
ધંધુકામાં રહ્યા અને કેટલાંએકે રાજ્યનો પ્રતિપદ્ધ લેવાની ના
પાડી. તેઓ ગુજગતમા ગામ વસો તથા સોજગામા જઈને રહ્યા.
ધંધુકામા જેઓ રહ્યા તેઓને તેમણે એવો હક્ક કરી આપ્યો કે
ધંધુકામાં રહેનારા તમામ ક્ષત્રિય તથા વૈશ્ય જાતિના લોકોનું ગોરપડું
વાસ્તિક બ્રાહ્મણો સિવાય બીજો કોઈ કરી શકે નહિ તે સમયે ધંધુકા-
મા અગાળગ વીશા મોઢ વાણીયાના ૩૫૦ ઘરો હતા. તેઓના ગોર
મોઢ બ્રાહ્મણો ગોરપડું કરવા પરગામથી આવના હતા. તેઓને
આવતા બંધ કર્યો. એ બંદોબસ્ત હાથ સુધી ચાલે છે. ધંધુકાના
હરેક જાતિના વાણીયા તથા કણ્ઠીયા ત્યાના વાસ્તિક સિવાય કોઈ
ગોરપડું કરી શકતા નથી. જે વાસ્તિકોએ તે વખતે ધંધુકામા કબૂલ
કર્યું નહિ અને પછીથી સગામબંધીને લીધે ધંધુકામાં આવીને રહ્યા-
એવા ૫૦ ઘર ત્યાં છે. તેઓનું ગોરપડું પણ ત્યાં ચાલી શકતું નથી.

અકરણ. ૪ થું

પાદડીના દેશાધની ખ્યાલ

એ દેશાધ ન્યાતે કૈડવા કણુખી છે. તેઓના પૂર્વજો અસલ ઇરવાડમાં રહેતા હતા. મૂળ પુરુષનું નામ નેધા, રણમલ, વેણા, મકન, મહીન, ત્રિકમ, અને લાણુજ. એ રીતે એક પછી એક થયા. તેમાં વેણા દેશાધનું નામ વેરથી દેશાધ પણ હતું. તેઓ અસલ ઇરવાડમાં ઠાવર ગામમાં રહેતા હતા. ત્યાર પછી ઇરના રાજાએ સન્માન કરીને ઇરમાં રાખ્યા અને ઇનામી ગામ છ આપ્યાં. તેથી બે ત્રણ પેઢી સુધી ત્યાં રહ્યા.

પછી એક સમયે આપાનેરના પતાઇ રાવળના ઠંકરાળાને પીયરથી આવતા કોઈ મુસલમાન રાજાએ પકડીને રાખ્યા ત્યારે પતાઇ રાવળે ઘણી તકનીક કરી પણ તે ઠંકરાળું પાછું મળ્યું નહિ. ત્યારે ઇરમાં વેરથી પટેલ ઉપર પતાઇ રાવળે ઠાગળ લખી મોકલ્યો કે કોઈ તરિકથી અમારું ઠંકરાળું પાછું આપાવો તો તમારી ઉપર ઘણી મહેરબાની રાખીશું. ત્યારે પટેલે કહ્યું કે બે કે ત્રણ હજાર માણસો મારી સાથે આપો તો તમારું ઠંકરાળું લાવી આપું. પછી તેમણે માણસો આપ્યા. તે લઈને પટેલ જગા કરવાને બિંબે નીકળ્યા અને રસ્તામાં એક મુસલમાનના ગામ પાહર મુકામ કર્યો. સાના મુસલમાન રાજાને કહ્યું કે અમારે જગા દરવા જવું છે માટે તમારા માણસો વળાવું સારૂ આપો.

પછી તેના માણસો સાથે લઈને જગા કરી આવ્યા અને વળતા પાછા તેજ ગામે મુકામ કર્યો. ત્યારે તે મુસલમાનને મળવા સારૂ પેતાને ઉતારે બોલાવ્યો. અને પ્રથમ તેનું ઘણું સન્માન કર્યું. પછી કાંઈ વાત કરવાને બિંબે એકાત લઈ જઈને કટાર ઉઘાડી કરીને કહ્યું કે હું તમને મારી નાખીશ અને મારું મોત તમારી સાથે થશે તમારા જીવના માટે તમે ચાકરાવે કહો કે તેઓ

૧ લખાવનાર: વડોદરાના બાસેટ વજાળજીવ (શુભાળસિદ) તથા વીરમગામતા દેશાધ કુવેરજી બાપુજી.

ઉક વેગળા રહે તમે માગ ગયમા બેગો, નદિ તો મારી નાખીશ
 ત્યારે તેણે ચાકરોને પણ વેગળા ગણ્યા, અને પોતે વેગળી પટેલના
 ગયમા બેગો પછી પટેલે કહ્યું કે અમારા રાજનું દકરાણુ પાણુ સોપો
 એટલે તે દકરાણુ તેણે મોઢ્યુ દકરાણુ તેમજ તે મુમતમાન ગમને
 લઈને આપોગ આન્યા ત્યા તેનું મનમાન કરાવીને સામમામે સીંગપાન
 અપાનીને આપાનેગમા ગણ્યા ત્યા રદીને તે પટેલે ગમનું કાગલાઈ કહ્યું

પછી માતા કાલિકાના પ્રેમથી આપાનેરનુ ગજ મુમતમાનોએ
 તોડ્યુ, ત્યારે વેગળી પટેલ અમદાવાદ આવ્યા તેવામા અમદાવાદ
 ખગણાની આમાદી પાદશાહ કરના હતા, અને મુનખો બદોમખ
 કગતા હતા. પણ શીખમામ ન મેવામ જાડી વગેરે ઘણી હતી અને
 તેમાં વાધેના રહેતા હતા તેઓ પાદશાહને ગાના નહોતા એ સમયે
 વેગળીમાઇએ અગજ કરી કે સગમ મગમાની કરીને મને ફરમાવો
 અને મદદ કરો તો માનથી બની શકે એરી ચાકરી હું કહું ત્યારે
 સરકારે મહેમાની કરીને ફુકમ કર્યો અને મદદ આપી તેથી તેણે વીગમ
 ગાન પાદશાહને તામે કહ્યું તેથી પાદશાહે વીગમામ ધનામમા આપ્યુ
 એટલે વેગળીમાઇએ આમાદી કરી અને પરગણાનો બેગમખ નખીને
 ધણ નખ મુધી ત્યાની ઉપજ ખાધી પછી વેગળીમાઇ મુનખી

તેમના પછી બીજી તથા ત્રીજી પેઢી મુધી વાલીઆ કાગલારી હતા
 તેઓ ખૂગીને થાણુ લઈઆન્યા અને નાગરોને કા લારી નાખીને સગકારી
 થાણુને માગફતે પરગણાનો વહીવટ ચલાવ્યો પછી ત્રિકમજ દેસાઇ થયા
 તેણે એ નાગર તથા વાણીઆઓને મારી નાખીને પોતે સગકાગી
 થતી એ વહીવટ ચલાવ્યો

પછી તેના દિકરા ભાણુજ દેસાઇએ વહીવટ ચલાવ્યો એ
 ભાણુજ કાશીએ જઈને કાવડ લરી લાવ્યા તેઓ દર મુમતથી દશ
 ખગના પોતે કાવડ ઉપાડતા હતા તે કાવડ ફૂગી જવાથી ધણા
 દિલગીર થયા ત્યારે દેવે કહ્યું કે તે સોગ કન્યાદાન કર્યો છે
 તેને જોરે આના માનમાથી ગમાજના શીશા નીકળશે.

પછી તેમ થયું. તે લાલોજીના દિકરા અદેકરણ દેશાઈ તથા બૂખણદાસજી થયા, અને પરબુદાસ તથા લાલદાસ એ પાત્રમા.

પાદશાહીની પડતી દશા અને પેશવાઈની ચડતી હતી એવામાં વીરમગામથી યાણું ઉડી ગયું. ત્યારે દેશાઈએ સરળધી રાખીને વીરમગામ દાયમા રાખ્યું. સંવત ૧૭૮૦ ની સાલમા ગામને કિલ્લો ચલ્યાવ્યો. અદેકરણ દેશાઈ ગુજ્યાં પછી તેના મોટા દિકરા ભાવસિંહજી ખાર વર્ગની ઉમરના હતા. તેમને માદીએ બેસાડીને કાકા બૂખણદાસજીએ વહીવટ ચલાવ્યો. તે પછી જોધપુરના મહારાજની તરફથી અમદાવાદથી રતનસંઘ ભંડારી ફોજ લઈને વીરમગામ ઉપર આવ્યા. ત્યારે બૂખણદાસજીએ તેના સામે મોરચો માદીને લડાઈ કરી. ભાવસિંહજીને લડાઈમા ચાલતા હતા તે વખતે લાખ્યાની નિશાનીએ દરવાજાના કમાડમા આજ સુધી છે. પછી વીરમગામ લેવાનો કાંઈ લાગ ફાવ્યો નહિ ત્યારે ભંડારી ફૂચ કરીને ઉપડી ગયો. તે સમયનાં ગીત.—

ગીત પહેલું

તરાં થાવરાં સાજીયે સાલવાળાં તળાં વીનદારાં ધરાં ચાંધ
દાર્યાં

દોમ ગોધાળરા નાલોયા ઠાકરે મરુંરે મારું વેશાઈ માયા.—૧

અર્થ—ભલાભાઈ દેશાઈ, તે જખતર પાખર સજીને ખાણનો માર કપોં અને મુસખાનોત્રી જખીન સાથે દાવો ખાખ્યો અને જોધપુરના રજપુતોને ધસાવી નાંખ્યા. ૧.

ગુઢ ઉઢત નિશાળ નાળાં મજે, શોદ્ય લાજે ચજે રાગ સિંધુ,
યપ દો ચાપ ઝઝારા જવારિયા દારબે સારિયા માર દિંદૂ—૨

વાવટા ઉડે, નિશાન અને નાળો ગાજે, કંધકના માથા ભાગે અને સિંધુ રાગ વાજે. એ લડવૈયા ખાપ તારા એવારણુ લઉં. તે દિ-દુને મારીને દામ બેસાયા. ૨.

અદરા મદાનુ સદા લેતો અયો દાળ મેં જદારો જદો દાલો
ચેદ કોપો રતો લોહ તેં લાલોયો પાલોયો શોદ રાઠોદયાલો—૩

ઝા અદેકરણના વંશના' તું હંમેશા બાપદાદાનો ચાપ રાખતો
'આવ્યો છે અને લડાઈમાં જ્યારે ત્યારે તારો એ જ દાગો (રીત) છે
તે' રતનસિંહને ખેલો અને પડખે ચડતો તેને અટકાવ્યો અને તે
શરોડનાળાને પાછો વાળ્યો. ૩.

'હોયુજા માણ ધૂપાલ મિલે દલ્લાં પાળ દેલાહીયા ઘાળ પારે;
ચેક ઘાદે' ગયા છેક છેકાં ગયા દેક'માર ગયા દેક દારે—૪

તું ખીન્ને લાણુ દેશાઈ થયો. અને તે' લશ્કરતું' ધમસાણુ
મેળી દાથ દેખાડ્યા અને તાગ બાણુ આરપાર ઉતરી ગયા. શત્રુ
કેટલાએક કપાઈ ગયા, કેટલાએક છેકછેકાં નાશી ગયા અને
કેટલાક આદમી ટેકને દારી ગયા. ૪.

ગીત બીજું

ગોઝા ઉછલે ઘમસાં રોલ મચે સોર પઢ ધર સારી
ધે ગજરાજ અમલ ઘાયે માલો ને મંદારી ૧

ગોળા ઉઠે અને કિશા ઉપર રોળ મચે અને આખી પૃથ્વી
ઉપર સોર પડ્યો. લાવસધણ અને રતનસિંહણ એ બે દાધી બે
મધુની પેઠે બાથોમાથ લથડાવ્યા.

મત સજાલ મહાં ધઢ શહે શૂર રઘા સ્વલહગ સાહી
વિદા હજાર ફૂલાશુ વહીયા હમીયા મહિ વેશાઈ ૨

લડવૈયાના ધડમાથી આવરડાના ગુચળાં ઉડ્યા અને કેટલાએક
શૂરા તરવાર પકડીને રહ્યા. અને વીશ હજારની ફોજ સામે લડ્યા
પણ તે દેશાઈ હુકા નહિ ૨.

ઘદે અદાવત રાવત ઘંકા, માંદે કંકળ મોટો;
કાટે અવોહ -આપરો કીયો કાઢ દીયો નવ કોટો—૩

અદેકરણના વંશનો વાકડો રાજ બોલ્યો, અને તેણે મોટું યુદ્ધ
'માંડુ' અને પોતાનો કિશો લોટવા દીધો નહીં, અને નવકોટી માર-
વાડના ધણીને કાઢી મૂક્યો ૩

‘જળજળ તળતળ વાત જોધાળે કે મહારાજ કંમાયો
 ‘વીરમગામ તળો ગઢ ઘંકો નર ઘંકો ઘશ નાયો—૪

જોધપુરમાં દરેક જણ વાત કરે છે કે: અરે મહારાજ ! તમે શો નદી કાઢ્યો ? વીરમગામનો વાંકો ગઢ અને વાંકો નરતાખામાં આવ્યો નહીં. ૪

અદેકરણ દેશાધિએ વીરમગામના કસગાતી ટાંકઅલીને કાઢી ટેકાણે કામે મોકલ્યો હતો. તે કામ બસાબર ન કર્યાથી તેને કચેરીમાં ગાજો દીધી; તેથી તેણે એક મમે રાત્રિએ આવીને કટારથી દેશાધિને મારી નાંખ્યો. તે વખતે તેમના નાના ભાઈ જૂખણદાસ સુવાળ પરણણના બંદોબસ્ત વાસ્તે ત્રણ હજાર માણસો સાથે દેતરાજ મુકામે હતા અને ભાવસંઘજી નાની ઉંમરના હતા. તેથી ટાંકઅલીએ પૈસા ખરીદીને કાંઈ અમડાઈ કરી હતી. માટે તેને અદેકરણજીએ મારવા માંડ્યો, ત્યારે જૂખણદાસે તેને ધંધુકે મોકલ્યો હતો. તે અદેકરણજીના મોતને વખતે ધંધુકે હતો, તેથી સગાવડાલાએ માણસો મોકલીને દેતરાજથી જૂખણદાસજીને તેડાવ્યા; તેણે આવીને દેન દીધું, અને કહ્યું કે મારનારનું નામ જાહેર કરવું નહીં. કેમકે કસગાતીનું જોર છે, વાસ્તે આ સમયે લડાઈ કરવામાં ફાપદો નથી અને કોઈ વખતે જોઈ લઈશું.

ત્યાર પછી વીરમગામમાં પરકોટો એટલે રાજગઢ કરાવ્યો અને બંદોબસ્ત રાખ્યો. તે સમે કસગાતી મુસલમાનો ૪૦૦૦) વીરમગામમાં હતા, માટે દેશાધિએ ઉપરથી કાંઈ અદાવત રાખી નહીં, પણ મનમાં વેર રાખ્યું; અને પુરખીઆ, આરણ, સિંધી તથા મારવાડી વગેરે જે હજાર શિરખંધી રાખ્યા.

પછી એક સમે મોજે બાવળા પામે ગામ રન્નેડે ગાયકવાડની ફોજ ૪૦૦૦) માણસોની હતી. તેના ઉપર ટાંક અલીભાઈ તથા ધેનુએ :કાગળ લખી મોકલ્યો કે તમને રૂપેયા વીસ હજાર અમે આપીએ, અને તમે અમારી મદદમાં આવો; તે દેશાધિ ધણા ઉન્મત્ત થયા છે, તેઓને કળજે કરીએ. તે કાગળ બાવળાના અમીન

માધવજીના જે દેશાધના વેવાઈ હતા તેને હાથ આઘ્યાયી તેણે દેશાઈ ઉપર તત્ત કામગી લખ્યો ત્યારે દેશાઈએ પણ ગાયધ્વાડની ફોજવાળા ઉપર લખ્યું કે અમારી મદદમાં તમે આવો તો અમે તમને વીર હજાર રૂપિયા આપીએ, અને કસમાતીને કમળે કરીએ ત્યારે ગાયકવાડી સુમે વિચાર્યું કે મુસનમાનોને મદદ કરવા કરતા હિંદુઓને મદદ આપવી તે ઠીક છે પણ તે ફોજ વીરમગામ આવી અને તેઓએ મુસનમાનોને વિજાએ આપ્યો હતો ? અમે તમારી મદદે આવીએ છીએ પણ ફોજ આનીને મોજુમ તગાવ પછવાડે મુશ્મ ક્યો ત્યારે દેશાઈએ રાજગને બારી પાડીને ગતની વખતે ફોજના ૨૦૦૦) માણસોને તેમણી લીધા અને બીજા પોતાના માણસો લઈને કસમાતીઓને ઘેર જઈને તેઓના માથડીઓ ઠોકરા મુકાને મારી નાખ્યા એ સમે અનીજ નાસીને ગામ બહાર ગયો અને બીજા પણ મ્હાક સિપાઈઓ નાસીને વગાણ નીમડી તથા ધાગધા વગેરેમાં જઈને રહ્યા તેના વસના ત્યા હાલ સુધી વીરમગામી સિપાઈઓ કહેવાય છે આ વન આશરે સવત્ ૧૭૮૮ ની સાનમાંની પણ અનીજ બહારવે ફગેલો હતો તેને બાવમધજ દેશાઈના માણસોએ દમ્મકા ગામ પામે દાર માયો

આ જૂખણુવસ દેશાઈએ વીરમગામમાં સદાનન બાપ્તુ કે તીર્થવાસી સાધુ તથા બ્રાહ્મણોને સીતુ આપવું તથા પરદેલી વિદ્યાર્થી બ્રાહ્મણો વીરમગામમાં બણવાના હોય તેઓને રોજ અન આપવું તે હાન સુધી આવે છે અને પાગડીમાં તીર્થવાસીઓને સદાનન અપાય છે તે પણ જૂખણુવસનું જ આર્થનું છે

ત્યારે પેશ્વાની તરફથી દામાજી ગાયકવાડ વૈળને મુકામે આવ્યા હતા અને ત્યારે અમદાવાદ મારવાડીઓ પાસેથી છોડાનું ત્યારે પણ જૂખણુવસ દેશાઈને દામાજીએ પોતાની મદદમાં બોલાવ્યા હતા

પછી સગરે દેશાઈને અમદાવાદમાં રોકીને કહ્યું કે તમે વીરમગામનો કિલ્લો અમને સોપો, તેને બદલે તમને જૂદું દાન આપીએ

પછી એવો દરાવ કર્યો કે દેશાઈને પાટડી વગેરે વીશ ગામ આપવાં અને વીરમગામ પરગણાની ઉપજમાંથી સેંકડે ૨૫૦ આપવા. પછી દેશાઈ ઘેર આવીને પોતાનું કુટુંબ તથા સરસ્થમાન લઈને પાટડીએ ગયા અને વીરમગામમાં સરકારી અમલદાર મૂકીને વહીવટ ચલાવ્યો.

આ દેશમાં કોળી, કાડી, જત, જોદી, ટેચી વગેરેનો ઉપદ્રવ ધણો લાગ્યો. તેથી પરગણું અને કસબામાં પણ વસ્તીનો જીવ ઉંચો થયો. ત્યારે સરકારે ભૂખલુદાસજીને કહ્યું કે તમે આવીને કસબામાં રહો, સરકાર તમારી ધણી ખરદાસ્ત રાખશે. તે ઉપરથી સરકારની મહેરબાનીથી વીરમગામમાં આવવાનો વિચાર કરીને પાટડીનાં વીશ ગામ-માંથી પોતાનાં હિસ્સાના ગામ જે મોળે ઘોડાપક્ષેટા તથા સેંકડે ૩૩ ગામ મધ્યેનો હિસ્સો લઈને વીરમગામમાં આવીને રહ્યા અને મેવાડી વગેરેનો બદોખસ્ત રાખીને પરગણાની આબાદી કરી. તેથી સરકારે મહેરબાની કરીને ગામ સુધાર્યું ધનામમાં આપ્યું, તથા સુખપાકનો શિરપાવ આપ્યો. તે દિવસથી તેઓએ એવો બદોખસ્ત કર્યો કે દટાયા અને દિલાયતને ગરાસની વહેંચણી તાલુકદારોની રીતે કરવી અને દટાયાને જવાબ આપવી, અને દિલાયત લાવસંઘ દેશાઈ પાટડીની ગાદીએ રહ્યા.

પાટડીએ

વીરમગામે

- ૧ લાવસંઘ દેશાઈ તેના પુત્ર
- ૨ નંદુભાઈ
- ૩ વખતોભાઈ
- ૪ કુબેરભાઈ
- ૫ જોરાવર સંઘજી
- ૬ કુંવર હિંમત સંઘજી

- ૧ ભૂખલુદાસજી
- ૨ દયાળભાઈ
- ૩ નરસીદાસજી
- ૪ બાપુ દેશાઈ
- ૫ કુબેરજીભાઈ

પ્રકરણ ૫ મું ઈડરની હકીકત^૧

અસહ્ય ઐશ્વર્ય અને વાતાપી એવા નામના બે રાક્ષસો અહીં રહેતા હતા. તે ઐશ્વર્યને ઈડર વસાવ્યું, અને વાતાપીએ વાલી વસાવી. તે બંને રાક્ષસોને અગરત્ય કાપિએ માર્યા, તેની વાત પુરાણમાં છે.

ત્યાર પછી ધણું એક વર્ષ મુધી આ દેશ ઉત્તર રહ્યો. પાછી કલ્પિયુગમાં વેણ વજ્રગજ નામના રાજાએ ઈડરમાં રાજ સ્થાપન કર્યું. તેની વાત એવી ચાલે છે કે ઉત્તરમાં હરદ્વારની પેલી તરફ શ્રીનગર નામનું શહેર છે. ત્યાંના રાજાને દીકરા ન હતા. ત્યારે પંડિતોને બોલાવીને રાજાએ પૂછ્યું કે કોઈ એવો જીવાય કરો કે મારે પુત્ર થાય. ત્યારે એક પંડિત કહ્યું કે હું એક પ્રયોગ કરું, તેથી રાજાને પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય. પછી તેણે પ્રયોગ કર્યો અને કહ્યું કે ત્યારે રાણી રત્નસ્વર્ણ થાય ત્યારે તેને એથે દહાડે રૂધિરથી મ્નાન કરીને પછી જળથી નાહીને રાત્રિએ ગંગા પાસે જાય અને પ્રભાતમાં પાછી રૂધિરથી નાહીને જળથી નહાય તો ગર્ભ રહે અને પુત્રપ્રાપ્તિ થાય.

પછી રાણીએ તે રીતે કર્યું, અને બીજે દહાડે પ્રભાતમાં ત્યારે રૂધિરથી રનાન કર્યું. તે સમયે આકાશમાં ગીધડી ઉડતી આવી. તેણે જાણ્યું કે આ રૂધિરથી જીવિએવો માંસનો ભોગ્યો છે. તેથી રાણીને જીપાડીને જીડી તે ઈડરના કુંગર જિપર લાવીને મૂકી. તે કુંગરની ગુફામાં સિદ્ધ પુરુષો રહેતા હતા. તેના આશ્રમમાં ધૂમાડા નીકળતા જોઈ રાણી ત્યાં ગઈ, અને જળાને એથે જીરી રહીને સિદ્ધની પ્રાર્થના કરીને, પોતાની હકીકત કહીને વસ્ત્ર માગ્યું; એટલે તેઓએ પહેરવા માંડે વસ્ત્ર આપ્યું.

પછી તે રાણી પાણીના આશ્રમ ઉપર જઈને નાહીને વસ્ત્ર પહેરીને જોગીરાજ પાસે આવી; ત્યારે તેને દીકરી માનીને રાખી. તેને

૧ લખાવનાર ગદ્ય સંવાદમાં રત્નસંધ્ય, રહેવાસી મોજ થેરીસણ વ ઈડરના; તથા આરોહ.

દશ માસ પૂરા થયા ત્યારે પુત્ર થયો. તેની હિમ્મત પાંચ વર્ષની થઈ ત્યારે તે ભોમીરાજ (જોગીરાજ) નાં વાજરાં ચારતો હતો, માટે તેને વજરાજ એવા નામથી બોલાવવા માંડ્યો.

તેને જોગીએ કહ્યું કે મહાકાલેશ્વરના ડુંગર પાસે તું જઈશ નહીં, કેમકે ત્યાં અધોરી રહે છે, તે તને મારી નાખશે.

એવું કહાથી વજરાજ કોઈ વખતે તે તરફ જતો ન હતો. પણ એક સમયે હાથ જે મહારાજાનો ડુંગર કહેવાય છે, ત્યાં એક જોગી રહેતો હતો, ત્યાં વજરાજ જઈ ચડ્યો અને જોગીરાજને જોઈને તેણે પ્રણામ કર્યાં. ત્યારે જોગીરાજે કૃપા કરીને કહ્યું કે, તું એ ડુંગર ઉપર જા. ત્યારે વજરાજે તેને કહ્યું કે મારા ગુરુએ ત્યાં જવાની મને ના પાડી છે. જોગીએ ફરીથી કહ્યું કે તું ત્યાં જા અને તે અધોરી તારૂં સન્માન કરીને બોલાવશે; અને પછી કહેશે કે આ તેલની કઠાર્ધ તપાવેલી છે તેને તું સાત પ્રદક્ષિણા કર. ત્યારે તું કહેજે કે મહારાજા! શી રીતે પ્રદક્ષિણા કરવી? તમે આગળ આવો, તે પછાડી હું આવું. એમ કહીને તે અધોરીની પછાડી તું કરજે અને સાત પ્રદક્ષિણા પૂરી થાય, એટલે તે અધોરીને તે કદાચ મારું સ્મરણ કરીને નાખજે, તેથી તે મોનાનો પુરુષ થશે. પછી તેના હાથ, પગ વગેરે કાપી કાપીને મોનું વાવજે. તે કાપેલું અંગ ખીજે દલાડે સાંભળ થશે, પણ તે પુરુષનું માથું કાપીશ નહીં.

પછી તે વજરાજે ત્યાં જઈને તેમ કહ્યું, તેથી મોનાનો પુરુષ તેને હાથ લાગ્યો. તે લઈને પોતાના ગુરુ પાસે આવીને સર્વ હકીકત કહી. ત્યારે ગુરુજીએ કહ્યું કે મારે તો મોનાનું કાઈ કામ નથી; પણ તારું નામ પ્રખ્યાત રહે તેની ઇચ્છા તું બંધાવ.

પછી તે વજરાજે ત્યાં વસ્તી આગાદ કરી અને ડુંગર ઉપર ઈંડીયો ગઢ બંધાવ્યો, તથા ડુંગર ઉપર કુંડ તથા એક વાવ કાઢવી અને એક સારો બાગ બનાવ્યો. તે બાગમાંથી દાર્દ્ર પુષ્પ ચોરી જતું. ત્યારે વજરાજે માણીને ઘણી તાકીદ કરી. તેથી માણીએ આવ્યો.

દહાડે શ્રીકૃષ્ણ કરી અને નાનેલા તથા લાલને વઢરાજ ચોખી કઢવા
ગયો તે સમે એક શુદ્ધામાથી નાગપુત્રી આવીને કૃષ્ણ લેવા લાગી
ત્યારે વઢરાજ તેની દેડે થયો, અને એ નાગકન્યા નાસીને શુદ્ધામા
પેળે એટલે વઢરાજે દોડીને તેના માથાની વેળી પકડીને કાપી લીધી,
અને પાટો ખોળાને ઘ્યાનમાં આણ્યો, પણ દેવકન્યાની વેળીનો મદિમા
જાણીને તેની પૂજા કરતો હતો.

પત્રી નાગકન્યાએ પાનાગમા જઈને પોતાના બાપ આગળ
વાન કરી ત્યારે નાગદેવે પોતાના બે દુતોને મોકલ્યા અને કહ્યું કે
એવા જુનું કન્યાગને મારો પત્રી તે દુતોએ આવીને જોયું, ત્યારે
તે વેળીની પૂજા કરતો હતો તે વાન દુતોને જઈને નાગદેવને જાણ
કરી અને કહ્યું કે તે પુરુષ મદાવપ્રવાન અને મતાધી છે, મારે
તેને આ કન્યા પગલાવવા યોગ્ય છે પત્રી નાગદેવે એ કન્યા તેને
પગલાવી, તેથી તેનું નામ વેળી વઢરાજ-૫-૫

વિક્રમથી અગાઉ એક દહાડે વર્ષ ઉપરને આશરે એ વેળી
વઢરાજે ઈંદ્ર વમાન્યુ અને ઝેવાએક વર્ષ સુધી ગાજ કહ્યું છે એવારે
તાગાના ડુગર પામે એક વિરઠ છે, તેમા થતે તે ગાજ તથા
ગાંબી પાનાગમા ગયા

ત્યાર પત્રી ઘણું વર્ષ સુધી એ દેશ ઉજ્જવ ગયો પત્રી
વિક્રમના રામા પત્રીઅંગ જાનના ગજપુત્રોએ નાગવાહના મહોવડ
શહેરથી આવીને ઈંદ્ર વમા યુ અને પાંચ સાન પેટી સુધી ગાજ કહ્યું
તેના વશમા પગાળ્યા અમગમધાની વાનમા મવન ૧૨૫૧ ની
માનમા કને જનોગજ જ્યેષ્ઠ દગે પગથો ગાજસૂચકથ, પોતની કુવરી
સંતેગનાના વિવાદમા કરતો હતો.

તે સમે બધા ગજથનોમા મેનરીઓ મોકલીને દેશદેશના
ગજઓ તેડાવ્યા હતા ત્યારે દિ નીનુ નાજ પ્રથિગાજ ચડવણે થે
હવું તેણે કનોજ જઈને નિચાટ કર્યો ત્યારે ચિત્તોડમા શામ્બુદીઆ
ગજથ સમ સીનુ ગજ દહું તે પ્રથિગાજથનો બનેલી હતો, તેને
પોતની સાથે વડ જન મગ પ્રથિગાજથએ તેડવા

તે સમરસી રાજા તૈયાર થયા. તે સમે ઈડર વગેરે ચિત્તોડના તાબામાં હતા. તેથી પદારીઆ અમરસંઘજી ઉપર રાવળનું તેડું આવ્યું. એટલે પદારીએ પોતાના ૫૦૦૦) અસ્થાને સહિત પોતાના કુંવરને સાથે લઈને ચિત્તોડ ગયા. અને ઈડરના રાજાની અમરસંઘજીએ પોતાના આકર કોળી હાથી સોડને સાડ માણસ બણીને મુપરત કરી; અને પોતે દિલ્હીએ થઈને પૃથ્વિરાજજી સાથે ક્ષોભ ગયા, પણ પાછા દિલ્હીએ આવીને મોટી લડાઈમાં કુંવર મુદ્દા અમરસંઘજી કામ આવ્યા.

તે વાત ઈડરમાં સંભળાઈ ત્યારે તેની ફેટલીએક રાણીએ સતી થઈ, અને ફેટલીએક તો ઈડરથી ઉત્તરમાં ઝાળતી બેઝારી ડુંગરી કહેવાય છે, તે ઉપરથી પડીને મરણ પામી.

પછી ઈડરની ગાદી ઉપર ગેળા હાથી સોડ બેઠો. તેનો દીકરો આમળાએ મોડ થયો. તે મહાજીવ્ની થયો. તેનો કારભારી નાગર બ્રાહ્મણ હતો, અને ઈડરમાં નાગરના ઘણા ઘર હતા તેઓનો તે મુખી હતો. તેની દીકરી બહુ રૂપાળી હતી, તે સામળાઆ મોડની નજરે આવી; એટલે તે નાગરને કહ્યું કે તારી દીકરી મને પરણાવ. ત્યારે નાગરે વિચારીને કહ્યું કે જ મહીનાની મુદત આપો. પછી તે રાજાએ તેટલી મુદત આપી ત્યારે નાગરે વિચાર્યું કે કોઈ જગરો મળત હોય તેને મળું. એવા વિચારથી નીમર્યો, અને પાટણવાડ સામે તરા ગામમાં આવ્યો.

તે સમે ત્યાંના રાજા મોનંગજી હતા. તે ક્ષોભના રાજા સિયાજીના કુંવર અને આવડાના ભાણેજ હતા માટે તે મોસાજમાં રહેતા હતા. તેની સાથે ખેવા નાગરે મેળાપ કર્યો અને કહ્યું કે હિમ્મત હોય તો નવ લાખ રૂપૈઆની ઈડરની ગાદી અપાવું.

પછી તે સાથે બદોબરન કરીને ઈડરમાં આવીને સામળાઆ મોડને કહ્યું કે વિવાહ ઉપર માગ સગાકાલાને લેડાવું છું. પછી મો રૂપોમાં ચારમેં કે પાચમેં માણમેંને બેઝારીને, પડદા નાખીને

પોતાની હવેલીમાં લઈ ગયો. અંને આંજણા કણ્ઠીને કહીને :
પીવાનો દારૂ તથા બકરો મગરો મંગાવીને મિઠાખાનીનો સામાન તૈ
કયો અંને રાવંજી સોનગંજીને પણ પોતાની હવેલીમાં છાંની
ઉતારો આપ્યો.

પછી સામળાઆ સોડને કુટુંબ, કંબીલા, નોકરચાકર વ
લંખવા તેડ્યો. તેઓને પંગતે બેસાડીને ખૂબ દારૂ પાડ્યો. પ
પોતાનાં માણસોને શમશા કરી કે હવે ઘી પીરસો. તે વ
હવેલીમાંથી રજપૂતો દધિવાર લઈને નીસર્પો, ત્યારે એક કોળ
સામળાઆ સોડને બહાર કાઢ્યો. તેની વાંસે રજપૂતો દરવાજાનું તા
તોડીને મારતા મારતા ધડિરના ગઢ ઉપર ચડ્યાં; અને ગઢથી બ
હુગર ઉપર તેને મારી નાખ્યો.

પછી રાવ સોનગંજી તેને લોવા સાંરે આંજણા ત્યારે સામળાઆ
સોડે મરતાં મરતાં પોતાને અંધુડે કરીને લોહીનું દીકું કપુરું અ
કેલું કે માઈ નામ રાખજો. તે એટલું કે તમારાં વંશનો ત્યારે ધડિ
ની ગાદીએ બેસે ત્યારે એટલું કહે કે 'તપે સામળાઆ સોડનું રાવ
અંને મારાં વંશનો હોય તેને હાથે ગાદીએ બેસતી વખતે દીકું કરાં
એ વાત રાવંજીએ કબજા કરી. તેથી રાવજીના વંશનું ધડિરમાં રા
રજુ ત્યાં સુધી તથા હાલ પોળામા એ ચાલુ છે કે સામળાઆ
વંશના મોજે સરવણમાં છે. માટે રાવજી ગાદીએ બેસે ત્યારે સરવણ
દાદાર દીકું કરે એ વાત કબજા કરી. પછી સામળાઆ સોડ
જીવ ગયો.

તે વખતે સામળાઆ સોડની રાણી ગર્ભવંતી હતી, તે નાસી
મહાદેવ જોખરનાથજીને શરણે ગઈ; એટલે ત્યાંના અંતીતે તેને માર
દીધી નહીં. પછી તેને દીકરો અવતર્યો તેના વંશના કોળા પાટણવાડ
માં છે; તેઓ શાખે જોખર કહેવાય છે.

સોનગંજીએ સર્વત્ર ૧૩૧૦ ની સાલમાં ધડિર લીધું અને
દેકોણે સામળાઆ સોડે પડ્યો ત્યાં તથા તેના ધડિરના છાંટા પડ્યે

ત્યાં અને તેના ઘરવીરો પડ્યા ત્યાં કાળી ચૈદરને દહાડે લોકો તેજ સિંદુર ચડાવવા લાગ્યા.

એ રાવજીની કેટલીએક ખેડી સુધી ધડિરનું રાજ ચાલ્યું. તેના વંશમાં છઠ્ઠા રાવ રણુમલ થયા. તેણે સંવત્ ૧૪૨૫ ની સાલમાં સાતસે ગામની જગા ભાટિરની, તે જાદવ વંશના રજપુતોના તાખામાં હતી તે લખને સોલંકીઓને આપી. તે રણુમલ પાસે રણુમલ નામના ૧૧ સરદારો હતા.

ધડિરના ડુંગર ઉપર રાવ રણુમલે બેઠક ચલાવી, તે રણુમલની ચોકી કહેવાય છે. ત્યાં જે લોકો જામ તેઓએ જરૂર અપીલુનો કમુંબો કાઢવો જોઈએ. લાખ પસાવ કરે તે સરદાર ત્યાં બેસવા જોગ છે, એવું લોકો કહે છે; કારણ કે રાવ રણુમલે ત્યાં બેસીને લાખ પસાવ કર્યો હતો.

કનોજના રાવ શીયાળના પુત્ર ૩: આસ્તાનજી, સોનંગજી, અને અજજી

સંખ્યા	રાવજી સોનંગની વંશાવળી	ગાદીએ બેઠાનું વર્ષ સંવત્	મહીનો તથા તિથિ
૧	રાવ સોનંગજી	૧૩૧૨	જેઠ શુદ્ધ ૧૧
૨	રાવ એહેમલજી	૧૩૪૦	અષાઢ વદી ૨
૩	રાવ ધવજમલજી	૧૩૪૨	ચૈત્ર શુદ્ધ ૩
૪	રાવ લુણકરજી	૧૩૬૭	શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૨
૫	રાવ ખરહતજી	૧૩૮૩	ફાલ્ગુણ શુદ્ધ ૬
૬	રાવ રણુમલજી	૧૪૦૨	મહા શુદ્ધ ૧૦
૭	રાવ વજ્રેમલજી	૧૪૬૦	ભાદરવા વદી ૫
૮	રાવ પ્રતાપમલજી	૧૪૮૧	કાર્તિક શુદ્ધ ૩
(આની વખતમાં અમદાવાદ તથા અહમદનગર વચ્ચે)			
૯	રાવ અભેમલજી	૧૪૯૧	માગશર શુદ્ધ ૪
૧૦	રાવ જામાલજી	૧૫૦૧	ચૌથ શુદ્ધ ૭

૧૧	ગવ વગ્ધ ધજી	૧૫૧૦	વૈશાખ વી ૫
૧૨	રાવ જોતકરજી	૧૫૧૬	આવજી શુદી ૪
૧૩	ગવ જોતીજી	૧૫૨૩	જેઠ શુદી ૯
૧૪	રાવ દગ્ધમજી	૧૫૨૯	ચૈત્ર શુદી ૭
૧૫	ગવ પુત્રા	૧૫૩૪	ફાગણ વદી ૯
૧	ગવ નારણદાસજી	૧૫૩૬	મદા વી ૧૪
૧૭	ગવ ભાણજી	૧૫૩૮	કાર્તિક શુદી ૧૧
૧૮	ગવ સુ જગમજી-કુ વરપદે ગુજર્થો સવત ૧૫૫૮		

૧૯	રાવ મવજી	૧૫૪૩	
૨૦	ગવ જીમ	૧૫૬૮	આમો શુદી ૧૫
૨૧	ના ભાગમવજી	૧૫૭૩	માગશ વદી ૮
૨૨	ગવ પુત્રા	૧૫૮૧	પોષ શુદી ૩,
૨૩	ગવ નારણદાસ	૧૬૦૧	વૈશાખ શુદી ૧૩
૨૪	ગવ વીરમદેજી	૧૬૩૦	અશાઢ શુદી ૭
૨૫	ભાઈ કન્યાજીમવજી-મુત વજ્રેમન કુ વરપદે ગુજર્થો તેના	૧૬૫૩	અષાઢ વદી ૧૭

૨૬ ગવ જગતનાથજી ૧૭૦૦ વૈશાખ શુદી ૩
અને સવત ૧૭૮૭મા મદારાજ અજેસધજીએ અમદાવાદ
હીંથી, ત્યારે તેની માથે પટાવન, ઉલવન નાનસધજી હતા, તેમને
ઈંગ્લાંદ દેશાઈ ઈંગ્લાંદ તેડી આવ્યા હતા ત્યારે તે નાનસધજી ગણ
મનની મોખીએ ગયા હતા, અને ઘોડા ૧૦૦, બિટ ૨૦૦ તથા સાખ
પસાવ એક ચાગણને મક્કીશ આપ્યા હતા

દોહરો—સો ઘોડા ધવ (જિટ) દોષમે પાતા લાખ પસાવ
ઉલવન જાતે ખીયો, ચ. ઇ. ૧૭૨૬ આવ—૧

એ નાનસધજીના વરના હાન ઈર જતામા ભાણુવના ઠાંગર
અજિતમધજી ગનાપસધજી છે

રાવ રણમલજીનો પટાવત ખારી ખાવડો રણમલ હતો, તેને વર્ષ ૧૨ સુધી પોતાને ઘેર જવાની રજા મળી નહીં ત્યારે તેની રાણીએ રાવજીની રાણી ઉપર કાગળ મોકલ્યો, તેમાં લખેલો દોહરો:

ઈડર ગદરી રાણિયા ! જોડલો સહિયો;

યાં દસ રણમલ જોળા, માં દસ મોકલિયો.—૧

અરે ઈડરગદરી રાણીઓ ! આ દપકો સહન કરજો, અને તમારી તરફ રણમલ નોકર છે તેને અમારી તરફ મોકલજો.

આ કાગળના સમાચાર રાણીએ રાવજીને કહ્યા, ત્યારે રાવજીએ ખીજે દિવસે પેલા રણમલને કહ્યું કે એક દિવસમાં તમે ખારી ખાવડે જઈને આવો તો તમને રજા છે. (ખારી ખાવડ ઈડરથી ઉત્તરમાં ખસે ગાઉ ઉપર છે)

એમ કહેવાનું કારણ એ હતું કે રાવજી પામે નવવખો ઘોડો હતો તે એક દહાડામાં ત્યાં જઈને આવે એવો હતો. તેથી રાવજીએ જાણ્યું કે હું આવી રીતે રજા આપીશ ત્યારે તે મને કહેશે કે તમે જ એક દિવસમાં ત્યાં જઈ આવો. એટલે હું મારા નવવખા ઘોડા ઉપર ચઢીને ત્યાં જઈ આવીશ. એવા વિચારથી તેણે આમ રણમલને કહ્યું. પણ રણમલે એવી રજા લેવાનું કબુલ કર્યું નહીં. અને પછી તેણે નવવખા ઘોડાના હાણીઆ સાથે દોસ્તી કરી અને તેની પાસેથી તે ઘોડો માગી લઈને રાત્રિએ ખારી ખાવડે જઈને ત્યાં ઘણી વાર સુધી રહીને પાછો પરાઈએ ઈડરમાં આવ્યો.

એવી રીતે ઘણી વાર જઈ આવ્યો. ત્યારે તે ઘોડાને ખરેશ કરતી વખતે કાઈ રજા ઘોડા ઉપર રહી ગઈ. પછી રાવજીએ આવીને તે ઘોડાને જોયો અને ઘોડા ઉપર હાથ ફેરવ્યો ત્યારે રાવજીને હાથે રજા વગળી. ત્યારે રાવજીએ કેટલાએકને પૂછ્યું કે આ રજા કયા કેકાણાની હશે ? એટલે એક જણે રજા આપી બોલ્યું કે આ રજા ખારી ખાવડની છે.

પછી રાવજીએ હાણીઆને ધમકાઈ લઈને પૂછ્યું. એટલે હાણીએ માથી માગીને કહ્યું કે આપે ખારી ખાવડના રણમલને રજાનું ફરમાવ્યું

હું, તે દિવસથી એ રણમથ આ ઘોડે ચઢીને દરેરોજ ત્યાં આવે છે.

પછી રાવજીએ રણમથને રજા આપી કે રાત્રિએ શા જાઓ છો? સુખેથી દિવસે જાઓ, હું રાજી છું.

એ રાવજીના પુત્ર રાવ વજ્રેમથ થયા. તેઓએ બહુ પરાની જવાસાની રાજધાની વાંસદા બીચના તાખામાંથી લઈ ચા રજાપૂતને સોંપી. પછી આરમા રાવ જેતકરજી થયા. તેઓએ ટકરાવ પાંદવી જતા બગોલમાં હતી તે દેવડા રજાપૂતોના તાખામાંથી ચિતોડના રાણા ઉદેસંધજીને સોંપી. તેના પુત્ર રાવ જેડી થયા. ફેજ કરીને ઉદેપુરના રાણાને ચિકાર કરતાં પકડીને ખેતાના તે અને ઉદેપુરના સીમાડા કાઢવા તકરાર ખોલી (માંડી); તેમાં સફ વાળો રાજા વચમાં પડ્યો. પછી સફુંબરવાળાને રાવ સાથે થઈ, તેમાં તે અને મરાણા. તે બન્નેની છત્રીઓ શેઠાની હદ છે. તે હાથ ગોગંદા તથા ઉદેપુર વચ્ચે નાઈ નદીના શેઠા ઉપર

જેડીના હરબલ અને હરબલના રાવ પુંજેજી થયા. ઉમ્મર આશરે વર્ષ ૧૨ થી ૧૫ સુધીની હતી, અને ગાદીનો પેલેલા માટે તે રાવ પુંજે દિલ્હીએ પાદશાહ પાસે ગયા. ત્યાં પાદશા શિરપાવ થતાં, સનંદો વગેરે મળવાની તૈયારી થઈ.

તે વાત જેપુરના રાજાને ન ગમ્યાથી તેણે પાદશાહને આ સવજી સમજાવીને કહ્યું કે આપ ઇંદરવાળા ઉપર આટલી મહેરુ રાખો છો, પણ એમાંથી આખરે જતાં ઇંદરવાળા વખો કરશે, ઇંદરનું રાજ્ય હાથમાં આવવાની રાજની નડાનમવડે આ વખતે તે વાત પાદશાહના સમજામાં આવી. તેથી ખોસ્થા જે એ રાચી જણાય? ત્યારે કહ્યું જે ઇંદરવાળા પાસે એક ઘોડો મુંદર છે, તે આપ મંગાવી લુઓ. તે જો આપે તો સામ મં ખરા; અને જો ના પાડે તો હરામખોર સમજા. તે વાત પાદશાહની અને ઘોડો લેવા માણસ મોકલ્યું.

અને જેપુરવાળાએ ઈંડરવાળાને સમજાવેલું જે દબુરની મરજી એવી છે કે તમને પકડાવીને ખરાબ કરેલા, માટે હવે તમે તમારા દેશમાં જાઓ. તેમી નિશાની એ છે જે આજ તમારી પાસેથી તમારો ચડવાનો ખાસ ઘોડો મંગાવશે. એ રીતે અવશ્યસંવર્ણ ખન્નેને સમજાવેલું.

પછી પાદશાહનું માણસ ઘોડો માગવા આવ્યું ત્યારે ઈંડરવાળા ખરી વાત સંમજીને ત્યાંથી નાહા અને પઞ્ચાડે પાદશાહની ફોજ ચડી. તે દશબાર ગાઉ ઉપર જતા એક ગામમાં સુતારને ઘેર ઉતર્યો હતા ત્યાં ઘેરી લીધા. પછી રાવ પુન્ને ત્યાંથી નાસીને અતીતની જમાતમાં ગયો. તેવામાં રાવ પુન્નેની મા ઉદેપુરમાં પોતાના પીયરમાં જઈને રહ્યા હતાં. તેવામાં દિંહીની ફોજે આવીને ઈંડર કબજામાં લીધું, અને આપું પરગણું ખાલસા કર્યું.

રાવની માણએ ધાર્યું કે રાવ પુન્ને ક્યાં મરાયો હશે, તેથી નિરાશ થયા હતા. પછી ચાર પાંચ વર્ષ જતા અતીતની જમાત સાથે ગાવ પુન્ને ઉદેપુર ગયા ત્યાં રાણાજીએ તેઓનું સન્માન કરીને પોતાની પાસે રાખ્યા. પછી તેને ફોજ આપીને પોતાના રાજ્યની સલાખ લેવા સાર મોકલ્યા.

તેમણે આવના પ્રથમ પોશા મારી, પછી ઈંડર આવીને લડાઈ કરીને ઈંડર પાછું લીધું તે દિવસથી ગાદી ઈંડરમાં રાખી, પણ ખજાનો, માવ મિલકત અને કબીલો શરૂઆતમાં ગમતા હતા, અને પોતે ઈંડરમાં રહેતા હતા.

પછી અમદાવાદના એહેમદશાહે સવત્ર ૧૪૮૨ માં અહમદનગર વસાવેલું, તેનો કિલ્લો રાવ પુન્નેના વખતમાં ચણાવતા હતા તે કિલ્લો પુન્નેજીએ ચૂંપકાથી જઈને ઘણી વાર પાઠી નાંખેલા. તેથી અહમદનગરના હાકિમે મહિરમામું કરેલું જે રાવ પુન્નેજીનું માયું કાપી લાવે તેને ધનામ આપવામાં આવશે.

પછી એક સમે રાવ પુત્રે અદમદ્દનગર આવ્યો અને તુલસીન દરીને નામના પગલાં વાર ચડી. ત્યાં ગવજીનો મરંજમ અપરા- તકરી થઈ ગયો, અને ગવજીની ઘોડી દમાર્જે ચડીને એક વાવામાં પડી મઠ, તેથી રાવજી નીચે પડ્યા અને ઉપર ઘોડી પડી તેથી શુચરી ગયા.

પછી સવારમાં એક કઠિયારો તે જગ્યાએ લાકડા કાપવા બેઠો રહ્યો. તેની નજરે પડ્યાથી તેણે પાદચારના મહેરનામાં ઉપર સ્વર્ગ ગમીને ગવજીની તનવારે ગવજીનું માથું કાપીને પેલા હાકેમને નજર કર્યું. તેથી તેને ગુન્હેગાર દરાવીને પાદચારે દેશપાર કર્યો. એ વખતથી પાદચારનો અમન ઈંડામાં થવાનો પેગામ હતો. થયો.

તે પુત્રજીના પુત્ર ગવ નાગણદાસજી ગાદીએ બેઠા અને તેના પત્ની રાવ ભાણુ થયા તે ધણી પરાક્રમી થયા નેઓએ પાણુ ઈંડરતુ રાજ જમાવ્યું, અને પોતાના દેશના રોડા નક્કી કર્યા. તે એવી રીતે કે પેલી દેહ શરિરોર્ધનું મામ લાસ ખારીને મોજે ગાદીડા તથા જોડીના વચ્ચે રોડાના ઘોડા નક્કી કર્યા. તેની નિતાની જે તે જગ્યાએ શરિરોર્ધના ગવજી તથા ઈંડાના ઘોડા પયરા ઉપર કરીને જમીનમાં ગોઠવેના, તે રોડાના ઘોડા હાથ સુધી કહેવાય છે.

ત્યાંથી ઉદેપુર સાથે મોગદા તથા ઉદેપુર વચ્ચે નાઈ નદી ઉપર ગવ જેડીજીની છતરી છે, તે ઈંડરના તાખામાં લઈને મેવનતુ પગમણુ ઉદેપુરમાં નક્કી કર્યું.

ત્યાંથી મોમ નીદી(નદી)એ ચઈને ચાલ્યા તે કુંગરપગ નજીક જે ગાઉ ઉપર હાન ચાણુ ગામ કહેવાય છે પણ તે જગ્યાએ રાવજીનું ચાણુ કહેવાતું હતું ત્યાં કુંગરપગનો મોટો નક્કી કરીને, ત્યાંથી મોમ નદીએ ચઈને ચાલ્યા તે માલપુર, મગોદી ઈંડર તાખામાં કરીને ચાલ્યા તે કપડવણુ લઈને ખાવન પરગણુ એટલે પરાતીજ પટો પોતાનો દરાવીને સામમતી ઉપર ગયા, તે ઉભી નદીએ ચઈને ઉતર્યા તે નદીને ઊગમણે કાઠે ગયા, તે ગડવાડામાં ચઈને તારંગી.

તામે કરીને શીરાઈના ઘોડાનો સીમાડો મેળવ્યો. એ રીતે દેશની હદ નક્કી કરી.

પછી પાવાગઢના રાવણ પતાર્ધ સાથે લઢાર્ધ કરીને પતાર્ધ રાવણને અમદાવાદમાં લાવીને છ મહીના ક્રેદમાં રાખીને છોડી મૂકાવ્યો અને પતાર્ધને ખૂબ દહેશત લગાડી.

પછી ખીજી વાર અમદાવાદના મહમુદ બેગડાએ સંવત્ ૧૫૪૧ના પોશ સુદી ૩ ને રવિવારે પાવાગઢ માર્યો. તે લઢાર્ધમાં રાવ ભાણુ એ ફેંજનો મુખી હતો. પતાર્ધ સાથે ખીજી પાંચ રાખઓ માર્યા ગયા.

ગવ ભાણે આઠ સરોવર બધાવ્યા હતા તેઓના નામઃ (૧) માણુસર, (૨) બાબસર ટીટોઈ પટામાં, (૩) સમણેસર વડાળા પાસે, (૪) બાબુસર દધાળામાં પાસે, (૫) પખાનસર ઘાટી નીચે, (૬) હુમસર ધંડરની સાત ગાઉ વસાર્ધ પાસે, (૭) સુનસર મુનાઈ પાસે (૮) રાણેસર રાણીએ બધાવ્યું.

રાવ ભાણુ પછી તેનો પુત્ર સુરજમલ ગાદીએ બેઠો. તે પછી તેના પુત્ર રાવમલ ગાદીએ બેઠો. તેના વખતમાં આશરે ચારપાંચ વર્ષ મુઢી ધંડર પાદશાહને હાથ ગયું હતું અને અમદાવાદથી ઝેરખાન સુધી આવ્યો હતો. તેણે તમામ ધંડર પરગણું કબજે કરીને નાવસોની વાડી પામે ગદીયે મુકામ રાખ્યો અને રાવજી પોતાના કખીલા સુદા સરવણુમાં રહેતા પછી તેમણે ઝેરખાનને માર્યા. તેથી ફેંજ નાસી ગઈ અને રાવજીના હાથમાં ધંડર આવ્યું.

ઉપર લખેલા રાવ સુરજમલને વાઘ મારવાનો મોખ્ખ હતો. તેઓ મુંગીયા બીવની દીકરીને પરણ્યા. તે ગણીને વસાઈમાં રાખી હતી. તે સુરજમલ કુવરપદે ગુજ્યાં.

તેમનો કુંવર રાવમલજી નાની ઉંમરનો હતો, તેથી તેનો કાકા ભીમ ગાદી દયાની પડ્યો. એ ભીમનો દીકરો ભારમલ હતો. તેને અને રાવમલજીને ખૂબ લઢાર્ધ ચાલી ત્યારે ભાગમલજી અમદાવાદના પાદશાહને મળીને ઝેરખાન નવાખને લાવ્યા અને ધંડરમાં ચલું

ધામ્યું. પછી રાવમલ્લએ નવાજને મારીને રાજ લીધું અને ભારમલ્લ
અમદાવાદ પાદશાહની આકરીમાં રહ્યા, તે રાવમલ્લ ગુજર્ણા ત્યારે
તેને પુત્ર ન હતો, માટે ભારમલ્લ આપને ગાદીએ બેઠા.

એ રાવમલ્લને પાદાર્નું દરદ હતું. રાવ ભારમલ્લ પડ્યા પછી
તેનો પુત્ર રાવ પુત્રે ગાદીએ બેઠો. તેના પછી રાવ નારણદાસ
થયા. તેમને સાત કુંવરો હતા. તેઓમાં મોટા વીરમદેવ ગાદીએ બેઠા.
તે પરાક્રમી હતા. તેનું ચારિત્ર પછીના પ્રકરણમાં આપેલું છે.

પ્રકરણ ૬

વીરમદેવ ચરિત્ર^૧

હાહરો—સદા મનોરમ શુભ કરણ, બાણી આખર લેશ,
સારો પહેલો સમરજો, ગુણદાતાર ગણેશ—૧

આશરે સંવત્ ૧૬૩૦ માં રાવ નારણદાસજી ઇડરગઢ ઉપર
રાજ કરતા હતા. તે રાવ નારણદાસજી, તે સમાને વિરે ખડો પ્રતાપી
હતો અને તેનો કુંવર વીરમદેવજી ખડો યર, ધીર, માનમાણુરો
દુર્યોધન, હાથમાણુરો કરણ, બાણુરો અર્જુન, જાણુરો સદેવ જેવો
હતો. તેની ઉંમર આશરે વીસ વર્ષની હતી, ત્યારે કુંવરજીને ગણગોર—
(ગણગોરનો મેળો)નો મણો શોખ હતો. તે ગણગોરની અસ્વારી
મીઠગતી હતી; એવામાં યુગળ દેવથી એક કવિ આવ્યો. તેણે વાત
કરી કે ગણગોર અહીંની કીક છે; પણ તે કરતાં યુગળની ગણગોર
તારીફ કરવા લાયક છે. ત્યારે કુંવરજી બોલ્યા કે યુગળની ગણગોર
માગ દેખવામાં ક્યારે આવે? એટલે કવીશ્વર બોલ્યો કે આવણુ સુદિ

૧ લખાવનાર: મોઝે કુષાવાના ચારણ વીરજી. આ ચરિત્રની લાખા
જીવદેવ ચરિત્રના જેવી છે, પણ અર્થ જુદો લખવો પડે માટે તેના
કેરકાર કથો છે. ક. દ. હા.

૩ ને દિવસે પુંગળામાં ગણાગોરનો મોટો ઉત્સવ થાય છે, તે જરૂર જોવા લાયક છે. ત્યારે કુંવર વીરમદેજ બોલ્યા કે એક વાર ત્રીજ ઉપર જઈશું; અને પુંગળના બાગમાં મહાલયું.

એમ કહી કુંવરજી મહેલમાં ગયા. રાતે ધણી મેળ જોખ કરી. પછી પ્રભતે સહુ સરદારોને બોલાવી કહ્યું કે જુવાન જુવાન સરદારો તૈયાર થાઓ. પછી તે સહુ ત્રીજ આડા ઇશદિવસ રહ્યા ત્યારે પુંગળ પહોંચ્યા અને ત્યાંના બાગમાં ઉતર્યા. પછી પુંગળની સ્ત્રીઓ ત્રીજ ઉપર રમતી રમતી બાગમાં આવી અને ત્યાં હોડિયો બાંધી હોંચવા લાગી. એટલામાં કુંવર વીરમદેજ તેઓની નજરે આવ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીઓ પૂછવા લાગી કે આ કોણ છે ?

હાહા.

કળ ઘરસું આવા કહો, જશો કંઠે જોધાર;
મારો વિષરો મેં કહ્યો, જે કુળ રાજકુમાર- ૨

અર્થ:—કઈ પૃથ્વીથી આપ આવ્યા અને ઓ બહાદુર! આપ ક્યા જશો? અમારી વિગત તો અમે કહી, પણ હે રાજકુંવર! તમે કોણ છો ?

ત્યારે કુંવરે કહ્યું કે—

ફંદર ગઢસું આવીઆ, વીરમ નામ વિશેષ;
આળ ઘરતીમેં આવીઆ, દેવળ પુંગલ દેશ. ૩

પછી કુંવરજીએ પૂછ્યું કે આટલી જણીઓ ત્રીજ રમવા આવી છે, તેઓમાં મહાસ્વરૂપવાન આ સ્ત્રી છે તે કોણ છે ?

ત્યારે એક વડારણ (દાસી) કસુરી નામે હતી, તેણે જવાબ દીધો કે પુંગળના નગરશેઠ રતનચંદ રાહુકારની દીકરી પના નામે છે; તે બધી સાહેલીઓનો સાથ લઈને આજ ત્રીજનો ઉત્સવ છે, મારે હોડિયો હોંચવા આવી છે.

પછી પનાંએ(ને) કહ્યું કે:

માને લાગે મેંદળો, કુલ્લ લાજે પિતમાત;
કહો ચાઈ કિમ કાંજીયે, મૂળાંઝાંમું વાત. ૪

અર્થ: અરે બાઈ! રાજ્ય સાથે તમે વાત કરો તેથી મને મેંદળો
લાગે, અને તમારા માખાપતું કુળ લાગે, માટે એવી વાત કેમ
કરીએ?—૪.

ત્યારે પનાંએ પેતાની ભાભીને જવાબ દીધો કે:
સુળ મામી સમજે નહીં મૂળાંઝાંસ કૈલ;

..... ૫

પછી ભાભીએ ઘેર આવીને ઘરનાં માણસો આગળ વાત કરી
કે પનાંને ઇડરમદના કુંવર વીરમદેજ જે પુંગળ લેવા આવ્યા છે,
તેઓની સાથે સ્નેહ થયા જેવું લાગે છે.

એ પનાનું વેવિશ્રાળ તેનાં માખાપે મુરતના સેક ચંદ્રભાણુના
દીકરા હીરાલાલ સાથે કર્યું હતું.

પછી કુંવર વીરમદેજ પુંગળમાં આસરે બે મહીના રહ્યા અને
ધણે મોજશોખ કર્યો. પછી કહેવા લાગ્યા કે પુંગળની ત્રીજની કવી-
શ્વરે જેવી તારીફ કરી હતી તેવી જ છે; એમ કહીને ધણે જ
આનંદ પામ્યો.

તે તહેવાર-લેઈને ત્યાંથી આવ્યા અને મોડા દિવસમાં ઇડર
આવી પહોંચ્યા. તે વાતને પાંચ કે સાત વર્ષ વીતી મયાં ત્યારે પેતાના
પિતા રાવશ્રી નારણદાસજી દેવલોક પામ્યા અને વીરમદેજ ગાદીએ
બેસા; પણ તે પહેલાં કુંવર વીરમદેજ ચંદ્રાવન નતિના રામપરાના
રાજની કુંવરીને પરણ્યા હતા. તે રામપરે જાણુ ભાણુનું કહેવાતું હતું.

રામપરો બ્રહ્મ માળરો, દેવત ઉપજે સુલ,
ઘર ઘર નારો યદમણી, ઘર ઘર ચંપા વૃલ. ૬

તે ચંદ્રાતી (ચંદ્રાવની) રાત્રી ઉપર વીરમદેજનો ધણો સ્નેહ હતો.
પછી એ સમે દયરા ઉપર રામપરાનો ભાટ ઇડરમાં આવ્યો.

તેવામાં વીરમદેજ દશરાથી અઘાઉ કેટલાએક દિવસ સુધી દરરોજ દશરાના જેવી સવારી કરતા હતા અને દશરા ઉપર વાઘેલા, રહેવર, ડાબી, રાડોડ, સીમોદીઆ, અને ખીડોલા વગેરે રાવજના તમામ ઉમરાવો આવેલા હતા. પછી દશરાને દહાડે સાંજ ઉપર ધામધૂમથી સવારી ખદાર નીકળી. તે સમે રાવજ પણ ઘોડા ઉપર સવાર થયેલા હતા.

પછી હમેશાંના આઠ પ્રમાણે ચોગાનીઓ પાડો છુદો મૂક્યો. તે પાડો સાત વર્ષની ઉમ્મરનો અને મજબૂત જોરાવર હતો. તે સવારોને ધક્કો દબને નાઠો. તેને સરદારોના હથિયારોના જખમ થોડા ઘણા વાગેલા ખરા, પણ તેને કોઈ અટકાવી શક્યું નહોતું. પછી રાવજ પોતે ઘોડો દોડાવીને તે પાડા પાસે જઈ પહોંચ્યા અને તત્કાલના ધાથી પાડાનું માથું કાપી નાખ્યું. તે જોઈને બધા કવિઓએ તથા સરદારોએ અને ખીજ સહુ લોકોએ રાવજને શાખાશી દીધી. ત્યારે રામપરાનો જાટ બોલ્યો કે આ દેશના પાડાનું માથું કાપવું તેમા તે શી વડાઈ છે? પણ અમારા દેશમા અરણ્ય પાડા માય છે તેનું માથું એક ધાથી કાપે ત્યારે શાખાશી ખરી!

એવું સાલણીને રાવજએ કશું કે ઠીક છે. તમારા દેશમા આવશું ત્યારે ત્યાના અરણ્ય પાડા જોઈ લઇશું. વળી રાવજએ મનમા જાણ્યું કે આ જાટ સમજ્યા વગર બોલે છે.

પછી રાવજ સવારી મુદ્દા દરબારમાં આવ્યા અને રાત્રિએ રાણી ચંદ્રાવતીને પૂછ્યું કે તમારા દેશમા અરણ્ય પાડા કેવા ધાય છે? ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે તે પાડા ઘણા જોરાવર હોય છે.

પછી પાંચ સાત દહાડા જતા પેલા જાટને જવાની રજા આપી. તે જાટને પેલા રાવજએ બક્ષીસ આપી. પણ તેટલાથી જાટનું મન માન્યું નહોતું, અને તે રામપરે ગયા પછી બે મહીના ચનાં રાણી ચંદ્રાવતી-જીને તેડવા સારુ તેના જાપની તરફનાં માણસો ધડિરમા આવ્યાં.

તેઓને રાવજીએ એક મહીના સુધી રાખ્યા અને તેઓની રાવજીએ ધણી બરદાસ્ત કરી.

પછી રાણીને પીપર જવાની રજા આપી ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે શ્રાવણની ત્રીજ દુકટી આવી. ત્યારે રાવજીએ પેનાના સરદારને તૈયાર કર્યા. એ સમે રાવજીની પાંચગામાં ૧૮૦૦ ઘોડા હતા, તેમાંથી એક હજાર ઘોડા સાથે લઈને ઈંડરથી નીકળ્યા અને ત્રીજે દહાડે ડુંગર-પગની બજાર વચ્ચે થઈને નીકળ્યા. તે સમે ડુંગરપરનો રાજા તથા ગણી બજાર સામા જરખામા બેઠા હતા. ત્યારે તે ગણીએ વીરમ-દેવજીના કાષ્ઠક વખાણ કર્યો, તેથી તે રાજાને ખોટું લાગ્યું અને તેણે વીરમદેવજીની સરબરા કરી નહીં. તેથી વીરમદેવજીને રીસ ચડી, પણ તેઓને ઊનાવળા જવું હતું માટે ચાલ્યા ગયા.

રામપરના ભાટે રામપગના રાજાને કહેવું કે રાવજીને અરણી પાડાને લેવાનો શોખ છે. તેથી તે રાજાએ એક પાડાને રાત્રી દઈ તાજે કરવા માડ્યો હતો. રાવજીએ રામપગના એક ખવાસને ખબર કરવા મોકલ્યો. ત્યારે તેને ત્યાંના રાજાએ વધામણીનો શિરપાવ આપ્યો, અને માકર વહેંચી. પછી રાવજી નજદિક પધાર્યો ત્યારે પેના અસતોષી ભાટે અદેખાઈથી પેના પાડાને રાવજીને આવવાના રમ્તા તરફ. છોડી મૂક્યો. તેને આવતો લેઈને રાવજીએ પેનાના સગદારને પૂછ્યું કે આ શું જનાવર આવે છે? ત્યારે સગદારોએ તપાસ કરીને કહ્યું કે, એ તો અગ્લો પાડો છે, માટે આપણે ઉકરાટે માર્ગે થઈને જઈએ તો ઠીક.

વીરમદેવજીએ તે સરદારોનું કહેવું માન્યું નહીં અને પોતે તે પાડાના સામા ગયા. પછી તે પામે આવ્યો એટલે પેંગડા ઉપર પગનો દયરકો દઈને ખૂન લેરથી પાડાના કાંધમા તક્તાર મારી; તેથી પાડાનું માથું કપાઈને વેગળું પડ્યું અને પગના દયરકાથી પેંગડા તૂટી ગયા.

પછી રાવજી રામપરામાં પધાર્યા, તેથી સહુને ઘણો દર્પ થયો. પછી રામપરાના રામના જાણવામાં પાડાની વાત આવી ત્યારે તેણે ભાટને ટપકો દઈ કહ્યું કે મેં તો ફક્ત રાવજીને દેખાડવા સાર પાડો ત્યારે ક્યો હતો, અને તે તે પાડાને રાવજીના સામે શા વાસ્તે મોકલ્યો? એમ કહીને તેના હિપર રીસ કરી. પછી રાવજી ત્યાં બે મહીના સુધી રહીને ચંદ્રાવતી રાણીને તેહીને પાછા ઈડર પધાર્યા.

પછી એક સમયે કાંઈ મોદાગર અરબી ઘોડા બે લઈને વેચવા આવ્યો. તે રાવજીની આગળ ફેરવી દેખાડ્યા. તે ઘણા વખાણુદાર લામકે હતા, માટે જીસ દબ્બર રૂપેઆની કિંમતે રાવજીએ રાખ્યા. તેમાં એકનું નામ નટવો અને બીજાનું નામ અલાર હતું.

રાવજી દર પૂનમે કવિઓને ધનામ આપતા હતા. અને તેઓએ ઘણા કવિઓને વનન-બક્ષીસ આપેલા તે હાલ સુધી તે કવિઓના વંશવાળા ભોગવે છે.

પછી ત્યારે પૂનમનો દહાડો આવ્યો. ત્યારે એક ચામળ સામે બુલો, નામે સાયોજી સારા કવિ હતા, તેઓને બોલાવીને ઝાઝાઝાર નામનો ઘોડો ખરીદ કર્યો હતો તે સોનેરી સાગે શણગારીને આપ્યો. તથા એક લાખ સુધા પમાવ કર્યા. તે દિવસે પેથાપુરના રામની દીકરી વાઘેલી રાણીને મહેલ જવાનો ગવજીનો વારો હતો, તેથી તે રાણીના મહેલમાં રાત્રિએ રાવજી ખિરાબ્યા. ત્યારે રાવજીએ સહેજ વાત કરી કે આજ તો ઝાઝાહર ઘોડો આગે બુલો સાયોજીને બક્ષીસ કર્યો. ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે આપ ઈડરના રામ છે, અને એવું એક ટંદુ બક્ષીસ આપ્યું, તેમાં શી મોટી વાત છે? ત્યારે રાવજીએ કહ્યું કે ખીજ ઘોડા તો ટંદુ જેવા ખરા, પણ ઝાઝાહરની કિંમત ૧૮, અલાર દબ્બર રૂપેઆ આપ્યા હતા, માટે તે ટંદુ કેમ કહેવાય?

રાણીજીએ કહ્યું કે આપ જેવા રામની આગળ તો ઝાઝાહર જેવા ટંદુમાં જ ગણાય. ત્યારે રાવજીએ ગુસ્સે થઈને કહ્યું કે તમારો આપ

હાલાદર જેવાં દુર્દુ ક્રેટલા બહીમ આપે છે? વાઘેલીજીએ કહ્યું કે મારો બાપ તો એક તાલુકદાર છે, મારે તે તો આલાદર જેવા ઘોડા ક્યાંથી આપી શકે?

પછી વાઘેલીજી રજા લઈને સવારમાં પોતાને પીયર પધાર્યા અને પોતાના બાપને કહ્યું જે આલાદર જેવો ઘોડો ખરીદ કરીને કાંઈ નામીયા ચારણને બક્ષીસ કરો, તો જ હું ફરીથી ઈંડર જઈશ, કેમકે એ વિશે મારે રાવજીને વાદ થયો છે.

પછી તે દાકોરે કચ્છમાં અને આલાવાડ વગેરેમાં માણસો મોકલીને કહ્યું કે વીશેક બાવીસ હજાર રૂપેઆ ખરચીને આલાદર ઘોડો ખરીદ કરી આવો. પછી તે માણસ બધે ફરીને આવ્યા, પણ એવો ઘોડો મળ્યો નહીં. પછી જૂના સાયોજીને અદાર હજાર રૂપેઆ આપીને પેલો ઘોડો ખરીદ કર્યો, અને ચાર મહીના સુધી રાતબ દઈને વધારે તાળે કર્યો. પછી નામીયા કવિનો શોધ કરવા માંડ્યો, પણ ક્રુલા સાયોજી જેવો કવિ મળ્યો નહીં, ત્યારે સાયોજીને આજ્ઞાવીને તે ઘોડો શણગારીને તેને બક્ષીમ આપ્યો.

તેણે જઈને ઈંડરમાં વાન કરી, તેથી રાવજી ઘણા ખુશી થયા. પછી રાવજી રાણી વાઘેલીજીને તેડવા સાડ પેચાપુર પધાર્યા, અને પેચાપુરના દાકોરની ત્યા રાવજીએ વાન કરી અને રાવજીએ સાળા કટારીમાં એક ગામ આપવાનું કહેલું, વાન્તે ગામ ગદું જે સાખમતીને કઠિ છે, તે પોતાના મોટા માળાને બક્ષીસ આપ્યું. પછી વાઘેલીજીને તેહીને પાછા ઈંડર પધાર્યો. તે ગદું હાલ સુધી પેચાપુરના તાબામાં છે.

પછી રાવજીને ડુંગરપુરના રાજા સાથે સીમાડાની તકરાર થઈ, ત્યારે તે સીમાડા ઉપર પોતાનું લશ્કર લઈને રાવજી ગયા અને ડુંગરપુરના રાજાને લખી જણાવ્યું કે તમે પધારો તો આ સીમાડાની હદ નક્કી કરીએ. પછી ડુંગરપુરનો રાજા ત્યા આવ્યો નહીં; ત્યારે રાવજી સવારી સુદ્ધા ડુંગરપુરમાં સામ્ય ગયા. ત્યારે ડુંગરપુરના રાજાએ

લડાઈનો સામાન તૈયાર કરાવ્યો. રાવજીના મનમાં લડાઈ કરવાનો વિચાર નહતો, તેથી તેઓ ડુંગરપુરના દરવાજા આગળ ગયા. એટલામાં ડુંગરપુરના કોટ ઉપરથી ખંડુએ છૂટી પડી રાવજીએ ખડા મુકામ કરીને ઈસરથી તોષો મંગાવી અને લડાઈ કરવા માઢી; અને બે દિવસ સુધી લડાઈ કરી. છેલ્લી વારે દરવાજો તોડીને ત્રણ દિવસ સુધી ડુંગરપુર લૂટ્યું અને ડુંગરપુરનો રાજા નાસી ગયો. તેના મહેલ રાવજીએ થોડાક પાડ્યા.

खग पाखरे कहियाळ सळके, जोरावर जोधे
आज को गरपरां उपर, घडे घोरमदे,
धवे ड्यबक नाळ घडहड, सत नारियां सकज्ज,
आपियो पांघ्रीश उपर, घोर छुर कमधज्ज;
मार मडप पाड मेहेलां, लोल कीरत ले,
जीतरा यजडावी जांगी, वळयो वीरमदे. १

અર્થ:—જોરાવર જોધાજીના વંશના એ તસ્વાર અને કડીઓ વાળી પાખરી ખખડાવી અને તે વીરમદેજ, આજ ડુંગરપર ઉપર આવે છે; ત્રંબાળુ ધમકે છે, નાળોના ધડાકા થાય છે અને સત્યતા રૂપી રાણીને વારતે પાંત્રીશ ગાઉ ઉપર ધોરજવાળો રાઠોડ ખડાદુર આવ્યો. માડવો તોડીને મહેલ પાડીને ચંચળ કીર્તિ લીધી, અને જિતના દોલ વગાડીને વીરમદે પાછો વળ્યો.....૧.

એ રીતે ડુંગરપર મારીને પાછા આવના સમગ્રજાજીમા મુકામ કર્યો. એ લડાઈમા ચારે લાખઓ હતા. તેમા રાવ વીરમદેજ અને કવ્યાલુમવજી એ બન્ને સગા લાઈ. તેઓનું મોસાળ ઉદેપુરના રાણા પ્રતાપસિંહજીને ઘેર હતુ. અને ત્રીજો લાઈ રાવસંઘજી અને ચોથો જોપાળમવજી, તે બન્ને પોથીનાના ડાબરે વાધેલા રતનસિંહજીના ભાણેજ હતા. સામગ્રાજીને પાદર તે રાવસિંહજી લોટો ભરીને જંગલમા જતા હતા; ત્યાં ડુંગર ઉપરથી વાધલુ ઉતરતી તેણે ભાળી અને

તે પોતાના સામી આવી, સારે તેને બીજું કાઈ ઓસાણુ આવ્યું નહોતું, પણ પોતાના હાથમા પાણી ભરીને લોગે હતો, તે વાવણુના કપાળમા માથો, તેથી વાવણુ પડી ગઈ, એટલે તેને કટાર વડે મારી નાખી અને પાછા મુકામ ઉપર આવ્યા, સારે ચાહેરે વાન કરી કે ગાયસિદ્ધએ લોટાથી વાવણુ મારી

પછી રાવ વીરમદેવ તે જોઈ ગયા ત્યા વાવણુને પડેલી દીડી તે જોઈને ગવણુએ વિચાર્યું કે આ ગાયસિદ્ધ શુંવનો ગહેને તો મને પણ હેરાન કરશે તેથી રાવસિદ્ધને માગવાનો હંગામ મનમા ગણ્યો. પછી તેઓ ઇડિમા આવ્યા

એક વગમ વીત્યા પછી દિલ્હીના પાદશાહની ફોજ અમદાવાદમા હતી તે ઇડિમા આવી, તે એટલા સાર કે ગવણુનો ખજાનો ખાલી હતો, તેથી ખડગીના રૂપેઆ મુદતસર ભરી ચક્રમા નહોતું, અને પાદશાહના સગદારોની નજરમા ઇડિમા મુલક મારો લાગ્યો, માટે તે ખાનસા કરવા માર આપીને દેશ જતા કયો અને તમામ ટુંકાણો પોતાના યાણા બેઆર્થ ત્યારે ગવણુ અડાગમે ઘોડા મુદ્દા ઇડિમાથી નીકળ્યા, તે ખેળોમા જઈને ગણા અને પાદશાહની ફોજ બીનેડે જઈને પડી તેથી ગવણુને ખગચીની તમાચ પડવાથી સગદારોને ત્યા ઘોડાને લાવણો ચર્ધ ત્યારે વીરમદેવજી ઉદાસ થયા, અને ધાર્યું કે મારે વેંથી દેશ ગયો અને કાઈ ગયું નહોતું, માટે હવે મારે આત્મવાન કરવો

તેઓને સિવની ઉપાસના હતી, માટે ચાકર પાસે લોગે ભરાવીને જગમમા જઈને બદાને મુકામ ઉપરથી આવ્યા ત્યારે સાથેના સગદારોએ કહ્યું કે અમે સાથે આવીશું તેઓને સાથે આવવાની ના પાડી અને પોતે ત્યા એક ચાકર, જન્ને જણ આવ્યા, અને નદીમા ગયા ત્યા સ્નાન કરીને ચોટા માછને ભરી લીધો. પછી શંભુજી નામે સિવને મંદિર ગયા ચાકરને મંદિર બહાર ઉભો રાખ્યો. પછી જિવજીને જળ ચક્રવીને તસ્લા ઉવાડીને પોતાના

કાંધ ઉપર માડી, અને 'એવું ધાર્યું કે માયું હિનારીને શિવને ચડાવું. એવામા એળી શબ્દ થયો કે તું આત્મઘાત કરીશ નહીં. ત્યારે રાવણએ ધાર્યું કે મને વારે એવું ક્ષર્ષ આ ટેકાણે નથી, પણ મારો જીવ હર પામતો હશે; તેથી ફરીથી કાંધ ઉપર તત્વાર માડી; ત્યારે ફરીથી એવો શબ્દ થયો, ત્યારે જાણ્યું કે શિવજી મનાઈ કરે છે. ત્યારે રાવણએ કહ્યું કે મહારાજ! તમે ગને વારો છે, પણ મારો દેશ પાદગાહને શાહજાદે પડાવી લીધો, અને મારી પાસે ખરબી પણ નથી, માટે મારા અદારસે ઘોડાને અને અદારસે સનારોને હું ખાવાને શું આપુ? અને હું શાથી જીવું? એમ કહીને વળી મરવા માડ્યું. ત્યારે આદર્શનાણી ચર્ષ કે તારે ખરબી વાસ્તે કાલે મધ્યાહ્ને રૂપેઆ લરેલા જે ઊંટ આવશે અને તારી ફોતહ થશે.

એવું સાલગાને તેઓને વિશ્વાસ આવ્યો, એટલે તત્વાર મ્યાન કરીને પાછા મુકામ ઉપર આવ્યા અને ઘોડુંધણું ખાવાનું હશે તે ખાધને રાત કાઢી. બીજા દિવસના મધ્યાહ્ન થયા ત્યારે પોતાને મોસાળ ઉદેપુરથી જે લાખ રૂપેઆની મોહોરો, જે ઊંટ લરીને મોકલેલી, તે આવી પહોચી.

તે આવના પહેલા એક ચારણ નામે આસો છુદ્ધો રાવણને જાણવા આવેલો તેણે કહ્યું કે મને લાખ પસાવ આપો. ત્યારે રાવણએ કહ્યું હવે કે હાથ તો મારી પાસે ખરબી નથી, પણ તમે મારી પાસે રહો અને મારા હાથમા નાણા આવશે ત્યારે લાખ પસાવથી અધિક આપીશ. ત્યારે ચારણે મોરઠો કહ્યો

સોરઠો—વીરમદે વનવાસ, કાનુ કારતીયા તણો,

લકા લીવ વિનાસ, રામ નહોં ધીરપણુઉત

અર્થ—એ રણમલના વચના વીરમદે, વનવાસમા પણ કીર્તિને વાસ્તે લીલાવિનાસ વાળી લંકા રામે આપી નહોતી કે શું ?

પછી તે ઊંટ આવ્યા એટલે તે તપાસી લખને રાણાજીના કાગળો વાંચ્યા. તે સમે આવે છુદ્ધણે લાખ પસાવ માગ્યા, એટલે

તેને તેમથી દોઢ લાખ રૂપૈયાની મોહોરો આપી દીધી અને પચાસ દાનગની રાવજીએ ગામી અને ચારણને વિદાય કર્યો

પછી ધાસ, અન્ન વગેરે ગવજીએ મંગાવ્યા પછી વિચાર્યું કે પાદશાહના સાહજદાને ફોજ સુદાં કાઢી શકાય એવું નથી, માટે શી રીતે કરવું

પછી એક સમે સવાગના પોહોગમા પોતાના ઉટલા નામના ઘોડા ઉપર સામાન મકાનીને ઘોડા ફેરવવાને બદલે નીમ્બ્યા ત્યારે મગદરોએ કહ્યું કે અમે સાથે આવીએ, ત્યારે ગવજીએ ના પાડી અને એમ ભરોમાદાર ચાકરને લઇને નીમ્બ્યા અને પોળોના દરવાજા આગળ જઇને ધાર્યું કે હું સાહજદા પામે જાઉં અને દરેક ઉપાયથી મરે તો તેને ચૂંધી મારું, નહીંતર હું ત્યાં મરી છું પણ આવું હુ ખ ઝાઝા દરોડા મુખી વેત્તુ તે મી નથી

પછી પોને બીસોડે આવ્યા તે સમે સાહજદો બીનોડાને પાછો જૂનવળી છે તેના ઉપના માગ ઉપર હના ખાત્રા પેડા હનો તેના ખાત્રા આગળ જઇને ઉતરી પડીને ઘોડો ચાકરને મોપીને કહ્યું કે આ ટેકારેથી ખસીય નહીં

એમ મીને પોને જૂનવળી ઉપર ગયા અને સાહજદાને મળ્યા તેજે રાવજીનું સન્માન કર્યું અને ધાર્યું કે વીગમરેજ એમના આવ્યા છે માટે ધમકી દઇને પગમણું લખાની લઇશ પછી ઘોડીના વાગ વાતો કરીને કાગળ તથા કનમદોળ મંગાવીને હાજર ગામ્યા તેથી ગવજીના જાણનારા પણ તે વાત જાણી

પછી રાવજી વિચારવા લાગ્યા કે આ સાહજદાને મારીને હું શી રીતે જીવેતો જઈ શકીશ એવામા એક મિત્રાદી આવી. તે એક કણતરને પોતાના પગ વચ્ચે પકડીને નીચી જમીન ઉપર ગંગામા પડી તેથી કણતરના ફેદ થઈ ગયા અને મિત્રાદીને કશી ઈર્ષા થઈ નહીં

તે કોતુહલ જોઈને રાવજીએ ધાર્યું કે આ રીતે હું પણ શાહજાદાને પકડીને બોય ઉપર પડું તો શાહજાદો મરી જાય અને ઈશ્વર કરે તો હું જીવનો રહું. અને કદાપિ ખન્ને જણા મરણું તોપણ ને યશ તે ખરું!

તે સમયે રાવજી ખાસે ફક્ત એક નાની કટારી હતી. પછી શાહજાદાને ગળે પકડીને રાવજીએ ખારીએથી પડતું મૂક્યું અને પડનાં પડતા શાહજાદાને કટારીના ત્રણ જખમ કર્યાં. તે શાહજાદો નીચે અને વીરમદેજ ઉપર એ રીતે ખન્ને જણ બોય ઉપર પડ્યા; તેથી શાહજાદો મરી ગયો અને રાવજી ઘોડા ઉપર સવાર થઈને પોતાના આકરને પછવાડે બેસાડી લઈને ઘોડો દોડાવતા પોળામા ગયા.

પછી શાહજાદાની ફ્રેજ ઉદાસ થઈને પાછી અમદાવાદ ગઈ અને ઈડરમાથી પણ થાણુ ઉડી ગયું. પછી રાવજી ઈડરમા પધાર્યા, પણ પોતાની સવારી લઈને બીથોડે ગયા, ત્યાં બે પોહોર વાર લડાઈ ચાલી. પછી જમાદાર નીકળી ગયો અને બંધો ઈડર જીતી રાવજીએ કબજો કર્યો; અને કેટલાએક દહાડા સુધી રાવજી બીથોડે રહ્યા.

પછી ત્યાંથી વડાલીએ જવાનો વિચાર કર્યો. ત્યાં જતા વયમાં કઠીઆદઈ ગામ આપ્યું. ત્યાંના દેશાધને ઘેર મારવાડના ચારણના છોકરા બે દુકાળને લીધે આવેલા, તે દેશાધએ રાખેલા હતા. તે દેશાધનો કૂવો અવાડાબંધ રસ્તા ઉપર હતો. તેનો ફાસ એક ચારણનો છોકરો હાકતો હતો અને બીજો છોકરો તેને વાસ્તે લાત લઈ જતો હતો. એવામા રાવજીની સવારી આવતી જોઈને લાત લઈ જનાર છોકરો વાડ તરફ દગાઈને ઊભો હતો, તે વાડના ચડમા બેસી ગયો. તેને રાવજીએ પૂછ્યું કે તુ કોણુ છે અને શા વાસ્તે વડના ચડમાં બેઠો છે? ત્યારે તે છોકરે કહ્યું કે મેં 'સાળખ્યું' છે કે 'વીરમદેજ વાડમા વરસે છે'. માટે હું જોઈ છું કે આ ઠેકાણે ક્યાં વરસે છે?

એવું સાંભળીને રાવજીએ પોતાના હાથમાંથી જગત કડાં કાઢીને વાડમાં નાંખ્યાં અને કહ્યું: 'તોય લે તને કાંઈક જડશે.' પછી તે છોકરે કડાં ઉપાડી લીધાં અને રાવજીનાં વખાણ કર્યાં. અને ત્યાંથી આગળ પેલા કુવા પાસે ગયા અને ઘોડાને પાણી પાવા માંડ્યું.

પછી પેલા કાસ દાંડનાર છોકરાએ રાવજીને ઓળખીને સલામ કરી, ત્યારે રાવજીએ પૂછ્યું કે આ કુવો તારો છે ? છોકરો જાતે કવિયો ચારણ હતો. તેણે કહ્યું કે 'કવિઓને કુવા કેયે ?' મનશ્રમ કે કવિઓને કુવા ક્યાંથી હોય ? કુવો તો દેશાધનો છે. તે જ વખતે રાવજીએ તે કુવો તે છોકરાને બક્ષીમ કર્યો, તેના વંશના હાથ સુધી તે કુવાની ઉપજ ખાય છે.

પછી રાવજી વડાલીએ આવ્યા અને પોતાના ભાઈ રાયસિંહજી પણ સાથે હતા. ત્યાં ધણાએક દિવસ રહીને ઇંડરમા પધાર્યાં.

એવામાં રાયસિંહજીએ કવિઓને ધન આપી દેવા માંડ્યું તથા જળરા મેલાસા ઉપર ચડાઈઓ કરવા માંડી. તેથી વીરમદેજીને અંદેશો આવ્યો કે રખેને આ ભાઈ જોગવર થઈ પડે નહીં, તેથી તેને ચૂકથી મારવાનો વિચાર કરતા હતા, પણ તે દાવમાં આવતો નહોતો.

પછી રાયસિંહજીએ જૂદો પટો માગ્યો, ત્યારે રાવજીએ કહ્યું કે કારભારીઓને પૂછીને જવાબ દઈશું. પછી કારભારીની સલાહ લઈને પરગણામાં જૂદે જૂદે ઠેકાણે જવાઈનાં ગામો આપવા માંડ્યા, ત્યારે રાયસિંહજીએ કહ્યું કે જૂદે જૂદે ઠેકાણે તો હું લઈશ નહીં, મને તો એક તાબુકાનાં ગામો આપો.

એવામાં પોશીનો તાબુકો વાઘેલા રતનસિંહજીના તાબામાં હતો તેની પામે બસેં ઘોડા હતા. તે રતનસિંહજી રાયસિંહજીનો મામો થતો હતો. તે મામાશાણેજીને ધણો રનેદ હતો અને રાયસિંહજીની બહેન જોપુરના રાજાને પરણાવી હતી અને વીરમદેજીની પટરાણી ચંદ્રાવતજી હતાં. તેઓની સાથે પણ રાયસિંહજીને સંપૂર્ણ હેન હતું. વળી રાય-

સિંહજીના તાબામાં ૧૫૦ ઘોડાં રહેતાં હતાં, તેથી રાયસિંહજીએ જંગરાઇથી વડાલી પરગણું ૮૪ ગામનું દબાવી બેઠા, તથા ઇંડરથી ઉત્તરાદાં ખડક વગેરે ગામોમા પોતાનો અમલ જમાવવાનો તેણે વિચાર કર્યો ને પોતાના મામના સવારોને પણ પોતાની પાસે રાખ્યા; અને ખીજ સિરખંધી પણ રાખ્યા. ત્યારે વીરમદેજીએ વિચાર્યું કે લડાઇથી તો રાયસિંહજીને જિતાઇ નહોં; પણ કોઈ દાવપેચથી માઈ.

પછી રાવજી પોતે વડાલીએ રાયસિંહજીને મળવા ગયા અને કહ્યું કે શા માટે સિરખંધી વગેરેનું ફોકટ ખર્ચ કરો છો? અને તમે ઇંડરમા રહીને વડાલી પરગણું માચ્યું હોત તો હું ક્યા ના કહેતો હતો, ઇત્યાદિ ઘણાં વચનો કહ્યા તથા દિવાસો આપ્યો અને રાવજી ૧૦ દિવસ વડાલીમા રહ્યા. પછી તેઓએ રાયસિંહજીને કહ્યું કે ભાઈ! તમે ઇંડરમાં આસો અને તમારી મરજીમા આવે તેટલા દિવસ ત્યાં રહેજો. ત્યારે રાયસિંહજીએ કહ્યું કે હાથ 'મારે અહીં કામ છે અને ઇંડર આવવાની પુરસદ નથી.

પછી રાવજી ત્યાંથી નીકળ્યા ત્યારે રાયસિંહજી ઇંડરના દરવાજા સુધી વળાવા આવ્યા, પણ તે ઇંડરમા પેડા નહોં, કેમકે તે રાવજીનો વિશ્વાસ રાખતા નહોતા.

રાયસિંહજીએ વડાલી પાસે સમજેસર નામનું તળાવ છે ત્યાં સારો બાગ અને જગા બનાવી.

દોહરો—વડાલીરી વાડિયા, સમજેસરને તીર;

રમતો આવે રાયસંધ, વીરમદેરો વીર.

રાવજીએ ઘણી તદખિરા કરી, પણ રાયસિંહજી દાવમા આવ્યા નહોં; ત્યારે પોતે મંદવાડનું ખંડાનું કાઢ્યું. તે એવી રીતે કે ફક્ત એક પોતાનો ખવાસ અને એક આકર બાણે, ખીજ કોઈને ખખર પડે નહોં. એવી રીતે મંદવાડને ટોલીએ પોક્યા. અને રાયસિંહજીની બહેન જેપુર પરણ્યા હતા, તે બહેન એ વખતે ઇંડરમા હતા, પણ તે

બહેનને કે દાર્દ રાણીને પણ સાચી ખજર પડવા દીધી નહીં અને પરગણામાં એ મંદવાડની વાત ફેલાઈ; તેથી સગાંવડાલાં, દેશાધ પટેલો વગેરે આરામ પૂછવા આવ્યા.

પછી રાવજીએ રાયસિંહજીને લખ્યું કે મને ઘણો મંદવાડ છે, તેથી પરમેશ્વર હજારમે તો હું ઉમરીયા એવું છે. માટે તમે આવો તો રાજની તપને સુપરત કરવી છે.

એ પત્ર વાંચીને રાયસિંહજીએ પોતાની બહેન ઉપર તથા રાણી ચંદ્રાવતી ઉપર કામગી લખ્યો, જે રાવજીને મંદવાડ છે તે વાત ખરી છે કે ખોટી છે? ત્યારે તેઓએ પણ જવાબ લખ્યો જે રાવજીને માસ દોઢ થયા ઘણો મંદવાડ છે.

પછી તેઓના ઉપર ભઈમો રાખીને રાયસિંહજી ધડિર આવ્યા અને પોતાના સરદારો સુદ્ધા દોઢીએ જઈને કહેવરાવ્યું કે હુકમ હોય તો આપને આરામ પૂછવા આવું.

પછી રાવજીએ એક નાનો કટાર મમાવીને ઉપાડો કરીને પોતાની પામે છાનોમાનો રાખ્યો. અને કશું કે એકલા રાયસિંહજીને બોલાવો; કેમકે ઝાઝાં ખાણસોથી મને મલરામણ થાય છે.

પછી રાયસિંહજી એક ત્યાં ગયા, ત્યારે રાવજી તેઓને મળવા હાથા એટલે રાયસિંહજીએ ખામુખા કહીને પોતાનો હાથ આપ્યો. તે હાથ ઝાલીને રાવજી હાથા, પછી એક હાથ ગળામાં ધાલીને મળ્યા અને બીજો હાથ પેલી કટારીના ચારપાંચ ધા રાયસિંહજીના કાળાનામાં માયાં, તેથી રાયસિંહજી પઠી ગયા અને પેટ ફૂટી ગયું અને આંનરડાં બહાર નીકળી પડ્યાં, તે જ વખતે જીવ નીકળી ગયો.

પછી જનાનખાનામાં સદુએ જણ્યું કે રાયસિંહજીને માયાં ત્યારે રાયસિંહજીની બહેનને ઘણો ગુસ્સો ચડ્યો અને તેણે જણ્યું કે વીરમ-દેને મારું, પણ તે બાઈનો કાંઈ ઉપાય ચાલ્યો નહીં.

પછી સરદારોએ આવીને રાવસિંહજીની વૈકુંઠી એટલે દાદી બહાર કાઢીને વડાલીએ લઈ જઈને સમજેશ્વરની પાળ ઉપર અમિદાહ કર્યો.

પછી વડાલીએથી હલકારા મોકલીને પોશીનાના દાકાર રતન-સિંહજીને એ વાતની ખબર આપી. ત્યારે તે દાકાર બોલ્યા કે મારા બાણેજને દગો કરીને માર્યો છે માટે કોઈ સમે હું વીરમદેજનો દેશ ઉત્તર કડ નહીં, તો પાડ નામ રતનસિંહજી નહીં.

પછી તેણે રાવસિંહજીના ઘેડા, માણસો વગેરે તમામ સામાન પોશીને મગાવી લીધો. પછી તે માણસો તથા પોતાની સરખામી લઈને રતનસિંહજીએ બહાર નીકળીને જઈને ડુંગરોમા મુકામ કર્યો. અને પોતાના કબીલાને પણ ત્યાં બોલાવી લીધો.

પછી બહારવટું કંવા માડ્યું, ત્યારે વીરમદેજએ પોતાની તરફથી સાગ સાગ માણસોને ત્યાં રતનસિંહજીને સમજાવતા મોકલ્યા. પણ રતનસિંહજી ગુસ્સે ઉતર્યો નહીં અને તેણે કશી વાત માની નહીં, તેથી તે માણસો પાછા ધડંગા આવ્યા.

પછી તે રતનસિંહ વાઘેયે ધડિરના ખાલસાનું રાજ એક ગામ મારવા માડ્યું એવું એક મહીના મુંધી ચાલ્યું ત્યારે દેશમા ગભરાટ ઉઠ્યો.

પછી રાવજીએ ધડિંગથી બહાર પોતાની સવારીનો પગલ કર્યો પછી પોશીના પરગણામા જઈને વાઘેલા રતનસિંહજીને બોલાવવા સાગ સાગ માણસોને મોકલ્યા, પણ તેઓ આવ્યા નહીં. ત્યારે રાવજીએ કહાવ્યું કે તમે કહો તેવી ખાતરી આપુ, પણ તમે મળવા આવો ત્યારે રતનસિંહજીએ કયું કે આરાસરી અંમાજના દેવગમા તમે આવો, તો ત્યાં હું આવીશ, બીજા કોઈનો મને ભરોમો નથી.

પછી રાવજી અંમાજએ ગયા અને રતનસિંહ વાઘેસો પણ ત્યાં ગયો અને તેણે અંમાજના ડુંગરમા વેગને મુકામ નાખ્યો. પછી તેણે

ગવજી તરફ અરજી લખી મોકલી જે ગાયસિંહજીની રાણીઓને જીવકના ગામ આપવાનો બદોબત કરો. પછી રાવજીએ તેના કલા પ્રમાણે તે રાણીઓને જીવકના ગામોનો પટો કરી આપ્યો.

પછી રતનમિહને વિશ્વાસ આપ્યો, તેથી તે અમાજીના દેવગમા આવ્યા અને ત્યાં પદ દહાડા સુધી રહ્યા ત્યાં ગવજીએ રતનસિંહ ઉપર ધણું હેત દેખાડ્યું અને ઈરિનુ પ્રધાનપણ તેને આપવાનો શિરપાવ આપના માડ્યો ત્યારે રતનસિંહજીએ કહ્યું કે એ શિરપાવ તો ઈડંગ જાળને લાઇશ પછી ગવજીએ જાળને કહ્યું કે કાલે ઈડર તરફ કૂચ કરશું ત્યારે રતનસિંહે કહ્યું કે પકા જમાન તથા બાહેધરી આપો તો હું ઈડર આવું ત્યારે ગવજીએ કહ્યું કે તમે કહો તેવા જમાન આપું ત્યારે રતનસિંહે કહ્યું કે પાતા અમાજીના સોગન બાઇને માતાજી જમાન આપો.

પછી બીજે દહાડે તે બન્ને જથ્થા માતાના દેવગમા પેદા અને ગવજીએ સોગન આધા કે આજ પછી તાને કરશે દગો ૩૩ તો શ્રી અમાજીના જમાન છે તેનો અર્થ રાવજીએ પોતાના મનમા એવો ગોઠવ્યો કે આજના દહાડા પછી દગો ૪૩ નહીં.

પછી બન્ને જથ્થા તે દેવગા બેના લાગ્યા તે વખત રતનસિંહજીની નજરચૂક થઈ એટલે ગવજી પાસે કટારી હતી તે કાઢીને રાવજીએ રતનસિંહના પેટમા તથા છાતીમા ધા માર્યું એટલે રતનસિંહ ભોય પડ્યા અને તરત જીવ નીકળી ગયો.

પછી ગવજી પોતાના મુકામની મેડી ઉપર જતા રહ્યા અને રતનસિંહના સિરબખીઓને કહેવરાવ્યું કે મે રતનમિહજીને તો મારી માખ્યા, માટે હવે તમે પોલીને જાઓ, નહિ તો હું પોલીના મારીશ.

પછી તે મિજબંધીઓ રતનસિંહની લાશ લઇને પોલીને ગયા અને રાવજી ત્યાંથી નીકળીને ધનાળીને રગ્તે ચઢને ઈડંગ ગયા.

રતનસિંહને માર્યાનું ગીત મોજે વીસાવના ધાવણીયા દેવાણુદ મારણે કરેલું છે, તેનો કૃત એક ફુલો નીચે આપ્યો છે.

મહારાજ રતન ઘોઢાકે મારત, રાત્રિ મહેસાદા કાજ રત;
 દેવલ સોદત મમત ધીરમદે, ધીમ તળા દાધીયા મત.

અર્થ:—મોટા રાવજીએ રતનને બોલાવીને ગાયો, તે કામને
 કાનિઓ બેળા મળાને ખતા આપે છે. અને જીમના અગાની દાધીની
 પેડે ધીરમદે દેવળમા લમતા હતા, તેથી દેવળ શોભતું હતું.

પછી ઇંડર આવીને રાવજીએ વડાલી પરમણું કબજે કયું. પેલા
 ચારણે ગીતામા રાવજીને ટપકો દીધો હતો, તેથી રાવજીને ગુસ્સો
 ચડ્યો હતો કે આ ચારણ વિના મને કોઈ બીજો આવો ટપકો દઈ શકે નહીં
 મારે ધામું કે ફરીથી એ ચારણ મારા ભેગો થાય તો તેને મારી નાખું.

પછી એક સમયે રાવજી વડાલીએ પધારેલા હતા, અને તે ચારણ
 પણ ત્યાં જઈ ચડ્યો. તે જાણીને રાવજીએ પોતાના ઘોડા ઉપર
 સામાન મંડાવ્યો અને કહ્યું કે દેવાણુદ ચારણને મારે મારવા જવું
 છે. તે વાત પેલા ચારણને કાંઈએ જાણીને કહી તેથી તે ચારણ
 વીસાવ તરફ નાહો. પછી વડાલીથી અંધ ગાઉ ઉપર રાવજી તેની કંડે
 જઈ પહોંચ્યા, અને કહ્યું કે તુ મારું વાકું બોલીને નાસી જાય છે,
 મારે હું તને જીવતો મૂકનાર નથી. ત્યારે ચારણે કહ્યું કે આપ મને
 શું મારશો, હું તો આપના મારવા પહેલો મરીશ. એમ કહીને
 પોતાની પાસે જઈ હતો તે પોતાને ગળે ધાસવા માડ્યો, ત્યારે રાવજી-
 એ કહ્યું કે તુ મરે તો તને મારા ભોગન છે. હું તો તારી પરીક્ષા
 લેતો હતો કે જોઈએ તારી દિમ્મત કેવી છે? અને ॥ વાધેલા
 રતનસિંહના પક્ષનો છું, પણ મારે તને મારવો નથી.

એમ કહીને રાવજી ઘોડા ઉપરથી ઉતર્યા અને ચારણને પાસે
 બોલાવ્યો. પછી તેને પોતાના ઘોડો તથા નક્કર સોનાના કડા તથા
 બીજા પોશાક પોતાના અગનો ઉતારીને બક્ષીસ કર્યો અને રાવજી
 પાછા વડાલીએ પધાર્યા, અને ઘોડા દિવસ ત્યાં રહીને પાછા ઇંડરમાં
 પધાર્યા.

... પછી વિચાર કર્યો કે મને ગોમડત્યા લાગી, માટે ક્યાંઈની યાત્રા કરીને પાપ ધોઈ. પછી નર્મદાની જત્રા કરવા નીકળ્યા અને નર્મદા કાંઠે ઓંકારનાથ નજદિકે ગયા. ત્યાં ડુંગરપરાના રાજાને વાંસદાના રાજા સાથે વેર હતું, માટે તે પાદશાહની ફોજ લઈને વાંસદા ઉપર જતો હતો. તેણે જાણ્યું કે વીરમદેજીએ માફ ડુંગરપર માધું હતું માટે આ ઠેકાણે સહાર્થ કરીને વીરમદેજીને માફ. એવું ધારીને રાવજી સાથે સહાર્થ એક આખો દિવસ કરી. તેથી આશરે ૧૦૦ માધુઓ ડુંગર પરાનાં અને પાદશાહની ફોજનાં મગાને મરાયાં અને વીરમદેજીનાં ૧૫ મૃત્યાં, અને વીરમદેજીની જિન યર્ષ.

પછી તેઓએ ઓંકારેશ્વર જઈને હજાર ગાયોનાં દાન કર્યાં, તથા ખીલું પણ ધણું પુણ્ય કર્યું. પછી પાછા ઈંડર પધાર્યાં.

પછી કેટલાએક દિવસ ગયા કેટલે પોતાના કબીલા સુદાં દારકાંની જત્રા કરવા સારૂ ગયા. ત્યાં ગોમતીમાં ન્દાઈને ૧૨૦૦ ગૌદાન કર્યાં, અને બ્રાહ્મણોની ચોરાશી જમાડી, દક્ષિણ આપી અને ત્યાં સદાવ્રત ખાંધું. પછી ૭ દિવસ ત્યાં રહીને પછી પાછા આવનાં હજવદને પાદર તજાવ ઉપર મુકામ કર્યો અને તજાવની રચના જોવા લાગ્યા. તે તજાવની પાળે ચણાવેડી છત્રીઓ જોઈને રાવજીએ જોઈને પૂછ્યું કે આ હજવદના રાજાનાં સ્મર્યાન હશે ?

તે સમયે હજવદના રાજાનો ગોર રાવજીને મળવા આવ્યો હતો. તેણે હાથ જોડીને કહ્યું કે આ રાજાજીનાં સ્મર્યાન નથી, પણ અહીંના મોઝીઓનાં સ્મર્યાન છે. તે મોઝી મરે છે ત્યારે મોઝણુ સતી થાય છે. તે ઉપર તેના વંદના હોય તે છત્રી ચણાવે છે. તેઓની આ છત્રીઓ છે. ત્યારે રાવજીએ પૂછ્યું કે રાજાનાં સ્મર્યાન કયે ઠેકાણે છે ? તેઓની ક્યાંય છત્રીઓ જણાવી નથી. ત્યારે ગોરે કહ્યું કે આજ સુધીમા અહીંની કોઈ રાણી તો સતી થઈ નથી અને રાજાનાં સ્મર્યાન તો સામી પાળે છે. ત્યારે રાવજીએ કહ્યું કે હજવદનો રાજા કોઈ રજપુત રાણીને પરણ્યો નહીં હોય. નહીં તો રજપુતારાણી સતી થયા

વિના રહે નહીં. ત્યારે પેને ગોરે કહ્યું કે રાજા પરણે છે તો રાજપુતાણી-ઓને જ. વળી તેઓને મત ચડાવવા વાસ્તે રાજાએ એક ઉપાય ક્યો હતો. તે એવો કે મોઝીઓના ઘર હતા તે ઠેકાણે પોતાનો મહેલ ચણાવ્યો. તો પણ કોઈ ગાળીને સન ચડતું નથી, અને મોઝીઓને ચડે છે.

પછી ગોરે બન્ને રાજાઓનો મેળાપ કરાવ્યો, ત્યારે રાવણએ પોતાની બહેનનું સગવણ હજવડના રાજા વેરે કરાવ્યું અને કહ્યું કે હવે જોજો કે મારી બહેન સતી થાય છે કે નહીં.

પછી રાવણ ઈંદર પધાર્યા અને લક્ષ્મી જોવાની પોતાની બહેનને પગલાવ્યા. અને કોટલાએક વરે પછી હજવડના રાજા ગુજરી ગયા, ત્યારે વીરમહેશ્વરી બહેન મતી થયા. તેને સત્ત તો આવ્યું નહોતું, પણ વીરમહેશ્વરનું વચન સાચું પાડવા સાર બળી મૂક્યા.

વીરમહેશ્વરે કોટલાએક દિવસ જતા કાશીએ જવાનો વિચાર ક્યો અને પોતાના સરદારો સુદા સવારી લઈને નીકળ્યા અને રસ્તામાં સરવણ મુકામ ક્યો. ત્યાં પોતાના પૂર્વજોની કગવેલી મહોક્ષાત હતી, ત્યાં પાંચસાત દલાડા રહીને પોતાના ખડગ પગથાનો બંદોબસ્ત કરીને ત્યાંથી નીકળ્યા.

પછી ઉદયપુર ગયા ત્યાંનો રાણો રાવનો મામે થાય, માટે તે સવારી લઈને સામા આવ્યા ઉદયપુરમાં ત્રણચાર દિવસ સુધી રહ્યા. પછી એક દિવસે જગમદિરો જોવા સાર તે બન્ને રાજાઓ નીકળ્યા અને પીછુલા તળાવની પાળ ઉપર આવ્યા. ત્યાં ઉદયપુરની સ્ત્રીઓ પાણી ભરતી હતી તથા કોઈ ગાનગાન કરતા હતા, તે જોઈને ઘણા ખુશી થયા, અને રાવણએ કહ્યું કે આવી શોભા થોડે જ ઠેકાણે છે.

પછી બન્ને રાજા એક નાવમાં બેઠા અને બીજાં પણ બે ગાર નાવ તૈયાર કરાવેલા હતા તેમાં બીજા સ-દારો બેઠા. પછી તે તળાવ વચ્ચે મહેલાત છે, તેને જ જગમદિર કહે છે, તે જોવા સાર તે તરફ નાવ

ચનાવ્યા એવામા સિંચાણ પછીએ ઉડતા ઉડતા આવીને તળાવમા ચોટ
કરીને માછડુ પકડ્યુ તે જોઈને ગવજ વગેરે બધા સરદારો અચરજ
પામીને ખુશી થયા

પણ તે મને ગણાજીની નજર તે તરફ નહોતી માટે તેઓએ
રાવજને પૂછ્યુ જે કયે ઠેકાણેથી માછડુ પકડ્યુ? ત્યારે વીંમદેજીએ
પોતાના હાથમા ૩ ૨૫,૦૦૦) ની કીમતના જડાવના જે કડા હતા
તેમાથી એક કાઢીને કહ્યુ કે આ ઠેકાણેથી માછડુ પકડ્યુ આમ કહીને
તે કડુ તળાવમા નાખ્યુ ત્યારે ગણાજીએ પૂછ્યુ કે તમે કડુ કયે ઠેકાણે
નાખ્યુ? એટલે ગવજે બીજુ કડુ નાખીને કહ્યુ કે આ ઠેકાણે
નાખ્યુ તે જોઈને રાજોજી તથા બધા સરદારો અચરજ પામ્યા
અને ગણાજીએ કહ્યુ કે એવા કીમતી કડા તમે નાખી દીધા પણ એ
ઠેકાણે પાણી મધુ ઊંડુ છે, માટે તે કડા હાથ આવશે નહીં

ત્યારે ગવજે કહ્યુ કે તે કડા પાંચ લેવા મારે મે નાખ્યા
જ નથી એ તો દિવાણીની ચોટ જોઈને હું બેસો ખુશી થયો, માટે
પચીમ હાલગી કીમતના કાં મે સિંચાણને રીઝમા આપ્યા છે.
નીતિમા કહ્યુ કે રાજાનો શ્રવ રીતે ત્યારે તે ઠેકાણે ગવજે જરૂર
રીઝ આપવી જોઈએ માટે મે કડા આપ્યા

પછી તે મહેનમા જાહેરે માનતાન કમલ્યુ પછી ખીજે દલાડે
દાણપાણીનું કરીને કમુજો પીને બન્ને રાજા મોગી મ્ખા ભગીને
બેઠા. તે મને મોજે પાણેગના જોગ ચારણ, તે ગણાજીના પોજ
બારોટ એટલે દસુદી હતા. તેઓએ આવીને વીંમદેજીના વખાણુ કર્યા
અને મારી કવિના કહી. ત્યારે રાવજે તેને લાખ પસાવ આપ્યો,
અને ખીજા કવિઓને પણ દબરો રૂપેઆ વહેચી આપ્યા એ રીતે
ઉત્કલપુરમા આગરે એમ મહિના સુધી ગયા.

પછી ગજાજીએ જ્યા ત્યાના પેનાના મે મે એક હાથી આપ્યો,
તથા ૩ ૧૦૦ નું વર્ષાસન કરી આપ્યુ. અને તે સિવાય દબરો
રૂપેઆનું દાનપુણ્ય કર્યું

પછી ત્યાંથી નીકળ્યા અને જેપુર તરફ આવ્યા. ત્યાં ગમ-
મિદંત્રીને જોઈને હતા અને તેનો કુંવર સાથે વર્તીને ગાદીએ હતો.
તેથી ખાંધ પહોંચત સવારના હતા. તેણે એવું ધાપું કે વીરમંદેશને
મારા ભાઈને માર્યો, માટે તેઓને અહીં તેડાવીને દગાથી મારું. પછી
તેણે ગવજીને ત્યાં તેડાવવાનો પત્ર લખ્યો અને માણસ મોકલ્યા અને
કહેવડાવ્યું કે, ભાઈ! મને મળ્યા વિના પરભાઈ ઉદયપુર પધારવું નહીં.

પણ ગવજીને ત્યાં જવાનો ભરોસો પડતો નહોતો. પછી જેપુર
પંદર ગાઉ પર રહ્યું ત્યારે ખાંધએ જણ્યું કે તેઓ પરભાઈ ઇંડર
જશે, તેથી જેપુરના મુખ્ય કારભારીને તથા બીજાં સારા માણસોને
રાવજીના સાથે મોકલ્યા. પછી તેઓએ ઘણી મનુષ્ય કરી, પણ
રાવજીએ જેપુર જવાની મરજી જણાવી નહીં, અને કહ્યું કે મારે
જરૂરના કામ સાથે દિલ્હીએ પાદશાહની દબુરમાં જવું છે, માટે ત્યાંથી
વળતા જેપુર આવીશું.

એવો જવાબ ખાંધને પણ લખી મોકલ્યો. ત્યારે ખાંધએ જણ્યું
કે રાવજી અહીં આવશે નહીં, માટે હું રાવસિંહજીનું વેગ શી રીતે
વાળી રાકીશ? પછી પોતાના કુંવરને સાથે મોકલ્યા. ત્યારે રાવજીએ
જણ્યું કે હવે ગયા વિના છૂટકો નથી, અને હું આ ભાણેજની
સાથે જ ખાવાપીવાનું કરીશ, તેથી મને શી રીતે હજો કરશે?

પછી ગવજી જેપુર પધાર્યા અને ત્યાં સારવેતીથી રહેતા હતા.
તેથી હજો કરવાનો જોગ બાંધને મળ્યો નહીં એક મહીના સુધી
રહીને રાવજીએ રજા માગી, ત્યારે ખાંધએ પોતાની મતલબ પાર
પાડવા સારું વધારે દિવસ રાખવાની તાણ કરવા માડી.

પછી રાવજીએ ત્યાંના ભાટચારણોને એક લાખ રૂપૈયા વહેંચ્યા
અને તે બાંધને તથા કુંવરને ભારે શિરપાવ આપ્યો. ખાંધએ
તથા કુંવરજીએ રાવજીને શિરપાવ આપ્યો તેમા જે વાગો આપ્યો તે
વાગામા ઝેર મોપડ્યું હતું તે ઝેર એવું હતું કે ગરીબ અડના જ
તે પહેરનારો મરી જાય.

રાવજીએ તે પોચાક તે વખતે પહેર્યો નહોતો, પણ ગાંડી બંધાવીને ગાટ ઉપર મૂકાવી. પછી ત્યાંથી નીકળ્યા તે કાંકરોલીએ આવ્યા ત્યાં શ્રીનાથજીનું નવું ધામ તે વખતે બંધાવું હતું. ત્યાં રાવજીને દિલ્હીએથી પાદશાહનું તેડું આવ્યું; ત્યારે પોતાના જનાનાને તથા ખીજે સામાન ઈર તરફ રવાના કર્યો. પછી પોતે છરી સસારીથી દિલ્હીએ પધાયાં. પણ લગાઈનો સામાન સાથે રાખ્યો હતો અને ઈરથી વધારે મંગાવ્યો હતો.

દિલ્હીમાં એક બે દિવસ રહ્યા પછી પાદશાહે દલુરમાં બોલાવ્યા અને પછી દુકમ કર્યો કે અટકે જવું છે; મારે તમારો લગાઈનો સામાન લઈને ત્યાં જાઓ. ત્યારે રાવજીએ કહ્યું કે આપના દુકમ પ્રમાણે કરીશ, પણ મને ઘર મૂક્યાને એક વર્ષ થયું છે, મારે મારે ઘેર જવાની એક વાની મને રજા મગવી જોઈએ. પછી આવીને હાજર થઈશ.

ત્યારે પાદશાહે વર્ષ એકની રજા આપી. એટલે રાવજી પોતાના મુકામ આગળ આવ્યા તે સમયે મૂરનો એક મલ પાંડિત રાજ-બાહાણ હતો. તેણે રાવજી પામે આવીને રાવજીની કવિના કહી તેથી રાવજી ધણા ખુશ થયા. તે બાહાણ પાદશાહની કવિના પણ કરતો હતો, તેથી તેને પાદશાહે માન આપેલું હતું, તેથી રાવજીએ તેને એક લાખ અને મતાવીશ હજાર રૂપિયાનો શિરપાવ બક્ષીસ આપ્યો. તેણે ગવજીની ધણી તારીફ કરીને કહ્યું કે આપ જેવા મન આજ દિનકુળાનમાં યોગ છે.

પછી તે કવિએ પાદશાહની આગળ પણ રાવજીનાં વખાણ કર્યાં. પછી પાદશાહની દુર્મે રાવજીને રાખડી બાંધીને બાઈ કરીને બોલાવ્યા; તેથી રાવજીએ તેને કપડાં અને વરીઆન વીરપમડીનાં કરીને આપ્યાં, અને દુર્મેએ વીરમદેજીને શિરપાવ આપ્યો; નયા પાદશાહે હાથી વગેરેનો શિરપાવ આપ્યો, અને રાવજી ઉપર પાદશાહ ધણા ખુશ થયા અને પ્રથમ રાવ નારણદાસજીનો મેગાપ પાદશાહને

થયેલો ત્યારે તેઓનું શરીર પાતળું જોઈને પાદશાહે કહેયું જે અન્ન, દુધ, ગિયા રાવજી ! તું મારા ચાર બેટા હે, સૌ ચારે આલકા થાંભ જેસા હોયગા. એ વાત સંભારીને પાદશાહે વીરમદેજનાં વખાણ કર્યા.

પછી રાવજી ઈંદર તરફ પધાર્યા. ત્યાં આવતા બીલોડે મુકામ કર્યો અને પોતાના પધારવાની ખખર ઈંદરમાં કરી; તેથી લોકોને ધણો આનંદ થયો.

પછી રાવજીએ કહ્યું કે જ્ઞપુરથી આવેલો પોશાક લાવો. કાસે ઈંદરમાં જવું છે, મારે આજ તો તે પોશાક ધરવું. ખવામે તે પોશાક હાજર કર્યો, એટલે રાવજીએ પહેર્યો; તેથી તેમનું એ શરીર ચઢી ગયું અને ચાર ઘડીમાં દેહ છૂટી ગયો.

તેથી મહા હાહાકાર થયો અને એ વાતની ઈંદરમાં ખખર મોકલી અને બીલોડાની મગરી (કુંગરી) ઉપર રાવજીને અમિતરંકાર કર્યો. પછી ત્યાં છત્રી કરાવી, તે હાલ સુધી છે.

ગણી અંદાવતજી તથા રાણી વાઘેલીજી વગેરે રાવજીનો પાપ લઈને ઈંદરમાં સાત સતીઓ થઈ. પછી વીરમદેજનાં લાઇ કન્યાજી-મજજી ગાદીએ બેઠા.

ઇતિશ્રી વીરમદેજનું ચરિત્ર સંપૂર્ણ.

પ્રકરણ ૭ મું

રાવ પૂંજેજી અને ઈંડર

વીગમદેજીની ગાદીએ બેસવાનો હક્ક ભાઈ ગોપાળદાસજીનો હતો, પણ સગદરોએ મળીને કલ્યાણમનજીને બેસાયા ત્યારે ગોપાળદાસજી જીને પાંચાદની ફાજ લાયા તે આવતા મીઝીક માડવે લાન મીયા સાથે લડાઈ થયાથી ત્યા કામ આવ્યા તે ગોપાળદાસજીના વશના વોગોસણામા છે

પાંચમા ભાઈ શામળદાસજીના વશના બોટાળી પામે વસાઈ ગામમા છે છઠ્ઠા ભાઈ મ્હાનદાસજીના વશના મોજે માખળવાડમા છે સાતમા ભાઈ રતનસિંહજીનો વશ નથી

ત્યાણમનજીની રાણી વિનયાવતી ઉચ્ચપુત્રના અને માણવતી જૂના હતા તેઓ બ્રહ્માની ખેમા દર પૂનમે મહાના દશને જતા હતા ત્યા મોટા મેગા ભરાતો હતો એ રાણીઓનુ રૂપ જોવા સાર તગસગમતો રાણો વાધ બ્રાહ્મણને વેળે દેશમા ગયો તેણે દમિણા સેના આનામની કરી તેથી જાલેય થયુ પત્રી તેને ઈંગમા ૨૦ મ્થો ત્યા જતો મુજયો પત્રી ગવે તગસગમો લીધો જેવો ૬૦ ગામે મુધા તરમગમો ગણ્યા વાવના કુવર જેતમાવજીને પાઠો આપ્યો અને ૩૦૦ ગામે ઈંડર ખાવસા મ્થો

ગવ કલ્યાણમનજી પત્રી ગવ જગનાથજી થયો એ વખતમા ઈંડરની જમેમધી દિલ્હીની વતી અમલવાલમા ચૂમ્તી હતી અને વડોદરાનો વૈનાગ ભાઈ દામી ભગતા હતો તેનું લેણુ ઈંડરના રાવ પાસે ધણુ થયુ ત્યારે તે લેણુ ખોટુ મગવા સાડ વૈનાગ ભાટને ઉનારે એક દાસીને મોમ્લીને તેને માથે વ્હલિયારનો મુગ મૂળીને તેને કાપ્યો તે ખારા વડોદરે જતને પત્રી દિલ્હીએ પાદશાહ પામે ગયા

અને સોનાના થાળામાં પાણી ભરીને, આખાનું પાદું તથા શેઝડીને કડકે તથા ખાખરાના પાદડામાં ખીસકોલી બનાવીને, તેના મોઢામાં સ્થકરને કડકે આપીને તે થાળા નજરાણુમાં લઈ ગયેા.

ત્યારે પાદશાહે પૂછ્યું કે આનો બેદ શો છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે એક ઠેકાણે સોનાની થાળા જેવી જમીન છે. અને તેમાં આખાના આડ ધણા છે અને તેની કેરી પાડના સારૂ જ્વેષ્ઠએ તેટલી શેઝડી પાકે છે. પણ ખાખરાની ખીસકોલી સાકર ખાઈ જાય છે. માટે જો મારી સાથે ૫૦૦૦ સવાર આપો તો, તે દેશ હું પાદશાહના કબજામાં કરી આપુ.

ત્યારે પાદશાહે પાંચ હજાર સવાર આપીને શાહજાદા મુગદને સાથે મોકલ્યો. ત્યારે ઇરના વહીવ દિલ્લીમાં હતા, તેઓએ ઇર લખી જાણાવ્યું કે દિલ્લીની ફોજ ગુજરાત તરફ આવે છે, અને તેની સાથે વૈતાળ ખારોટ છે.

એટલે રાવ પોતે વૈતાળ ખારોટનું અપમાન કરેલું તે વાત તો ગણી ગયા અને સામો દોગતીની રીતે એ ખારોટ ઉપર ઇરથી પત્ર લખ્યો કે અમને તમારો પાકો લઈસો છે, માટે અમારી ઉપર ફોજ આવતી હોય તો તમે અમને ચેતાવજો ત્યારે ખારોટે લખ્યું કે તમારે કશી ફિકર રાખવી નહીં. જ્યાં એકદમ ઇંડો ફોજ આવી અને કાંઈ લડાઈ થયા વિના ગદ લીધો ત્યારે ગવજી ત્યાંથી નાશીને પોળામાં જઈને રહ્યા. એ વિષે કવિતા છે

રાહુરેહ—જગ બોણુ જગનાથિયે.....

.....

છપય

સયત સતર પ્રમાણ, ઘર્ષે વાલોતર ધીમલ;
ત્રોજ તિયિ રચિવાર, માસ આસો વદ નિર્મલ;
શાહજાદો મુરાદ, લેળ ગદ ફંદર આયો;
ધેતાલ માટ નદિયો બદળ, કૂડ કરી રાય કદિયો,

કરવા રોપાં કાજ, સાચ જગનાથ સજાયો,
પુંજરાજ ંગ પહિયા પછે, લોહાવઢાઈં ડર લિયો.

અર્થ: મવત્ ૧૭૧૨ની મ વ અને આમો વદ ૩ ને રવિવારે
શાહનદો મુગદ ઇડગદ લેવા આવ્યો તૈયાગ લડાઈ કરવા સાર
રાવ જગનાથે ફોજ સજા. પણ વૈનાગ ભાટે તેને લડવા દીધો નહોં,
અને તે ગવને વપટ કરીને દાદયો એ જગનાથજીનો દેહ પડ્યા
પછી તેના દીમ્મ પુખ્તજીએ તસ્વાગના બગચો ઇંડર પાછુ લીધુ.

પછી તેનો દીકરો ગવ પુખ્તજી થયો તેણે પાદશાહ સાથે ધણુ
ઘણ બહાગવડુ કર્યું અને ઘણા મુગતોને માર્યા તેનુ ગીત આ છે.

શ્રીત.

રાયે રહેંસ્યા પઠાણ પઢ રણ, ઈંદરિયે દલ આણો,
નાથ નાથ કરતી નિશાસર, પાદે ધાહ પઠાણી. ૧
પુંજેજી સ્વચ્છલેત પછડયા, તણરી નહિ તયોયી,
ફન તણે હુ સ ભાગીયે કાકળ, ઘૂમકરે મુસ યોયી, ૨
જોધ જહે કમઘજ્જ જણારે, સાગરા હિલા શાયા,
મેલી ધાહ દોયે મૂગલાણી, નાથ વિસીયા નાયા ૩

અર્થ:—૧૬૫૫માં ગવે પગલુંને માર્યા, તે પડ્યા, ઇંડરમાથી
ફોજ લાવીને. તેથી ગન દહાડો પગલોની સ્ત્રીઓ ખાવદ, ખાવદ,
કગતી બૂમો પાડતી રહી. ૧

પૂખ્તજીએ ગુજુમિમા દુષ્ટાને પગડ્યા, તેઓના ઓસડ કે
ઉપાય થયા નહોં ધણીના કુખથી નામ્લુ લાગીએ, એમ બીબીઓ
મોટે ખૂમ પાડે ૨

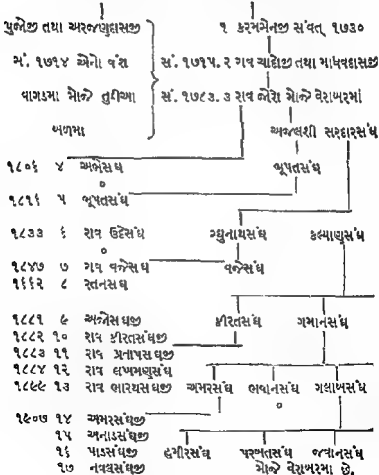
અને કહે કે જેની માથે સરોડ લડાઈ કરે તે કેમ જીવે? કે
જેઓની તસ્વારે રોહિલા પગલો ખાધા, એમ મુગવાળીઓએ નિસામા
મુક્યા અને મુકનો ધણી જીવતો આવ્યો નહોં ૩

પ્રકરણ ૮ મું

કિરના રાજાઓનો પોળોનો કળાનો

રાવ કલ્યાણમલની વંશાવળી

રાવ જાનાયજી તથા ગોપીનાયજી પોળોમાં સં. ૧૭૧૫

પૂંજી પછી અગ્નિજ્વાલસમીપે અમદાવાદ ઉપર ઘણો વખો કર્યો. તેમની પામે આશરે ૧૦૦૦ શિશુઓ હતા અને ત્યુ ડેરા સહિત મોજો ધામોદની 'નાગમા' આશરે પકડીને રહ્યા. એટલામા અમદાવાદથી મોજો દેવગીયાના રાજનો કુંવર તથા વાસવાડાના રાજનો કુંવર, અને લુણાવાડા, ડુંગપર, એ રીને ચાર ગજના કુંવરો પોતપોતાને ઘેર જ્યાં માર નીકળેલા. તેઓએ આવીને રણાસણામા મુકામ કર્યો. ત્યાં રણામણાવાળાએ સારી આકરી કરી. પછી તેઓ રવાના થયા.

એટલામા એ કુંવરો આવ્યાની ખબર રાવ અરજજ્વાલસને થઈ. ત્યારે તેમણે મુદામ માણુમ મોકલીને કહાવ્યુ જે મને મળના જાગે. તેથી કુંવરો ધામોદ ગયા અને મમથન કરી જે ગણાસણાની જગા વિકટ છે માટે તે જો જગા ગવજના હાથમા આવે તો ત્યાં ગહીને ઈડે તથા અમદાવાદ સુધી દોડા કરી ચકાવ.

એવો ફરાવ કરીને એ કુંવરોના તથા ગવજના મળીને આશરે ૫૦૦૦ માણુઓ સાથે લઇને તે સૌ મળ્યા અને રણાસણા ઉપર એવ આવીને પડી ધામોદ ગયા. ત્યારે ગહેવરોનો સંદેશ આવ્યો જે અગ્નિજ્વાલસમી બદારવટે છે, માટે રખે આપણા ઉપર શીતુર કરે. તેથી તેઓ સાનચેન રહ્યા.

એટલામા તો ધાગણા પ્રમાણે એકદમ ફેજ આવી, તેણે ગહેવરોએ જાપા આપા ગહીને તોફારો માર્યો, તેથી ચારે ગજનો પડ્યા. તેઓનાં નામ: (૧) ગવજ પોતે, (૨) ડુંગપરનો કુંવર, (૩) લુણાવાડાનો કુંવર, (૪) દેવગીયાનો કુંવર; એ ૪ પડ્યા. ફક્ત વામવાડાનો કુંવર છરો ગણા. તેણે ચારે રાજની સોયો ઉપડાવી, અને ત્યાંથી નહા તે પાછા ધામોદમા આવીને તેઓને અમિદાદ કર્યો.

ગવ અગ્નિજ્વાલસમી પાંચ વર્ષનો કુંવર હતો, તેને વામવાડે લઈ ગયા અને મોજો દુટિયા જાગે પટા થોડીએક ઉપજનો તેને દાદી આપ્યો. તે વાસ હજી સુધી ત્યાં આજાદ છે.

એ પ્રમાણે અરજણદાસજીની અવસ્થા થઈ. તે વેળા સરવણુમા રાવ જગનાથજીના ભાઈ ગોપીનાથજી હતા. તેઓએ વખો કરીને 'ઈર લીધું અને ત્યાંથી અમદાવાદવાળાઓને કાઢ્યા, અને ગોપીનાથજી એ ઈડનું રાજ પાત્ર વર્ષ સુધી કર્યું. તેમના ઉમરાવ રહેવરામા રણસણના રહેવર ગરીબદાસજી હતા.

તે ગરીબદાસજી તથા ઈરના કરમાતીએ એક સલાહ કરી. ગરીબદાસજીએ વિચાર્યું જે અહીં રાવજીનો અમલ જમશે તે અરજણુ-સંઘજીનું વેર મારી પામેથી લેશે; માટે તેમને અહીંથી કાઢીએ તે કીક. એવું ધારીને તેઓ અમદાવાદની ફોજ લઈને આગ્યા અને રાવજીને ઈરમાંથી કાઢ્યા.

તે ગોપીનાથજી પોતાની એ રાણીઓ, તેમ એક ઉદેપુરની અને બીજી પેથાપુરની વાઘેલીજી, તેઓને લઈને કોટ ઉપર ચઢીને નાહા, એટલે કસબાતીઓ રાણીઓની કેડે થયા. ત્યારે રાવજી કળનાથ મહાદેવ તરફ નીકળી ગયા અને રાણીઓ ઈરથી ચાર ગાઉ ઉપર ગોઝારીયા મગરા પાસે ફાડું લગાવ છે, તેમા પડીને મરી ગઈ.

એ રાવજીને સવારોર અપ્રીણુ બધાણુ હતુ. તે અપ્રીણુ ન મળ્યાથી વડાલીનો બ્રાહ્મણ કળનાથ મહાદેવની પૂજા કરવા આવેલો, તેને રાવજીએ પોતાના હાથના જડાવ સોનાના એ કડા આપીને કહ્યું 'જો એક કડું તને બક્ષીસ આપુ છું અને એકનું અપ્રીણુ મને લાની આપ; તે લઈને હું મોજે સરવણુ જમશ. પછી ત્યારે ઈરની ગાદી મળશે ત્યારે તને એક ગામ આપીશ.

પછી તે કડા લઈને બ્રાહ્મણ વડાલીએ ગયો અને પોતાની સ્ત્રીને તે વાત કહી. ત્યારે સ્ત્રીએ પાછા જવાની ના પાડી, તેથી તે ગયો-નહીં અને અપ્રીણુ વિના રાવ ગોપીનાથજી ત્યાં મરણ પામ્યા. એ વાત આગરે મવત ૧૭૨૦ કે ૨૧ માં જની. અને ઈરની ગાદી તેમના વંશમાંથી છૂટી તે પાછી મળી નહીં અને ઈરમા મુસલ-માનનો અમલ થયો.

રાવ ગોપીનાથનો પુત્ર રાવ કરમચેનજી. તેની ઉંમર ૧૦-૧૨ ની હતી. તેણે સરવણમાં રહીને પોતાની ઉંમર પૂરી કીધી તેના દીકરા બે થયા, તેમાં એક દગવદની ઝાલીઓ કુંવર રાવ ચાદા અને ઘાંતાની ગારડનો કુંવર માધવસંઘજી.

તે રાવ ચાદા સરવણમાં મોટા થયો અને માધવસંઘજીની માં છવાઈમાં મોળે ઝડેરણુ આપેલું, તેથી તે ઝડેરણુમાં મોટા થયો. પછી માધવસંઘજી ત્યાંથી વખે નીકળ્યા; તે પોલીના પટામાં મોળે ચાંપકપર છે, ત્યાં અમદાવાદની ફોજ સાથે લડાઈ કરી. પછી જીતને વેળાખરનો પટો દબાવીને ત્યાં રહ્યો. તેનો વંશ હાલ વેળાખરમાં છે.

પછી રાવ ચાદા ઈંદરની ગાદી વાગે ધસેા વખેા ક્યો; પણ ઠાંઈ કામ કાવ્યો નહો, ત્યારે છેલ્લી વારે નિરાશ થઈને પોતામાં પદાર રજપુતોને અમલ દતો ત્યાં પેતાનું સાસરું હતું. તે સસરાજી એટલું લખ્યું કે મેં ઈંદર વાગે આજન્નુથી વખા ક્યો, પણ અમારા નસીબમા નહો, તેથી કશું વચું નહીં. મારે હવે મારે કાશી પાસે જવાનું છે, મારે હું તમારો છેલ્લો મેળાપ કરવા સાડ પોળામાં આવું છું.

એવું લખીને ત્યાં ગયા અને એકબે મહીના સુધી ત્યા રહ્યા. પછી કાશીએ જવા સાડ નીકળ્યા અને પોળાથી ૪-૫ ગાઉ ઉપર મોળે સરસાઉ-પોળા નાગાનું છે ત્યાં મુકામ કરીને પોળાના ઠાકોરને પત્ર લખ્યો અને બીજે પત્ર પોળાના સરદારને લખ્યો જે હવે છેલ્લો મેળાપ કરવા સાડ કાચે જરૂર આવતો, અને મોડે જમીને પાછા જતો.

પછી પોળાનો ઠાકોર ધણી ખુશીથી મગવા ગયો અને રાતે મોડે મીઠાનાની ચણ; ત્યારે ધસેા દાર પાયો, તેથી તેનાં બધાં માણસો બેમાન થયાં. એટલે તે રાતજીએ બધાં માણસોને તથા સસરાજીને મારી નાંખ્યા. પછી સરદારમાં પોળામાં જીતને પેને ગાદીએ બેઠા. તે દિવસથી હાલ સુધી પોળાનું રાજ તેના વંશના હાથમાં છે.

હાલ પોળા પટાનાં ગામ આશરે ૬૨ છે, તેમાં ૪૫ આખાદ અને ખીન્નાં ઉલ્લેખ છે. ત્યાંની જમીન રતાશ ઉપર છે. તમામ પટાની જમીનમાં ત્રણ ભાગમાં ડુંગર અને એક ભાગમાં નાના ડુંગર છે.

પાણી ૧૫ થી ૨૫ હાથની ઉંડાઈમાં છે. મોટી નદી કહેવા જેવી દરણાવ એ પટામાં છે. તે નદી શ્રદ્ધાની ખેડને પાદર યધને સાખરમતીને મળે છે. અનાજ કુરીઆ, બંટી, વરી, સામળી, અડદ, માવટો, કોદરા, ચણા પાકે છે. તમામ ગામોમાં બીજની વસ્તી છે. ફક્ત ત્રણ ગામોમાં કણુખી છે. આખા પટામાં ફક્ત ઘોડાદરમાં વાણીઆનાં ઘર ૫૦ છે. પટામાંથી કામડીગંધ બીસો ૪૦૦૦ મુધી મળી આવે. તેઓને રાવજ બોલાવે તો અમલ, તમાકુ વગેરે વગેરે આપીને પંદર દડાડ કે મહીના મુધી ગ્રહે. ૪૦ રજપુતો રાવજ પાસે નોકર છે; ૧૫ સિપાઈઓ છે. રાવજ પામે ૫૦ ઘોડાં છે. એ પટામાં કાકની ઉપજ સારી છે. ત્યાનો કાક, વડનગર, વીસલનગર જાય છે.

રાવ ચંદ્રસંઘજીનો કાકક હજી ધડિરમાં હતો, એવું કેટલાએક ખરવાના ઉપરથી જાણવામાં આવ્યું છે.

પોળામાં જૂનું આવકનું દેહેર આશરે ત્રણ હાથ રૂપેઆનું છે. તે પદાર રજપુતોના રાજ્યમાં શેઠ વજેચંદે બંધાવેલું છે. ખીજું પોળાને આશરે દરવાજે શરણેશ્વર મહાદેવનું દેહેર છે. તેનું કામ બેતા આશરે દોઢ કે એ હાથ રૂપેઆનું છે. તેના પત્થર અહમદનગરના છે.

અસલ જે પદાર રજપુતોનું રાજ્ય હતું, તેમના બાયાત પોળાના કાકિર હતા, માટે તે દિવસથી તે હાલ મુધી પોળા ઉપર કાકની જમાણંદી વગેરે કાકનો હક્ક નથી.

ત્યાં પહાડોમાં એક રસ્તો છે. તેને જન્ને છેડે મોટા દરવાજા છે. ત્યાં વજનગર શહેર રજા વજેચંદે વસાવેલું, તે ગામ તો ઉર્ફા ચયું અને તે દરવાજા ઉપરથી પોળા નામ રહ્યું.

પડી ઈન્દ્રમા વ્નેધપુત્રના લાંબાન મદાનજ આણુ દસ ધણ તથા
રાયમધણનું ગજ ચયુ તેની હકીકત હવે સખાએ

મકરણુ ૬ મું

ઈન્દ્રના હાસના રાજ્યોની વંશાવળી^૧

સુર્ધવશી ગજનુ અયોધ્યામા રાજ હતુ તેના વશમા ગઠોડ
થયા અને તેમણે ક્ષેત્રોજમા ગજધાની કરી એ વશમા ગઠોડ શયોજ
થરા તેના કુવરો ૩ હતા અગતાનજ, સોનગજ અને અજજ
એઓના દાધમાથી પાદશાહે ક્ષેત્ર લીધુ ત્યારે તે ત્રણે લાઇઓ
ત્યથી નીકળ્યા સોનગજ એ ઈન્દ્રના મામગાઆ સોડને મારીને ઈન્દ્ર
લાડુ અન અજજઅ દા ંકા વીધુ અને અ તાનજ પાલીએ આન્મા,
ત્યારે તેઓના ભેગા સવાર ૫૦૦ હતા

ત્યા પશ્ચિવાગ બ્રાહ્મણોની વન્તી ધણી હતી તેઓએ કહ્યુ કે
તમે અહીં ગેદો, અને આપના સવારો ઘેરેને પચાર અમે આપીશુ,
અને તમે અમારો બદોમત નખો પછી તેઓ ત્યા રહ્યા એનામા
મડોવગના તખત ઉપર પડીઆ રજપૂત હતો, તેઓના તામામા
પાલી હતી

અને પાલીનો એક મુદ્દય બ્રાહ્મણ મમનીગમ નામે હતો, તે
દક્ષણના દૈદરામાદ તરફ રેજગાગ વાગ્તે ગયો હતો તેની સ્ત્રી અરૂપ
વાગી હતી તેને લઇ જવાનો વિચાર મડોવગના પદાગ રાજનો હતો

પછી એક રાત્રે પાલીથી પૂર્વમા ત્રણ ગાઉ ઉપર પુનાગર
માતા છે, ત્યા પાલીના બ્રાહ્મણની ઉખળી હતી તેથી બધા બ્રાહ્મણો

૧ (લખાવનાર- જ્યારે દલા ગજાસમ, રહેવાસી ગામ મારવાડમા
કુન્ચીપદ, તાબે મેડવાના મેડોડોના વહીવટ તથા મહત્તી સવાઈરામ)

ત્યાં ગયા. ત્યારે તેઓના બંદાબસ્તને વારતે રડોડો પણ ત્યાં ગયા. એવામાં મડોવરવાળો રાગ એ હજાર સવારો લઇને પાલીમાં ગયો, અને પેલી બાઈ ઘેર રહી હતી, તેથી તેને લઇને ચાલ્યા અને પછી વાડે લડાઈ કરવા સાડે ૧૫૦૦ સવારો રાખ્યા. તેઓએ કેટલાક બ્રાહ્મણોને કબીલા સુધા મારી નાખ્યા. પછી ગડોડો આવી પહોંચ્યા અને લડાઈ કરી. તે લડાઈમાં અમ્તાનજી કામ આવ્યા.

ત્યારે તેના કુંવર ધુંદડજી પંદર વર્ષની ઉંમરના હતા અને તે સમે ખડાગદમાં ગોહોસોનું રાજ હતું. તેના કારભારી ડાબી હતા. તે ડાબી ખુદીને પાલીમાં રડોડ પામે આવ્યા અને કહ્યું કે અમને મોટું ધનામ આપો તો અમે તમને ખેડનું ગજા અપાવીએ.

પછી એવો બંદાબસ્ત કરીને ડાબીએ કહ્યું કે અમે ખેડમાં જઈને ગોઠ કરીશું અને તમને તેડાવીશું, ત્યારે તમે ત્યાં આવજો. પછી રડોડોએ ગોઠેલ તથા ડાબી બન્નેને મારી કાઢીને ખેડનું રાજ લીધું, અને માદીએ ધુંદડજીને બેસાડ્યાં. તેના ગયપાસજી, કનરાવ, જયજીશી રાય, છાડોજી, દીડોજી, સક્કોજી, વીરમજી અને ચેડોજી, એ રીતે એક પછી એકના કુંવર થયા.

ચડાજીના વખતમાં પાદશાહે પદીઆરો પાસેથી મડોવર લઈ લીધું અને ત્યાં કરમા અલીનું ચાલુ મૂક્યું. ત્યારે પદીઆર ઈંદોજીએ પોતાના રાગની દીકરી ચુંડાજીને પરણાવીને કહ્યું કે મડોવર તમને દાયજીમાં આપીએ છીએ.

સોરડો—ઈંદોરો ઉપકાર કમઘાં કદી ન ધોસરે
 વૂઢો ચવરી ચાઢ, દે મહોવર દાયજે.

અર્થ—ઈંદોરનો ઉપકાર રડોડો કદિ નહીં વીસરે, જે ચુંડાજીને ચોરીએ મઘાવીને પહેરામણીમાં મડોવર આપ્યું.

પછી ચુંડાજીએ લડીને મડોવર લીધું. તે ચુંડાજીના દીકરા (રણમલજી થયા અને તેના ૨૪ દીકરા થયા હતા. તેમાંથી ૧૫ વંશ

હાથ મુધી છે. અખેરાજી, લેધાજી, આપોજી, પાતોજી, બાસોજી, રૂપાજોજી, નારણદાસજી, દુદોજી, કરસોજી, માવસોજી, મંડોજી, કંધવજી, બંદિજી, રઘુનાથસંધજી, અને ચંદ્રમેનજી.

એ રણમથજી ચિનોડની લઘાઈમાં કામ આવ્યા. પછી તેના કુંવર અખેરાજી પાટવી હતા. તેની મા અખેરાજીને ૫ મહીનાના મૂકીને ગુલરી ગયા હતાં. ત્યારે લેધાજીની માએ અખેરાજીને મોટા કથાં હતા.

પછી ગાદીએ બેસવાનું મુહૂર્ત આવ્યું ત્યારે અખેરાજી તેઓને પગે લાગવા ગયા; ત્યારે માએ આશીર્વાદને કથું કે મારા દીકરા લેધાની સારી પેઠે તું ખરદાસ રાખજે. ત્યારે અખેરાજીએ કથું કે માનાજી! આપ ફરમાવો તો લેધાજીને ગાદી આપું. ત્યારે રાણીએ કથું કે એવું તો ભારી જીએ હું કહું નહીં. પછી ગાદીએ બેસવા સમે અખેરાજીએ લેધાજીને ગાદીએ બેસાયાં. અને લેધાજીએ સંવત્ ૧૫૫૫ ના જ્યેષ્ઠ સુદ ૧૨ ને શનિવારે લેધપુર વસાવ્યું અને તેના કિલ્લાનું નામ ચિનામણિ પાડ્યું.

અખેરાજીના કુંવર જેતોજી યથા. તેઓના વંશના હાથ મુધી જેતાવના અને કુંપાવનાની સાખથી ઝાગખાય છે.

અખેરાજીએ નાના બાઇને દીધું કરીને ગાદીએ બેસ્યાં, મરિ આજ મુધી જેતાવના હોય તે લેધપુરવાગાને તથા ધરિવાગાને ગાદીએ બેસતી વખતે દીધું કરે છે, કારણ કે હાથના ધરિના રાજ પણ એ લેધાજીના વંશના છે, મારે તે એવો આવ રાખે છે.

લેધાજીનાં કુંવર મેલ્લેજી યથા. તેના વાઘોજી, ગંગદેજી, માવદેજી, ઉરેસંધજી: એ રીને એક પછી એક કુંવર યથા. એ ઉરેસંધજીને અકખરદાહે મહારાજ પદવી આપી. તેના મુરમંધજી, ગન્નસંધજી, જયવત્સંધજી, અજિતસંધજી: એ રીને અનુક્રમે ગાદીપતિ યથા.

અજિતસંધના આઠ કુંવરો યથા: અભેસંધજી, વખતસંધજી, દેવીસંધજી (એ દેવીમંધજીને પોદરણના રાજને ખોલે આપ્યા.)

આણંદસંઘજી, કીશોરસંઘજી, જોરાવરસંઘજી (જેમસરના રાગને જોળે આપ્યા). આઠમા કુંવરને જેરવાના રાગને જોળે આપ્યા. તેઓનું નામ માલુમ નથી.

અગ્નિતસંઘજીએ પાદશાહની ગાદી ઉપર છ જણને જેસાડ્યા અને પછી ઉડાડી મૂક્યા. પછી સાતમો મહમદશાહને જેસાયો અને સાત દિવસ સુધી દિલ્હીમાં અગ્નિતસંઘજી મદારાજની દૂદા ફરી હતી. જેપુરનો રાજા જેર(સ)કમરનો રાવ(ણો), બાવલપુરનો નવાખ, શરિહીનો રાવ અને શીખરાનો રાવ એ પાંચ રાજા અગ્નિતસંઘજીને શરણુ દતા. પાદશાહને ગાદીએ જેસાડીને ત્રણ વર્ષ સુધી દિલ્હીમાં રહીને પછી અગ્નિતસંઘજી જેપુરમાં આવ્યા અને કુંવર અભેસંઘજીને પાંચ હજાર સવાર સાથે પાદશાહની ચાકરીમાં દિલ્હીએ રાખ્યા.

પછી એક સમે પાદશાહ જમનાજીમાં નાવ નંખાવીને અભેસંઘજીને સાથે લઈ સહેલ કરવા બેઠા. તે નદી વચ્ચે જતાં અભેસંઘજીને નાંખી દેવા માંડ્યા, ત્યારે પૂછ્યું કે મને શા વાસ્તે મારો છો ? એટલે કહ્યું કે તમે વખતસંઘજી ઉપર કાગળ લખો કે અગ્નિતસંઘજીને મારી નાખો; એવો પત્ર લખો તો તમને બચાવીએ. ત્યારે તેઓએ ભંડારી વાણીયા રગનાથ પામે એવો પત્ર લખાવ્યો કે હું તને નાગોરતી ગાદી આપીશ અને તું અગ્નિતસંઘને મારી નાખજે.

પછી તે કાગળ જોધપુર આવ્યો. તે વખતસંઘજીએ વાંચીને પોતાના બાપ અગ્નિતસંઘજીને મારી નાખ્યા. તેની લાશ સાથે સતીઓ બળવા ગઈ ત્યારે ત્રણ કુંવરોને સાથે લીધા અને મડોવર રમરાનમાં જઈને સરદારોને તે કુંવરો સોંપ્યા.

તેમાં આણંદસંઘજી તથા રાયસંઘજી એ જે કુંવરો રોધ્યાના કુંવરોના ભાણેજ હતા અને ત્રીજા કિશોરસંઘજી ભાટીઓના ભાણેજ હતા. એ ત્રણેને મામા ચહવાણુ માનસંઘજીને તથા દેવીદાનજીને તથા માનસંઘજીના કુંવર જોરાવરસંઘજીને સોંપ્યા. તેઓને લાખ એકનો

પટો ગામ રોઈયાનો હતો, તે છોડી ત્રણ કુંવરોને લઈને નીસર્યા, તે નોંધપુરથી પૂર્વમાં ૧૫ ગાઉ ઉપર ગામ ચાંદલા છે ત્યાં જઈને મુકામ કર્યો.

। ત્યારે મારવાડનું ગામ બરોડા છે, તેનો પટો દશ હજાર રૂપે-યાનો હતો. તેના હાકાર મોકમસંધજીને વખતસંધજીએ કહ્યું કે તમે પાછળ જઈને એ ત્રણ કુંવરોને મારી નાંખો અથવા પકડી લાવો.

। પછી તે મોકમસંધજી પોતાના આફસે સવારોને લઈને ચડ્યા અને મોળે ચાંદલા જઈને કુંવરોના બેગા થયા. તેને આવના જોઈને હાકાર માનસંધજી, દેવીદાનજી અને નેરાવરસંધજી એ ત્રણ જણ હમરો બાંધી, હથેરી કરીને બેઠા દના અને તેઓના ઘરના આશરે બારમેં સવારો દના. તેઓના ડેરા પામે જઈને મોકમસંધજી ઉતર્યા અને કહ્યું કે એ ત્રણ કુંવરો મને સોપો. ત્યારે માનસંધજીએ કહ્યું કે તે તો સતીઓએ મને સોપ્યા છે. છતાં હું તમને સોંપું, પણ તેઓને તમે ત્યાં લઈ જઈને મારી નાંખો? આ હટારી એ અને અહીં જ તેઓને મારી નાંખો. ત્યારે મોકમસંધજીએ કહ્યું કે હાકાર! તમે ધળી કરી, અને મને પણ તમારા બેગા બેગાવ્યો. માટે હવે તો જે તમારું થશે તે મારું થશે. આમ કહીને મારવાડમાં ઓડાવળો કરીને હંજર છે ત્યાં જઈને રહ્યા અને બહારવટું કરવા લાગ્યા. તેઓએ પોતાનો કબીરો મારવાડના વિકાનેર પ્રાતમાં માના કરાવીજી મામે દેશભોલ પામે છે, તે ચારભોલી માના છે, ત્યાં મેલ્યો. ત્યાં આજ મુધી એવો દમ્પુર હતો કે કોઈ મોટા રાખનું ખૂન કરીને કરાવીજી માનાને સરણે આવે તો કોઈએ પણ તેનું નામ લેવાય નહિ. એ માનાનો એટલો ડર હતો.

। એવામાં મજરયાન પટાવાળા ચાંપાવન ૪ જણ સવામંધજી, માનસંધજી, પ્રતાપમંધજી અને જીવજીદાસજી દના, તેઓનો સાત હજાર રૂપેયાનો પટો હતો. તેઓને મદાગજ અગ્નિતર્મિતજી સાથે કાંઈ બોલવું પડ્યું હશે, તેથી તેઓનાં મ મ જમ દના. વરને તેઓ પણ બારવટે

નીસરીને ઝોડવજે ગયેલા હતા, અને તેઓના કશીલા પણ માતા કરણુએ ગરણુ મૂક્યા હતા.

એવામાં દિલ્હીના પાદશાહની તીન્નેરી અગ્રભેરથી દિલ્હીએ જતી હતી, તે ચંપાવનોએ પકાવી લીધી. પછી પેલા તેઓની ભેગા થયા, ત્યારે ચંપાવનોએ બે શાખ રૂપેયા કુંવરોને સામધરમીપણાથી નગર-રાજો કર્યા અને કહ્યું કે અમે પણ કુંવરો સાથે રટીને વખો (મદાર-રવરું) કરીશું. તે વારે કુંવર આણુંદમંધણએ કહ્યું કે મને ગજ મગજે ત્યારે તમને ત્રણેને પટા આપીને હું રાજ કરીશ; કેમકે તમે તમારા સામધરમી છો: અહુવાણ માનમંધણ વગેરે, તથા બેધા મોકમમંધણ વગેરે, અને પ્રનાપમંધણ વગેરે ચંપાવનો. એ રીતે એ ત્રણેને એવો દિલામો આપ્યો. પછી તેઓ મારવાડમા લંટકાટ કબ્જા લાખ્યા.

ત્યારે અભેમવજને પાદશાહે જમનાજમા હર લગાડીને અગ્નિ-મંધણને મારવાનો પત્ર લખાવ્યો હતો, ત્યારે પાદશાહે અભેસંધણને ઇંદર પરગણું બક્ષીસ આપીને નવ મોહોરોનો લેખ કરી આપ્યો હતો. તે લેખ લઈને પરાત જગુજ દિલ્હીથી બેધપુર જતા હતા. તેને ગામ મેહતા પામે જતા આ બહારવડીયા પકડીને ડુંગર પાસે લઈ ગયા. ત્યારે પરાત જગુજએ કહ્યું કે મને દિલ્હીએ જવા દો, તો પાદશાહની તથા મહારાજની હજુગમા અરજ કરીને ઇંદરનો પટો હું તમને અપાવીશ.

એ વાતના મોગન ખાધને જગુ પરાત દિલ્હીએ ગયો અને મહારાજ અભેમવજને કહ્યું કે તમારા ભાઈઓ મારવાડને લંટીને ખરાબ કરે છે, માટે તેઓને ઇંદરનો પટો આપો અને આપણા ખાવીશ પરગણામાથી કોઈ પણ પરગણું છેલ્લી વારે તો આપવું પડશે, માટે ઇંદર પરગણું આપીને સમાધાન કરો.

પછી ઇંદરનો લેખ આપ્યો તે પરાતે જઈને બહારવડીયાઓને આપ્યો. એ બહારવડીયાનું ગીત છે, તેમા એક એવું વાક્ય છે કે

મરુધરા મચી દધિ જેમ માને-મનશ્ચ કે માનસંવદ્યમે મારવાડ દેગ મમુડની પેઠે મથન કર્યો હતો.

એ સમે ઉદાવન લાવસનશ્ય મોરસદના નવાગની ચાકરીમા ત્રણુમો સવારો મુધાં હતા. તે મારવાડમાં રજા લધને પોતાને ઘેર જતા હતા. તે ઈડર મુકામે ગમેમજ તમાવ પામે ઉત્તરો.

તે મમે ઈડરનું ગજ દેશાર્ધ મોતીચંદ વમગચદ વાળીઆ વગેરે સ્વનંત્ર ગમની પેઠે કરતા હતા. તે દેશાર્ધ આડીને લાવમગચને મળ્યા અને કહ્યું કે ઈડરનું ગજ તમને આપીએ. ત્યારે તેણે કહ્યું કે ઈડરનો પગે તો પાદશાહે દમણ જ અબેમગચને આપ્યો છે, મારે આપણાથી લેવામ નહિ; પણ તેઓના લાઇ આણુંદમંધશ્ય વગેરે બહારવડે ફરે છે, તેઓને અહીં લાવીએ. આમ કહી લખત વગેરેથી પાત્રે બંદોબસ્ત કર્યો.

પગી તે ઓડવગે કુંવરો પાસે ગયા અને કહ્યું કે અમે ઈડરના દેશાર્ધએ આથે બંદોબસ્ત કરીને આવ્યા છીએ, મારે આપ ત્યા પધારો.

ત્યારે જે તાવ અદેરામશ્ય તથા કુંપાવન અમગમંધશ્ય પણ એ કુંવરો પાસે ચાકરીમા હતા. પછી ત્યાથી ફોજ જમાવીને ચાલ્યા. તેમા આશરે પાચ દળગ માણુમો હતા.

આવના શીરોઈ પગલુના રોડીડા ગામને પાદર મુકામ કર્યો. ત્યારે પોથીનાના વાધેલા હાકારે કહ્યું કે ઈડર તમ કોન જવા દધ્યું નહિ; કેમકે તે ગવજતું છે. એમ કહીને રસ્તો બંધ કર્યો. ત્યારે ત્યાં ભાંજગડ ચાલી અને કહ્યું કે ગવજ તો પોળોમા ગદે છે અને અમને પાદશાહે નવ મોડેરોનો લેખ ઈડરનો કરી આપ્યો છે, મારે તને અમને ત્યા વાસ્તે રોકો છો?

ત્યારે વાગેમે કહ્યું કે અમે ઈડરના ગવજના પદાવન છીએ. તે મારે તમને ઈડરમા જવા દેશું નહીં. ત્યારે હાકાર રૂનાપગંધશ્યએ અને માનમંધશ્યએ કહ્યું કે તમારી દીકરીનું સગપણ મહારાજ આજુદ-સગશ્ય વેરે કરાઈએ અને તમારે છે તે કરતાં ૧૨ ગામનો પટો

ત્યારે અપાવીએ. ત્યારે પોથીનાના વાણેએ કન્યું કે મહારાજ પ્રથમ અમારી દીકરીને પરણે અને મોજે ધનાઢ વગેરે ૧૨ ગામનો પટો લખી આપે, તો પડીથી જવા દઈશ.

પછી તે પ્રમાણે કન્યું અને પોથીને કળીત્રો રાખીને ઈંડરથી મોતી દેસાઈને તેડાવીને તે સાથે બેઠાબસ્ટ કરીને સંવત ૧૭૮૫ ના ફાગણ સુદ ૭ ને દિવસે ઈંડરમાં પેઠા,

એવામા ઈંડરના તખ્ત વાસ્તે રાવજી પોજોમા રહીને ડુંદશાદ તથા બહારવટું કરતા દના. બે વરસ જતાં ઈંડરમા રાજ જામ્યું.

તે પછી બોરસદના નવાજ ભાઈઓના ટંટાથી નાશીને ઈંડરમા મહારાજ આણુંદસંધજીની મદદ માગવા આવ્યો; ત્યારે મહારાજે પોતાના મહારોના અભિપ્રાય લઈને પોતાના બે ભાઈઓને સરદારો સાથે આપીને નવાજની કૂમકે મોકલ્યા. તે સરદારોનાં નામ ચકુવાણુ માનસંધજી, તથા તેજો કુંવર, જોરાવરસંધજી, ચંપાવત સવાઈસંધજી, ચંપાવત પ્રતાપસંધજી, જોધા મોકમસંધજી, જેતાવત અદેરામજી, ચંપાવત જીજીદાસજી, એટલા સરદારો લઈને બંને કુંવરો સાથે ગયા. અને કુપાવન અમરસંધજી અને ચકુવાણુ અમરસંધજી અને ચકુવાણુ દેવીસંધજી ઈંડરમા મહારાજ પાસે રહ્યા.

બોરસદ આગળ મોટી લડાઈ થઈ અને સામેથી તોપોનો માર થયો આવ્યો. તેથી દસ દિવસ સુધી કિલ્લો લેવાયો નહિ. પછી તેના કાર-ભારીને ખૂટવીને ત્રણ દરવાજા ઉઘડાવીને અંદર પેઠા.

એ લડાઈમા કુંવર જોરાવરસંધજીને તંવારોના બે ત્રણ ધા વાગ્યા, પણ તે જીવતા રહ્યા અને ઈંડરના ૫૦ માણસો મરાયા અને મો મૂઆ. પછી છેલ્લી વારે જિત કરીને નવાજને ગાદીએ બેસાડ્યા. ત્યારે નવાજે રાવસંધજીને કહ્યું કે પરગણામા મારો અમલ સારી પેઠે ચલાવીને પછી તમે ઈંડર પધારજો, ત્યાં સુધી તો અહીં રહેવું જોઈએ. તેથી માસ આઠ સુધી ત્યા રહ્યા.

એવામાં પોળામાં રાવજીએ પોનાના સરદારો એકઠા કર્યાં. તેમાં ગામ રણાસણના ઠાકોર શાખે રહેવર તેઓ તથા માનપરના ઠાકોર, સરડોદના, રૂપાળાના, અને ઘોરવાડના રહેવરોને આસપાસના ભોમીઆ રાવજી પામે ભેગા થયા. તેમાં પોથીનાના વાઘેલા ગયા નહોતા. એ સરદારોએ કહ્યું કે અમે જઈને સામધરમીપણાથી લડીશું અને તમને ગાદી મોપારીશું; પણી તો તમારું નથીજ હશે તેમ થશે; એમ કહીને તે સરદારો ગામ દેશોતરમાં ગયા. ત્યાં ડાબી રજપુતોનાં ૪૦૦ ઘર હતા.

એ સમયે ઈડરમાં ઘણુંક કર્યાતીઓનું જોર હતું. તેમાં નામક અને ભડી એવી બે કોમના હતા. તેઓનાં ઘર આશરે ૧૫૦૦ હતાં, અને ઈડરના દરવાજાની તથા મોરચાની મોપણી તેઓને હતી. તેઓ ઉપર પત્ર લખીને સલાહ કરી, પણી તેઓ ઈડર આવ્યા.

સંવત ૧૭૮૭ ના શ્રાવણ વદિમાં તે રહેવરોએ ઈડર લીધું; ત્યારે મદરાગજ આણંદસંઘજી પોતાનો જનાનો લઈને પોતાના સરદારો સહિત હુંગર ઉપરના કિલ્લામાં ગયા. ત્યાં પણ દુઆમણી થઈ ત્યારે પેલી તરફની બારીએથી સરદારોએ જનાનો વિદાય કર્યો અને મદરાગજ આણંદસંઘજી ધાંટીને દરવાજેથી નીમરીને કિલ્લાથી ઉતર્યા ફરીને જનાના ભેગા થયા આત્મા.

તેઓની કેડે રહેવરોના સફરો પહોંચ્યા, અને લડાઈ થઈ. તે સમયે મદરાગજ સાથે થોડા મત્રો હતા. તે પણ જૂના જૂના પડી ગયા અને શત્રુઓ કાંઈક વેગળા હતા. ત્યારે મદરાગજે નગારીને કહ્યું કે હકો કર; એટલે આપણા મત્રો આવી પહોંચે. ત્યારે નગારીએ કહ્યું કે આપણા મત્રો વેગળા રહી ગયા છે, તેઓ તરત આવી સફરો નદિ અને ડુંડા સાંભળીને શત્રુઓના મત્રો આવી પહોંચશે. પણી મદરાગજે બે ત્રણ ચાર ગુસ્સે થઈને કહ્યું કે તું મારો હુકમ કેમ તોડે છે ? ડુંડા કર. ત્યારે નગારીએ ડુંડા કર્યો. એટલે તેના ઉપર શત્રુઓનાં ત્રણે ઘોડાં આવી પહોંચ્યાં અને મદરાગજની હજુરમાં

રહેનાર દેવીસંઘજી પ્રથમ કામ આવ્યા અને કુંપાવત અમરસંઘજી
ધાવત થયા. નગારાવાળો રામદાન હતો તે કામ આવ્યો. પછી મહા-
રાજનો ઘોડો અને મહારાજ પણ કામ આવ્યા; અને બીજા કોઈ
નારી છૂટ્યા; અને રહેવોએ ધંડર કમરો કર્યું. મહારાજની રાણીઓ
શરિષ્ઠ પરગણામા ગામ સોહીડે જઈને સતીઓ થઈ. તેમા એક તો
સોનગરીજી, બીજી વાઘેલીજી અને એક દારી સતી થઈ. તેની
છત્રીઓ ત્યાં છે.

ગીત—અલત ઉછલે ઘાળ, કલાલવે આરતી,
સચલ ગજ ગાહ ઘીવાહ સામો;
આણંદ મહારાજ ગદ પરણતે ફંડરે,
મરે હૃદ જાન દેવીદાન મામો

૧

અર્થ:—આણુ રૂપી અલત ઉછળ્યા અને તદવાર રૂપી આરતી
થઈ, અને જોરાવર દાથીઓ વચ્ચે પેસીને વિવાહમા સામો ધજને
મહારાજ આણુંદસંઘજી ધંડર ગદનો પરણતા દેવીદાન મામો બેદદ
ગાનમા મળ્યો. ૧.

દુગાધી ઝુકાયતા ઘાવ દુળાવીયે,
બાળને સારથી કહે માલો;
ફંદ્ર જુ ધીંદ અજમાલસુત ઓપિયો,
વિહરી ઢાલ પતમાલવાલો. ૨

અર્થ:—લાગે ચૂકાવી આપના બમણુ ધા દીધા, ત્યારે અણે
સૂરને કહ્યું કે આ જુઓ, અજમલનો દીકરો આણુંદસંઘ ધંદ્રની
પેઠે વર થઈને શોભ્યો. ૨

સિધધા રાગ ગવરી જોતો શોહલા,
ઘીર રણ થકાયતા પાવ ઘરતા;
ધૂરતા ધૂરતા વેદિ ધીધાયકા,
કમળ મછરીક અરણીક કરતા ૩

અર્થ:—ત્યા સિંહ રાજ અને કાગિદાએ ગોદલાં ગાયાં, અને ધીર નરો રણસેવમા ધકાવના પગ મૂકતા હતા, સ્થિરતા અને ખૂરતા, પીધેલા થઈને ચાલતા હતા. રાડોડ અને ચૈરાણુ રતુઓની ઝીક કરતા. ૩

ગદપતિ સરગ માણેજ મામો ગયા,
ફરણ પ્રમયાસરા ટાલ્ય કેરા,
મુદ્દ ચહે લહેયા આવેયા માંડહા,
કેરાં ઘણાણ ચહુવાળ કેરાં. ૪.

અર્થ:—તે બાણેજ અને મામો એ બન્ને રાજા સ્વર્ગમા ગયા, ગર્ભવાસમાં ફરવાના ફેરા ટાળ્યા; ચહે મોંડે લડવા આવીને માંડયા, એ ચહુવાળનાં શાં વખાણુ કરે ? ૪.

મહારાજ આણુંડમંથન મરાયાની વાનની બોરસદમાં મહારાજ રાયમંથનની ખખર થઈ, ત્યારે તેમણે શિરબંધી રાખીને ઈડર ઉપર આવવાની તૈયારી કરી અને ગામ મુનાઈએ આવ્યા. ત્યાં ચારે મહીના સુધી રહીને લૂંટફાટ કરવા લાગ્યા. પણ દાવ કાઢ્યો નહીં.

ત્યારે વિજયપુરના બારોડ કેશરીસંઘ તથા દાવડના બારોડ અને પમુંધને મહારાજ રાયમંથનએ બોલાવીને તેઓને શિરપાવ આપીને કહ્યું કે આ સાબર કાંઠાની નવ જગાઓવાળા કોળી કાકોરો રાવજીની તરફ છે. તેમાં ઇચેજના મકવાણુ, આગસોજના રાડોડ, વડનાપગના મકવાણુ, ખેડાવાળાના મકવાણુ, પરમખેજના મકવાણુ, કોડાલીના મકવાણુ, તાજપગના પરમાર, દેહોવના મકવાણુ અને હાંપુના પરમાર, તેઓને મગીને તમે ખૂટવો અને કહો કે અમે ઈડર લઈએ ત્યારે તમારે ગવજી તરફથી દાવા બંદુકના ચવાજ કરવા, અને અમારી સાથે સલાહ ગળવી.

પછી તે બારોડોએ જઈને તેઓને ખૂટાવ્યા અને મહારાજ રાયમંથનએ કેટલાએક હદાયા સુધી ગામ મુનાઈએ રહીને બહારવડું

કયું. પણ તે ગામ ફર પડ્યાથી પછી ગામ બડોલીએ રહીને બહાર-
પડું કયું અને ત્યાં મારવાડી વગેરે દસ હજાર માણસોની ફોજ
જમાવી, અને ઈરના બટ્ટી અને નાયક એ બન્ને ક્રોધના કર્મખાતી-
ઓને ખૂટવ્યા, અને તેઓને પટા તથા જાગીર આપવાનો દિલાસો આપ્યો.
ત્યારે કર્મખાતીઓએ કયું કે પ્રથમ તમારે અમારા કર્મખાતીમાં આવવું.

પછી રામસંઘજીએ પોતાની ફોજ ચારે તરફ મેલી અને પોતે
તથા સરદારો ચડુવાણુ માનસંઘજી તથા તેના કુંવર જોરાવરસંઘજી
તથા જોધા ઠાકોર મોકમસંઘજી, ચંપાવત પ્રતાપસંઘજી તથા સવાઈ
મંઘજી, અને માનમંઘજી તથા જીવણદાસજી તે સર્વે દરોહ ગામમાં
બેળા ધધને ઈરના કુંવરમાં મદારદાદની હુંક ઉપર ૧૩૦૦ માણસો
મુઘાં ચડ્યા અને પછી ઈરમાં ઉતરીને કસબામાં આવ્યા. એટલે
સરદારોએ મહારાજ રામસંઘજીને પૂછ્યું કે કેમ કરવું છે ?

ત્યારે મહારાજે ફરમાવ્યું કે મામાજી માનસંઘજીને પૂછો, અમારા
માલિક તો એ છે. એટલે માનમંઘજીએ કયું કે કર્મખાતીઓને પણ
મારી નાંખવા, એટલે નિઃકંટક રાજ કરીએ.

પછી કર્મખાતીઓના આશરે ૧૦૦૦ માણસો મારી નાંખ્યાં.
પછી કિલ્લા ઉપર હથોડી કરી અને રહેવોરોને મારીને કિલ્લો હાથ
કર્યો; ત્યારે કેટલાએક રહેવોરો નારીને પોતાને ઠેકાણે ગયા અને
રાવજી પોળોમા ગયા, અને મહારાજ આણંદસંઘજીના કુંવર રાવસંઘજી
જ વર્ષની ઉમ્મરના હતા, તેને ગાદીએ બેસાડીને રામસંઘજી રાજ-
દારભાર કરવા લાગ્યા. રહેવોરોના હાથમાં આશરે આઠ મહીના મુઘી
ઈર રહ્યું હશે.

પછી મહારાજ રામસંઘજીએ ગામ રણાસણના ઠાકોર અદેમંઘજી
ઉપર ચડાઈ કરી. ત્યાં જતા રસ્તામાં દોઈ બીલે કયું કે મહારાજ
આપની સવારી રણાસણે લડવા જાય છે અને રણાસણના ઠાકોર
અદેમંઘજી તો મરણ મામ્યા અને તેનો કુંવર જાદીએ બેઠા.

તે વાન સાબળીને મદાગાજને ઘણી દિનગીગી ઉપજ તે મારો
શત્રુ તેને મેળે મુઝો, ને નારે દાઘે મુઝો નહોં તે ઘણ માહુ યયુ
પછી તે સમાચર કહેનાગને તીગ મારી મારી નાખ્યો અને ગ્લાસણ
જાળને ગામને ઘેરો ધાવ્યો નવત્ર ૧૭૮૦ ની સપ્તમા એ
વાન બની

ત્યારે ગ્લામણનો ઠાકોગ નાશીને બુણાવાડે સોગડીને પોનાતી
બહેન પરણારી હતી ત્યાં ગયો અને મદાગાજ સમયવજ દોઢ મહિના
મુધી ત્યાં ગ્લામણમા ગયા અને ત્યાં થાણ તથા કુલા બગીને
મેથીને ગ્લાસણના ૨૪ ગામ ખાનમા કરીને, રૂપાવ પામે ગામ
આધુદર ખાલસાનુ હતુ, ત્યાં ગુમરી ઉપર કિંદરો બધાન્યો તેનુ નામ
ગાયગડ પાડ્યુ ૧૭૮૬ માં એ કિંદરો ચણાન્યો અને ત્યાં ઘોડા ૧૦૦
તથા મો પાળાનુ થાણુ મેથુ અને મદારાજ શ્રી ધંડો પધારી પછી
તે રહેવરોને અને ગંડોડોને હરેચોજ લગત ચાનતી હતી

ગીત

નિશદીદ નગારા ધીદ મટે નહ ઘઠ જાથ રાજકે પટે,
નત્ત ફોજો ગજવથ મટે નહ, મારુરે ના ધથ મટે ૧

અર્થ:—ગત દહાડો નગરનો ધમકારો મો નહોં અને
બહાદુરના દિન આજ્ય નહિ, રોજ દાથીઓની ફોજો મો નહિ
અને માગવાદીની લગત મટે નહિ ૧

સા કલ્લ તે ઘટતેદ ન આસો, ઘટતે પહતે સેત વહે,
પઢિયા પાલે સાસન પહશે, પટે ઘણા તદ સાજ પટે. ૨

અર્થ:—આખો દહાડો અથગતા અને લગત બન્ય, ચકતા
પડતા પણ ગણત્રેમા ચડે, કોઈ માણસ મુવા વિના સાજ પડે નહિ
પણ માણસો મરે ત્યારે માજ પડે ૨.

દલ્લ જૂદે જય લાલ વહુ દશ, જાતર પાસર રમસોલ્લ,
કેદી કહેર મટશે કાલો, ઘર ફંદર લાલો ઘમરોલ્લ.

અર્થ:—દશે દિગ્ગાઓમાં રેવની પેરે ફોલ્લે જોડાય, ધણા તીંગ અને પાખરની રાજા થાય, આવો કાળો કહેવું કે દહાડે મડશે ? અને ઈંડર દેશનો ધમરાજ ક્યારે મડશે ? ૩

આવ ધવ મલ ક મલાં આસારાયા, સોદ્ધના મલા કે સય,
રેહેવર મલા કે રાઠવહ, દેમર મલા કે મલા હય. ૪

અર્થ:—અને હુથીઆર લજા કે લડવૈયા લખા ? એ સરદારો લખા કે સોખતીઓ ? એ રેહેવર લખા કે રાઠોડ લખા ? અને પોડા લજા કે હાથી લખા ? ૪

ધાઠાં પહે ઉપદે ધમસાં, રાઠાં સહે ન કામ રહે;
સોદ પહે લહે દલ્લ સામા, ધરતી હાય ન કહે ધદે ૫

અર્થ:—ફોલ્લે ઉપડે ને ત્રાસ પડે, રમતા આસે નહિ અને કામ સરે નહિ, ફોજ સામા લડીને સગદારો પડે, પણ દેશ સ્વતંત્ર થઈ કમજો થઈ શકે નહિ ૫

પછી ઈંડરની ગાદીએ મહારાજ રામસંઘજીને રાખીને, ગયસંઘજીએ મોડામામા પોતાની ગજધાની તથા મહેલ વગેરે કથો અને પોતે કમ્પીના સુધા ત્યા ગહેતા હતા

એ રથાસણા પાચ વર્ષ સુધી ઈંડરના ખાલસામા ગયું પણ રેહેવરો ધણા હેરાન કરતા હતા, તેથી દેસોતગ વગેરેના ગામ સર ખાવસે રાખીને બાકીના બાગ ગામ સહિત રથાસણા પાછુ આપ્યું

તે વાતને પાચ વર્ષ થયા પછી પૂનાના મરેહાની ફોજ આવી તેમા જતકુજીની ઝોરત સુખતીઆગ હતી એ ફોજમા આશરે ૧૫,૦૦૦ માણસો હતા. તેણે મોડાસે આનીને કહ્યું કે ખડણી આપો ત્યારે મહારાજ રામસંઘજીએ ખડણી આપવાની ના કહી

એની તકરાર ચાલતી હતી ત્યારે ફોજની માતેક બાઈએ કહ્યું કે મહારાજ ગયસંઘજી બહુ રૂયાળા છે, માટે મારે જોવાની ઇચ્છા

છે, માટે તેઓ આસરી કરીને અમારી ફાજની નજીક પધારે તો ખરાબી મારે છે

તે વત ગાયમવજીએ કમૂત કરી નહિ પડી એક મને ફાજનો બીગની પાસ ઉપર પખાવ ભરીને જતો હતો, તેને દેખીને મદારાજ ગાયમવજીએ કહ્યું કે આ પાડો તીચ્છી ચીંધાચ કે નહીં ?

એટલે બીગતીએ ફાજમા જઈ ખૂબ પાટી, તેથી પછર હમર મરમ તે જ વખતે ચડીને આવ્યા, અને ગામમા મારનારી ૧૫૦ હતા તે આપા ગયા. તરત જ મદારાજ ગાયમવજી પોતાના જનાનાને લઈને નાકીને પાવ પામે ગાયમઠ ગામ છે ત્યા આવ્યા. ત્યાથી પછી એ આવ્યા, અને મોડામા મરેગઓના હાથમા ગયું

તે વખતે આપાવ જીવમદારાજ કામ આવ્યા તથા આપાવન પ્રતાપમવજી ધાવવ થઈ પડ્યા હતા, તેને ગળ જતણીને મરામએ પાવખીમા બેસાડીને ગાયે લીવા ને અમદાવાદ લઈ ગયા અને કેદમા ગાખ્યા.

પછી તેના દડના રૂપિયાની ત્રિષ્ટિ એ સી દમગની થતી હતી, તે રૂપિયાના જિટ ભગીને હડિચી વિદાય કર્યા. એવામા અમદાવાદના મદખાનામાથી એક આક્ર પ્રતાપમવજીને બધને નાકો, તે પેચાપર પામે પેના બિટને ને તેને બેટ થઈ એટલે તે બિટ પાછા વાગીને હડિરમા આવ્યા ત્યારે મદારાજ ગાયમવજીએ પ્રતાપમવજીને કહ્યું કે આ એ સી દમગ રૂપિયા તમાગ નામના કાલ્યા છે, તે તમે લઈ જાઓ, એટલે પ્રતાપમવજીએ કહ્યું કે મદારાજ માટે રૂપિયા લેઈએ નહિ ખાવન, રોટી બોગી આપો છો

પછી સરદારોએ જાળવડ કરીને રૂપિયા ચાળીમ દમગ ખજાને ન આવ્યા અને ચાળીસ દમગ પ્રતાપમવજીને આપ્યા એ પછી રાત્ર્ય જામ્યુ ત્યારે જે પોતાના સરદારો હતા તેઓને આકરીને બધને પટા આપ્યા તે મંવત્ ૧૭૬૭ ની સાવથી આપ્યા

૧ પ્રથમ મુડેટીનો પટા ચૂનાણ માનમવજીને આપ્યો

- ૨ ચાદરુનો પટો આપાવત સનાઈસઘજીને આપ્યો
- ૩ મહુનો પટો આપાવત પ્રતાપમઘજીને આપ્યો
- ૪ ગાદીઓનો પટો જોતારામ અદેગમઘજીને આપ્યો
- ૫ દુટોહનો પટો કુપાવત અમરમઘજીને આપ્યો
- ૬ વડીયાનીનો પટો કુપાવત બાદરસઘજીને આપ્યો
- ૭ બેગજીનો પટો જોધા અદગસઘજીને આપ્યો
- ૮ ભાણુપર પટો ઉદાવત લાનમઘજીને આપ્યો

એ સમે ઈડરમા કાકો રાયસંઘજી અને લગીજો રાયમઘજી એ બન્ને બિરાજતા હતા ત્યારે મરદારોએ નિચાલું કે એક મ્યાનમા બે તંવારો સમાય નહીં, માટે કોઈ સમે રમે દગો થાય વાસ્તે તે બન્ને હાથ જૂદા પડે તો સારૂ પડી તેનો વિચાર કરવા સારૂ ચૂલાણી દલેલીમા બધા સરારો એમ્દા થયા એ સમે ગયમઘજીની ઉમ્મર આશરે ૧૧ વર્ષની હતી અને કુપાવન અમરસઘજી મહારાજ ગાય સંઘજીને કહેના લાગ્યા કે, મહારાજ! ગુ-હો ગાફ કરો તો કહ્યું પડી કહ્યું કે સફ કોઈ કહે છે કે એક મ્યાનમા બે તંવારો સમાય નહીં માટે એક રાજધાનીમા ૧ રાજવીઓથી રહેવાય નહીં, વાસ્તે આપે બીજા ગામમા પધાગુ જોઇએ

ત્યારે ગયમઘજીએ કહ્યું કે એવું મારી આગળ માર્ગ કહેવું નથી, ફક્ત તે કહ્યું, માટે મારે અહીં રહેવું નહિ અને તારે પણ અહીં રહેવું નહિ એમ કહીને ગયમઘજી ગયગદ પધાર્યા અને કુપાવન અમરમઘજી મારગડમા ગયા અને તેમનો દી ગામનો પટો આપાવત માનમઘજીને આપ્યો

એ અમરમઘજીને મારગડમા પટો મળ્યો નહિ, ત્યારે ત્યા ૭ વર્ષ સુધી રહીને પાછા ઈડરમા આવ્યા, ત્યારે તેને ગામ મળીયો હતો પટો અપ્યો

તે અમરમઘજીના કુવર શેરમઘજી તથા ધીંગતનઘજીને ઉડીને પટો આપ્યો પડી મહારાજ રાસજીએ અપાવત પ્રતાપમ

દીકરા મકનસંઘજી અને તેના જે દીકરાને પટા આપ્યાં તેમાં ફત્તેહમં-
ઘજીને મદનો પટો અને ખુવાણસંઘજીને વાંકાનેરનો પટો આપ્યો.
તથા ભટ્ટી જેતસંઘજીને ગામ ટોટડા આપ્યું અને તે ચાંપાવનના
છઠ્ઠામાં લખ્યા.

વળી તે મહારાજે ચાંપાવન ગમાનમંઘજીને ગામ ચીમોડું આપ્યું.
તે મદુના છઠ્ઠામાં લખ્યો. ચાંપાવત અમેમંઘજીને ગામ ભેટાગી
આપ્યું. તે આપઅખતીયાર છે. ગામ મુનાઈ ભટ્ટીને આપ્યું, તે
કુંપાવનના છઠ્ઠામાં લખ્યા. ગામ પુનારાણુ ગીશોદીયા મદામંઘજીને
આપ્યું. તે દ્વાલ કુંપાવનના છઠ્ઠામાં છે; પણ આગળ ચાંપાવનના
છઠ્ઠામાં હતા. ગામ મેંપ જેતાવનને આપ્યું.

તે પછી મહારાજ રાયમંઘજી ગુજાર્યા, એટલે મહારાજ રાયમંઘ-
જીના વારમાં મોડાસા, બાયડ, દરમોલ એ ત્રણ પરગણામાં પેગવા
સરકારનો અરધો ભાગ દર્પો, તેની વિગત જે—

તે વખતમાં રહેવરો તથા પાળોના ગ્રાવજી વગેરે ભૂમિયા મગીને
પેશવાની ચાગીરા હજારની ફોજ ઈંડર ઉપર લાવ્યા અને ઈંડર નજ-
દીક ફોજે પડાવ કર્યો. તે ફોજના માલેક આપા સાહેબે કહ્યું કે
કાં તો ત્રણ પરગણાં અમને લખી આપો, નહિ તો ઈંડર છોડો; કારણ
કે આણંદમંઘજી તથા ગયમંઘજી વચ્ચે ઈંડર જલ્લો સદિયારો હતો.
તેમાં રાયમંઘજીનો વંશ નથી; માટે તેનો ભાગ સરકારને બક્ષીસ આપો
ત્યારે દરબારે ચાંપાવન સિવાય સર્વે સરદારોને બોલાવીને પૂછ્યું. ત્યારે
મરદારોએ કહ્યું કે આ વખતે ફોજનું જોર ઘણું છે, માટે લડવું
નહિ અને એ ત્રણ પરગણાં અરધો ભાગ આપવો

પછી લખન કર્યું અને દરબારની સહી થઈ અને સર્વે સરદારો-
એ મતાં કર્યા, અને તે લેખ આપાજીને આપ્યો. ત્યારે આપાજીએ
કહ્યું કે કોઇનું મતું કરવું બાકી છે ? ત્યારે કહ્યું કે ચાંપાવનનું મતું
નથી થયું, તે જોઇએ ખરું.

ત્યારે આપા સાહેબનું તેડું ચાંપાવતને ગયું. એટલે ચાંપાવત સૂરજમયે કહ્યું જે ફાજમાં દસ હજાર પ્યાદનો માલેક જનમહમદ આરબ છે તેની બાંદખરી આપે તો હું આવું. પછી તે પ્રમાણે બાંદ-
ધરી લખાવો લખને સૂરજમલજી ૫૦૦ સવારો લખને આપા સાહેબ પાસે ગયા, અને તંજુમા જેસાદીને આપા સાહેબે લખત દેખાડીને કહ્યું કે આમા બધા સરદારોનાં મતાં ચલા છે, માટે તમારું મતું કરી આપો.

પછી સૂરજમલજીએ તે લખન વાચીને તરત શાહી નાંખ્યું અને કહ્યું કે મહારાજ તો પાટના ધણી છે, પણ હાંના ધણી તો અમે છીએ, માટે એમ નહિ ચાલ. પછી બાંદધરીને કહ્યું કે મને ગામ આદરણીએ પહોચાડો. પછી નેણે ત્યા પહોચાડ્યા.

તેવામાં પેશવા સરકારને શરરિ કસર ચવાથી ખેપીઓ આવ્યો જે ફાજને તરત પૂને ખેલાવી છે, તેથી તે ફાજ પાછી ગઈ, પણ તેઓ કેટલાએક ગામોમા ચાલ્યા મુકી ગયા.

પછી અહમદનગર વગેરેમાંથી સરદારોએ ચાલ્યા ઉઠાડી મૂક્યાં અને જે જે ઠેકાણે ચાલ્યા ત્યાં તે તે ઠેકાણે પેશવાનો ભાગ થયો. એ વાત મંવત ૧૮૪૨ માં બની. પછી મંવત ૧૮૪૭-૪૮ માં મહારાજ રાયસધજી દેવ ચલા, તેઓના ખારમાને દહાડે કુંવર ભવાન-સંધજી ગુજ્યાં. તે ભવાનસંધજીની ઉંમર ૩૬ વર્ષની હતી.

એ ભવાનસંધજીએ કુંવરપદે આપાવત સૂરજમલજીને દર્શો કરીને સંવત ૧૮૩૬ ની સાલમા મારી નાખ્યા હતા. તેનું કારણ જે ઇર-મા એક દિવાન અને એક પ્રધાન હજમેશા હોય છે, તેથી સૂરજ-મલજી પ્રધાનપણું કરતા હતા. તે આપચખવીઆરી કરવા લાગ્યા, ત્યારે ભવાનસંધજીએ તેને મારવાનો વિચાર કર્યો, ત્યારે તે વાતની મહારાજ રાયસંધજીને ખબર પડવાથી તેઓને મના કરી. પણ કુંવર માન્યું નહીં અને કાંઈ બહાનું કરીને સૂરજમલજીને ડુંગર ઉપર રૂડી

રાણીનું લાગી ગામ છે ત્યાં લઈ ગયા અને ત્યાં તત્વારના નાખમથી મારી નાંખ્યા.

સોરઠો!—ચાંપા ચૂક કરે, ને રૂઢ લો મારત નહિ.

ગુજરાત સરકારે, કરે નો મુજબે કમલ. ૧

અર્થ:—જો ચૂક કરીને રાજા ચાંપાવતને મારત નહિ, તો રાણી સુરજમલ ગુજરાત દેશ મહારાજને ઘેર દરી આપત.

પછી સંવત્ ૧૮૪૮ માં ભવાનસંવત્ના કુંવર મહારાજ ગંભીર સંવત્ત મહાદેવે પેલા. તેઓનો જન્મ સંવત્ ૧૮૩૫ માં થયો હતો, માટે તેઓ તેર વર્ષની ઉંમરના હતા.

મહારાજ રાણસંવત્ના કુંવરે પાંચ દત્તા, તેઓનાં નામ: મોટા ભવાનમંવત્, ખીન્ન જલમસંવત્, નેને મોટામા પરગણું મનુ' હતું, તેનો વંશ નથી. ત્રીજા મગરામસંવત્, તેઓને અહમદનગર મનુ'. પાંચમા અંદરસંવત્, તેઓને ગામ મુઅર વગેરે મળ્યાં.

ત્યારે ભવાનસંવત્ ગુજરાત ત્યારે રાણી જલમસંવત્ મંબીર-મંવત્ને ખોગામા લઈને ગાદી ઉપર બેસના હતા અને રાજ કરતા હતા. એવામાં જ્યાં સુદારો ચાંપાવતીની દલેલીએ એકાં થયા અને દિવાનજી, વીનપરના બાગેર મહોબત્ હતા તે પછી સુદારો બેસા થયા; અને વિચર્યું જે એક આનમાં જે તત્વારો મમાય નહિ, માટે આપણે જલમસંવત્ને કરેલું લેઈએ કે તમારે ગાદી ઉપર બેસવું નહિ. ગાદી ઉપર તો મહારાજ મંબીરસંવત્ બેસે.

પછી એ રીતે મહારાજ જલમસંવત્ને કહ્યું ત્યારે જલમસંવત્ એ પૂછ્યું કે મને શી સલાહ આપો છે? ત્યારે સુદારોએ કહ્યું કે તમે રાજતી હો, અમે નમને શી સલાહ આપીએ?

એવું સાંજીને અંદરસંવત્ મિસ્ત્રી રાજતી તણ તણ લાઈએ! હિયા અને ખેતના ઘોડા તથા પગલા લઈને નીમ્યાં. તે સતરામ-સંવત્ અહમદનગર ગયા અને જલમસંવત્ને મોટાસા લીધું. અમર મંવત્ આપણ ગયા.

એ રીતે મહારાજ ગંભીરસંઘજી નાના હતા, તેથી કાકાઓ વગર આખે જળ્યાઓ દબાવી બેઠા. પછી એ બાબત બાલેટર સાહેબની હજુરમાં સાદરે ફરિયાદ ચાલતી હતી. તે સાહેબ મંવત્ ૧૮૭૬ માં સાદરાની ગાદી ઉપર આવ્યા હતા, અને સંવત્ ૧૮૮૧ માં ગયા. એવા અંદરસંઘજી આંખે બાખમ હતા. તેથી હજુરમાં રહ્યા. તેઓને મુઅરનો પટો મળ્યો હતો.

અદમદનગરના મહારાજ સગરામસંઘજી કહ્યા, તેઓના કુંવર કરજુસંઘજી અને તેઓના તખ્તમંઘજી થયા, તેને જોધપુરની ગાદી મળી.

સુપરના મહારાજ અંદરસંઘજી, તેના હમીરસંઘજી, નાહરસંઘજી, સરદારસંઘજી, અને ભીમસંઘજી, એ ચારે ભાઈઓ વિદ્યમાન હતા.

ત્યારે ગંભીરસંઘજી મહારાજની ઉંમર ૧૮ વર્ષની થઈ ત્યારે એટલે સંવત્ ૧૮૫૩ આશરેમાં મહારાજે કહ્યું કે ત્રણ ભાઈઓ વચ્ચે જે પરગણા આપું, પણ ચાર પરગણા દબાવી પડ્યા છે તે ખાવા હઈશું નહિ. આમ કહીને લડવા સાર ફાજ તૈયાર કરીને ઈરચી પાંચ ગાઉ ઉપર હાંગળાજી આમ છે ત્યાં મુકામ કર્યો.

ત્યારે અદમદનગરના સગરામસંઘજી તથા મોડાસાના જલમસંઘજી એ બે મળીને મહારાજ સામા લડવા આવ્યા અને ત્યાં લડાઈ થઈ. તે વખતે બંને તરફ લોખો પણ હતી. તેથી બંને તરફનાં ધણાં માણસ મરાયા; પણ સાહે લડાઈ બંધ રહી અને બીજો દહાડો મહુવાણુ તથા ચાપાવત અને જોધા પછવાડે હતા તેઓ આવી પહોંચ્યા, અને તેઓએ સામાવાળા ઉપર પત્ર લખી મોકલ્યો, જે હવે તમારા સામા અમે લડવા આવ્યા છીએ, માટે તમારે તૈયાર થવું. અમે અદમદનગર પણ છોડીશું નહિ.

એવામાં મહારાજ ગંભીરસંઘજીના પટાવત ટીટોઈના ઠાકોર લવાનસંઘજીએ પીરતોલ બે ચાર દિવસ ઉપર ભરેલી, તે ઉપર અદાવાન મૂકીને વજોડવા માંડી, પણ છૂટી નહિ, એટલે પથારી સુધી

કરીને વજોડનાં પીરનોથ છૂટી, તેથી હાથ ફાટી ગયો; તેથી ખોટા શુકન ગણીને મદારાજ ગંભીરમંથજી ફોજ લઈને પાછા ધડર ગયા. અને જવાનમંથજીને ટીટોઈ તરફ લઈ જતાં ગામ મહિ પાસે જવનાથ મહાદેવ પાસે દેદ દુટ્યો.

પછી મોડાનાના મદારાજ જલમમંથજીએ પોતાની આસપાસનાં પારકા જીવાના ગમેો દબાવા માંડ્યા. આજલીઆસનાં, તથા માલપરના રાડોડનાં તથા મોનપરનાં અને સરડોઈ વગેરેનાં રેતેવેનાં ગામ દબાવવા સારૂ મારવાટી વગેરેની ફોજ બેજા કરી.

એ પ્રથમ માલપર ઉપર આશરે સંવત ૧૮૫૫ માં ચડાઈ કરી; ત્યારે માલપરના રાડોડ પાસે ૮૦૦ સરબંધી હતા, અને મદારાજ જલમમંથજી પાસે ૫,૦૦૦ માણસોની ફોજ હતી. તે માલપરવાળા માથે મદાનાજે ત્રણ દિવસ સુધી લડાઈ કરી. આખર માલપરના હાકોર ગરબ જલમમંથજીને મારીને માલપરમાંથી રાડોડોને ફાટીને ગાદીએ પોતે નેસીને આઠ મહીના સુધી અમલ કર્યો અને તેનાં ગામે.માં થાણા બેમાડ્યા. એટલે તે રાડોડો બહારવટે નીસર્યા અને મોડામા પરમણનાં ગામે બાગવા માંડ્યાં; અને સોડોને હેરાન કર્યો ત્યારે માલપરની સલામી રૂ. ૬૦૦ અને માંગોડીના રૂ. ૫૦૦) સેવા હંગામીને તે ગામે રાડોડોને પાછાં મેળ્યાં. તે સ્વર્ગવાસી જલમ મંથજીના કુંવર રાવજી તખતમંથજીએ પાછાં આબાહ કર્યાં.

સંવત ૧૮૮૧ માં કુંવર ઉમેરસંથજી દેવ થયા. તેની સાથે તેમની બે ગણીઓ તથા એક દાસી સતી ચર્ક. તે કુંવરજી સીનગાના રામચંદ્ર શુદ્ધ. તેની ઉંમર વર્ષ ૨૭ ની હતી.

સતી ચર્કેલી રાણીઓ: (૧) ધોળાના હાકોર રતનચંદ્રજી ચક્રવાણી દીકરી, (૨) માનસાના હાકોર પીપુજી ચાવડાની બેન, (૩) રામેલી ખવામણ. એ ૩ સતીઓ સ્થ અને બીજી બે રાણીઓને સ્વ. અર્ચુ નંદિ: તેનાં નામ: (૧) વાંચવાગાની રાજની દીકરી,

(૨) દેવગીઆના રામની લીકરી. એ વિધવાઓ પોતાના પીયરમાં છે.

કુંવર ઉમેદમંદજીનું ગીત

વેળ મોજ આધાર ગજ યાજ અતપૂષિયાં,
મ્યાન ગંભીરસુત સમત ગૃહો;
ચાથ ચિત રણ ચહુવાળ સર ચાવડો,
ઘમો સુરપત તળો પેળયુદો. ૧

અર્થ:—કવિઓને ગરામ, દાથી, ઘોડા ધણા આપનારો, ગૃહ
માનવાળો, મુમુદ્ધિવાળો, ગંભીરસિંદનો પુત્ર, તેનું મન આહીને રાખ
નારી અહુનાળી તથા આનડીજી તે સુધા ધડરનો પંથપ લેવા ગયો. ૧

સાલ સમ ઘાલિયાં વચળ વલ સાણો,
સાલ અરદાવળો યર્ગાં ચલ શોક,
તરણ જેમ માલ ઉચોતકારી તર્યાં,
લાલ સતિયાં સદિત ગયો સરલોક ૨

અર્થ:—શત્રુનું માવ, દખળની ફેજ તોડનારો, નસ્વારના
નેરથી શત્રુને આવીને ઘાડનારો, જેનું કપાળ સર્પના જેવું તેજસ્વી
છે તે લાખ સતીઓ સુધા દેવનાક ગયો. ૨

કરી ચોટય હરી અજ્ઞા ઉપર ફઠાં,
જરી ન હસ પાતાં ગરજસા મેદ;
રાણિયાં તલક સાથે કરી રાઠવઢ,
અમરચી પરી અંદ્ર હુધો ઝમઢ ૩

અર્થ:—પૃથ્વી ઉપર શુ છે ? એમ જાણીને જોડી કરી, અને
નદીઓને સમુદ્રની ભેટની પેઠે રાણીઓમા મુખ્ય સંકેતજી સાથે
જળને દેવી અપસરા થઈ અને ઉમેદસથ ધ્રુ ગયો. ૩

ચમર દલત્તાં યકાં સામ ચહુવાળરો,
આય કવો વાળરો કરન પદ માળ;

ઘણો હોય માલિયા કુંવર જોધાળરો,
મુચન શક તણે હિંદુવાળસે માળ. ૪

અર્થ:—માથે ચમર ફરતાં છતાં ચંદુવાળીનો ધણી, કવિઓની દાવન, નિશાની ગખવા સાર, ધણી થઈને જોધા કુંવરો કુંવર ચાલ્યો. જાણે દંડને ઘેર હિંદુઓનો અર્થ. ૪

સુર અર શશી લગ દરોગજ માહરો,
પરમ પદ, પામસિ અસી પૂરો:
મેટશે ઘમો સુર તળાં ઉમેદસી,
મેટશે પછય ગોલોક સૂરો. ૫

અર્થ:—ગજશંઘના કુંવરો સુરચંદ્રની અવધ મુધી મોદા પામશે એવો પૂરો, ઉમેદસિંહ દેવનો વૈભવ લેશે, પછી તે ગોમે ગોલોક જશે. ૫

એ કુંવરનું મોત સાલગાને ઈરમા રાવળ રધનાથ બૂધર ઓદીચ્ય બ્રાહ્મણ નાણાવટી હતો, તેને ગજરાટ થયો, કે દરબારશ્રીની વૃદ્ધાવસ્થા છે, મારે તેમના પછી આપણો ધણી દોષુ થશે? એવી ઉદાસીથી ક્રોડી સાથે માથું પકાડ્યું, ત્યારે ક્રોડી ઉપર મોદાનો દશ-કેરો હતો તે ગજદીને તેના માથા ઉપર પડ્યાથી માથું ફૂટી ગયું, તેથી તે મરી ગયો, તેથી તેના દીકરાને દરબારે મોજે માથામુજ બક્ષીસ ત્રાંખાપત્રે લખી આપ્યું છે; તે હાથ મુધી ખાય છે.

સંવત્ ૧૮૮૮ ના આવણુ શુદ્ધમાં લાલજી જ્ઞાનમંધજીનો જન્મ થયો. તે પછી આશરે ત્રણ માસ જતા મહેરજાન આસકીન સાહેબની સવારી ઈરમાં આવી; ત્યારે મહારાજ ગંબીરમંધજીએ તે સાહેબને દરબારમાં બોલાવીને સર્વે સરદારો સમક્ષ કુંવરજીને લાવીને આહેબને ખોજે આપ્યા; અને કહ્યું કે હવે મારી તો વૃદ્ધાવસ્થા છે, મારે આ કુંવર હું તમને મોંધું છું, તેને તમે રાખ્ય કરાવશો તો ફરશે.

ત્યારે સાહેબે મહાગજને હિમ્મત આપી પછી સંવ
ના આવણુ પછી ૧૧ ને રોજ મહારાજશ્રી ગંભીરસધજી
ત્યારે ૧૩ મતી યજ્ઞ અને કુવરજી જ્વાનસધજી માતાજી
કુવરજી કુવરને ખોટા કઠવા સારૂ રહ્યા

કવિત્ત

પટે નક્ષત્ર મુવપંચ ઘરા કન્દૈ, કપન હૃદ ધર,
સુરમી નિશા સહાય, શબ્દ કઠિત ચિલ્લાતકર,
ઈદ્રવ્રષા તુછ અંબ, વ્રષા અનમંત ઉપલવહ,
તૈજઘંડ ભયે તંડ, મઢ ઘુમંડ માદતહ,
અસ ઉવ્વટ ઓસુગન આગમન, હા માઘી ચલ હોય હો
તણ માટ હુઓ ઓતમ વપુ, મૂપ માણકુલ માણ માં ૧

અર્થ — જો વર્ષા મહાગજ ગંભીરસધજી દેવ થયા, તે
વર્ષા પૃથ્વી તરફ તારા ખર્ચા, ધમકા થયા, શૂક પ થયો, પૃથ્વી ગાયો
ની મક્ષા મૂકીને, કંઈ શબ્દ હુ ખર્ચી કઠી હતી ધ્રે થોડા પાણીનો
વરસાદ કર્યો અને વૃષ્ટિ માથે પથરા એટલે કમ પડ્યા માર્તંડ જે
મૂર્ખ તે તેજમગ થયો આ પનન ધણા બુમાડીઆ ખાતો હતો
એના અધરિત અપશુકન અવિધ્ય ચાના થયા, અને હોનાર બનાવવું
નેર થયું તેથી મૂર્ખવશી મૂર્ખ જેવો ગળા ઉતમ દેહ એટલે દેવ
રૂપ થયો ૧

મૂપત પટે ગમીર અમગ હિંદુ આળ ઉજાગર,
સુતી સયે રનિવાસ, હરસી સતિયાં કહે હરહર,
તવે વંશ તારયા, સથા ગ્રહ પલાં ચઢાવાં,
સાય કરો મામરો નિસિ હોત અસો નૃપરાજરો

હુઓ પ્રભાત હલામળો ૨

અર્થ — હિંદુઓમા જગતી ન્યોત જેવો અને અગ્ર ગંભીરસધજી
ગળ પડ્યો, તે વાત સાંભળીને રાણીવાસતી બધી રાણીઓ સતિયો હરખીને
શિવ શિવ કહેના લાગી અને તેઓ વશને તારવા સારૂ અને મામાપ

તથા સ્વામી અને એ ત્રણે દુઃખને ઊજગાર ચલાવવા સાથે કહેવા લાગી કે
સ્વામીને સાથ કરીએ માન એવી રીતે ગર્હ, પછી ગળધિરાજનું
પ્રભાતે સિધાવતુ થયે

ગજનાહ ઘણકાર, તાત ફણકારત વામા,
ગ્રહક ગ્રહક ગ્રાવલુ ઢહક વરતાલ દદામા,
અમગલ મગલ અસો નસો તણ ઘડી પ્રતાપો,
જણ ઘનિતારો જૂથ સયૂદ આતરા સિધાયો
સો મંમીર નૃપ સતિયા સહિત, હા હસત મુખ હેંઢલી,
લે ચલ્યો અસ્ત પામણ કજે, મયક ઉઢગણ મહલો ૩

અર્થ — વણુમાર શન્દની ગર્જના થઈ તેવામા સરોદા વગેરેની
તાતના ઝણુમાર થયા નાનાની નોખતો ત્રહક ત્રહક વાગવા લાગી
કરતાલા અને નગરા જહકે જહકે વાગ્યા અમગણિકે સમે ભેશુ
મગણિકે થયુ તેવુ ધડીએ વર્તીયુ આને ને સ્ત્રીઓનો જથ્થો રાગ
સહિત જાનાએ ગયો તે વેળા મહીર રાગ સતિયો સહિત જાણે
હાથીના મોળ આગળ હાથલીઓ ચાલી અથવા જાણે કે અમત
પામવા સાથે ચદ્રમા તારાઓની મહાળી લાકને આ પો દોય તેમ
સ્વર્ગે સચર્યો

હા હસ્તી હીંઢતી, આળદ કરતી ઉવ સતિ
પગ પગ જસ પાવતી કર્મ અશ્વમેધ કરતી,
દાન પુણ્ય દે યતિ નેહ સોઢતી પુરનર
ધ્યામ સામ ધરતી, પહ માનતી તૃણપરિ
કુળ ચિરદ ય દિ સતિયા કહુ, પળ મેં પહઢી પારણી
આ છીઓ અબલા અવર, આ સવલા શૂર સારણી ૪

અર્થ — તે સ્ત્રીઓ હસતી હસતી હીંઢતી આનંદ કરતી અને
ઉત્ક્રાંત ધરતી પગને પગને જથ્થ પામતી, અને અશ્વમેધ યજ્ઞ જેવુ
કામ કરતી દાન પુણ્ય કરતી અને શહેઝી તથા રૈયતથી સ્નેહ
તોડતી શ્વામીનુ ધ્યાન ધરતી અને પોતાના શરીરને તણુખનાના જેવુ

મથુતી; આ સતીઓની ટેક કેના જેવી કહું? પણ મેં એવી
પરીક્ષા કરી કે બીજી સ્ત્રીઓનાં નામ અમળા કહેવાય, પણ આ
સમગ્રા શરવીરો જેવી છે.

અંતયાન ઉપરી આવ સતિયાં અળવારે,
પર્તંગ કરી પ્રણામ આદિ કય પ ઉચારે,
હે દિનકર! હે દેવ! સહ તુમ સતિ સુહાર,
શુધ હૃદય સામરો સામતળ થાન સદાઈ

કર જોડ અરજ વદન કરે ડર ધર ધ્યાન અનૂપરા,
મરઢા અશ કતિ હાલી મસત, અરઢરથી રહો ઉપરા. ૫

અર્થ:—અંતયાન એટલે અગ્નિ ઉપર તે સમે સતીઓ
આવી અને સૂર્યને પ્રણામ કરીને પ્રથમ એવી કયા બોલી કે હે
મુખ! હે દેવ! તમે સતિઓના સાચા મહદગાર છો, અમારો સ્વામી
શુધ હૃદયનો રામનેજ હો અને અમે હમેશા તેની પૃથ્વીમાં હો;
એ રીતે હાથ જોડીને વદન કરી, અરજ કરી, મનમાં ઉત્તમ ધ્યાન
ધરીને તે શક્તિઓ મરઢાઈને ઉત્તમ સહ ચાલીઓ, તે નિર્ભય થઈને
ચિતા ઉપર રહી.

ભૂપત ધન્ય ભાદીયાં પૃથ્વી જસ થાસ પ્રમાણાં,
શીસોદા ધન્ય સાસ, સાસ ધન્ય હે ચહુયાણાં.
ધન્ય સાસ પાવઢા, ઉમર સૌ ભાગ્ય વઢાલે,
ધણી સાય ધરુષ ધઢે, પાવક તન સતી પ્રજાલે,
કહે સાસ સાસ ધન્ય ધન્ય કવિ હ પતિ ધન્ય નૃપ તો
પરણિયાં

સામરો નાય મર્ષસિધુસે, તારણ હો કા તરણિયાં ૬

અર્થ:—તે રાણીના પિતા ભાટી રામ ધન્ય છે, જેનો વસ
પૃથ્વીપ્રમાણ રહ્યો છે. વળી શીસોદીઆની સાખને ધન્ય છે અને
ચહુવાણી સાખને ધન્ય છે, ચાવડાની સાખને ધન્ય છે, કે જેઓનો

આડંબર અને સૌભાગ્ય મોટાં છે. સ્વામીની સાથે અચળ ધારણાથી સતિઓએ અગ્નિમાં શરીર બાળ્યાં. દિવિ કહે છે કે તે દરેક શાખને ધન્ય છે અને જે સ્વામી તેને પરણ્યો તેને પણ ધન્ય છે, જાણે કે ભવસાગરમાં સ્વામીનું નાવ તારવા સાર હોયો. મૃદી.

મંદ ધંશ મરજાદ મંદ આનંદ અતિય મન,
મંદ રસન દરિ મંત્ર મંદ વૈરાગ્ય સાધુજન;
મંદ કંપ કાયરા મંદ ક્ષત્રિય પુરુષાતન,
કમધ મંદ ચદ ક્રીત, ક્રીત કર મંદ સુજસ ક્રમ.
ઘડ મંદિ મસાર વિષ, સામ સાય તન હંદિયાં,
પૂતની ગંભીર ચિતાપરે, ષ પગ મંદે મંદિયાં. ૭

૧ અર્થ:—વંશની મર્યાદા માટી, અને મનમાં અતિશય આનંદ માંડ્યો, હાલે દરિ નામનો મંત્ર માંડ્યો, અને સાધુ જનના મનમાં વૈરાગ્ય માંડ્યો, કાયરને કંપ થવા માંડ્યો, ક્ષત્રીઓને શૂર બંધવા લાગ્યું, રાડોડોની અચળ કીર્તિ માંડી, અને કીર્તિ કરે એવાં સુજશનાં કર્મ માંડ્યા. સંસાર વચ્ચે મોટો ધર્મ માટીને, સ્વામીની સાથે શરીર છોડ્યાં. ગંભીરસંઘજની પત્નીઓએ ચિતા ઉપર પગ માંડવાથી એટલા વાનાં મંડાયાં.

તે સતિઓનાં અને તેમના પીધરનાં નામ

૧. દોશનકુંવરી: માગ્વાડાના ગામ એશિયાના બાટી, તે જેસલમેર-વાળાના ભાયાતની દીકરી.
૨. જશકુંવરી: ઇડરવાડાના ગામ ધરોળના હાકોર રતનસંઘજની બહેન.
૩. અજ્જમકુંવરી: દેવગીયાના શીશોદીયા સામતસંઘજની દીકરી, પ્રતાપગઢ પામેના.
૪. લાવકુંવરી: વમરાળાના ચવજ વજ્રેસંઘજની દીકરી.
૫. તખતકુંવરી: માણુઆના હાકોર સમગ્રસિદજની બહેન.

૬. ચંદાકુંવરી: ઇંદરવાડામાં ગોરલના ઠાકોર જમલમંધજીની દીકરી.
૭. વદનકુંવરી: માળવામાં ગામ મોહનના ભટ્ટીની દીકરી.

મહારાજ ગંભીરસંધજી પડ્યા પછી માસ ૭ જતાં મહેરબાન આસપીન સાહેબે પોતાની સ્વારીનો મુકામ ત્રણ મહીના સુધી ઇંદર-મા રાખ્યો. અને તે રાત્રીને માથે ઠરજ હતું, તથા પટાવતો હરકત કરતા હતા, માટે સાહેબે ઇંદરમા જસી મેલી અને સંવત ૧૮૬૦ ના જોડે માસમા મહારાજ જવાનસંધજીને રાત્ર્યાલિપેક કર્યો. તે સમયે ગામ ધારપર રજુ બાહર નાથજીને ત્રણ ભાઈઓ વચ્ચે બક્ષીસ આપ્યું.

પછી સંવત ૧૯૦૨ મા ગામ લાલોડું રૂ. ૧૫૦૦ ની પેદારાનું, તે ઇંદરમા ગોપીનાથજીનું મંદિર કરાવીને તેની આશ્રિકા વાસ્તે તાંબાપત્રે લખીને સ્વામીનારાયણના આચાર્યજીને બક્ષીસ આપ્યું. સંવત ૧૯૦૭ મા ગામ ધામડી ગોવિંદને બક્ષીસ આપ્યું. એ એ ગામ મહેરબાન વાસેસ સાહેબના વખતમા આવ્યા.

ગંભીરમંધજી દેવ થયા ત્યારે દીવાનજી કામચ સાધુરામજીના ભાઈ જેખજી હતા અને પૂછણ કુકડીઆના ઠાકોર દરજણસંધજીનું હતું.

ત્યારપછી બાપુજીની મરજીથી માલસાના ઠાકોર પધુજી તથા મુટેડીના ઠાકોર જમલમંધનું પૂછણ થયા લાગ્યું, એટલે દરજણસંધજી રીસાધને ઘેર ગયા. એ ગંભીરસંધજી મહારાજનો એવો વ્યાસ હતો કે સરખંધી રાખીને ચડાઈ કરવી, તે પોતાના પટાવનેનાં ગામ પણ મારવા.

સંવત ૧૮૬૦ મા મુટેડીના બાર ગામે લટયા હતા. તે સમયે મહારાજ ગાયકવાડ સરકારની ફોજ લીધી હતી, તથા પોશીના ગામ માર્યું હતું. તેમ સંવત ૧૮૫૮ મા ગામ મહિ માર્યું હતું. સંવત ૧૮૭૨ મા ઉડણી હિપર ચડાઈ કરી આવીને ગોળા માર્યા હતા, તેમજ રૂપાલના ઠાકોર રત્નેશ્વરજીનું કોડી ગામ સંવત ૧૮૮૪ માં માર્યું હતું. તે સમયે ઠાકોર રત્નેશ્વરે પાણજીપર જાહેરે ત્યાના મેહેલ સાહેબ પાસે એ બાબતની ફરિયાદ કરી હતી; ત્યારે તે સાહેબે મહારાજને

પાસણુપરમા જોવાવ્યા હતા અને મહારાજને ત્યાં જ મહીના સુધી રહેવું પડ્યું હતું

તે સમયે ત્યાંના દીવાનજી શ્રી કુતુંબજીનાજીની મા માજીબાઈએ મહારાજશ્રીને બાઈ કરીને જોવાવ્યા અને રાખડી બાંધી હતી “ જે કોઈ ધર્મનો બાઈ માને છે, તે બાઈ બગેર ઉપર બાંધને રાખડી નિમિત્ત મોઝાક વગેરે મોકલે છે, ત્યારે તે બાઈ વીરપસલી ઉપર તેથી વધતી કિમ્મતના રૂપિયા મોકલે છે ” હાલ કુતુંબજી બીબી મહારાજ જવાનમધજીને ગખડી મોકલે છે અને જવાનસધજી તેને વીરપસલી મોકલે છે

મહારાજ ગલીરસધજીએ મેલા નામની દાઢણી એ માજી બાંધને આપી હતી એ માજી બાંધનો એવો ચાલ હતો કે કુતુંબજી નજી કોઈ ચારણ કે બાટને બે રૂપિયા આપે ત્યારે તેમાંથી દર રૂપિયે એક આનો માજીબા કાપી લેતા હતા તેના એક સોગંદો માજી કવિએ કરેલો છે

સોરઠો—દો રુપિયા દેયેય આના દો લયે અરા,
તુ પચે તેદેય માજીયા દોલત મલી

મહારાજ ગલીરસધજીની વિશેષ હકીકત તેમના પટાવતોના ઇતિહાસમા આવશે

પ્રકરણ ૯ મું

મુટેહી ચહુવાણુનો ઇતિહાસ^૧

મારવાડમાંથી મહારાજ આણંદસંઘજી સાથે ચહુવાણુ માનસંઘ-
જી અને તેના કુંવર જોરાવરસંઘજી આવ્યા હતા. તે પછી તે
મહારાજે જોરાવરસંઘજીને મુટેહીના પટો આપ્યો હતો. જોરાવરસંઘજીના
ભાઈ રધનાથસંઘજીને ગોતાનો પટો મળ્યો.

ત્યારે પાલણપરની ફોજ ગઢવાડા ઉપર આવી હતી, ત્યારે
મોજે મહાવડવાળાએ મુટેહીએ આવીને ઠાકર જોરાવરસંઘજીની મદદ
માગી અને કહ્યું કે અમે વટલેલા પણ ચહુવાણુ જાતે છીએ; માટે
તમારે જાતભાઈની મદદ કરવી મોખ્ય છે. પછી તે ગણુ સ્વાર લઈને
ગઢવાડામાં ૨૭ ગામે ગાદ રાખ્યાં અને ફોજ સાથે લડાઈ કરી.

વંશાવળી

મુટેહીના જોરાવરસંઘજી, તેના		ગોતાના રધનાથસંઘજી, તેના
પુત્ર કલ્પસંઘજી, તેના દોલતસંઘજી		પુત્ર સુરતસંઘજી, તેના ઉદેસંઘજી

દોલતસંઘજીની ગાદીએ ઉદેસંઘજી બેઠા. તેના પુત્ર જામમસંઘજી
અને તેના પુત્ર સુરજમલજી.

ઉપર લખેલા દોલતસંઘજીને શિકાગ કરવાનો ખતુ શોખ હતો.
તે પાણીના ઘાટ ઉપર ખાડો ગાળીને માંડી સંતાઈને બેસે, જેને
ઓઢી કહે છે. પછી જનાવર પાણી પીવા આવે તેને ગોળાધી મારે.
એમ કરતાં બાંકુક ફાટી, તેના જખમથી દોલતસંઘજી મરણ
પામ્યા હતા.

ઉદેસંઘજીના પિતા સુરતસંઘજી પાસેથી એક સમે મહારાજ
કુંવર ભવાનસંઘજીએ મોજે ગોતા પટો પડાવી લેવાતું ધાર્યું હતું;
કારણ કે પોતાનાં ઘણાખરા ગામે આપી દીધાથી પટાપટો હોં

૧. ઉકરના પટાવત મુટેહીના ચહુવાણુનો ઇતિહાસ: ધમાવનાર: ગઢવા
ધીરજ રતનસંઘજી: ગામ કુચવાના.

પાવ્યાં હતા. તે થોડે થોડે પાછાં લઇને આવસા કરવા ચાહતા હતા.

વારને પ્રથમ સુરતસંઘના ઉપર મોશવ કર્યા, કે તમારા ભાઈ એકાદ ગામ દરવારને સ્વાધીન કરો. એ વાત મહારાજ સંઘને ગમતી નહોતી અને સવમંઘજીની ઉમ્મર આશરે ૪૫ ની હતી અને કુંવરથી ભગવાનમંઘજીની ઉમ્મર આશરે ૫૨ થી ૫૩ ની હતી. તેથી મહારાજશ્રીના મનમાં કુંવરજીનો ઇર રહેતો હતો, તેને કાઈ વધારે કહી શકતા નહીં.

પછી તે સુરતસંઘ વખે (બદામવટે) નીકળ્યા. તે પાત્રથી ઉત્તરમાં પહોંચી ત્યાં જવાસ નામના હિંદવ(પ)રના ગામે છે, પોતાના કમીસા મુઠા બાંધીને રજા. અને પ્રથમમાં જ બીચોડનો ઠી એક નથા એક વાણીઓ એવાં એ જાગ (જાન) પકડ્યા. તેઓ ૫૦૦ દંડના આપીને છટકા.

પછી મોઝે બગાલીની વાણીયાને ત્યાં એક કણુમીને પકડ્યા, ને પણ દંડ લઇને ઊંડો મર્યા. પછી મોઝે ગવોડાનાં દોર ' પછી બહાની ખેડ લુટવા આવ્યા. ત્યાં મંડિરનું ચાલું પચાસ નું તથા પચાસ પાગાનું હતું. તેઓની માથે મારી પેડે લગાઈ થઈ.

તો બરદાસ્ત રાખે છે, માટે તેઓને મનાવવા જોઈએ, પણ એ વાત કુંવરજીના દિલમાં ઉતરી નહિ.

ત્યારે મહારાજ સવસંધજીએ કુંવરજીથી છાનો પત્ર સુરતસંધજી ઉપર લખ્યો કે માફ થાણીનું ગામ ચોરીવાડા છે તે ગામ તમે મારશો, એટલે હું અજ ખાતું બંધ કરીશ; ત્યારે કુંવરજી તમારી સાથે મેળાપ કરશે.

પછી તે કાગળ વાંચીને ધાડ ભેગી કરી અને આવીને ચોરીવાડા ગામ લૂંટ્યું, બાળ્યું અને ત્યાંનાં જ્ઞાન તથા હો લીધાં. તેની ખૂબ ઈડરમાં આવી, ત્યારે મહારાજ સવસંધજીએ જમતું બંધ કર્યું. એટલે કુંવરજીએ કહ્યું કે કાગળ લખીને સુરતસંધજીને તરત તેડાવીએ અને તમે યાળ આરોગો.

પછી તેઓને તેડાવ્યા, તે ઈડરના અતીત મહિશરનો ગુરુ તથા બળવંતજરનો ગુરુ બે બેની બાદેધરી લઇને ઈડરમાં આવ્યા. ત્યારે કુંવરજીએ કચેરીમાં બોલાવ્યા અને ગુસ્સો કરીને કહ્યું કે તમે આટલું બધું અમારું નુકશાન શા વારતે કર્યું? એમ કહીને ખૂબ ધમકી દીધી. ત્યારે સુરતસંધજીએ પેલો સવસંધજીનો પત્ર હતો તે કુંવરજીના હાથમાં આપ્યો. ત્યારે કુંવરજીએ દરબારશીને કહ્યું કે આટલાં વાનાં આપે જ કરાવ્યાં છે, અને વળી અજ આરોગતા નહોતા?

તે સંભળીને દરબારે ભોમ ખેતરી અને એ બાપદોકરા વચ્ચે વધારે દેવ પેદા થયો. પછી દરબારશીએ સુરતસંધજીને કહ્યું કે મેં તારા સારા વાસ્તે સલાહ આપી હતી અને તોં આવી રીતે તે વાત ગંદર કરી, વારતે હું જાણું છું કે તારૂં મોત નજદીક આવ્યું છે, તેથી તને એવી અણુચ સગી.

પછી સુરતસંધજીનો પટો પાછો સોંપ્યો. પછી સુરતસંધજી જ મહીના જીવે સંવત ૧૮૦૧ માં ગુજરી ગયા. તેના પુત્ર ઉદેશંધજીને મુટેદી પટો વારસામાં મળ્યો. તેના પુત્ર જલમસંધજી આશરે સંવત

૧૮૬૦ ની માધમાં ગાદીએ બેઠા. તે સમે ઈડરની ગાદીએ મહારાજ ગંભીરમંધજી હતા.

મંવત્ ૧૮૭૬ મા મોજે નાહરી નવા ધનાથ એ બે અસહ જનકમંધજીના તાબામાં હતાં. માટે દરબારે કહ્યું કે અમે એ બે ગામ ગુજરાતનાર હોયને તૂટા આપ્યાં હતાં, માટે તમારા પેટનાં એ ગામો નથી, વાગને દરબારને દવાયે કરો.

તે વાન જનકમંધજીએ કચ્છી નદિ અને વખે નીકળવાનો વિચાર કર્યો. તેવામાં મહીકોણના પોલીટીકલને ઓઢે બાથેટન આદેશ આપ્યા. તેવામાં વાકાનેરના હોકોર ધીરજી પણ દરબાર ઉપર બહારવટે નીકળ્યા હતા. તે વખાનું મંત્ર પણ મોજે ચાંદણીથી થયું હતું અને પદાધિગ પટાવનો દરબારના રૂપેયા આપતા નહોતા, તેથી મહારાજ ગંભીરમંધજીએ બાથેટન આદેશની હલુરમાં ફરિયાદ કરી, ત્યારે તે આદેશે ઈડરના તમામ મુદ્દારોને આદે તેડાવ્યા અને દરબારના રજના કૌપેયા બાબત કહ્યું. ત્યારે જેઓ રૂપેયા આપતા નહોતા તેઓએ ભાગ્યે જવાજ દીધો કે અમાગ ધરમા રૂપેયા નથી. અમે દરબારના ચાકર છીએ અને આ અમાગ માથા છે, તે દરબારના છે. તે કળા અમારી પામે આ થોડા છે તે ખંડી રાખો.

એ રીતે ઉંડળી તથા કુકડીઆના કુંપાવન સિવાય મદગાઓએ જવાજ દીધો અને મામ એક નુધી પંચત ચલાવી. પણ કોઈએ રોકા રૂપેયા આપવા કચ્છ કયાં નહી. ત્યારે આદેશે તે સરદારોના ખમમા બેટીએ નાખી; તેઓના નામ

- ૧: ડાખી બાલુએ બેમનાર મુટેડીના હોકોર જનકમંધજી.
- ૨: જામણી બાલુએ બેમનાર દીરાઈના હોકોર કનકમંધજી.
- ૩: વાંકાનેરના હોકોર ધીરજી, તે ચાંપાવન ખગ, પણ મુખ્ય આદ પટાવનો માંદી.
- ૪: રોડાના હોકોર પદ્મમંધજી તે ચાંપાવનના જસાવત એ ચારે જણને કેદ કર્યા.

૧: ડાબી ખાલુએ બેસનાર મેઢાસણના ઠાકોર અજિતસંઘજી ચાર વરસની ઉંમરના હતા, માટે તેના કારભારી પાસેથી જખર-દરતીથી મોજે રાયગઢ લખાવી લીધું.

૨: જમણી ખાલુએ બેસનાર ઉડણીના તથા મેઢાસણના કુંપાવત પાસેથી ગામ મોજે માચાચળ લીધું. તે ગામ આંબલીના ઠાકોરનું હતું. તે ઠાકોર કુંપાવતના ભાયાત હતા.

૩: જમણી ખાલુએ બેસનાર મહિના ગોપાળસંઘજી પાસેથી મોજે ધારાપર લીધું. તે ગામ મહારાજ જવાનસંઘજી પાટ બેઠા ત્યારે ગાવી શુક્ષ્મા હરનાથજીને ત્રણ લાઈઓ વચ્ચે બક્ષીસ આપ્યું.

૪: જમણી ખાલુએ બેસનાર ગાડીઓલના ઠાકોર જેતાવત મલ્લાઅમંઘનું ગામ મોજે ભૂતીયું લીધું.

૫: જમણી ખાલુએ બેસનાર ચાદણીના ઠાકોર આંપાવત રામ-સંઘજી પાસેથી ખાર ગામનો દરસોત્રનો પટો લીધો.

ઉપર લખ્યું છે કે ચાર જગ્યાએની ટેદ કર્યા, તેઓ વાકાનેરના ઠાકોર ધીંગજી વખે હતા, ત્યાંથી વીળપરના બાદની બાહેધરી આપીને આપીને તેડાવેલા હતા. તે ધીરજી સાથે હયાઆરબંધ આદમી ઉપર હતા. ત્યારે મહારાજે બોલકોલથી બરાસો આપીને તે માણસોને કાઢી મૂક્યા. પણ ધીરજીનો લાઈ ઉદરજી વર્ષ ૧૫ ની ઉંમરનો હતો તે ધીંગજી પાસે હોકો બરી આપવા સાર રહેલો હતો. પછી જ્યારે સરકારના સિપાઈઓને હેર માર્યા અને દશ જણને જખમી કર્યા, ત્યાર પછી ઉદરજી પણ મરાણો. તેના કોહા સોગદા છે:

માર્હે તજે સર માર પઢિયો ધીરા ઉપરે;

શમાં ઘનાડે સાર અવજર વરીયો ડદલો ૧

કદ આરવ કટકાદ પ્રશળ પર્ગાં તલ પઢીઓ;

મયે દોષ વટકાદ પક રૂળ ઘાવે ડદલો ૨

તે સમે ધીરજી પાસે બચ્ચ નામનો એક રબખુત હતો, તે

પોતાના ઘર તરફ નાચી ગયો.

દોદરો—ઘચીલા સાથે ચિત્તકરે ઘેદતો ગયો યજ્ઞાય,
અપહર ઘરિયો ઉદલો, મારુ કરે મજાય ૩

એ ધીંગ ૭ મહીના સુધી ૩૬ રહીને પત્રી મેડીઓ તોડીને
મરુ ઉપનથી પત્રુ મૂળને નાચી ગયો તે ફરી ફરીને તથુ વાર
પત્રાથો અને તથુ વાર નાચી ગયો અને જહાગરો જ મરી ગયો
તેના ગમગા પ્રણા છે, તેમા એવુ એમ ચરુ છે ૬—

ધીરજ તારો ધાકયો કલકત્તે દોધા કમાડ

પછી તેના દીમ્મ દિનમધ્યને તેનુ વનન મળ્યુ અને મુડે
ડીના દીમ્મ જનમસધજી ચાર મહિના સુધી કેદમા ગ્યા પત્રી સાફ
હજા રૂપેયા તથા મોજે ઓકુ પોનાના જામાતણુ હતુ તે દરમાગને
આપીને રૂમાથી છૂટયા તથા મુડેડીનુ દાણુ દરમારને આપવાનુ
કનૂન મ્યુ અને દશ વગમ સુધીના ફેન જમાન વીળપગના જ
આપ્યા

દીગિધના દીમ્મ ચાર મહીના રૂમા રહીને દરમાગના ચડેના
રૂપેયા શાકુમાગને મ્યુનારીને છૂટયા અને ટોડાડાના દીમ્મ ચાર
મહીના કેમા રહીને મોજે પાનીની મનામીના દર સાન ૩ ૧૦
લેવાનો પોનાનો દહક દરમાગને આપીને છૂટયા

એ વખતે તે સરદારોએ ખાતેડન સાહેબને માથે એવો ખગે
મૂમ્યો કે એક લાખ રૂપેયા દરમાગ પાસેથી લાચ લઇને અમાથે
દહ અપા થો દરો એ સમે ઈંગના કારભારી દામોર ખારોટ હતો

મહીમાદા એજન્સીના દમતદાર દહક નાનજીઆઈ હતો તેના
ઉપર સરદારોએ પોનાની પાસેથી લાચ લીધાનુ સાનીત કર્યુ,
તેથી સરદારે તેને ખતગદ મ્યો તે પત્રી તેણે એક વર્ષ સુધી
રાજપેદના ગમગનો કાગલાગ કર્યો પછી તથુ વર્ષ સુધી ગોડાડાના
રાગગનો કારભાર મ્યો તે પત્રી જૂજમા પોતાનુ વતન હતુ મારે
છ વર્ષ સુધી તથા થે બેસી રલા પત્રી આઈ વર્ષ સુધી જૂજનો
કારભાર કરીને સવત્ર ૧૧૦૭ મા તે શુજરી ગયો

મુટેડીના હાકોર જલમસંઘજી ૧૦ વર્ષના જમાન આપીને પોતાને ઘેર આવ્યા હતા, તેથી દરબાર સાથે મનમાં સંપૂર્ણ અંટસ રાખના હતા. પછી જ્યારે તે દસ વર્ષ પૂરાં થયાં અને અગીઆરમું ર્ષ બેઠું તેને પહેલે જ દસાડે બંદુકોવાળા મકરાણી ૫૦૦ રાખીને પેનાના છત્રાપના મુદાં ૧૫૦ સ્વારો તથા પોતાના ત્રણ કુંવરો સુરજમસંઘ, શેરસંઘ અને ઉમેદસંઘ સહિત જઈને ગામ ચોરી-વાડ સંવત્ર ૧૮૮૬ માં માયુ. તે ગામ છૂટયુ તથા તેના દોર લીધાં અને ખાન પકડયાં. તે વાન સાંભળીને મદારાજ ગંબીરસંઘજીએ તરત આવીને મુટેડીથી ત્રણ ગાઉ ઉપર મોજે જગોલીએ મુકામ કર્યો અને ત્યાં વીજપરના ખારોટની ખાડેધરી આપીને હાકોર જલમ-સંઘજીને તેડાવ્યા અને પૂછ્યું કે તમે ચા વાસ્તે અમારું ગામ માયુ? ત્યારે હાકોરે કહ્યું કે તમે અમારા સાડ દબર રૂપેયા તથા દાણ અને મોજે કાનપર લીધું તે પાછું આપો; નહીં તો અમે તમારો દેશ છૂટીશું.

પછી પંચાત કરીને મોજે કાનપર પાછુ અપાવ્યું અને કમુખા પીધા. એ સમે મહીકાડા જલ્લાની સુપરત પાલણુપરના મેલ સાહેબને હતી.

તે પછી હાકોર જલમસંઘજી મુટેડીમાં રહેતા હતા અને તેના બાઈ અભેમંયજીને મોજે ગોતા તથા રતનપગનો પટો આપેમો હતો. પણ તે ગુજરી ગયા અને તેને વશ નહોતો. તેથી તે ગામો જલમસંઘજીએ નાના કુંવર ઉમેદમંયજીને આપવાનો વિચાર કર્યો. પણ તેણે ધાર્યું કે એનો ઇલાવદો પટો છે. માટે શ્રી દરબાર તાજમ આપે ત્યારે અપાય; માટે તે પૂજના સાર પોતાના કારભારીને ઈંડર મોકલ્યો.

તેણે જઈને દરબારને પૂછ્યુ ત્યારે દરબારે કહ્યું કે તમે જે દિવસનું મુહૂર્ત દેરાવશો તે દિવસે અમે આવીશુ. પછી તે કારભારીએ પાછા આવીને પાછલી જલાવવાનો દિવસ દેરાવ્યો અને દરબારશ્રીને બોલાવવા સાર ઈંડર ગયા. ત્યારે દરબારશ્રી પોતે ન રધાર્યા, પણ

પોતાના કુંવર ઉમેદસંધ્યને મુટેલીએ મોકળા; તેઓ ત્યાં ગયા. એ કુંવરજનું સગપણ ઠાકોર નાલમસંધ્યની દીકરી બાઈ મલામ કુંવરના સાથે કરેલું હતું.

નાલમસંધ્યને એ દંકરાળીઓ હતી. તેમાં એક તો પોતાના રાવજી વજેસંધ્યની દીકરી રોકોડ્ય; તેને એ દીકરા અને એક દીકરી હતી. દીકરા સુજનમજી, તે તે સુમે પંદર વર્ષની ઉમ્મરના હતા અને બીજા શેરસંધ્ય તે બાર વર્ષની ઉમ્મરના હતા.

બીજી દંકરાળી વડસોડના ઠાકોરની દીકરી ચાવડીજી, તેના કુંવર ઉમેદસંધ્ય તે આઠ વર્ષની ઉમ્મરના હતા. તેથી નાલમસંધ્યનો વિચાર એવો હતો કે શેરસંધ્ય તો દીવાલતનો સગો બાઈ છે, માટે તેને તો તે ભાગ આપશે; પણ આ ઉમેદસંધ્ય આરમાન બાઈ છે, માટે તેને કાઈ આપશે નહિ. વાસ્તે તેને ગોતાનો પટો આપું તો હીક. પણ દંકરાળી રોકોડ્યએ મહારાજ કુંવરજી થી ઉમેદસંધ્યને કહેવરાવ્યું કે આપ પધાર્યા હો, તો તમારા સગા સાળા શેરમંધ્યને ગોતાની (પાથડી) બંધાવવી લેઈએ.

વળી નાલમસંધ્યના કારભારી પરમા રતનો, તથા પાંચો અથવા પાતો હતો, તેઓની પણ એવી જ મરજી હતી, માટે તેઓએ પણ કુંવરજને એ જ સલાહ આપી.

મુટેલીમાં હમેશાં ઝાઝા કારભારીઓ હોય છે.

દોદરો:—મુટેલી મહરી કરે, પાંચ સ્તાલ પ્રધાન;

પ્રક પ્રકયો આગઢા, કાઢી ન શકે કાન.

પછી તે કુંવરજને શેરસંધ્યને પાથડી બંધાવી અને તાજમ પણ આપી. પછી પાછા ઠંડર ગયા. તે ઉપરથી ઠાકોર નાલમસંધ્યને દરબાર ઉપર ખોટું લાગ્યું અને પોતાની દંકરાળી રોકોડ્ય ઉપર પણ ખોટું લાગ્યું અને તે દંકરાળીના એ કુંવરો ઉપરથી મન ઉતર્યું.

આ બાપદીકરાને ઘણાં યજ્ઞનું મૂળ તથા ઘણાં માણસો અગ્નિ-શરકાર વગેરેનાં મરણાં; તેનું બીજા પણ એ જ છે.

એ ગેરમંધળી તે દિવસથી ગોતે જઈને ત્યાં સ્વર્ગવાસી અમે-
મંધળી દકરાણી રોડોડછ હતાં તેને બોલે રહ્યા અને તેનો તમામ
વારમો એને મળ્યો. તેના પટાનું ખીજું ગામ રતનપર, તેમાં ગેરમંધ-
ળના ચાર પાંચ આદમી તે આમની ચોટી કરવા રહેતા હતા. તે
ગામ નજીક મેઢ મેઢ વળાસણના ઠાંકોર મોકમમંધળનું ગામ ખામટી
છે, તેમાં વળાસણવાળાના આદમી રહેતા હતા.

પછી એક સમે ચોભાસામાં બંને તરફના લોકો ટીમાડા ઉપર
બેઠવા આવ્યા. ત્યાં ટીમાડા બાબત ટ રો થયો. તે દિવસ તો બોડેલી-
ના ઠાંકોરે વચમાં પડીને બંને તરફના માણસોને વેરી નાખ્યા.

પછી તે માણસોએ પોતપોતાના ધણી પાસે ફગિયાદ કરી, ત્યારે
બંને ધણીઓએ પોતપોતાના માણસોને એવો જવાબ દીધો કે તમે
મરેહ હતા કે કોણ હતા? એમાં અહીં શું ફગિયાદ કરવા આવ્યા ?
લઢી મરીએ નહિ ?

પછી બીજો દરોડો તે હથિયારબંધ થઈ હજી લલચાઈને આવ્યા
અને ખમ લડાઈ થઈ. ત્યારે રતનપુરનું એક માણસ મગણું, ખીજાં
જખમી થયા. એ વાત સાંભળીને ગેરમંધળાએ મુટેડીએ જઈને પોતાના
બાપને કહ્યું કે વળાસણવાળાએ મારે એક માણસ માર્યું; થાન્ને તમે
મારી મન્દ કરો, નહીતો વળાસણમાં બે દહાર સરખાં છે, તેઓને
હું પહોંચાંગ તો નહિ, પણ વળાસણને પાદર જઈને લઢી મરીશ
પછી જેમ તમારી નજરમાં આવે તેમ કરજો.

પછી ઠાંકોર જવમમવછ ફેાજ કરીને વળાસણે ગયા, અને
લડાઈ થઈ, એ સમે ઈડરના મહાગજની એવી મગજ હતી કે
બેમાથી એક જે માયો જશે તેનું મારે સાલ જોણુ થશે.

મદારાજ પાસે મુટેડીવાળા જાહેર કરવા ગયા ત્યારે મહાગજે
ફરમાવ્યું કે વળાસણવાળા ત્યારે તમારા માણસને મારશે ત્યારે
આપણી ગારવાડીની શી લાજ રહેશે ? અને ત્યારે તો તેઓ કોઈ

સગાભાઈ શેરસંઘડને આપાવ્યો, વાસ્તે આ ગોરવ ગામ એક ઉમેદ-
સંઘડને આપ્યો.

તે વાન સૂરજમલજીએ કમૂદ કરી નહિ, ત્યારે હાકોર જલમ-
મંઘજી શુરમે થઈ રીસાઈને જોધપુરમાં મહારાજ માનસંઘજી પાસે
ગયા. ત્યાં છ મહીના સુધી રહ્યા, પણ ત્યાં કોઈ પટ્ટો મળ્યો નહીં,
અને ગાંધીની ખરચી ખાતી પડી.

કુંવર ઉમેદસંઘડને ત્યાં સાથે લઈ ગયા હતા અને ઉમેદસંઘડની
માને મુટેલી પાસે મોજે નાદરીમાં રાખી ગયા હતા અને સૂરજ-
મલજી તથા તેની મા તથા ભાઈ મુટેલીમાં રહ્યા હતા અને સૂરજ-
મલજીના તથા તેના પિતાના કારભારીઓ જૂદા થયા.

તેમાં હાકોર જલમસંઘડના કારભારીને હાથ ત્રણ ગામો હતાં.
એક મોજે નાદરી, બીજું ધનાગ અને ત્રીજું મસોડીયું. સાન
ગામો સૂરજમલજીને હાથ ગયાં હતાં. મુટેલી, કાનપર, નવુંગામ,
દેવાસણ, અમણસણ, ગોરવ અને સાતમું રજોદઈ. તે સિવાય મુટેલી
પટે બીજાનાં ગામ છે તે મોજે દેવબીયું, કસનગદ, વાધેસરી વગેરે.

પછી હાકોર જલમસંઘજી જોધપુરથી શ્રીકોટ ગયા. ત્યાં ચાર
હજાર રૂપિયાની પેદાશનો પટ્ટો મળ્યો, તેથી ત્યાં એક વર્ષ સુધી રહ્યા.

પછી ઉમેદસંઘડને કોટાના રાજાની આકરીમાં રાખીને, પોતે
પાછા નાદરીએ આવ્યા. પોતે ધાર્યું હતું જે દુ રીસાઈને જોધપુર
જતા, એટલે સૂરજમલજી અને મનાવજા આવશે અને માફ વચન
કમૂદ કરશે તે તો કાંઈ થયું નહિ ત્યારે પોતાની મેજે પાછા આવ્યા.

પછી સૂરજમલજીને કોટવાસ્યું જે તું ગોરવ ગામ ઉમેદસંઘડને
આપ, નહિ તો દુ મુટેલી પટ્ટો દરજાગને લખી આપીશ. આવી
ધૂણી ધમકી દીધી, પણ કાંઈ માન્યું નહિ ત્યારે હાકોર જલમસંઘડને
લગાઈ કરવાના વિચારથી સરખી રાખવા માંડ્યા.

પટો તમારે જોને મોંપવો હોય તેને લાવે સોંપો. હું વળી ગમે ત્યાં લાવનગર વગેરેમાં જઈને રળી ખાઈશ.

એવો પત્ર લખ્યો. ઠાકોરે તેનો જવાબ લખ્યો જે વખતે નવું ગામ તથા કાનપર આપું. તે હું જીવું ત્યાં મુઢી તમે તેટલાનો ભોગવટો કરો અને પછી મુંડેડીનો પટો તમારો છે. ગણુ દાત્ર મુંડેડીમાંથી નીસરીને નવા ગામમાં અથવા કાનપરમાં રડો. તે વાત કબૂલ કરતાં સૂરજમંદજી રીસાઈને અહમદનગર ગયા અને ત્યાં ૨૦૦ બંદુકોવાળા સરખંધી એકઠા કર્યાં. અને મુંડેડીના જીજ્ઞાસનોને તેડાવ્યા. તેઓનાં નામ:

૧. મોજો ભાણુપર અરધાના ઠાકોર કરણજી.
૨. મોજો મુડાના ઠાકોરની ઉમ્મર વર્ષ ૫ ની હતી, માટે તેની પત્ની તેનો ઠાકો નાકારજી.
૩. હાથરવાના ઠાકોર જીવરાજજી.
૪. મોજો મારવાડના ઠાકોર જવાનમંદજી
૫. ગેઝવાડના ઠાકોર અજીતસંઘજી.

એટલા સૂરજમંદજીની તરફેણમાં હતા. વાસ્તે તેઓને ડાના કાગળો લખીને અહમદનગરમાં તેડાવ્યા અને જે જીજ્ઞાસનો ઠાકોર જનકમંદજીની તરફના હતા તેઓને તેડાવ્યા નહિ.

જનકમંદજીની તરફના જીજ્ઞાસનોના નામ

૧. ભાણુપર અરધાના ઠાકોર મલ્લાખમંદજી.
૨. મોજો મેંજના ઠાકોર અન્નેમંદજી.
૩. મોજો મલાસાના ઠાકોર ભગવાનમંદજી.

પછી મંચત્ ૧૮૮૬ ના આશરે આસો સુદિના રાતના બાર વાગતાં સૂરજમંદજી મોજો નાદરી ઉપર ગયા અને તેના સરખંધીઓએ બંદુકોના લગાકા કર્યાં.

આ દેશનો એવો શિરસ્તો છે કે = જ્યારે ફોજ રાત્રીના ગામને પાદર આવે ત્યારે ફોજના માવેકે નગરચીને હુકમ કર્યો હોય જે તું નગાઈ જમનીશ નહિ, અમારે મનું ગામ મારવું છે; તેમ

સમે તમારી મુટેદી પણ દબાવી પડશે; માટે તમારે લેખએ તો દરબારના સરખંદી તથા નાણાં મંગાવજો.

પછી વળાસણવાળા દરબારને જાહેર કરવા ગયા, ત્યારે તેઓને પણ એવો જ જવાબ દીધો. વળાસણમાં દરબારનો અરધ ભાગ હંમેશાથી છે. વળાસણમાં એક ભગવાણી માનસ નામે હતી, તે ઈંદરના દરબારમાં કાંઈ સમાચાર કહેવા ગઈ હતી અને તે વકીલાત કરે એવી હતી.

વળાસણવાળાની રૂઢ વાસણે પરણાવ્યાં હતાં, તે વિધવા થયાથી પીયરમાં રહેતા હતાં. તેની પામે એ વેરાગળુ ચાકરીમાં રહેતી હતી. તેણે દરબારથી આગળ કશું કે મુટેદીવાળા સાથે બધા મારવાડી સરદારો મળીને વળાસણે લડવા આવ્યા હતા, તેઓને મારીફ્ટી ધસરડીને કાઢી મૂક્યા.

એવે સમે દરબારથી પાસે કુકડીઆના હાકોર અરજીમંદજી બેઠા હતા, તેઓના મનમાં એ વાત સાંભળીને બહુ માફું લાગ્યું, કેમકે તેનો દીકરો તથા ભાઈઓ પણ મુટેદીવાળાની સાથે હતા. તેથી તેમણે જાલમસંધજી ઉપર પત્ર લખ્યો જે વળાસણ માથાં વિના આવો તો ઈંદરમાં મોંદું દેખાડશો નહિ; અને રૂપેયા લેખએ તો પચાસ હજાર રોકડા મારા ઘરમાં છે, તે સઘળા તમારા છે.

તે પત્ર વાંચીને હાકોર જાલમસંધજીએ હસાં કરી અને આગમે દહાડે પણ ઘોડીવળી લગાઈ ચર્ચ હતી ત્યારે ઉંચીના કારભારી મહેતા ઇચ્છાજી વચ્ચે નિવારણ કરવા પડ્યા હતા, તેની ઘોડીને ગોળા વાગ્યાથી ધાવજ ચર્ચ હતી, તે જ મહીના જીતીને પછી મૂઠું.

બીજે દહાડે લલાં કરી, ત્યારે વળાસણની તરફના મોજે ખાસકીના હાકોર મરાણા, વળાસણ લંટયું, જાબ્યું અને ત્યાનાં દોર તથા બાન લીધાં, તથા મોજે ફેરોડનાં દોર પણ જાલમસંધજીએ લીધાં અને જાલમસંધજી તરફના પરમાર રામાજી વગેરે ઘોડેથી પડ્યા ને ઘોડો દાયથી છૂટ્યો, તે વળાસણવાળાને હાથ લાગ્યો.

ગોરેશ્વીના હાકોરનું માથું ભલ્લમસંઘજીએ કાપી લીધું હતું, માટે કહ્યું કે અમારો ઘોડો આપો તો માથું પાછું આપીએ. પછી તેઓએ ઘોડો પાછો આપ્યો નહિ, પણ લોકોએ ભલ્લમસંઘજીને કહ્યું કે તમે સમજી છે, માટે રજપૂતનું માથું રાખવું ચોખ્ખું નથી. પછી તે માથું પાછું આપ્યું. અને ઘોડા ખાતતનું વેર રહ્યું. પણ પછી તો અંગ્રેજ સરકારનો દિનપરદિન મજાલુન બંધાવતો ગયો, તેથી વેર ધસાઇ ગયું. પણ તથાપિ દેટલાએક મન મનમાં એવું સમજે છે કે અંગ્રેજ સરકારનું રાજ નહિ હોય ત્યારે એક ખીજાનું વેર વાગીશું.

એ પછી સદુ સદુને ઠેકાણે ગયા. તે પછી અંબલ ૧૮૮૩ માં મોજે ગોરશના હાકોર ચડવાણા ભલ્લમસંઘજી ગુજ્યાં. તેઓને દીકરો નહોતો અને એક દીકરી ચાંદમાઈ નામે હતી, તે મહારાજ થી મંબીરસંઘજી વેરે પરણી હતી. ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે મારા સસરાનું ગામ અને કન્યાદાનમાં આપેલું છે. તે માટે ખાતસા કરીને અથવા તે શાહીજીની હાથખરચીનું કરીને ત્યાં થાણું રાખીશું, અને મારી સાસુ ચોરમાઈ છે તેને અનવચ્ચ વગેરે જે જોઈએ તે અમે આપીશું, અને એ માસુની મરજી પણ તે ગામ મહારાજની આપવાની હતી. ત્યારે મુટેડીના હાકોર ભલ્લમસંઘજીએ કહ્યું કે એ તો મારા ખાખનું ગામ છે, અને સ્વર્ગવાસી ભલ્લમસંઘજીનો વારસદાર હું છું, એમ કહીને જન્મરજનીથી મૂઝ મુંઝવીને સપિડી આદ વગેરે ક્રિયા તેમણે કરી. એ ક્રિયા મહારાજની પોતાને કરવાને મરજી હતી. પણ ભલ્લમસંઘજીએ કહ્યું કે તમે વેર કર્યો તો, મુટેડીના પટા છાડીને અમે બહારવટે બધશું.

પછી મહારાજે કરીને વિચાર્યું કે વળી કોઈ સમે જોઈ લઈશું, પણ હાલ તો તેમને રાજી રાખવા. પછી તે ગામ મુટેડી તાલે રહ્યું. તેને વરસ એક ચલું ત્યારે હાકોર ભલ્લમસંઘજીએ પોતાના પાટલી કેવર સરજમથળને કહ્યું કે પ્રથમ ગોતા તથા રવનપોરનો પટા ઉમે...

સગાભાઈ શેરમંધજીને અપાવ્યો, વાસ્તે આ ગોરવ ગામ એક ઉમેદ-
મંધજીને આપ્યો.

તે વાત સૂરજમંધજીએ કબૂલ કરી નહિ, ત્યારે હાકોર જલ્લમ-
મંધજી ગુરમે ચર્ધી રીસાઈને જોધપુરમાં મહારાજ માનમંજી પાસે
ગયા. ત્યાં છ મહીના સુધી રહ્યા, પણ ત્યાં કંઈ પટેા મળ્યો નહોતો,
અને માંડની ખગચી ખાવી પડી.

કુંવર ઉમેદમંધજીને લા સાથે લઈ ગયા હતા અને ઉમેદમંધજીની
માને મુટેડી પાસે મોજે નાદરીમા રાખી ગયા હતા અને સૂરજ-
મંધજી તથા તેની મા તથા ભાઈ મુટેડીમાં રહ્યા હતા અને સૂરજ-
મંધજીના તથા તેના પિનાના કારખારીઓ જુદા થયા.

તેમા હાકોર જલ્લમમંધજીના કાગલારીને હાથ ત્રણ ગામો હતાં.
એક મોજે નાદરી, બીજું ધનાળ અને ત્રીજું ગયોડીયુ. સાત
ગામો સૂરજમંધજીને હાથ ગયા હતા. મુટેડી, કાનપગ, નવુગામ,
રેવામણ, અમદાસણ, ગોગલ અને સાનમું રણોદર. તે સિવાય મુટેડી
પટે બીયોના ગામ છે તે મોજે દેવણીયું, કસનગદ, વાધેમરી વગેરે.

પછી હાકોર જલ્લમમંધજીને જોધપુરથી શ્રીકોટ ગયા. ત્યાં ચાર
હજાર રૂપિયાની પેઢાચનો પટેા મળ્યો, તેથી ત્યાં એક વર્ષ સુધી રહ્યા.

પછી ઉમેદસંધજીને કોટાના મજની ચાકરીમા રાખીને, પોતે
પાછા નાદરીએ આવ્યા. પોતે ધાર્યું હતું જે હું રીસાઈને જોધપુર
જલ્લમ, એટલે સૂરજમંધજી મને મનાવવા આવશે અને માફ વચન
કબૂલ કરશે તે તો કંઈ થયું નહિ ત્યારે પોતાની મેજે પાછા આવ્યા.

પછી સૂરજમંધજીને કહેવાયું જે તું ગોરવ ગામ ઉમેદમંધજીને
આપ, નહિ તો હું મુટેડી પટેા દરખારને લખી આપીશ. આવી
ધણી ધમકી દીધી, પણ કંઈ ખાત્યું નહિ. ત્યારે હાકોર જલ્લમમંધજીએ
લગાઈ કરવાના વિચારથી સરખેલી રાખવા માંડ્યા.

તે વાત સૂરજમંધજીએ સાંભળી, ત્યારે પોતાના બાપને પત્ર
લખ્યો જે તમે સરખેલી શા વાસ્તે રાખો છો? અને આ મુટેડીને

પટો તમારે જેને સોપવો હોય તેને લાવે મોખો. હું વળી ગમે ત્યાં લાવનગર વગેરેમાં જઈને રળી આપશ.

એવો પત્ર લખ્યો. ઠાકોરે તેનો જવાબ લખ્યો જે તમને નવું ગામ તથા કાનપર આપું. તે હું જીવું ત્યાં સુધી તમે તેટલાનો ભોગવટો કરો અને પછી મુંડેડીનો પટો તમારો છે. પણ હાલ મુંડેડીમાંથી નીસરીને નવા ગામમાં અથવા કલ્હાનપરમાં રહેા. તે વાત કબૂલ કરતાં સૂરજમલજી રીસાધને અહમદનગર ગયા અને ત્યાં ૩૦૦ બંદુકોવાળા સરખંધી એકઠા કર્યા. અને મુંડેડીના જીવાયતોને તેડાવ્યા. તેઓના નામ

૧. મોજે ભાણુપર અરધાના ઠાકોર કરજીજી.
૨. મોજે સુડલાના ઠાકોરની ઉમ્મર વર્ષ ૫ની હતી, માટે તેની વતી તેનો કાકો નાહારજી.
૩. હાથરવાના ઠાકોર જીવગજી.
૪. મોજે મારવાડના ઠાકોર જવાનમંદજી
૫. કેઝવાડના ઠાકોર અજીતમંદજી.

એટલા સૂરજમલજીની તરફેણમાં હતા. વાસ્તે તેઓને છાના કાગળો લખીને અહમદનગરમાં તેડાવ્યા અને જે જીવાયતો ઠાકોર જલ્દમમંદજીની તરફના હતા તેઓને તેડાવ્યા નહિ.

જલ્દમમંદજીની તરફના જીવાયતોના નામ

૧. ભાણુપર અરધાના ઠાકોર ગયામંદજી.
૨. મોજે મેંજના ઠાકોર અજોમંદજી.
૩. મોજે મલાસાના ઠાકોર ભગવાનમંદજી.

૫મી મંત્ર ૧૮૮૬ ના આશરે આગે મુદિમા રાતના બાર વાગના સૂરજમલજી મોજે નાદરી ઉપર ગયા અને તેના સરખંધીઓએ બંદુકોના ભડાકા કર્યા.

આ દેગનો એવો ચિરસ્તો છે કે “જ્યારે ફોજ રાત્રીના ગામને પાદર આવે ત્યારે ફોજના માલિકે નગરથીને પુકમ કર્યો હોય જે તું નગર જમ્મીય નહિ, અમારે જીવું ગામ મારવું છે; તેમ

જના નગાગ્ની નગાક જન્મ થા વિના ગ્હે નહિ તે એવુ ધારે કે નગાગ્નીને જામવાગાને નેતાવુ તો પગમેશ્વરનો ગુનાદગાર થાઈ નહિ. તેમ જ શિવમધી કોમને હુકમ કયો દોષ કે તમે ન હુક છોડગો નહિ તે વત તેઓએ કબૂલ કરી દોષ, તોપણ બહુક છોડયા વિના રહે નરિ જાણુ કે એકદમ લાઈ થઈ ચૂ તો શિવમધીનુ કામ ધણુ દદા । સુરી આને નહિ, વાગ્ને ગાગાને નેતાનના, એગ્ને તે ગામ તગત હાથમા અ વે નહિ ”

લ ૧૩ માલગાને જનમસવડા આદમીઓ સામા લાવા આ થા, પણ જનમસવડાએ જાણુ કે સામી ફેજના ધણુ માણુમે છે, માટે આપણે નાસી જવુ તે યી છે એવુ વિચારીને પોતાની હકગણીને લાગે નાસી ગયા તે ંગણીને મોજે માણુપામા મૃત્યા તે ગામ દાના દ નાન તે પોતે સા વરિને પો અડાણે ગણેનુ હતુ તેમા પ૦ વગમ થઈ ગયા હતા પડી પોતે ગુગમા જતા ગયા અને મોજે નાઠી ગામ સુગમવડાએ હાથ મુગ અને હાથગવાના લાગ ના લાઈ નાને પચામ બહુવરોનો થાણુગાગા આપીને પોતે મુઠેડીએ ગયા

સુગમવડાની જેન ગના ૧૭ વગનાનુ મગપણુ ગહાગાગ કુવરથી ઉમેદસધગ વરે દરનુ હતુ તે કુવગણ સવત ૧૮૮૧ મા દેવ થયા ૮ના તેની માથે મગપણુ પેલીગનામ કુન મા વિર પાવ વર પડી મહાગજ ગણીગમવડાએ એવુ મુગ એ કન્યા અને પગણામે તે વાત લાગે જનમસવડાએ તથા સુગમવડાએ કબૂલ કરી નહી, હાથુ કે મનાગણી વદાવ થા હતી માગે ના પાટી

ત્યારે મહાગજશ્રીએ સુગમવડાએ કહ્યુ કે તમે જામ કરો તો અમે તમાગ પક્ષમા ગદીશ એગ્ને સુગમવડાએ તે વાત કબૂલ કરી હતી

પડી જનમસવડા ગરેમા ગયા ત્યારે તેઓએ જાણુ કે એ બાહને સુગમવડા ઈરમા પણુવરો તેથી સુગમવડાની મા ઉપ

દાકેરે જાને પત્ર લખ્યો જે એ કુંવરીને અહીં મોકલી દેશે. અમે ક્યાં સારે ઠેકાણે પરણાવીશું.

પછી તે બાઈને દકરાણીએ ત્યાં મોકલી દીધી. ત્યારે બાપે સીમસાણાના રાગ જોરવાળા લાયાત છે તેને વેરે એ બાઈનું સગપણ કર્યું હતું. માટે જલમસંધજીએ પોતાના લાયાત ચઢવાણ વાસવાળા પસાણેગદના ઠાકોર અરજણસંધજી પાસે એ બાઈને મોકલી દીધી અને લખ્યું જે આ બાઈને તમે સીમસાણાના રાગ વેરે પરણાવજો. તેમા અર્થ થશે તે બધું અમે આપીશું.

પછી તેણે પચાસ દળ જેવા ખરચીને એ બાઈને ત્યાં પરણાવ્યા. પછી જલમસંધજીએ ખંદુકદાર ૬૦૦ મકરાણી તથા આરબ ગખ્યા, તે લઈને એ જ વર્ષમા રાતના બાર વાગતા ગામ નાદરીમા પેા. ત્યાં સુરજમસંધજીના ચાણુદાર ખૂન લડાઈ કરી. તેમા જલમસંધજીના પાચ માણસો મરાણા અને સુરજમસંધજીના ત્રણ મરાણા, પણ તે ગામ ચાણુદાર કનજીએ છોડ્યું નહીં.

હુલો—વાફરીઓ જેં ઘાઘ, આપો સહ અદમાલરા;

ફનિયો કાલીનાગ, નિશ્ચલ કીધી નાદરી. ૧

અર્થ:—તે ખીજવેવો વાવ ઉદેસંધજીનો દીકરો જલમસંધજી ચાલી આવ્યો, પણ ઠાળીનાગ જેવા કનજીએ નાદરી ગામ નિશ્ચળ કર્યું.

પછી તે જલમસંધજી પાછા પોતાને ઠેકાણે ગયા. તે ઈડર હાથમા આગીયા, મટોડા ગામ પામે બાટીયાનું તળાવ કહેવાય છે ત્યાં ધણી ઝાડી છે; તે તળાવ ઉપર જ ગયમા મહેતા હતા.

નાદરીથી વળતા કુટલાએક આદમી સુરજમસંધજીના ગામ મલોદીયા ઉપર ગયા અને ત્યાંની મેડી સળગાવી દીધી. ત્યાં સુરજમસંધજીના ત્રણ આદમી દગ, તે નાદરી ગયા વળી દસ પદો દદાડામા પાછા તૈયાર થઈને રાતની વખતે મુટોડી ઉપર આવ્યા.

ત્યાં સુરજમસંધજીએ પોતાની પામે પાત્રીમ આદમી ગખ્યા હતા અને પોતાનો કાળારી દેવડો સરતાનસંધજી, તે ઈડર ગયો હતો.

એવામા સૂરજમનજીના ગેરીયા એટલે જાનગીદાર ફરના દતા, તેઓએ આનીને સૂરજમનજીને કહ્યું કે હામર તનાન ઉપર આવે છે ત્યારે સૂરજમનજીએ પોતાના કાગ્જારી તરફ દિડો પડ લખ્યો જે અજ માન ઉપર હાલ આવે છે, અને મહાગજરીએ મને ધબીવાર જોન ગ્રેય આપેના છે જે અમે તમારી મદદ કરીશુ, મારે જો મહાગજ પધારે તો તેડી આવજો, નહિ તો તમે તરત પાછા આવજો

એ વાત કાગ્જારીએ મહાગજ ગભીરમધજને જાહેર કરી, ત્યારે મહાગજે કહ્યું જે અમે મદદમા આવીએ છીએ તેમજો એન કહ્યું તો ખરું પણ જવાની મરજ નરોવી જેમ વળી નવુ વેર ઉચુ થય એવા જથી તૈયારી કરના તે દહાડો પાડી નાખ્યો, અને ખીજે દહાડે સવારી મહિન નીમરીને વાનીએ મુકામ જોડો ત્યારે પેના કાગ્જારીએ કહ્યું કે મુટેડી તો બીજી દિશાએ ગઈ અને આપ જા દિશાએ મ્યા પધારા છો ? ત્યારે મહાગજે કહ્યું કે અમે જમને દાગ ને આવનાનો ? તો રોકશુ અને તેઓને મુટેડી ઉપર જગ ન દેના તેઓની સાથે નહીં કરીશુ

અને મુટેડીમા તો અજતે દહાડે તોડ ફાજ લઈને ગયા અને ખૂન તાઈ થઈ તેમા જનમમવજના પારીસ જાગી મૂળા, અને સૂરજમનજીના પાચ માત મૂળા પપુ તે ગામ આમા રહ્યું આખી રાત લખા પડી ખાતર પાડીને જે મૂરજમા સૂરજમનજીના પાચ સાત જાકુદ્દાર દના, તે જુજમા જામના મૂળા નાખ્યા અને તેમા દારના હતા તતા તે મજમથી તેમા માણુઓ મૂળા તે વખતે સૂરજમનજીને જમણે દાચને પોને જોગી વાગી

પડી ખીજે દહાડે ગાહીઓના દામર આયા, તથા મુટેડીના માગ સાગ માણુઓ મગીને દામર જલમસધજ પામે ગયા અને કહ્યું કે તમે મ્ની સાથે છડો છો ? તમાગ દીખાને દાથે ગેજી વાગી તેમા તમારી અમર નહિ એમ કહીને ગામ જલ્દા દામરનો મુકામ ક્યો અને પચાન ચનારીને નવુ ગામ તથા કાનપડ સૂરજમનજીને

આપવાનો હસાવ કર્યો તે લેવાને સૂરજમલજીએ કબજા કર્યું. ત્યારે હાથેરે કર્યું કે હાથ સૂરજમલજી તે ગામોમાં ગય.

પછી સૂરજમલજી નીસરીને પોતાની મા તથા કબીલા મુદા નવા ગામમાં જઈને રહ્યા અને જાવમર્મજી મુંટેડીમાં રહ્યા. એ બાપ-દીકરાની લડાઈનું ગીત છે.

પછી સૂરજમલજી નવા ગામમાં ચાર દિવસ રહ્યા, પણ તેને બાપની ખ્હીક રહી. તેથી પોતાને રહેવાની જગ્યા શોધવા માંડી; પણ કોઈ સરદારે તેઓને ગળ્યા નહિ, ત્યારે શાસણનું ગામ ફાવ્યું છે, તેમાં કિયો તથા રહેવાની જગ્યા સારી છે, તેથી ત્યાં જઈને રહ્યા. ત્યારે ત્યાંના માલિકે ચારણે પણ ત્યાં રાખવાની ના પાડી કે સાહેબ! અહીં તો રહેવાની જોગવાઈ નથી; ત્યારે તેમણે કર્યું કે અમે ધામણ છીએ, મારે પાટો છોડે એટલા દહાડા ગહેલુ છે.

એવામાં મદારાજની જંભીરમંજી કાઈ કારણ મારે મોજે કુકડીએ પધાયા હતા ત્યારે પેલા ચાણે જઈને પૂછ્યું કે સૂરજમલજી અમારા ગામમાં આવીને રહ્યા છે, તે જો મહાગજની મરજી હોય તો ગળીએ. ત્યારે મહાગજે સહી મુદા પત્ર લખીને આપ્યો જે અમે રાજી છીએ. તમે સૂરજમલજીને મુખેથી ગળો. પછી તેઓએ રાખ્યા. તે ચાર વર્ષ સુધી ત્યાં રહ્યા, પણ કબીલા ફાવવા રાખીને.

પોતે અહમદનગરના મદારાજ કમળમલજીની ચાકરી કરવા ગયા, ત્યાં તેમને ગરેકું ગામ મળ્યું હતું તથા ઘોડે નોખન આપી હતી.

એવામાં કોઈ શાહુકારના પોડીયા અરીણ વગેરે રૂપેયા એક લાખના માલના હતા; તે માળવેથી ગામળાજી સુધી આવ્યા. તે માલ અમદાવાદ જવાનો હતો. તે શાહુકારને બીડનો ઘણો ડર લાગ્યાથી તે સૂરજમલજી પાસે આવ્યો અને કર્યું કે તમને રૂપેયા ૨૫૦ આપીશ અને તમે મારે વળાવે આવો.

પછી સૂરજમલજી પોતાના વીસ સ્વારો લઈને પોડીયા લેવા ગયા. તે લઈને આવતાં રસ્તામાં પચાસ બીડ લૂંટવા આવ્યા. તેઓની

સાથે લગ્ન થઈ તેમાં એક બીજને હાર ક્યો, તેનું માથું કાપી લાવ્યા અને બીજને એક બીજ ધાવણ થયો. પછી તે માથે ઘર મુકી અગ્નિમાં પડેંગાઓ.

પછી મેવાડ છડવાનું મેળે પાણીયું અને વજ્રયું ગામ છે ત્યાંના બીજો ઉપર સો સ્વાર લઈને ચઢાઈ કરીને ગયા. તે બીજાનો સરકાર પીધો. બીજ દત્તો, તે તો નાશી ગયો અને તેની આંતરો બે; તેમાં એક માનીતી અને બીજી અણમાનીતી હતી. તેમાંથી અણમાનીતી જી તથા તેનો દીકરો એક અને એક દીકરી. એ રીતે ત્રણ માણસો હાથ આવ્યાં, તેઓને પકડીને કાનપરમાં લાવ્યા.

તે વાત સાંભળીને રાણાના હાકાર પદાર્થધણે જાણ્યું કે એ બીજ પાંચસે રૂપિયા દંડ આપી શકે એવો છે. મારે હું જઈને તેને પકડું, એટલે સુરજમણને કાંઈ ન મળનાં તેનો દંડ મને મળશે. એમ જાણીને તત્કાલીન તે બીજને પકડી લાવ્યા, ત્યારે તેને રૂપિયા ૭૦૦ દંડના મળ્યા. અને સુરજમણના મનમાં રાણા ગામ મારવાનો વિચાર થયો. પણ ત્યાંના હાકાર પદાર્થધણ મદીના પછી શુન્દરી ગયા, એટલે વિચાર્યું જે મારો વડીલો ગયો, હવે હું કોની સાથે શું?

એવામાં મહારાજશ્રી જંબીરસંધણે રૂપાનું ગામ કડી માર્યું હતું, તે જાળન પાવણપુરના સાહેબની હજુરમાં કરીવાડ થવાથી સાહેબે રૂ. ૭૦૦)નું દુકમનામું ક્યું; પણ તે રૂપિયા મહારાજે આવ્યા નહોતા. અને મહારાજશ્રી દેવ થયા; ત્યારે રૂપાના હાકારે જાણ્યું કે હવે મારા રૂપિયા આવશે નહિ, મારે 'ધાર્યું', કે 'ઈરનું' કાંઈ સાદું જાન પકડું તો રૂપિયા આવે. વળી તે વાસ્તે અને દુકમનામું ક્યું રીતે જાણવું તેની તેને જાગર નહોતી, વળી જહારવટે નીકળવાનો પણ તેનો વિચાર હતો.

ત્યારે ઈરનો કારખારી જેમચંદ હતો. તેનો ભાઈ અજેચંદ વેપાર કરતો હતો. તે પરવાપગરથી અશીલુ તથા કપડ વગેરેનો પાંચ હજાર રૂપિયાનો માથ લઈને આવતો હતો. તેની સાથે દસ બંદુકદારો

હતા તે રૂપાલયા રાત્રાસો રત્ના. ત્યાં રૂપાલના દાકોરે મીઠામીની આપી અને ઘણી ચાકરી કરી. અને તે બંદુકદારોને પહેલા જમાડીને માથ સાથે વિદાય કર્યા અને શહેને એકલા ગામીને કહ્યું જે અમે તમને દેહ ધરિ મુખી પહેલ્યાલ્યા આવીશું.

એમ કહીને પછવાડે રાખીને પગી પોતાનો દસ રવારો લઈને વેળાવા ખાને નીસર્યા અને જે ગાહિ ઉપર જઈને મહેને પકડીને રૂપાલથી ઉત્તરમાં માગી, પેદમાણું એવા નામનાં ગામે કુંગમમાં છે, તેની સીમમાં ઘણી ઝાડી છે ત્યા જઈને રહ્યા.

તે વાળીએ કહ્યું જે તમે મામે તેટલા રૂપેયા હું દંડના આપુ, ત્યારે દાકોરે કહ્યું જે તમારા રૂપેયા અમારે લેવા નથી, પણ તમારો ભાઈ ધરિનું કારભાર કરે છે તે અમારા દુકમનામાના સાન હજાર રૂપેયા અપાવે, અથવા તે રૂપેયા વળી રહે ત્યા મુખી અમારી પામેથી દરબારના દક્કના રૂપેયા લે નહિ, એવો બંદાબખત કગવી આપે તો તમને છોડી મુકીએ.

પછી અમેચદ શાહે પોતાના ભાઈ ઉપર પત્ર લખ્યો, પણ ભાઈએ કહ્યું જે દરબારના રૂપેયા તો, ધરિ ઉપર સરકારની જતી છે માટે, તે સરકારના હાથમાં છે, માગ હાથમાં નથી.

પછી રૂપાલના દાકોરે તે અમે શાહે ઘણું દુખ દીધું, તે એવી રીતે કે તેને લાઘણો કગવી, માગ માર્યો, અને તેના કાનમાં દારૂ ભરીને સળગાવ્યો. એવી ઘણી ઘણી દગલ કરી, ત્યારે ખેમચદ શાહે મુરજમલજીને કહ્યું જે માગ લાઈને લાવી આપે તો માન હજાર રૂપેયા હું તમને આપુ એવું લખત લખીને મુરજમલજીને આપ્યું.

ત્યારે મુરજમલજીએ તપાસ ગળવા માડી કે રૂપાલના દાકોર કયે ઠેકાણે છે. ત્યારે ગામ વાડીના બીલોને રૂપાલ માથે વેર હતું; કારણ કે રૂપાલવાળાએ ઘણી વાર વાવડીના બીલના ખૂન કર્યા હતાં, તેથી મુરજમલજીએ વાવડીના બીલોને તેડાવીને કહ્યું જે તમે દાકોર ક્તેમંધજીની ખબર લાવો તો તમને અહીંએ રૂપેયા આપીશું.

પડી તે બીયો તેની ગોધ કચા સારૂ વાદીનો વેડ લઈને તથા
નવનો કે શાકકાગનો અથવા ચોગનો વેગ લઈને ગયા અને ખમર
લાન્ધા જે માળી પેદમાળા પામે તે દામગ તથ તેના કુવગ ગોમગ
અખેચદ નાતને લઈને ગયા છે, તે અમે તમને લખાઈએ

પડી મુજબનગમે ઝની રીને ફોજ એરી નવા મા
પોતે તો ફવામા જોતા હતા, પણ તેમના ખમે મુદુદ્દાગ દીગાધમા
જોતા તથા ખમે અહમતનગમા, ખમે મોભમા એવી રીતે આસ
ખાનના ગામોમા ગદીને મુજબનગનો પગાગ ખાના હતા અને લોખ
ખાગગ કહે કે અમે વામરીઆન ઉમેલવાગ લીએ

પડી તે મધા મગધી ભેગા રીને પોતાના વ્હાયનો મુધા
નહને પેના બીયોને આગેવાન કરીને વાન્ધા તે પેરી આ નહિ
ગયા ત્યારે અખેચદ રોનો ગમેથા કાલણુ ટેગ ઉપગ ચીને
આસપાસ જોતા હતા તેના ઉપ ખદુક ફોડી તે કાલણુને પમે
ગોગી વાગી તથા એક બીન દામગ ફતમવનો હતો તેને ગોગી
વામ્યાથી મગધુ પામ્યો

તેની ખમર થયાથી બજના એક ખાડો હતો, તેમા અખેચદ
શને બેસારીને દામગ જમ્યો તાખીને ખાડમા કે ઉપગ ચી જે
અને મુજબનગમે પેના થોડા તને તગ માગી નાખીથ તેમ જ
ખીગ ખામા પેના ગમેથા કાલણુને નહને પના અને નોન્ધ
નાથિઓ હમ કુતા હોમ તમારે પીછાડી આતા હૈ

પડી મુજબનગમે પેનાનો મીના મોજો ગોતથી લઈને
મેવડ દવામા મામ પાનવરે મોખ્યો અને પોતે લખેના નામને
તગાવે છ સાત દહાગ ગદીને પડી મુજબનગમે, મામ મધે પામે છ
દવામા છે, ત્યાની કીમા જઈને લા

પડી સરેજે પીછાડી ગજા, અમલવાગ તથા હમેગથી
નરગ તેમજ અને મવલ ૧૮૮૧ ના મહા વડને હને માજો
વધ મા, અને મોજો ગોત ઉપગ આન્ધા તે સધે ૧૧ મુજબો

હતા. (સુબેદારે હશે) તેઓ પાછલી ૭ ધડી રાને ગોતે આવ્યા, ત્યારે પાદર પેતીવાળા લોકો હતા તેઓએ જઈને ગામમાં ખચર કરી કે લરકર આવે છે. ત્યારે ત્યાં લડાઈ થઈ અને નીચે લખેલા રજૂતો કામ આવ્યા:

૧ રતનો રડોડ, ૨ ફતજ વાઘેતો, ૩ ગાનાર મીર એક, ૪ ફરજ પાતાને ગોળીઓ જે, પગમાં એક અને છાતીમાં એક વાગી. તે દાક્ષમાં વિદ્યમાન છે, ૫ સાલજ ભાડી, ૬ ગલજ દેવડાને ગોળીઓ જે વાગી, તે દાક્ષ જીવતો નથી; ૭ ગલજ નાદલજ ભાડીને પગમાં ગોળી લાગી તે દાક્ષ વિદ્યમાન છે; ૮ ખુશાલીઓ ખયાસને દાઢે ગોળી વાગી, તે દાક્ષ વિદ્યમાન છે.

ત્યાં મેડીથી નીચે એક ઘેટો બાધ્યો હતો, તેને લેવા સાફ સાહેબની તરફનો તુર્કી સ્વાર એક આવ્યો. તેને ગોળી વાગ્યાથી તે મરણ પામ્યો. પછી ખીજ ને ને આવ્યા તે પણ એકે એકે આશરે પાંત્રીશ માણસ સરકારના એ ઘેટા ઉપર મૃત્યાં; પણ ઘેટા તેઓનાથી લેવાયો નહિ. ત્યાં એક સાહેબનું ખૂન થયું. પણ રાત્રિએ તે ગામ બેળાસું નહિ.

પછી સચરમા હાકોર અબેસ મજની હકસલી ને સુરજમલજની કાકી વિધવા હતા, તેણે વિચાર્યું કે આ (રા)જૂતો બનામા છે અને હવે હું પકડાઈ જઈશ; તેથી બારીએ થઈને નીસરીને બીકની સાથે સુરજમલજના કબીલા પામે પાનવરે ગયા.

તે દહાડે બપોર સુધી લડાઈ ચાલી, પણ ગામ ન ભેળામાથી સાહેબ પણ અકળાયા. ત્યારે મહાવડના હાકોરના ભાયાત ગામ ઘેરોદના, કે જેના ગામો ધગેઈ, દડોળ, તે ગામો સુરજમલજએ લૂંટ્યાં હતા અને બાળ્યાં હતાં, તથા ઈંડર દરબારનું ગામ ટેચાઇઆ લૂંટ્યું બાળ્યું હતું. તેથી ત્યાના કોળીઓ પણ સાહેબની સાથે હતા.

તેઓએ સાહેબને કહ્યું ને હુકમ હોય તો અમે આ ગામ ભેળીએ. પછી તેઓને હુકમ મળ્યાથી તેમણે ખાતર પાડીને ગામમાંથી

ધોડા ઠાડ્યા અને ગામ છુટ્યું; પત્ની બાળ્યુ. ત્યારે રતનો શોકોડ તસ્વાર લઈને નીસર્યો તે દશ બાવીસ માણુમ મારીને પોતાનું માથું કપાવી પાડ્યુ. ત્યાર પત્ની પણ દશ વીગ પગલાં ચાલીને લગ્યો.

લોકો કહે છે કે ગળીનો તાવણો આડો નાખ્યો ત્યારે ધડ પડ્યું. કૃદધાએક રજપુતો એ ગામ બાળ્યુ તેમાં બગી ગયા. એ રીતે ગડોડે માથું પડ્યા પછી લીંગડામા તવવાર મારી, નેતું નિગાન હાલ મુખી છે.

સોરઠો—આમે કેતા યમ સર પહિયાં ધડ ઉકસે,
નર રત્ના તેં નેમ, સો રાણ્યો મહ શોરરા. ૧

અર્થ:—અસમ એમ કહેતા કે માથું પડ્યા પત્ની ધડ લહે,
એ ગેરમંધના વગના બડ રતના તે નિયમ તેં ગમ્યો.

લોહરો-નમસ ઉજાલણ નીરલ, હૂરવરણ હરહાર,
વાહી રતને રાઠવહ, ઝૂટયાં સર તરવાર. ૧

અર્થ:—નીમક ઉગળનાર અને કુળનું પાણી ઉગળનાર અપ-
મગને વરનાર અને ગિવનો હાર થનાર રતને ગડોડે માથુ તડ્યા
પછી તત્વાર વાહી. ૨

ગોતા કોધા ગાગરણ, મતરો વાધી મોઢ
સરપહિયાં જૂઠો સમર, રંગ રતમરાઠોઢ. ૩

અર્થ:—મારવાડમા ગાગરણુ ગદ છે ત્યા પાદમાહની ફોજ
સાથે લડીને સ્થાના અચગદાસ ખીમીએ કિંયો રાખ્યો તેમજ ગોન
ગામ ગાગરણની પેઠે કર્યુ અને મૃત્યુનો મુગટ બાધીને માથું પડ્યા
છતા મુદ્ધમા મંડ્યો માટે રતનાગડોડને રંગ છે. ૩

શીયા પુછે સો હરી, ઘાતજી ગ્યા વાસ
આવ્યા નહીં જુગગયા અજે, કૈલાશી કૈલાસ. ૪

અર્થ:—પાર્વતી શિવને પુછે છે કે તિવ ધર તજીને ગયા છે
તેને આજ લુગ ગયા, પણ આવ્યા નહિ. શિવ કૈલાસમા. ૪

ગીત

શિવા કહે વાત સુણો પત સીતા, વિલખર છોડ ગયા ઘરયાસ,
વહુ દત્ત હુયા અઠે મો ચેઠાં, કૈલાશો નાયા કૈલાશ. ૧

અર્થ—પાર્વતી કહે છે કે ઓ સીતાના પતિ' વાત સાંભળો!
શિવ ધર છોડીને ગયા છે અને અહિં બેઠા મને ધણા દિન થયા,
પણ શિવ કેનાસંભા આવ્યા નથી. ૧

મૂલ્યા રાહ સદન મ્યા મૂલો, મો સુધ નહિ કય ગયા મહેશ,
કૈતા કાલ હુયા જગ કેતા, મધન નહોં આયા મૂતેશ. ૨

અર્થ—તે રસ્તો બૂધ્યા કે ધર બૂધ્યા મને ખમર નથી જે
શિવ કયા ગયા? કેટલા કાળ અને કેટલા જુગ અર્ધ ગયા, પણ
શિવ ધર આવ્યા નહિ. ૨

પળવે હરો સુણો પારવતી, જય ગોતે રચીયો જમરાણ,
ઉમાસુતરો શીશ લેવવા, કર લલચ રહિયા કલ્યાણ. ૩

અર્થ—ત્યારે વિષ્ણુ કહે કે પાર્વતી' સાંભળો ગોતા ગામના
જમરાણના જેવો જુદા મ્યો છે, ત્યાં ઉમાજીના દીકરાનું માથું લેવા
સાડ લાલચ કરીને શિવ રહ્યા છે. ૩

જ સવ વાત સાચ છે ઉમિયા, કર મત શોધ રહે તલકોસ,
રતને સર લીધો રાઠોડે, ફેલા ઘર આશી દવે દશ. ૪

અર્થ—ઓ પાર્વતી એ બધી વાત સાચી છે, માટે તું
મનમા કરી ચિંતા કરતી નહોં મતના રાઠોડે માથું આપ્યું, માટે
હે ઉમા' શિવ ધર આપશે. ૪

ત્યાંથી ગાંધી ત્રણ ઉપર ધુઆના કુમરના સુરજમનજી હતા,
હા તેમણે બહુમના ધડાકા સાંભળ્યા તથા ગામ બળતું દીકું. ત્યારે
જાગરી જેહજીજી તથા કે પાવત ધીજીજી એ જે જણાને ભેવા મોકલ્યા
તેમણે ગામના લોકોને નાસતા દેખીને તેઓને હકીકત પૂછી અને
જાંધને સુરજમનજીને કહી એટલે સુરજમનજી તરત ચડ્યા અને
ગોતે આવ્યા.

તે સમે આગે જાણીને તેઓની માથે દતા તે સમે સાદેખ
ની ફાજ એ ગામના તંગાવમા પડી હતી અને લોકો ધવાયેલા અને
કહકહ મૂએલા, તેઓને ડોંગીઓમા ધાનેના દતા કોઈ તો પાણી
પીતા હતા.

મુગ્ધનજીએ પોતાના જ દુકદારોને દુગરી ફરીને ગોતા તથા
વડાલી વચ્ચે વાધુ છે ત્યા આગળ મોકલ્યા અને પાછળથી તેના
સ્વારોએ ઉપાડો ક્યો. તેથી સાદેખની ફાજ નાકી તેને વચમા ધાળીને
ફાજના ધણા માણસોને મારી નાખ્યા ત્યા પછી માર્ગ એક સાદેખનું
ખૂન થયું.

પછી સાદેખની ફાજમાથી જેઓ જમ્યા તેઓએ વડાનીએ મુકામ
ક્યો ત્યાથી ખીજે દહાડે છઠ્ઠા અને ત્રીજે દહાડે સાદેખ આવ્યા અને
મુગ્ધનજીએ પોતાના ગદેણમા જઈને મુકામ ક્યો પછી પોતાના
ગુજ્જાન માફ ઈજ્જતુ ગામ મનાડ છે ત્યાના વાણીયાને બાન પકડયા
તેને રાત્રે જઈને પાનવરે ગયા.

પછી સાદેખના સાદેખ તૈયાર થઈને ઘણી ફાજ ભેળા લઈને
જે તોપો લઈને અદમદનગર આવ્યા અને ત્યાની સતીઓ બામન
જે મે જઈને પચ્યા હતા, તેમાથી શેણવાઇના દામર શેખરજીને
તો છોડી મેત્યા, અને લાનજી શેખરજીને સાદેખની તુગમા
મોખી દીધા.

પછી સાદેખ છડા આવ્યા ત્યા તેઓએ મુઠીના દાકાર
જનમમથજીને તેજન્યા અને કહ્યું જે તમારો દીપ્તર આવો જનમ
કરે છે તેને પકડવા સાડ તમે આગળ ચાલો એ સમે મુગ્ધનજી
ફારકીમા આવ્યા હતા, તે વાત જનમસધજીએ સાદેખને જાહેર
કરી, અને માથે પેટે મુગ્ધનજીને પણ ખમગ કહી જે તારા
ઉપર સાદેખની ચારી આવે છે, મારે નાશી જશે.

પછી જનમસધજી મરિત સાદેખ ફાજ વધને ફારજીએ ગયા
ત્યારે મુગ્ધનજી ત્યાથી નાહા, અને તેઓની જનમ તથા ઉંટનો

ઠાકડો વગેરે કેટલોક સામાન પડ્યો રહ્યો; અને ગલોડના શાહુકાર માણુકને પકડેલો તે પણ છૂટી ગયો.

ત્યાંથી ઘોડાધરા, ફારફી તથા પોળ્યો વચ્ચે ડુંગરમાં પાણીનો ક્ષેત્ર વગડામાં છે, ત્યાં સુરજમલજી ગયા. પછી સાહેબે જાતને ગોરલ-ગામમાં મુકામ કર્યો. ત્યાં પણ જાલમસંધજીએ સાહેબને ખખર આપી અને માંયલે પોટ સુરજમલજીને પણ ખખર કરી, એટલે લશ્કર ઘોડાધરે ગયું.

ત્યાં સુરજમલજી બેપરવાઈથી રહ્યા હતા. તેઓએ લશ્કર સામે થોડી ધણી લડાઈ કરી, પછી નાહા. તે નાસતી વેળાએ તેના ભાઈ શેરસંધજી ગલરાઈને પાછળ રહી ગયા, તે માર્યા જાત, પણ તેના આદમીઓએ જિંચકાને ડુંગરા ઉપર ચઢાવી દીધા.

પછી ત્યાંથી નાસીને પાનવરે ગયા. ત્યારે સાહેબે પાછા આવીને ગોરલમાં મુકામ કર્યો. વળી જાલમસંધજીએ કહ્યું જે રૂપાકના ઠાકાર કૃતસંધજી ખદારવટે છે તે તથા અદમનગરના રાજા પૃથ્વીસંધજી તથા તખતસંધજી વખે છે તે તથા સુરજમલજી: એ સર્વે આજ યોગે કુવામાં આવ્યા મેલગામ છે. તેમ કહેવાનું કારણ એ હતું કે જાલમસંધજીની લડીને સુરજમલજી પ્રથમ કુવાવે રહ્યા હતા, તેના ખારથી એવી સલાહ આપી.

પછી સાહેબ કુવાવે પધાર્યા. તે સંવત ૧૮૯૧ ના ફાગણ વદી ૧૩ ને રોજે રાતના ૯ વાગતાં ૮૦૦ સ્વારોએ આવીને ગામને ઘેરા લાલ્યો અને ચઢિદજીને રોજ પોહાર દહાડો અઠતા સાહેબ પોતે પધાર્યા. ત્યારે આરણો મળીને સાહેબ પાસે ગયા. તેમ આ હકીકત લખાવનાર મઢની ધીરજી કહે છે કે હું પણ હતો.

પછી સાહેબે પૂછ્યું જે સુરજમલજી ક્યાં છે ? ત્યારે આરણોએ કહ્યું જે તેની અમને ખખર નથી. ત્યારે સાહેબે એ ગામ સામે તોપો માંડી, અને જોળા મારવા માડ્યા. એટલે ગામની રૈયત કિલ્લાના પછવાડની બારીઓથી નીસરીને નાશી ગઈ, પણ તેમાંથી ઘણા

લેણી પકડાયા. પછી તોપો મારીને દરવાજે તથા રાજગઢ તોડી નાંખ્યાં અને ગામ લૂંટ્યું તથા ઘાસ ભરીને તમામ ઘરો બાળી નાંખ્યાં. તેમાંથી દોટગો ભેસો અને પચાસ ગાયો તથા ચાર ઘોડાં શિવાય બાન પચાસ પુરુષો એટલાને લઈને સહેજે ગોરવ જઈને મુકામ કર્યો.

ત્યાં એક દિવસ રહીને પછી પરગામના મેમાન બાહ્યે ૪ પકડયા હતા, તેઓને માટેએ છોટી મુકયા. બીજાં બાનેને લઈને જઈને વડાએ મુકામ કર્યો. ત્યાર પછી તે પકડાયેલાં દોર તો દોડાં જ નહીં જે ક્યા મયા? અને મરે બાનેને ઈશ્રમાં કદ રાખીને સાહેબ લશ્કર લઈને મુરજમલજીને પકડવા સાર પાનવરે પધાર્યો.

ત્યાં મુરજમલજીએ ખૂબ લડાઈ કરી અને લશ્કરનાં પાસ (ચ) માણસો તથા એક માહેબ કામ આવ્યા. આખરે લશ્કરે પાનવરા ગામ લીધું. ત્યારે ત્યાંની રૈયત કુંગેમા નાસી ગઈ, તે ગામ લશ્કરે લૂંટ્યું તથા બાળ્યું. જગી તેના તાબાનું માનપર ગામ લૂંટ્યું અને બાળ્યું. મુરજમલજીની દક્કાણી બેધીજ હાથ વિચ્છમાન છે, તેઓએ એ મમાની વાન ધીરજ મદનીને કહી હતી, જે એક નાની દોકરીને કેમા તેડીને પૂં કુંગેમા નાડી અને માગ પત્રમાં કાંઠા વાંચ્યા હતા, એવું મત્ર દુન્ય અમારે પડ્યું હતું.

પછી મરેએ પાછા આવીને ગામ દેલોલી તથા વડાલીએ મદને ઈશ્ર આવીને મુકામ કર્યો. ત્યાં જે મદિના મુધી રત્ના. એવામાં દુશ્મના દોકોર દોલનમલજી તથા ખેડવાડાના દોકોર કિમોમ્બજીને અદાત્ત હતી. તેથી દહેલવજીએ માહેબને જાહેર કર્યું જે ખેડવાડાના દોકોર મેદાને મંધરે છે, અને લૂંટકાટ કગવે છે, તથા ખાતર પડાવે છે, મરે તેમને શિશ્ના કર્યું વિના આ દેશના લોકો મુખથી રહી શકશે નહિ.

પછી માહેબે રૈયત મદીનામાં ત્યાં જઈને એ ગામ લૂંટ્યું, બાળ્યું તથા દેલો અને બાન પકડ્યા. ત્યાંના દોકોર કિમોમ્બજીને

નાનો લાઇ જવાજી ઉમ્મર વર્ષ ૩૦ નો હતો તે પકડાયો, તે ક્ષાય વિગ્રમાન છે.

તેને લઇને ઈડર ગયા. પછી કુવાવામા ખાનમા ધીગજીને, તથા તેના કાકા વળજીને તથા ખેડાવાડના ખાન રત્ન ને સાહેરે મોકલ્યા. ત્યાં અહમદનગર તથા રૂપાલ વગેરેના મળીને ખાન ૧૭૫ હતા. પછી અહમદનગર પાસે વેંઝયોપ ગામમા અતીતનો મઠ છે, ત્યાં રૂપાલના ઠાકોરે અશીલુ વગેરે માલ પડાવીને રાખ્યો છે, એવું કોઇએ કહ્યાથી ત્યાં લશ્કર ગયું અને તે મઠ લૂંટ્યો તેમાથી પચાસ મણુ અશીલુ હાથ આવ્યું.

ત્યાંના બે અતીતોએ પોતાના ગુણ અગ કાપીને સાહેબ સામાં નાખ્યા તે અતીતોને કેદ કરીને સાહેરે મોકલ્યા, અને સાહેબે તે મામ લૂંટાવ્યું. પછી જેઠ મહીનામા સાહેબ સાહેરે પધાર્યા, અને સુરજમલજી કુવાવાના હુંગમમા છાના રહ્યા. તેઓ ઈડર જીવાનાં ખાન તથા ઢોર પકડતા હતા અને લૂંટફાટ કરતા હતા. તેઓએ પોતાનો કખીલો પાનવર રાખ્યો હતો.

એવામા સિદ્ધપુરના મહંત ગુજર્વા. તેના બે ચેલા ગાદી વાસ્તે માહોમાહે લડ્યા તેથી એક ચેલો રાજભારથી બહારવટે નીકળીને સુરજમલજીને જઇને મળ્યો, અને તેણે પોતાનું નામ ફેરવીને રજપૂતનો વેશ રાખ્યો. તેણે સુરજમલજીને કહ્યું જે તમે મારી સહાય કરો અને તમારૂં તમામ ખર્ચ હું આપીશ. પછી તેઓ મળીને સિદ્ધપુર પરગણામા હુટફાટ કરવા લાગ્યા.

એક સમયે અદ્ધર સ્વારો લઇને સિદ્ધપુરને પાદર સરસ્વતી નદીને કાંઠે ઉતર્યા ત્યાં ઝસોઈ કરાનીને જમ્યા, અને મેઇ લોક પૂછે કે ક્યાનાં સ્વારો છે ? ત્યારે કહે કે કુકરીઆના છીએ અને પાવણપુર પરગણાના વડગામના દિવાનજી ગુજરી ગયા છે, તેના લોકિકે જમએ છીએ. (એવામા તે ગુજર્વા હતા.)

પછી સાજ પડી ત્યારે બધા સ્વારો બજાગમા ગયા અને ત્યાંના નગરોએ પકડવો હતો, પણ તે તો મળ્યો નહીં. અને લખુ શેડ

નામનો વાલીએ એ લાખ રૂપિયાની આચારી દનો નેની કુદાને જઈને
ગુમાસ્તાને પૂછ્યું જે લખ મેં ક્યા છે ? ત્યારે ગુમાસ્તા કહ્યું જે
તમારે શ કામ છે ? ત્યારે કહ્યું કે અમારે દુદી વગાવવી છે ગુમાસ્તા
કહ્યું કે દુદી તાવો તેના રૂપિયા અને આપીએ, અને મેં તો મેદી
ઉપર વળી કહ્યું એ ! છે મને પડી દિવસ આપમે તો ચોરી
આદારની વખત થઈ નય.

પડી તે મારો ઘોડેથી ઉતરીને મેદી ઉપર ગયા અને ફરને
મારી પાડીને હડે ઉતાર્યો. પડી ધીંગણ કુપાવને તે મેદને પોતાના
ખોળામાં ઘોડા ઉપર ધામના બાગની પેઠે લીધો.

તે મને બાળકમાં જમાણસ થઈ ગઈ. પણ તેને લઈને નામ
તે દગવાળે આન્યા ત્યા દગવાળ દગવાળે મધ કઠો દનો, તેને ગાગ
દને લાવતું દેવડે તત્વાર ઉમામી, એટલે તેણે દગવાળે ઉપાડ્યો.
ત્યાથી નાઈને હિં પામે ગામ આડું છે ત્યાના કુગરમાં આન્યા
અને મિદ્ધુગમાંથી ગાયકવાડી થાણ વગરે અન્યુ તે પછવાડે પછવાડે
આવતું હતું, પણ તેઓને શિગપાવની કે દનામ મગવાની આચારી
નહોતી તેથી ધામવાળાઓ માથે લગ્ન કઠવાની તેમની ઈચ્છા
નહોતી તેથી તેઓ આડા મુઠ્ઠી આવીને પાછા ગયા.

મુગરમન ત્યા એ દહાડે ગઈને અને ખીજે દહાડે છુ આના
કુગરમાં રહીને પાનવરે ગયા ત્યા લખ રોડે કહ્યું જે તમે મને કુખ
દેશો નહિ, અને મારે દૂધ સાકર તથા નોખા ખાવા ભેંષરો અને
અને પનગ તથા ગાદા ભેંષરો, તે આપો અને દું ચિદી લખી
આપુ, તે લઈ જઈને મધ સહેરમાં વગાવના મોકલો તો તેના રૂપિયા
મગરો અને મને છોડી મૂક તો જેટલો માગો તેટલો દડ આપુ.

ત્યારે તેણે કહ્યું જે અમારે દડ ભેંષરો નથી અમારે તો આ
ગોસાઈનું કામ ગાયકવાડ મરકાના હાથમાં અને તમારું કામ
અંગેર સરકાના હાથમાં છે મેં કહ્યું એમાં મારો કંઈ ઉપાય નથી
ત્યારે મુગરમન કહ્યું જે તે કામ પાંચ પડે ત્યા મુઠ્ઠી તમારે અહીં

રહેલું પડશે. વળી બીજા શાહુકારને પણ પકડી લાવશું. પછી સૌ ખરચી વાસ્તે હુંડી લખી આપી, તે વડાવીને રૂપેયા લાવ્યા.

પછી સિદ્ધપુરના મહાજનોએ વડોદરા અરજી કરી જે શાહુકાર પકડાયો છે તેની ખબર હો, નહીં તો કોઈ બીજાને પકડી જશે તો અમે સૌ સિદ્ધપુરમાંથી હિયાળા ભરીશું.

એ અરજી સાંભળીને ગાયકવાડ સરકારે વડોદરાના રેસીડન્ટ મી. આલ્ટરામ સાહેબને અરજ કરી જે, મહીકાંડાવાળા અમારા શાહુકારને પકડી ગયા છે, તે તમે અપાવો. પછી તે સાહેબે મુંબઈ સરકારમાં લખ્યું. ત્યારે શાહુકારોએ (સરકારે) સાહેબને સાદરે મોકલ્યા. તેઓએ સાદરે આવીને, પછી ઈડર જઈને સઘળા બહારવટીયાઓને જમાન તથા બાંહેધરી આપીને તેડાવ્યા અને કહ્યું જે તમારા સર્વ ગુન્દા માફ છે.

પછી સુરજમલજી આવીને હાજર થયા. તેઓને જઈને સાહેબે કહ્યું જે તમે હાથમાંથી તલવાર નાંખી દો. એટલે સુરજમલજીએ તલવાર નાંખી દીધી. પછી સુરજમલજીએ કહ્યું જે મારા સરખંધી લોકો પગાર વાસ્તે મને બહુ નડશે, તથા મારે ખાવા અનાજ નથી તેનો બંદોબસ્ત થવો જાઈએ.

પછી સાહેબે તેમના ગામ નવું ગામ તથા કાનપર એ જે હવાલે કર્યા અને દર સ્વારનો પગાર માસ ૧ નો રૂ. ૧૦) લેખે વીસ સ્વારોનો બંદોબસ્ત કરી આપીને, ઈડર દરબારની વતી ગામ બીલોડાના યાજુદારની નોકરી સુરજમલજીને આપી, અને મકરાણી, આરખી તથા સિપાઇઓ વગેરેનો જે પગાર ચડ્યો હતો, તેઓને એસો વગેરે દોર હતાં તે ખંડી આપ્યાં. તેમાં રૂ. ૧૦૦) ને ઢેકાણે દશથી ચૂકાદો કર્યો. બંદુક પણ ખંડી આપીને વિદાય કર્યાં.

સુરજમલજી સાથે તેના જીલ્લાલનો જે વખતમાં હતા તેઓને તેઓનાં ગામ સોંપ્યાં. એ જ રીતે અહમદનગરના તથા રૂપાલ વગેરેના ઠાકોરોના ગુન્દા માફ કરીને બાંદ(ન) આપીને તેડાવીને, તેઓનાં

ગામ હવાશે કર્યા તથા સર્વ પ્રકારે સમાધાની કરીને કહ્યું જે હવેથી સરકારના સામર્થ્ય રહેજો

એ સમયે મી વાલેપ સાહેબ પણ સાથે હતા પત્ની લાખુ શેઠને સિદ્ધપુર મોકલ્યા અખેચદ રાને તેને ઘેર મોકલ્યા જેને ખાવે સુરજમલજીને કહ્યું જે મારું તમે કાઈ કર્યું નહીં પણ ખાવે વડોદરે જઈને ગાયકવાડ સરકારને ફરિયાદ કરી ત્યારે ગાયકવાડે તે ખાવાને છ મહીના સુધી ઝેદમા રાખ્યો પછી ખાવે કાંઈ નજરાણું કર્યું, એટલે તેને પોતાના ગુરૂની ગાદી મળ્યાનો હુકમ મળ્યો. તે રાજ-ભાગ્યી હાલ સુધી એ ગાદીએ વિદ્યમાન છે તેની પાસે પાંચ લાખ રૂપિયા કહેવાય છે

આઉટરામ સાહેબ મહીકાદાનો સારો બદોબસ્ત કરીને વડોદરે ગયા એ બદોબસ્ત સંવત્ ૧૮૯૩ માં થયો તે સમયે સાદરાના પોલીમિકમ એજન્ટ મી અર્સકીન સાહેબ હતા, અને તેઓના આસીસ્ટન્ટ વાલે (૫) સાહેબ હતા

પછી સુરજમલજીના પિતા જલમમલજી સંવત્ ૧૮૮૪ ના બાદરવામાં ગુજર્ણી તેથી મુટેડી પટો સુરજમલજીને મળ્યો અને તેમના બાઈ શેરસંધજી ગોતા તથા રતનપરમા રથા તે શેરસંધજી સંવત્ ૧૮૯૬ ની સાલમાં ગુજર્ણી તેનો દીકરો એક હમીરસંધજી હાલ વર્ષ ૨૦ ની ઉંમરમાં છે અને સુરજમલજીને દીકરો એક અમ્ર (ઉદ્ર) બાણજી ઉમર વર્ષ અડીનો છે

ઉપરના ઇતિહાસની પૂરવણી.

સવત્ ૧૮૯૦ માં જ્યારે સુરજમલજી પોતાના બાપથી રીસા-ધને મોજે કુવાવમાં રહેતા હતા, ત્યારે ગાડીઓલના દાકોર ગલાબ-સંધજીના કુવરો ૪, તેમાં બે કુવરો ચડુવાણી રાણીના ગધનાયસંધજી તથા ખુમાણસંધજી અને વાલેલી રાણીના આણદમંપજી હતા

તે ગલાખસંઘજીનું ચઢવાણી રાણી ઉપર મન નહોતું. તેથી તેને ઠાંધ આજીવિકા મળ્યાથી તે બાઈ પોતાના બે કુંવરોને લઈને રીસા-ધને વડોદરાના ખત્યા જમાઈનું ગામ લાદરદી ઈડર જીલ્લામાં છે, ત્યાં જઈને આઠ મહીના સુધી રહીને, પછી ઈડર જીલ્લામાં ચાલતું ગામ તશીયું છે, ત્યાં જઈને છ મહીના રહ્યાં. પણ તેના ધણીએ તેની આજીવિકાનો ઠાંધ જાહેરસ્ત કયો નહિ, ત્યારે તે બાઈએ ઈડર-માં આવીને મહારાજ ગંભીરસંઘજીને સ્વરજ કરી. તેથી મહારાજે જઈને ગાંડીઓલને પાદર મુકામ કયો અને ઈકારને બોધાવીને ધણી કપડા દીધા અને આજીવિકાનો જાહેરસ્ત કરાવી આપ્યો.

પણ દરબાર પાછા ઈડર પધાર્યા, એટલે તે જાહેરસ્ત વડી ગયો. તેથી તે બાઈ વળી રીસાધને મોજે ભૂતીયું ગામ છે ત્યાં ગયાં, પછી કુંવર રધનાયસંઘજી કુવાવે જઈને સુરજમલજીને મળ્યા. તે રધનાયસંઘની ઉમ્મર બાવીસ વર્ષની હતી. ત્યારે સુરજમલજીએ સલાહ આપી કે તમે તમારા બાપને કાંઈ નુકસાન કરશો ત્યારે તે માનશે.

એ ગુલાખસંઘજીને સુરજમલજીના પિતા સાથે દોસ્તી હતી અને એ કુંવરોને સુરજમલજી સાથે દોસ્તી હતી.

પછી કુંવરે સિરખી રાખવા માંડ્યા. એ સમે ગાંડીઓલનો ભાયાત દિંદુજ તે ગુલાખસંઘજીથી વખે હતા અને રધનાયસંઘજીએ એવી તદખીર કરી કે પોતાના એક બે માણસોને ગાંડીઓલને પાદર મોકલીને ત્યાંના કણુખીના લુગડાં ખેંચી લીધાં, એટલે દિંદુ જીનના શકથી ગાંડીઓલના બધા સરખંધીઓ તે તરફ ચડ્યા.

એટલે ખીજ તરફથી રધનાયસંઘજી પોતાના ચાળીસ સરખંધી સહિત તે ગામમાં પેઠા. તે સમે ગુલાખસંઘજી ખાસે ગેનજી ભાટી નોકર હતો, તે સામો લડીને મૂંઝો. તેણે કટલાએકને જખમી કર્યા અને ગુલાખસંઘજીનો દાય ઠોડી કપાઈ પડ્યો તથા કપાળમાં જખમ થાએ.

પછી લગ્ન બંધ રહી અને રાણીએ દગ્ગમને બોલાવીને પાટો બંધાવ્યો, સોડોએ કુંવરને દપડો દીધો. બીજે દહાડે મવારમાં મુટેડીથી દાકાર જાવમંધજી તથા કુકડીઆના કુંવર પ્રતાપસંધજી અને ઇડરના કારભારી લખજી પંચોળી વગેરે આવ્યા, અને કુંવરે (ન) કશું જો દેવે તું અડીથી નાસી જ, નહીં તો તોપો મંગાવીને તારૂં ગામ ઉઘાડી દેશું, અને તને મારીશું.

પછી પંચાન કરી તેને બરવાવ ગામ આપ્યું. પછી તે કબીસો લઈને ત્યાં ગયા, પછી દાકાર ગજાજસંધજી સંવત્ ૧૮૬૨ માં પડ્યા; ત્યારે રધનાથસંધજી તથા ખુમાલુમંધજી ગાદીઓલમા ગયા અને વાધેડીજીના બે કુંવરોને મોજે બરવાવ આપ્યું. તે રધનાથમંધજી સંવત્ ૧૮૬૩ માં પડ્યા; ત્યારથી ખુમાલુમંધજી ગાદીએ છે.

મુરજમજી સંવત્ ૧૮૬૨ માં વખે હતો, ત્યારે દાકાર જમજમસંધજીનો કારભારી મેડતીઆ શેરજી મુરનાજી ગામ દેસોલમાં પોતાને સાસરે ગયો હતો, તે મુરજમજીનો ભરોમો રાખનો નહોતો, પણ મુરજમજીનો બારગીર લાલજી દેવડાનો ભરોમો રાખનો હતો કે, એ અને મારજો નહોતો. તે લાલજીને મુરજમજીએ કશું જો તું જઈને શેરજીને માગ; ત્યારે તે લાલજીએ ના પાડી.

પછી તેને મુટેડીનો કારભાર આપવાની લાલજી આપીને તે વાત કબીસે કરાવીને દેસોલે મોકલ્યો. તેણે જઈને માગને પાદર ઉતારો કંથો, અને ત્યાં મગવા સાફ શેરજીને બોલાવ્યો; ત્યારે તેને લાલજીનો ભરોમો હતો, તેથી તેને મગવા તે ગયો, ત્યારે શેરજીએ તેને કમુઓ પાથો. પછી વાતો કરતા તરવાડો (તથાગ) ઉવાડીને મારી નાખ્યો, તે સમે શેરજી સાથે બે ચાર માણમો હતાં. તે એટલા સાફ જો લાલજીને વાસ્તે રોટલા કરાવીને મંગાવ્યા હતા.

સોરઠા-જે તું વંધવ જાણ રહ્યો ચાંધી રાજદો;

ઝમર વાધો માળ દીધો લાલા દેવદા ! ૧

અર્થ:—જેણે તને લાઈ જાણીને સારી રાખદી બાધી, તેને આખી ઉમરનો કાળો વાધો ધાવીને, ઓ લાલા દેવડા! તેં આપ્યાં. ૧

કરે ન પડી કોઈ દેવ હથ મારો હુઓ;
શર ઉપર શીરોદ ઢાંચી લાલા દેવડા!

૨

અર્થ:—એવું કોઈ કરે નહિ, જે હેતુ યમને હાથ મારનાર
થયો પણ તારા માયા ઉપર શરિર્ધ હતી; તે તેં એ લાલા દેવડા!
દેખાડી, શીરોધના લોકો વિશ્વાસવાતી હોય છે.

મુટેડીના ચઢવાણોનો ઇતિહાસ પૂરો થયો.

પ્રકરણ ૧૦ મું

ઈડરના પટાવત આંપાવતોનો ઇતિહાસ

જ્યારે મારવાડમાંથી આણ દસંધજ ઈડર આવ્યા, ત્યારે તેઓની
સાથે ૧૧ સરદારો આવ્યા હતા. તેઓના નામ:

- (૧) ૨ ચઢવાણ માનમધજ તથા તેમના કુંવર જોરાવરસંધજ.
૩. ચઢવાણ દેવીદાનજ
૪. જોધા મોકલ શેખમધજ
૫. આંપાવત સવાઈસંધજ
૬. આંપાવત માનસંધજ
૭. આંપાવત પ્રતાપસંધજ
૮. આંપાવત જીવણદાસજ
૯. કુપાવત અમરસંધજ
૧૦. જોતાવત અદેરામજ
૧૧. ઉદાવત સાધસંધજ

તેઓમાંથી ચઢવાણ દેવીદાનજ લગામ કામ આવ્યા અને
જાડીના સરદારોમાંથી આઠ જણને એકએક તાલુકો આપીને આઠ
પટાવત કર્યા. તેમાં ચઢવાણ તે મહારાજના મામા થના હતા અને
ખીજા બધા મહારાજના પિતરાઈ બાઈઓ હતા.

હવે ચાંદરણીના ચાંપાવન સવાઇમંધજી અને મઉના ચાંપાવત પ્રતાપમંધજીના વંશનો ઇતિહાસ લખવો છે, માટે પ્રથમ તેઓની વંશાવળી લખું છું:

૧. પ્રતાપસંધજી
 ૨. મકનમંધજી,
 ૩. કૃતેમંધજી, ખુમાણસંધજી, નવમંધજી
 ૪. અનાડમંધજી, ધીંગમંધજી, સરતાનસંધજી, રતનમંધજી
 ૫. ગોપાળમંધજી, હેમતમંધજી, પુરાણમંધજી છે.
- વાકાનેરમા છે ૨
૬. ભારસંધજી, પરવતમંધજી
 ૭. ગુપ્તામંધજી.

એ પ્રતાપસંધજીને મઉ પટો અને તેમના ભાઈ સવાઇરામજીને ચાંદરણી પટો મળ્યો.

ચાંદરણીના ઠાકોર.

૧. ચાંપાવત સનાઇમંધજી
૨. સુરજમલજી
૩. સખળસંધજી
૪. શામસંધજી તથા માલમસંધજી.

એ સુરજમલજીને મહારાજકુમાર જવાનસંધજીએ મારી નાખ્યા, ત્યારે તેમના કુંવર સખળસંધજી બીકથી નાસીને બહારવટે નીકળ્યા હતા. પછી મહારાજે તેમને મનાવીને પાછા વસાવ્યા, પણ હરસોલ્લ પટાના ગામ ૧૨ મહારાજે તેમની પાસેથી પાછા લીધા.

પછી મહારાજ ગંભીરસંધજીના વખતમા ચાંદરણીના ઠાકોર સખળસંધજી પડ્યા. પછી તેમના બે કુંવરો ચાંદરણીની ગાદી વાસ્તે લડ્યા. કારણ કે શામસંધજીમા દુશિયારી થોડી હતી. તેથી માલમસંધજીએ ગાદીએ બેસવા સારું ટોડો ક્યો. ત્યારે શામસંધજી રીસાઈને વાકાનેર ગયા અને માલમસંધજીએ ટીટાઈમા જઈને ઠાકોર કાનજીને

કહ્યું જે મને તમે ચાંદરણીની ગાદીએ બેસાડો તો હું તમારા કુંવરને ખોબે લખશ. (તે દીટાઇવાળા પશુ ચાંપાવત છે)

ત્યારે હાકોર કનકાજી ચાંદરણીમાં આવીને કેહેવા લાગ્યા જે માલમસંઘજી ગાદીએ બેસરો. ત્યારે વાંકાનેરના હાકોર ધીરજીએ આવીને કહ્યું જે શામસંઘજી દીવાલત છે, માટે તે ગાદીએ બેસરો. (એ ધીરજી મહિના ચાંપાવતના ભાષાત હતા.)

પછી તે બંને હાકોરો પરસ્પર વાદ કરીને પોતાને ગામે ગયા. એ વાત મંવત્ ૧૮૬૦ માં બની. તે પછી દીટાઇના હાકોર કનકાજી ૫૦૦ સરબંધીઓ લઇને વાંકાનેર ઉપર ગયા; ત્યારે તેની સાથે ધીરજીએ લડાઈ કરી. તેમાં કનકાજીનાં દરબાર માણસો મરાણા.

પછી આસપાસના હાકોરોએ આવીને કહ્યું જે તમે પારકી લડાઈ વાસ્તે શા સાર લડી મરો છો? એમ કહીને સમજાવીને કનકાજીને પાછા વાળ્યા. પશુ તે બંનેના મનમાં પાકું વેર બંધાયું.

વળી ચાંદરણીનો કારભારી રૂબરૂત ભાટી કસજી જે હાલ વિદ્યમાન છે તે મહારાજ મંજીરસંઘજી પાસે આવ્યો અને કહ્યું જે મહારાજ! ચાંદરણીના કુંવરને ગાદીએ બેસાડવા સાર આપ પધારો; ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે ગાદીએ બેસાડવા સાર ધીરજી અને કનકાજી આવ્યા હતા તે શું?

ત્યારે તે કારભારીએ કહ્યું જે આપ ધણી જતા તેઓનાથી ગાદીએ બેસાડાપ નહીં. આપ પધારો ત્યારે જ તેનાથી ગાદીએ બેસાડ. પછી મહારાજે કહ્યું જે ગામ કોટડું (સામળા કોટડું) મને આપો તો હું આવું અને તને હું રીશલી ગામ આપીશ; એવો દિશાસો આપ્યો ત્યારે તેણે શામસંઘજીની સલાહથી મોજે કોટડું મહારાજને લખી આપ્યું.

પછી મહારાજે ત્યાં જઈને દીવાલત કુંવર શામસંઘજીને ગાદીએ બેસાડ્યો, તથાતે બંધાવી અને પેલા ચાંદરણીના કારભારીને મહારાજે ગામ આપવાનું કહ્યું હતું તે તો આપ્યું નહિ. ચાંદરણીના દટાયા કુંવરને તેના ભાગનું એક ગામ આપ્યું.

પ્રકરણ ૧૧ સું

મહિના ચાંપાવતનો ઇતિહાસ

પ્રતાપમંદ્યજીના પુત્ર મકનમંદ્યજી અને તેના પુત્ર હતેચંદ્રજી તથા ખુમાણમંદ્યજી, એ ખુમાણમંદ્યજીએ મહારાજ ગંભીરમંદ્યજીની સારી સ્થાકરી કરી હતી. ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે તને વંધારવાની મારી ધણી મરજી છે; પણ હું ત્યારે તને વંધારીશ ત્યારે તું મારા સામે લડવા ઉડીશ, એવો મને અંદેશો રહે છે.

ત્યારે ખુમાણમંદ્યજીએ કહ્યું જે હું આપના સામે કદિ તસ્વાર પકડીશ નહિ; એ વાતના તેણે સમ ખાધા. ત્યારે મહારાજે વાંકાનેર ગામ તથા મોજે ખરવાડામાં ત્રીજો ભાગ અને મોજે વંઝણપર એટલા ગામો તેને આપ્યાં; તથા તે કચેરીમાં આવે ત્યારે મહારાજ તેને ઉભા થઇને મગે, એવો એક મોટો કરમ અધિકાર આપ્યો. (આઠે પટાવોને ચઢના ઉતરતા એવા અધિકાર આપેલા છે.)

પછી ખારોટજી અંદરમંદ્યજી ગુજરાત ત્યારે તેને વંશ નહોતો. માટે તેનું સર્પિદી શ્રાદ્ધ વગેરે ક્રિયા મહારાજ ગંભીરમંદ્યજીએ પોતે કરી, અને તેનું ગામ જેપદ મહારાજે લીધું. વળી ગામ પાનોલ, રોડીઆ (ચારણ) ખારોટનો પણ વંશ ગયો, તેની વિધવાઓ બે માસુ વડું હતી. તેમા એક એલુખાઇ અને ખીજી દત્તમાઈ હતી, તે માસુની ઉમ્મર પચ્ચાસ વર્ષની અને વડુંની પાત્રીશ વર્ષની હતી.

તે બાઇઓએ પોતાના કુટુંબી બે જણ મારવાડામાંથી કમાવા સારૂ આવેલા તેઓને પોતાને ઘેર રાખ્યા, પછી તેઓને પરણાવ્યા અને તે બંને જણ વચ્ચે મોજે પાનોલનો છદો ભાગ લખી આપીને જૂદા રાખ્યા. પણ તે આખા ગામની આચાર્યી તે બંને બાઇઓએ તે બાઇને મારી નાંખવાનો વિચાર કર્યો. એલુખાઇની ઉમ્મર ૭૫ વર્ષની તથા દત્તમાઇની ઉમ્મર વર્ષ ૬૦ ની થઈ હતી. તેઓને મારવા સારૂ પેલા બંને જણ કટારીઓ લઇને આવ્યા. તેઓનાં નામ ગમજી તથા લાલજી હતાં.

તે સાસુને મારી નાંખી, એટલે વહુ નાકી, તે ઘણી મુશ્કેલીથી ધંધરમાં આવી અને તેણે મહારાજ મંલીરસંઘજી પાસે ફરિયાદ કરી. ત્યારે મહારાજે આસપાસનાં ગામોના ચારણોમાંથી મુખ્ય બે જણને કહ્યું જે તમે પાનોલમાં જઈને એ ખુનીઓને કહો જે તમારે પાનોલમાં રહેવું નાહ, એવો તમને દરબારનો હુકમ છે.

પછી તેઓએ જઈને કહ્યું, પણ ખુનીઓએ હુકમ માન્યો નહિ. ત્યારે મહારાજે પોતાના એક એક સરદારને બોલાવીને હુકમ ક્યો જે તમે જઈને એ ખુની ચારણોને મારી નાંખો; અને પાનોલ ખાલસા કરો. ત્યારે તે સરદારોએ જવાબ દીધો જે કહો તો અમારૂં એક એક ગામ આપને હવાલે કરીએ, પણ ચારણને મારવો શોખ નથી; માટે તેનો ગુન્હો માફ કરવો જોઈએ.

પછી મહારાજે બે દબાર રૂપિયા ખરચીને સિંધના હૈદાબાદથી પચાસ હજારસીઓ લેાડાવ્યા. તે આવીને હાજર થયા, ત્યારે બધા સરદારોએ તથા બીજાં માણસોએ મહારાજને વાર્તા, પણ મહારાજે માન્યું નહિ.

ત્યારે વાકાનેરના દાદર ખુમાણસંઘજીને સહુએ કહ્યું જે તમારા ઉપર મહારાજની અંખૂર્ણ મહેરબાની છે, વાસ્તે તમે જઈને સારી પેઠે કહો તો જરૂર ચારણનો ખત્યાવ થાય. પછી ખુમાણસંઘજીએ આવીને મહારાજને અરજ કરીને કહ્યું જે મહેરબાની કરીને આ ચારણોનો ગુન્હો માફ કરવો જોઈએ, ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે તે વાત હું માનીશ નહિ. પછી ખુમાણસંઘજીએ કહ્યું જે હવે હું કાઠી વખત આપને અરજ કરવા આવનાર નથી. મહારાજે કહ્યું કે તારી મરજી હોય તો આવજે, નહિ તો આવીશ નહિ.

તે ઉપરથી દુઃખ લાગ્યાથી ખુમાણસંઘજી ત્યાંથી ઉઠીને તરત ઘેર ગયા. પછી મહારાજે ચારણોને મારવા દબારીઓને મોકલ્યા. તે વાનને ખુનીઓએ જળપાથી, રામજીએ પોતાની દીકરી આડ વર્ગની હતી તેનું માથું કાપ્યું, તથા તેનો દીકરો જ વર્ગનો હતો તેનું માથું કાપ્યું; અને બે દબારીને તથાચી મારી નાંખ્યા.

પછી તે રામજીએ પોતાના બે પગના કણા, પિંડીઓ તથા ઝાંધો ફાડી અને ચાર દેકણે હાથ ઉપર જખમ કર્યા, પેટ વીંધ્યું, ગળું વીંધ્યું અને મોઝા ચુકણા બે ઘાવ્યાં. અને તેનો સમરો પોતાને હાથે માથું કાપીને મૂક્યો.

એ વાત આશરે સંવત ૧૮૬૭ માં બની. અમજીનો ભાઈ લાલજી પરગામ ગયો હતો તે બચ્ચો.

પછી હામસીઓ પાછા ઈંડરમાં આવ્યા અને પેલા ભાવજીએ શરિષ્ઠ તથા લુણાવાડા વગેરેના પોતાના નાતીયા ૫૦૦ એકડા કર્યા અને ધરણું કરીને ઈંડર આવ્યા. ત્યારે મદારાજે પોતાની પાસેના ચાગણને મોકલીને ધરણું વેગવી નાખ્યું.

એ ચાગણ મૂઆથી દુખ માનીને દાંત્રાગ ખુમાણમંધજી દિમાજે મરવા આવ્યા. ત્યારે મદારાજે જઈને ખુમાણસંધજીને વાકાનેરમાં રાખ્યા, તેઓ પોતાના સરદારો સહિત ગયા હતા અને ઘણી મહેનત કરી પણ ખુમાણમંધજીએ માન્યું નહિ.

મદારાજે કહ્યું જે અમજી ચાગણ મૂક્યો તે વાતે જતા હો તો તેના વારસને પાનોત માટે વડાલી જેવું મોટું ગામ આપુ. ત્યારે ખુમાણસંધજીએ કહ્યું જે હું અગળ કંવા આવ્યો હતો તે વખતે માન્યું હોત તો હું ગદેત. પણ હવે કરોડ ઉપામ કરે તો પણ હું ગદેનાર નથી.

સંવત ૧૮૬૮ માં ખુમાણમંધજી વાકાનેરથી આવ્યા, ત્યારે તેમની માથે અગિયાર માણમો દિમાજે ગળવા સાર આવ્યા, તે સમયે તેમની દકગણીઓ તથા મામની રેશન ઘણી દિવગીર થઈ.

મદારાજ ગંબીરસંધજીએ છેલ્લીવાગ ગ્તામાં આડા થઈને કહ્યું જે હું તાગ આગળ પાંચડી ઉતારીશ, ત્યારે ખુમાણમંધજીએ સમજાવેને કહ્યું જે તમે પાંચડી ઉતારશો તો હું મારું માથું આપની આગળ મુકીશ. પછી મદારાજ કાંઈ બોલી શક્યા નહિ.

તે સમે ખુમાણુમંધજીએ માથે લગવું લુગડું ખાંધું હતું અને હથિયાર વિના અને સોટી એક રૂપાના તારે વીંટેલી હાથમાં હતી. એ ઘોડે ચઢ્યા હતા. તેઓની સાથે કોઈ સખા મિત્ર, ચાકર વગેરે થઈને ૧૧ જણુ હતા. તેમાં મોજે વાવડીના એક બીલ હતો. તેને વાવડીના બીલોએ દુન્ય દીધુ હતું, માટે તે કહેતો હતો કે હું હિમાળે ગયતા પ્રભુ પાસે માગીશ કે હું ચાલરણીના ઠાકોર થાઉં, અને એ વાવડીના બીલોને માફ. તે સિવાયના બીજા લોકોને ગોસોકપ્રાપ્તિ કરવી હતી. પછી તેઓ ગયા. એ પ્રસંગનું આ ગીત છે.

ગીત

પારાશર વ્યાસ કે શુક પોતે, આને જાણા સંત અમત;
વૈકુંઠનાથ તેણે પાવડીડ, વાણ તલે ચલુધ્યો ચપવત. ૧

અર્થ:—ખુમાણુમંધજી પોતે જ પારાશર કે વ્યાસ કે શુકદેવ હશે? અસત્ત મોટા મંત્ર પુરુષો અપાર થઈ ગયા. તેની પેઠે વૈકુંઠનાથના ચરણમાં આપાવતનું ચિત્ત વળ્યુ. ૧.

ગોપીચંદ્ર ભરથરી ગોરસ, સખ સાથ કે વાત સુણી;
દુણીજકે નરદેહ ન ધાર્યા, ધાર્યા ગોકુલનાથ ધણી. ૨

અર્થ:—વળી રાજા ગોપીચંદ્ર, ભરથરી અને ગોરખનાથ જેવા સિદ્ધ અને સાધકે તે વાત સાંભળ્યા, જેણે દુનિયામાં નરદેહ મનમાં ધાર્યો નહિ, પણ ગોવોકનાથને સ્વામી મનમાં ધાર્યા. ૨.

જનક ન દેહને પરીચિત જોતાં, નરેંદ્ર જુદા રાજસ નહિ;
મમતા માંહિ ન લાગ્યો જે મન, મન લાગ્યો મોલોક મહીં ૩

અર્થ:—જનક વિદેહી અને પરીક્ષિત જોતા ચૂડાજીના વંશના જેવા તેઓના જરા નહિ; જેનું મન મમતામાં લાગ્યું નહિ, કેવળ ગોસોકમાં જ મન લાગ્યું. ૩.

પાપ ઉતારણ કૈંક ચઢ્યા પહો, જગજગ ગિરસર કલંક જુઓ;
સો ચઢતાં સૂમાયદ ત્યાગય, હિમાચલ નકલંક જુઓ. ૪

અર્થ:—કેટલાક રાજા પાપ છિન્ન કરી દિમાળા ઉપર ચઢ્યા, તેથી જુગોજુગ તે પરને માથે કલંક લાગેલું, તેમાં મેટા

ત્યાગી ખુમાણસંઘ ! તારા ચઢવાથી હામાયજ કલંકે વિનાનો થયો,
પવિત્ર થયો. ૪.

એ ખુમાણસંઘજીના કુંવર ઉમ્મર વર્ષ ૨૦ ના હતા, તેને
વાંકાનેરની દકસત મળી અને તે મહારાજ કુમાર ઉમેદસંઘજીની ચાકરી-
મા રહ્યા. તેમણે મહેરબાન થઈને ગામ ઘોળવાણી આપ્યું તથા
ઘોડે નોખન આપી.

વાંકાનેરના દાદર ઉપર મહારાજ ગંભીરસંઘજીની મહેરબાની
હતી, તેનું કાગણુ જે ન્યારે પોળના રાવજી રતનસંઘજી સુધી, ઈંડરની
ગાદીનો દાવો કરીને, ઈંડર જીંધામાં લૂંટફાટ કરતા હતા; તેઓએ
ધણા ગામ લૂંટ્યા, માર્યા, ખાળ્યા. ત્યારે મહારાજે મનમાં ધાર્યું, જે
એક વાર પોણા મારવી.

પછી મંવત્ ૧૮૬૪ મા બેંદુકદાર સરખધી છ હજાર રાખ્યા
અને પોતાના સરવે મરદારીને બોલાવ્યા. તે સમે મહારાજના કાર-
ભારી ઉંડણીના દાકો નાદસંઘજી હતા પછી મહારાજે ફાજ સુધાં
જઈને ઉંડણીને પાદર મુકામ કર્યો. પછી વડાલીએ ગયા. ત્યાંસુધી
ઢાઈને એ વાતની ખબર પડવા દીધી નહિ, જે પોલ્યો ઉપર ચડાઈ
છે. પછી પોલ્યોની આણી તરફ જે ગાઉ ઉપર પોલ્યોનો એક
દરવાજો છે, ત્યાં જઈને મુકામ કર્યો.

એ સ્વારી આવવાની હતી તેવામા પોલ્યોના રાવજી તથા
તેમના સરદારો જે મોહનપગ, ઘોરવાડા, વગેરેના રહેવરો તથા પોશીના
દેસોસ વગેરેના વાવેલા તથા પાલ્ખના રાઠોડ, એ સર્વેમા જસુસો
ખબર રાખવા સાર પરખણામા ફરતા હતા. તેઓએ જઈને પોતપોતાના
ધણીને ખબર કરી. એટલે તે સદુ સાવચેત થયા. અને પોળના
રાવજી પણ ધડવાને તૈયાર હતા.

પોળમાં પેસવાનો રસ્તો એવો છે કે ઉગમણી આથમણી નદી
વહે છે. તે ઉભી નદીમા ચાલીને પોળના જે દરવાજામા જવાય છે.
એ રીતે પોળ વચ્ચે નદી છે, અને જવા આવવાનો રસ્તો એટલો જ
છે. શિવાય ચારે તરફ મોટા પડાડો છે. તે ઉપર હાયાળા થોર છે.

તે બને દરવાજે રાવજીએ ભંતિ ચણાવીને રસ્તો બંધ કર્યો અને મદારાજનો કાઈ આદમી નજરે પડે તો તેને યોગાથી મારી નાંખતા હતા. એ રીતે મદારાજના ચાળાસ માણસો મુખ્યાં અને મદારાજે ચાર મહીના સુધી મુકામ રાખ્યો, પણ કશો ઉપાય આવ્યો નહિ. ત્યારે ધણી દિવસોની ઉપજ.

પછી કુષાવતોએ વિચારીને આસપાસના બીસોને બોલાવ્યા અને ચારસોં જોડ સોનાના કડા કરાવીને બીવોને વહેંચી આપ્યાં. પછી કહ્યું જે પોળામા જવાબ એવો રસ્તો બતાવે. ત્યારે બીસે કહ્યું જે બીજો કયામ રસ્તો નથી, પણ પોળાથી દખણાદો ડુંગર છે. ધમગવાની નીસરણી મૂકીને એકેક આદમી અહીંવાર વિના ચઢે તો ધણી મુશ્કેલીથી ચઢી શકે એવું છે. (આ રસ્તાની ગવજીને ખબર હોત તો ત્યાં પણ જાવતો રાખત).

પછી નીસરણી લાપીને મેલી અને મદારાજ તે ઠંકારો આવીને ઉભા રહ્યા. અને એકે એકે સિરબધીઓને તથા મરદારોને ચઢાવ્યા. એ વખતે બધા સરદારોના મનમા એવું હતું કે કુષાવત ઉપર મદારાજ ધણી મહેરબાની ગણે છે, માટે તેઓ આગળ યઇને આ કામ બગાડશે, આપણે કાઈ જરૂર નથી.

તે સમયે આપાવનોએ મળીને ધરમેજા વિચાર કર્યો જે આપણા જાઇને ટાકાદુકાના ઠાંકારે માર્યો હતો; તે હાલ રાવજી પાસે છે, માટે તે વેર લેવાની આ વખત છે. એમ વિચારીને કુષાવત મજસઘજી તથા દરજ્જાસંઘજીની પછવાડે આપાવત ધીરજ વગેરે આવ્યા, અને ઠંક પોળો પાસે જઈને આરબોને કહ્યું જે મારફો બગાડ્યો તથા બંદુકોના ભડાકા કર્યો. ત્યારે રાવજી કમીલા સુધા નાસીને ડુંગર ઉપર ચઢી ગયા, અને તેઓના મોરચાવાળા પણ નાસી ગયા.

ત્યારે મદારાજ પોળામા પધાર્યો. દરખાસ્ત. ગાદીતકીયો નંખાવીને જિરાબ્યા, ચમર ચવા લાગ્યું. એ રીતે માસ ૧ સુધી ત્યાં રહ્યા અને મનમા એવું હતું કે કમીયા તેજાની અતી મહેનું.

પંચ રાવજીએ ઈડર જીજ્ઞાનાં ગામ દરરાજ મારવા માંખ્યાં. ત્યારે સરદારોએ મહારાજને કહ્યું જે આપણે પોતો લીધી, આખર વધારી, મારે હવે આ દરબાર સિવાય ગામનાં ઘર બાળી નાંખીને ઈડર જઈએ તો. ઠીક, નહીં તો રાવજી ઈડરમાં પેશી જશે.

પછી મહારાજે તેવી રીતે કર્યું અને ત્યાંથી મુકામ ઉપાડીને ઈડર જીજ્ઞાના બીલોડા ગામમાં આવ્યા. ત્યાં સરખધીઓએ પોતાનો જે ત્રણ મહીનાનો પગાર ચડેસો તે ભેગાની ઉતાવળ કરી અને જે દહાડા સુધી મહારાજને હોડા પીવા દીધો નહીં તથા ખાવા દીધું નહીં.

પછી મહારાજે તેઓને દિવાસો આપીને તમામ ખાત્રસાનાં ગામોના પટેસોને બીલોડે બોલાવ્યા અને કહ્યું જે તમે અમારાં ગામોની બધી પેદાશ ખાઈ જાઓ છો અને અમને થોડી દેખાડો છો, મારે આ સરખધીઓએ મને રોક્યો છે, તેનો કાંઈ ઉપાય કરો. ત્યારે પટેસોએ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે ખુશીથી દંડ આપ્યો.

મોજે ગજેડાના પટેસે ત્રીશ હજાર રૂપૈયા દંડના આપ્યા. એ રીતે ત્રણ લાખ રૂપૈયા ભેગા થયા. તેથી સરખધીઓના પગાર ચૂકવતાં એક લાખ રૂપૈયા વધ્યા, તે ઈડરને ખજાને નાંખ્યા; અને મહારાજ ઈડરમાં પધાયો. ઉપર લખેલી સ્વારીમાં અંપાવનોએ સારી આકરી કરી હતી, તેથી મહારાજની તેઓના ઉપર મહેરબાની હતી.

વળા એવામાં સિંધના સિંધીઓની ૫૦૦૦) માણસોની ફોજે આવીને, ડુંગરપર લીધું અને ત્યાંના રાવજી રાવતસંઘજીને પકડીને મેનામાં બેસાડીને પોતાની ફોજ સાથે ફેરવતા હતા.

ત્યાંથી વાંસવાડા ઉપર ગયા. ત્યાં ઘણી લડાઈ ચર્ષ, અને બંને તરફનાં કેટલાંએક માણસો મૂક્યાં. અને વાંસવાડાનાં કેટલાંએ ગામો તેઓએ દબાવ્યાં. ત્યારે વાંસવાડાના પટાવત મોજે ઘડના હાકોર ચંદુવણ અરજણસંઘજીએ ફોજ ભેગા કરીને એ સિંધીઓને મારી કાઢ્યા. એ લડાઈ પાંચ વર્ષ સુધી ચાલી હતી. ત્યારે અરજણ-

સંઘજીના સરખંધીઓનો પમાર ચઢી ગયો. તે આવવા માગ્યો નહિ, ત્યારે અરજીસંઘજીએ ફોજ સુધાં લુણાવાડા ઉપર જઈને ત્યાંની ખંડણી લીધી. તથા વડાશીણોલની ખંડણી લીધી.

પછી ઇરવાડા ઉપર આવવા લાગ્યા. તે મોજે પાડ ઉપર આવ્યા. તે સમે પાવવાળા સાથે વાકાનેરના ધીરજીને અદાવત હતી અને અરજીસંઘજી સાથે ધીરજીને દોરતી હતી. તેથી ધીરજી જઈને અરજીસંઘજીને મળ્યા અને કહ્યું જે મોજે ટોડડાવાળા ઠાકોર પહાડજી બારી સાથે અમારે વેર છે, માટે તેને મારો તો તમને અમે પાચ હજાર રૂપૈયા આપીએ.

તે વાત અરજીસંઘજીએ કળવ કરી. પણ તે ટોડડા સાથે ધીરજીને દોરતી હતી, તેણે મનાઈ કરી. પણ અરજીસંઘજીએ માન્યું નહિ, ત્યારે ધીરજી રીસાઈને ચાલી નીકળ્યા. અને કહ્યું જે હું જઈને ટોડડામા બેસું છું; તમે મારા સામા લડવાને વહેલા આવજો. એમ કહીને તે ટોડડે ગયા. ત્યારે ટોડડાના ઠાકોરે પણ સરખંધીઓ બેળા કર્યા, તોપણ તે ચોડા લેકો હતા.

પછી ટોડડાના ઠાકોરે ઇરમા જઈને મહારાજ કુમાર ઉમેદ-સંઘજીને કહ્યું જે આ સમે તમે અમારી બરદાસ્ત નહોં કરો તો, અમે ફોજ સાથે લડીને મરીશું અને ટોડડા અરજીસંઘજીને હાથ જશે. ત્યારે કુંવરજી પણ પોતાનો સરખમ લઈને ટોડડે પધાર્યા. તે વાતની ખબર થયાથી પેલી ફોજ પાછી ફરી ગઈ, અને સહુ સહુને ઠેકાણે ગયા.

એ સમે કુંવર ઉમેદસંઘજીની મહેરબાની ધીરજી ઉપર થઈ. એ વાતને ખાસ એક થયો ત્યારે ચાદરહીની ગાદી બાબત ટીટાઈના ઠાકોર કનકાજીને જે ધીરજી સાથે વેર હતું તે સાર કનકાજી ફોજ કરીને વાકાનેર ઉપર ચાલ્યા. ત્યારે સરદારો વચ્ચા પડીને પાછા વાળવા લાગ્યા. તેથી કનકાજી વાંકાનેર ઉપર ગયા નહિ. પણ ધીરજીના દોરતદાર ટોડડાવાળા સાથે લડવા ગયા; ત્યારે ધીરજી ટોડડાવાળા તરફ

ગયા. અને ત્યાં ખૂબ લડાઈ થઈ. તેમા કનકાજીનાં દસ માણસો મૂઆં. પણ ટોડડા ગામ ભેળા ચકણ નહિ. અને કનકાજી પાછા ગયા.

તે વખતનું ગીત છે, પણ તે મને યાદ નથી. ફક્ત તેનું ચરણ નીચે મુજબ યાદ છે.

ટોદડા મારતા પહીં રહો ટોપોયો કુક^૧ ચાકતો ગયો કનકો
પછી કનકાજી દીટાઈમા આવીને ઘણા સરખાધીઓ ભેળા
ક્યાં અને ફરીથી ટોડડા ઉપર ચડાઈ કરી. તે વાત જાણીને ધીરજીએ
મહારાજ કુમાર ઉમેદસ ધજીને ટોડડાની મદદ સાથે તેડાવ્યા. ત્યારે
કુંવરજીને મહારાજ ગંભીરસંઘજીએ ના પાડી; તે પણ તેઓ ગયા.

ત્યારે કનકાજી ફોજ લઈને ટોડડાને પાદર આવ્યા અને તેઓએ
જાણ્યું કે રામનો કુંવર માહી છે, વાસ્તે તેને કાઢી યાય તો ઠીક
નહીં. તેથી દીટાડાને પાદર થઈને મોજે પાલેજ ગયા, અને ત્યાની
જોણ લીધી.

(એ ગામ ઈંડર જલ્લાનું છે, પણ ત્યા જૂદી જૂદી ઠંકરાત છે)
ત્યા જવાનું ખીજું કાઈ કારણ નહોતું, ફક્ત પેટ ભરાવા સાથે
લૂંટવા લાગ્યા હતા. પછી મોજે બોડેલીની વોળ લીધી પછી મોજે
પાટને કુવે જઈને મુકામ કર્યો. અને ત્યાથી મહારાજ કુમાર ઉપર
પત્ર લખ્યો જે આપ તો મારા ધણી છો, માટે તમારે ટોડડામા
રહેવું લાયક નથી. એ તો અમે અને તેઓ સમજીશું. અને જો તમે
મારા સામા લડવા આવશો તો મારા બીસોડા તથા જોળાઓને
આપો નથી અને દુનિયામા મને નીચું જોવરાવશો.

તે પત્રથી પણ કુંવરજીને ઉધટો ગુસ્સો ચડ્યો. એટલે પોતાના
સરખાધીઓ આપીને ધીરજીને કનકાજી સાથે લડવા મોકલ્યા. ત્યારે
ધીરજીના ધરના અઘાર સ્વાર સાથે હતા અને કુંવરજીના ઘોડા ૫૦)
તથા પાળા ૨૦) તેની સાથે હતા. અને કનકાજીની ફોજ ૨૦૦૦)
માણસોની હતી.

એ ફોજના આરમોનો જમાદાર ઘોડી ફેરવતો હતો તેનું નામ અન્નારખાન હતું તેના સામી ધીંગળના માણુમોએ ગોળા મારી. તે આરખની ઘોડીને વાગ્યાથી તે મરી ગઈ તે માત આરખે જઈને કનકાજીને કહી અને કહ્યું જે હવે અમે કુવરજી સાથે લડશું ત્યારે કનકાજીએ કહ્યું જે આપણે ત્યાં લડના જણુ નહીં અને આ વાધામા સુપખીથી બહુકદારોને રેસારો અને આપણે સામા રહીએ પછી પેના અહીં આવે એમલે રસ્તામા બહુકદારો તેઓને મારે, એવો ખંદોમસ્ત કર્યો.

તે સમે ધીરજીના સ્વાર ૧૭ ઘોડા સહિત મરાણા અને ધીરજી પાછા વગીને ટોડડે ગયા એ લડાઈને સમે ધીરજીએ પોતાનો પોશાક એક ખારગીરને આપ્યો હતો તે ખારગીર મરાયાથી, તે મૃત્યેના તમામ ખારગીરોના પોશાક કનકાજીની ફોજ વાળા લઈ ગયા તેમા ધીરજીનો પોશાક જોઈને જાણુ જે ધીરજી મરાણો તેથી કનકાજીએ બહુજ દિનગીરી જણુવી અને કમુજાવ પામી ઉતારીને ઘોણુ ફાળીયુ માથે બાંધ્યુ.

ત્યારે તેના કુવર લાનજીએ કહ્યું જે હવે શોક કરો છો ત્યારે આગળથી શા વાસ્તે વિચાર ક્યો નહિ ? ત્યારે તેણે કહ્યું જે મારી તરફના શોકોએ મળીને માત્ર મન ફેરવ્યું હતું તેથી હું આવ્યો હતો પછી તેઓએ ખબર કઢાવી, ત્યારે માત્રમ પડ્યું જે ધીરજી કુચળ છે, ત્યારે રાજી થઈને પાછા દીગાઈએ ગયા.

પછી ધીરજીને બહુ દિનગીર દેખીને કુવરજીએ કહ્યું જે તમારે કાઈ ઉદારી રાખવી નહીં અને જેઓ મૃત્યુ તેઓ તો હવે પાછા આવવાના નથી પણ તારે હું કશી વાત કમી રહેવા દઈશ નહીં તારા ઘોડા, પાખરો, હું તને આપીશ ત્યારે ધીરજીએ કહ્યું જે કનકાજીએ મારી આખર લીધી, માટે આપણે દીગાઈ મારવી જોઈએ.

ત્યારે મહારાજકુમારે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે જરૂર હું દીગાઈ માર્યા વિના ઇંડરના પેડીયા નહિ પછી તેઓ દીગાઈ ઉપર ચાલ્યા. ત્યારે

કુંવરજીએ મહારાજને પત્ર લખ્યો જે મારી મદદે આપને પધારવું
ધટે તો આપનો સરંજમ લખને પધારજો, નહીં તો દીટાધવાળા
માથે લડીને મરીશ.

ત્યારે એ વાત મહારાજને ગમતી નહોતી, તોપણ કુંવરજીનું
રક્ષણ કરવા સારૂ પોતાનો મરંજમ લખને દીટાધને પાદર જઈને
કુંવરજી બેળા થયા.

એ સમયે દીટાધના દાકર સાથે ચારણ ખોદીદાનજી આખરદાર
શીરોધ પરગણાના હતા. તેને શીરોધથી દેશવટો મળ્યો હતો, કારણ
જે આશરે સંવત્ ૧૮૬૨ માં શીરોધના રાવજી અદેભાણજી દીવાયત
હતા, તેમને તેમના ભાઈ શવસંધજી જે હાલ શીરોધની ગાદીએ
જે તેણે વર્ષ ૨૦ સુધી કેદ રાખ્યા હતા. તે વર્ષ પાંચ થયા ગુજ્યા.

તે એ ભાઈઓ ન્યારે સોરમને ધાટ ગંગાજીએ જતા હતા,
ત્યારે તેઓને જોધપુરના મહાગજ માનસંધજીએ પકડીને કેદ કર્યા હતા.
કારણ જે જોધપુરની ગાદીએ માનસંધજીના કાકાના દીકરા બીમસંધ-
જી હતા તેણે માનસંધજીને ગાદી વાસ્તે મારી કાઢ્યા હતા. તે
સાક્ષરમાં જઈને રહ્યા હતા. ત્યાં પણ તેમને પકડવા સારૂ ફોજ મોક-
લ્યાથી માનસંધજીએ પોતાનો કબીલો શીરોધમાં મોકલ્યો હતો ત્યારે
શીરોધવાળાએ ડરથી તે કબીલાને રાખ્યો નહોતો. તે માટે શીરોધ-
વાળાને માનસંધજીએ કેદ કર્યા. ત્યારે શીરોધ જીલ્લાના ચારણ ખોદી
દાનજી સાફ હજાર રૂપિયાના જમીન ચૂકવે તેઓને છેડાવી લાવ્યા
તે રૂપિયા શીરોધવાળાએ આપ્યા નહિ. ત્યારે ખોદીદાનજીએ તાકીદથી
ઉધરાણી કરી, તેથી તેમને દેશવટો દીધો. ત્યારે તેઓ જોધપુર તથા
ઉદેપુર અને ઈડગના રાજાઓએ તે ગદવીને તેડવા માણસો મોકલ્યા
હતા. પણ તેઓ બીજે કર્ણાચ ન જતા ઈડરમાં આવીને રહ્યા. ત્યારે
મહારાજે તેમને મોજે હજદાસ પર ગ્રાંખાપત્રે બક્ષીસ લખી આપ્યું.

એ ખોદીદાનજી દીટાધમાં હતા અને ત્યાં મહારાજની ફોજ
ગઈ ત્યારે કનકાજીએ કુંમરી ઉપર કિલ્લો બંધાવ્યો, લડાઈનો સામાન

તૈયાર કર્યો. પણ ખોડીદાનજીએ જઈને મહારાજને વિનંતિ કરી જે તોપો લઈને અહીં પોતાના સરદાર સાથે લડવા આવવું તે આપને યોગ્ય નથી. (એ સમે મહારાજ સાથે તોપો બે હતી)

એ રીતે મહારાજને તથા કનકાજીને ખોડીદાનજીએ સમજાવ્યા. પણ ધીરજી તથા કુંવરજી માનતાં નહોતા, ત્યારે કનકાજીએ રૂપિયા છ હજાર આપ્યા, એટલે સમાધાન થયું પછી કુંવરજી તથા મહારાજ છંડર ગયા.

પણ ધીરજીનું મન માન્યું નહિં તેણે પોતાને ઘેર જઈને કુંવરજી ઉપર રીસ લાવીને તે કુંવરજીની જવાબદારી ગામ બીસોડું હતું, ત્યાં જઈને ત્યાંના ઠોર વાળ્યા, અને વેચી ખાધા ત્યારે કુંવરજીએ ધીરજી ઉપર ઠપકાનો પત્ર લખ્યો. તેનો જવાબ ધીરજીએ લખ્યો જે મારા ઘોડાને તથા માથુસોને તમે કેમ મરાવ્યા ?

પછી ધીરજીએ દરબારનું ગામ જૂતાવડ છે, ત્યાંના ઠોર તથા ખાન પકડ્યા પછી કુંવરજીની જવાબદારી ગામ વસાઈ માથું ત્યાં કુંવરજીના બેચાર માથુસોને ગોળીઓ લાગી. પછી દરબારનું ગામ શીલાસણ માથું, તથા રે ટોડું ગામ રાવરાબડ.

ત્યારે કુંવરજીએ ધીરજી સાથે લડવા સારૂ બે હજાર માથુસોની ફોજ રાખી અને તોપો બે તથા સરદારોને સાથે લઈને વાકાનેર ઉપર ગયા ત્યારે ધીરજી પણ સામે લડવા તૈયાર થયો અને બંને સિરખધી રાખ્યા.

કુંવરજીએ વાકાનેર જતા રસ્તામાં મોજે વસાઈમાં ૫ દર દિવસ મુકામ રાખ્યો. ત્યાં અરધી રાતે ધીરજી આવ્યો, અને તોપખાના ઉપર આરબ હતો તેને મારી નાખીને જતો રહ્યો પછી ખીજે દહાડે કુંવરજીએ ત્યાં ઉપડીને બીસોડે જઈને મુકામ કર્યો પછી વાકાનેર ગયા. ત્યાં સમસામી ખૂબ લડાઈ થઈ, અને બંને તબક્કા દેટલાક માથુસો મરાણા. તેમાં કુંવરજીના દસ અને ધીરજીના એક બે મુકામ.

ત્રણ દિવસ સુધી લડાઈ કરી, પણ ગામ ભેગાયું નહિ, ત્યારે કુંવરજીએ ઈડર મહારાજની હજુરમાં પત્ર લખ્યો જે ત્રણ દિવસ થયાં વાંકાનેર ભેગાયું નથી, માટે બીજા જાસ્તી સરખંધી મોકલજો, નહીં તો હું જામને મરીશ. ત્યારે મહારાજે બમે પાળા અને પચાસ સ્વારો મોકલ્યા.

ત્યારે પણ માણસોએ ધીરજીને કહ્યું જે રાખનો કુંવર હક જીવર આપ્યો છે તે વાંકાનેર માયાં વિના જશે નહીં અને તમે ફક્ત ત્રણ ગામેના ધણી છો, માટે છેલ્લી વારે પહોંચી ચક્રશો નહીં, અને તમને શાખાશ છે જે તમે ત્રણ દિવસ સુધી લડ્યા, પણ દવે નાસી જાઓ.

ત્યારે ધીરજીએ પોતાના ઈશ્વારમાં બીજાવન કરી, ઢોલીયો ઢાળીને આગળ દારૂના શીશા તથા મીઠાઈ મેલીને, પાચ રૂપેયા નજરાણાના મૂકીને પછી પોતે નાસી ગયા. ત્યારે કુંવરજીએ ગામ લૂંટ્યું, બાળ્યું તથા, સાંનાં આંખા મહુડાં કપાવી નાંખ્યાં, ફૂવા પૂરાવી નાખ્યા, અને ત્રણ દિવસ સુધી રહીને પાછા ઈડરમાં પધાર્યા.

અને ધીરજી કબીલા સુધા કુંવર પર ગયા. ત્યાં રાવજી જશ્વંત-સંઘજીએ ધીરજીને ગંજી વિગેરેનો ગામ ૧૨નો પટો આપ્યો. ત્યાં રહીને ઈડરમાં હુટકાટ કરવા લાગ્યા, અને ઘણું નુકસાન કર્યું.

ત્યારે મહારાજે બાંદેધરી આપીને ધીરજીને ઈડરમાં તેડાવીને મનાવ્યા. અને તેનાં ગામ તેને દવાયે કર્યા. વળી ધીરજીને કુંવરજીએ પોતાની ચાકરીમાં રાખ્યા અને એક વર્ષ પછી કુંવરજીએ ત્રણ હજાર રૂપેયાના કાઠિયાવાડી સારા ઘોડા ખરીદવા સાર ધીરજીને કાઠિયાવાડમાં મોકલ્યા, અને કહ્યું જે ત્રણ હજાર રૂપેયાના ઉમદા ઘોડા ત્રણથી તે જેટલા મળે તેટલા લાવજો.

એ રૂપેયા લઈને ધીરજી ચાલ્યા, ને માણસા પાસે વરસોડે જઈને તે રૂપેયા ખરચીને પોતે પરણ્યા. તેની પહેલી એક ઠકરાણી હતી. વળી નવી ઠકરાણીને છુગડાં ધરેણાં વગેરે એ રૂપેયામાંથી કરાવ્યા અને બાકી એક હજાર રૂપેયાના બે ઘોડા લઈને ઈડરમાં આવ્યા.

તે ઘોડા કુવરજીને હાજર કર્યા, ત્યારે કુવરજીએ પૂછ્યું ને બાકી બે હાજર રહ્યા ક્યા ગયા ? ત્યારે જવાબ દીધો ને તે રૂપેયા મારા ધણીના હતા ને મેં મારા કામમા વાપર્યા હું પ્રાપ્તના ધરમાં મોરવા ગયો નથી

ત્યારે કુવરજી તો કાંઈ બો-ના નહિ, પણ મહારાજને તાકીદ કરીને મ્હુ ને મારા રૂપેયા લાવો ત્યારે ધીરજીએ કમ્બુ ને રૂપેયા તો માગ ધરમા નથી આપ ચાહો તે કરો ત્યારે મહારાજને ધીરજી ઉપર મોરાન કર્યા ત્યારે ધી-જીએ રૂપેયાને ચોંટે ચોતાનું ગામ ધાટી મહારાજને લખી આપ્યું પણ ધીરજીના મનમા બહુ દુ:ખ લાગ્યું તેથી તે વમે નિસર્થ અને કળીયા સુધા મેવાડ શ્રદ્ધાના મેવાસમા પાગીયા, વગેરે નામના બીનના ગામ છે ત્યાં એક વર્ષ રહીને હરિ શ્રદ્ધામા લૂટફાટ કરતા હતા

એક સમયે દીડાધના ગામ મામથવાના ઢોર લઈ ગયા તે સમયે વીસ રનારો તેની સાથે હતા પણ એક દહાડામા વીસ ગામેમા જમ પડારતા હતા પણ હરિ જીવ્યામા લૂટ વગેરે તુકશાન કરનાર બીનોના માથા કાપીને ટોપનામા ભરીને મહારાજને નજરાણું મોકલતા હતા

વસાઈ, ખસોલી, બીનોડા, વગેરે ઘણા ગામે ધીરજીએ ખાલ્યા તથા લાના ઢોર તથા જાન લીધા ચારણુ બાટના ગામ સિવાય ખાલસાનુ તો કોઈક જ ગામ ધીરજીએ લૂટ્યા વિના રાખ્યું હશે

સોરઠો:-જે ચાધી જાણા, ઘોઢે ઘોઢા ધીરતો

ચકચાહરે ચાપા, માઘી વાક મફતરા ૧

અર્થ:-જે ધીરજસંઘજી તુ ગામના જાણા જમ કરીને ઘોડા દોડાવા લાગ્યો, તેથી જો આપાવત મકનસંઘના તે ચક્રવે પૃથ્વી ત્યારે દિશાની ચાક ચલાવી ૧

પછી મહારાજે કહ્યું જે મેં અધિકાર આપીને વધાર્યા ત્યારે મારા ગામ મારે છે, પણ એવા તથ્વારીયા છે તે બીજા ગજવાડામાં પટો ક્રમ લેતા નથી ? એ વાત ધીરજીએ સાલવ્યાથી મોટે ઉદ્દેશુર રાણાજી શ્રી બીમમઘજી પાસે ધીરજી ગયા અને વખો કર્યાથી, તેની બહાદુરીની આખર દેશાવરમાં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી વળી એ જ રાણાજી ઇંદરમાં પરણવા આવ્યા હતા, ત્યારે મહારાજગ બીરસઘજીની બહેનને પણ ધીરજીને ઓળખાણ થઈ હતી તેથી રાણાજીએ તેને દશદળર રૂપેયા જગીરનો પટો કરી આપ્યો, તે કાગળ લીધો, પણ જગીર ધીરજીએ લીધી નહિ અને કહ્યું જે અહીં રહેવાથી કોઈ કહેજો પોતાના બાપની જગ્યા વાળી શક્યો નહીં, તેથી મારી આખર જગ્યા પછી ત્યાં ચાર મહીના સુધી રહીને પાછા ઇંદરમાં આવ્યા અને પોતાનો કમીતો મારનાડમાં કુડા ગામ છે ત્યાં રાખીને પોતે ઇંદરના ગામે લૂટવા આવ્યા.

એવામાં દીરાઇના હાકોર કનકાજીના કુવર લાનજી ઉમર વર્ષ અઠ્ઠાસીમાં હતો, તેણે મહાગજ ઉપર કુખ માન્યું જે મહારાજે અમારા દડના રૂપેયા છ દળગ થા વાસ્તે લીધા ? એમ કહીને વખે નીકળીને જઈને ધીરજી ભેગા રહ્યા તે મને જણ્યુંએ જઈને કુંગરપર જંગમાં લેખરવાડું નામે મેવામ છે, તેમાં સુરતાન ઓઢા નામની જગ્યા જ ત્યાં રહ્યા તેઓને કુંગરપરના કાગલારીએ ત્યાં બંદીખસત કંગવીને રાખ્યા હારણ જે બ્યારે મિંધીઓએ કુંગરપર માર્યું હતું ત્યારે તે કુંગરપુગવાળા વાકાનેગમાં આવીને રહ્યા હતા, તે દોસ્તીથી રાખ્યા.

પછી ત્યાં રહીને એ બંને જણા ઇંદર જઈને લૂટવા મડ્યા એવામાં મહેરબાન બાતેડન સાહેબ સદરતી ગાદી ઉપર આવ્યા તેમની હજુગમાં મહારાજે આ બાગતની અજી કરી ત્યારે તે સાહેબે કુંગરપરના રાજા ઉપર લખ્યું.

એ સમે કુંગરપરના રાવજી જીવંતમંડપજીની ઉમ્મર વર્ષ ૩૦ ની હતી. પણ તેમના મનમાં એવું થયું જે મારે કુંવર થશે નહીં વાસ્તે દાનપુષ્પ કરું. પછી પોતાના ગોત્રના દેવગીથાના રાખના કુંવર દાનપતસંધજીને તેડાવીને રાખ્યા અને તેને વારસો લખી આપ્યો.

તે કુંવરે દાકાર કેનકાજીના કુંવર લાલજીને મારી નાંખ્યા. પછી ધીરજી પકડાયા. તે એવી રીતે કે કુંગરપરના કુંવરજીની એમર-જી જાણીને ધીરજી તથા લાલજી કુંગરપરના કુંવરને ભરોસો રાખતા નહોતા, અને પોતાના કળીલા પણ સામળાજી પાસે લેંબાજી બેમા-જીના ઝોડા કહેવાય છે ત્યાં રાખતા હતા.

પણ ઈકર જીસામાં પણ ફેરો કરીને જામને કુંગરપર જીસામાં તેઓ રહેતા હતા. ત્યારે કુંગરપરના કુંવરે છાની રીતે બદોબસ્ત કરેલો જે ધીરજીને ગાયવા લાલજીને જે કોઈ અમને નજરે બતાવશે તેને સો રૂપિયા આપીશું.

પછી એક સમે ધીરજી તથા લાલજી કુંગરપર જીસાના કરોરી ગામમાં ગયા. ત્યાં ધીરજીની પીછેાટી ટળી હતી, તેથી તે કુઝી હતો અને ત્યાં લાલજીને ઘેર રસોઈ કરાવતા હતા.

તે વાતની કુંગરપરના કુંવરને માલમ થયાથી તેણે સો સ્વારો મોકલ્યા. તેઓએ આવીને કરોરીને પાદર નગાડ કર્યું. તે સાંભળીને ધીરજી તથા લાલજી નાસી ગયા. તેઓની દેડે કુંગરપરના સ્વારો ફોક્યા. તેઓ નજરોનજર થતા કુંગરપરવાળાએ કહ્યું જે તમે રજ-પૂડા થઈને નાસો છો શું ?

ત્યારે ધીરજીએ લાલજીને કહ્યું જે તેઓ જાઝા છે અને આપણે કુટા જે જણા છીએ, મારે આ સમે તો નાસી જવું તે જ હીક છે. તોપણ લાલજીએ તો ધીમે ધીમે પોતાનું ધોડું ચલાવવા માંડ્યું, એટલે કુંગરપરવાળા આવી પહોંચ્યા. પછી લાલજીનું ધોડું ટક્યું. તેથી તે આગળ ચાલ્યું નહીં. ત્યારે એક આરખે તે ધોડાની પીઠ ઉપર લંબચાર મારી. ત્યાં બીજે સ્વારે લાલજી ઉપર બાસો નાંખ્યો,

તેથી લાલજીએ પોતાનો જગ્યાવ કરીને તે સ્વારને લાલો માયો, તેથી તે મરી ગયો. પછી ઘોડું ન ચાલ્યાથી લાલજી હેડો જીનરીને મારીને પોતે મૂઓ. અને ધીરજીએ જાણ્યું જે લાલજી પછવાડે આવે છે તેથી તે આમળ દોરી ગયા. અને પછી ખખર પડી જે લાલજી મરાયો. પછી ધીરજી પકડાયા.

કુંભરપર સાથે લાલજીનું વેર લેવા માટે દિગ્દર્શના કાકોર કનકજી માથે ધોળો ફેંટો બાંધતા હતા. તેઓ પણ બચારે સવત ૧૮૬૬ માં ગુજરી ગયા. અને લાલજીનો કુંવર પર્વતસંધજી ગાદીએ બેઠો. તેના મનમાં પણ બાપનું વેર લેવાનો વિચાર હતો, પણ સરકારનો દુકમ મળ્યો નહિ, તેથી બંધ રહ્યું. અને તે પર્વતસંધજી પણ સંવત ૧૯૦૪માં ગુજરી ગયા. તેના કુંવર હાલ માદીએ છે.

ધીરજીને કુંભરપર કેદમાં રાખ્યા. ધીરજીએ કેદમાં રહીને સામગાજીની માનના કરી જે અહીંથી નીમરી ચક્રીશ તે આમળાજીમાં રૂ. ૧૦૦) ખરચીશ.

પછી કોટડા ઉપરથી પડતું મકાને નાસીને સામગાજીમાં જઈને રૂ. ૧૦૦ ખરચ્યા. પછી છાત્રીરીને કાઠિયાવાડમાં જઈને ત્યાં પ્રેતાનો દોસ્ત આરજુ જાને કાછેલો હતો, તેની પાસેથી તથા કાઠિયો પાસેથી તેર ઘોડા વેચાના લઈને ઈંદર હાલવાના કુંભરોમાં આવીને વળા લૂંટફાટ કરવા માડી. ત્યારે બાલેટજી સાહેબે મામેગામ ઘાણું મૂક્યા તે ઘાણું ઉપર રાતની વખતે પડીને ઘાણુંનાં ફટકાએક માણ્યો મારી નાખ્યાં.

બાલેટન સાહેબ સાદરામાં રહ્યા ત્યાં સુધી પ્રાતીજથી આખા ઈંદરવાડમાં જવા નહિ એક વાર મદારાજ તથા સરદારો મગાને તેડવા ગયા, ત્યારે એવા પક્ષા બંદોજનથી ઈંદરમાં ગયા હતા.

ધીરજી તે સાહેબને પકડવાની ઘણી ઈચ્છા રાખતો હતો. જ્યે કે કોઈ સાહેબ પકડાય છે તેના દંડના બે લાખ રૂપૈયા મળે તેમ જ મુરોડીના સુરજમધજી-શ્રી-આઉદગમ સાહેબને પકડવા માહતી હતા.

ત્યારે ધીરજીએ જીતોડાનાં જ્ઞાન પકડ્યા, ત્યારે ત્યાં સરકારનું
પાલું તથા મહાગજના સ્વારો દતા. તેઓ ધીરજીને પકડવા ગયા,
ત્યાં એક વાધુ ૩૫ હાથ પહેાણું હાથે તે ધીરજીની ઘોડી ફાડી ગઈ.
ત્યારે ધીરજીએ કહ્યું જે આ વાધુ કૂદાવી શકે તે મારી કેડે આવજો.
પછી સહુ પાછા વળ્યા.

પછી તે કોઈ ગામમાં જાયને ઘેર ધીરજી ગયો હતો, એવું
સંભળાય કે તરત તે ધરધણીને ઘેર સરકારના પચાસ સ્વારો જઈ
પહેાંચે અને તેને હરકત કરે.

એક સમયે ધીરજી પોતાનું ગામ ખરવાડ, જે ચારણના નિવહા
ગામ પાસે છે, ત્યાં ઉતર્યા. એ નીલજાના ચારણ સાથે આગળ
ધીરજીને દોરતી હતી, તેથી તે ચારણ ઉપર શક લાવીને તેના ઉપર
મહારાજે જે સ્વારો મોશલ કર્યા, અને ધીરજી તે એ વખતમાં
પોતાના દોસ્તદારના ગામને પાદર પણ નીકળતા નહિ, જાણે કે મારે
વાસ્તે તેને બિચારાને દોરના કરશે તે મોશલ સ્વારો ચાર મહીના
સુધી નીલજામાં રહ્યા અને ધીરજી તે મેવાડના કુંગરોમાં રહીને તે
પાટણ સુધી લૂંટફાટ કરતા હતા.

સોરઠા:-પાટણ ઘોડા પાપ મગરીં રહી મેવાડરી;

આમો ઉઢલ માંય ધારે તોલે ધીરતો. ૧

માલજ ધરની માઢ પૂતા લગ ધાદાં પદે;

કકતે કમાઢ ધાર્કે જદોયા ધીરતા ! ૨

ઘોડા ઘાર ઘોડોલ થાઢી નદ ઠળકો થયો;

ધારી થલે થાઢ ધજ થંધ વાગ્યો ધીરતા ! ૩

તું ધોરા તરવાર નવસ પસા જાલત નહોં;

નક્ષત્રી નિરધાર જંદ નયે હોતે સરી. ૪

લાખાં દલ અશમાર લેદે ચા મારે સદા;

માગરો મળકાર ધરતો સુજો ન ધીરતા ! ૫

ઘીજા રે ઘારે ઘનો ન સ્થાધી ધીરતા !

ઘઢ દત્ત તો ઘારે સ્થાધી સુઠ સુમાળરા ૬

અર્થ:—મેવાડની કુગરીમા રહીને પાટણને પાદર ઘોડાને પાણી
પ્રાય એ ધીરજીને ધારે તો આલને ઉડાળ(બાથમા)મા લઈ શકે ૧

માગવાથી તે પૂના સુધી તેનો ત્રામ પડે, અને તે ધીરજીની
ધાકથી કલકતે કમાડ દેવાય, ૨

ખીજા વાઘની વાગ્યા એક યાગનો કણકો પશુ થયો નહો,
પશુ એા ધીરજી તારી વેગાએ મોટા ધજનધ યાળ વાગ્યા ૩

એા ધીરજી તું નવા સાલસિકપણથી ને તથ્યા પકડત નહિ,
તો નવે ખડ પૃથ્વી ખરેખરી નમત્રી ઠહેનાત ૪

એા ખેડેઆ ધીરજી લાખો ઘોડાની ફેજ તાખદે દોડાવી પશુ
નાસી જવાનો જણુપારો તારો પૃથ્વીમા સામજ્યો નાહ ૫

એા ધીરજી ખીજા રજપૂતોને જણુતા માએ સુક ખાધી નહિ,
પશુ મોટા દાથવાગા ખુમાણસ ધડના પુત્ર, તને જણુતીવારે તારી માએ
સુક ખાધી. ૬

ગીત

પળે ઘાત અસગા ત્રિયા સુળો પાઢોશીયા,

ઘઢ મળને શહર ફરે ઘાયે,

ઘત પ ઘાતરો હાશ કયા ને કળે,

અચિતા કમધક્કો વલ્લત આયે ૬

સનાદા મીઢીયા મીચ ઉચાશરો,

લગશ ઘટ મેઢિયા માચ લાધા,

ધીર ઉદમા દિયા તળો જર ઢોધકો,

ઘાહ ઉપર શુ રમ ઘાડ્યા ૨

ધમક ઘઢ પાગરા રાગ સિંધુ ગયે,

મર અણિયા તળે સમરમાયે,

ઘસળ સુમા તજલા સર ઝપરા,

ઘદ માંદળ ઘણુ ઘાહ ઘાયે ૩

સાચર મહર તળી નાર કહે વે સહો,

રેયણ ચાંપાતળે દુકમ રહેજે,

અરો ધોરા, જસા હોય જણ ઉપરા,

ફરું ચુડા તળી આશ કહેજે.

૪

ચોલર અટવાયો જકે રજપુતઘટ,

માણતંગા સ્વઘાં યાત થાઢે,

ફઘાયત ઉધરો કહે સગ કાઢિય,

ઘઢિ યક શોક કાલું ચુઢે.

૫

અર્થ:—શત્રુઓની સ્ત્રીઓ કહે છે કે પાડોશીઓ સાબળો.

મકનમકના વશનો ઘવો ફરે છે, માટે ધણીના એવાતણની વાત હુ
શી રીતે કરે ? એ રાડોડ મર્ધ વખતે ઓચિંતા આવે ? ૧

ખખતર પહેરેલા અને ઉચી જાતના બાણુ લખને તે લશ્કરનો
જેમાય મેજનીને સાચા દિનનો, તોફાની ધીરજનો ધક્કો કરડો છે, માટે
ચૂડા ઉપર રંગ કેમ ચઢાવુ ? ૨

પાખરના પડ ધમકે, અને મિથુ રાગ ગવરાવે અને જાખાની
અણિયોના બુદ્ધ તેને ગમે છે, જેના મયા ઉપર ખુમાણજનો પુત્ર
શત્રુ હોય, તેના ચુડાનુ મડાણુ ગિર ઝમ થાય ? ૩

શત્રુની સ્ત્રીઓ નક્કી સાચુ કહે છે કે એ ચાપાવતના હુકમથી
પૃથ્વી રહે, જેના ઉપર ધીરજ જેવા શત્રુ હોય તેના ચૂડાની આશા
શી કહેવી ?

એ બદાહુર બુધનો જૂખો, અને ગજપૂત વટવાળો, અણિ-
માની શત્રુઓના દ્દાને મરડી નાખે તત્તવાર કાઢીને ફેંજ ઉપર
ચાતે છે, માટે ચૂડા ઉપર શુ રંગ ચઢાવીએ ?

સોરઠા-નગરે મરઘ રિયો, સુમાવત કઢિયે સદગ,

અધયે ફંદરિયો, મલતી રાત મઘીરસી. ૧

સુયે ન સુયા વે, ઘટક તુ હાઢ્યો ધીરતા !

કમ્પઘ અજઢ્યો કરે, મોરા ને મઘીરસી ૨

સોરઠાના અર્થઃ—ડુંગર ઉપર મારગદી ખુમાણવાળો તકવાર કાઢે તેથી ઈંડરનો રાગ મદારાગ ગંભીરસિંદ ગળતી રાતે થડે. ૧

ધોને સુવે નહિ અને ખીજને સુવા દે નહીં, ઓ ધીગજી ! તારો ત્રાસ, ઓ રોડો ! તે સાહેબ લોકની તથા ગંભીરસંઘજીની ફોજની અંગતિ કરી. ૨

પછી ધીરજીએ મેવાડમાંથી આવેને ચોરીવાડનાં ખાન તથા દોર લીધાં. ત્યાંથી વમાઈમાં જઈને દરબારના આદમીને જખમી કર્યો. પછી ખગોલના વાણીયાને પકડ્યો. તે ખાનને દંડ લઈને છોડી મૂકતો હતો. પછી તેણે સાંભળ્યું જે મારે વાસ્તે નીમજાના ચારણ ઉપર મોશત્ર થયા છે, તેથી ધીરજી નીમજાની સીમમાં આવ્યો અને રાતે ગામમાં જઈને મોગયો ઉપર છાપો માર્યો. તેમાંના એક ચારને જખમી કર્યો અને ખીજે નાસી ગયો. ત્યારે તે ચારણે કહ્યું જે મારે આગણે મોશત્રને મારવાથી મારી આવશ્ન જાય, તેથી તે ચારણ વજ્રજીએ ધીરજી ઉપર ત્રાગું કર્યું, ને પોતાનો હાથ કાપ્યો તથા જાંઘ કાઢી અને એક ડોશીને ગળે ધાલી.

ધીરજીએ એક મોગયના ઘોડાને પણ મારી નાંખ્યો. તે મોશત્રે જઈને ઈંડર ફરિયાદ કરી ત્યારે મદારાજે કહ્યું જે એ તો નીમજામાં ચારણ મગ્યો, તેથી નીમજા ઉપર ફોજ મોકલે. ત્યારે પામેનાં માણુમોએ કહ્યું જે મહારાજ ! એ વાતની તજવીજ કરાવીને પછી મોકલે.

પછી તજવીજ કરતા એ ચારણથી તરફથી તકસીર માંડમ પંદી નહિ. અને તે સમે નીમજાના કેટલાએક ચારણો પણ મોશત્રોની ઉદાંતરી કરવા સારૂ ડરમાં આવેલા હતા.

પછી મદારાજશ્રી એમદાવાદ પધાર્યો, કેમકે મી. બારેટન આફ્રિકની સ્વારી એમદાવાદમાં હતી. તે સમે મહારાજના મુખ્ય પ્રધાન કુકડીયાના ઘોડોર કુંપાત દરજણસંઘજી હતા. અને પેલા ચારણો પણ અમદાવાદ ગયા. અને મહારાજના સરદારો પણ ત્યાં હતા.

પછી મહિના દાકર ગોપાળસંઘજીએ કહ્યું જે એ ખીયારા ચારણોનો કાંઈ વાંક નથી, વારતે તેઓને મારવા નહિ. તોપણ મહારાજે કાંઈ ન માનતાં ચારણોને મારવાનો દુક્રમ આપ્યો હતો.

ત્યારે દાકર ગોપાળસંઘજીએ કહ્યું જે હું મરીશ, પછી ચારણને મારવા દશ. પછી ખીજ સરદારોએ મહારાજને સમજાવીને એ વાત બંધ રખાવી. તે પછી દશ દિવસ જતાં એમનો મુખ્ય ચારણ સાહેબો-જી શુભ્યાં, ત્યારે દરબારે મોશફીના છસે રૂપિયાનું ખત કરાવી લખને ચારણોને રજા આપી. છેલ્લી વારે ઈંડરમાં જઈને રૂપિયા માફ કર્યાં.

તે પછી ધીરજી મોજે સાવળી ઉપર તથા રાધગઢ ઉપર ગયા. એ રીતે તેમણે ઓઢ વર્ષ મુધી વખો કર્યો. એણે મહારાજને પેલા ચારણો વાસ્તે કહાવ્યું હતું, જે ઘરનો ધણી રજપૂત પણ ચારણોને માને છે; તો આપ એવા મરીએને શા વાસ્તે હરકત કરો છો ? હું તમારો મુલક લઉં છું, માટે જે કરવું હોય તે મને કરવું બોધાવો.

પછી બાલેટન સાહેબે પણ ધીરજીનો કાંઈ બંધાવસ્ત કર્યો નહોતો. પછી સંવત ૧૮૮૪ ના અગાડ શુદ્ધિ ૨ ને રોજે ઈંડરના કુંગરોમા ધીરજીએ બંદુકનો દારૂ મંગાવીને જાળમ ઉપર મુકવ્યો હતો, તે સિરબંધીએને વહેંચતાં કાઠની જામગીરી લાગ્યાથી તે દારૂ સળગી ઉઠ્યો. તેથી ધીરજીને ઈંજ થયાથી તે મુજરી ગયા. ત્યારે તેની ઉમ્મર આશરે ૪૫ વર્ષની હતી. તે શરીરે નીચા અને પાતળા હતા. ચાકુવાણા મુરજમલજીના વખા કરતા પણ ધીરજીનો વખો બહુ બારે કહેવાયો.

આ સમયે ધીરજીનો કબીરો મારવાડમા ગામ કુડે હતો. ત્યાં ઠકરાણી આવડીજીએ એ વાત સાંભળી ત્યારે દાકર ધીરજીની પાપડી લખને તેમનો ચાકર વખતીઓ ત્યાં ગયો હતો. તે પાપડી સાથે એક ઠકરાણી સતી થઈ. તે ઠકરાણીને કાંઈ પ્રજા નહોતી. અને ખીજ ઠકરાણી નક્કીજી મોડાસા પાસે દુધરવાડના ખતે નદકાર કચવાહા રજપૂતની દીકરી તે પણ ત્યાં મારવાડમા હતું. તે પોતાના કુંવર

દિમનમધં ॥ વર્તની ઉમ્મગ્ના હતા તેને લક્ષ્મી તથા એક દીકરી
હતી તેને લક્ષ્મી વાલ્મીકેયમાં આવ્યા અને તે ગામ વસાવા માડ્યું.

ત્યારે મધ્યગતે કથું ને આજીવી એ ગામના વેરાની નિર્દ
આપો. ત્યારે તે દક્ષગામીના કારભારી તે કુંકને લક્ષ્મી વડોદરે ગયા.
અને ગાયકવાડ સુદાસ તથા માટેમની માગ્ન બોલવસ કરી લાવ્યા.
અને વાલ્મીકેય અમાફ કર્યું એ વખતે સાદગામા દેર્શ માટેમ નહોતા.

આ ધીજીની બડાદુરી મહીકામાં બહુ વખણાય છે, અને
તેના રામદા, ગીત તથા કવિત્ત ઘણું છે.

છપય

સંયત અદારે મોય, હોય ચૌરસિં હત્યારો,
અળમેં માસ અપાદ, શ્વરો હજ્જલ પગ સારો;
તિથિ યોજ ધીક તાય, યાર ધિક સોમ ઘડોજે;
અળ દન ધીર અમંગ, કિયો સ્વર્ગવાસ વહોજે
શ્વગવાળ ગોત મોટાં શલાં, કમથ મુંહ ઘાતે કરાં;
શુમાળ તળો પડિયો મતી, અજઘાલો પલ આપરાં ૧
ઘસોં ઘદ્રિ ગિરિવાસ, કરોં શેયા વેદારી,
ઇંકર ચા તુ શીશ, ઘડો તજોં કુદુશ પ્રચારી,
ચિત્ત દે કળ ચૈત્ર માસ, ઘરોં ચરવા શરધારા
ત્યાગુ અગ્ન અટ તુપ, કરોં દરધ્યાન કરારા,
પરિત્રમણ કરોં મારી પૃથ્વી, મમું જે તે તપ માણરોં,
અળ દેહ મલેં ધીરો અમંગ, શ્વગવટ રુપ શુમાળમે. ૨
અદ મલતો ઘણ જાણ, વેદિ મનહરસ કરતો,
રંગ રાગ રિઝવાર મલમ અગ્ન વાય મરતો,
શુમાશત મેંદેચ, અદોનિશ કરતો આઝા,
મદર્ણા પૂર્ણ આશ, શ્વકયો શ્રદ લિયાંસ કાજા,
પાયુવા તળો માતાપિતા, દન હાયાલા શાંદિયા,
નરધીર મથાં પૃથ્વી નહોં, દે નાનત તોને દિયા. ૩

અર્થ:—સંવત્ર અઢારસોમાં હત્યારો ચોરાસીઓ હતા, એમાં અપાદ મહીનો અને નહારો શુદ્ધ પક્ષ, તેની તિથિ ખીજ, તેને ધિક્કાર છે. અને સોમવારને પણ ધિક્કાર કહીએ. હાથની તલવારે મોટા દુબોને જિતીને એ રાઠોડે મુઠે હાથ ઘાલ્યો. પછી તે ખુમાણસંઘજનો પુત્ર દાત્રી પડ્યો; તે પોતાનાં પખાં અગ્નિવાળીને. ૧

અદ્રિકાઅમના પર્વતમાં વાસ કરું, તથા કેદારનાથની સેવા કરું, શિવને માથું ચઢાવું, વળી કુટુંબ પરિવાર તણું, એક દિવસથી ચોમાસામાં વર્ષાની ધારા માથે ધરું, અન્ન, જળ અને ધી તણું, અને શિવના ધ્યાનનો હરાવ કરું, આખી પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરું, અને જેટલામાં સૂર્યનો તડકો પડે તેટલે ભરું; એ સર્વનું ફળ એ જ માગું જે આ દેહે ખુમાણનો પુત્ર દાત્રીવટવાળો ધીરજ મળે. ૨

તે ધણો મુગાણુ જ્યારે મગતો, ત્યારે મનમા કંઈ કંઈ દરખ કરતો. રાજદંડની રીઝનાર, ભલપણ અને જય લેવા ખાથ ભરતો. જાતે ખેડે આ ખુમાણસંઘજનો પુત્ર રાતદિવસ વિશ્વાસ કરતો. પોતાની આશા પૂરનારાઓ સારા કામમા ખીરદ લઈ શક્યા. કવિઓનો માખાપ, જેણે લાખોનું દાન પોતાને હાથે આપ્યું, એવા ધીરજ જતાં સુ દુટ્ટું નહિ, મોટે હાથે દેવા ! તને ધિક્ક છે. ૩

ચાંપાવત ધીરજનો ઇતિહાસ સંપૂર્ણ:

અકરણુ ૧૨ મું

મહિના ઠાકોર ચાંપાવત ગોપાળસંઘજનો ઇતિહાસ

ધીરજનો વખો પૂરો થયા પછી સંવત્ર ૧૮૮૫ માં ઠાકોર ગોપાળસંઘજ વખે નીસર્ખી તેનું કારણુ જે મહારાજ મંબેરસંઘજએ મહિ પરગણનાં ગામે માર્યા હતા. તેથી ત્યાંની નિશાના રૂપેયા અઢિ-વાળાએ રોક્યા હતા. તે લેવા સપ્ત મહારાજે ઘણી તકલીફ કરી, ત્યારે ગોપાળસંઘજએ વખે નિસરવાનો કિયાર કર્યો, અને પોતાના ક્ષત્રી આશરે વીસ હતા, તે લઈને પોતાના તાળાના ગામ મોળે ચોતોડે ગયા.

ત્યા એક વાણીઓ મગી ગયો હતો તેની કાલો ઈડિંગના મદાગજ બાઈડીઓ, છોકરા મુઠા ચદને ૧૦૦ માણુઓ ત્યા આન્યા હતા તે ચાગ દહાડા ન્હીને કામગને મગાને ઈડિંગ ચાલ્યા તેઓને વળાવીને ચિત્રોડના મદાગજ પાલ વચ્ચા

પડી કામગ ગોપાગમવચ્ચએ પગારે જ્ઞાને તે સ્વર્ગને પકડીને ડુંગરાના લઈ ગયા તેમાથી થોડા ધણા માણુઓ નામી ગયા હશે. તેઓએ ઈડિંગના જ્ઞાને મદાગજ આગ દરીયાદ ગરી અને ઈડિંગ બધુ મદાગજ પોકાર કરતુ દુમાનમા ગયુ ત્યારે મદાગજે માગી એરી ડોકાદને પૂછ્યુ જે થુ છે ?

ત્યારે વાણીયા ગોડ્યા જે અમાગ માણુઓ કાલો ગયા હતા ત્યાથી ગોપાગમવચ્ચ તેમને પડી ગયા તમે અમાગ ટપગ ચુ ધણીઆપુ ક્યું ? અમારે માથે પાછ ધણી હોય તો આમ થય ? ત્યારે મદાગજે હત્યુ જે ચારો ધણી તો નમોમગની પાલે સ્તો (કુવર ઉમેદમવચ્ચ) ચારે માથે ધણી કમા છે ? દુતો હવે ખૂદો થયો

ત્યારે જોધપુરથી મદાગજ આલુદમવચ્ચ વખે નીમ્યા ત્યાથી તે મદાગજએ તથા તેઓના મરદારોએ માનનાડના વાટની પાવડીઓ ઉનાગીને આમગા લઈને વખાની પાવડીઓ બાધી હતી, અને ધાર્યુ હતુ ન જોધપુર લેશુ ત્યારે જ માગવાટી પાંધડીઓ બાધશુ તેથી દાન મુધી ઈડિંગના મદાગજ તથા તેમના મરદારો દમેશા આમગા ઈધ વખાની પાવડીઓ બાધે છે.

પડી ગોપાગમવચ્ચએ તે વાણીઓનો દડ લઈને છોડી મૂક્યા અને પોતે કમીવા મુઠા મહીના ડુંગરમા રહીને ઈડિંગ જીતમા લૂટ ફાટ કરતા હતા પડી મગાગે પોતાની ફોલ મુઠા જ્ઞાને મહિ પામે લવનાથ મહાદેવ નજીક મુકામ કર્યો, અને વી નપુગના બારાદ દમોદર મરોમવત્તને ત્યા તેડાન્યા તેઓની બાઈધરી આપીને ગોપાગમવચ્ચએ તેડાન્યા અને તેઓને કસુબા પાકને કર્યુ જે ઈ મારો બેટા છુ, તારા જેવો મારે ગણુ છે ? તને દેખુ છુ ત્યારે મને

કુંવર ઉમેદસંધને લેખા નોટલો સતોપ થાય છે. એવાં વચન કહીને તેઓને મઠમાં રાખ્યા.

પછી મહારાજે કહ્યું જે ગોપાળસંધને લેખા વિના મને અન્ન લાવતું નથી. એમ કહીને ઈડરમાં તેડાવ્યા, તેથી ગોપાળસંધજી ઘણી વાર ઈડરમાં આવ્યા, અને ગયા.

પછી સંવત્ ૧૮૮૬ માં મહારાજ સ્વારી કરીને પરગણામાં ફરવા નીકળ્યા. તે સમે પોશીના પટામાં ખેરોદના ફાદોર ખરદસંધજીને મહારાજે પકડીને બેડીઓમાં નાંખ્યો હતો. તેનું કારણ જે પોશીનાના ફાદોર જવાનસંધજી (હાદપોશીના) સંવત્ ૧૮૮૩ માં ગુજર્યો, ત્યારે તેને કુંવર પરવતસંધજી ઉમ્મર વર્ષ અદારના હતા. પણ કાઈ બહાદુર નહોતા. તેથી તેના પિતરાઈ ભાઈએ જે જામતસંધજી તથા ખરદસંધજી હતા. તેમાં જામતસંધજીનો વિચાર તો તે કુંવરને ગાદીએ બેસાડવાનો હતો, પણ ખરદસંધજીને પોતે ગાદીએ બેસવાનો વિચાર હતો. પણ કાઈ ઉપાય ન આપ્યાથી તે આવીને મહારાજ ગંભીર-સંધજીને મળ્યા અને કહ્યું જે તમને પોશીના પટાનો ચોથો ભાગ લખી આપું અને તમે મને ગાદીએ બેસાડો.

એ વાત મહારાજે કબૂલ કરી. ત્યારે તે કુંવર તથા જામત-સંધજીએ એ વાત જાણી, એટલે તેઓ પણ ઈડરમાં આવ્યા; અને મહારાજને અરજ કરી જે કુંવર છતાં પિતરાઈને ગાદીએ બેસાડવાનો શિરસ્તો નથી, માટે તે કરવું આપને ચોખ્ખું નથી.

ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે મને એ ચોથો ભાગ લખી આપે છે, માટે હું એને બેસારીશ. ત્યારે તેઓને ખીજે કાઈ ઉપાય ન સૂચવ્યાથી તેમણે પણ કહ્યું જે અમે તમને ચોથો ભાગ લખી આપીએ છીએ. ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, ચોથો ભાગ તો એ અમને લખી આપે છે, તમે તેનાથી શું વિશેષ આપો છો ? જે તમને ગાદીએ બેસાડું.

પછી ઘણી તકરાર કરતાં આખર કુંવર ત્રીજો ભાગ લખી આપ્યો અને તેને ગાદીએ બેસાડવા સારું મહારાજના હુકમથી જામત-

સઘજ પોશીને મથા ત્યારે બરદસઘજે મહારાજને છ આની આપવાનું કહ્યું, ત્યારે મહારાજે હુકમ લખ્યો જે કુવરને ગાદીએ બેસાર્થ વિના પાછા અહીં આનને તેથી તે પાછા આવ્યા.

ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે બરદસઘજ છ આની લખી આપે છે, માટે બરદસઘજ ગાદીએ બેસશે પત્રી બે મહીના સુધી ભાગમક આલી, અને આખર કુવરે અરધો ભાગ લખી આવ્યો ત્યારે મહારાજે સુવેનારના કુવરજી હમીરસઘજને બહુકદાવ પચાસ તથા ચાર પચાસ, હાથી, નગાર તથા ચોગદાર સાથે આપીને એ કુવરને ગાદીએ બેસારવા સાથે, તથા દુબારનો અર્ધ ભાગ તપાસી લેવા સાથે મોકલ્યા.

તેઓએ જઈને કુવર પર્વતસઘને ગાદીએ બેસાર્થ, ત્યારે બરદસઘજ ખેરાજના પોતાને ઘેર ગયા અને પોશીના પટાના ગામોને હુકમ કરવા માડી એટલે પોશીના વાળે ઈડર ફરિયાદ કરી, તેથી મહારાજે બરદસઘજને ઈડરમાં તેડાવ્યા, પણ તે આવ્યા નહિ, જાણ્યું કે મને મારી નાખશે.

પછી બાહધરી આપીને તેને તેડાવ્યા, એમ્લે તે આવ્યા ખરા, પણ મહારાજનો જોરસો રાખના નહોતા ત્યારે શરિષ્ઠ પરગણાના આખર પરગણાનો આદેશ બેમગજજી, તે શરિષ્ઠનો કારભારી આનરદાર હતો તે શરિષ્ઠના કાર્ધ કામ વાગ્તે ઈડરમાં આવ્યો હતો, તેના બેળા બરદસઘજ આવીને ઉતર્યો.

ત્યારે મહારાજે તેને દરબારમાં બોલાવીને કપડા દીધા, પણ સિલ્લે કાર્ધ માન્યું નહિ ત્યારે મહારાજે તેને પચાસનો વિચાર કર્યો. તેને વાસ્તે બેમરાજ સામો ચઢને વડશે એવું જાણીને એ વિચાર મોકુફ રાખ્યો અને સિખામણ દઈને રત્ન આપી. એમ્લે બરદસઘજે ઘેર જઈને પછી એ જ રીતે પોશીના પટાને હુકમ કરવા માડી.

ત્યારે વળી મહારાજે બાહધરી આપીને તેડાવ્યો, પણ તે આવ્યો નહોતો ત્યારે બરદસઘજના કારભારી જણે તે તમા એક તો મોજે

ગાનો બ્રાહ્મણ આચાર્ય નગ્ગેરામ અને ખીજો મોજો શુંદરનો ભાટ હતો તેઓને ફાડીને મહારાજે કહ્યું જે તમોને એક એક ગામ આપીશ, અને તમે જદસ ઘણને અહીં સુધી લાવો.

પછી તેઓ જરદસ ઘણને બોળવીને ઈડરમા આવ્યા ત્યારે મહારાજે જરદસ ઘણની ધણી આગતાસ્વાગતા કરી પછી તેને કચેરીમા બોલાવ્યો. પણ તે આવ્યો નહિ ત્યારે ઘણો વિશ્વાસ આપીને તેડાવ્યો અને મહારાજે સિંધી મેર જમાદારને કહ્યું જે જરદસ ઘણ આવે એટલે તેને તરત પકડી સેવો. પછી તે કચેરીમા આવતો હતો, તેવો જ તેને પકડીને પોતાને ઉતારે લઇ ગયો, અને કેદ કરીને તેના પગમા બેઠીઓ નાખી.

પછી મહારાજે સ્વારી કરી ત્યારે તે જરદસ ઘણને ઝડપા સાથે લીધો હતો. પણ એ મહીના પછી તેનો ખેરાદ પડો બેતરબ કરીને, ફેલ લખીને લઇને, તેને રાજ કરીને છોડી મૂક્યો. પણ તેણે ઘેર જઇને પેના એ કારભારીઓને મોનાની નિશ્વાસ આપીને રાખીને પછી તે બ્રાહ્મણનું માથું કાપ્યું અને તે કૂતરા પામે ચુલાવ્યું અને પેનો ભાટ નાસી ગયો.

પછી મહારાજે સ્વારીનો મુકામ કાનપર તથા તરીઆ વચ્ચે કર્યો, ત્યારે અહમદનગરના મહારાજ જરદસ ઘણ, તથા મહિના દામેર ગોપાળસ ઘણ વગેરે બધા સરદારો તે સ્વારીમા હતા. ત્યારે લખેના કજસ ઘણ, ગોપાળસ ઘણ તથા મુટેડીના દામેર જલમસ ઘણ, એ ત્રણે મળીને, ઘરમેળે વિચાર કરીને મોજો પાન ઉપર સ્વારી લઈ જવાનો વિચાર કર્યો, અને દરજણસ ઘણનો તથા મહારાજનો વિચાર રેલધરી ઉપર જવાનો હતો. પણ જેવા ત્રણ સરદારોએ બોળવીને પાન તરફને રમ્તે રમ્તે ચલાવી અને પોતાનો સરખામ આગળ ચલાવીને પોતે મહારાજની સાથે રહ્યા અને પોતાના સ્વારોને રમ્ત આપી જે મોજો પાલ ખાઈ.

પછી ટપાલનો ઠાકોર મોહનસંઘજી કુગરમા નાસી ગયો તે નાસી જાય એવો નહોતો. પણ પોતાના ઘણીની ફોજ જાણીને નાસી ગયો. અને એ સરકારોને જુનું વેગ હતું, તેથી તેઓએ એમ મગન્યુ પાનના તમામ ઘર બાળી નાખ્યા. પછી મહાગજ આ યા અને પાન બગતી નેહને સદુને ઘણો દપક દીધો, અને પાનને પાદર મુકામ ક્યો.

ત્યારે પાનના ઠાકર મોહનસંઘજી બીનો બેગા મરીને એઓને પાછા જવાના બધા ગમ્ના મધ મ્યો તેથી ત્યાં દસ દિવસ મુધી પડાવ રહ્યો અને પાવમાની લૂટ લાવીને ખાતા હતા. પણ દરજ્જામંઘજીના માણસોએ મ્હુ નુરુ નહિ અને પેના સગદારો શેઠી ખાવા જવાને બદાને જઈને આમપામના ગામો લૂટતા હતા અને બાગતા હતા. વળી તે નાન મદારજના જાણુમા આવે ત્યારે મદારજ તેઓને દપકો દેતા હતા.

એ ફોજમા ઈગ્ના ગોમાઈ ફોનનગર મણિગજ પછુ હતા તેઓનો મામાન ઈરથી ડેટ લરીને ફોજમા લઈ જતા બીનો એ ઊંઠને તથા માણસોને જખમી મરીને મામાન લૂટી ગયા.

તે સમાચાર ફોજમા આ યા અને પાવના ઠાકોરે મ્હુ જે, મહાગજ માં ગામ વગર મુન્ટે ગયા હયા જા શા વાગ્તે માર્યું? અને હવે આપને પાછા જતા ઘણુ મુશ્કેલ પડશે. ત્યારે મદારજે મ્હાનુ જે મારે પાન માગવી નહોતી, પણ આ જલુ મદારોએ મારી છે ત્યારે તેણે મ્હાનુ જે તેઓને દુ પહોચન પણ આપ શા વાગ્તે તેઓની સાથે પધાયા?

પછી મદારજે તેને તેડા યા, પણ તે આન્યા નહિ. પછી મદારજે બદોબત મરી આપ્યો જે પાન વમાન્યા પછી બે વર્ષ મુધી જમાનંધી માફ છે એમ ફરીને ત્યાંથી મુકામ ઉઠ્યો અને દિવમા ખોદુ લાઆથી બીજો ક્યામ ન જતા પાછા ઈગ્મા પધાર્યા અને ફોજ વેરી નાખી પણ ગોપામંઘજીને નુરમા રાખ્યા.

તેવામાં દરજણસંઘજીને અને ગોપાળસંઘજીને પરસ્પર ધણો દેવ હતો. ત્યારે મહારાજે ગોપાલસંઘજીને કહ્યું જે ઈંડરનો કારભાર તને આપવો છે, અને વળી એક વાત તું પેટમાં રાખે તો તને કહું ત્યારે કહ્યું જે રાખીશ.

મહારાજે કહ્યું જે દરજણસંઘજીને મારી નાંખીશું. ત્યારે ગોપાળસંઘજીએ કહ્યું જે, એ વાત સાચી છે કે મરકરી કરો છો? મહારાજે કહ્યું જે સાચી વાત કહું છું. ત્યારે કહ્યું જે વચન આપો; એટલે મહારાજે કાલ દીધો.

પછી ગોપાળસંઘજીએ મહુએ જવાની રજા માગી, ત્યારે તેને શિરપાવ આપીને રજા આપી. તે જઈને પાછા આવ્યા, ત્યારે મહારાજે કુંવરજી ઉમેદસંઘજીની હાથ તલ્વાર તેને બહીસ આપી. પણ ધણી લોકો ગોપાળસંઘજીને કહેતા હતા કે કોઈ સમે મહારાજ તમને મારી નાખશે. જુઓ કે મોજે આદરણીયા ઠાકોર સુરજમલજીને ભવાનસંઘજીએ દગાથી માર્યા હતા. મેલમણના ઠાકોર ખુમાણસંઘજીના કુંવર જેસંઘજીને ભવાનસંઘજીએ દગાથી માર્યા હતા. એમના ધરની એવી રીત છે, એવું લોકો કહેતા હતા.

આગળ એવી વખત ગઈ અને હાથ તો મહારાજ જવાનસંઘજી તથા તેમના સરદારો મંપ સ્નેહથી ચાલે છે, તે ધણું ખુશી થવા જેવું છે. પણ એ વાત ગોપાળસંઘજીએ માની નહિ અને ગોપાળસંઘજીનો સસરા ટોડડાનો ઠાકોર પહાડસંઘજી હતો, તેણે ધણુ કહ્યું પણ માન્યું નહિ; અને જવાબ દીધો જે એવો એવો વહેમ બતાવીને ટાટોમના ઠાકોર કનહાજીને પણ ઈંડરના દરબારથી વેગળા રાખ્યા, વાકાનેરના ઠાકોર ધીરજીને વેગળા રાખ્યા અને મને પણ એવો વહેમ બતાવીને વેગળા રાખવા ચાહો છો.

પછી ગોપાળસંઘજીના મા ગુજ્યાં ત્યારે ધણી આત્રહથી રજા લઈને તેની કિયા કરી. ત્યાં પણ ધણું માણસોએ કહ્યું કે તમે ઈંડરમાં જશો નહિ, પણ ગોપાળસંઘજીએ કોઈની વાત માની નહીં.

ત્યારે ગોપાળસંઘજી ઓરમાન માએ તથા દરબારીએ એક એવે બનાવ કર્યો કે ત્યારે ગોપાળસંઘજી ઈર ચાલ્યા, સારે કાળે કાલ્યાં, અને દૂરેલાં દાન્યામાં પાણી ભરી હોડરીઓ આપી મળી; એ વખતે અપમુકેન દેખાડ્યાં. તોપણ ગોપાળસંઘજી ઈર ગયા.

ધણ દિવસ પછી મંવર ૧૮૮૭ માં મદાવદી ૧૪ ને રાજ મદારાજે પેનાના કમખાતીને પ્રથમ વાન જાહેર થવા આજત પક્કા સોજન દહને કયું જે આજ ગોપાળસંઘજીને સમે મારી નખા. એ વાન કાષ્ટએ કષ્ટ કરી નહીં. ત્યારે મેઝ જમાદાર મિંધો દેનો તેને બોધાવીને એ જ રીતે સોજન દીધા. પછી કયું ત્યારે તેણે કષ્ટ કર્યું.

આત્રસે છઠાં મદારાજે ગોપાળસંઘજીને કયું જે, કાવે શિવ રાત્રી છે, માટે તું સવારના પહોરમાં વહેલો આવજે, એટલે આપણે જે દરજ્જાસંઘજીને મારવા ધાર્યું છે તે કરીશું. ત્યારે ગોપાળસંઘજી નાહી જમીને તૈયાર થઈને દોડીએ જઈને ખખર કરાવી. ત્યારે દંભેશના શિરના પ્રમાણે દરવને તેઓના હથિયાર દોડીએ મૂકાયાં. અને મેઝ જમાદારના મો ગિપાઈઓ ગંદુકા ભરીને તૈયાર હતા કે ગોપાળસંઘજી આવે તો મારવા. અને દરબારનાં જે જે સારાં આખરદાર માણસ હતાં, અને જે ગોપાળસંઘજી પક્ષનાં માણસ હતાં; તે સર્વેને મદારાજે કાંઈ ચાકરી બનાવીને પરજણમાં મોકલ્યા હતા.

ત્યારે ગોપાળસંઘજી દરબારમાં આવ્યા ત્યારે મદારાજ સદી-ચાલીજના મહેલમાં ચાલીતકીયા નખાવીને બિરાલ્યા હતા. ત્યાં ગોપાળસંઘજીને બોલાવ્યા અને તે સમે હજુરને આરોગવાનો ધાંગ આવ્યો. ત્યારે મદારાજે ગોપાળસંઘજીને કયું જે તું મારા ભેગો જંગલ બેસ. ત્યારે તેણે ના કહી, પણ ઘણો આગ્રહ કરીને બેઠા બેસાયાં. તે જમ્યા પછી સુખવાસ આવ્યો.

ગોપાળસંઘજીના સ્વરા પદાંતરણજી ગોપાળસંઘજીને કારે બોધાવીને કયું જે મારા મનમાં એમ જણાય છે કે, આજ આપણે મારો અને મારી બેટી ચીંત વખતે વખતે પરજણી છે, વાસ્તે હું

તમને કહું છું કે તમે મારો અવ્યવ કરો. ત્યારે ગોપાળસંઘજીએ કહ્યું
જે, તમને ખોટો વહેમ આવે છે.

પછી ગોપાળસંઘજીનો સસ્તો હોઠો પીવાને મશે ઘણી મુશ્કેલીથી
પોતાનો જીવ બચાવી, ઉતારે જઈ સ્વાર ચઢને જતો રહ્યો. ત્યારપછી
તો જમાદારે પાકો બંદોબસ્ત કર્યો જે કોઈ જમ શકે નહિ.

પછી મહારાજે ચાકરને હુકમ કર્યો જે અત્તરની શીશી લાવો,
એટલે શીશી લાવ્યા. ત્યારે વળી કહ્યું જે ભારે કીમ્મતની અરતની
શીશી લાવો, પછી ચાકર જે જે શીશી મેડી ઉપરથી લાવ્યો તે તે તેણે
પસંદ કરી નહિ. અને પોતે શીશી લાવવાને બહાને જમને દાદરો
બંધ કર્યો; તે એટલા સારૂ કે કદાપિ પોતાના જીવને કાંઈ નુક-
શાન થાય.

પછી મહારાજે જમાદારને કહ્યું જે હવે જીવતો જશે તો તારું
માથું કપાવીશ. એટલે ચારે તરફના ખારણુ બંધ થયાં અને ચારે
તરફથી બંદુકો છૂટી. ત્યારે ગોપાળસંઘજી સાથે ખાર માથુસો હતો,
તેઓ તો ઠાકારને વીંટાઈ વળ્યા, પણ ગોળાઓ વાગ્યાથી તેઓ
મરાણા, અને ગોપાળસંઘજી જાખમી થયા. ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે
ગોપાળસંઘ! તારે ધિક્કરની વાણીયાણીઓ પકડવી વાજબી હતી ?
અને હવે તારે જોર કરવું હોય તો કર. આ હે. બે તસ્વારો બાંધ.
એમ કહીને બે તસ્વારો નાખી.

પછી ગોપાળસંઘે ભટ્ટીયાણીજીને પોકાર કરીને કહ્યું જે હું
તમારા મહેલમાં તમારે શરણે છું. એટલે ભટ્ટીયાણીજીએ કહ્યું જે
હવે ગોપાળસંઘજીને મારશો તો તેની સાથે હું પણ મરીશ. ત્યારે
મહારાજે કહ્યું જે હવે એ ઉગરશે તો મને મારશે; અથવા ઘણી
ખરાબી કરશે. ત્યારે ભટ્ટીયાણીજી દોઢતકુંવરબા, ગામ ઓરવા
મારવાડમાંના ભટ્ટીની દીકરી, તેણે કહ્યું જે પાકો બંદોબસ્ત કરજું,
પણ હવે મરાશ નહિ.

પછી એ રીતે બે દિવસ અને એક રાત ગઈ ત્યારે બીજી રાતે ગોપાળસઘે વિચાર્યું જે રાજગદ ટેકીને નાસી જઈ એવા વિચારથી બહાર નીસર્યા એટલે તેને સિપાઈઓએ તત્વારથી મારી નાખ્યા ત્યાર પછી લગીયા પામે તે મર્વના મુઠદા તણાવીને ચોકમા નાખ્યા પછી મહારાજને લગીયાઓને કથું જે તે મુઠદાના કટકા કરીને સમજાવ્યાને ખવરાવે.

તે વ્રાત સાંજીને મહારાજના મુખ્ય શેઠીઆઓએ આવીને અરજ કરી જે, મહારાજ! જે ગુન્હેમારો હતા, તેઓને તમે શિક્ષા કરી, હવે એ માટી સાથે તમારે કાઈ વેગ નથી, વાગ્તે તેઓને બળાવે પછી ગાડામા મુઠદા ભરીને રમશાનમા પહોંચાડીને એક એકમા બાળ્યા.

એ ત્રણ દિવસ સુધી દરબારમા મહારાજ સુદ્ધા કોઈએ અજ આધુ નહોતું.

તે ગોપાળસઘજીના કુવર બે તેમા એક ભાગ્યસઘજી ઉંમર વર્ષ ૭ના અને પર્વતસઘજી ઉંમર વર્ષ ૩ના હતા તેઓ તથા તેઓનો કમ્પીરો તથા તેઓની તરફના જે લોકો હતા, તેઓ નાસીને કુગરોમા ગયા ત્યારે મહારાજે મહિ પાસે બનનાથ મહાદેવ પાસે શ્રુદ્ધામ કરીને ગોપાળસઘના કુવરોને તેડાવીને મહિની જમ્યા પાછી સોપી, સવત્ ૧૮૮૭ મા.

પછી સવત્ ૧૮૯૫ મા બારથસઘજીની માને કાઈ શકના સખમથી તેના કાકા વાકાનેરના હિમ્મતસઘજીએ તનવારના જખમથી મારી નાખી, તથા એક વાણીયાને માર્યો.

સવત્ ૧૮૮૨ મા પાલના દોકેરે જુના વેરથી ધાડ લઇને મહિએ આવીને દોરા લીધા ત્યારે મહિનો રોજી માગલીઓ રજપુત કામ આવ્યો, પણ દોર તો પાનગળાને હાથ ગયા.

ગોપાળસઘજીને માર્યા તેના કપકાનુ સપાખરૂં ગીત ૭

गीत

- थरुसिद्धने वतावतणोथो अळामें विखाण थातां,
जगदाता छेतरांने नलेणो रुकां कडे तळे चांपो;
पण कारवो थो राजा, फोजां सुं अढायणो थो;
बुजो कतमाल १
- मारवो नहोतो चांपो उगारवो राव मार,
महाबळी झाडो करे राखवो थो मान,
पणों गजां तणी सुंदां, खागां तळे उड पडे;
जाणी येळा हतो घणकारवो जवान २
- दळां माथे भेदणो थो, कही जे आणंद बुजा,
इखतांशा अयां घणां मारतो उमग,
खांगा पाडायाळाने हु कालणो थोडे खेत;
अनारो गोपाल घेरी नमारां अभग. ३
- धमोडा मुदडा तणा, अगमें सुसरें घनो,
भाण रथ रोक रहे, देखवा भाराय,
थीस धरं तणी थाय, रदमाल पू येसला;
दराशया आणि येळा, देखणा था हाय ४
- दजारांरो गज घडां, चढाय लियो थोहीण;
वेय तो तेग धुवळां, घेर तो युदोद;
घेणा रो वाहर हतो, पणी जे गंभीर राजा;
दफरो दोरग चांपो, कर्तुं भार्या राठोद. ५
- जांयुदोष थकी घेर, करेवो थो ययां जोध,
धरेवोयो सामहो, सादूळ रणधीर;
दायी माये चढी, पृथीनाथयें देमता हाय,
पातां साटे मारवो न, यलु दरी घोर ६
- अरां तणे माथे जळ, फरया खाशो आप,
कमं पेश भारा धमें, भेळशो येकाण,

માર માર ચહુ કોર જગમાહે કરે મહા,
ધરા તળો થ મયાદ, આવશે જો થાળ

૭

અર્થ:—કર્મ સિદ્ધને પતાવવો હતો તો, કે જ્યેથી પૃથ્વીમાં
તાગ વખાણુ થાત પણુ એ અનદાતા ' તારે એ ગોપાળસધને છેતરીને
જાતી સેવો નહોતો, એ મહારાજ ' ન્યા તત્વારના અપાટા વાગે ત્યા તે
આપાવતને પકડવો હતો. એ બીજા ક્ષત્રમાને કોઈ ફોજના સામે
ચડાવવો હતો.

એ મારવાડી રાજા ' એ આપાવને મારવો નહોતો, ઉગારવો
હતો એ મહા જગીયાનું ઝાઝુ માન કરીને રાખવો હતો તે દાથી-
ઓની સૂઢો તળે અને તત્વારો તળે ઉડી પડે એવો હતો, માટે એની
વેળા જણીને એ ભુવાનને પકડાવો હતો ૨

એ બીજા આશ્વદસધજી મહારાજ ' તેને કોઈ ફોજ ઉપર
ભીડાવવો હતો, તો તે જોના જોનામા ઉમગથી ધણા શત્રુઓને
માગુ એ વાકી પાવડીનાળાને જાહેર લડાઈમા ઉરફેવો હતો. પણ
અનાજના ગોપાળસધને એ રીને ઘેરીને મારવો નહોતો ૩

તે પેતાના ભુજદડના ધમકાગથી ધનુના ટકારવા શરીરમા
સોસગ કાઢત, અને એના જારથ જોવા સાર સૂર્ય રથ રોકીને રહેત.
અને શિવજીની ફૂંકમાળા પૂરી થવાની વેળા થાત એ શવાજીના
વશના હાથ એ વેળાએ જોવા હતા. ૪

હતરો દાથીઓની ધટમા મનમા ચદાબો હોત તો તત્વાગથી
શત્રુઓને દોડીને કાપી દેત વચનનો પાળનાર હતો એવું કહેવાય છે
એ મહારાજ ચણીસધજી ' તત્વારનો જાળવનાર આપાવ ગઠોડ તે
કેમ માર્યો ? ૫

જ મુડીપમા કેઈ બીજા જોદા માથે વેગ હતું અને તેના સામે
એ વાધને નડાઈમા ધવો હતો એ પૃથ્વીનાથ ' તમે દાથી ઉપર
એસીને પડી એના હાથ જોવા હતા પણુ આમ વાતો સાટે એવા
શત્રુને મરવો નહોતો. ૬

હવે ન્યારે કોઈ શત્રુઓ ઉપર આપ લડાઈ કરવા ચાલશે, અને
ઓ રોડોડ રોજી ! લડાઈમાં ઘોડા બેળશે અને ચારે તરફ લડાઈમાં
મારમાર એવા મહાસબ્દ થશે, ત્યારે ઓ જુદા પુરાણી ! એ પૃથ્વીને
ચાલશે આપને યાદ આવશે ■

આ પછી ગંભીરસંધ્ય છિગળ્યા ત્યા સુધી આ રીતે વહીવટ
ચાલ્યો અને સંવત્ ૧૮૬૭ ના આવણમાં મહારાજ પડયા, અને
જીવાનસંધ્ય ગાદીએ ગેહા, ત્યારે તે ધણી સરદારો વખે હતા

મુરેહીના મુગ્ધનયજી, રૂપાવનો હાકોર, ધીરવાડાનો હાકોર,
મહિ, દોરોહ, ચાહણીના ચાપાનો વખે નહોતા, પણ તેઓ દર
બાગધી હોયે મન હતા અને ન્યારે જોધપુરના મહારાજ માનસંધ્ય
પડયા અને સંવત્ ૧૮૬૬ માં જોધપુરનું તેહ અહમદનગરના વખત
સંધ્યને આવ્યું, ત્યારે ઈંકરના જીવાનસંધ્ય જોધપુરની ગાદી લેવા
હાલો કરતા હતા

તે સમયે સર્વે સરદારો કુ પાવત સિનાય તખ્તસંધ્યને મળતા
હતા, અને હોદ ગખતા હતા જે હવે આપણને જોધપુર જીતાના
મોટા પટા મળશે પછી ન્યારે તખ્તસંધ્ય જોધપુરની ગાદીએ બેસા,
ત્યારે તે સરદારો અથવા તેઓના બાધઓ જોધપુર ગઈ આવ્યા.
તેઓને રૂપિયા પાંચ હજાર મુઘીના શિરપાન આપીને વિદાય કયા,
તો પણ નાહિમેદ થઈને પાઝા આવ્યા

મેનમણના હાકોર અડતસંધ્ય જોધપુર આવ્યા ત્યારે તે ટાણે
ઈંકરના માધ્યમે તેમને તેડાનીને કહ્યું જે તમારે જોધપુર જવાનો
વિચાર રાખવો નહિ અને તમારે ખર્ચ પૂરું થવું નહીં હોય તો
દગાજ તમારી ખબર રાખશે તે ઉપરાંત પણ જોધપુરના ત્રણ
કાગળો આવ્યાથી તેઓ ત્યા ગયા ત્યારે પણ ગમીજીએ પોતાના
ને ગ્રામ મોકલીને ગધગદ મામ એમનું આગળ પડાવી લીધું છે તે
પાણુ આપવાનું કહ્યું. પણ તે ગ્રામો તેમના બેજા થઈ રાખ્યા નહિ,
અને તેઓ તો જોધપુર ગયા.

ત્યાં ચાર માસ રહ્યા ત્યારે, અહીં રાણીજીએ મહેરબાન લાંબા સાહેબને અરજ કરી જે, મેટાસણના દાકાર ગયા છે તે અમારું કાંઈ તુકરાન કરશે એવો ચક્ર રહે છે; માટે તેમને પાછા બોલાવવા જોઈએ

પછી સાહેબે જોધપુરના પોલીટીકલ એજન્ટને લખીને જનરલ-સ્ટીથી પાછા તેડવ્યા. તેમને ત્યાંથી પાંચ હજાર રૂપૈયાની મતા મળી

લોક કહે છે જે જોધપુરના મહારાજ માનસંધજીએ પોતાને જોગે સેવા સાર કુંવરની દુશિયારી જોવા વાસ્તે પોતાનાં માણસો છાની રીતે ઈડર, અદમદનગર અને સુવરમાં મોકલ્યાં હતાં, તે માણસોએ તખતસંધજીની તારીફ કરેલી અને અદમદનગરનાં માણસો અહીંથી છાનાં જોધપુરમાં ગયાં. તેવામાં ઈડરથી પણ મને (ધીરજીને) બે સ્વાર સાથે આપીને મોકલ્યો. તે હું જઈને મહારાજના નાથગુરને મળવાને તથા ઈડરના દરબારનો કાગળ આપવા ગયો. તે સમે તે નાથ પામે અદમદનગરનાં આવેલાં માણસો દનાં.

તેઓએ એવું કહ્યું હતું જે મોડાસાના જલમસંધજીના દત્તાપુત્ર તખતસંધજી છે, જે જલમસંધજીને સંવત્ ૧૮૩૦ માં આશરે મહારાજ યવસંધજીએ સ્વાગત ૨૦૦ આપીને જોધપુરના મહારાજ વજ્રસંધજી ઉપર દક્ષણીની ફોજ આવી હતી, ત્યારે કુમકે જોધપુરનાં તરફ મોકલ્યા હતા. ત્યારે જલમસંધજીએ સારી બદાકુરી દેખાડી હતી. પોતાના યોગ સ્વારો હતા, પણ મોટી ફોજને દડાવીને આખર પામ્યા હતા. તેમના કુંવર તખતમંધજી છે, એ વગેરે વાતો અમે સાંભળી.

તે માણસો ઉઠી ગયા પછી અમે એ નાથ પાસે જવાનમંધજીની તારીફ કરી અને કહ્યું જે તખતમંધજી જલમસંધજીના નથી, એ તો કુરણમંધજીના કુંવર છે, અને ચાવડાના બાજેજ છે; હત્યાદિ કહીને અમે કાગળ આપ્યો. તેનો કાંઈ જવાબ લખી આપ્યો. તે લાવીને અમે ઈડરમાં ગાળીએ આપ્યો.

પછી તો બડીયાણીએ મરમરો ને માણસો દાથી હાંટ મુખાં બે દરીફ માણસો તખતમંધજીને તેડવા મોકલ્યાં. ત્યારે ત્યાં જઈને તખત-સંધજી મારીએ ગયા.

ત્યારે ઇંડર દરબારે અજી કરી જે લોધપુરનો વારમો અમને
પહોંચે છે અને ત્યાં તખતસંધજી ગયા, તેઓને અહમદનગર ઇંડરથી
મળ્યું હતું, માટે તે અમારું પાણું અપાવો. પછી સરકારે અહમદનગર
પાણું આપાવ્યું. પછી લોધપુરથી ત્રણ માણુઓ દશ લાખ રૂપિયા લઈને
મોકલ્યા, જે ઇંડવાળાને અહમદનગરમાં પેસવા દેવા નહિ. તે સમે
મહેરખાન પાસેસ સાહેબે તે માણુઓને કેદ કરી જમાન લઈને
છોડી મૂક્યા.

પ્રકરણ ૧૩ મું

રહેવર રજપૂતોનો ઇતિહાસ

રહેવર લોકો મળ પુંચાર ગજપૂત ચંદ્રવંશી ઉર્જીનના ગજ વિક્રમના
વંશના તથા ચંદ્રાવતી નગરી જે આજુ પાસે ઉર્જી છે, તે ગજ બર્તુદરી-
ની હતી એ બંને ગજઓની ઓપાદના છે ઉર્જી અને ચંદ્રાવતી હાથથી
ફૂટતા, ત્યાંથી કેટલાક વર્ષ ધારાનગરીમાં રહીને પાછા ચંદ્રવતી
નગરીના દેશમાં દેવડા ગજપૂત રાજ કરતા હતા, ત્યાં એક રાજા
પોતાના ભાઈઓ મુદ્દા આપ્યો તેનું નામ માવમ નથી—અને તેના
સગા ભાઈનું નામ અવચગસઘ હતું, તે પણ તેની સાથે હતો. પછી
દેવડાઓ પાસેથી તે ગજ પડાની લેઈને ત્યાં પોતે ગજ્ય કરવા લાગ્યા.
તેની સાવની ખબર નથી.

પછી એક રાજા રાજા પોતે શીકારે નિકળેલ, અને પેલા દેવડા
રજપૂતો પણ ચંદ્રાવતીના જગમમાં રહેતા હતા, ત્યાં પેલો ગજ
જઈ ચડ્યો, અને દેવડાઓને ઘણી કુંવારી દીકરીઓ દીકરી રાજાએ
પરણવાનો ઠગવ કર્યો, તે એવી રીતે કે દેવડાઓની ૧૨૫ કન્યાઓ,
તે રાજાના ભાઈ ભગીન વગેરે ૧૨૫ વગેરે પરણાવી.

તે પગલુવા આવતી વખતે સવાસો વડે ચિવાય બીજા કોઈ માણસને સાથે લાવવું નહોતું, એવો હંગામો કર્યો પછી લખતો દિવસ નક્કી કરીને પગલુવા મારા રાત્રી સુદા મવામો વડે નિદ્રા લેતા. તેમથી ગમતા ભાઈ અવચગમધને શિકાર રમવાનો જોખમ ઘણું હતો, તેથી તેણે કહ્યું કે હું શિકાર ગમીને બારોમાર ત્યાં તમારા ભેગા થઈશ એમ મ્હોને તે શિકારે ગયો અને ગાંજ સુદાત ૧૨૪ વડે, ત્યાં દેવડા ગજપૂતોની કન્યાઓને પગલુવા ગયા પછી અવચગમધન સખાકાને એક મહાદેવનું દેવડા વગડામાં હતું ત્યાં શિકાર ગમ્યા પછી આવીને ઉભા ગયા અને ત્યાંથી ચાર ઘડી રાત્રી જતા પેલા વરો ભેગા પડ્યો. સાથે તૈવાડ થઈને ત્યાંથી નીચળ્યા તે સમયે એવો શબ્દ થયો જે “ઘે વડે” એટલે એ વડે રહે, પરણના જઈશ નહિ તે શબ્દ સાંભળીને વિચાર કરવા લાગ્યો, અને ગયો નહિ પછી મહાદેવજીએ પ્રમત્ર થઈને તે અવચગમધને કહ્યું જે તમારા ભાઈઓ વગેરે ૧૦૪ વરો જે પગલુવા ગયા હતા, તેઓને દેવડાઓએ મારી નાખ્યા માટે તમે ત્યાં જશો નહોં એ વાત સવા ૧૨૮૨ માં બની, ત્યારથી તેના વચની રેવડ શાખા થઈ.

પછી અદાવતીનું ગાંજ હિપર લખ્યા પ્રમાણે ગાંજ મરાયાથી દેવડા ગજપૂતોના હાથમાં જવાથી તે અવચગમધન રોહીડાના ઘાટમાં આવીને ગયા ત્યાં આશરે એક વડે ગયા તેટલામાં પાંદડાની રોજી ન્યાઈ જતા આવના ત્યાં મુકામ કર્યો અને ફોજવાગાના શીંગડાના જનાવને નાકેલા, તે અવચગમધના મુકામમાં ગયાથી તે પાંછા ન આપ્યાથી, તે ફોજ સાથે લડાઈ થઈ ત્યાં અવચગમધ સાથે સામાન હતો, તેમથી ઘેટાઓ માણસો મગજ માદ દડોડમાં દાત જે દામિડ છે તેમના ઘડાની ત્યાં દડગાત હતી તેનો કામદાર એક વાળીઓ હતો તેની દીકરીને પગલુવાનું તે દાગરે કામદારને કહ્યું. તે હિપર કામદાર રોહીડાના ઘાટમાં અવચગમધને જઈને જાણે એ અર્થ મનાયો ત્યાં ત્યારે અવચગમધ ત્યાંથી તગડ

પોતાનો મગ્ગભ લઇને, હડોળ આપીને ત્યાના ઠાકોરને મારી નાખીને તે ઠકરાત પોતાને તાબે કરી લીધી. તે આશરે સન્ન ૧૨૮૩—૮૪ માં બની.

પછી આસપાસના ગામ દબારી, પાટણ સુધી મગસ કરીને સવા લાખ રૂપેયાની પેદાશ કરી અને હડોળમાં રાખ્ય ગ્યાપ્તુ. હડોળ પામે તાગ માનો ડુગર છે તેથી એ અવયગસંધ તાર માના રાવ કહેવાયા. તે ગવ પદવી કોણે આપેલી, તેની તો ખબર નથી. અને આ દેશમાં જેટલા રહેઠેરા હાલ છે, તે સર્વે ઉપર લખેલા અવયગ-સંધના વંશના છે. પછી હડોળમાં આશરે ચારપાંચ પેઢી સુધી રાખ્ય કરતા પછી હડોળના ઠાકોરને જે પ્રથમ મારેલ તે વખતે તેની એક સગલા રાણી નાસીને અમદાવાદ પાસે અસાગવા ગામમાં જઈને રહેલી, અને તેને દિકરા અનંતરતા તેનો વસ ત્યાં થયેલો, તેને ઉપર લખેના હડોળના કામદારના વંશનો એક વાણીઓ જઈને મળ્યો. અને ત્યાંથી તેને બીલોના જમાનથી લાવીને અવયગસંધના વંશનો જે હડોળમાં રાજ કરતો હતો (તેનું નામ માલમ નથી) તેને ત્યાંથી કાઢીને પોતાની ઠકરાત પોતાને તાબે કરી લીધી તેથી અવયગસંધના વસવાળા ત્યાંથી ધરના રાવ પામે આવ્યા. તે કઈ સાવમાં તે માલમ નથી પછી રાવ પાસે ગલા બાદ રાવે કહ્યું જે ઘોરવાડામાં રતનો ગોહેલ કરીને ત્યાનો ઠાકોર છે તે બીલો પાસે ધર મુલક લૂંટાવે છે અને ઘણું તોફાન કરે છે. માટે તેને તમે મારો તો, એ પડે તમને આપીએ તે ઉપરથી અવયગસંધના વંશવાળાએ ઘોર-વાડે આવીને તે રતના ગોહેલને મારી નાખ્યો. તેથી ધરના રાજાએ તેમને તે ચોવીશ ગામનો ઘોરવાડ પટ્ટો આપ્યો, તેથી તેઓ ત્યાં રહ્યા. તે કઈ સાવમાં, અને તેઓનું નામ શું, તે તો માલમ નથી પછી ત્યાં ઠાકોર કહેવાયા. તે ઠાકોરના દિકરાના જે દિકરા થયા. તેમાં પાટવી ઘોરવાડે ગયો તેનો વસ હાલ ઘોરવાડનો ઠાકોર છે.

અને ફટાવાને ધરના રાવજીએ કહ્યું જે, તમે બીલ લોકોને જેટ કરો તો તમને નવો પડે આપીએ પછી તે ફટાવાને મોહનપર,

રણમણ, તમ્હ બીવ લોકોની વત્તી ધણી ગ્હેતી, અને તોફાન ધણું
કુના, તેથી તેમનો જીવન કુવા મોખ્યો તે વખતે મોહનપુર
તથા રણમણ આગ્રહ નહેતા પણ હાલ મોહનપુર પગમા હાથરોડ
ગામ, જે મોહનપુરથી આશરે ત્રણ માઈ ઉપર છે, તે ગામ આગ્રહ
હવે ત્યાં આવીને ગયા અને જાનપામના બીન લોકોને જે કરીને
જીવન કયો તેથી ગવજીએ હાથરોડ પાછળ ખાલી ગામોનો પગ
આપ્યો તે મગધાનુ નામ હિંદુગણ હવે તે હાથરોડની હકરાલ
બાધી ત્યાંના હાથરોડ થયા તેના હિંદુગણ નામ બાજી તેના પુત્ર
શિદ્ધાંત, અને શિદ્ધાંતના દિકરા બે, પાટવી હેંગોગણ અને દુદાયા
જોધમણ તે હેંગોગણના દિકરા રાજમણ, તેમણે રણમણ
આગ્રહ કર્યું અને જોધમણના બે દિકરા તેમા મોખા મગદાસજી
અને નહાના રાજાનસજી

તે જોધમણને ધડંગના ગવજીએ વાસવ ના રાજા ઉપર
ત્યારે પાદશાહની ફાજ આવી ત્યારે ગમની કુમકે મોકલ્યા તે
વખત રજી કરી આપેલ જે, તમાગ પાટવી ભાઈ હેંગોગણને નેટલા
હાથરોડ પટાના ગામ છે, તેવા ગામોના જૂદો પગ તેમને પણ
હાડી આપીશુ પગી જોધમણ ત્યાં મગધા બાદ તેમના દીકરા
મગદાસજી પટા વામ્તે ગવજીને અગજ કરી, ત્યારે જૂદો પગ તે
હાડી આપ્યો નહિ, પણ પેતાના બાપના પાટવીના હાથરોડ પટા
હતો, તેમાથી બગાજ ભાગ વહેચી અપાન્યો તેથી મગદાસજી
હાથરોડમા રહ્યા અને ગવમણ રણમણમા રહ્યા અને મગદાસના
નાનાભાઈ મગદાસજી અમલદારમા જઈ પાદશાહ તમ્હથી ત્યાં જે
અમલદાર ગ્હેતો હતો, તેની ચાકરી કરી

પરાતીજ નગરીએ પરાણમા દોડનવાવ ગામ છે, તે વગેરે
બાર ગામોનો પગ મળ્યો અને ત્યાં ગયા પગી મગદાસજીના દીકરા
મોનદાસજી થયા તેમણે મોનપુર આગ્રહ કરીને ત્યાં હકરાલ બાધી
અને હાથરોડ તે પગનું ગામ કરી નાખ્યું એ રીતે મોહનપુર અને

રણાસણ, એ બે ઠંકરાતો થઈ. અને ત્રીજી ઠંકરાત દોઢતાબાદની પછી મોહનપુરના ઠંકાર મોહનદાસજીએ ધડરના રાવજીની ચાકરી કરી. તેથી બાકરોલ પટો દશ ગામોનો, તથા એ શિવાય ધડર પામે મોટા કોટડા ગામ છે, તે ગામનો ચાંપલો બીલ માર્યો. તે બાબત મોજે મામળા તથા વડીલું એ બે ગામ રાવજીએ આપ્યાં, તથા રણાસણના ઠંકાર રાજસંઘજીએ પણ ધડરના રાવજીની ચાકરી કરી તેથી તેમને રાવજીએ દેશોતરનો પટો આશરે બાર ગામનો આપ્યો.

પછી રણાસણનો ઠંકારનો વંશ ચાલ્યો. તેમાંથી રણાસણ, વડાગામ તથા બોણદરા એ ત્રણ ઠંકરાતો થઈ. તેમાં રણાસણના ઠંકારે બોણદરાનો પટો મોડસાના હાકમની ચાકરી કરી કાઢ્યો. તે લાઘ્યાતને જીવકમાં આપેલો. તેમાં પાટવી રણાસણ, અને વડાગામ, બોણદરા, એ બે હટાયા.

મોહનપુરના ઠંકારનો વંશ ચાલ્યો. તેમાંથી પાટવી મોહનપુર અને હટાયા રૂપાલ, પીપળીયા, તથા એ શિવાય પ્રાંતીજ પરગણામાં ગામ આગીઓલ છે; તેમાં રહેવર ઠંકાર છે; તે રીતે થયા.

તેમાં રૂપાલ, મોહનપુરના ઠંકાર મોહનદાસજીના સર્વથી નાના હીકરા કુબેરસંઘજી, તથા મકનમંઘજી તેમણે ધડરમાંથી રાવનું રાજ ગયા પછી અમદાવાદ તરફથી પાદશાહનો હાકેમ પીલ કમાલ રહેતો તેની ચાકરી કરી. તેથી તેમણે બંનેને ચાકરીમાં એ રૂપાલ પટો આપેલો. તેમાં કુબેરસંઘજીનો વંશ જે હાલ રૂપાલમાં અને જ રહેવર વગેરે છે તે. અને પીપળીયા ગામ મોહનપુરની બેમાંથી મોહનદાસજીના દિકરા કાનજીને જીવકમાં મળેલું. તેનો વંશ હાલ પીપળીયામાં ચાલે છે.

આગીઓલ મોહનદાસજીના દિકરા બીમજીને પરાંતીજના પાદશાહી હાકેમથી ચાકરીમાં મળેલું. તેનો વંશ હાલ આગીઓલમાં ચાલે છે. અને મોહનપુરમાં મોહનદાસજીના મનોરદાસજી તથા તેમના બીજા હટાયા દિકરા રહેલા તેનાં નામ બરાબર માલમ નથી એ રહેલા

હટાયાનો વંશ હાલ મોહનપુરમાં છે. અને પાટવીનો વંશ હાકોર જલમગંધજી મુધા ચાલ્યો, અને પછી નિર્વંશ ગયો.

ઉપર જે દોહતાબાદની દફરાત ગંગદાસના બાઈસરતાનસંધ લખ્યા છે તેનીએ પેઢી મુધી દોહતાબાદના દફરાત કરી. પછી સરડોધમાં મેવાથી બીય રહેના હતા. તેમને અમદાવાદના પાદશાહી અમલદારના હુકમથી મારી કાઢ્યાથી, તે મારી કાઢનાર સરતાનસંધજીના વંશના લાખાજી હતા. તેમને દોહતાબાદના પટા બદલે સરડોધનો પટો મળ્યો. તેમનો વંશ સરડોધમાં આવતા, તેમાંથી પાટવીને વંશ હાકોર દિકસંધજી આશરે મંવત ૧/૯૧ ની સાલમાં સરડોધથી મોહનપુર આવ્યા. કાગ્જ કે મોહનપુરના હાકોર જલમગંધજીને નિર્વંશ ગયો તેથી મોહનપુરની ગાદીએ હાકોર દિકસંધજી બેઠા અને બીજા તેમના બાઈયાત સરડોધમાં રહ્યા. તેમનો વંશ સરડોધમાં છે. તે બાઈઆતોને સરડોધ પટામાંથી જીવકમાં ગામે આવેના છે, તે ખાલ છે. પણ સરડોધ પટો તથા મોહનપુર તથા બાકરી એ ત્રણ પટાના માયેક દિકસંધજી મયા તેમનો વંશ હાલ મોહનપુરમાં હાકોર રામસંધજી છે. તે મોહનપુરના હાકોરને ત્યા પ્રથમ જામજી તથા વડીયુ, એ બે ગામે હતા. તે શિવાય અંબાસર તથા વાવડી, મોહનપુર પટામાં હતા. તે અહમદનગરના મહારાજશ્રી સગરામસંધજી તથા તેમના બાઈ જલમગંધજીએ સરડોધથી દિકસંધજી મોહનપુરની ગાદીએ બેઠા બાબત તકરાર કરીને દબાવ્યા અને રજાસલુના હાકોરને ઘેર દેશોતરનો તરતનો પટો હતો તે ઇંડિયા મહારાજ આલુંદસંધજી તથા ગમસંધજી નેધપુરથી આવ્યા, તેમણે આલુંદસંધજીને તથા રજાસલુના હાકોર અદેસંધજી હતા. તેમને કજીઓ ચતા આલુંદસંધજી મહારાજ મરાઠા. એટલે રામસંધજી મહારાજે દેશોતરનો પટો દબાવ્યો.

એ રીતે હકીકત જે જે સાક્ષીઓએ દર્શાવે તેમના જે સાક્ષીઓ અંબર હતી તે ઉપર લખાવી છે. અને પાકીની માલુમ નથી.

હાલ રહેવર લોકોની વતી જે જે ઠંઠાણે છે તેની વિગત જે—

૧૫ મલિકાદાના ગામોમા

૩ મોહનપુરમા, તથા બાકેરાલ અને સરડોધમા

૧ રૂપાલમા

૧ મોજે પીપળીયામા

૧ રણસણમા

૧ વડા ગામ પટામા

૧ બોરદરામા

૧ ઘોરવાડા પટામા

૧ ઘોરવાડા તળમા

૧ ખસુસામા

૧ ધખાલમા

૧ દેશોતર-પરગણે ઇંદર એ ગામમા રણસણના ભાષ-
માતના ઘર છે.

૧ પરાલીજ પરગણાના આમલોડ ગામમા

૧ મોજે જાંબુડીમા-તે

જે આગળ ઘોરવાડા પટામા હતી, તે હાલ ઇંદર
તામામા છે-તેમા ઘોરવાડાવાળાના ભાષમાત રહે છે.

૧ મોરગરા પોંટડામા છે

જે આગળ ઘોરવાડાના ભાષમાતના ગામ ઘોરવાડા
પટામા તેમા તે ભાષમાતોનો વંશ છે અને હાલ એ
ગામો અદ્દમદનગર પરગણામા છે.

આ રીતે એકત્રીય (૩૧) ગામોમા રહેવરના ઘર છે અને તે
શિવપાલ કોષ ગામમા એ જાતના રહેવરના ઘર નથી.

પ્રકરણ ૧૪ મું દાંતાના રાણાજીનો ઇતિહાસ^૧

- ૧૧૬૧-સરસ્વતી માતા સુમત દે, કરુ યંદનાકાર,
મો મતો સાર ઘણાળીય, પેદેલ ક્ષત્રિ પ્રમાણ ૧
- ઓ સરસ્વતી માતા' સારી શુદ્ધિ આપ, તને નમસ્કાર કરૂં ૩૩.
અને મારી શુદ્ધિ પ્રમાણે પ્રથમ સાર ક્ષત્રી પરમારોના પખાણુ કરૂં ૧
- બંધ છત્રિશે રાજકુલ, જપણ વિચારી જોય,
પણ ક્ષત્રિ પરમારમુ, દાથી મેઢ ન હોય ૨
- વિચારી જોતા છત્રીસે વર્ષ ગળકુળના છે જ, પણ ક્ષત્રી માથે
દાધથી મુકાળતો થાય નહિ. ૨
- કે દાથી હેમર દિયે, કે પહો લાલ ઘરીસ,
કે જગ દે પરમાજ્યું, શીશ કરે ઘણશીસ. ૩
- તેના કેટલાએકે તો દાનમા દાથી ઘોડા આપ્યા અને પ્રધાએ
તો બદલ પગમારની પોંઠે માથુ પણ બક્ષીગ કર્યું ૩
- અય દે યદા કોઈ દે, પરમારોનો જોઢ,
પ્રકળ મોલે આળીયા, વિક્રમ નયે કરોડ. ૪
- ધન આપનાર કોઈ પરમારોની જોડ છે ? જે વિક્રમ પરમારે
એક કવિતાના મૂલના નવ કરોડ રૂપિયા આપ્યા ૪
- મામા કોય દવા નહિ, પહો જોઢો પરમાર,
મોજ સરીસા કોય કરું, પરદલ મજણદાર. ૫
- કોઈ ગજ પગમારની જોડે નથી, યથાજ નથી વગી જોજ
પરમાર જેવા કોઈ ક્યાય પરદુખ લાગનાર યથા નથી. ૫

૧ ગદવી ગોરખદાસજીએ રાણાજીના વસના વર્ણનનો મૂલ્ય કવિતામાં
રચેલો છે, તથા ગોરખદાસજીના વસના ગદવી આવળે ચેદિયી લંકીકત
જવરાવી છે, તથા મેળે દલદ, તાણે ઈંડરના બારેટ બલમ તથા જોરાજી
નાણુ પાસેથી લખી લીધેલા લખેલા દાંતાના કારનારી નરોત્તમદાસે આપ્યા
દે ત્રણેમાથી મેળવીને લખ્યું છે

અમ પાસે શર ઉઢીઓ, પઢીયો સ્વેત મહાર;

મારમાર શર ઉપરે, ઓહો કલ્લ પરમાર.

આકાશ તરફ માથું ઉઠ્યું અને રણસેનામાં પાડ્યું, અને માથું
મારમાર બોલે; તેનું કુળ પરમાર કહેવાય. ૬

જશ પરમારાં વધ્યજલ, ક્યલકુળ ઘાઢા કદાચ;

તે તો પાળો લોજીપ, જે તો કુંભ મરાય.

પરમારનો જશ સમુદના પાણી જેટલો, તેનો પાર કો. કવિ
કહી શકે ? પણ જેટલું પાણી પોતાના ધમ્મમાં સમાય તેટલું લાઇએ. ૭

અનલ કુંડહુ ઉપના, પ્રથમ મૂપ પરમાર;

તાસ તળી ઉતપત્ત કહુ મોજી હા મતસાર.

વશિષ્ઠના અશ્વિનકુંડમાંથી પ્રથમ પરમારજી ઉપન્ન્યા. તેઓની ઉત્પત્તિ
મારી ખુદિ પ્રમાણે કહું. ૮

૭૧૫૫.-અનલકુંડ હરિતેજ, પ્રથમ પરમાર ઉપનો,

તાસ કેડ ચહુઘાળ, પછે ચાલુક્ય સંપનો;

ચોય પાંચ ચાઘડો, ચાઘમહિ ધર ચંચલ;

સત્રીધર્મ રાસલા, હુયા ચારે હાલોદલ;

ધર ઘડે ધરમઅધરમ ઘડે, ગાય ચિમ્પ પૂજા ઘણી;

ઉપના સત્રી અલ ઉપરે, સુરલોકે વાતો સુણી.

અશ્વિનકુંડમાંથી પ્રજુના તેજથી પ્રથમ પરમાર ઉપન્ન્યા. તે
પછી ચહુવાણ, અને તે પછી સોલંકી ઉપન્ન્યા. એણે પગલે ચાવડો
ધનુષ્ય પકડીને પૃથ્વીમાં ચંચળ થયો. સત્રી ધર્મ રાખવા સાર એ ચારે
નેરાવર થયા. તેઓનાથી પૃથ્વીમાં ધર્મ વધ્યો ને અધર્મ ઘટ્યો, તથા
ગાયોની અને ગ્રાહણીની પૂજા થઈ. એવા સત્રીઓ પૃથ્વી ઉપર ઉપન્ન્યા,
તે વાતો દેવલોકમાં આઈ.

૬૧૬૬.-અતલ કુલહુ ઉપના, પેટી લીજા પુંવાર;

અખ્યાસો શર ઉચરે, પછે હોય પરમાર.

અગ્નિના કુંડમાંથી ઉપજ્યા પછી વીગ પેઢી મુધી મુંવાર કહેવાયા
મહી બોલવાના મહાવરાથી પરમાર થયા.

છંદ્ય.—મારમાર સુરમાર, માર કટુણ મેવાસી,
માર જોર સેવકાં, માર અસુરાં અમ્યાસી;
માર અરી-સામર્ય, માર સય હામ નાર્દ,
મારદાર મેલિયા માર વાહર ચેરાઈ,
તળવાર સાર શર ઉઢોયો, ધારહુત પઢોયો શરધર;
પરમાર માર શર ઉચરે, તામ નામ પરમાર ધર. ૧૧
શ્રાઓને મારી મારીને તથા કંઈક મેવાસીઓને મેવકનાં દંભ
મારીને, અસુર કર્મના અભ્યાસવાળાઓને મારીને, જોરાવર શત્રુઓને
મારીને, માર મોઢે સહિને હાર મનાવી, એમ મારીને નમાદી મેવ્યા.
અને બદારના વેરવાદને માર્યા, તે સમે તરવારથી માથું ઉડ્યું, તે
તરવારની ધારથી બોમ પડ્યું. તે માથું—પર-એટલે શત્રુને મારનાર
એમ બોલ્યું. તેથી તેનું પરમાર નામ ધરાવ્યું

હુવો રાજ પરમાર, છત્ર પકળ સુર આસુર,
તાસ પુત્ર પાંત્રીસ, સાજ જુજવી હુરં ધર;
ઘડો રાજ વિક્રમ, જગત સારા કય જાણે;
ધારવાળ ઉજળ, દેશ માલવ ધર માણે;
પરમાર વીર ધિરાધી પહુ, કમળ મૂપ મઢળ કહી;
જલ ઘોઢ દિવ્ય ચેતાલકે, ચક્ર મોજ ધર અપહી. ૧૨
તે પરમાર રાજ દેવ અને દેવ ઉપર એક જ છત્રવારી થયો.
તેના પાંત્રીસ પુત્ર થયા. તેની જૂદી જૂદી સાખાઓ પૃથ્વી પર ઘડી.
પછી તેમાં મોટો રાજ વિક્રમ થયો, તેની વાત બહુ જગત જાણે છે.
તેનું સ્થાન ધારાનગરી તથા ઉજેણ, તેણે માળવાની જગે બોગવી.
એ પરમાર બહાદુર સર્વ બહાદુરોના ઉપરી રાજ થયો, તેની સાથે
કયો રાજ મીઠવીએ ? જેણે વેળાજ બારોડના કાચમા એક સ્થાપિતમાં
નવ દેરાડ પૃથ્વી આપી.

પહોવી સર દાંતાર, રાવ વિક્રમ વસના,
ધાર ઘાળ ઉજેળ, સામ પાલેલ સુનો;
પાટ તેન પરમાર, મુંજ ઝડીયો મ્હાવલ;
સુપુત્ર તાસ સિંઘલ, ઘાપ હુતો ઘલસવલ;

રાલેવા ઘાત અલીયાતરણ, નર અસુરાળ ન નમીયો;
ધજ યંધ યંદા આફળ ધનો. જલદલ મોજ જનંમીઓ. ૧૩

પૃથ્વી ઉપર દાંતાર તો રાગ વિક્રમ કરતાયો, તેનાં સંસ્થાન
ધાર તથા ઉજેળ, તે એવા ધણી વિનાં મુનાં છે, તેની ગાદીએ
પરમાર બુજ બદા બગવાન બમ્બો, તેનો સારો પુત્ર સિંધલ તેના
બાપનાથી પણ વધારે બળીઓ થયો. તે લગાઈની વાત પ્રખ્યાત
રાખવા સાફ અમર પુરોને નમ્બો નહિ. તે સિંધલનો પુત્ર વાવટા-
વાળો, વંશમાં આડો આંક વાળનાર તેજસ્વી બોળ જનમ્બો,
તેને મન્ય છે.

દાંન મોજ લેવળો, મોજ પરદુઃખકો મંજળ;
લેવલ રલ જાળતાં, સલા લલ લેવ અલુલ;
ક્રોડ મૂપ ફલોગુગ, મોજ રાજાકો જેહા;
કર કંકળ બંધીધર, તાસહારો હાકહા;

પહોવીલા આજ દીજે વરદ, સમે યળ રાજા સરે;

ગોપાલ યાલ ઘરઘરથી તે, મોજ મોજ મલ્લ ઉચરે. ૧૪

તે બોળ ઘન આપનારો અને પરદુઃખનો ભાગનાર, બલુતાને
લાખ આપે અબલુતાને સથા લાખ આપે. કળીગુગમાં કંગોડો રાગ
થયા, પણ કોઈ બોળ જેવો થયો નથી. જે દાથે કંકલ બાંધ્યું
હોય—આજ બીજો રાગ આ સમે સર્વોપરી હોય—તેને બેવાને અરિ-
સાની શી જરૂર? સહુ બાળગોપાળ ઘેર ઘેર બોળ બોળ એમ
મેરિથી બોલે છે.

જપળ મોજ જીવીયો, નાથ મલ્લહુ તન અત્યો,

જપળ મોજ જીવીયો, દાન દીધો કલ્પભાવો;

જસો મોજ મજદલ, જાત્રી જાણજે પરીક્ષત,
 ગો વિમ્મ પ્રતીપાલ, સત્યવ્રત પ્રદિયા શાસત્ર,
 ક્રોડ સાદાન દન પ્રતદિયા, ક્રોડ લક્ષ શાસત્રકર,
 પરમાર નામ રાજે પૃથ્વી, ગયો જસો વૈકુઠપર ૧

ત્યા સુધી ભોજ શુભો ત્યા સુધી કવિઓને મન માન્યુ દા-
 આપ્યુ જેવો યુધિષ્ઠિર તેવો ભોજ અથવા પરિક્ષિત ક્ષત્રી જાણીએ
 માય કાલજોને પાળનાર તેણે શાસ્ત્ર પ્રમાણે સત્યવ્રત રાખ્યુ અ-
 દરેજ કરોડોના દાન કર્યા અને કરોડો અને લાખો શાસ્ત્ર સાથે આપ્યા
 એ પરમારે પૃથ્વી ઉપર નામ રાખ્યુ પછી તે ભોજ વૈકુઠ ઉપર ગયો.

ભોજપુત્ર ઉજેણ, ધાર ધારવે ચિરાજે,
 આલપાલ અરસુદ, ઘાટ જોગાર્દત છાજે,
 હસરાજ પારકર, રાવ મોક્ષલ જાલધર,
 સિંહ અસુન ઝજમેર સિંહ સામત મઢોધર,
 છોદ્રે માળ મુગલગજળ, દમો સિંધ ઉપર દળી,
 પરમાર રાજ સારી પૃથ્વી, પૃથ્વી પરમારા તળી. ૧૬

તે ભોજનો પુત્ર ઉજેણ તથા ધાગ નગરીમા બીગળ્યો અને
 આલપાલ નામનો પરમાર આપુમા જોગાર્દત નામનો પરમાર ઘાટ
 દેશમા, પાટરમા હસરાજ પગમા અને જાલોમા ભોજ્ય પરમાર,
 અને અજમેરમા અરસિંહ પરમાર, મઢોધરમા આમતસિંહ પરમાર,
 મોદરગઢમા ભાણુ પગમાર મુગલ ગીચની તથા સિંધની કુનિયા ઉપર
 દામેદર પરમાર અને આખી પૃથ્વીમા પરમારોનુ રાજ થયુ અને
 પૃથ્વી તે પગમારોની થઈ

આઠ લાલધર સિંધ રાજ દામળ ચિરાજે,
 અસુર નામ સમલ લાલલાલા પદ માજે,
 સુરાશળ સ્વેશીયો, માર મનળી સુરતાળ,
 સહસ પગ સશલધર અસા મોમળ જલાળ,
 અસુરાળ શીશ દલ ઉપદે, વહ કલ્પ જમ વેળરા,
 લિલ્લા સિંધ લાપ્યા નદિ, આસા રાજ દામેળરો. ૧૭

આઠ લાખની જમીન સિંધની, તે ઉપર ઘરો પરમાર રાજ
તેનું નામ સાંભળીને અસુરોની લાખ લાખની ફોજ નાશી જાય. તેણે
પુરાસાનના રાજાને ખસેડ્યો, ગિજનીના મુલતાનને માર્યો. સિંધ
બોટની પૃથ્વી દબરોની, તેમાં લુવાન બીમ જેવા તે રાજાએ પગ
માલ્યો. તેની ફોજ અસુરોના ઉપર ચડી. અને જેમ વિદ્યુતનું ચક્ર
વહે તેમ ચાલી. સિંધના લોકોએ તેની લીટી બોધી નહિ, એવું ધામા
પરમારનું રાજ્ય થયું.

રાયસુ પદમરાજ, સકન ઉપાસ કરે નિત;

હુઈ પ્રસન ઝંચિકા, માગ રાજા ફલ ઘંચત;

પક પુત્ર આપીપ, કુશર વચીસે લલ્લજન;

૧ x x x x x

માત દિયો મંગીયો, જગત જાહર જસરસન;

મહમાય દિયો ફલ મંગીયો, અગલ ધ્રુવ્ય ઉપગીઓ. ૧૮

રાજા રૂપે દમરાજ રાજ શક્તિની ઉપાસના કરતો હતો. તેથી
અંબાદેવીએ પ્રમન થઇને કહ્યું જે-એ. ગળ મનગમતુ ફળ માગ. ત્યારે
કહ્યું કે એક પુત્ર આપો. તે કુંવર બત્રીસે લક્ષલવાળો આપો. પછી
માગેલો માતાએ આપ્યો તે જાતમા પ્રખ્યાત કીર્તિ ગણે એવો.
મોટી માતાશ્રીએ માગેલુ ફળ આપ્યુ, તથા અગણિત ધન મળ્યું.

જનમતાં જ રાજ, થરક લગ્ના સહયાણાં,

તરકણુ તરફડે, અસુર ગજન ઓલાણ;

દિલી રાજ તુંઝરાં, અનન શંકા બહુ ભાણે;

શોમેશર શંભરી, ચંદ કનયજ્જ જરાણે;

ઘણરાજ હરે નોષણ હરે, લમેલી લોસઢે;

જસરાજ ચઢે યાહર જઢાં, સવા ફોડ સાહણ ચઢે. ૧૯

તે જસરાજ જનમતા સત્તુઓને ધુલત લાગી. મુસવમાનો તર-
ફડવા લાગ્યા. દૈત્ય ગિજનીના ઓવાદના દલ્લીનો રાજા તુચ્છ અનન

બહુ શંકા પામ્યો. મંભરનો રાજ્ય સોમેશ્વર અને કનોજનો જ્યેષ્ઠ રાજા તથા ગુજરાતનો વનગજના વંશનો મોઘના રા' નવધણી પૂર્વજો ડાહ્યા, અને કચ્છના લાખાના વંશના તરવાર છોડીને ઉભા રહ્યા. ત્યારે જયગજની વહાર ચઢે ત્યારે સવા કરોડ ફોજ ચઢે.

एक दीह जसराज, नाग हसवा कज आयो;
भागवत समळे, राय सनमुख मोलायो;
भाग भाग जसराज, नाग भाखे मन धंचत,
तय राजा बोलीयो, दियो पाचा अखेदत;

जसराज धनो वारह जतुं, तोयह कुण कलजग तवां,
अयिका शक्ति खग अही, दोय देव सुप्रसन्न हवां. २०

એક દિવસ જયગજને નાગ કસવા આવ્યો. પણ તે નાગણી કયા નામગીને ગજને સામે બોલાવ્યો, અને નાગે કહ્યું—ઓ જયરાજ! મનગમતું માગ માગ. ત્યારે ગજ બોલ્યો કે અત્યંત વાણીનું દાન આપો. ઓ જયરાજ ખારડ! તું ધન્ય છે. કળબુગમા તારા જેવો કોણ કહ્યું? જે અંબાશક્તિ અને તણક નામ એ બંને દેવ તને પ્રસન્ન થયા.

एकदीह जसराज, मूल भाखे महमाया,
रहण धर्म अब नांही, पही म्लेछापण छाया;
आय आय मो साथ, कहें आरासुर राणी,
देउ राज गजयाज, देउ घरसुख प्रमाणी;

वारहों राय धंमाण पोह, मुछ गात कर उचरें;

महमाया चंश वारह अमो, मेह नाम सांभळ मरें. २१

એક દિવસે જયગજને મોઢે મહમાયાદેવીએ કહ્યું કે હવે ધર્મ રહેવાનો નથી. કેમકે મ્લેચ્છની છાયા પડી. મોઢે હવે તું મારી સાથે આવ. કેમકે આરામુરની દેવીએ કહ્યું: રાજા, દાથી અને યોગ્ય હું આપીશ અને મુદ્ધ પૃથ્વી પ્રમાણ કરીને આપીશ. ત્યારે તે જગડ રાજા પૃથ્વીપતિ મુછે દાથ નાખીને બોલ્યો કે હે મોઢી માયા, અમે ખારડવંશી અમાફ નામ સાંભળનાર મ્લેચ્છ મરી જાય.

કહે માતા અંધિકા, પુત્ર મો સાથ કરીજે,
 હો રાજા જસરાજ ! મોય આરાસુર લીજે;
 શક્ત સાથ જસરાજ, આય આરાસુર લગ્ને,
 કિયા જેયી મેલાણ, તેય દેવાતણ જગ્ને;
 તરસિંગ રાજ દીધો શક્ત, હેયાં ગામ સાદસ રુજા;
 જસરાજ કહે દામેળજો, મોય માત દોજે રજા. ૨૨

ત્યારે આંખા માતાએ કહ્યું કે ઓ પુત્ર ! મારો સાથ કર. ઓ
 જસરાજ રાજા ! મને આરાસુર પર્વતમાં લઈ જા. પછી શક્તિની
 સાથે જસરાજ આરાસુરમાં આવી લાવ્યો. અને જે ઠેકાણે મૂકામ
 ક્યો, ત્યાં દેવીની ગત થઈ. અને તે શક્તિએ તરસિંગમાતું રાજ્ય
 આપ્યું. પછી દમરાજપુત્ર જસરાજે માતાજીને કહ્યું જે માઈ અસલ
 ગામ અને આખર જાહેને લેઉ. મારે હું માતાજી ! મને રજા આપો.

જાઓ જાઓ જસરાજ ! જોત મેલો જસરાજ,
 રાજ્ય રાજ્ય રાજ ધર્મ, લાજ ભર વારડ લાજ;
 કહ્યો માત ઓમુસ, આપકર હો અર્ધચલ ધલ,
 સફત્યા યેન સાંમલ્લી, વજલ તોલ્લીઓ માયલ,
 પરદાર્ઠી ભૂપલ શક્તવર, ઠામ ઠામ ધાતો ધઈ;
 દર કુચ વલ્લે દામેળરો, તણતસિય આયો તંઈ. ૨૩

ત્યારે માતાએ કહ્યું કે ઓ જસરાજ ! તું મારી જ્નેતન સાથે જા અને
 રાજધર્મની શાખ રાખ, અને બહાદુર બાર લાખેણી લાજ રાખ.
 એમ માતાએ પોતાને મોઢેથી કહ્યું જે તું હવે અહીં અચળ સ્થાન કરીશ.
 એવું શક્તિનું વચન સાંભળીને, એ તસ્વારતોળી ખીરદવાળો રાજા
 શક્તિનું વરદાન લેઈને આવ્યો. આ વાતો ઠેકાણે ઠેકાણે થઈ. અને
 દામરાજનો પુત્ર દર કુચે ફાજ મુદ્દાં સિંધનું તખ્ત હતું ત્યાં (નગર
 હું) આવ્યો.

મલ સાત પતશાહ, યક જસ રાબા ઉપર,
 ફાં નાથ સજ કિયા, શટ તાળો જલ મોતર;

ત્રીશ લાસહ તરફ, અર્ધ છાના ઉતરીયા,
તરફ મરણ ચેષદે, આપયેલે ગઢ ફરીયા,
ગાયા લેષા કાગોહરે, ચેષ ચેષ આયાચહી,
જસરાજ વૃમ સામઝ રહે, અઢાસુર ડગે વહીં ૨૪

ત્યા એન્ જસ ૧૪ ઉપર સત પાત્યાદ મન્યા. ૬૬૬ શદ
તાપુને પાલીમા વડાપુ તૈણર કુળે અને તગના ત્રીશ વાખ ધોડા
મૂર્ધથી છાના તમા ઉતર્ય એ તગ એ નોનને નોનની આમા આવી
એનામમા દેરો મ્યો અને અગના પહોરમા ગાયો લીધી અને
એધે તથા વાધે વયા આન્યા તે તેઓની જૂઝ ૧૪૫ સામગી
ગે તે પૃથ્વી ઉપર મૂળ ઉગે નદિ.

કેક ફાજ સર પછમ, કેક ફોજા હસાયર,
કેક ફોજ સરવાટ, કેક ફોજા સર લાવર,
ગયા માય શસ્ત્રધરા, રહે રાજા પક્તર,
અસો ઘેત સમલે, ફરે ઘે મયાહર આસુર:
ઘણા ઘાર નગારા ગઢગઢે, અઢા વ્યોમરજ ઉપડે,
જસરાજ ઘડે વાહર અસા, વાર લાસ માયે ઘડે. ૨૫

અમગની ઝલી રોજ પશ્ચિમ ઉપર અને ઝલીક ૬ સાર
ઉપર ગયેલી હતી ઝલી રોજ માટ દેશ ઉપર ગઈ હતી, અને
ઝલી રોજ લાટેર ઉપર અને ઝલાક સાથે શિખરેશ ગયો હતો
અને ગળ એન્નો હતો, એવી જોગવાઈ સાલ્યાને અસુરોએ
મામ બહાર દેરો ક્યો ધણા અગાથી નગારા અગાવા
પૃથ્વીની ગળ ઉપર આમશમા ગઈ ત્યારે અગરાજ વડારે ચડ્યો
ત્યારે ચાર લાખ રોજ સાથે ચડી.

પડે ઘાટ સગ ફાગ, પડે મેં છા મગાળ,
પડે વાજ ઘણપાર, પડે સત્રી મુગલાળ,
પડે ગણગજાહ, પડે સર અઢ હઢપહ,
પડે રથ ફેલ તલે, પડે પગ વઢામહ,

પહો સગ્રી તરફ યહુ લહે, અસી ગાય ઘાહર અહે,
રજાધર્મ રાણી જસરાજ રણ, પાહો શાહ રાજા પહે. ૨

પહી તે હંમ તરવારના ઝપાટા પડયા, અને એએઠા
ભંગાણુ પડયુ. અપાર ઘોડા પડયા કેટલાએક ક્ષત્રીઓ અને મુગ
પડયા. હાથ પડયા અને હાથીએ ભેસનારા પડયા. અને ઝડપ
અરધાના માથા પડયા. પૃથ્વી ઉપર ગય પડયા. અને પગયે પગ
મોટા સુભટો પડયા. ધણા ક્ષત્રી તરક રાજાઓ પડયા. એમ ગાયો
વહારે બહુને અડયો. જસગજ રાજા હાડાધર્મા રાજધર્મ રાખીને પા
શાહને પાડીને પોતે પડયો.

ગયો જોત જસરાજ, સિંહ ભાગે હિંદુયાણ,
ગયા દેમડાંસ ધર, કેમ લાગ્યો તરકાણ;
જામ રાજતરસિંગ, નામ હું રાણમપાયા,
ચઢા મૂષ ઘરવેત, પક્ક પફહુ સવાયા;
કો સગ્રી ધર્મ ચૂક્યો નહિ, કો અસુરાણને ન નમીઓ;
ધજ વધ ધજ આંકળ ધનો, જણકુપાલ જનમીયો. ૨

જસગજ જોતમા ગયો અને સિંધમાથી હિંદુઓ નાહા. કેટલાં
સિંધના દેશમા ગયા. કેમકે ત્યા તરકાણુ આવી ગયુ, અને તરસ
મામા જસરાજના વશનુ રાજ ભામ્યુ. ત્યા એને રાણા પદવી મળી. મો
રાજાઓ ખીરડ આપે. તે એકએકથી સવાયા. તે વશનો કોઈ ક્ષત્ર
ધર્મ ચૂક્યો નહિ અને કોઈ અસુરને નમ્યો નહિ. વાવટાખંધવંશને
આડો આક. તે વંશને ધન્ય છે કે જે કુળમા કુળનો પાળના
રાજા જનમ્યો.

પાલ ધર્મ મેપાલ, પાલ દેષલ દેરાસર,
પાલ વિગ ગોપાલ, પાલ શાસ્ર પૃથ્વીપર;
પાલ મોમતત પાલ, પાલ પરગીયા પળીજે,
કાલ રૂપ કેવિયાં, વડો તિગપાલ વદોજે;

તહ તાણ તપે માંગ સતસત, ધર્મ ધર્મ કર ચાહ્યો,
ધર્મ જે રૂપ વારહ ધનો, જળ ધ્રમરાજ ધરાઈયો. ૨૮

તે મેપાળે (મહીપાળે) ધર્મ તથા દેવગ, દેવધ્યાન તથા ગાયોને અને
શ્રાલણેને પાળ્યા. પૃથ્વી ઉપર શાસ્ત્ર શાસ્ત્રી પાળ્યાં. પૃથ્વીને પાળી તથા
મન પાળ્યાં. એને પરશ્વતીને પાળનાર કહીએ. ગુરુનો કાગડપ, અને મોટો
દિશાએને પાળનાર કહીએ, પક્ષ તાણનારનો શિરોમણી તખ્ત ઉપર
રાજનો ધર્મ ધર્મ કરતો દેહ્યો. એવો ધર્મપ બારડ ધન્ય છે, કે
એવો ધર્મરાજ નામ ધરવ્યુ.

બંધ મધાસો તાલ, વાવ મોસવા મળાવી,
દેવલ સયાસો કિયા, ધજા ઉપર વધારી;
કિયા સયાસો કૃપ, કૃપ પક ધૂતે મરેયો,
કરે કાઠ અંધ મે, માલ રૂપેયા થરેયો;
કર ગજ ચુન વાઘલ તળા, મોક ધૂત નહીયો;
શ્રીરામદર્શન કાજ રથ, રામા નાટક રચીયો. ૨૯

તેણે સવામે નગાવ બેઠાવ્યા, તથા મવામે વાવો ખોદાવી;
સવામે દેવગ ચણાવ્યા, તે ઉપર ધન્યએ ચણાવી, મવાસો ફૂલ
કરાવ્યા, તેમ એક ફૂલો ધીમે લગાવ્યો. શાકમાના પાળને બદલે
જાખાના કરાવ્યા, અને ધણા રૂપેયા વાવગા દાગ અને ચોખાના
મંજ કરાવ્યા, અને આગ ધીથી એટલે ઓળે થોળ્યા. શ્રીગમના દર્શન
વાળે ગિદિ ખર્ચોન નામનાટક રચાવ્યુ.

નાકારો યાજન, ધિમ્મ જમોયા અપાર,
ધૂતનોકે મદલે, મનોધાંછિત આદાર;
જેવે જગન મહોઓ, નીલકંઠ રુદ્રદ ધણે,
દનુમંત જમયો, કોટમથવધણ કણે;
દલ ચલે લોક સવ દેમવા, મહારામ અનમંગીયો;
વાળીપ દેવથ અઘલો ચિરત, વજ્રદંત નાકારો કિયો. ૩૦

આપતાં નાકારો ન કર્યો, એમ પાર વિનાના ધ્યાનરો જમીયા,
 ધીની નીકો ખળખળતી ચાલી, અને મનમાન્યાં ભોજન આપ્યાં. જે
 જે ઠેકાણે મઠ માંડ્યો તે તે ઠેકાણે તેણે નીતકંઠ મદાદેવ રચાપ્યા, તથા
 દનુમાન છ મઠાઓ. તેથી કોડલવનાં બંધન કાપ્યાં, તે જોવાને લોકોનાં
 ટોળે ટોળાં આજ્ઞાં ત્યાં રામે આવીને માણ્યું, તે જોઈને વાણીએ વતભંગ
 કર્યું અને કહીકે આપવાની ના પાડી.

હુયો તામ જગ્યમગ, હામ હનુમંત પટેયો,
 ચઢી રોસ રુધિરાજ, વ્યોમ ધરતી જલ દહીમો;
 લીમો જાપ તળતાલ, કરે જોમ કિયો કષુધી,
 જકો પાટ ઘેસશે, હો દશે પાછે શુદ્ધિ;

તાં જાણમંત્રમેં સકલ, કાદ્ય ભરણ આપે કિયો,

ધમરાજ ગ્ય આરંભીયો, જામ આઠ લગ જીવીઓ. ૩૧

તેથી મઠ ભંગ થયો, અને દર્શનો દનુમાન પડી ગયો; એટલે
 અધિરાજને રીસ ચઢી. આકાશ ને પૃથ્વી ખળખળ્યા. તે વખતે અગ્નિએ
 જાપ દીધો અને કહ્યું કે 'ઓ કુશુદ્ધિ' તે' એમ કર્યું તેથી તારી
 ગાદીએ જે બેસશે તે પાછળ શુદ્ધિવાળા થશે; ત્યાં બધા રાજ તથા
 મંત્ર બાળાં નાખ્યા; અને પોતે પણ બળા મૂક્યા. એ ધર્મરાજએ
 જલ આરંભ્યા પછી પોતે આઠ પહોર સુધી જીવ્યો.

તાસ ચાન રાયમલ, વજ છત્રીશ લીલ વલ,

રહે રાજ તરસંગ, કરે અદ્યેન તાકાં કલ;

તાસ પુત્ર લો હુયા, રાજ પાટોધર કાનડ,

લપુવંધવ આંધેલ, કરે નત્ય રાજસ કોટડ;

અપ આપ મોમ ઘાંટે લઈ, કરે સરાજ સુકોટડે,

તળવાર સ્વાર આંધા તળે, ધરાવેલ દનદન વડે. ૩૨

તેની ગાદીએ રાયમલજી બેઠો. તે છત્રીસ કુળનું બળ ધરાવનાર
 થયો. તે રાજ તરસંગમે રહ્યો, અને શત્રુઓ સાથે રોજ લડાઈ
 ચાલતી હતી. તેના બે પુત્રો થયા, તેમાં પાટવી રાજ દાનડેવ અને

નાનો ભાઈ આમોજ તે હમ્મેશા મેટડામાં રાજ કર્યો હતો તેણે
અન્ધો અરધ રાજ વેહેચી લીધું અને મેટડામાં ગત્થાની કરી તે
વેળાએ આમાડના ખાગ્ધી દરેજ જમીનનો ગાંધો પડવા લાગ્યો.

કાન રાણ મેવાદ, ગયા પરણે કપા કારણે,
દિયા દાન સ્ટર્વને, હેમ દેવર ફેસવારણ,
પાગ્યાન આયતા, વપટ આવે મન કીધો,
સકલ જ્ઞાન નોતરે માન આદર ઘડી દીધો,
ઉઘડે વૂક કરતે ચલુ, ગયો શીશધર શર પઢી,
તળવાર રાણ કાનદ તણુ, ચીત આય લમદદ ચઢો ૩૩

૫૭ી ગણો કાનડ મેવાડમાં પરણવા વામ્તે ગયા ત્યાં પાચકો
તે દાન આપ્યા, મોતુ, ધોડા, વસ્ત્ર અને હાથી આપ્યા પછી
સ્વન્થાન તો આવના આમાડએ મનમ કપડ મ્યું અને બધી
જાનને નોનગી ને બદ આદરમાન દીધું ૫૭ી મ્હો ધોતા કપટ
કિંદાડયુ તેથી કાનડનું માયુ ભોલ ઉપર પડયુ ત્યારે ગણા
કાનડના મનમાં મ્ગરી થાદ આવી.

ગયા શીશધર શીમ, રાણો ઉઠીયો હવલે,
જસો નાવ પરમાર, શીશ પઢીયો મુજ વલે,
ઘડ પાસે પાઈઓ, શીશ પાવઢો વતાયો,
સહીં દિયો સલાસ, જલે પાતલો પઢાયો,
પાવઢો ચઢો ઘલેશમી, શાજ વચાલે શાહીયો,
વકોસ યાય આયા તણે, કાન કટારી વાહીયો ૩૪

માયુ તો પૃથ્વી ઉપર પડયુ, પણ રણે દુનકોને જાયો તે
પરમાર જાની પેરે માયુ પડ્યે મોડે જમ્નુ હતું અને ધડ ચતુની
કુડે દોડયુ મયાએ પગથીય જતાવ્યા, ખવાસને તેણે ખમેટી મુશો,
જો પાનક નામે દોતે તેને, પછી એકવીસમે પગથીએ ચલતા ચતુની
આગ પડી પછી આમાને એમ્વીશ થા કાનડે કગારીના કર્મા

પ્રકરણ ૧૫ મું

ઉર્જિણના વિક્રમ પરમારથી વંશાવળી નીચે મુજબ.

નામ

ગાદીએ બેઠાનું વર્ષ

૧	વિક્રમાન્વિત—ગાદી ઉર્જિણમાં.				
૨	વિક્રમચરિત્ર તથા છુધમંધજી તથા દીકરી હરકુંવરબાઇ				
૩	શક્તિમંધજી				
૪	મહાદેજી, અગરમિહજી, મહાકરસોજી	અવત	૨૨૧
૫	સાવદગીજી, જોગરાજી, અનાડસંધજી	૨૬૨
૬	શાળવાહનજી, કુંજદામજી, જમણુરીજી, વીરમજી	૨૮૬
૭	શક્તિકુમાર, રણધવજી	૩૦૧
૮	સાધરકજી	૩૨૫
૯	મનુસંધજી	૩૪૧
૧૦	વિનાયકજી	૩૬૧
૧૧	અજોખોપાળજી	૩૮૫
૧૨	દેવમહેપાળજી	૪૦૧
૧૩	અજોપાળજી	૪૧૩
૧૪	વતેપાળજી	૪૨૯
૧૫	મહેપાળજી	૪૫૪
૧૬	હેમપાળજી	૪૬૧
૧૭	દેવ કુંજરાજ
૧૮	સાકુદજી, રણધવજી
૧૯	વેરીમાલજી	૪૮૧
૨૦	હાકબંબાળજી, ગયાધરજી	૫૦૩
	૦				
૨૧	ગયાદંડજી	૫૩૧
૨૨	રાજપાળજી	૫૧૪
૨૩	સરહંસજી	૫૬૧.

૨૪	પહોમજી	૫૬૧
૨૫	જદુરાજી	૬૦
૨૬	અગરાજી	૬૨૧
૨૭	મહાનંદપાળજી	૬૩૬
૨૮	કંકદેવજી	૬૫૧
૨૯	માનરાજી	૬૭૧
૩૦	રાજા હેમપાળજી	૬૯૬
૩૧	મુચકંદ ગજી	૭૧૭
૩૨	રાજા બોજી	૭૩૧
૩૩	સુદરસામ રાજી	૭૮૬

૩૪ ભદ્રસેનજી, ધારસેનજી, કનકદેવજી, દરબજીસાલજી

ઉજ્જૈનમા ધારામા ચ દેરી

તથા પાચમા દેવકરણજી

એ ભદ્રસેનજીના, તથા ધારસેનજીના વંશના રજ-

પૂતો જુદા છે, અને કનકદેવજીના નીચે મુજબ ૮૦૧

૩૫ સામતસંધજી, ચાંજી, સુરોજી, ગજી... ૮૨૦

મહોવર લીધું, અમેને અજમેગ મળ્યું. માધજી

પુણ્યમદ

તથા પાચમા ભાણેજી, હટ્ટા બૂરોજી, જેમરાજી

આ જેને લોદરચંદ મળ્યો ટાકા

હાસોજી, આલજી, પાંચજી, બોજરાજી આલોદર શીરાષ જીએ

પાકર આ જેને આજુમદ

૩૬ સામતસંધજીના પુત્ર મુકતમજી, ભાવલુશીજી,

વડમજી ૮૩૫

૩૭ કસર પસવો પ્રતાપ, ઉદિસંધજી... ૮૪૧

- ૩૮ ભીમસંધજી, કૃત્તેહમાલજી ૧ ...
 ૩૯ મહાદરપાલજી, સુરજમલજી, દુર્ગાદાસજી
 ૪૦ રવપાલજી, પ્રતાપસંધજી

એ રવપાલજી સંવત્ ૮૮૮માં દ્વારકાની જાત્રાએ ગયા. તે વળતાં કચ્છમાં આવતાં, નગર હટ્ટા, બામણવા, તથા બેલાઃ એ ત્રણ દેકાણે પોતાનું રાજ સ્થાપ્યું.

- ૪૧ રાજસંધજી, વીરપાળજી, અનંગપાળજી, બાલચંદ્રજી... ૮૯૮ નગર હટ્ટા.

પાંચમા સુરપથજી, હટ્ટા મંગજી.

જ્યારે રવપાળજી જાત્રાએ ગયા, ત્યારે બાલચંદ્રજી તથા સુરપાલજી સિવાય ચારે કુંવરો સાથે હતા.

- ૪૨ સિદ્ધદાસજી, દેવરૂપજી ૯૨૯
 ૪૩ નગરાજજી, વીજકજી ૯૪૬
 ૪૪ અખેરાજજી, દોલતસંધજી, રામસંધજી ૯૭૧

અખેરાજજીએ સાબ પસાવ કરાવ્યા, તથા તોપો

૪૦૦ કરાવી.

- ૪૫ વીરજદેવજી ૯૯૫
 ૪૬ હરિસંધજી ૧૦૦૧
 ૪૭ વીરપાળજી ૧૦૧૮
 ૪૮ ધાધવજી, અદેસંધજી ૧૦૨૨
 ૪૯ ધનપાળજી ૧૦૩૬
 ૫૦ સુરજરાજજી ૧૦૪૮
 ૫૧ વીજડદેવજી, વીજલજી, વાધોજી ૧૦૬૧
 ૫૨ દામોજી, હરીજલજી... .. ૧૦૮૧
 ૫૩ જસરાજ ૧૧૦૦

ઉપર લખેલા દામાજીને મુસલમાનની ફોજ સાથે લડાઈ થઈ તેથી તરસંગમાં આવી રાજ સ્થાપ્યું. પણ પાછા નગર હટ્ટે

૫) જાહેર પાદશાહ સાથે લડી મૂઝા. પછી જસરાજે લડાઈ કરીને
છેલ્લીવારે તરસંગમે આવ્યા ને ૭૬૦ ગામ તાજે કર્યા.

તેની હદ— દક્ષિણમાં દોતર પટા, એટલે બેગણુ પટા
' સુધી. અને ઈશાન ખૂણામાં કોટડા સુધી, અને વાયવ્ય ખૂણામાં
હાથીદરા ગામ સુધી. સંવત ૧૧૧૦ તેને તક્ષક નામ પ્રસન્ન થયો.
પછી તે પોતાના ખાપનુ વેર લેવા નગર દહે ગયો. કેટલાંએક
માણસો મારીને પોતે મૂઝા. અને તેના કુવર કેદારસંઘજી
આરાસુર પર્વતના ગબ્બરમાં રહ્યા.

૫૪ કેદારસંઘજી અથવા કેસરીસંઘજી, જરાપાળજી ... ૧૧૧૬

એ કેદારસંઘજીએ તરસંગમાંના બીજાને માર્યો. અને તેના
કુવરો ચંદરસંઘજી તથા દોતરસંઘજી નાની ઉંમરમાં ગુજરી
ગયેલા. માટે કેદારસંઘજી ગુજ્યા પછી તેના બાઈ જરાપાળજી
માદીએ બેઠા. ૧૧૩૬

૫૫ નરહલજી ... ૧૧૪૦

તેણે મંગાજીની જાત્રા કરીને—ધોડા એકસો પચાસનુ દાન કર્યું.

૫૬ હરદત્તજી, દુર્ગાદાસજી ... ૧૧૫૧

૫૭ હરિસંઘજી, દોલતસંઘજી, જોધસંઘજી, જાતસંઘજી ... ૧૧૭૦

૫૮ કેસરીસંઘજી, આણંદસંઘજી, અજયીજી, ... ૧૧૭૮

૫૯ કરણદેજી પીથલદેજી ... ૧૧૮૬

૬૦ ભૂદેવજી, વજ્રપાળજી ... ૧૧૮૮

૬૧ ચંગદત્તજી, હમીરદેજી, કૃષ્ણકરણજી ... ૧૨૦૪

આની વખતમાં પાદશાહની ફોજ આવી. ને લડાઈ થતાં
પરસપર ૩૦૦ માણસો કામ આવ્યા. પછી ફોજ પાછી ગઈ.

૬૨ આસદેવજી, મુનરાજી, ગજમાલજી ... ૧૨૧૩

૬૩ જેપાળજી, રામપાળજી, ચકતસંગજી, પ્રતાપસંગજી ... ૧૨૨૫

૬૪ બાઈ રામપાળજી ... ૧૨૪૦

કાનડદેજી, દિકસંગજી, ચત્રસાલજી ... ૧૨૫૧

એ કાનડેવજી ગંગાની જાત્રા કરી આપ્યા.

૬૫ દરપાળજી, સુંદરદાસ, જાતસંધજી ... ૧૨૭૧

૬૬ સાખણપાળજી, અંદરસંધજી ... ૧૨૭૨

સંવત ૧૨૮૧ પાદશાહની ફેજ આવી, ને ત્રણ વર્ષ લટયા.

૬૭ ગોહજી, ચતુર્થજી, રમનાથસંધજી ... ૧૨૮૧

૬૮ મેહેપાળજી, તે ધરમરામ કહેવાતા હતા ... ૧૨૮૭

એ ત્રણે સંવત ૧૨૮૮ માં રામનાટક યજ્ઞ કર્યો; તથા

૧૨૨૧ ફૂલા, ૧૨૫ વાળ્યો ૧૨૫ દેસ કરાવ્યાં. આઘડાની

ખેડમાં, તરસંગમામાં ધીનો ફૂલો ભરીને ધીની નીક ચસાવી ને

યજ્ઞ કર્યો, તેના કારભારી ફૂંજ વાણીઓ વીરચંદ હતા. એ

યજ્ઞમાં હડાદ તથા ધુનાળી ગામ દેવે ભાદરવામાં આપ્યાં. ઉવટ

યજ્ઞભંગ થયો. પાદશાહની ફેજ આવી ને લડાઈ થઈ.

૬૯ મોહનશીજી, અજરીજી, સુંદરસંગજી, જાતસંધજી ... ૧૩૨૮

૭૦ હંસદેવજી, નેધલદેવજી, સાખસુખાળજી ... ૧૩૪૦

૭૧ ગોવંદસંધજી ... ૧૩૪૭

૭૨ રામદેવજી, પાતલજી, ભવાનસંધજી, હરિસંધજી ... ૧૩૬૦

૭૩ જાતપાલજી, સામંતસંધજી ... ૧૩૭૫

સં. ૧૩૭૭ માં પાદશાહની ફેજ આવી, ને તરસંગમે તેણે

લીધો. પણ ઉવટ તરસંગમે પાછો લીધો અને સંવત ૧૩૮૧

મા તરસંગમામાં સાત કુળ કરાવ્યા. તેની રાણીઓનાં નામ:-

૧ દેવકુંવરના ઝાલીજી હજવદના

૧ તખ્તકુંવરના વાઘેલીજી મુજપરના

૧ ચણકુંવર રાડોડજી વીકાનેરના

૭૪ રામસંધજી, હિરેસંધજી, જામણજી ... ૧૩૯૦

૭૫ રાજજી, લખમહાસંધજી, બાણસંધજી ... ૧૪૦૦

૭૬ જાતસંગજી, હરિસંધજી, રામસંધજી, દેવીસંધજી ... ૧૪૧૩

૭૭ મેરંગજી, આસજી, ધીરતસંધજી ... ૧૪૨૨

- ૭૮ સામંતસંઘજી, રામમંદજી, જગામંદજી ... ૧૪૩૮
 ૭૯ કાનડદેવજી, આંખાજી ... ૧૪૪૦

આંખાજીને કોટડા મળ્યું.—કાનડદેવજીની બે રાણીઓ—
 રામકુંવર ઝાંઝી—દળવદનાં તેમને દોનરપરે જીવકમાં આપેલી.
 તે પોતાના કુંવરસોતાં ખેરાજીમાં રહેતાં. તેમણે ખેરાજીને ઉત્ત-
 મજો દરવાજો, વાવ્ય, તથા તળાવ મંવન ૧૪૪૭ માં કરાવ્યાં.
 તે દરવાજાનું નામ દાવ મુધી ઝાંઝી દરવાજો ઝાંઝી તળાવ
 કહેવાય છે.

૧ રતનકુંવર સીમોદળીજી તેમણે રોહીવપર પાટણ, જેને
 આજ રોહીડા કહે છે, તે તરમંગમા પટામાં છે તે વમાવ્યું.
 મેપાજીના વખતમાં આપ ચણેસો, તે વાળવા સારૂ વડ
 કગવ્યો. પછી મંવન ૧૪૬૬ માં ત્રીજી વાર ઉદેપુર પરણવા
 ગયા. તે પાછાં મટડે આવ્યા બાદ આંખાજીએ ઉત્તરીને માર્યાં.

- ૮૦ મેવજી, વાધજી ... ૧૪૭૦

દીકરી ગજકુંવરબાઈ તે ચારોઈના ચવ અખેરાજીને
 પરણાવ્યા હતાં.

એ બે કુત્રો મોસાજમા દના તેથી તેમની નહાનમ બહીને
 ધરના રાવે તરમંગમે કાયમ કરીને, ત્યાં ચાલું મૂક્યું.
 અને ત્યારે કાનડદેવ ઉદેપુરના રાજા રામસંઘજીની દીકરી
 સાલકુંવરને પરણાવા ગયા હતા, ત્યારે પોતાનો ખવાસ મારૂ
 રાવત દનો, તેને પ્રગણની સુખ કરી હતી. તે મહિરાવત-
 ને રાવજીએ પકડી, ધરમાં લઈ જઈ કેદમાં રાખ્યો. કાનડ-
 દેવ ગુજર્ણ ત્યારે સીમોદળીજી કોટડે સતી થયાં. તેની જગી
 દાવ મુધી ત્યા છે. રાવજીએ એક સમે પેલા ખવાસને કહ્યું
 ને તું કેદમાંથી છટે તો શું કરે? ત્યારે તેણે કહ્યું ને જ
 તારાથી માથ તે કરજો. એમ કહીને તેને છોડી મૂક્યો. એ
 રાવજીની રાણી આંખાજીની બેન થતી હતી. અને આ આંખાજી

અને કાનડેજી ઝોરમાઈ દત્તા. પછી મારૂં રાવત પ્રથમ હજવદ ગયો. ત્યાંથી બે કુંવરોને લઈને અમદાવાદ પાદશાહ પાસે ફરીપાટે ગયો. તે પોતાને માથે બળતી સઘડી લઈને ગયો હતો. તેને પાદશાહે કહ્યું કે સઘડી નાંખી દઈને બિભો રહે. ત્યારે કુંવરે કહ્યું જે મારી જમીન તો ઈરના ઘણીએ હખાવી દીધી છે, હવે હું ક્યાં બિભો રહું ? મારે બિભ રહેવા જોટલી જમીન નથી. પછી પાદશાહે મેહરબાન ચંદને સઘડી નાંખાવી દઈને તમામ હકીકત પૂછી. એટલે મારૂં રાવતે બધી હકીકત કહી. તે સાંભળીને પાદશાહે એ કુંવરો પાસેથી એક લાખ રૂપૈયા નજરાણા લેવાનું ઠરાવ્યું અને ફોજ આપી. તે લઈને ઈર ઉપર મયા. તેણે ઈર નજદીક મૂકામ કર્યો. ત્યારે ફોજના માલેકે નવાબને કહ્યું જે તરસંગમાવાળે પાદશાહને નજરાનો આપવો ઠરાવ્યો હોય તેટલો અમે આપીએ ને તમે ફોજ લઈને પાછા જાઓ. ત્યારે ફોજના માલેકે કહ્યું જે અમને પાદશાહનો હુકમ છે, તે જ પ્રમાણે અમારે કરવું પડશે. પછી રાવજી કબીલો લઈને નાશી ગયા. અને ફોજે ઈર માર્યું, તથા રાવના મેહેલ પાડ્યા. ત્યારે મારૂં રાવતે કહ્યું કે અહીંથી જે એક ઈંટ લાવશે તેને હર ઈંટે એક મોહોર આપીશું. પછી ધણી મોકાએ તે ઈંટો લીધી. તે ઇંટોથી હરણાવ નદી ઉપર ગામ ગઢામાં શામળાજીનું દેર ચણાવ્યું. ત્યાંથી ફોજ તરસંગમે આવી, ત્યારે ઈરનાં ઘણાં એ પ્રગણામાંથી ઉડી ગયાં અને તરસંગમે આબાદ કરી આપ્યો. પછી ફોજના માલેકે કહ્યું જે લાખ રૂપૈયા કલા છે તે આપો. ત્યારે મારૂં રાવને કહ્યું જે અહીં તો રૂપૈયા નથી. પણ અમારા બળનો સુદાસણને મગરે છે- માટે ત્યાં ચાલો. એટલે તમારા રૂપૈયા ચૂકાવી આપીએ. એમ કહીને બે કુંવરોને માતા અંબાજીમા મેલ્યા, અને ચોતે ફોજ લઈને ચાલ્યો. તે ગઢવાડમાં હોવા તથા લાઠવાસ વચ્ચે વરસંગ તળાવ છે ત્યાં ફોજનો મૂકામ કરાવ્યો. અને કહ્યું જે

હું ખજનો ઉવાડાવતી રૂપૈયા લેધને આવું છું. એમ કહીને મુદામણાના મગગમા મતાઈ પેરા. પછી ફોજવાળાએ એક બે દિવસ વાટ જોઈ, પણ આવ્યો નહિ. ત્યારે તેના શોધ કરવા માડ્યો. પણ તે દ્વાય આવ્યો નહિ અને તે માફ રાવને ફોજના માલેકને કડાવ્યું જે રૂપૈયા તો મારી પાસે નથી. અને મને બાહેધર આપો તો હું આવીને પ્રાદ બંદોબસ્ત કરી આપુ પછી પેલાએ બાહેધર આપ્યા ત્યારે તે રાવ ફોજમા આવ્યો. અને કહ્યું જે રૂપૈયા તો નથી, પણ આ માફ ખેરાતુ પગલુ છે તે અમે પાદશાહને ઘેર ઘગણે મૂકીએ છીએ. તે ત્યારે અમને રૂપૈયા એક લાખ અને ચાળીસ હજાર આપવાની યક્તિ મળશે ત્યારે અમે પગલુ છોડાવી લેશું એમ કહીને ખેરાતુ પ્રગલુ ગામ ૧૧૦ નું દશોતરસત નામનું સંવત ૧૪૭૩ મા લખી આપ્યું પણ કેટલાએક મામોમા પોતાના વાટા રાખ્યા પછી માફ ગવન તરસમને આવ્યો અને કુંવર રેખજને ગાદીએ બેસાડ્યો ૧૪૭૪

૮૧	રણવીરદેવજી, વજ્રેસધજી	૧૪૮૬
૮૨	સારણદેવજી, મનાપસધજી, દોલનસધજી	૧૫૦૦
૮૩	જેઠરણજી, હમીરમધજી, ગવનમધજી	૧૫૧૪
૮૪	જણુવેવજી, ભાગમધજી	૧૫૨૭

એણે પરગણાના તમામ પ્રાણીઓની દીકરીઓના કન્યાદાન આપ્યા ગયાજીની જગ્યા કરી

૮૫	જેયદજી, અદમાવજી, લગસધજી	૧૫૩૮
૮૬	અગજણદેવજી, માનસધજી, જસગજી	૧૫૫૧

આની વખતમા /કાગલારી મોતીચંદ વાણીએ હતો તેણે કમળીયા તળાવમા બેસો ૭૦૦ નું ધાન કરાવ્યું

૮૭	રણમધજી, લગવાનનધજી, જેતસધજી	૧૫૬૮
૮૮	હમીરદેવજી, સધરવજી, બેધમધજી વજ્રેસધજી	૧૫૮૦

ભાષાસંધ્યવળ. ... ૧૫૮૧

૮૯ સૂરજમલવળ, અંદરસંધવળ, હમીરસંધવળ, ગમાનસંધ... ૧૫૮૯

૯૦ આશકરણવળ, રૂદરસંધવળ, ખાઈ દરકુંવરખા. ... ૧૬૦૧

આ આશકરણવળએ પાદશાહ અકબરના શાહજાદાને શરણે રાખ્યો, તેથી પાદશાહે તેને મહારાણાની પદવી આપી. એ શાહજાદો કાંઈ ગુનાહમાં આવ્યાથી દીક્ષીયા નાહો. તે ઉદેપુર, જેપુર વગેરે રાજધાનીમાં ગયો, પણ તેને કાંઈએ શરણે રાખ્યો નહિ. પછી તે તરસંગમે આવ્યો. ત્યારે આશકરણવળએ કહ્યું જે આવો ગારે શરણે રહો. પછી તે ત્યાં રહ્યો. અને તરસંગમેથી દોઢ ગાઉ ઉત્તરમાં કાળવાણ નામે મગરો છે. તે ઉપર એ શાહજાદે ગઢ બંધાવ્યો છે. એક સમે તે શાહજાદો આશકરણવળ ઉપર ખુશી થયો. ત્યારે તેણે પોતાની એક વીંટી ભારે કૌમતના નંગવાળી બક્ષિસ આપવા માંડી. ત્યારે આશકરણવળએ કહ્યું જે, આજ તો અમે કાંઈ લેશું નહીં. પણ અહીંથી તમારું મનામણું થશે, અને ખુશીથી પધારશો ત્યારે જે આપશો તે લેશું. એમ કહીને ઉઠી નીસર્ખા. ત્યારે રાણાજીના હજુરી ચાકરે કહ્યું જે તમે ભૂલ્યા. જે આવી મોટી કૌમતની જલ્દી આપવા માંડી તે તમે ભીંધી નહિ. અને કહ્યું જે પછી લેશું. પણ સરદારોનાં મન હમ્મેશા સરખા રહેતા નથી. વાસ્તે વીંટી તો આજ લેવી હતી. ત્યારે રાણાજીને યાદ આવ્યું જે મારા જુદોને શાપ ■ જે “ગાદીએ બેસશે તે પાછળ ખુદિવાળા થશે” તેથી જ આમ થયું. પછી બીજે દહાડે શાહજાદાને કહ્યું જે આપ વીંટી આપતા હતા, તે આ જ આપો. ત્યારે શાહજાદે કહ્યું જે હવે તો જલ્દી ત્યારે આપીશ. પછી વીંટી આપ્યા વિના પત્રિમમાં ગયો. ત્યાં જુજના રાવ ભારમસે તે શાહજાદાને પકડીને દીક્ષીએ પહોંચતો કયો. તેથી પાદશાહે ભારાને મોરખી જીલ્લો સખી આપ્યો. તેને દોહરો છે:—

મારા સુપતી પાછલા, દિમત ને મતીદીન,
પક્ક મોરખી કારણે, પક્ક માફરદીન.

પછી તે શાહજાદાને અને પાદશાહને સલાહ થઈ, ત્યારે પાદશાહે પૂછ્યું જે તને કેણે કેણે સરણે રાખ્યો ? અને કેણે કેણે ખૂબ ચાકરી કરી. ત્યારે કહ્યું જે તગ્ગંગમે આશકરણુએ મને રાખ્યો, અને મારી ખૂબ ચાકરી કરી. તે સાંભળીને આશકરણુએ પાદશાહે શીરપાવ તથા મહારાણ્ય પદવી અને સરણાધાર એવું ખીરદ આપ્યું. અને શાહજાદાએ પેલી વીંટી પણ મોકલી દીધી. તેમા સવાવાખ રૂપૈયાની કોમતનો હીરા જડેલો હતો.

એ આશકરણુએ જલોદરનો રોગ થયો હતો. ત્યારે મારવાડમાથી નાગમગા ભાટ (એટલે નાગના વહીવંચા) આવ્યા હતા એ ગણાએને જે રાણીઓ હતી. તેમા એક માણુમાના ચાવડી લાલકુંવરજી, અને ખીખં જલેંબજના દેવડી કેમગુંવરીજી. તે ચાવડીજીને પેલા ભાટે કહ્યું કે આ કમળીયા તળાવમાથી યજ્ઞદોડીની તરકારી કરીને ગણાએને ખવરાવો. તે રોગ મટશે. પછી ગણીએ યજ્ઞદોડી જે નાગના જેવા આકારે દોઢ હાથની ધામ છે તે લાગીને ખવગવવા માડી. તે વાતની ખબર ખીજી રાણીને થઈ. ત્યારે તેણે રાજાએને કહ્યું જે તમારી ચાવડીજી તમને સગપ ખવરાવીને મારી નાખવા ચઢાય છે. ત્યારે રાણાએને કહ્યું કે એ વાત કેમ મનાય ! પછી એક દિવસ પેલી ગણીની વડગણ તળાવમાથી યજ્ઞદોડી મંતાડીને લાવતી હતી, તેને પકડીને ગણીએ કહ્યું જે તારી પામે શું છે ? વડગણે કહ્યું જે તરકારી છે. રાણીએને કહ્યું જે દેખાડ. પછી તે જોયું તો મર્ષ જેવું દેખાયું ને રાજાને ઘણી દહેશન લાગી. તેથી ચાવડીજીને કહ્યું જે તુ મને નાગ કેમ ખવરાવે છે ? ત્યારે રાણીએને કહ્યું એ નાગ નથી. પછી નાગ સંબંધી વાતો કરતા રાણીએને કહ્યું જે તમારા વૃદ્ધને તક્ષક નાગ પ્રસન્ન હતો. તે નાગ આ તળાવમા રહે છે.

તેના વહીવંચા ભાટ અહીં આવ્યા હતા. પછી રાજાએ ફરીથી વહીવંચાને મારવાડથી તેડાવીને કહ્યું કે અને તક્ષક નાગ દેખાડો. ભાટે કહ્યું કે અમે ચોડા દહાડા ઉપર વહી વાંચીને શીખ લીધી છે એટલે હવે જો હું નાગને બોલાવીશ તો નાગદેવ ગુસ્સે થશે. તોપણ રાજાએ હક લીધી. તેથી ભાટે નાગને બોલાવ્યો. તેથી નાગ ગુસ્સે થઈને તરસંગમા કુંગરની દક્ષણદિ કાર ફારીને નોડો. તેનો ભાટ તેની કડે ગયો. તે જતા જતા જુજના કુંગરમા પેસી ગયો. તે હાલ સુધી ત્યાં પૂજાય છે અને ત્યાંના લોકો પણ કહે છે કે એ નાગ તરસંગમેથી આવીને અહીં રહેલો છે. ઉપર લખેલા આસકરણાને ત્રણ કુંવરો થયા.

૬૧ વાધજી, જયમલજી, પ્રતાપસંધજી.

૧૬૧૬

પ્રકરણ ૧૬ મું

રાણા વાધ, રાણા જયમલજી, અને રાણા જયમલજી

રાણા વાધજીના વખતમા ઈરના રાવ કલાણમલજીની રાણી માનવંતી ઉદેપુરના રાણાની દીકરી અને વિનયાવંતી તે જુજના રાવની દીકરી હતી. તે રાણીઓ દર સોમવારે બ્રહ્માની ખેડમા બ્રહ્માજીનું દેવ છે ત્યાં દર્શન વાગ્તે આવતી હતી. ત્યાં જુગુક્ષેત્ર કહેવાય છે, અને હરણાવ નદી છે. ત્યાં સુધી રાણા વાધ ખેતાના સીમાડાને ઘેરા રાખતો હતો. તેની કહેવત આલે છે જે 'હું રાણો વાધ, મારો હરણાવ સુધી ભાગ.'

રાણા વાધ પાંચે કોઈએ વાત કરી જે ઈરના રાવની રાણીઓ બહુ રૂપાળા છે; ત્યારે રાણાજીને તે જોવાની મરજી થઈ. એટલે બ્રહ્માજીનો વેશ લઈને સોમવારે બ્રહ્મણી સાથે જુગુક્ષેત્રમા ગયા. પછી પેલી રાણીઓ દેવના દર્શન કરીને, બ્રહ્મણીને આલ્લા કરીને દક્ષિણા આપતી હતી.

તેઓએ રાણા વાઘને આંદો કંચો અને દક્ષિણ આપવા માંડી, ત્યારે તે તેણે લીધી નહીં. પછી રાણીએ ગર્ભને રાણાજી પાછા તરસંગમે આવ્યા. પણ તે ધાતની રાવજીને ખખર પડી. ત્યારે રાવજીએ રાણા વાઘના ભાઈ જયમલજીની સાથે દોસ્તી કરીને ઇંદરમાં રાખ્યા. અને અમદાવાદના પાદશાહથી રીસાઈને જમાદાર વેગરણો, જે પ્રથમ જાતે નાગર હતો, પણ વટકીને મુસલમાન થયો હતો, તે ઇંદરમાં આવ્યો; તેને રાવજીએ રાખ્યો, અને કહ્યું જે રાણા વાઘને પકડીને મને સોંપ' તો તને હું વડલી ગામ સોંપુ; એમ કહીને તેને વડલી સોંપી.

એક સમયે તે જમાદારે રાણા વાઘને કહાવ્યું જે કસુંગો પીવા લાંકને આરે સાળરમતી પાસે લાંક ગામ છે ત્યાં પધારવું. પછી રાણાજી ત્યાં ગયા. ત્યારે સાથે પેતાના જે સ્વાર હતા અને રાણાજીનો ઉમરાવ મનજી વાજાવત જે ગામ દીવડીનો દાકાર હતો તેના મનમાં એવું આવ્યું કે આજ રાણાજી એકલા જાય છે તે પકડાશે, એમ જાણીને તેણે રાણાજીને મનાઈ કરી જે તમારે જવું નહીં. પણ રાણાજીના કુળને કાપિનો શાપ હતો, તેથી આગળ મતિ ઉપજી નહીં, અને તેઓ ગયા અને મનજી વાજાવતને પણ કહ્યું જે તારે મારી સાથે આવવું નહીં. તોપણ મનજી વાજાવત રાણાજીની પછવાડે ગયો.

પછી ત્યારે રાણાજી લાંકને આરે આવ્યા અને જમાદાર સાથે રાવજી કહ્યું, દાર પીધો. પછી જમાદારના માણસોએ રાણાજીને પકડી લીધા અને એક આકર અગુડા નામે હતો તે નાશી ગયો; અને બીજો જગુડા નામે હતો તે લઈને મૂક્યો.

પેલા મનજી વાજાવત બારડ દાકાર હતા, તે એક જે જાણને બરડીથી મારીને પોતે ગામ આવ્યા. પછી રાણાજીને કેદ કરીને વડલીમાં લઈ જઈને રાખ્યા. અને રાવજી ઉપર ને જમાદારે કામગીરી સંપૂર્ણ, જે રાણા વાઘને અને પકડ્યા છે, અને તમે રાણાજીના ભાઈ જયમલજીને કેદ કરજો.

એ પત્ર રાવજી પાસે આવ્યો. તે સમે રાવજી જાયમલજી સાથે મેડી ઉપર સોગડે રમતા હતા અને નીચે નીસરણી આગળ રજપૂત સાહુબૂત ગામ આપુ તથા આચરેટાનો ઠાકોર બેઠો હતો, તેને જાંઘને કાસદે પૂછ્યું જે રાવજી ક્યાં છે? આ વડાલીનો કાગળ આપવો છે. એટલે તેણે પૂછ્યું જે શી ખગરનો કાગળ છે? મને કહેવામાં કશી શીકર નથી. હું રાવજીનો આકર છું. ત્યારે કાસદે કહ્યું જે રાણુ વાઘને પકડીને કેદ કર્યો છે તે બાજતનો પત્ર છે. એટલે સાહુબૂતે કહ્યું જે રાવજી પોદયા છે, માટે તુ અહીં બેસ. હું જાંઘને જોઈ આવું. અને જો જાંઘા દશી તો તને જોવાપીશ. અને કાંઈ ઉગાવજો. જોલીશ તો રાવજી ઉંઘમાંથી જાગીને ગુસ્સે થશે; અને તને પાચ શેર મીકું પાશે.

એમ કહીને તેને જોમારીને પોતે ઉપર જાંઘને રાવજીની પીઠે અને જાયમલજીના માથે ઉભો રહીને જીરીથી ડોકાનું માથું કાપી દેખાડ્યું, જે રાવજી તાર્ક માથું કાપશે. પણ એ વાત જાયમલજી સમજ્યા નહીં. ત્યારે સાહુબૂતે જાયમલજીને કહ્યું જે પોજાર નાખો એમ કહીને સમજા કરી જે દેહા ઉતરો.

જાયમલજી સમજ્યા અને પેગાબ કરવાને બદલે દેહા ઉતર્યા. એટલે સાહુબૂતે મર્વ વાત કહી. એટલે તે પોતાને ઉનારે જાંઘને ઘોડે ચઢીને પૂર્વ દિશામાં નાહા; અને બાલેશી નામનું ગામ જે બાલેશી, મઉ, એવા નામથી ઓળખાય છે ત્યાં ગયા.

તેણે અગીયાન ગાઉ સુધી ઘોડો ખૂમ દોડાવ્યો. તેથી ગામ આકોડીઆને પાદ ઘોડો ફાટી પડ્યો. ત્યારે પગપાળા થઈ ગામમાં જાંઘને તે શાસણાનું ગામ જાણીને વરગંગ બાવાને ઘેર જાંઘને તેને સરણે રજા.

તે વરગંગનો દીકરો શાકુળજી હતો. તેણે હકીકત પૂછી જે તમે કોણ છો? એટલે તેની આગળ બધી વાત કરી કે મારી પછવાડે રાવજીની ફેજ આવે છે. માટે મને રાખી શકો તો રાખો નહીં તો ક્યાંક દૂર પહોંચાડો. ત્યારે ચારણે કહ્યું જે અમારા માથા માટે તમને રાખશું. પણ રાવજી આમે મરતા સુધી તમને છોડશે નહીં.

વાસ્તે આ બે ઘોડીઓ છે; તેમાંથી સારી હોય તે લઈને નાણી જાઓ. અને તમારો ગરાસ વગે ત્યારે તમે અમારી ખબર લેજો.

પછી તે કેશર જતની એક ઘોડી લઈને નાણા તે ખેરાણુ ઉપર ગયા.

પેલા કાસદે રાવજીને કાગળ આપ્યો. તે વાંચીને જયમલજી કેડે ફોજ ચડાવી, તે ગામ આક્રોટીએ ગઈ ત્યાં ઘોડો પડેલો દોડે. ત્યારે જાણ્યું જે આ ગામમાં છે. પછી ચારણને ઘેર જઈ ઘણી તકરાર કરી જે અમારો ચોર મોષો. ત્યારે ચારણે કહ્યું કે એ તો અમારી સાથે દેશે કરીને અમારી ઘોડી લઈને નાણી ગયે. અને અમે તેને ઓળખતા નથી જે તે કોણુ હતો.

પછી ફોજ તેની કેડે દરબાર ગાઉ ફરીને પાછી આવી અને જયમલજી ખેરાણુ પરગણામાંથી ફોજ એકઠી કરીને તરસંગમે આવ્યા અને તે જગ્યા દાખ કરી. પછી લડાઈનો સામાન બેભા કર્યો. તેવામાં રાવ કલ્યાણમલ ફોજ લઈને તરસંગમે લડવા આવ્યા, અને લડાઈ થઈ, તેમાં રાવજીની ફોજનો લાજ ન ફાવ્યાથી તે પાછી ગઈ અને જયમલજી તરસંગમાં રાજ જમ્યું.

પછી રાવજી માથે ઘણા દલાડા મુઠી તકરાર ચાલી. રાણાજી પામે ગામ મટાવાના ઠાકોર મેદુપો અને રાજધર એ બે લાઇઓ આકરીમા રહેતા હતા, અને દેપો કોળી ગામોતી, જે વળસણાનો ઠાકોર હતો, તે એંત્રી માણુમો સાથે રાણાજી પામે આકરીમાં હતો તેણે કહ્યું જે કીક. પછી તેણે પોતાના માણુમોને ઈરના ગામમાં મોકલ્યા અને પોતે બે જુ માણુમો માથે લઈને ઈરમાં ગયો. ત્યાં રાવજીના દરબારમાં જવાયા રમતા હતા. તે માણુમો જોતા હતા, તે બેભા પોતે પણ જોવા બેઠો. રાવજીના લાઈ કેશવદાસજી પણ ભરખ જોતા હતા, તેનું નામ પૂરીને નહી ક્યું. કેશવદાસજી દીકરી રાણા વાલજીના માયામાં ગેખેથી કાંકરીઓ મારતી હતી, ત્યારે ગણેજી રાવા જેવો રુજ કરે, તેથી ભવાયા લોકો સદુ દસતા હતા. ત્યારે

રાણા વાધજીએ કહ્યું કે મારો વારસદાર કોઈ હોય તે આ છોડીને
 ગેવરાવે તો હું મરીને ગતે જઈશ. એવું રાણાજીનું કુઝ નેઈ
 ગમેતી દેવાને ધણું મારું લાગ્યું.

પછી ત્યારે ખેલોમાં રમતાં રમતાં યાળા ફેરવતા આવ્યો, ત્યારે
 ગામેતીદેવે પોતાના હાથનું સોનાનું કડું યાળામાં નાંખ્યું. એટલે
 લવાયાએ પૂછ્યું, જે આ કાણુ આપે છે ? હું કની કારતી કડું ? ત્યાં
 કોઈ ખોત્યું નહીં. એટલે લોકોએ કહ્યું જે કોઈ દારૂ પીધેલો છે,
 તેણે આપ્યું. તને પરમેશ્વરે આપ્યું તારે શું કામ છે ? પછી તે બીજા
 વાર યાળા ફેરવતા આવ્યો ત્યારે બીજું કડું આપ્યું. એમ કરતાં
 કરતાં અરબી રાત ગઈ ત્યારે રાવજીના લાઈકેશનદાસજી પેશાબ કરવા
 સાર એક ખૂણે ગયા. એટલે ગામેતીદેવે મશાલનીના હાથ ઉપર
 એક ઝટકો માર્યો, તેથી મશાલ પડી ગઈ. એટલે બીજા બધા મશાલ-
 ની નાંદા. એટલે દેવે જઈને કેશવદાસનું માથું કાપી લીધું, અને તે
 નાશી ગયો. ત્યા જૂન પડી જે, રાવજીનાં માર્ગો. તે વખતે પેલી
 છોડીએ રાવા માડ્યું. તેજ ધડીએ રાણો વાધજી પોતાની વીંટીમાંથી
 હીરાકળી ચૂરીને મરણ પામ્યા. એ રાણોજી જીવ્યા ત્યાં સુધી હરરાજ
 રાવજી કહેતા હતા કે મને થોડા મામ લખી આપ, તો તને છોડું.
 પણ તે વાત કબજ ન કરતા, રાણો જીવ્યા ત્યાં સુધી કહેતા હતા
 જે “ હું રાણો વાધ, મારો હરણાવ સુધી લાગ.”

પછી પેલે ગામેતીએ જઈને એક કુંગર સળગાવ્યો. તેના
 જ્વલનને, તેના માણસો જે જે ગામમાં હતા તેઓએ તે તે
 ગામમાં આગ મેલી. પછી તે દેવો તરસંગમે આવ્યો. તેણે જાન-
 મલજીને સલામ કરીને કહ્યું જે, અંબાજીએ મારી લાજ રાખી,
 તેથી હું જરા ખાટીને આવ્યો. પછી તેણે તેને બીમાળ ગામ આપ્યું. એ
 દેવાના વંશના હાથ વળસણામાં છે, અને ખેતી કરે છે. પછી
 રાણા જાતસંધજીએ એની એલાદ પાસેથી બીમાળ ગામ પાહું લીધું.
 પણ તેને ચોથો લાગ આપે છે, તે ખાય છે.

પછી ગણા વાવના મોનની વાન સાનનાને આન મ્હુ, અને નવજીએ બાહુઆ મ્હુને બોલાવીને મ્હુ જે, માગ ચોરને તે બચાવ્યો વાગને તારે મા । પગણામા ગેતુ નહીં એ વાન રાણુ જનમમદ્ધએ આમગી ત્યારે તે આગણુને ત મગમે તેજવીને પાલીવ ગાં મામ આપ્યુ, અને પોત ના દમોદી મ્હાપીને પોનાની પાસે ગાખ્યા આ દમીગનનો લખાવનાગ તેના વડનો માવલ મળી છે અને પાળી ગામમા તેના બાધ્ય તેના ૧૬ ભાગ છે, તેમાથી એ મોળમો ભાગ તેને મળે છે, તેની મોગ પાવી બા ન્દી એ વર્ષમા તેને મળી હતી.

ગણા જનમનની આમીમા મદીઓ મેપો, અને ગાજધ હવા- તેઓ થો ૧૨ દિવસની જાલ વધને પોનાને થો ચલ્યા, તે ગમ્મા મામ મો । તે પાદ નદી ઉપર ઉતરાં તેવામા એક ગમારી બકગ લઇને નિમસ, તેને તેઓએ પૂછ્યુ ? આ બકગ આ છે ? ત્યારે તેણે જવાબ દીધો ? ગણાજના છે પછી મદીયાએ મ્હુ કે અને પછુ ગણાજના છીએ, માટે એ બકડ અમને આપ ત્યારે તે રમારીએ બકડ ન આપના, પેલાઓએ જાગદમીથી એક બકડ લીધુ, અને માપુ ત્યારે તે ગમારીએ તામગમે જઇને ગણાજને ફરીયાદ કરી જે મદીયાએ દગ્ગાગનો વાવરીયો બ રો મનાઈ કરતા છતા જાગદમીથી લઇને માયો. એવે ગણાજએ કહ્યુ જે તુ જા, અને એ સોમો બહુ ઉન્મત થયા છે, માટે હવે લોઈ લેશુ એમ કહ્યું વત ચઈ તે વાન ગાંધએ મદીયાને તેના દોગ્ગાગે લખી જણાવી જે, તમે પછા બ દોગ્ગાગ સિવાય અહીં આવશે તો માયો જરો પછી તે મદીયા છ મહિના મુધી ઘેર બેસી ગયા, તમગમે આખ્યા જ નહીં ત્યારે ગણાજએ તેડુ મોમ્મુ એવે મદીએ કહ્યુ જે અમને રાણાનો ભંસો આવનો નથી માટે બાહુઆ મકુજની બાંદેધરી આપો તો આવીએ એ વાન હવકાર આવી ગણાજને જાહેર કરી, ત્યારે ગણાજએ કારમાતી, મદદ વગેરેની સલાહ લેઈને બકુવાસકુજની બાંદેધરીનો જૂરો કાગલ લખીને બાહુઆ મકુજની છ નો પત્ર મોકલ્યો.

એ પત્ર વાચીને ગદીયો મેપો, તથા રાજધર, તરસંગમે આવીને રાણાજીની હજૂરમાં હાજર થવા સાર ગામને પાદર બાગમાં ઉતર્યા. ત્યારે બાહુઆ સકુજી તેમને મળવા ગયા, અને મળીને કહ્યું જે તમે ધણીને ચાકર એક થયા, તે ધણુ સાર થયું. ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે તમારી બાહે-ધરીનો કાગળ આવ્યો તેથી અમે આવ્યા છીએ. એટલે સકુજીએ કહ્યું જે બાહેધરીમાં હું કાંઈ જાણતો નથી. પછી તેઓએ કાગળ દેખાડ્યો. ત્યારે ગદીએ કહ્યું જે આ પત્ર બામત હું કાંઈ જાણતો નથી. માટે તમારે કરવું ઘટે તેમ કરજો. પછી તે બે ભાઈઓ પ્રપંચ કરીને માહીમાહી બોલાબોલી કરીને નાનો ભાઈ રીસાધને ચાલી નિસર્યો. એટલે બીજા માણસોએ કહ્યું જે તેમને મનાવી લાવો. પછી મોટો ભાઈ સવાર થઈને, તેને મનાવવાને બાહાને ચઢી નિસર્યો. આમ તે બંને નાશીને પોતાને ઘેર મહાવડ ગયા.

પછી રાણાજીને માલમ થયું જે ગદીયા તો પાછા નાશી ગયા. ત્યારે પૂછ્યું જે શાથી નાશી ગયા? એટલે ભોડોએ કહ્યું જે તે બંનેમાં વાદવિવાદ થયો, તેથી એક રીસાઈ ગયો. એટલે બીજો તેને મનાવા ગયો. પછી રાણાજીએ કહ્યું જે તમે મળવા ગયા હતા? અને તમે કાંઈ વાત કરી હતી? કે કેણે કરી હતી? ત્યારે ગદીયાનો ચાકર એક કોળી અરીણતો બધાણી હતો, તે રાણાજીની કચેરીમાં પડ્યો રહેતો, અને પતરાળા બનાવતો હતો, તેનું નામ લઈને ગઢવીએ કહ્યું જે આ વાલીએ કહ્યું હશે, તેથી ચેતીને નાશી ગયા. પછી રાણાજીએ તે કોળીને ખૂબ ધમકાવીને કાઢી મૂક્યો. એટલે તે પણ મહાવડ ગયો. પછી બાહુઆ સકુજીએ રાણાજીને કહ્યું જે સામાન્ય ઠાકોર મને ઈડરવાળા સાથે ઝેર કરાવીને અહીં તેડાવીને મારી આખર લેવાનો વિચાર કર્યો હતો? મારા નામની બાહેધરી મોકલીને જાની રીતે તેમને તેડાવ્યા હતા. વારતે મારે હવે તમારા દેશમાં રહેવું નહીં. એમ કહીને રીસાધને ચાલી નિસર્યો; અને મહાવડ ગયા. કારણ કે મહાવડના ઠાકોરે મેપો,

અને રાજધર ગઢવીને છાતી રીતે તેડાવ્યા હતા. પછી તે ગઢીયાએ ગઢવીને ગામ આપવાનો વિચાર કર્યો, તે વાતની રાણાજીને ખબર થઈ, ત્યારે રાણાજીએ ગઢવીને તેડાવી લીધા, અને મનાવીને પાળા-મામાં રાખ્યા.

પછી ઈડરની ફોજ તરસંગમા ઉપર આવી અને લડાઈ થઈ. તેથી બંને તરફનાં ધણાં માણસો મૂક્યા. આખર ફોજ પાછી વળી, અને તરસંગમાનો એક નાગર તે કટકવાળાઓના હાથમાં આવ્યો.

તેને પકડીને રાવ કલ્યાણમલજી પાસે લઈ ગયા; ત્યારે રાવજીએ કહ્યું જે એનું નાક કાપો. એટલે નાગરે કહ્યું જે ઠીક છે. હું પણ કલ્યાણમલજીના કટકમાં હતો. ત્યારે રાવજીએ પૂછ્યું કે એમ કેમ ? જવાબ દીધો જે મને એકલાને પકડીને માફ નાક કાપ્યાથી તમારી આખી ફોજનું નાક કપારી. મતલબ કે આખર જશે, ત્યારે હું સમજીશ કે આ ફોજનું નાક કપાયું, ત્યારે મારું નાક શી ગણતરીમા છે ?

પછી રાવજીએ તેનું નાક કાપ્યા વિના તેને કાઢી મેલ્યો. પછી તે ફોજ વળતા એક કલ્પમણુ ભાત લઇને જતી હતી; તેને રાવજીએ દીઠી અને પોતે જૂપ્યા હતા; તેથી કલ્પમણુને પૂછ્યું જે તારી પાસે શું છે ? તેણે કહ્યું જે ખીર છે.

પછી તે જોઇને તે ખાવા માઢી, એટલે તે ખીર ઉની હતી, તેથી હાથ દાઝ્યો. ત્યારે પેલી બાઈએ કહ્યું જે તમે કલ્યાણમલજી જેવા દેખાઓ છો. ત્યારે રાવે પૂછ્યું જે શી રીતે ? બાઈએ કહ્યું જે જેમ રાવજી તરસંગમાની આસપાસનાં ગામો હાથ ન કરતાં પાધરા તરસંગમા ઉપર હાથ ધાલે છે; તેથી દર વર્ષે યથા પોતાનો વિચાર પાર પાડી સકતા નથી; તેમ જ તમે પણ આસપાસ ઠંડી થએલી ખીર ચોડે ચોડે ખાતા નથી અને પાધરા વચમાં હાથ નાંખો છો તેથી ઘણો છો.

પછી રાવજીએ જાણ્યું જે આ ખડું કહે છે. આ મારો ગ્રહ મળ્યો. એમ વિચારીને ગદીયાને પોતાના કટકમાં તેડાવીને કહ્યું જે તમે અમારા કટકની આજળ આવો. ત્યારે ગદીયાએ કહ્યું જે અમે રાણાજીનું લુલુપાણી ધણા દહાડા ખાધું છે, માટે અમે જઈને તેઓને સમજાવવી જોઈએ; પછી નદી માને તો જેમ કહેશે તેમ કર્યું.

એમ કહીને એક ભાઈ મેયો તરસંગમે આવ્યો અને કહ્યું જે તરસંગમાના કિલ્લા ઉપર મજરાનો કિલ્લો છે તે ઉપર પીપળાનાં ઝાડ છે. તે તમે કપાવી નાખો, કેમકે તે પીપળા ઉપર ચઢીને શત્રુની ફોજવાળા તમારા દરબારમાં ગોળીઓનો ખાર મારશે. ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું જે કેનો ભાર છે કે અહીં સુધી આવી શકે? અને પીપળાનું ઝાડ કાપવું કે ખાજણનું ખૂન કરવું, એ જે બરાબર છે; માટે હું કપાવનાર નથી.

ત્યારે ગદીએ ધણુ ધણુ કહ્યું, જે જ તું પણ એનો ચઢીને આવજો. અમે કાંઈ શીકર રાખતા નથી. પછી તે ગદીયો પાછો રાવજીની ફોજમાં ગયો અને જઈને કહ્યું જે રાણાજી કાંઈ માનતા નથી.

પછી તે કટકના ત્રણ ભાગ કર્યાં. તેના ઉપરી બે ગદીયા અને ત્રીજા રાવજી થયા. અને જૂદે જૂદે રસ્તે ચઢીને ગઢમાં ઉતર્યાં. ત્યારે રાણાજી કબીસો લઈને નાહા; તે ઘાતામાં આવ્યા. એ તરસંગમાની લઢાઈમાં રાણાજીની તરફના નાખીયા સરદારો કામ આવ્યા. તેઓનાં નામ નીચે મુજબ : સંવત્ ૧૬૩૦ માં—

ખેતજી, પ્રતાપજી, મેહેદારજી, જોપાળશંકરજી, પહાડખાનજી, વીર-ભાણુજી, સેનખાનજી—ને રાવજી તરફના જમાવે માયાં.

રાણો જમમલજી અને કુંવર જેતમાલજી ઘાતામાં આવ્યા. પછી ત્યાં પણ રાવજીની ફોજ આવ્યાથી રાણાજી અંબાજીમાં જઈને રહ્યા; અને રાવજી ઉપર વખો કરવા લાગ્યા. અને રાવજીના યાણાં ગામો-મામ બેઠા. અને રાવજી ઈંકર ગયા.

તરસંગમે માલાડા બીજનું ચાણું મેથું અને નાનાસડા તથા મોટાસડામાં રેહેવોનાં ચાણું હતાં. ગામ ચાણુમાં મેથા બદલનું ચાણું હતું. એ રહેવો અમલ ન્યાં રહેતા હતા ત્યાં સડા ગામ હતું. તેથી રેહેવોએ ચાણુંનાં ગામોનાં નામ પણ સડા ઠરાવ્યા. તેની કહેવત છે કે " મીયાં તાં માંડવા અને રેહેવર ત્યાં સડા."

મારવાડીઓ માંડવા ગામ ન્યારે મારવા આવ્યા હતા, ત્યારથી તે મારવાડીઓ વિવાદમાં પોતાને ઘેર માંડવો ધાર્ધતા નથી; કારણ ને માંડવા ઉપર તેમને સેણું નથી; તે તેઓના સમન્થામાં આવ્યું.

એ રાવજીનું ત્યાં ચાણું રહેવાથી જ એક ગામનું નામ ચાણું પડ્યું. ન્યારે રાણાજીએ વખો કરતાં તેઓના ઘોડાં અને આદમી ખૂટયા, અને રાણો જયમલજી વખામાં ને વખામાં ગુજ્યા. ત્યારે સંવત્ર ૧૬૩૬ મા કુંવર જેતમલજી માતાજી ઉપર લાંબવા બેઠા, અને જેટલીએક લાંબણો કરી; પણ માતાજીએ જવાબ દીધા નહીં. ત્યારે જેતમલજીએ માતાજી ઉપર કમળપૂજા ખાવા માંડી. એટલે માતાજીએ હાથ ઉપાડ્યો ને કહ્યું ને તું ઘોડા, ઉપર ચઢીને ફરવા માંડ, હું તારી મદદે આવીશ. અહીંથી ચઢીને જેટલી જમીનમાં તું ફરીશ એટલી જમીન તારે તાબે થશે; અને ન્યાં ઉતરીશ ત્યાંથી તારો સીમાડો બધારો.

પછી તે જેતમલજી પોતાના ઘોડા ધણી સ્વારો ને હતા તેઓને લઈને રેહેવોના ચાણુ ઉપર સડે આવ્યા. ત્યારે રેહેવોએ લાખ ઘોડાની ફાજ દીડી, એટલે પોતાના ઘોડા તથા મામાન પડ્યો મૂકીને નાશી ગયા. પછી રાણોજી બીજા ચાણુ ઉઠાડવા ગયા, ત્યારે માતાજીની મદદથી જેટલાં જગાં હતાં, તેટલા સ્વારો સામાના જોવામાં આવ્યા તેથી તેઓ નાશી ગયા.

ચાણુ ગામમાં મેથો બદલ જેતાના ઘોડાને નવરાવવો હતો તેને ત્યાં જ મારી નાખ્યો, અને તેના ઘોડા પડાવી લીધા. પછી તરસંગમે જઈને ત્યાંનું ચાણું ઉઠાડી મેથું. પછી ચોડાનું, તથા

હાથનું થાણું ઉઠાડી મૂક્યું. એવામા રાણા જેતમયજીને પેલાખ કરવાની જરૂર થઈ અને ઘોડેથી હેઠા ઉતરવા માંડ્યું. ત્યારે ખીખ રજપૂતોએ વાર્મા, જે હેઠે ઉતરશે નહિ. તોપણ રાણાજીએ કહ્યું જે હવે તો મારાથી રહેવાનું નથી.

પછી હેઠે ઉતર્યા એટલે માતાજીનું વરદાન પૂરૂં થઈ રહ્યું અને તરસંગમે તો ઉજ્જડ થયો, તે ફરીથી વમાયો નહીં. અને દાંતામાં રાજધાની કરી. એ દાતા ગામનું નામ દાંતોડીયો વીર દાંતાનાથી પશ્ચિમમાં ગાઉ એક જીપર નવા વાસને મારગે છે, તેના નામથી દાંતા નામ ગામને વસાવેલું તેના સોરડો:—

दांते माटो देष देषसिरे दांतोडीयो;

सोको माने शेष, करजोडी सधमाल कहै.

એ વીરની જગ્યા છે. ત્યાં માટીના ઘોડા કરીને મૂકવાની માનતા આસપાસના ગામોના લોકો કરે છે.

પછી જેતમાલજી પડ્યા સંવત ૧૬૬૫મા. તેના કુંવરો જે હતા. એક રાણાજીનો ઉમરાવ, અને ખીખ ધનાળી ગામના વાઘેલાની દોકરી વાઘેલીજીના વર પૂજેજી, તેના વંશના હાથ ગાદીએ છે. પૂજાજી ગાદીએ બેઠા સંવત ૧૬૬૬ મા. ખીજી રાણીના કુંવર જેશવદેજી તે વેળા પાટવી હતા.

એ બે ભાઈઓને અણખનાવ હતા. તેથી પૂંજેજી પોતાના મોશાળમા રહેતા હતા. ત્યાં પણ મોટા ભાઈની ખીક લાગ્યાથી, તેને તેના મામાએ ગામથી ત્રાસણી જે શરિષ્ઠ પરગણામા છે, ત્યાં મેલ્યા હતા.

પ્રકરણ ૧૭ મું

રાણા પૂનેજી, રાણા ગજમધજી અને રાણા પૃથીસધજી

રાણો જેતમાધજી જ્યતા પૂનેજી મોસાળમા હતા રાણોજી પડયા એટલે તરત પૂનેજીને ચિત્રાસણીએ મોકલ્યા જેતમાનજી શુજ્યાં ત્યારે તેના બાગ દહાડા મુઘી સર્વે સરદારો તથા સગાજાના વગેરે સહુ રાજાના દરબારમા પધારીએ સૂતા હતા, અને કુંવર જેસધજી પોતે ઢોલીએ પોદતા હતા તેઓને વાગ્તે ચાકર ઢોલીઓ દાળવા આવ્યો ત્યારે બાહુ બામકજીના દીકરા અમરાજીની પધારી કાઢી નાખીને તે ઢોકાણે પોતે ઢોલીઓ દળાવ્યો.

ત્યારે મહુએ પૂછ્યું જે આ કેનો ઢોનીઓ દાળ્યો છે ? ત્યારે ચાકરે કહ્યું જે દરબારનો ઢોનીઓ છે એટલે સરદારોએ કહ્યું જે દરબાર તો મે દહાડા યથા શુજરી ગયા, અને એટલી વારમા પાછા દરબાર ક્યાથી યથા ? ત્યારે ચાકરે કહ્યું જે પરમેશ્વરે કયાં, તે હવે તમારાથી ખોટા થવાના નથી.

એ વાત સાંભળીને સરદારોના મનમા બહુ માહું લાગ્યું અને વિચાર્યું જે આ કોઈ આપણને પાર પાડશે નહીં પણી સહુ સરદારો ભેળા થઈને વિચાર કરીને બાહુના અમરાજીને કહ્યું જે તમારી નજર મા આવે તે ઉપાય કરો.

(એ અમરાજીના જેતોજી અને તેના દીકરા ગોરખદાસજી જેણે આ રાણાજીની વસાવણાના કવિત બનાવેના છે તે)

પછી અમરાજીએ કહ્યું જે હું જઈને બીજે ઘણી લાલુ તો ખરો, પણ તમે સહુ દિગ્મત ધરીને મારી મદદમા રહેજો.

પછી તે પોતાની સાથે બે સ્વારો લઈને ચાલ્યા તેમા એક તો દાતા તાબાના પેથાપુરનો રજપૂત ગુજરાય ભાણુજી હતો અને બીજો કોડીયા સામગદાસજી એ મુદ્દા ત્રણ જણા ચાલ્યા ત્યારે કુંવર જેસધજીએ કહ્યું જે તમે ક્યા જાઓ છો ? ત્યારે જવાબ દીધો જે

અમે દરબારને કામે જઈએ છીએ. એટલે તેણે જાણ્યું કે કાંઈ દર-
બારના કામ સ્વરૂપ કાગળારી તેઓને મોકલતા હશે.

પછી તેઓ મોજે ધનાળીએ ગયા. અને ત્યાંના વાથેલા ઠાકોર
મોકમસંઘજીને પૂછ્યું જે પૂંજેજી ક્યા છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું જે એ
તો મોજે ચિત્રાસણીમા છે. પછી તેઓ ચિત્રામણીએ ગયા અને ત્યાં
વાસો રહ્યા, અને રાતે તે ગામના ધણી સીદીઓને બોલાવીને કહ્યું
જે પૂંજેજી તમારી પાસે રહે છે, વાસ્તે તમે તમારી ચાકરી બંજાવો.
ત્યારે તેણે કહ્યું જે અમારા બંસે ચારસે માણસો છે, તે હાજર છે.
જેમ કહો તેમ કરી બતાવીએ.

પછી તે પોતાના માણસોને લઈને તૈયાર થયા અને ગડવી
અમરાજીએ પૂંજીજીને કહ્યું જે તમે દાતે પધારો. ત્યારે તેણે કહ્યું જે
મને તો મારી નાખે, વાસ્તે હું તો નહીં આવું. એટલે ગડવીએ કહ્યું
જે તમને કોઈ મારે તેનો હું જવાન છું.

પછી તે પૂંજીજીને લઈને વળ્યા, તે મોટાસડામા આવીને ગયા,
પછી બીજે દહાડે જેસઘજીને ગાદીએ બેસવાનું સુદર્ત હતું. તેથી ધણી
ધામધૂમ થઈ રહી હતી, અને જેસઘજી દરબારમા પોશાક પહેરતા
હતા. તે જ વખતે પૂંજેજી પધાર્યા. એટલે કારભારીએ તથા સર-
દારોએ પૂંજીજીને ગાદીએ બેસાડ્યા અને દાતાના નમરશેક નહાનાબાઈને
સહુએ કહ્યું જે તમે દરબારને ટીડુ કરો, પછી તે શેઠે ટીડુ કરીને
૩. ૨૫) નજરાણું કર્યું એટલે બીજા સહુએ નજરાણું કર્યું
થે તે કર્યું

તે સમે ચિત્રાસણીવાળા સરખાઈઓએ આવીને પૂછ્યું જે
અમને શી ચાકરી બતાવો છો ? ત્યારે કહ્યું જે તમે દરબારની ચારે
તરફ ચોકરી રાખો કે કોઈ જવા આવ્યા પામે નહિ.

પછી તેઓએ પહેલા બદોબસ્ત કર્યો અને પછી નગારા
વગડાવ્યા, તોપો છોડાવી તે સાલળીને જેસઘજીએ કહ્યું જે આ
નગારા કેણે વગડાવ્યા ? ત્યારે કાંઈએ કહ્યું જે પૂંજેજી પાટ બેઠા.

તેવામાં તેમનો દુકમ આવ્યો જે તમારી પાને દુષ્કાળના દાગીના દોષ તે મોકલી દે અને તમે બહાર નીકરો.

ત્યારે જેમવડાએ કહ્યું જે દુ કયા જાહે ? એમણે કહ્યું જે તમારી માને જવાદમાં મગવા મામ અપેનુ છે ત્યા જાઓ. પછી જેમધરેડાએ કહ્યું જે એ મગવામાં માફ ખર્ચ પૂર થશે નહિ ત્યારે તેને મોકલી મામ પણ આપ્યું પછી જેમધરે પોતાનો કમીને લઈને ગયે ગયા અને પત્નેજી માટેએ બેઠા.

તે જ દરોડે તેને વચન થયું ત્યારે મન્દાગેએ વિચાર્યું જે આ વચન થવાના શુકનો પ્રેમ હશે ? એટલે મોઠ શુકન જાણનારે કહ્યું જે ના ન જ્યો, માટે વાળ પરજણ દાથ કરશે. પછી ત્યારે તેની ઉમ્મર પુખ્ત થઈ ત્યારે ધાનધાગમ જે મોજો મેમર્ષ દત્તી તે વાળી ત્યા દેગોનર પગે એમને ખેડાણુ પન્મણામાં પોતાના વાગ દમાએવા દત્તી તે વાચા.

પછી પોને તન્મગમો વમાવનો મનસૂરો મળ્યો દત્તી, પણ દુન્મદ મળી નહિ, તેથી વન્મથુ નહિ એવમાં મામ ગડા જે દાદ Cevvડ છે, તે બાંવા અમનને નમકુમા આપ્યું તથા મામ દુન્મમાંથી ડેગીઓ વાગે તે આમાં ગપ) મદિન આપ્યો. તે પછી મામ થાણામાં ખેન્દો આપ્યા, તે એમડવીના આગમન ભાઈ નાનેડ તથા નન્મજી દત્તી નેજાને તે મર્વડાએ ખેડના આપ્યા દત્તી.

(ઉપર વખેના ઉમ્મર મામમાં તથા નમમાં આ વચાવળી લખાવનાર નદની ચ વન કંઈ છે હાન મારો મોગમો દીન્મો છે)

પછી તે મારો પૂર્વેડ રીતિદના ભાષાત મોજે લ પજવળાને ત્યા પગળ્યા એ નેજ તો ધળી નાનડ દત્તી તેણે રીતિદના ધણી અખેનાજીથી વખો થયો, ત્યારે તે નન્મેડ દાનામાં નાનડ એમણે પુનજીએ તેમને મેવ ના વમાર મામ આપ્યું તે મામ દાનાથી અજાજીએ વત્તી ના મા છે.

ત્યા મીને નાદાડાએ રીતિદવાળા ન થે વખો કથો અને પાચ વર્ષ પછી મમાવાન થયું ત્યાર નાદડાએ પોતાની બહેન પૂનજીને

પરજીવી. અને પોતાની વસ્તી જે વસાહતમાં આગ્રાદ કરી હતી; તે દાવજમા આવી એ રીતે રાણા પુનંજીએ રૂઢી રીતે ગજ દયુ. પછી તે સંવત ૧૬૮૬ મા ગુજર્માં.

તેમના ચાર કુંવરો હતા: ૬૪ માનસંઘજી, અમરમંઘજી, સમળ-સંઘજી; શુભંઘજી. અમરસંઘજીને મુદમણા ગામ મળ્યું હતું, પણ હોલ તેના વસના મોજે અડેરણુમા છે. સમળસંઘજીને મોજે ગંછે-ગામ મળ્યું. તેનું નામ ધેમોજી પણ હતું. સુરસંઘજીને મોજે સામટી મળી હતી. પણ તેનો વંશ નથી.

પૂનજીની ગણીઓ ત્રણ હતી: ૧ મુજપુરનાં વાઘેલીજી વનજી કુંવર, ૨ શીરોઈ જીવાના મોજે પાડીપના દેવડીજી સમળ કુંવરી, ૩ મોજે બીહોલના બીહોલીજી પાર્વતીકુંવર.

એ પૂનજીએ બાહુવા અમરાજીને મોજે રોડા સવત ૧૬૬૮ મા આપ્યું

એ પૂનજી પડ્યા ત્યારે માનમંઘજી ગાદીએ બેઠા અને અમર-સંઘજી એક મને મોજે ચિત્રાસણીએ દોઝતીના સંબંધથી, ત્યાંના ઠાકોરની મુલાકાત માર ગયા હતા. ત્યાં આવના રમ્તામા મંઘણપરના બાળીની ફોજ આવી ચઢી, તેણે મારી નાખ્યા. તે ધાનધાર પરમણાના મોજે પલખડીના વનમા કામ આવ્યા.

તેના કુંવર એ તેમા એક હતીઓજી, અને બીજા જિતોજી હતા. તેઓને માનસંઘજીના કુંવર જામઘજીએ ઢગો કરીને પોતે પાટ બેઠા પછી મારી નાખ્યા તનુ કારણ જે માનસંઘજી સવત ૧૭૧૮ મા ગુજર્માં તેના કુંવર જે

૬૫ ગજસંઘજી, જશવાજી એ ગજસંઘજી એક સમે દાતાના મહેલમાં બેઠા હતા ત્યારે બોલ્યા જે આ લીંબડા ઉપગ્રી ફૂદીને આ ગોખમા કોઈ પડે ? ત્યારે હડીઆજીએ તમા જિતાજીએ કહ્યું જે અમે પડીએ. પછી હડીઓજી લીંબડે ચઢીને ગોખમા ફૂદી પડ્યો. તેથી રાણા ગજસંઘજીએ જણ્યું જે અમા કોઈ વખતે મને ઢગો દેશે.

પછી રાણાજીનો ચાકર એક ચાવડો રજપૂત હતો તેને રાણાજીએ કહ્યું જે આ બે ભાઈઓને તુ મારી નાખ, તો તને એક પસાયતું ખેતર આપુ પછી તે રજપૂતે એક ભાઈને તો દાતાની કચેરીમાં જ ઝટકાગી નાખ્યો ને બીજાને કુગર સામી દરબાગી બારી છે ત્યાં માર્યો તે બારી પાસે એ જિતાજીનું સ્થાન હાન મુઘી પૂજાય છે અને કોઈને એ જિતાજીનો વગગાડ ચાલ છે તથા કોઈના જોવામાં પણ આવે છે ત્યારે તે ઠેકાણે ઉતાર મુકાવે છે એ હકીઆતનો દીકરો ખુમાણસ ધજ હતો, તેને જવાબમાં અડેરણુ ગામ આપ્યું અને તેની પાસેથી સુદાસણ પડાવી લીધું અને જિતાજીને દીકરો નહોતો.

ગજસઘજના ભાઈ જશવાજીને પ્રથમ રાણપ ગામ આપ્યું હતું પણ પછી ત્યારે ગજસઘજએ હકીઆત જિતાજીને માર્યો, ત્યારે તેના પુત્ર ખુમાણસ ધજ નાની ઉંમરના હતા તેને લાવીને તેની માએ ગજસઘજના ખોળામાં મૂકીને કહ્યું જે આ છોકરાને પણ આપની મરજીમાં આવે તેમ કરો ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું જે એના બાપને મેં માર્યો છે, માટે તેને હું કાઢ આપીશ ત્યારે મારી એત્રદાયા ઉતરશે પછી તેને અડેરગ આપ્યું અને રાણપર તો પ્રથમ આપેલું હતું જ તે પણ તેને ગુણ પછી જશવાજીએ દાતા પટામાંથી વસાન ગામ દબાવ્યું તથા જસપર અને ચેનાણુ પણ લીધું.

એ જસવોજી ગુજ્યા ત્યારે તેના કુવર ૪ હતા સગદારસઘજ, સગતાનસઘજ, ધનરાજજી તથા તેમાં સરતાનસઘજને મોજો કાનસણુ, વસાઈ અને જસપર એ ત્રણે ગામો મળ્યા, અને ધનરાજજીને મોજો ચેનાણુ મળ્યું એ સરતાનસઘજ પગક્રમી થયા હતા તેની વાતનો વિસ્તાર સુદાસણની હકીકતમાં લખાશે.

રાણા ગજસઘજ સવર ૧૭૪૩ ની સાલમાં ગુજ્યો, તેની છત્રી બાગ બહાર ગામની પછવાડે છે, તેમાં લખેલી પ્રશસ્તિ નીચે મુજબ છે —

સવત ૧૭૪૩ વરષે માલર સુદી નામ રઘૌષ રાણા-
શ્રી ગજસઘજી ઘેકુઠ પધાર્યા ઘાંસે સતી ૩ ઘલી તે સતી-
સોનું નામ ઘઠોજી શ્રી રાઠીમ ઘારેચળી અણલકુંવર,
ઘઠોજી શ્રી ઘાઘેલી રૂપાલી અણલકુંવર, ઘઠોજી શ્રી ઘયાંળી
ઝેસલમેરી અનોપકુંવર ય સતી ગ્રણ યદ્દ સ્યારે ઘાંસે
રાણાશ્રી ગજસઘજીની છત્રી કરાવો ॥

એ ડત્રી ૪ યંભની છે પાળીયામા સ્વાગ ૧ અને શ્રીઓ
ગણુ ઉભી છે.

૯૬: ગજસંપજના પુત્ર પ્રયોસધજી તથા વીરમહેજી તે વીરમ-
હેજીને ગામ નાગેય આપ્યું. તે પ્રયોસધજીની વખતમા ગાયકવાડ
દામાજીની ફોજ દાતે આવી, ત્યારે પ્રયોસધજીએ તેની સાથે કેટલા
એક દહાડા સુધી લડાઈ કરી અને આખર પોતે મગરીમા નાશી
ગયા પછી બાહધરી લઇને પાછા આવ્યા અને થોડોક ગનીમવેરા
આપ્યો ત્યાગ પછી દીક્ષીના તાખાનો નવાજ હેરકવી ફોજ લઇને
આવ્યો, તેની સાથે પણ લડાઈ કરી અને ફોજના ૩૦ માણસો
ને માર્યા

આખર તે ફોજ નાશી ગઈ અને રાણાજીની ફત્તેહ થઇ. ત્યાર
પછી પાનણપુરનું ગામ ઘોડીવાળ, તેમા દાતાનો કમ દક્ષ હતો, તે
પાનણપુરવાળાએ બધ કયો ત્યારે રાણાજીએ એ ગામ મારવાનો
વિચાર કયો તે વાત પાનણપુરવાળાએ જાણી, ત્યારે પોતાના તાખાના
મોજે મેમનપરના લાટોને કહ્યું જે તમે મોજે ઘોડીવાળમા ચોકી
કરવા રહો. પછી તે લાટો ત્યા ચોકી કરવા રહ્યા એ વાતની
દાતામા ખબર પડી તેવામા દાતાનો કારભારી રહીયો ગાંધી હુમડ
વાણીયો હતો (તેના જ વચનો હાન હીમો ગાંધી કાગ્જારમા છે.
રહીવાનો પુત્ર હીરા, તેણે કાગ્જાર કયો નહોતો, અને હીરાનો પાનો
તે રાણા જનસઘજીનો કાગ્જારી છે.)

એ રહીયા ગાંધીએ પેતા બાટોને દાંતામા તેડાવ્યા અને કહ્યું
 જે તમે પાવણપુરનું ગામ સાચવવા જોઈશું તેજો તમને આપશે
 તેટલું અને પણ આપશું અને ગામ ધનાગી તથા શીમરાણ રાખો,
 કે જેમાં પાવણપુરવાળા દાવો કરે છે ત્યારે બાગેએ કહ્યું જે અને
 એ થોડે ચગમ નહિ. પછી તેઓને રત્ન આપી અને કહ્યું જે તમારે
 જાપતો રાખવો હોય તેમ રાખજો, અને ચઢીને અગીએ હીએ

પછી તે બાટોએ વિચાર્યું જે આપણે ગામ મેમદપર જવું અને
 આપણા આદમીઓએ પાવણપુર જવું અને પાવણપુરના માણસોને
 લઈને થોડીઆરમા જવું એવા વિચારથી મેમદપર તે બાટ ગયા એમ
 તરત દાતાથી ગણાજી ચઢ્યા, અને જઈને થોડીઆર માર્ગ, લૂટકું,
 તથા ત્યાંના માન પકડ્યા અને ઢોંગ લીધા, પછી દાતામા આન્યા

તે સમાચાર સાંભળીને પાવણપુરવાળાએ બાટને બોનાવીને કહ્યું
 જે તમારી ચોરી છતાં આ કામ થયું તે હીક નહીં એવો કપકો
 દેને કહ્યું જે હવે તમારું જોર હોય તે કરીને અમારા બાન વગેરે
 પાછા લાવી આપો

પછી તે બાટે ધગણ કર્યું તેમા બાટના સો માણસો હતા, તે
 પોતાને ગામથી નીમ્યા, ત્યાંથી જ ગાઉ જાઉંને અતરે એક એક
 માણસને માળતા આવ્યા અને એ રીતે પુજપર સુધી આવ્યા,
 ત્યાં સુધીમા સાતઆઠ માણસોને બાગી મૂક્યા

પછી દાતાના માણસોએ પુજપર સામા જઈને બાગેને સમજાવીને
 પાછા વાળ્યા તે બાટોને રાણાજીએ કાર્ડ આપવાનું કહ્યું પણ
 તેઓએ કાર્ડ લીધું નહીં અને કહ્યું જે અને કાર્ડ લઈએ તો
 રાણાજીનું આ પાપ ધોવાઈ જાય, માટે લઈશું નહીં

પછી તેઓ પાછા ગયા તે પાપથી પ્રયોસધજીને સાત દીકરા
 છતાં આખર વચ રહ્યા નહીં એ પ્રયોરાજીની દીકરી અદેકુવર
 હતી તે ઈંડરના મહારાજ આણસધજીને પરણાવી હતી પ્રયો

રાજ્ય સંવત્ ૧૭૯૯ માં પડ્યા. તેની છત્રી ચણાવેલી છે. તેમાં નીચે લખ્યા પ્રમાણે પ્રચલિત છે:—

શ્રી ગણેશાય નમઃ રાણાશ્રી પ્રથીસંધ્ય શ્રી વૈકુંઠ પદાર્પા, તાલે સતી ગેઅ બલી. તેહનાં નામ વહુજી શ્રી દેવડી પુલકુંવર, વહુજી શ્રી વાધેલી પેચાપુરી સરદારકુંઆર. સંવત ૧૭૯૯ ના વરખે શ્રાવણ સુદ ૨ વાર ગર હાદહમાક સંવત્ ૧૮૦૦ ના કાતી વદ ૬ વાર ગરહિ છત્રી સમન ચઢાવી છે. વૈશાક સુદ ૮ દને વરશંખ હતર અડ ચઢાવી છે.

એ છત્રી ચારે તરફ ખુલી છે. પણ ખાંહેલી તરફ બે બાજુએ ઘંટોની ભીંત બરી લીધેલી છે. તેમાં આરસપાણુનો પાળાયો છે. તેમાં એક સ્વાર અને તેની આગળ બે સ્ત્રીઓ છે. ઉપર સૂર્ય તથા ચંદ્ર કાતરેલા છે, તે છત્રીની ઉપરની દીવાલે અક્ષર છે જે:—

શ્રીગણેશાય નમઃશ્રાં. રાણાશ્રી પ્રથીસંધ્યની છત્રી રાણાશ્રી કરણજીએ કરાવી.

એ પ્રથીસંધ્યને વંસ નહોતો, તેથી સરદાર અને કારભારીએ મળીને ભાર્ષ વીરમદેજના ચાર કુંવરોમાથી મોટા કુંવર કરણજીને

હજી સાવીને ગાદીએ બેસાડ્યાં. બીજા ઉમેદયાંધજીને મોજે કુડલ વગેરે પાત્ર ગામો આપ્યા. ત્રીજા દરજ્જાસંધ્યજીના બે કુંવરો હતા; તેમાંના નિતાજીને મોજે બામ્બીચાકામાથી ભાગ મળ્યો અને જોદ્દાજીને મોજે કુડાળમાંથી કુવા મળ્યા. અને ચોથા ભાઇ મધુજીને મોજે મગવા મળ્યું.

એ કરણજીને પોતાના સરદાર મેયરાજજી પાછાવન ખારડ, મોજે દીવડી, તથા બદર માળાનો પટો ખાતા તેની સાથે ખટપટ થયા સાગી. ત્યારે ઘાતામાં એક રજપૂત કાઠીયો વખનો હતો તેને અરીજી આપતાં રાણાજી રોજ ગાળ દેતા હતા.

પછી એક દહાડે તે રજપૂતને રીસ ચડ્યાથી રાણાજીને તસ્વારનો જખમ મારીને નાહો; તે જખને મેયરાજજીને ચરખે રબો. ત્યારે

રાણાજીએ મેઘગજજીને કહ્યું ને એ ગુનાહમાર અમને સોપો. ત્યારે મેઘરાજજીએ કહ્યું ને શરૂએ આવે તેને પાછો સોપવાનો રજપૂતનો ધર્મ નથી વાગતે એ તો અમારા માયા માટે છે

પછી રાણાજીએ ઘણી તાકીદ કરી ત્યારે મેઘગજજીએ તે રજપૂતને તો મગગમા કાઢી મૂક્યો અને પોતે રીમાઈ નિમયાં તે મોજે ગછેરે ગયા ત્યાં છ મહીના સુધી ગયા પછુ રાણાજીએ તેઓને મનાવ્યા નહોં, ત્યારે પોતે ધાયું ને હવે અહીં રહીને શુ કરવું? પછી તેઓ સુદાસણે ગયા અને ત્યાંના ઠાકોર અમરશઘજીએ ત્યાં રાખ્યા, તેથી એક વર્ષ સુધી ત્યાં ગયા પછુ રાણાજીએ તો મનામણુ કયું નહોં ત્યારે અમરશઘજીને તેણે કહ્યું ને ચાલો હું તમને દાતાની બાદી અપાવું

પછી ફોજનો સામાન તથા એક હજાર માણસો લઇને દાતા ઉપર આવ્યા અને દાતામા પેશ, બંને ગણા કરણજીને કાલ્યા તે રાણાજી ઘોડે ચઢીને નાશીને મોજે પેપણદરે ગયા

તે ગામ દાતાથી પાંચ ગાઉ ઉપર છે અને હુમ્મેશા પાટવી કુવરને હાથ ખગચીમા એ ગામ અપાય છે દાતાની ગાદીએ અમરશઘજી બેઠા અને પગમણ બધુ પોતાને તામે કયું અને બે ત્રણ વર્ષ સુધી ત્યાં ગયા ત્યારે પાણીયાગીના બહુવા ગોરખદાસજી તથા તેના ભાઈઓએ વિચાર્યું ને આપણુ છતાં આપણો ધણી રાજબ્રહ્મ થયો તે માર્ગ રીક નહોં

પછી ગઢવી મયાનાયજી તથા ભાગ્યદત્ત એ બે ગણા કરણજી પામે ગયા અને કહ્યું ને આમ ઠંડા થઇને શુ બેશ છો? કાઈ મહેનત કરો તો દાતાનું રાજ મળે ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું ને મને તો કાઈ સુજ્ઞ નથી, તમને સુજે તે ઉપાય કરો ત્યારે ગઢવીએ કહ્યું ને તમારા સગદારોને તેડાવો પછી તેઓએ સરદારોને તેડાવ્યા.

(૧) ઘોરડના ઠાકોર સાહેબસઘજી ભાગી,

(૨) હડદના ઠાકોર અનોપસઘજી રાડોડ

(૩) ધોંધણીના ઠાકોર દેવીદાસજી વાંધેલા.

તેઓને ક્યારે પટા મળેલા તે ખાલુમ નથી, પણ તેઓ જૂના છે. એ સરદારોએ મળાને બદલેબસત કરીને કહ્યું જે પાલણુપરના દીવાનજી બાહાદુરખાનજીની મદદ લીધા વિના આપણું કામ યશો નહીં. પણ વિચાર્યું, જે કા તો દીવાનજીને આપવા ઝાઝા રૂપેઆ હોય ત્યારે તે આપણી મદદ કરે, પણ રૂપેઆ તો હાથ આપણી પામે નથી. વાસ્તે શું કરવું ?

પછી રાણા કઠણસઘજીએ પોતાના નાના ભાઈ ઉમેદસંઘજી મોજે નાગેવમા હતા, તેને તેડાવીને કહ્યું જે તમારી દીકરી કુવારી છે તે બાહાદુરખાનજીને પગલાવો તો તે આપણી જાગ્યા વાળી આપે. ત્યારે ઉમેદસંઘજીએ કહ્યું જે જાગ્યા વગરો તો ગાદીના ધણી તમે ધરો, એમા અને શું મળશે ? જે હું તરકાણે દીકરી આપુ ?

ત્યારે કઠણસઘજીએ તેને પાંચ ગામોનો લેખ કરી આપ્યો કે આપણી જાગ્યા વગે તો તમને આટલા ગામો આપવા. ૧ મોજે નાગેલી અગધી, ૨ મોજે થાણ, ૩ મોજે કુડળ, ૪ મોજે ગઢ, એ ગઢ ગામ પછીથી વસાવ્યું. માટે તે સુદ્ધા છે થયા. ૫ મોજે પાણુદગ ૬ મોજે વહુસણ ત્યારે ઉમેદસઘજીએ રજા આપી જે આપણી જાગ્યા વગતી હોય તો તમાગે નજરમા આવે તે કરો.

પછી ગઢવી મયાનાથજી તથા ભાગચંદજી, પેધાપગનો અને ગુજરરાય જાણુ એ ત્રણ જાગને પાલણુપરના દીવાનજીને મળ્યા અને પાકો બંદોબસત કર્યો, જે તમે અમારી જાગ્યા વાળી આપો અને ઉમેદસંઘજીની દીકરીનું સગપણ તમારી સાથે કરીએ

તે સાંભળીને દીવાનજી બાહાદુરખાનજી બહુ રાજી થયા અને કહ્યું જે કીક છે, તમારી જાગ્યા વાળી આપું, ત્યાર પછી પરણાવ્યો. પંજી નાજિયેર રૂપેઓ આપ્યો અને મગપણ કર્યું. પછી તે દીવાનજીની કોજ લીધને ઘંતો ઉપર આવીને રજખતનાના મહુડામાં

મુકામ કયો અને અમરસંઘએ કદાચું ને હવે તમે દાંતા માંથી નીસરો.

ત્યારે અમરસંઘએ વિચાર્યું ને હવે પાલણુપરની ફોજ આવી, હવે આપજાથી દાંતા હાથમાં રખાશે નહીં. તેથી જવાબ કદાચો ને તમારા દાંતા હું તમને સોંપું, પણ મારા ગુજરાન વાસ્તે શું આપશો ?

પછી તેઓને પાંચ મામો આપવાનો ઠરાવ થયો. મોને નેતપર, નાના સડઝ, ટોડઝ, ખારી અને બાલખીયું. સિરાય માતાજીના હાણુમાંથી એથો ભાગ આપવો કબૂલ થયો.

તે સમયે માતાએ જનાર પાસેથી જલ્દી એકે રૂપેઓ એક હાણુનો ભેટા દના. પછી કેટલાંએક વર્ષ સુધી તેમાંથી ચાર આના સુદાસણવાગાને આપ્યા. પછી દિસાજમાં તકરાર થવા માંડી, ત્યારે રાણાજીએ દર માણસ પાસેથી બાર આના લેવા માંડ્યા અને ચાર આના તેમના ભાગના પડયા ગૂંધ્યા, અને કન્યું ને તમારા ગામને પાદર થઇને ને આવે તેની પાસેથી તમારા ચાર આના તમે લેજો.

પછી સુદાસણે ચાર આના લેવા માંડ્યા. પણ કોઈ આપે અને કોઈ ન આપે. હાલ જે વર્ષ ઉપર વાલેસ સાહેબે પક્ષો બંદાબસ્ત કરી આપ્યો ત્યારથી સુદાસણે થઇને આવે તેની પાસેથી ચાર આના ત્યાં લે છે.

પછી અમરસંઘજી સુદાસણે ગયા. પ્રથમ સુદાસણા પરમણાના પંદર મામો દતાં અને ઉપર લખેલાં પાંચ સુદાં વીશ મામો થયાં.

પછી રાણો કરણજી દાંતામાં માદીએ બેટો, અને રાન્ય કહ્યું. જ્યારે પાલ પરની ફોજ પાછી વળી ત્યારે મોને ચાણાની સીમમાં કુંગરી પાસે ચાર આંબા દતા, તે ઠેકાણે બાંધને નાગેલથી લાવીને દીવાનજી સાથે પરણાવી અને પાલણુપર બોળાવ્યાં. કરણસંઘજીના વખતમાં પોરાનીનાના હાકોરે હઝાદમાં ચાલું બાંધ્યું, ને રાણાજીએ લગાઇ કરીને ઉઘાડી મેલ્યું અને રાઠોડને ચાકરી બદલ - હઝાદનો વાટો

આખો એ કરણસઘળ ૧૮૧૫ માં મુજબ તોમના કુવરો ૯૮ રતનસઘળ તથા અંગેગવળ તથા દીકરી કુતેકુંવરગાઇ, તે ઇંડરના મહારાજ શવસઘળને ખરણા યા રતનસઘળ ગાદીએ બેઠા પછી ધનાળીના દાકેર લાડખાન તથા પદાખાન એ બે લાઇઓ હતા તેઓને માર્યા વાધેના દાકેર ગળપૂનોમા ખાન નામ પાડવાનો રીવાજ છે જેમકે નહારખાનજી હોય છે

એ લાડખાનજી એક સમે દાતામા રાણા કરણજીની સનામે આપ્યા હતા કારણ કે તેઓ દાતાના ઉમરાવ હતા એ સમયે કુવર રતનસઘળ રમતા હતા, ત્યારે એ લાડખાનજીએ કહ્યું જે તમે મ્હા સુધી કુવર વાજશો ? (કહેવશો ?) એમ કહીને મરકરી કરી તે સમયે કુવરજીની ઉમર ૩૦ વર્ષની હતી ત્યારે કુવરજીએ જાહેર રાણાજીને વાત કરી, કે લાડખાનજીએ મને કહ્યું જે તમે કુવરજી મ્હા સુધી વાજશો ? તે સાંભળીને ગણાજીએ કહ્યું જે ઠીક છે ત્યારે તમે મને મરો, અને રાણુ કહ્યું એ પછી કુવરજીએ કહ્યું જે બાપજી તમો તો મ્હણી ખમ્મા પણુ હું ને તા મારીય રાણાજીએ કહ્યું જે એમ કરનાની તમારી શક્તિ જોઇએ એ વાત લાડખાનજીના જાણવામા આવી એટલ તરત તે પોતાને ઘેર જતા રહ્યા ત્યારે રાણો કરણજી સેહેજ ગામ નાગોને ગયા હતા, ત્યાં ધનાળીથી પેના વાધેના ૧ લાઇઓ મળવા સારૂ આયા હતા ત્યારે કુવરજીએ વિચાર્યું કે આજ તેઓને મારૂ પછી પોતાના માણસોને સમજાવીને કુવરજીએ ઠરાવ કર્યો જે લાડખાનજીને લખને સરખતી નદીએ નહાવા જવું, અને પદાડખાનજીને રાણાજી પાસે રાખવા પછી લાડખાનજીને ત્યાં મારી નાખવા તે વખતે જુદકનો લડાકો કરવો તે અવાજ સંભળાય, એટલે પદાડખાનજીને અહિં મારી નાખવા આવો બદાખસ્ત કરીને, એ રીતે બે લાઇઓને મારી નાખ્યા, કુવરજી બાહુ લખને નહાવા ગયા હતા એ બાહુ લાડખાનજીને માર્યું, એટલે બીજા માણસોએ પૂરો કર્યો પછી જુદકનો અવાજ કર્યો

એટલે રાણાજી પાસે જો આદમી હતો, તેઓએ પદાડખાનને મારી નાખ્યો. તેઓના મડદ બાળીને દાતામા આપ્યા.

એ વાતની પાલણુપુરમા દિવાન બહાદરખાનજીને ખબર પડી એટલે કહ્યું જો રાણાજીએ લાડખાનજીને તથા પદાડખાનજીને માર્યા અને એ પેને આપણી માહેધરી હતી, વાસ્તે તેઓના કબીના નો આપણે જાપતો રાખવો કે રાણાજી તેની આમર લે નહોં એમ કહીને ખસે અખ્વારો ધનાળીએ શીગણીમા મેલ્યા તેઓ આજ સુધી નિઝ્યાં નહોં તે ગામો પાનલાપરને ખાનસે થયા અને એ મરનારાં એને એક એક દિકરો હતો તેમાથી એક તો ગોધણીમા જઈને રહ્યો કારણ કે તે ગામ તેડુ તડુ તેના વશના હાથ સુધી ત્યા છે અને બીજો બાર્ડ સુદાસણમા પોતાની ફાઈને ત્યા જઈને રહ્યો તેના વશના ત્યા છે, અને સુદાસણેથી વાટો મળેતો તે હાલ સુધી ખાપ છે.

પછી રાણો કરણજી શુજર્ધા અને મતનસવજી પાઠ બેઠા તેણે આશરે પાંચ વર્ષ રાજ્ય કર્યું પછી મવન ૧૮૨૦ રત સિધજી શુજર્ધા તેને દીકરો નહોતો તેથી તેના ભાઈ અભેસવજી માટીએ બેઠા તેના વખતમા વડોદરેથી અરજદારાન ચાપડી મરેડો હતો, તેને દાતામા લાખ્યા તેનું કાગળુ જો પોતાના સગવર પટાનત તથા ભાઈમાત્ર પણ હરકત કરતા હતા અને આસપાસના રાજાઓ પણ હરકત કરતા હતા વાગ્તે તેને લાખ્યા તેની સાથે ગાયકવાડી ઘોડા સો હતો તેણે દાતામા રહીને અમન મ્યાં જેવું કર્યું અને મે જશ્યું વર્ષ થયા એટલે તે આપ અખતિયાગી કરવા લાગ્યો અને પોતાના ઉતાગને ગદી કરવા માડી તથા વગ્તીને હરકત કરવા માડી ત્યારે દરમારને બીકે લામી, જે રખેને આપણું તખત દેનાવે. વળી એવામા તે મુરો જગ્યા બાધવા માડી ત્યારે ગામના રજપૂતને આગણે વામના કડા પડ્યા હતા, તે જમરદસ્તીથી લીધા તે વખતે રજપૂતો ની આખ ફાટી ત્યારે પેના મરેડા સિપાઈએ છકડમ તીકડમ કરવા માડ્યું અને લડાઈ ચાત પણ રજપૂતોએ વિચાર્યું જે

આપણે લગાઈ કરીશું તો, રાણાજીને મુરદેલ પડશે. પછી જઈને દરબારમાં જાહેર કહું જે, અમને ત્યાં મરેલા લોકોએ ધણી હરકત કરવા માંડી છે; ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું જે, તમને હરકત યાદ, તે મને પહેલી હરકત છે.

પછી સૌ સરદારોને બેગા કર્યા. અને કુંવરજી થી માનસંધજી હિમર વર્ષ ૮૫ ના હતા, તેઓએ રાણાજીને કહ્યું જે આપનો હુકમ હોય તો એ સોફોને કાઢું. ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું જે તું સપૂત હોય તો કાઢ. પછી કુંવરજીએ ચોપડાને કહેવરાવ્યું જે હવે તમે અદોધી જાઓ. તે વાત મરેલાએ માની નહીં. ત્યારે કુંવરજીએ તેને ઘેરા ધાલ્યો, અને અજપાણી, ધાસ બંધ કહ્યું, અને ધમકી દીધી જે હવે નીસરો, નહીં તો તમને મારશું. ત્યારે તે લોકો નિસર્યા. તે અને કુંવરજીના ૧,૦૦૦ માણસોએ મળીને ઘેરેલા હતા. એવી જ રીતે જેમને ઘટલાડામાં પહોંચાડયા. પછી કુંવરજી પાછા વળ્યા.

ત્યારે લાલુસણાના ઠાકોર સુમસજીએ તેઓને રાખ્યા, અને સુદાસણાવાળા સાથે ટટો માડ્યો જે અમારો વાટો સુદાસણામાં છે, એ અમને આપો. ત્યારે સુદાસણાના ઠાકોર દત્તેસંધજીએ દાંતામાં જઈને કુંવર માનસંધજીની મદદ માગી. ત્યારે કુંવરજી ફોજ લઈને તેની મદદે ગયા, અને શત્રુઓને મારી કાઢ્યા. ત્યારે લાલુસણાવાળાને દેહસત લાગી જે દાંતા સાથે વેર બંધારો, તો હું માર્યો જઈશ. પછી પેલા ગાયકવાડીને લાલુસણાવાળાએ રંગ આપી. ત્યારે મરેલા ગૂંજરાતના ગયા, અને કુંવર માનસંધજી પાકો બદોબસ્ત કરી પાછા દાંતામાં આવ્યા. પછી રાણો અબેસધજી સંવત ૧૮૫૧માં પડ્યા.

. તેના (૬૬) માનસંધજી, જાતસંધજી તથા નાહરસંધજી તે ૩ કુંવરો હતા. બાઈ ઉગેદકુંવર અહમદનગરના મહારાજ સગરામસંધજી વેરે પરણાવ્યાં હતાં. રાણા અબેસધજીએ સંવત ૧૮૪૨ માં દોતામાં અંબકેશ્વર મહાદેવનું દશેરું કરાવ્યું, તથા ધર્મશાળા કરી

હતી, અને માનસધજીએ કુવગપદે સંવત ૧૮૫૦માં મોજે ગોધણીવાળા વાઘેલા જનમસધજીને તરસગમુ સોપીને આવ્યા તે સંવત ૧૮૫૫ ની સાલ સુધી જંગવના સંવત ૧૮૫૬માં જનમસધજીને દાતામા મેલાવી લીધાથી તરસગમામા મેવાસીઓનું ધાકુ પડ્યાથી જલ્દી બે મરાણા, અને તરસગમુ ઉજ્જડ થયું તે માનસધજીની મા વસાઈના માવડાની દીકરી હતી અને બીજા બે ભાઈઓ તરસગમા પામેના મોજે મેરવાડના ઠાકોર ભટી સાહજનમધજીની દીકરીના હતા.

માનમધજીએ ગાદીએ બેઠા પછી પોસીનાનું ગામ ધનાગમા સેહેજ ફેરા કરીને ત્યાની ભેસો વાળી પછવાડે વાગ આવી અને ભેસો પડાવી ગયા. ત્યાર પછી છ મહીને પેરીનાનું ગામ ચોગોઠ માધુ, લૂટયું તે વખતે એ ગામ ઉજ્જડ થયું તે દાસ સુધી વરસુ નથી.

હડરના મહારાજ ગહીરસધજી ફોજ લઈને ન્યારે મેવાસી લોકો ઉપર ગયા ત્યારે મદરાગજે રાણા માનમધજીને તેડાયા હતા.

તે પોતાના ધોડા ૪૦ લઈને ગયા અને મુલકગીરી કરીને આવ્યા ત્યારે મદરાગજે શીરપાવ આપ્યો ધોડો ૧ રૂ. ૧૦૦૦ ની કીમતનો આપ્યો, તે લેઈને રાણોજી ઘેગ આવ્યા મોજે કુડળવાળાએ દાતાનું મોજે ચાલુ હાથ કર્યું હતું ત્યારે માનસધજીએ ફોજ કરીને લડીને છોડાવ્યું અને કુડળ પછી કળજે કર્યું ત્યારે કુડળ વાળા મોજે ગડમા નાશી ગયા પછી તેમણે નમ્રતાથી અરજ કરી, ત્યારે રાણોજીના ભાઈ અબેસધજીએ ભાજગડ કરીને મોજે કુડળ પાછું અપાવ્યું અને ચાલુ ગામ ખાલસે રાખ્યું રાણા માનસધજી પાંચ વર્ષ રાજ કરીને દેવ થયા તેવામા ભાઈઓમા ટટા જેવું હતું તેથી લોકોના કહેવામા જે ઝેર દીધા મુઆ ત્યારે મવત ૧૮૫૬માં તેમના નહાના ભાઈ જનમસધજી ગાદીએ બેઠા.

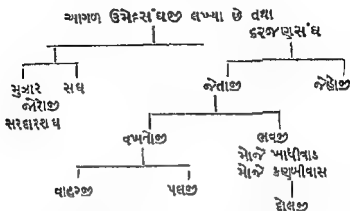
તે સમે હીનાધાડ, એટલે હીલુ પામીને પ્રથમ જમાડે તે હીનાધાડ કરીને ગડવાડનું ગામ નેદરડી માધુ, લૂટયું બાબુ અને

તેનાં બાન પકડ્યાં. તેનું કારણ જે ત્યાંના લીલો નવા વાસની બેસે
લઈ ગયા હતા, ત્યારે તેના મુમળ પટેલ માનજીએ આવીને ફરિયાદ
કરી, ને કહ્યું જે માવડો લાલો. મારા ધણી માનસંઘજનાં દાડકાં
કાંઈ હોય તો શોધી કાઢું. તે ધણી હોય તો મારી બેસો નેંદરડી-
વાળા લેઈ શકે નહીં. તે વાત સાંભળીને જાતસંઘજીએ તરત ચઢાઈ
કરી. અને તે ગામ માયું. પછી ફોજ કરીને પોશીના ઉપર આઘ્યા.
ત્યારે પોશીનાને દાકાર કેસરીસંઘજ હણદ તથા પોશીના વચ્ચે સામા
આવીને એક ઘોડો રાણાજીને નજરાણો કર્યો અને જમાન આપીને
મેળાપ કર્યો. પછી ફોજ પાછી વળીને ગઢવા પરગણામાં આવી અને
મોજે માલાવડ ઉપર જોર કહ્યું. ત્યારે ત્યાંના દાકાર વખ્તાજીએ
આવીને એક ઘોડો નજરાણો કર્યો અને જમાન આપીને મેળાપ
કર્યો. પછી રાણાજીએ મોજે નદના કાંઠા રણના મઢીયા હાથીજ
પાસેથી એક ઘોડો નજરાણો લીધો. તે જઢીયા ઉપર કાંઈ ચોરીનો
મુદો પણ હતો. પછી રાણાજી દાંતામા આવ્યા. ત્યાર પછી સંવત
૧૮૭૦ માં ફોજ કરીને મોજે ધનાળાની તમામ બેસો લાવ્યા.
પછી ખીજે ફેરે મોજે બાવળ કોઠીયું જે દેરાલના રાખતું હતું, તે
માયું અને ત્યાંનો માલ લાવ્યા.

સંવત ૧૮૭૧ માં ફોજ કરીને પોશીનાના દાકારના બાઇતું
મોજે ખેરોજ માયું, લૂંટયું, ત્યા રાણાજીના જે માણસો મરાણાં. ત્યાં
પોતાના બાઇ નહારસંઘજ પરણ્યા હતા તે રાણીના કુંવર હરિસંઘજ
છે. તેથી નહારસંઘજીએ રાણાજીને કહ્યું જે, આ વખતે મને ખટો
લાગશે, જે નાહરસંઘજીએ સાથે આવીને સસરાનું ગામ મરાવ્યું.
પછી ફોજ પાછી વળી, અને મોજે ધરોઈ મારવા ગયા. ત્યારે તે
ફોજમાંથી ખારડ કીરતાજીને સામાવાળે ખૂટવ્યા. તેથી કીરતાજીએ
તે ગામને પાદર જઈને રાણાજીને કહ્યું જે શુકન સારા થતા નથી,
વારતે પાછા વળો. પછી પાછા વળીને મોજે ચાણે આવીને મુકામ
કર્યો. ત્યાં રાણાજીએ સરદારોને કહ્યું જે આ શીરખંબીઓનો ચઢેલો પગાર.

કયાથી આપશું ? ત્યારે મઠદારોએ કહ્યું જે આ મોજે પાવડીને
 હાકો રતનસઘજી, તથા મોજે અધારીયાના હાકો અણુદોઝ આપણા
 પંરમણામાં મેવ શીએને લૂટકાટ કરાવે છે, માટે તે ગેગમો લૂટીએ,
 એમ્લે ત્યાનો માલ આવશે, તેથી પગાર ચૂકાવી આપશું પડી મોજે
 અધારીયા ઉપર ગયા ત્યારે અધારીયાવાળા નાશીને મોજે પાવડીમા
 પેહા અને મોરચો બાધીને પાવડીનું ગામ મોજે મુમણવાસમા મૌ
 તૈયાગ થઇ લડવા બેઠા અને મોજે યાણેથી પાલી રાતે ગણાજીની
 ફોજ મળી અને મોજે ધારીયે ગઇ ત્યારે તે ગામ ઉડ્ડ દીકું
 એટલે તે ફોજ મુમણવાસ ઉપર ગઈ બદકો છૂની ત્યારે ગણાજીની
 ફોજમા આગળ ચાનનાર જોખીયા મકગણી જેવા હતા, તેઓની
 ગોળાથી મોજે અધારીયાના હાકો અણુદોઝ મરાણા ત્યાગે મુમણ
 વાસમા ખીખ માણુમો હતા, તે નાશીને ટુંગરા ઉપર ચઢી ગયા
 પછી મુમણવાસ માધુ, લૂટકુ પડી ગણેજી તરત જઈને મોજે
 પાવડીમા ઉતર્યા, અને તે ગામ પહો વૂગીને, ત્યાનો માલ લેધને,
 પાલ વાયા તે મોટે મટે આવીને મુકામ મ્યો ત્યા પાવડીના હાકો
 બાળેધરી તધને રાણાજી પામે આયા અને મોજે અધારીયામા
 રાણાજીને ત્રીજે ભાગ હંગચો અને સામમામો નખનથી બદામસ્ત
 ક્યો પડી આસપામના મેવાશીઓના જમાન બાદધ લેધને મંવન
 ૧૮૭૨મા રાણાજીએ ફો ૪ વેગી નાખી અને પોતે દાનામા પધાર્યો
 ત્યાર પડી એ જાનમ ધજીને અને નાદગસઘજીને ખગપ થઇ એવામા
 કુડગીના હાકો મઠદારમંવ ગુજર્થ તેને દીકરો ન હતો ત્યારે રાણાજી
 જાનમ ધજી તથા નદાગસઘજી એ મેએ જઈને કુડલના પાય ગામે
 જપત મ્યો અને એ હામગની બધી જલુશલાવ દાતામા લાવ્યા,
 અને કુડગમા તેનું ખગપપાણી કર્યુ તથા ત્યાની દમરાણી જવકમા
 વણ કુવા આપ્યા ત્યારે ગુજરનાર સદારસઘજીના વારસા બાજન
 તેના પીતરાઇ ભાઈ ભવજી જતાએ દાવો ક્યો અને તેના સમાબાધ
 વખતેજી તો પ્રથમ ગુજરી ગયા હતા

કુડળના ઠાકોરની વચાવણી નીચે મુજબ —

ભવજીએ દાવો કર્યો જે એ કુડળ તાખાખાથી કાઢી પશુ મને આપવું જોઈએ. ત્યારે રાણા જતાજીએ કહ્યું જે તમને જે તમારા બાપ જિતાજીનું જીવકે ખાધીવાડ તથા કણ્ણીવાસ મળેલા છે, તે તમે ખાઓ, આખાથી કાઢી તમને મળવાનું નથી ત્યારે તે બારડ ભવજી રીસાઈને પાવણુપર ગયા તે વખતે જમાદાર મેડ સીધી, જે રાણાજીનો જૂનો ચાકર, રાણાજીની રીસામણે હતો, તે પશુ ભવજી સાથે ગયો. એ ભવજીનો મોરો બાઈ વખતોજી હતો તેણે રાણા જતાજીને કહ્યું હતું જે, ખાધીવાડ તથા કણ્ણીવાસથી માંડે ખરચ પૂરું થતું નથી, માટે મને કાંઈ વધારે આપાવો ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું જે, તમારા બાપને મળેલું છે, તેથી વધારે તમને મળવાનું નથી. એટલે વખતોજી રીસાઈને હીસે દીવાન સમશેરખાનજી પાસે ગયા હતા ત્યાં બે વર્ષ ગયા, અને સમશેરખાનજીને કહ્યું જે મને ફોજ આપો, હું જઈને દાના પગગણામાં કાઢી નુકસાન કરું, તો મને કાંઈ મળે. સારે તે દીવાનને રાણાજી સાથે દોમ્તી જેવું હતું, તેથી તેણે રાણાજીને લખ્યું જે તમે વખતોજીનું સગાધાન કરો, નહીં તો તે કાંઈ નુકસાન કરશે. પછી રાણાજીએ વખતોજીને તેડાવીને પોતાના ગામ

ઉંટડી તથા જૂતવાસ એ બે અતીતને ઘેર ઘરાણે દતાં તે છોડા લેધને રહો, અને હું તમને લખી આપું એવું કહ્યું. પછી વખતાજીએ તે બે ગામો છોડાવી લીધાં, અને તે બંને ગામો ઉજ્જડ દતાં તે બંનેની જમીનમાં એક જ ગામ તેમનું વસું, અને ત્યાં પોતાનો કબીલો રાખીને પોતે દાંતામાં પ્રધાનપણું કરવા રહ્યા. તે બે વડ સુધી પ્રધાનપણું કરીને ગુજર્વા, ત્યારે એ અમાપક ભવજી તથા વખતાજીના દીકરાઓને રહ્યું. તેઓ આજ સુધી એ બે ભાઈઓના વંશના, પોતાનો ગરાસ તથા ગામોનો સહિયારો રાખીને પેંદાસ વહેંચી લે છે.

ત્યારે ભવજીએ પાલણપુર જઈને હેલ સાહેબ પાસે કુડગના વારસા બાબત અરજી કરી, અને સરકારમાં કહ્યું જે કુડગના સરદારસંઘજી ગુજર્વા, તેના વારસો અમને તથા રાણાજીને મરાખર પહેંચે છે. પણ રાણાજી તે તમામ ભાગ દબાવી બેઠા છે, માટે એ ગામ અમે અંગ્રેજ સરકારને લખી આપીએ છીએ, અને તેમાંથી સરકારના ધ્યાનમાં આવે તે આપે. એ વાત કોઈ રાણાજીના હેતુએ રાણાજીને લખી જણાવી. જે ત્રી રીતે કુડગ જીતેલો અંગ્રેજ સરકારને લખી આપેલ છે. ત્યારે રાણાજીએ પોતાના ભાઈ નદારસંઘજી તથા એક જીવેલો કલાલ દતો, તે કારભારી દતો; તે બંનેને પાલણપુર મોકલ્યા. અને પોતાનાં તમામ પરખણાં ઉપર દાંતામાં અંગ્રેજ સરકારની જમી લાબ્યા. એટલે ભવજીના હાથ હેઠા પડ્યા. પછી ભવજીએ પાલણપુરના દીવાનજીએ પોતાનો મોઘો ભાગ મોજે તાગેલમાં દતો, તે ભવજીને આપ્યો. પછી રાણાજીએ પણ મોજે કરણપુર આપ્યું અને કમુંબા થયા.

અંગ્રેજ સરકારનું ચાલું મંવત્ ૧૮૭૬ માં આવ્યું હતું, તે આચરે વર્ષ ૨૭-૨૮ સુધી રહ્યું. અને રાણા નલ્લમસંઘજીએ મી. લાંચ સાહેબની વારીમાં મંવત્ ૧૯૦૪ની સાલમાં ઉઠાડ્યું. તે સમયે ભવજી ગુજરી ગયેલા દતો. અને તેના તાબામાં કરણપુર હતું. તે દરે

પાછું સેવા બાબત સરકારમાં તકરાર ચાલે છે. રાણા જાતસંઘજીના વખતમાં મેવાશી કાકરમી જીલ્લાના કાળીઓએ આવીને ઘંતા તાંબાના મોજે રતનપર તથા મોજપુરની ભેંગો લીધી. તે ધાત્રમાં ઘોડા ૨૦૦ અને ૫૦૦ પાળા હતા, તેની વારે જાતસંઘજી અસ્વાર ૫૦ તથા પાળા ૨૦૦ લઈને મળ્યા, તે મોજે મોટાસડાની સીમમાં ભેટો થયો, અને લડાઈ કરીને ઘોડાના પચીસ માણમોને માર્યા. અને રાણાજીનો જમાદાર બીખો ભટ્ટી રજપૂત જખમ થયો. તથા તેની ઘોડી ભાંગી, પણ તે ભેંસો પાછી વાળી લાવ્યા. ત્યારે રાણા જાતસંઘજીએ બીખા જમાદારને સોનાનાં કડાં, તથા એક ઘોડી વગેરેનો સરપાવ આપ્યો.

એ જાતસંઘજીના મોટા ભાઈ જાતસંઘજી ત્યારે ગાદીએ હતા, ત્યારે તેમણે ગામ પાસડેલા, જે ઘંતાથી ઉત્તરમાં આઠ ગાઉ ઉપર ડુંગરામાં કાળીનું ગામ મેવાશી હતું તે હાલ સુધી વસ્યું નથી.

એ જાતસંઘજીને દીકરો નહોતો. ત્યારે તેમણે લાઈ નહારસંઘજીને કહ્યું જે તમારા કુવર બે છે, જાલમસંઘજી તથા હરિસંઘજી; તેમાંથી એક મારે ખોળે આપો. ત્યારે નહારસંઘજીએ ના પાડી. કારણુ જે જાતસંઘજીનો વારસદાર નહારસંઘજી શિવાય ખીને નહોતો. તેથી જાણ્યું જે દીકરાને ગાદી મળે, ત્યારે બાપ હેડો બેસે; અને દીકરાને સલામ કરવી પડે, વાસ્તે ના પાડી. ત્યારે કોઈ લોકોએ જાતસંઘજીને કહ્યું જે નહારસંઘજી તમને ઝેરથી અથવા હથીયાથી મારવાના વિચારમાં છે. એ વાત જાતસંઘજીના મનમાં ઉત્તરોથી તેમણે મહેલમાં બંદોબસ્ત કરીને પેશી રહેવા માડ્યું. અને કચેરીમાં બેસે નહિ. અને આસ-પાસનાં ગામોને કાળી તથા બીજા લૂટવા લાગ્યા. ત્યારે લોકોએ આવીને અરજ કરી જે, આપ આવીને કાંઈ બંદોબસ્ત રાખશે નહીં, અને મહેલમાં બેસી રહેશે, ત્યારે શી રીતે રાજ ચાલશે ?

ત્યારે રાણો જાતસંઘજી કાંઈ કારભારીનો ભડમો રાખતા નહીં, ફક્ત કલાલ જીવાની સલાહથી ચાલતા હતા. તેથી લોકોમાં નિંદા ચાલી

જે રાણાજીએ એક કલાવને પ્રધાત કર્યો છે. એવામા ઘટામા દીગદીયો ગજપુત ગમાન નામે હતો, તેની વડારણને જગરદ્વયી એ જીવે લેવગવી અને એ જીવને બે બધરીયો હતી તેમા એકની સાથે પેલો ગમાન લાગેનો એવા એવા કારણોથી એ ૧ જણને મોહોમાલી ધણી અદવન આલતી હતી પણ જાનમધણના ડરથી પેલા કલાવને એ ગજપુત કશુ કરી શકેનો નહીં પણ કે-
લાએક કાગલારી વગેરે લોગની એ કલાવ ઉપર ધણી ધનરાજી થઈ.

એક મને એ કલાવ કગત કગવા નીસર્થો ત્યારે પેલો ગમાનો પસાવના જેવો હતો તેનુ પણ કગત કર્યુ ત્યારે તે ગજપુતે કહ્યું જે મારો વાડો કગતગમા લખવો નહીં ને વાન પણ તેણે માની નહીં અને દુકમ મગનીને ઉની વાગા દીધી પડી તે રજપૂતને ધણેા મુએ ચડપાથી તેણે એ કલાવને માગવાનો વિચાર કર્યો અને પ્રથમ પોતાની માને તથા લાકને મોજે દાદ પેટી જાને મેલી આપ્યો પછી પગદમા ઉગીને કલાવના ધગના રગામા બેઠો તે મને એ જીવો પડે ન કળથીઓ લઈને નિદ્રાએ આવ્યા, તેણે પેલા ગજપૂતને ગસ્તામા દીરો ત્યારે પૂછ્યું કે કયા જગ છે ૧ ગજપૂતે જવામ દીવો જે મારે મોજે ડલાડ આવ્યું હોતે જવુ છે, પણ આગ શુકન જેવા બેટો છુ તે તમે જોઈ આપો ત્યારે તે કલાવને કાઈ ડા લાખ્યો ખરો પણ થોડે વેગજે ચાનીને ઉતાવગો દીરાએ જાને પાછા વળ્યો, અને પેનાથી વેગજે ઉતાવગો ચાલીને ઘેર જવા લાખ્યો ત્યારે પેલા ગજપૂતે જણ્યુ કે આ તો જતો ગદેશે પછી તેણે જાને પાછળથી બાય ભરી, અને બને જણુ બયોમથ આ-આ ત્યારે કલાવે ગજપૂતના માથામા લેટો માયો એટલે ગજપૂતે પોતાની પામે હરી હતી તે કલાવના પેટમા બે વાગ થોની પડી કલાવ છૂગીને નાડો તે ઠેક ધગમા પેસવા લાખ્યો નેનામા ગજપૂતે વેગજે દાવ તગવાર પડી હતી તે લેકને દોરીને, કલાવને તેના બાગણા વચ્ચે મારી નાખ્યો અને તેના નમા મરખયો વગેરે ઘગીના હતા, તે કાદી લઈ આવ્યો.

ત્યારે લોકોએ જૂઠા પાડવા માંડી. તેઓને રજપૂતે કહ્યું જે બોલશે તો તમને પણ મારી નાંખીશ. એટલે તે લોકો ચૂપ રહ્યા. અને રજપૂત મગરામાં નાશી ગયો. એ વાત રાણાજીને સામયંદ ગાંધીએ જાણને જાહેર કરી. રાણાજી હિંમમાંથી અચાનક બળ્યા, અને તે વાત સાંભળ્યાથી રાણાજીને જીવટાળો થયો, અને હુકમ કર્યો જે, જીવાને મારનારને મારી નાંખો. પછી ત્યારે વરફ અસ્વારો ચડાવ્યા, પણ તે સૌ અસ્વારોએ જીવો મુવાથી રાજી હતા તેથી આધાપાછા જઈને પાછા આવ્યા, અને કહ્યું જે ખૂની અમારે હાથ આવ્યો નહીં.

જાતસંધજીના મનમાં આવ્યું જે, કારભારીને નાહરસંધજીએ મરાવ્યો, અને હવે મને પણ મારશે. એવી વાત લોકોના મનમાં પણ ચલા માંડી. ત્યારે નાહરસંધજીએ રાણાજીને કહેવરાવ્યું જે, તમે મારે માથે બદનામ શા સાડ મૂકો છો? હું તમારા ગામમાંથી જાઉં છું. એમ કહીને પોતે અદમદનગર જવા સાડ તૈયાર થયા. ત્યારે લોકોએ રાણાજીને કહ્યું જે, નાહરસંધજી રીસાર્ધ જાય છે, માટે તમને પાછા વાળો, એ જાય તેમાં તમારી શાલા નહીં. ત્યારે રાણાજીએ ગાણસ મોકલીને નાહરસંધજીને પાછા વાળ્યા. પછી લોકોએ તે જાને બાધજોને કસુંબા પાયા. વળી એક મહિનો થયો એટલે કાંઈએ રાણાજીને વહેમ લાવ્યો જે, તમને નાહરસંધજી મારશે. તેથી રાણાજી સુદાસણે ગયા. ત્યાં એ મહિના ઠાકોર મહોબતસંધજી પાસે રહ્યા. ત્યારે વળી બાર્ધનાહરસંધજી તથા સૌ કારભારીએ મળીને મનાવા ગયા અને મનાવીને ઘંતામા લાવ્યા. તે દશખાર દિવસ રહીને, વળી નાહર ને મોજો પાણીપાણીમાં જઈને એક મહિનો રહ્યા. વળી ત્યાંથી મનાવીને ઘંતામાં લાવ્યા તે દશખાર દિવસ રહીને નાહર, તે મોજો પેંથાપરમાં અતીતના મઠમાં જઈને રહ્યા. પાછા મનાવીને ઘેર લાવ્યા. અને પછી તો રાણાજીને તાવ વગેરેના મંદવાડ થયો, ને એક મહિનો માંદા રહીને સંવત ૧૮૭૯ ના ફાગણ વદી ૭ ને રાજ ગુજ્યો.

પછી મંવન ૧૮૭૬ ના વેળાખ સુદી ૧૦ ને રોજ આઠ નાહરમધ્ય ગાદીએ એક આગળ જનમંધ્યએ ફાળે કરેલી, તેથી બે સાખ રૂપિયા કરજ થયું હતું અને મોજે નવાવામ, ભીમાળા, નાગેશ, તથા પેચાપર વગેરે ગામો તથા કુવા, અને દાગીના અડાણે મૂકેના હતા તે નાહરમધ્યએ છેડાવ્યા દાતામા જૂનો મહેત હતો તેમા વધારે કરીને સવન ૧૮૮૨મા નવો મહેલ અજાવા માડ્યો તે દસ વર્ષે પૂરો થયો.

માતા અબાજીમા ધર્મશાળા કેગવી મોજે અડેજાને સીમાડે પોતાનું વાધાનું ખેતર હતું તેમા અડેજાના લોકોએ ગેનદીઓ તથા મગ વાંચ્યા હતા ત્યા જઈને નાહરમધ્યએ તેખેતર ભેગાવી દીધું. પછી ૫૨ ભેગા થઇને રોટા કાઢી આપ્યો અને તકગર મટાડી.

૫૩ ઉદેપુરનો ગણો જવાનસધજી મવન ૧૮૬૨મા શ્રી અબાજીની જાત્રા કરવા પધાર્યા ત્યારે તેમણે નાહરમધ્યને મુનાકાત કરવા બોલાવ્યા તેઓ માતાજીમા ઉતર્યા હતા નાહરમધ્યએ કહેવરાવ્યું જે આપણી મુલાકાત ખી રીતે થશે ? એ બાબતની નોંધ કાઢી તમારા દક્ષતામા છે ? ત્યારે નાહરમધ્યએ સૌ કાગભારીને પૂછીને તપાસ કરાવી, પણ કાઈ દાખતો મળ્યો નહોતો. ત્યારે ધડા લેખીને પૂછ્યા ગઈને માવન જોગીદાસને પૂછ્યું. ત્યારે તેણે દાખતો બતાવ્યો જે, રાણો કાનડે ઉદેપુર પગવ્યા હતા, ને સીસોદળીજી ગેરકાને પાદર સની થયા છે તેની જાણ દાખ સુધી છે પછી એ વાત ઉદેપુરના ગણા જવાનમધ્યએ કહેવગવી જે દાનાના ગણાજીને તમારે માન આપવું યોગ્ય છે ત્યારે જવાનસધજીએ દરીખાનું કેગવીને નાહરમધ્યએ મુનાકાતે બોલાવ્યા અને ઉભા થઈને તાજમ આપી નાહરમધ્યએ એક ઘોડો તથા એક બુલક સો રૂપિયાની કૌમતની નજર કરી, ત્યારે જવાનમધ્યએ પણ એક ઘોડો તથા એક મોતીની માળા, નાહરમધ્યએ આપી પૂનરી બજીએ સોનાના કડા આપ્યા પછી બે દિવસ રહીને

જવાનસંઘજી સીધાવ્યા. ત્યારે કુંવર જલમસંઘજી પોતાના અરવારો લધને શિરોધ સુધી વજોટાવા લાગ્યા હતા.

સંવત ૧૮૮૬માં નાહરસંઘજી ચંદ્રગઢજી ઉપર આગુજીની જત્રાએ ગયા, ત્યારે કુંવર જલમસંઘજી પણ સાથે હતા. તે પર્વ ઉપર ત્યાં મારવાડ, મેવાડ, અને ગુજરાત વગેરેના ઘણા સંઘ આવ્યા હતા. તેવામાં ત્યાં કેળણીયુ બહુ આસુ, પણ માતાજીના પ્રતાપથી રાણાજીનો સઘ ખેર ખુશીથી પાછો આવ્યો.

તે પછી મુખર્મીના મવરનર મેહેરજાન માલકમ સાહેબ સફરે પધાર્યા. અને મહીકાંદાના તમામ ભોમીઆઓને મળવા બોલાવ્યા. ત્યારે નાહરસંઘજી તથા કુંવર જલમસંઘજી પણ સાહે પધાર્યા હતા. તેમણે સાહેબને ઘોડો એક, કીનખાખ, મંડીલ વગેરેનો નજરાણો કર્યો. ત્યારે સાહેબે શાલ જોડા અને પાધડીઓ રાણાજીને તથા કુંવરજીને આપી. એ જ રીતે સાહેબે સૌ ભોમીયાના સરપાવ લીધા અને આપ્યા. તે સમે ઇંડરના મહારાજ મંલીગસંઘજી મહારાજ અહમદ નગરના કરણસંઘજી મહારાજ, એક મુસલમાન સગદારો સાહે પધાર્યા હતા. પછી જ્યારે જવનર સાહેબ પાછા મુખર્મી તરફ ગયા ત્યારે સૌ સૌને ઠેકાણે ગયા.

તે પછી રાણો નાહરસંઘજી પોતાના પરમણાના બંદોબસ્ત વાગ્તે પાલણપુર મેહેરજાન મેમ સાહેબ પાસે ગયા. અને મેમ સાહેબને અરજ કરી જે, અમાગ પરમણામા બંદોબસ્ત ગમ્યવા સાફ અમે અંગ્રેજ સરકારની જપ્તી ગમ્મી છે, પણ અંગ્રેજ સરકારનો મહેનો કે પાણો ન આવતા પાલણપુરના દિવાનજીના મહેતા અને સિપાઇઓ આવે છે. પછી નાહરસંઘજીએ ઘણી તકતાર કરી પણ સાહેબે કાઈ માન્યુ નહો. અને નવરાત્ર નજદીકે આવ્યા. તેથી રજા લેધને, રાણાજી માતાએ પધાર્યા. પછી કુટલાએ દિવસ જતા સાહે મેહેરજાન લોગ સાહેબ પધાર્યા. એટલે પાલણપુરના સાહેબને પણ મેલીને લોગ સાહેબ આગળ ધરિયાદ કરી. ત્યારે લોગ સાહેબે મેહેરજાની કરીને

તે કાંમ દોથ લીધું, અને પાવણપરના લાગ છાંડાવ્યો, અને જાતી
તે સાહેબે ઉઠાડી. એ જાતીદાર તથા મિંપાષઓ પાવણપરના દીવાન-
જના હતા તેઓ દીવાનજના નામના હુકમ દાંતા પરગણામાં લખતા
હતા. એવો વહીવટ આશરે ૨૭ વર્ષ સુધી ચાલ્યો. અને એ લાકડું
નીકળવું પણ મુશ્કેલ હતું. તે લાગ સાહેબે કાઢ્યું.

પછી કુંવર હરિસંધજીએ પોતાની જગ્યા વાસ્તે લાગ સાહેબ
પાસે ફરીયાદ કરી. પણ તે સાહેબની બંદલી, થપ્પ, અને મેદરખાન
વાગેસ સાહેબ પધાર્યા. તેમણે હરિસંધજીને મોજો મુજવર, તથા
ભોટલ, અને મોજો નહાના સંકનો વાંટો આપ્યો. પણ હરિસંધજીનું
મન માન્યું નહોતું. એટલે તે બાપથી રીસાધને શીચોષએ ગયા-
ત્યાં એક વર્ષ રહ્યા. પણ નાહરસંધજીએ મનાવ્યા નહિ. પછી
નાહરસંધજી સંવત ૧૯૦૩ના જ્યેષ્ઠ મુદ ૧૦ ને સોમવારે વૈકુંઠવાસી ચયા-

પછી ૧૦૦-જામલસંધજી ગાદીએ બેઠા. એ નાહરસંધજીને
ત્રણ રાણીઓ હતી. તેમાં એક શીરોધના બાના મોજો કાછોલી
નાદિવડી લાખાવતજી, તેમના કુંવર જાતસંધજી.

૧ પોથીનાનાં વાધેલીજના કુંવર હરિસંધજી તમા દીકરી દોમત
કુંવરબા તે શીરોધનાં ચવસંધજી વેરે પરણાવ્યાં.

૧ દેરાલનાં વાધેલીજના કુંવર પ્રતાપસંધજી. ચોથી રાણી

રાડોડજી હડાદનાં નાહરસંધજી પડ્યા પછી કુંવર હરિસંધજી
દાંતામાં આવ્યાં. નાહરસંધજીને અગ્નિદાહ તો મોજો ગંગવાને પાદર
સરસ્વતીને પાદર કરાવેલા છે.

લોડા કહે છે શીરોધના રાવનો ભાગ અંબાજીની ઉપજમાં
અંસલ્લ હતો. ત્યારે ઉદેપુરના રાણાજીએ અંબાજીને ભારે કીમતની
સાંડી ચંદ્રવી. તે સાંડી શીરોધવાળાને ભાગ આવી. તે રાવની દીકરી
ઉદેપર પરણાવી હતી. તેને સાંસરવાસમાં તે સાંડી આપી. તે સાંડી
મેદરીને ઉદેપરના રાણાજી પાસે ગયાં. ત્યારે રાણાજીના જાણવામાં

આવ્યું કે જે સાદી મેં માતાજીને ચઢાવી હતી તે આ છે. પછી રાણાજીએ કહ્યું જે માતાજીનો પોશાક તેં પહેર્યો છે, માટે મારે તો તું માતાજી ખરોખર છું. એમ કહીને તેને તે પગે લાગ્યા. ત્યારે બાઈ પાછી પોતાને મહેલે ગઈ. અને પોતાના બાપને સમાચાર લખ્યા. ત્યારે શરિષ્ઠના રાવે સોગન ખાધા જે અંબાજીની કશી પેદાર હવે મારે લેવી નહીં. તે દિવસથી શરિષ્ઠનો ભાગ ગયો. દાંતાના રાણાજીએ પણ બંદોબસ્ત કર્યો જે દીકરીને માતાજીનું લુગડું આપવું નહીં. દીકરી પીયરમાં રહે ત્યાં મુઠ્ઠી પહેરે. તે રાણીએને પહેરવાનો ખાસ પણ હાલ બંધ થયા જેવો લાગે છે. અને ઘણું કરીને માતાજીનાં લુગડાં ભાટ, ચારણ તથા બ્રાહ્મણોને આપી દે છે, તથા વેચીને પૈસા પણ કરે છે.

જાત્રમસંઘજીને કુંવર એક સરદારસંઘજી કરીને હતા. તે આઠ વર્ષની ઉંમરના થઈને સંવત ૧૬૦૬માં ગુજરી ગયા. હવે દીકરીઓ એ છે. તેમાં એક શરિષ્ઠ જીસ્વાના પદાડીવ ગામનાં દેવડીજી તથા માણસા પેથાપરનાં વાપેલીજી.

એ જાત્રમસંઘજી સંવત ૧૬૦૭ માં દારકાની જાત્રા કરી આવ્યા. અંબાજીના દેવગનાં માહેલા કમાડ રૂપાનાં કરાવ્યાં તથા મજાગરો રૂપાની ખોલે કરાવ્યો. અને શીખર ઉપર સોનાનું ઇંદું ચઢાવ્યું. ત્યારે કંઠોતરી લખીને બધું પરગણું તેડાવીને જમાડ્યું હતું. તરદાંગમે કમળિયું તળાવ બે હજાર રૂપૈઆ ખરચીને સમરાવ્યું.

અંબાજીની પેદાર દર સાલ આશરે ૩૦ હજાર રૂપૈઆની છે. સિદ્ધપુરના ઓદીચ્ય બ્રાહ્મણ પૂજા કરવા રહેલા છે. તેને દર સાલ રૂ. ૧૦૦૦) આશરે મળે છે. અંબાજીમાં તેલ કસામાં વાપરવું નહીં, એવો આદ છે. સંઘના ભોકો પણ પોતાને ઉતારે ધીના દીવા કરે છે અને જરૂર હોય તો ત્યાં બાઈડીઓ માથે ઘી ધાલે, પણ ચોટલામાં તેલ ધવાય નહીં. કહે છે કે તેલ વાપરવાનો માતાજીનો દુકમ નથી.

માતાજી ઉપર ચારણ મૂઝો તેની વાત આજથી એટલે સંવત ૧૯૦૯ થી અગાઉ આશરે પાંચ ગાઉ પર ડુંગર પર જીવનાના વાગડ પરગણાના જે ચારણો અંબાજીમા આવ્યા હતા તે બંને સગા ભાઈઓ હતા તેમા મોટા ભાઈને કાઠિ દુખ્ખ હતું તે મટવા સાથે માતાજી ઉપર દશ બાર લાઘણો કરી પણ માતાજી કાઠિ બોલ્યા નહિ

પછી એક દિવસે આગતી સમે ઘણા ક્ષીપુરો મડપમા દર્શન કરના ભરાયા હતા અને ઘણા ઘટ વગેરે વાજન વાગતા હતા. તે સમે એ મોટે ભાઈએ નાનાભાઈને કહ્યું જે હું માતાજી પર મરીશ, એટલે માતાજી મને જીવતો કરશે, નહીં તો માતાજીની આખર જશે એમ કહીને પોતાને હાથે કટારી ગળામા ધાલી પછી તેના નાના ભાઈએ તત્વાગ્ના ધાથી તેનું માથું કાપીને માતાજી પાસે ઉરાડી નાખ્યું તથા અચાનક સર્વે માણસો ડરીને મદિમાથી બહાર નીસરી ગયા પૂજારી બટજીએ તે ચારણને ઉવાડી તત્વારે દોઢો, તેથી ડરીને માતાજી પાસે જે હમ્મેશા ઉવાડી તત્વાગ મુકાય છે તે લાઘમા લીધી અને ચારણને કહ્યું જે તું બહાર નીસર, ત્યારે ચારણે કહ્યું જે માગ ભાઈને માતાજી જીવતો કરે નહીં, તો હું મરીશ અથવા તમને મારીશ

પછી બટજીએ તેને ધીમે ધીમે સમજાવવા માડ્યો અને કહ્યું જે આપણા દેખતા એને માતાજી જીવતો કરશે નહીં વાસ્તે એના ધડ ઉપર માથું મેલીને એક લુગડુ ઓઢાડીને આપણે બન્ને બહાર નીસરીને મદિ બધ ડરીએ પછી માતાજી એને રાતમા જીવતો કરશે આમ મમળનીને તેને બહાર કાઢીને મદિ બધ કર્યું અને બટજી પોતાને ઠેકાણે ગયા

એવે સમે ઘાતામા સાદરાની જખ્તી હતી જખ્તીદાર મહેતો અચરતનાય જે દા. ૧ પેચાપરમા છે, તે ઘાતામા હતો તેના ઉપર રાતોરાત માણસ મોકલ્યું તથા રાણાજીને ખબર કરી એટલે ઘાતાથી

તે મહેતાના માણસો તથા રાણાજીના માણસો અંગાજીએ જઈને તે ચારણને પકડી બાંધીને સાહેર મહેરમાન વાલેસ સાહેબની હજુરમાં પહોંચા. ચો અને પેલા મુકદ્દમે બળાવ્યું. વાલેસ સાહેબે તે ચારણને આશરે બે વર્ગની કેદની શિક્ષા કરી.

દાંતાના રાણાજીની વંશાવળી સંપૂર્ણ

પ્રકરણ ૧૮ મું

સુદાસણના ઠાકારનો ઇતિહાસ

૧ દાંતાના ૬૪ નંબરના રાણા માનમંધજીના બે કંવરો હતા. તેમાં એક ગજસંધજી તે દાંતાની ગાદીએ બેઠા. બીજા કંવર જસવાંધજીને જીવાઈમા મોજે રાણપર આપ્યું. તે મમે સુદાસણામા પૂજાજીના દીકરા અમરસંધજી-જે ૮૫ વખેવા રાણા માનસંધજીના, લાઈ હતા. ત્યારે સુદાસણા તામે ગા. ૧ મ્મત સુદાસણા જ હતું.

એ અમરસંધજી લગાઈમા બહારુર હતા. અને તે જસવાંધજી રાણપર પોતાને તામે કરવા બાહતા હતા તેથી ગણપર ફેરે કરીને ભેંસો લીધી, ત્યારે જસવાંધજીએ કહ્યું જે, મારે દૂધ પીવાની બેસ હતી, તે તો તમારે લેવી થોડી નહોતી. ત્યારે અમરસંધજીએ જવાબ કહાવ્યો જે રાણપરને ખાદર આકાશ ધણા છે, વાસ્તે દૂધ પીવાનું મન થાય તો આકાશનું દૂધ પીઓ. પછી જસવાંધજી દાંતામા જઈને રાણા માનસંધજીને એ વાત સંભળાવી, અને દિવગીર થયા. ત્યારે માનસંધજીએ કહ્યું જે, આ સમે અમરસંધજી છેડવા જેવા નથી. મારે કોઈ સમે જોઈ લેશું. પછી રાણા માનસંધજીએ અદાવત રાખીને મેવાશીઓને તથા ગદીયાને સલાહ આપી જે તમે અમરસંધને મારી નાખો, તો તમને ઈનામ આપું. ત્યારે તે લોકો સુદાસણાને હરકત કરવા લાગ્યા.

એ સમે ગદીયા લોકોએ સુદામણનાં દોર લીધા તેની વડારે અમરસઘજી ચઢ્યા અને મોજો બાહુસણે જતાં તે દોગને પકાવી પાછા વાળ્યા ત્યારે સુદામણના એક ખેડુતે આવીને કહ્યું જે તમે તમામ દોર પાછા વાળ્યા, પણ મારો એક બગદ મો રૂપીયાની કી મત નો છે તે આમા નથી વાગતે તમે મારી કાઢી વાગ કરી નહોં ત્યારે અમરસઘ પાછા ધાડ પછવાડે ગયા, અને તે બળતને પાછો વાગવા માડ્યો પણ બગદ બડકીને નાહો, તે પાછો વળ્યો નહોં ત્યારે અમર સઘજીએ જણ્યું જે, આ બગદને ધડવાગા લેઈ જાગે, તો મારી આગર જશે એમ જણાવે બગડી મારી, તેથી બગદ મરી ગયો પછી અમરસઘ પાછા આવ્યા, ત્યાર પછી અમરસઘ ચાર મહિના મા મરાણા તેથી લોકોએ કહ્યું જે, બગદદત્યા લાગ્યાથી મગણા તે એવી રીતે કે —

પોતે મોજો નિત્રાસણીના હામરને દોગ્ટીના સમનથી મળવા ગયા હતા ત્યાંથી પાછા વળ્યા ત્યારે તેમની સાથે એક મીર હતો તેને કહ્યું જે, આ વખતમા બહારવળીયા ધણા છે, માટે તુ મારી સાથે દોહી શકે નહોં તો, મારી સાથે આવીશ નહોં ત્યારે મીરે કહ્યું જે બાપજી ! હું તમારી સાથે આવીશ પછી તે સાથે આવ્યો તેવામા રાધનપરના બાપીના ઘોડા ફેરા કગવા આવેના તે મોજો મનખડી પાસે અમરસઘજીને બેટો થયો ત્યારે નાસતા મીરની ઘોડી યાકી એટલે અમરસઘજીએ કહ્યું જે હેડે હિતરીને તારી ઘોડીને મારી નાખ અને તુ મારે ઘોડે મારી જોડે બેસ પછી તે મીર તો હેડે હિતરી શક્યો નહોં, અને પેના ઘોડા તો આવી પહોંચ્યા એટલે મીરે ખૂમ પાડી જે, બાપજી ! મને મેનીને જશે નહોં તેથી અમરસઘજી પાછા વળ્યા, ત્યાં તેમની છાતીમા ગોળી વાગવાથી મગણ પામ્યા

તેનો કુવર ખુમાણસઘજી સુદામણમા રજા હતા, તેની હિમર વર્ ૧૧૧ની હતી ત્યારે જસવાજીએ સુદામણું હાથ કપું એટલે અમરસઘની દકરાણીએ દાનામા જાળને રાણાજીને — કહ્યું જે,

હવે મારું ગુજરાન સાધી ચાલશે ? ત્યારે રાણાજીએ મોજે અડેરણુ તેમને આપ્યું. તેમના વંશના હાલ અડેરણુમાં છે. અને જસવાજી સુદાસણે રચા. તેના પાંચ કુંવરો થયા.

૩. ગાદીએ સરદારસંઘજી બેઠા. અજબોજી, ધનરાજજી, એ બેને ઘાંતાથી મોજે શેઠાણું મળ્યું. ચોથા નાથજી અને જોરાજી એ બેને જસવાજીનું સાવેલું જરાપર આપ્યું.

જસવાજીની વખતમાં ગાયકવાડની ફોજ આવી હતી, તેમાં વિઠ્ઠલના નામનો સૂબો મુખતીયાર હતો. તે ફોજે સુદાસણા સાથે લડાઈ કરી.

ગાયકવાડની ફોજ હમ્મેશા ત્રીજે કે ચોથે વર્ષે આવતી હતી, ત્યારે તે ગામના લોકો દર ગાઉ ઉપર ફોજ આવ્યાનું સાબળે એટલે તરધાયો લોક વગડાવે અને જૂમ પડાવે જે ' નારી જળે ફોજ આવે છે.' પછી લોકો નારીને કુંગરામા સંતાઈ થેસે. એટલે ફોજ આવીને ગામ ભૂંટે તથા બાળી નાખે. પછી ત્યાં ઘણા દહાડા સુધી પડાવ રાખે. પછી પિટિ કરાવીને થોડા ઘણા જમ્બેબંધીના રૂપેયા આપીને લોકો તે ગામમા વસતા હતા. એના પ્રમખમા ગઢવી માવસને પણ ઘણી વાર નાસવું પડ્યું હતું. તે સમે ભોજરાજ રાવજી તથા તોગો વણેશ તથા બાકુવો થેસોજી પાણીમાળીના ગઢવી, એટલા જથ્થા લડાઈમા મૂક્યા. પછી તે ફોજ ગામ મારીને પાછી ચર્ધ. ત્યારે લોકો કુંગરામાથી પાછા આવીને વચ્ચા. ગઢવી થેવાજીને જે દિકરા હતા. પીયાજી તથા ડાલાજી. એ બેને ઠાકોરે રાણુપરમા એક દૂવો આપ્યો.

જમવોજી ગુજર્ણો પછી સરદારસંઘજી પાટ બેઠા. ત્યારે રાણા ગજસંઘજીની હિમ્મર વૃદ્ધ થઈ અને તેમને કુંવર નહોતો ત્યારે સરદારસંઘજીને ખોળે લીધા. તે પછી ગજસંઘજીને કુંવર પૃવીરાજજી થયા. તેથી રાણા ગજસંઘજી ગુજર્ણો પછી સરદારસંઘજીએ દાવો કર્યો, જે ઘાંતાની ગાદીનો માલેક તો હું છું. પછી તેને વસાઈ, ડાવોલ, ડાલેસણું વગેરે કેટલાએક ગામો આપીને સમાધાન કર્યું.

એ સરદારસંઘની મા ભાઈઓ પણ જીવાઈ સાર વખે નિસર્પો
હતા તેઓને ખેતર પાદર વગેરે આપીને સમાધાની કરીને સઘાર-
સંઘજી ગુજ્યાં તેના ઉમેદસઘજી, ચંદગસઘજી, વખનસઘજી, સરતાન-
સઘજી અને પ્રતાપસઘજી એ પાત્ર કુવરો હતા. તે ચાર ફટાયા
ભાઈઓ વચ્ચે મોજે વસાઈ આપ્યું.

ન્યારે સરદારસઘજી ફોજ કરીને મોજે ટીટાઈમા ફેરો કરીને
વજ્યા અને ત્યાના દોર તથા બાન લીધા હતા ત્યારે ટીબાની બહા
ચઢી તે બંનેને ભેટો થયો. તે લડાઈમા કુવર ઉમેદસઘજી કામ
આવ્યા અને સરદારસઘજી પાછા આવ્યા તે ગુજ્યાં ત્યારે ઉમેદ-
સઘજીના તથા કુવરો હતા.

૫ અમરસઘજી, જગુજી અને અગરસઘજી એ બે ફટાયા
ભાઈઓને જીવાઈમા પાત્ર ગામા મળ્યા.

ખીલોડ જીલ્લો જે સુદાસણા અને તરસગમાની વચ્ચે છે તે
હાતાના પટાવત હઠીયોલ રજપૂત ખાતા હતા એ જીજીને મેવાશી
લોકોની ધણી હરકત થઈ એટલે તે રજપૂતો ગામભાઈ નાશી જીને
વડનગર પરગણાના મોજે કરબડીએ ગયા ત્યારે તે જીલ્લો સુદાસણા-
વાળે દબાવ્યો એ વાતમા રાણાજી પણ ખુશી હતા.

એ અમરસઘજીને ગાયકવાડની ફોજ સાથે ખૂબ લડાઈ થઈ
હતી તેમા ફોજના કેટલાએક આદમી મરાયા, પણ કાકોરનો કોઈ
આદમી મરાયો નાહ અને ફત્તેહ થઈ.

એ અમરસઘજીએ ઘાતાની ગાદી હાથ કરી હતી તે હકીકત
ઘાતાની હકીકતમા લખેલી છે. અમરસઘજીએ બાહુવા વજેશ્વરજીને
સુદાસણામા વાટો બંદીશ તામાપત્રે લખી આપ્યો, તથા બાહુવા
જોગીદાસને ખેતરકુવા આપ્યા તેની પેદાશ દરસાલ આશરે સો મણ
દાણા આપે.

એ અમરસઘજીના કુવર

૬. ફત્તેસઘજી થયા અને તેમના કુવર.

૭. મહોબતસઘજી તથા પનજી થયા.

અમરસંઘજીના ભાઈ જગુજીને અને અગરસંઘજીને ખીસોડ જીસો બન્ને ભાઈઓ વચ્ચે મળેલો. તેમના મોટાભાઈને ભાગ બે અને નાનાભાઈનો ભાગ એક, એ રીતે હાલ સુધી વહેચાય છે. તે જગુજીનો વંશ ગયો, ત્યારે જગુજીએ મહોબતસંઘજીના ભાઈ મનજીને બોલે લીધા.

મહોબતસંઘજીની વખતમા સંવત્ ૧૮૬૦ મા ગાયકવાડની ફોજ કોકાજી ગાયકવાડ લઈને આબ્યા. તે સાથે ખૂબ લડાઈ થઈ. તે ફોજના સાઠ માણસો મૂઆ અને ઠાકોરનું મૂક નહિ, અને ફત્તેહ થઈ.

જે માણેકનાથ બાવાએ અમદાવાદમા માણેકચોક તથા માણેક બજારથી પોતાનું નામ રખાવ્યું તે સુદસણામા રહ્યો હતો. તેની જગ્યા હાલ સુધી ત્યાં છે. તે આ વખતે નહોતો, પણ તે દેવરૂપ ચણેલાએ ઠાકોરને સદાચતા કરી, તેથી ઠાકોરની જિત થઈ એવું લોકો કહે છે.

મકરણ ૧૯ મું

પોશીનાના ઠાકોરનો ઇતિહાસ

વાઘેલા વશમા ઘોળકાનો રાજ્ય ધવળ વાઘેસો થયો. તેણે ૨૫૦ ગામેનો મોજો બીવડી જીત્યો તામે ક્યો તેના વશના વાઘેલા સાધાજીએ સંવત્ ૧૪૦૩ ની સાલમા રૂપાલ વસાવી, અને ત્યાં ત્રણ પેઢી સુધી રાજ કર્યું પછી સવત્ ૧૪૫૨ મા બનોજી તથા બાઈ બીમજી થયા. તે માહોમાહે મારામારીએ આબ્યા.

તે સમે ઈડરમા રાવ જલ્લુ હતા. તે જ સાલમા રાવજીએ મોજો ચોરીવાડને પટો આપ્યો. તેથી રાજના ઠાકોર કહેવાયા, અને નવ પેઢી સુધી ચોરીવાડમાં રહ્યા.

પછી રાયસંઘજી તથા રતનસંઘજી એ બે ભાઈએ થયા. તે રતનસંઘજીને અંબાજી માતામાં રાવ વીરમદેજીએ ચૂક કરીને મારી

નાંખ્યા, અને રાયસંઘજીને ગવળનાથે સંવત્ ૧૬૧૨ માં પોશીનાનો પટો આપ્યો.

અમલ ઈંડર દરબારને તેઓ કરોડ દક્ક આપતા નહો. પછી સંવત્ ૧૬૮૯ ની અવધમાં હાકોર તખ્તમંઘજી ઉદેપુર ગયા હતા; ત્યારે ઉદેપુરના ગણજીએ શિગાવમાં હાથી આપ્યો હતો.

તે હાકોર ગુજરી ગયા પછી હાકોર દોવતમંઘજી નાના હતા, તેને માદીએ ખેસાડ્યા અને હાથી હતો તે ઈંડર મોકલી દીધો. ત્યાર પછી નવાનમ આવતી ગઈ, એટલે ઈંડરથી મહારાજ ફોજ લઈને આવે તે જોરાવરીથી દગ્ગાલ ૮૦૦ રૂપૈયા લેના.

ત્યાર પછી સંવત્ ૧૮૬૬ માં હાકોર કેશગીમંઘજી ગુજરી ગયા અને મોજે ખેરાજી પર્વતમંઘજી આવી પહોંચ્યા, અને માદીએ ખેરા. ત્યાર પછી સંવત્ ૧૮૭૬ માં ઈંડર દરબારનો ભાગ કર્યો અને પોશીના પટામાં રજપુતોના ધર ૨૬ તથા લીસોના ધર ૬૦૦ છે. પટાની ઉપજ આશરે રૂપૈયા ૫૦૦ ની ધનાજના પટા સુધાંની છે. અને ત્યાના લીસો અમલથી જે જમીન ખેડી ખાય છે, તેઓ હાકોરને વળે આપતા નથી. જે જમીન નહું થઈ કરે, તે બગદ એક હાકોરને આપે અને જો તે કોઈનું ખૂન કરે તો હાકોર તેનો દંડ લીએ છે.

પાદરી એવા નામના હજીનું ધાન કોઈ ગામ પાસેથી બે કજસી, કોઈ ગામ પાસેથી ૭ કજસી, એ રીતે જેતું ગામ હોય તે પ્રમાણે સેવાતુ હતું તથા મેંમુદી નામના હજીના રૂપૈયા ૨) અથવા કોઈ ગામ પાસે ૩. ૬) સેવાતા હતા, તથા વેઠ વગેરે કરતા હતા.

તે હાલ અવત ૧૮૯૪ ની સાલમાં આજમ વાસેસ સાહેબે ગામો ઉપર વેરાંના આકડા દગ્ગાવ્યા અને બીજી બંધી બાબતો રદ કરાવી. ત્યાર પછી સંવત્ ૧૮૯૬ માં બીજા સોડોએ અરજી આપી કે કોઈ ગામ ઉપર એકાદ અને કોઈ ગામ ઉપર વધારે આકડો છે. ત્યારે સાહેબે એવો દરાવ કર્યો જે વેરાનો ધર દીઠ રૂ. ૧) દરસાલ સેવા બીજું કોઈ લેવું નહીં.

એ બીન સોમનો પરણવાનો વ્યાવ એવો છે કે વરનો બાપ કન્યાના બાપને ઘેર જઈને કન્યાનું માથું કરે. ત્યારે જો કન્યાનો બાપ કબૂલ કરે તો તે વરના બાપને કસુમો પામ, નહીં તો સગાઈ કબૂલ કરી કહેવાય નહીં પણી ગરોડા પાસે મુદત્ત જેવરાવીને વર પરણવા જાય. તે પોતાને ઘેરથી રાટલા લઈને, જે ગામ વિવાહ હોય તેને પાંદર જઈને ઝાડ તળે આખો દહાડો બેસી રહે પણી સોજે પોતાના રાટલા ખાઈને કસુમો પામે.

પછી ગરોડો આવી વરને કન્યાના બાપના ઘરમા લઈ જાય. ત્યાં વરકન્યાને ગોત્રેજીને પગે લગાડીને કન્યાને વરની આગળ કરે. પણી દોન વગડાવે તો પગ્ગમા કહેવાય પણી દોલ વગડાવે નહીં તો નાતર કહ્યું કહેવાય છે જો કન્યાનો બાપ પેસાવાળો હોય અને તે આપ્રીણ, તમાકુ તથા ધુનરી ગામના લોકોને ભેળા કરીને વહેંચે તો દોલ વગડાવે, અને એટલી મળતર ન હોય તો દોલ વગડાવે નહીં, એટલે નાતર કહ્યું કહેવાય.

એ લોકોના ગોર ગરોડા છે અને એ બીજામા ગમાર, જુમ-ડીયા, પરમાગ, ડાબી, અગારી, ખોખરીયા, ગગશીયા, તરાય તથા મુલી વગેરેની જાતો કહેવાય છે. પોતાના ધરતુ માણસ મરી જાય ત્યારે તેના નામનો એક પથરો ઉભો કરે છે તે આખા ગામના પૂર્વજોના પથગ એક મેદાનમા હોય છે. તે પથરાને પોતાના દેવ કરીને માને છે.

પોશીનાના દોકોરની વસાવળી

- ૧ રાયસધજી સવત્ ૧૬૧૨મા ગાદીએ બેઠા.
- ૨ ભાણુજી તથા રતનસધજી
- ૩ કરણજી
- ૪ જાતસધ -
- ૫ હરીસધ
- ૬ વખતસધ તથા નાગસધજી

૭ દોલતસંધ મોખતસંધ અનોપજી

(૬) નારસંધજી

૮ કેશરીસંધ, હેમતસંધ સામતસંધ અંદસંધજી.

૯ પરખતસંધ. જવાનસંધ બદજી જાલમસંધજી

પરખતસંધ રતનસંધ, ખુમજી

આ મોળે ખેરાંજમાં.

રાસમાળા પ્રકરણ સંપૂર્ણ

ભાગ ૨ જો

વિવિધ વાર્તા પ્રસંગો.

પ્રકરણ ૧ છું.

જૂનાગઢના રા'કવાટની વાત

રા'કવાટે તળાજાના રાજા ઉગમશીવાજાને એક સમયે કહ્યું કે આપણે બન્ને જાણીએ એક સલાહ રાખવી; કેમકે એક હાથે તાળી પડે નહિ. ત્યારે ઉગમશીવાજાએ કહ્યું કે મરદની તાળી તો એક હાથે પડે. ત્યાર પછી પરદેશી રાજાની ફેજ આવી અને રા'કવાટને પકડી ગઈ. ત્યારે કવાટે ઉગમશીવાજાને સોરઠો લખી મોકલ્યો કે

સોરઠો

તું કહે તો પ્રતિજ્ઞ તાળી જે તાળીછ ધણી

વાળા ! એહ વખત, * એકે હાથે જિગલા ! ૧

પછી ઉગમશીવાજો પોતાનું લશ્કર લેઈને, રા'કવાટને છોડાવી લાગ્યો. ત્યાર પછી દીલ્લીના અનંગપાળા તુલસીની ફેજે આવીને રા'કવાટને મારી નાંખ્યો. તે સમયે રા'નવધણની માસ ૬ ની ઉમ્મર હતી. તેને લઈને એક દસી ગામ આડીદર બોડીદરમા આપર દેવાઈત નામે હતો તે જાતે બોદર હતો તેને ઘેર આવી. તે દેવાઈતને ઉગો નામે એક દીકરો હતો. અને જહાજ નામની નાની દીકરી હતી. પછી રા'નવધણ જ્યારે દસ વર્ષની ઉમ્મરના થયા ત્યારે બીજા કેઈ આપર

જૂનેગઢ જઈને અનગપાગના સરદારને જાહેર કર્યું કે ગાંધવાટને દીકરો અમારા ગામમા આવરને ઘેગ છે પછી તે સરદારે દેવાઈતને બોલાવીને કહ્યું કે રાંકવાડનો દીકરો તારે ઘેર છે તે આવગ ત્યારે કહ્યું કે એ તો મારે ઘેર નથી મારે ઘેર તો મારો દીકરો છે પછી તે આવરને બદીખાને નાખ્યો, અને કહ્યું કે એ કુવર તારે ઘેરથી મગાવી આવ, નહીં તો તને મારી નાખીશુ પછી તે આવરે પોતાને ઘેર કાગળ લખ્યો 'રા'રખતી વાત કરીને કુવરને અહીં પોહોચાડજે' પછી તેની બાઈડીએ પોતાના દીકરાને ત્યાં મોકલી દીધો ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે એ તો આવગનો દીકરો છે પછી અમનદારે તે આવરને કહ્યું કે આ તો તારો દીકરો છે ત્યારે આવરે કહ્યું કે એ મારો દીકરો નથી પછી અમનદાર બોલ્યો કે તું તમા તારી બાઈડી પાસે જિલા ગ્રહો અને આ છોકરાનું માથું કાપીએ જે તે દેખીને તમારી આખમાથી આસુ નહિ આવે તો તમારો દીકરો નહીં તે વાત કબૂલ કરીને દેવાઈતે પોતાની બાઈડીને તેડાવી પછી અમનદારે તે છોકરાને શુભ રાખી અને મૃગની આખો મગાવીને કહ્યું કે આ તારા દીકરાની આખો છે તે જોઈને બંનેની આખમા આસુ આવ્યા નહીં તેથી તેઓને છોડી મૂક્યા પછી તેઓ પોતાને ઘેગ ગયા પછી કોઈ ઢેકાણે તગાવમા પાણી રહેલું નહોતું માટે ત્યાં મારવા સાર જિગાને પહોચાડ્યો અને ત્યાં મારવા માડ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું કે મને મારશો નહીં, પાણી રહે એવો જિવાય હું કરીશ એમ કહીને તેણે પોતાની આગળી કાપીને નવાણુમા નાખી એટલે તેમા પાણી રહ્યું

પછી રા'નવધણની ૧૬ વર્ષની ઉમ્મર થઈ એવામા દેવાઈત' ખેડુનો ધધો કરતો હતો, તેને ભાત દેવા જનાર કોઈ નહોતું તેથી જિગા દીકરાને સભારીને એની માની આખમાં આસુ આવ્યા તે જોઈને રા'નવધણ બોલ્યો કે માનાજી' ભાત આપેશ સાર હું જઈશ એમ કહીને તે ખેતર ભાત આપવા ગયો. તે આવર આવ્યા મેઢા એટલે

રા'નવધણે તેનું હજ ખેડવા માડ્યું. તે વખતે સોના મહોરના કદાઈ
હજના દાનામા આવી. તે જોઈને આયરે જાણ્યું કે હવે આના ભાગ્યનો
ઉદય થયો. પછી તે નાણાથી લરકર રાખીને જૂનાગઢનું રાજ હાથ કંઠે.

પ્રકરણ ૨ જી

સોલંકી રાજ-ખીજ ચરિત્ર

પાટણનું રાજ આવડાને હાથથી સોલંકીને હાથ ગયું
તે વિષે

પ્રથમ દુકટોડા મધાવતી નગરી જે અતરવેધમા (ગંગા યમુના-
ના મધ્ય ભાગમાં) છે, ત્યાં સોલંકી રાજ હતું. તેના વંશના રાજ-
ખીજ નામના સોલંકી થયા. તેઓને ભાઈઓ સાથે લડાઈ થઈ અને
પોતાના પીતરાઈ ભાઈઓને ગરાસ વાસ્તે માર્યા. તેથી ગોત્રહિત્યા બેડી
એવું ધારીને બ્રાહ્મણોને બોલાવીને પૂજ્ય કે ગોત્રહિત્યા શાથી ઉતરે?
બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે કાશીની જત્રા કરીને દારિકાની જત્રા કરો, તો
ગોત્રહિત્યાનું પાપ ઉતરે. પછી ગજ ને ખીજ કાપડીને વેલ ધરીને
જત્રાએ ચાલ્યા. પ્રથમ કાશીમાં જઈને બાર મહિના રહ્યા અને
શેવડીઓનો વાદ વવરાવીને શેવડીઓ તૈયાર થઈ ત્યારે બ્રાહ્મણો
પાસે વાદ લૂટાવી દીધો. મિત્રાય ધણાખરા બ્રાહ્મણો જમાડ્યા ઉપરાંત
એક વાર આખી કાશી જમાડી.

પછી ત્યાંથી ગંગાજળની કાવડો ભરીને દારકા તરફ ચાલ્યા,
અને પાટણને પાદર આવીને તથાવને કાઢે ઉત્યાં. તે સમયે પાટણના
રાજની ઘોડીને પાણી પાવા સાફ રાજનો ખામદાર આવ્યો. રાજ-
ખીજના લગ્નના વેરથી ઘોડી ભડકીને પાછી હડી. ત્યારે ખાસદારે

● અમદાવાદના બારોડ કળીદાસના આપડા પરથી.

ઘોડીને જોરથી ચાખકા માયો અને તે ઘોડીના પેટમાં ગર્ભ હતો. તેથી બીજા સોલંકીએ વિચારીને ગુસ્સો કરીને ખાસદારને કહ્યું કે ફટ ! ભૂંડા આ શું કયું ? આ ઘોડીના પેટમાં પંચકત્યાણી વછેરો છે તેની ડાબી આંખ તે ચાખકે મારીને ફોડી નાંખી. એ રીતે પોતાની અસહ્યથી વિચારીને કહ્યું. એ બીજા સોલંકીની આંખે ખોડ હતી. પછી તે ખાસદારે જઈને રાજા આગળ બધી વાત કરી કે આપણા તળાવને કાંઠે કોઈ ભયુવા લુગડાવાળા ઉતર્યા છે. તેમાંથી એક જથ્થે આવી રીતે કહ્યું. ત્યારે રાજાએ કહ્યું : એ વાત કેમ મનાય ?

પછી રાજા તળાવ ઉપર ગયો અને જણ્યું કે આ કોઈ શ્રીમંત છે. માટે તેની સાથે કાંઈ શરત કરીને તેની મીઠકંત પડાવી લેઈએ. એવું ધારીને તેઓ સાથે શરત કરી કે તમે કહો છો તેવો પંચકત્યાણી વછેરો આ ઘોડીને આવે, તો પાટણનું અર્ધું રાજ તમને આપું, અને મારી કન્યા પરણાવું. પણ જો તમારી વાત જૂઠી પડે તો તમારી માલમિલકત અમે લૂંટી લેઈએ. આવો કરાર કરીને તેણે રાજાબીજને પાટણમાં રાખ્યા અને બીજા સોલંકી ઘોડાની પરીક્ષાનો શાલિહોત્ર નામનો ગ્રંથ ભણેલો હતો, અને ઇશ્વરની પણ તેના ઉપર કૃપા હતી, તેથી કેટલીક વાતનું અગાઉથી અનુમાન કરી શકતો હતો. માટે એવો કરાર કરીને બન્ને જાણ્યો પાટણમાં રહ્યા. પછી આશરે દસ દિવસ જતાં ઘોડીને પ્રસવ થયો અને તે જાતે પંચકત્યાણી (ચાર પગ તથા મોં ધોણું હોય તે) વછેરો હતો. પણ તેની ડાબી આંખ ફૂટેલી હતી.

એ રીતે બીજા સોલંકીના કલ્પા પ્રમાણે બધી વાત મળતી આવી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે હું વચનથી બંધાયો છું. માટે પાટણનું અર્ધું રાજ તો આપીશ. પણ મારી કન્યા તો નહીં આપું. કેમકે તમારી જાતિ કેવી છે, તે અમે જાણતા નથી. માટે તે જણ્યા વિના કન્યા અપાય નહીં. ત્યારે સોલંકીઓ બોલ્યા કે અંતરવેધમાં દુકટોડા અને મધાવતીનગરી છે. ત્યાંના અમે સોલંકી રાજા છીએ. પણ જ્યાં

કરના સાર આવે કાપડીને વેપ નીકળ્યા છીએ. તે સાંભળાને સામંત-
સિંદ આપડો ખુશ થયો અને પોતાની સેનાજી નામની બેઢેન તે
રાજ મોતંકી સાથે પરણાવી.

રાસત તો બીજસોલંકી સાથે હતી, પણ તેની આખે ખોડ હતી.
તેથી તેણે ખુશીથી કહ્યું કે મારા નાના ભાઈને પરણાવો. તે પરણ્યા
પછી ફેરલાએકે દિવસ મુધી બંને ભાઈઓ પાટણમાં રહ્યા અને
બાઈ સેનાજીને દોકરો અવતર્યો. તેનું નામ મળરાજ પાડ્યું. ને કંઈકે
મોટો થયો ત્યારે તેને સાથે લઈને રાજ બીજ દારિકાની જગા
મૂકવા ગયા.

તેઓ રમતામાં મોડેગે કાટ તથા નગર સામીયું છે, તેને પાદર
ઉતર્યા. ત્યાં ગંલાખાણીનું રાજ હતું તે ગંલાખો સોલંકીઓને જાણીને
મળવા આવ્યો. ત્યારે રાજ બીજે તેને ઘણું આદરમાન આપ્યું.
મીજખાની કરીને વાતો કરવા બેઠા તે સમે લાખા પુલાણીના મનમાં
ઉદાસી આવી. ત્યારે બીજ સોલંકીએ પૂછ્યું કે, તમારા જીવમાં
ઉદાસી કેમ મળી? ત્યારે લાખા પુલાણીએ મારો ઘોડો નામે પાણુ-
પસર (પાખોની પેડે આલનાર) છે, તેમણે કાયવી છે તેથી ઉદાસી છું.

ત્યારે બીજ સોલંકીએ કહ્યું કે, લાવો, તમારા ઘોડાને જોઈએ.
પછી છોડી ત્યાં મંગાવ્યો અને બીજ સોલંકીએ તેનાપર હાથ
ફેરવીને જોયો ને કહ્યું કે આ ઘોડો ખાદો નથી, પણ ઉંડામાં ધવ-
રાયો છે. જેમ પુરુષને સ્વપ્ન લાગે, અને સ્વપ્નામાં જાણે કે મને
ગોળાં વાગી અને કાયલી થાય, તેમ આ ઘોડો ઉંડામાં છે અને તેણે
જાણ્યું કે હું ધવાયો છું; તેથી પોતાનો પગ હેડે મૂકતો નથી. એ
રીતે પોતાની અક્ષયથી ઘોડાની પરીક્ષા કરીને બીજ સોલંકીએ કહ્યું ત્યારે
લાખે પુલાણીએ એ વાત માની નહીં, અને કહ્યું કે તમારી વાત સાખીત
થાય તો અમારી બેઢેન ગયા નામે છે તે તમને પગણીએ, અને
જૂદી પડે તો તમારો સંઘ અમે લૂંટી લઈએ. એવા કગર બંને
જણાએ કબજા કર્યો.

૧ પડી બીજ સોનકીએ કહ્યું કે તમે ધામધૂમથી ખ્વારી ચડાવો અને તોપોનો દાવા અવાજ કરાવો એટલે તમારો ઘોડો ઉધમાથી જાગશે અને અમારી વાત ખરી હશે, ને તમારો ઘોડો કાપથી મરી હશે. પણ મૂક્યો.

પડી લાખા કુવાણીએ પોતાના ગોનઘાનેને દુકમ કર્યો કે તોપોના અવાજ કરો પડી એ ઘોડા ઉપર પલાણ ચડાવીને ઉપર ખાગ ચડાવીને ને ઘોડાની આમપાસ બહુકલસેને રાખીને સ્વાર થઈને આગીય પચાસ ઘોડા તેની આસપાસ દોડાયા, તથા બહુમે ને તોપે હોડાવી. તેથી તે ધોળાની ઉધ જતી રહી અને આવધાન થયો, ને બગાચ પણ માટીને દોડવા લાગ્યો. તે બીજ ઘોડાઓ કરતા મરસ દોડ્યો. તેથી બીજ મોવડીની વાત બરાબર મળતી આવી.

પડી તે લાખે કુવાણીએ પણ સન્ન પ્રમાણે પોતાની બહેન રાજ સોનકીને પણ વી. પડી ટેલોક મુદત સુધી તેઓ ત્યાં રહ્યા અને લાખા કુવાણીની બહેનને દીકરા અવતર્યો તેનું નામ રાખાઈત પાડ્યું.

પડી લાખો કુવાણી તથા ગજ મોવડી એ સાંગે બનેલી બન્ને ના ઇંદને પાદર પાધગ્યારી નામના બાગમા મોગે જમના હતા એના મમામા અતીતની જમાત નગાઈ વગા તી આવી. ત્યારે લાખે કુવાણીએ આંદોને કહ્યું કે મારા ગામની ભાગ્યે મારી રજા વિના નગાઈ વગા ના આન્યા, મારે તેઓનું નગાઈ ફોટી નાખો.

પડી ચાકરાએ જાને તેઓનું નગાઈ ફોટી નાખ્યું ત્યારે ગજ સોનકીએ કહ્યું કે તમે એ મરીજ દવાગીઝ લોમોનું નગાઈ ચા વાસ્તે ડાઘવી નાખ્યું? ત્યારે લાખે કુવાણીએ કહ્યું કે મારી ભાગ્યે નગાઈ બગાવે, તેનું નગાઈ ફોટી નાખું ત્યારે રાજ મોવડીએ કહ્યું કે મરીજનું નગાઈ ફોટી સમાય, પણ બેસાસનું નગાઈ ફોટી ચકાવ નહીં. લાખે કહ્યું કે મમે તેવો દોષ તેનું ફોટી નાખીએ અમાગ સીમાનમા પણ કોઈનો બાર નહીં કે પોતાનું નગાઈ વગાડે.

તે ઉપર સાળા બનેલીને ખૂબ વાદ થયો. પછી સોલંકીઓ. ત્યાંથી દારકા ગયા અને કાશીએથી ગંગાજળની કાવડો લાવ્યા હતા તે શ્રી રણછોડજીને ચઢાવી. ગોમતીમાં નદાયા, સાત વાર બધી દારિકા જમાડી. પછી ત્યાંથી પાછા વળ્યા. અને કેરાકોટની ભાગોળે નગાઈ વગાડતા નીકળ્યા. એટલે લાખો પુલાણી લઢવા ચડ્યો અને ત્યાં લડાઈ થઈ અને લાખે પુલાણીએ રાજસોલંકીને મારી નાંખ્યો. તેની સાથે રાજ સોલંકીના બે રજપૂતો મરાયા. રાયાજી બહેમી રાજભોલંકી સાથે સતી થઈ અને બીજા સોલંકી પોતાના લત્રીના મૂળરાજ સોલંકીને લઈને પાટણ આવ્યા અને રાયાજીનો કુંવર રાખાઈત પોતાના મામા લાખા પુલાણી પાસે રહ્યો.

એ સમયે મૂળરાજ સોલંકીની ઉમ્મર અગીયાર વરસની હતી. પછી બીજા સોલંકીએ મૂળરાજને પૂછ્યું કે તારે મામે પાટણનું અરધું રાજ આપવાની શરત કરી હતી તે તને આપ્યું છે કે નહીં? ત્યારે મૂળરાજે કહ્યું કે મને તો કાંઈ આપતા નથી. ત્યારે બીજા સોલંકીએ કહ્યું કે તું તારા મામા પાસે જઈને કહે કે, મામા ! મને પાટણની ગાદીએ બેસાડવાનું તમે કહ્યું હતું, માટે હવે બેસાડો.

પછી મૂળરાજે જઈને એ રીતે પોતાના મામાને કહ્યું. ત્યારે મામાએ કહ્યું કે તું રાજ કરવાને લાયક નથી. તારા બાપને અમે રાજ આપવાનું કહ્યું હતું. એટલે રાજ રાજ લીધું ઉઠાણાએ ને તે હેડું પડે ત્યાં મુઠ્ઠી રાજ કરવા દેવું એવી શરત હતી. માટે તને મારે દર રોજ એ રીતનું રાજ આપવું છે.

પછી મૂળરાજને તેના કાકાએ સલાહ આપી કે તું લીધું ઉઠાણે એટલી વાર ગાદીને માલેક ખરો કે નહીં, તે વાત તારા મામાને પૂછીને પહેલાં નક્કી કર. પછી રાજ લીધું ઉઠાણે એટલી વાર તને ગાદીએ બેસારે; એટલી વારમાં તું સરદાર પટાધોને શિરપાવ આપવાનો હુકમ કરજે, એટલે ધીરે ધીરે બધા સરદાર તારી તરફ યશે.

પછી મૂળરાજે ભરી કચેરીમાં મામાને કહ્યું કે તમારી કબજાત પ્રમાણે દરરોજ લીધુંઉઠાણ રાજ આપે અને લીધું હેડું પડે

પ્રકરણ ૩ જી

કચ્છના રાવ લાખાકુલાણીની વાત

રા'કુલાણીનો દીકરો રા'લાખો હતો. તેણે એક સમયે સવારમાં ઉઠીને સૂર્ય સામું જોયું. ત્યારે ઉગતો સૂર્ય રાતો દીઠો. તેણે કોઈને પૂછ્યું કે આ ઉગતો સૂર્ય રાતો કેમ થાય છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે ઉદ્યાત્યગ પર્વત ઉપર રાક્ષસો રહે છે, તેઓની સાથે સૂર્યને મુઠ્ઠા થાય છે, તેથી રાતો થાય છે. લાખાએ પૂછ્યું કે એ સૂર્યની સહાયતા કરવા સારું કોઈ આપણા રાજા કેમ જતા નથી? ત્યારે કહ્યું કે અમલના રાજા જતા હતા; પણ આજ કલિયુગના રાજા તો કોણ જાય એવા છે? એટલે લાખે કહ્યું કે આપણે સૂર્યની સહાયતા કરવા જઈએ.

એમ કહીને ફોજ તૈયાર કરી. એ લાખા પાસે પાંચ લાખ માણસોની ફોજ હતી. લાખે કહ્યું કે વર્ષ ૧૬ થી તે વર્ષ ૨૫ સુધીની ઉમ્મરનો હોય તેણે જ અમારી સાથે આવવું, બીજાએ આવવું નહીં. પછી એવી જાણ લાખ માણસોની ફોજ યઈ.

તેમણે એક રજપૂતના દીકરાનો નિયમ હતો કે પોતાના બાપનું મુખ જોયા વિના અન્ન જમવું નહીં. તેણે પોતાના બાપને કહ્યું કે હું સ્વામીના જાણે નહીં તો મારી ચાકરી વૂટી જાય અને જો જાણે તો મારો નિયમ વૂટી જાય. વાસ્તે મારે શું કરવું જોઈએ? ત્યારે ડાસે કહ્યું કે એક પેટીમાં ધાણીને મને સાથે લે. પછી એવી રીતે ડાસાને લીધો અને એ ફોજ સુધા લાખે કચ્છથી પૂર્વ દિશામાં ચાલ્યો. તે ત્રિયંબક દેશ, ગોક દેશ વગેરેમાં યાત્રા કરીને મુજામાં ધણી જંગલ છે ત્યાં જઈ ચડ્યો.

● વડવાણના રા. મૂળજી મેઘજીએ લાખાવેલી-લાખાકુલાણીના ચારિત્રને મોટા મંથ છે; પણ તે જોવામાં આવ્યો નથી. અને તેમાંની યોગ્ય વાત તથા તેના દોષના સંબંધ છે તે લખાવ્યા છે.

ત્યા ઘણા પવતો અને ગાડો હતી, તેથી સરજ જથ્થાઈ શકી નહીં એવો અંધકાર આવ્યો તે અંધારામા સાત દહાડા ચાલ્યા. ત્યાં તો પૂર્વ પશ્ચિમ દિશા સૂજવા લાગી નહીં, એટલે સહુ ઘણા મુઝામને કંપાત કરવા લાગ્યા કે હવે કેણી તરફ જવું.

ત્યારે પેલા ડોસાએ પોતાના દીકરાને પૂછ્યું કે આ મહુ શા વારતે મહારાટમા પડ્યા છે ? છોકરે કહ્યું કે હવે શવવાની આસા સહુએ મૂકી છે અને કઈ તરફ જવું એ દિશા સૂજતી નથી ત્યારે ડોસાએ કહ્યું કે અદી લાખ ઘોડા છે, તેમાની દટલીએક ઘોડીએા કાસે વીયાણી છે તેના વઢેરા ત્યા જ પડ્યા મૂક્યા છે તે ઘોડીએાને છટી મૂકો, એટલે પોતાના વઢેરા હશે ત્યા જઈને ઉભી ગહેશે.

પછી તે છોકરે એ વાત ગાંવાખાને સંભળાવી. એટલે તેણે તેવી ઘોડીએાને છટી મૂકી અને તેની પઠાડે ફોજ ચલાવી. તે ઘોડીએા રહી, એ રીતે પાછલા એક મુકામ સુધી પાછા આવ્યા પછી તેથી પાછલા મુકામે વીઆએલી ઘોડીએાને છટી મૂકી અને તેની પાછળ ચાલતા બીજે મુકામે આવ્ય એ રીતે માત મુકામ વગોટીને અજગાળામા આવ્યા.

એ પેલા અંધારામા એક ગામ આવ્યું નહીં તેથી ઘોડા તથા માણસો ત્યારે મરવા લાગ્યા હતા, ત્યારે ત્યા બાજરી ઉમેલી હતી. પણ કોઈ લોકો બાજરીને ઓગળતા નહોતા, પણ જૂખને લીધે ખીતા ખીતા ઘોડાને બાજરી ખવરાવી તથા માણસોએ પણ ખાધી પછી તેના બીજ લેતા આવ્યા તે બીજ ઠંડા દેશમાથી લાવ્યા માટે તેને શીત્તોગો કહેતા હતા પણ તે ત્યારે સડુના પેટમાં જ્યોઈ (પચ્યો) એટલે રજપુતોએ કહ્યું કે જ્યોઈ, બા, જ્યોઈ, તેથી તેનું નામ બાજરો પાડ્યું કાઠિયાવાડમા બાજરો કહેવાય છે.

પછી પેલા ઘરડા ડોસાનો ગાંવાખે ઉપકાર માન્યો ને કચ્છમા આવ્યા એ ગાંવાખાની જ્ઞેન પાટણુ પરણાવી હતી તેને બીજ શોધ હતી. તેથી માન પાટણુના દરગારમા નહોતું તે બાધને રાખ્યા

ધત નામે એક કુંવર હતો. તેને લઈને રીઆમણે ફેરકોટ-ગઈ. (તે ફેરકોટ કચ્છમાં ગામ લગ્યાઉ પાસે હાલ સુધી છે.) ત્યારે રા'લાખો ફેરજ લઈને પાટણ સાથે લડવા આવ્યો. એટલે પાટણવાળો પણ સામે લડવા આવ્યો. એ લડાઈમાં પાટણવાળો મરાયો અને તેનો નાનો ભાઈ પાટણની ગાદીએ બેઠો. અને કુંવર રાખાધત રા'લાખા પામે રહ્યો.

એ લાખો ફેરજ ગાદીએ બેસીને માથે ચાદર ઓઢીને રોતો હતો. પણ તેને એનું કારણ કોઈ પૂછી શકતું નહોતું. ત્યારે રાખાધતે એક દિવસ જઈને પૂછ્યું કે 'મામા' તમે આમ શા વાસ્તે રોવા છો? તે મને કહ્યો. ત્યારે લાખે કહ્યું કે હું એટલા સાફ રાજી છું જે એક તો તારા બાપને મેં માર્યો અને તારા ઉપર પણ મને રીસ ચઢે છે, વાસ્તે તને હું મારી નાખીશ. એમ કહી પોતાના ચાકરોને હુકમ કર્યો જે આ રાખાધતને કપટથી વહાણ-માં બેસારીને એવે ઢેકાણે મૂકી આવે કે ફરીથી અહીં આવી શકે નહિ.

પછી ચાકરોએ રાખાધતને બોળવી વહાણમાં બેસાર્યો અને વહાણ ચલાવ્યું તે ઘણું વેગે જઈને ઉભું રાખ્યું અને કહ્યું કે પવન બધું થયો છે, ને વળી વહાણ તરના વેવાઓમાં ભરાઈ રહ્યું છે તેથી ચાલી શકતું નથી માટે તું હેંકો ઉતરીને આ મોટા પખીઓ બેઠો છે તેઓને ઉડાડે તો તેઓની પાખોના પવનથી વહાણ આવે.

પછી રાખાધતે હેંકો ઉતરીને પખી ઉડાડ્યા, એટલે વહાણવાળા વહાણ ચલાવીને જતા રહ્યા અને રાખાધત તો ખીચારો ત્યાં જ રહી ગયો.

પછી તે આવતો આવતો આવો આવો ગયો ત્યારે એક બેઠ આવ્યો તેમાં જઈને જોયું તો એક મહેલ દીશ. ત્યારે જાણ્યું કે કોઈ દેવીની જગા છે. પછી તે મહેલમાં ગયો, ત્યાં દાંડિણાખાટ ઉપર બેઠી બેઠી અપ્સરાઓ જાય હોયતી હતી. તેમાંથી એક જંગી તો રાખાધતને જોઈને ધુલટો કાઢીને વેગળા જઈને ઉભી રહી અને ખીજ બેઠે ઉડીને રાખાધતના મીઠા લીધા, અને કહ્યું કે ભાણેજ! જાણે પક્ષાર્થ.

પછી ગખાઈને પૂછ્યું જે તમે કાણ છે ? હું તમને ઓગખને! નથી. ત્યારે તેઓ બોલી કે અમે જે તમારી મામી હીએ અને આ ધૂંધરા તાણને ડારે ઉભી ગદી તે તમારી વડુ છે અને તમે તથા તમારો મામો લાખો માખુમ નથી, પણ દેવના છે. અને શાપ લાખાધી માણુમનો જન્મ પામ્યા છે.

પછી ગખાઈને પૂછ્યું કે એમને કાણે શાપ દીધો છે ? ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે એક મમે દંડની મખામા અખગઓ નૃત્ય કરતી હતી. તે લાખાએ તથા તમે તેની કાઈ મફકરી કરી, તેથી છદ્રે શાપ દીધો કે તમે બંને સ્વર્ગમા રહેવા લાપક નથી, મારે મૃત્યુવોકમા જન્મે માણુમેમા જન્મ ધરો.

એ શાપ સામગીને તમે બન્ને જણાએ દંડની સ્તુતિ કરીને પૂછ્યું કે અમે પાછા સ્વર્ગમા ક્યારે આવશુ ? ત્યારે છદ્રે કહ્યું કે લદાઈ કરીને યુદ્ધમા મરશે તો તરત પાછા અહીં આવશે. આ વાત લાખો દુહાણી જાણે છે, જૂની ગયા નથી એટલા મર તેણે વિચાર્યું કે આજ સમે પાટણના ગજ વિના બીજો કાઈ મને જુધમા મારી શકશે નહીં એમ જાણીને તમાગ બાપ માથે લદાઈ કરો, પણ તે તો ઉવટા મરાયા વાન્તે ગ' લાખો નજ ઓટણુ ઓટીને રાએ છે કે હવે મને જુધમા કાણુ મારી શકમે ? વાસ્તે અમે તમને એક ઉપાય બનાવીએ તે કરો. અમે એક જત્ર લખી આપીએ, તે તમે જાળને કચ્છ દેશના એ કાળીવાગ મૂગને શીંગે બાધજો એટલે તે મૂગ કચ્છના જોટવા લાગેમા ફરશે તેટલામા વચાદ ધરો નહિ.

ત્યા કાઈ સાથે લટીને મરશે, એટલે તરત સ્વર્ગમા આવશે. એમ કહીને તેની માડે એક ચીડી બધાવી. ત્યારે ગખાઈને કહ્યું કે અહીંથી કચ્છ દેશ ધણે વેગજો છે મારે હું એકતો ત્યા શી રીને જઈ શકું ? પછી અપસરાએ કહ્યું કે આ પદ્મગ ઉપર સૂઈ રહો. પછી તે સૂતો એટલામા ઉઘ આવી. એટલે રાતે તે પદ્મને ઉડાડ્યો તે રાખાઈતના સૂવાના મહેવમા જાળને પડ્યો. રાખાઈતે સગરમા ઉડીને

જોયું તો તે પોતાના સૂતાના મહેલમાંજ સૂતો હતો પછી તેણે પોતાના મામાને કહાવ્યું કે હુકમ હોય તો હું મળવા સાર આવું. ત્યારે લાખે કહ્યું કે ભલે આવો. પછી રાખાખત તેની પામે ગયો. ત્યારે લાખે કહ્યું કે મામીએને મળી આવ્યા ? જવાબ દીધો કે હાજી. લાખે કહ્યું કે એ જગા સાંભરે છે, તેથી હું રોજ રોજિ છું.

પછી પેલી જંતવાળી ચીટ્ટી કળીયાર મૂકને ચોંગડે બંધાવી. તેથી સાત વર્ષ સુધી કચ્છમાં વરસાદ થયો નહીં. તેથી ઘણા લોકો માનવા વગેરે દેશમાં વસવા જતા રહ્યા. અને રા' લાખો પુંચાગ દેશમાં આટકાટ પાસે વસવા આવ્યો, ત્યારે તેની સાથે હથીયારખંધ લોહગર રજપૂત હતા.

એવામાં રાખાખતના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, મારો મામા છે, પણ તેણે મારા બાપને મારી નાંખ્યો છે. તેનું વેર વાળવું જોઈએ. અને વળી મને પણ મરવાની જગા મોમન પણ મોકલાવ્યો હતો. એવું ધારીને લાખાનો ખાસ ઘોડો લઈને, પોતાનો કાકો વડવાણમાં હતો, તેની પાસે રાતમાં જઈને કહ્યું કે, તમારા બાપનું વેર વાળવું હોય તો રા' લાખો હાણે ઠેકાણે ઘોડે માણ્યો છે. એવું કહીને રાતમાં ને રાતમાં તે ઠેકાણે આવ્યો. પછી સવારના પહોરમાં રા' લાખો પોતાના ઘોડાને હાથ ફેરવતો હતો, ત્યારે ઘોડાના કાનમાં રાતી ધૂળ દીડી. એટલે હાણીયાને પૂછ્યું કે, આ ઘોડાના કાનમાં વડવાણના મારગ જેવી ધૂળ ક્યાંથી આવી ? એવું કહીને ખૂબ ધમકી દીધી, ત્યારે હાણીએ કહ્યું કે રાતે રાખાખત ચઢીને કપાક ગમ્યા હતા. પછી રાખાખતને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે હું મારા કાકાને મળવા ગયો હતો. અને તે ફોજ લઈને લટવા આવે છે. માટે તમારે નાસ્તું હોય તો નાસો. ત્યારે રા લાખે કહ્યું કે હવે નાસીને શું કરવું ? જે થશે તે ખરું. પછી પાટણની ફોજ આવી અને તેની સાથે લડઈ થઈ તેમાં લાખો ટુલાણી મરાણો. અને રાખાખત પોતાના મામાના પક્ષમાં હતો તેથી તેને પણ ધા વાગ્યા હતા અને તેનો એક હાથ તથા એક પગ કપાઈ ગયો હતો, તથાપિ એક હાથ, અને એક પગથી તીર ચઢાવીને કાકાના ઉમરાવને તેણે માર્યો હતો. ત્યાર પછી પોતે મૃત્યો.

આટકોટ પાસે લાખા ગરદીની જગા હાલ સુધી પ્રસિદ્ધ છે ત્યાં એક હજમચી વધારે ખાલીઓ છે ટ્રેકોટ તો બચાઉ પાસે હાલ નાનું ગામ છે, પણ ત્યાં મોટા જૂના શહેરના ચિહ્નો છે અને વહીના કગ્તા પણ જૂનું અને મોટું શહેર હતું એવું જણાઈ આવે છે અને ત્યાં લાખા વાવ હાલ સુધી છે

દોહરા

ગાયે અકોડા ગળ્યા, બાઇએ મેત્યા બાળ
વહેલો વળજે લખપતિ' દેશ પડ્યો દુઝળ ૧

માઠું કાપડ લોહાધરા નીખડીએ વાખાણ
રાખાઇત ધાએ સેધિઓ, તોય ન મેલ્યુ માણ. ૨

સરકૃત પ્રબધચિંતામણિ વગેરે ગ્રંથોમા લખ્યું છે કે રા' લાખાને મૂગરાજ સોનકીએ માર્યો

પ્રબધ ચતુર્વિંશતિમા તથા કીર્તિકૌમુદીમા લખ્યું છે કે અજય પાળ પત્રી ભોગો બીમ, પછી મૂગરાજ પાટણની ગાદીએ બેઠો (તેને બાળ મૂગરાજ કહે છે) તે પછી અરણ્યો રાજા (પ્રબધ ચિંતા મણિમા આનુ નામ જડતુ નથી) એટલે સુધી સોલકી વશ ચાલ્યો. મછી લવણપ્રસાદને ગુજરાતનું રાજ ગયું

ગધનપુર પગગણે મુંજપર પાસે વાઘેલ ગામ છે ત્યાંના રહેનારા વાઘેલા મોડાબાઇ સકુળ કહે છે કે અમારો મૂળ પુરુષ લૂણોજી (લલણપ્રાસાદ) વાઘેલમા ગહેતો હતો તેના નામનું લૂણસર તળાવ

ધવળે ધોગકુ વસાવ્યું અને વાઘેલ ગામના નામથી વાઘેલ કહેવામા નહીં તો તેઓ એકાકી વસના છે ને લવણપ્રસાદ પાસે મુડગના વાણીઆ વસ્તુપાળ, અને તેજપાળ પ્રધાન હતા વીરધવળેના પુત્ર વિસનગદેવ તથા વીરમહેવ સુધા પ્રબધચતુર્વિંશતિમા તેનું નામ છે એ વિસનગદેવે વિસનગર વસાવ્યું તેની વાત પણ પૃથીગજ શાસના છે

પ્રકરણ-૪ થું

વહોરાઓની જકાત વિષે.

અર્ધસ્તાનમાં ધમન નામના જીલ્લામાં હીજરી સન ૫૨૭ એટલે સંવત આસરે ૧૧૪૮ માં મુસાનો દીકરો જોવૈળ નામે થયો. તે મુસ્લાંજીના પૂર્વજોમાં પેદેસો ગાદીપતિ થયો. મુસલમાનોમાં અસલ ૭૨ ફિરકા (એટલે નાતો) હતી. એઓમાં અંદરઅંદર અદાવત ચાલતી હતી, અને દિવસે દિવસે મુસ્લાંજીની નાત ત્યાં વધતી ચક્ર, અને ૨૩ પેઢીઓ સુધી ચક્રાવ્યું.

૫છી ચોવીસમો પુત્ર ગુજરાતમાં આવીને સિદ્ધપુરમાં ગાદીએ બેઠો. તે હીજરી સન ૧૯૫૮ એટલે સંવત ૧૫૮૫ આસરે ગાદીપતિ થયા. મુસ્લાંજીનો દીકરો હોય તેને ગાદીએ બેસાડવો એવું નથી. એ વાતમાં જે હુશિયાર હોય તેને ગાદીએ બેસાડે છે.

ધમનમાં ૨૩ મા સૈમદ મહમદે કહ્યું હતું કે સિદ્ધપુરમાં મુમુદ નામે છે તેને મારી ગાદીએ બેસાડજો. ૫છી ત્યાંથી કાગળ આવ્યો, તેથી તેઓને ગાદીના માલેક દરાવ્યા. તે પાંચ વર્ષ સિદ્ધપુરમાં રહીને ધમનમાં ગયા, અને લા જ ગુજરી ગયા. તેથી અમદાવાદમાં જલાલ નામે હતા તે ૫ચીસમો ગાદીપતિ થયા. તે અમદાવાદમાં જતા રહ્યા.

ઉપર લખેલા પ્રથમ પુરુષ જોવૈળે પોતાના બે શિષ્યો મુલાઈ અમદુલા તથા મુલાઈ એકમદને ગુજરાતમાં મોકલ્યા હતા. તેઓ ખંભાતમાં આવ્યા હતા. મુળોળ નામની તવારીખ બોળ બીન માલમ નામના પુરુષે કપડવંજમાં બનાવેલી છે. તેમાં, લખ્યું છે કે તે વખતમાં પાટણના સિદ્ધરાજ જેસંગનું રાજ ખંભાતમાં પણ હતું. તેના કારભારી ભારમલજી તથા તારમલજી રજપૂતો હતા.

પ્રથમ તો અરબસ્તાનમાંથી આરબ બે આવ્યા હતા, પણ તેઓ હિંદુ ભાષા જાણતા નહોતા, તેથી તેઓની વાત કાંઈ સમજાય નહોતી,

ત્યારે ખંભાતના એ છોકરાઓને કાઈ રીતે મોળવીને ત્યાં લઈ ગયા. તેઓના નામ બાલમનાથ તથા રઘુનાથ હતા. તેઓ અરબસ્તાનમાં ગઈને અરબી ભાષા ભણ્યા. બન્નેને લઈ જનારા આરબો જોવૈંમના વપ્તીએ હતા અને અને જોવૈંમના મોકલ્યાથી આવ્યા હતા.

પછી પેલા બે બ્રાહ્મણોના નામ મુવાઈ અબ્દુલ્લા અને મુલાઈ એલમદ હંગવીને તેઓને ખંભાત મોકલ્યા હતા તેઓએ ઉપર લખેલી બે કાગ્જારી પુકમાં લખ્યું છે કે સિદ્ધરાજ જેસમ પણ મુસવમાન થયો હતો.

મુસવમાનો વચ્ચે દરો થયો અને કરાર થયો કે જો ઇલમમા હિંદુઓ દારે તો તેઓ મુસવમાન થાય અને મુસવમાનો દારે તો પોતાનો ધર્મ છોડી દે પછી હિંદુઓ દાર્યા અને ખંભાતમાં એક દહાડે સવામણુ જનોધઓ હિન્દી દતી તેઓ મુસવમાન થવા છતાં હિંદુઓના આનરાખ્યો કે મનાગુ નોમીઉ, માસીમો, મવસરી વરસી વગેરે દહાડે જમણુ કરણુ વિવાહમાં માડવો વાનવો હીન્દી સન ૧૮૫૮ થી નાની જમાત તથા મોટી જમાત એવી બે નાતો થઈ તેનું કાગણુ એ છે કે ગાદીપતિના પુકમાં રહ્યા નહિ, તેથી જૂદી જમાત થઈ.

પ્રકરણ ૫ મું

વાધેલા વંશ વિષે

વાધેલાઓ સોલંકી વંશમાંથી થયા છે. તેઓના મૂળ પુરુષ મૂળરાજ થયો. તે એવી રીતે કે ‘વાધેર ખંડમાં આંધ્રગદતા રાગની રાણીને મૂળ નક્ષત્રમાં કુંવર અવતર્યો. ત્યારે જ્ઞેથીએ કહ્યું કે તે અશુભ વેળામાં જન્મ્યો છે માટે રાજ્યનું માફું થશે. પછી તે કુંવરને વનમાં મૂકી આવ્યા. તેને એક વાધણ લઘ ગર્ધ અને વાધણને ધાવીને મોટા થયો, માટે તેના વંશના વાધેલા કહેવાયા. અને એ મૂળરાજે પાટણમાં આવીને સોલંકી અજીપાળને મારીને મંવત ૧૨૦૦ ઉપરના સૈકામાં રાજ લીધું અને તેનું નામ બાળ મૂળરાજ કહેવાયું. પણ તેણે ફક્ત બે વર્ષ સુધી રાજ કર્યું. પછી ભીમદેવ વાધેલા ગાદીએ બેઠો. તેણે ત્રેસઠ વર્ષ રાજ કર્યું એ બોળા ભીમે દીક્ષીના મહુવાણ પૃથુરાજના બાપ સોમેશ્વરને માર્યો, પછી તેનું વેર પૃથુરાજે લીધું તેની વાત પૃથુરાજ રાસામાં છે.

ભીમદેવની ગાદીએ વીરધવળ બેઠો. તેના પ્રધાન વસ્તુપાળ ને તેજપાળ હતા. તેથી વીરધવળે વર્ષ ૧૩ અને માસ ૫ રાજ કર્યું. તેના દીકરા વિસળદેવ થયો, તેણે વિસલનગર વસાવ્યું. તેણે ‘વર્ષ ૧૭ ગુજરાતનું રાજ કર્યું. પછી અભુનદેવે વર્ષ ૩, પછી સારંગદેવે વર્ષ ૩, અને માસ ૪ રાજ કર્યું. પછી ઘેસો કરણ વાધેલો ગાદીએ બેઠો. તેને બે કુંવરો થયા. તેમાં દેરાકોટના જાડેજ દેશગણની દીકરી

• લખાવનાર: પેમાપરના વાધેલા વહીવટા બારોડ જલમ ભગવાનજી, રહેવાસી પડોદરાના.

૧. રામનપર પરમણે વાધેલા ગામ છે. ત્યાંના વાધેલા બોડાબાઈ સાહુજી દહે જે કે અમારો મૂળ પુરુષ લણેજી (લઘણપ્રસાદ) વાધેલામાં રહેતો હતો. તેના નામનું લણસર તળાવ હાલ વાધેલને પાદર છે. તેના દીકરા વીરધવળે ધોળકું વસાવ્યું અને વાધેલ ગામના નામથી વાધેલા કહેવાયા.

અમરકુંવળા હતી તે વાવેના કચ્છની ગણી હતી. તેનો કુંવર વર-
મંગદેજ થયો અને બીજી રાણી સેજતમેરના ભરી ગજસંધજીની
દીકરી તાજકુંવળા બા હતી તેનો કુંવર સાંગદેજ થયો. તે બંને
કુંવરોની વધામણી ગાળને એક વખતે મળી હતી, માટે તે બંને
કુટમોક ભાગ વહેતી આપ્યા હતા. તેમા તે વરસમદેજને સરધાર જીવ્યો
આપ્યો અને સારંગદેજને ભીવટી જીવ્યો આપ્યો.

પછી કચ્છરેવાના પ્રધાનો વડનગર નાગરો માધવ અને કેશવ
હતા. વડવાણમા માધાવાવ બેઠાવી તે કેશવે. માધાવાવના ત્રીજા
મતવાવામા જમણે હાથ ગોખનામા મૂર્તિઓ ૨ છે. તેની વચ્ચે
લખ્યું છે કે સવત ૧૩૬૦ વર્ષે વાર્તિક શુદ્ધ ૮ શુરો નાગર
બ્રાહ્મણજ્ઞાતીય એ ઉપરથી તેનું વર્ષ આવમ પડે છે

તેની આંતે ઘેતે કચ્છે જમગજ્ઞતીથી લીધી ત્યારે માધવ દિન્દીએ
જાહેને અત્યાહીન પાદશાદને મળીને તેની તમ્હી એક સૂખાને
લાખ આગના હરકર મુધા લાખ્યો અને પોતે શુજરાતની દિવાનગીરી
લાખ્યા

ત્યારે એથી હજાર ગજપૂતો મુધા ઘેતો કચ્છ લડીને મૂક્યો
અને પાટપુ મુમનખાનને હાથ ગયું પછી મારગદેજએ આવી વીર-
સંગજ બેગા થઇને કડી પગલું હાથ કપુ, અને કુટીએક ગેમ-
મેને કં કરી. પછી બાહેધરી વર્ષને અત્યાહીનને દિન્દીએ જાહે
મત્યા ત્યારે પાદશાહે ૫૦૦ ગામો આપ્યા, તે બંને ભાઈએ એ
વહેતી લીધા. તેમા સારંગદેવે કોટા જીવ્યો ૨૫૦ ગામનો મત્યો
અને વામગદેને માણદ જીવ્યો ૨૫૦ ગામનો મત્યો એ વામગદે-
જના વડીવત્યા બાટ દાગોદામ તથા વાનજ હાથ અમદાવાદમા છે

કોટાના સાંગદેના પુત્ર મોટાજ થયા, તેના આનદેજ થયા,
તેના દીકરા બે થયા, મોટો લખગદેજ ને નાનાને આનદેજ થયા.

લખગદેજના સંધે, લખમખુશી, મોક્કગરી, કચ્છ અનુક્રમે
થયા. તેના મૂજજ બીમમધજ તથા વીરધરજ એક થયા તે બીમ-

સંધને રામી મુજપર તાણુકે ને વીરધવળને છત્રાળ ગામ મળ્યું.
મૂળરાજના મેઘજીને તેના કાકા દરહોજી યથા તે પાટણના સૂત્રા
આલમશાહ સાથે કલોલમા લટીને મૂક્યા.

પછી પાદશાહે કલોલમા કોટ ધાવ્યો. સંવત્ ૧૫૩૯ માં મેઘજીના
જેતોજી તથા વરહોજી એ બે કુંવરો અને લાલાજી તથા પુલાંજી એ
બે દીકરીઓ થઈ. તે પુલાંજી બીહોલા સામંતસંગજીને પરણાવી
અને લાલાજી મદમદ જોગડાને પરણાવી. એ વરદાજીની રાણી રૂડાં
બાઈએ અડાલજીની વાવ કરાવી અને પુલાંજીએ બુઝવળની વાવ કરાવી.

નોંધ: અડાલજીની વાવનો લેખ મદમદ જોગડાની વખતનો
સંવત્ ૧૫૫૫ નો છે. તેમા વગદાજી મોકલસંગ સુધી પાંચ
પૂર્વજોના નામ છે. તેમા લખ્યું છે કે દંડાવ દેશના રાજ વાધેલા
હતા. તેમા રૂડાં બાઈનું નામ પણ છે.

મકરણ ૬ કું

આલા રજપુતોનાં ચારેત્ર *

કહે છે કે માર્કણ્ડ રૂષિએ મુખવાણી વડે કુંડમાથી એક
પુરુષ પેદા કર્યો તેનું નામ કુંડમાલ હતું. મુખવાણી એ શબ્દનો
અપભ્રંશ થઈને જાત મકવાણા કહેવાયા. તેના વંશના સાલણ દેવે
ઉત્તર હિન્દુસ્તાનમા સિખરી ગઢમા ગજ કર્યું. તેના વંશમા ધનંજય
થયો. તે હિંગળાજીની જાત્રા કરવા આવ્યા અને સિન્ધનાં પરમારનું
રાજ હતું, તે સાથે લડીને કેરંદીમા રહ્યો.

તેના વંશના મકવાણા રજપૂતો પૂર્વમાં છે ધનંજયના
વંશમા કેશર મકવાણો થયો. તે સિન્ધના પાદશાહ સાથે લડીને કામ
આવ્યો. તેના દીકરા ૩ હતા. દરપાળ, વજ્રેપાળ અને સામંતજી. તે

* મકવાણાના કારવારી શા દોસા નેચંદ વહીવંચા પાસેથી લખાવી
લીધેલી તે

વજ્રેપાળ મુસલમાનોને હાથ ગયો અને મોલેસલામ થયો. તે વંશના મહીકડિ હાથને માંડવે છે અને સામંતજ કોળીના હાથમાં ગયો. તેના વંશના મહાલા કોળી મહીકડિ છે. દરપાળ પાટણના વાયેલા દરણી આકરીમાં રહ્યો અને પગક્રમ કરીને અદારમેં આજવાડની ગાદી પાટડીએ તેણે રથાપી.

આશરે મંવત ૧૩૫૦માં મોદાજી, રોખરોજી અને મગિજી એ ૩ પુત્ર થયા. મોદાજીનો વંશ પાટડીએ રહ્યો. મેખગજીનો વંશ નથી અને મંગાજીનો વંશ હાલ લોખંડી તાલુકામાં છે.

પ્રથમ જાંબુમાં રાજગાદી હતી તેના ખેનોજી, મંગાજી, મોદાજી, અદાજી, વેરાજી, કમ્બુજી, ભોજરાજી, અદાજી, વેરાજી, દરભમજી, દરિસંગજી, ભોજગજી, અને દરભમજી હાલ ગાદીએ છે.

સોદાજીના વંશમા રાયધરજી થયા. તેણે દળવદમાં ગાદી ગથાપી. તેના વંશમા ચંદ્રસધજી થયા. તેના આશકરણજી, પૃથીરાજજી તથા અમરોજીએ દળવદની ગાદી લીધી, અને પૃથીરાજજીએ વડવાણગજી રથાપ્યું.

એવા મમવમા ધીવાણીના રજપૂત અદાજી શીઆણીથી રીસાઈને ઉચાગા ભરીને પાદર જઈને ઉત્યા. તેવામા કુંવર પૃથીરાજજી ઘોડો ફેરવવા માટે નીકળેલા તે વેળામા ઘોડાને પાણી પાવા ગયા અને શીઆણીવાળા અદોજી પણ ઘોડાને પાણી પાવા ત્યાં ગયા. ત્યારે બીજાં માણસોએ અદાજીને કહ્યું કે પૃથીરાજજી ઘોડો પાવ છે તેને પણ તેમ જરો નહીં, કેમકે તેમને એવી રેવ ■ કે પોતાને પણ થઈને જે કોઈ ઘોડું નીકળે તેને ચાગખો મારે છે.

તે વાત ન માનતા તેઓને પણ જઈને ઘોડો પાવા માંડ્યો. ત્યારે પૃથીરાજજીએ તે ઘોડા ઉપર ચાગખો ઉતાર્યો. એટલે અદાજીએ સલામીમાંથી બગ્ગી કાઢીને આમી ઉતારી અને કહ્યું કે તું મારા ઘોડાને ચાગખો મારીશ તો હું તને જરૂરી મારીશ.

તે સમયે પૃથીરાજજી પાસે હપીઆગ નહોતુ, તેથી તે ઘોડો મરડીને ગામમા ગયા અને તે જ વખતે અદાજીના ઉચાળા લૂટવા સાર હજી ભેગી કરી. તે વાતની રાજ ચંદ્રસઘજીને ખબર થઇ. ત્યારે ગળે પૃથીરાજજીને કહેવાવ્યુ કે અદાજીએ ઉચાળા લાવીને મારા ભરસાથી મારા ગામને પાદર છોડ્યા છે. મારે તે ઉચાળા લૂટાય નહી. પૃથીરાજજીએ એ વાત માની નહિ. ત્યારે ગળ ચંદ્રસઘજી ઘોડે ચઢીને અદાજી પાસે જઇને ઉત્તર્યા તે વાત સાંભળીને પૃથીરાજજીએ હજી વેરી નાખી.

પણ પોતે રીસાઇને વડવાણુ જઇને સુરત ૧૬૫૫ ની સાલમા રહ્યા, અને કેટલાએક પર જીજ્ઞાના ગામો લૂટ્યા. તથા રાહદારી માલ લૂંટયો એ કરતા પોતાની પાસે ૨૦૦૦ સીરખદી લોકોનો જમાવ થયો એવામા જૂનાગઢથી પાદસાહનો ખગનો દીક્ષી જતો હતો. તેની પૃથીરાજને ખબર થઈ. એટલે તે ઊંટો લૂટી લીધા. તેની ખબર પાદસાહને થઈ ત્યારે પાદસાહે કુમાવ્યુ કે એ પૃથીરાજને ક્રોધ પકડી લાવે તેને ઈનામ આપુ ત્યારે ૨૨,૦૦૦ સ્વારોનો એક જમાદાર રહેતો હતો તેને પાદસાહે મોકલ્યો.

તે અમદાવાદ આવ્યો, ત્યારે ત્યાના લોકોએ કહ્યુ કે પૃથીરાજ પાસે ૨૦૦૦ માણસો છે. પણ તે એવો જોરાવ છે કે ૨૨,૦૦૦ સ્વારોથી ડરે એવો નથી. પછી તે જમાદારે ધાર્પુ કે પૃથીરાજની સાથે પ્રથમ દોસ્તી કરીને પછી તેને પકડી લેવો. પછી પૃથીરાજ પાસે મોકલી કહેવાવ્યુ કે અગે દેશની ખડણી ઉધરાવવા સાર આવ્યા છીએ મારે તમે અમારી સાથે આવો. ત્યારે તેણે કુરાન ઉપડાવીને સોગન દઈને ખાતરી કરી કે કરો દગો કરવો નહી. પછી પૃથીરાજજી અમદાવાદ ચાલ્યા.

પણ જમાદારો સાથે એવો દરાવ કર્યો કે રસ્તામા રીયાણી ગામ આવે છે તે પ્રથમ મારવુ. પછી રીયાણી આવીને તે ગામ લૂટીને અદાજીને માર્યો, અને તેનુ માથુ કાપીને ઝાક ઉપર મૂક્યું.

તે અદાજીની હકગણી મની થવા તૈયાર થઈ, અને માણુમોએ આવીને અદાજીનું માથું માથું ત્યારે પૃથીગજને કહ્યું કે, એ બાઈ પોને આનીને જાણ ઉપરથી જિનાગે વે તો આપુ પડી તે બાઈ પોતે આવી જાણ ઉપર નહી ત્યાર પ્રસંગને કહ્યું કે, અદાજીએ માગ ઉપર બગડી જિનામી હતી, પણ મે તેની આપડીને ટ્રી જાડે ચડતી કરી છે? એવું આબજીને મનોએ ગાપ દીધો કે, હું તો જાડે ચડતી થઈ, પણ તારી સ્ત્રીને તો તારું મ્નાન પણ થશે નહી, એવું તારૂં મોન થશે. એવું આબજીને બીજા માણુમે એ પૃથીગજને હપગ દીધો અને પૃથીરાજી પોતે પણ બદ્ધ પડ્યાથા.

પડી તે જમાદાર સાથે ખડગી ઉગ્રગવવા જતા એક મને કોઈ કેણે વગડામા મુકામ જવાનું ધારણુ ત્યા પ્રથીસાજના માણુમો આગળથી જઈને કૂવો એક દેનો તે ઉપર તંત્રુ તાણ્યો, અને કહ્યું કે આટલામા કૂવો નથી પડી પૃથીગજના માણુમો પેદા કૂવામાથી પાણી વાપગતા હતા તે વતની જમાદારને માથમ થઈ ત્યારે તેણે કહ્યું કે પૃથીગજે પ્રથમ આપણી માથે દગો કર્યો, માટે હવે આપણા સોગન છૂટ્યા. પછી હપટ કરીને પૃથીરાજને પગડીને દીસીએ પરા-ચાડ્યા. તે પડી તેની કશી ખતર આવી નહિ.

એ પૃથીરાજના ગળેજી થયા તે સવન ૧૬૯૬ મા ગુનરી ગયા. તેની માથે નડોડ શામકુનબાઈ મની થયા. એ મનીના પાળીયામા લખેલી પ્રશસ્તિ નીચે મુજબ છે વંચાણમા.

શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥ સ્થસ્તિ શ્રી જયો મંગલમમ્યુદ
યશ્ચ સ ૧૬૯૯ ઘરપે જાકે ૧૬૬૮ પ્રયર્તમાન ઉત્તરાયન
ગતે સુર્યે પ્રીત્મ ઋત્નો મહામાગલ્ય ફલપ્રદ

મામોત્તમ વૈશાક માસે ધૃતમણ્ણે ૦ ગુરુ . લા. ---

મહારાણા શ્રી ચંદ્રસિંહજી તસ્ય આર્પાં ચાઈ મુલિવાઈ તસ્ય
સુત શ્રી રાજો તસ્ય આર્પાં ચાઈ તાજવાઈ તસ્ય સુત શ્રી

રાજાજી હરીસરણ દયા તસ્ય ભાર્યા ધંજો રાઠોડ ધી સાત
રાઠોધી નારણદાસસુત રાઠોડ ધી ર્સત્યદાસજી તસ્ય
ભાર્યા ઘાં ૬—પતીતસ્ય સુતા ધાઈધી સામફુઝરવાઈ
સાગવત કીધુ સુભં મવતુ ॥ વલ્યાનમસ્તુ જય ॥

પ્રકરણ ૭ અં

ચદ્રસધજીનુ ચગ્નિ*

એક સમે ગામ મેમકાનો હુવાણો ઝાવરનો (વાત) પોડીયો
ભરીને લોમડી તાલુકામા ભાન પરગણાના રોજકા ગામમા વેચવા
ગયો. આ રોજકાના ગગસીયા ચૂડાસામા, તે ઝાવાના વેનાઈ થાય.
ક્રમે તેઓની દીકરીઓ ઝાલાઓને પગલાવેથી તેથી તથા લોમડી
અને વડવાણુના મમે ગડીયા હતા તેથી રોજકાના મરાસીયાઓએ
મશકરીમા કહ્યું કે, તારા ઝાલા સો ભાવે વેચાય છે? ત્યારે હુવાણે
કહ્યું કે તમારા ભાલીયા ૧૦૦ અને અમારો ઝાલો ૧ તે બરાબર.
એવું સાંભળાને તેને રીસ ચઢી તેથી હુવાણાને માર મારીને તેનો
પોડીયો ખૂચી લઈને કહાડી મૂક્યો. તેણે વડવાણુમા આવીને ચદ્ર-
સધજીને તે હકિકત કહી ત્યારે ચદ્રસધજીએ પોડીયાની તથા ઝાવરની
કીમત આપી અને તે વાતનો ડસ મનમા રાખ્યો.

એક સમે ૨૦૦૦ સ્વાર લઈને ચદ્રસધજી ચૂડાસમાનું ગામ
મેરચીયુ છ ત્યા જયા તે ગામ છૂટીને ત્યાના ઘરોના કાંઠવા
સુદાતના ગાડા ભરીને લાવતા હતા ત્યારે ત્યાના હાકોર મેતજીના
દીકરા લાખોભાઈ તથા રામોભાઈ, તેઓ લીબડીના રાજા હરજમજીના
સાળા હતા માટે હજલમજી ૭૦૦ સ્વારો તથા ૮૦૦ પાળા લઈને

તથા ગાયકવાડનો સૂત્રો લગવાનમાર્ગ જોઈ ઉધરાવવા સાર ૧૨,૦૦૦
રૂપાનો લઈને આવ્યો હતો તે લીંબડી હતો. તેને કાંઈ આપવાનું
પરફીને તેને પણ સાથે લઈને ચાલ્યા. તેઓ સાંજની વખતે ભાદર
નદીને કાંઠે ઉતર્યા. તેઓના બેગી કુટલીએક તોપો પણ હતી. તેમણે
જાણ્યું કે આ રસ્તે ચાલેને ગાડાં નીકળશે, એટલે અટકાવ્યું.

પછી ચંદ્રસંઘજીએ વિચાર્યું કે આ માત્ર આપણા ગામ સુધી
લઈ જવાશે નહીં, તેથી તે સગવાવી દીધો. પાછલી પોહોર રાત્રે
ઉઠીને નાહીને લડી ખરવાની ધારતીથી ગંગાજળ પીધું, તુળસીદગ
તથા પરવાણું પાસે રાખ્યું.

તે સમે પોતાનો આરજ ગોરીબો જમાદાર હતો. તેણે કહ્યું કે
મારા મકરાણી ૫૦૦ લઈને કહો તો હું સામી ફોજની તોપો ઉપર
જઈ, અને તમે તે ફોજ ઉપર જાઓ. ધણુ જો તમારે તોપો ઉપર
જતું હોય તો હું ફોજ સામો જઈ. ત્યારે ચંદ્રસંઘજીએ કહ્યું કે તમે
તોપો ઉપર જાઓ. એમ કહીને હાકોર હાથતરવાર લઈને પગપાળા
ચાલ્યા. ત્યારે તેઓનો ઉમરાવ માજીઓ કાનજી હતો. તેણે કહ્યું કે
હવે જીવવાની આશા તો પરમેશ્વરના હાથમાં છે; પણ આપણે
પગપાળા ચાલ્યું તો સામી ફોજના ઘોડાની ખરીઓમાં હુંદાઈ
જઈશું. ત્યારે હાકોરે કહ્યું કે હવે આપણને જીવવાની આશા તો નથી,
ત્યારે ઘોડે ચઢીને શું કરવું છે? પછી તે કાનજીએ ધરો આગ્રહ કર્યો,
ત્યારે હાકોર ઘોડે ચઢ્યા. પછી ખીજ સો અસ્વાર લઈને સામી ફોજ
સાથે લડવા ચાલ્યા, અને ગોરીબો જમાદાર તોપો સામે ગયો. તેને
સરખધી સુદાંત આવતો જોઈને સરકારના હુકમથી સામી ફોજવાળે
એકદમ તોપો છોડી. એટલામાં પેલા જમાદારના બધાં માણસો
નદીમાં ઉતરી ગયાં, અને ગોળા તેઓની ઉપર ચાલે નદી પાર ગયા.
પછી તરત તોપો ઉપર જઈ પહોંચ્યા. એટલે તોપોવાળા નારી ગયા,
અને તોપો જમાદારના હાથમાં આવી. એટલે ચંદ્રસંઘજી ફોજ ઉપર
ગયા. ત્યારે હરભમજીએ જાણ્યું કે તોપોવાળા નાહા માટે ચંદ્રસંઘજીનાં

પણ માણસો હશે, તેથી તેઓ પણ નાશીને લીબડી ગયા ત્યારે ચંદ્રસંઘજીએ તેમની પછવાડે દોડીને આશરે ૫૦ માણસોને માર્યા.

પછી સૂખા ભગવાનભાઈએ હથકારા સાથે ચંદ્રસંઘજીને કહેવ-
રાવ્યું કે એ તોપો સરકારની છે, માટે તમારે રાખવી નહીં. ત્યારે
ચંદ્રસંઘજીએ કહ્યું કે અમે તો હરભમજીની તોપો ખાલીએ છીએ,
અને જો સરકારની હોય તો તમે આવીને લઈ જાઓ. પછી સરકારના
અસ્વારો આવીને તોપો લઈ ગયા. પછી ભગવાનભાઈ તોપોની ફાજ
લઈને વડોદરે ગયા, અને ચંદ્રસંઘજી વડવાણુ આવ્યા આ વાત
સવત ૧૫૨ ની સાલમા બની.

તે વાત દિવમા રાખીને ચંદ્રસંઘજી યુજ્યાં પછી સવત
૧૮૫૬ ની સાલમા તેના કુવર પચાલાઈ સાથે હરભમજીએ લઢાઈ
કરી તે એવી રીતે કે —

એક સમ્રે અસ્વાર ૫૦૦ તથા પાળા ૨૦૦ લઈને હરભમજી
વડવાણુ ઉપર આવ્યા તે અસ્વારોના ત્રણ થોક કરીને એક થોક
સહિત ઠાકોર વડવાણુથી ત્રણ ગાઉ ઉપર ખારી નદી છે ત્યાં રહ્યા.
બીજો થોક ગાઉ ૨ ઉપર કેરાગાના તળાવમા રાખ્યો, અને ત્રીજો
થોક ગાઉ ૧ ઉપર પાળીયાવાળી તળાવ ઉપર ગાખ્યો. તેમથી
અસ્વાર ૨૫ વડવાણુ આવ્યા અને ગામના દરવાજા પાસે એક ખેડુ
જતો હતો, તેને માર્યો તથા બીજા પણ કોઈ મુકદ્દાન કર્યું તે સમ્રે
એટલામા પેચાલાઈના અસ્વાર ૧૪ ચોકડી કરવા ફરતા હતા, તેઓ
આવી પહોંચ્યા એટલે લીબડીના અસ્વારો નાહા, તેઓની કંડે એ ૧૪
અસ્વારો થયા તેઓ ગાઉ ૧ ઉપર ગયા, ત્યાંના લીબડીના અસ્વાર
૧૫૦ તથા પાળા ૭૫ હતા, તે ઉપર વડવાણુના અસ્વારોએ ખડક
છોડી, તેથી પાંચ માણસો મરણ પામ્યા એટલે લીબડીના અસ્વાર
બધા નાહા, અને કેરાગાના તળાવમા બીજો થોક હતો ત્યાં પહોંચ્યા.
એ વાતની માનમ થયાથી પેચાલાઈ અસ્વાર ૩૦૦ તથા પાળા ૨૦૦
લઈને ચંદ્રમા, તે કરાગે જઈને બેળા થયા. ત્યાં યોગી લઢાઈ થઈ.

અને દરભમજીનો મામે રામોભાઈ તથા લાખોભાઈ પરબટી ગામના હતા તેઓ કામ આપ્યા. એટલે બીજી ફોજ નાહી. પછી ખારી નદી ઉપર દરભમજી દના ત્યાં લઢાઈ થઈ. ત્યાં પેચાભાઈનો મામે શેર-ભાઈ પેચાવર વાપેયો હતો તેની ઘોડી બડટી, ને દરભમજીની ફોજ વચ્ચે મધને આગળ નીસરી ગઈ.

તેની પછવાડે યદને દરભમજીએ તેને માર્યો. પછી સો સોને ઠેકાણે ગયા. એ લઢાઈમાં લીબટીનાં ૨૫૦ માણસ મરાયા અને વડવાણના ૭૫ મરાયા. તે વખતના પેચાભાઈના કવિએ કહેલા

દોહરા:-કેરાળેથી ફટીમા, દગર મચેરણ દાણ;
ચોરાશી ચૂત ફરે, રંગ છે પેચત રાણ ! ૧
મામા દોઈ મરાવીમા, કરી ઘરે વર્ષ કાણ;
દરભમરી દરે દુઈ, રંગ છે પેચવ રાણ ! ૨
ખાખા* બળ બાધનો, મગદ દુઓ પરમાણ;
ગદપતિઆને ઘેરતો, રંગ છે પેચત રાણ ! ૩
કાલ વડવાણીઓ વામશે, થાસે સુખ સવાય;
માદે દરભમ ચુંધીઓ, એ પણ આવે નાથ. ૪
ખારીમા ઘોડા ખદખદે, વડવાણ આબુ બાણ;
ચડવો ચપળ થઈ ચોપથી, રંગ છે પેચત ગણ ! ૫

ચોથા દોહરા ઉપરથી જણાવ છે કે દરભમજીએ વડવાણનાં ગામ ઉજ્જડ કરેલા ખરા. દરભમજી આગળ દોઈ સારો કવિ ભાદ આવી ચડ્યો હતો. તેને રાખીને પોતાના મહાભારતનું પુસ્તક મોઢું રચાવ્યું, પછી તે વચાવા માડ્યું. ત્યારે તેની સગસ કવિતાથી રાખ રંગત થયો. તેવામા લીબટીનો એક ચારણ સાધારણ કવિ હતો તેને અદેખાઈ આવી. તેવામા દરભમજીના કુંવરનો કુંવર બે ત્રણ વરનો ગુજરી ગયો. એટલે પેલે ચારણે એક દોહરા વખીને કચેરીમાં પડતો

મૂક્યો. તે રાજને હાથ આવ્યો. તેની મતલબ એવી હતી કે મહા-ભારત મહાવતા અપશુકન થયા માટે તે સાબળતું નહિ.

દાહરે.

મહાભારત મહાવતા, હુધ પોતારો હાણ,
સપૂરણુ જો સાબળ્યુ, મોત યશે મકવાણુ ! ૬

૫છી દાહરે તે પુસ્તક પાણીમા બોળાવ્યું. એ જો આજ સુધી
હયાત હોત તો તે કેલુ ઉપયોગી થઈ પડત ?

—x—

મકરણુ ૮ મુ

વઢવાણુ ને હજવદના રાજની લઢાઈ

આ લઢાઈ સવન ૧૮૬૩ ની સાયમા થઈ. તે એવી રીતે કે
વઢવાણુ ગામ ખોડુ છે ત્યાથી ગ્રથ ગાઉ ઉપર પ્રાગધાના રાજતું
ગામ ગુજરવેદી છે. ત્યાથી પ્રાગધાના ગજનુ થાણુ રહેતુ હતુ,
અને ખોડુએ વઢવાણુ થાણુ ગહેતુ હતુ. ૫છી ઈદના દહાડામા રાજના
સિપાઇઓ બકરી લેવા સાર ગુજરવેદીમા ફર્યા, પણ ત્યા બકરી મળી
નહી. એટલે ખોડુની સીમમા આવીને, બરવાડ ખોડુના બકરા ચારતો
હતો તેની પાસેથી બકરી એક રૂ. ૧૧ ની દરાવીને, નાણુ આપ્યા
વિના લઈ ગયા તેથી બરવાડે ખોડુમા આવી ફરિયાદ કરી. ત્યારે
ખોડુના થાણાવાળા ગુજરવેદીએ ગયા. ત્યારે ગુજરવેદીવાળાએ
રૂ. ૧૧ આપવા માડ્યો, પણ પેનાઓએ લીધો નહી, અને ટટા
કરીને બકરી પાછી લઈને ખોડુએ આવ્યા ૫છી ગુજરવેદીવાળાએ
હજવદના રાજ આગળ ફરીયાદ કરી. ત્યારે રાજે કશુ કે તમારા
સપરવા દહાડામા વેચાતી લીધેલી બકરી તમે શા વાસ્તે પાછી આપી ?
પણ રાજે વઢવાણુ ઉપર ચઢાઈ કરી, અને લોંબદીના રાજને પણ

પોતાની તરફ જોવા-યો તથા સામવાના અને ચૂકના ગમએ ને
પણ તેમણે

તે બધાઓ પોતાના લશ્કર લઈને આવ્યા તેઓને એક દહાડે
હજવદના ગાંજે જમાડયા પત્રી મી પોતપોતાની ગાંજનું ખગચ ખાતા
હતા. પેલાબાઈએ પણ પોતાના જામ્યાતો વગેરેને એકઠા કર્યા હતા.
તેઓ એક દિવસ આગલાતુ, અને બીજી વખતે લોંબડીતુ લૂગી
આવીને પોતાનું ગુજ્જન ચલાવતા હતા પત્રી તેઓની ખૂબ લડાઈ
થઈ, અને બંને તરફના જવાએક માણસ મગણા પત્રી આગળ તથા
ભાટોએ પચાન કરીને બાઈ પત્રી અને મી નીચે ઢેરાણે મયા

તેમા હજવદના ગાંજે એક લાખ રૂપિયા ખર્ચ થયું લોંબડી-
વાળાને પચીસ હજારનું, અને ચુડાવગાને દમદમરનું ખર્ચ થયું
અને સામધાવાળાને પણ એટલું જ થયું તે લડાઈની કવિતા નીચે
ચુગળ છે —

પૂગી ધા પેયલ ઘ્વો, વ્યોમ વગો વલવાણુ;
 ચોવળિયા કેકાણુ ચઢી, નોગળીયા નીચાણુ;
 નોગળિયા નીચાણુ, દદામા દડ દડે;
 પડે ત્રંબાળા ઠોર, ઝઠે દરા ઉપડે;
 કૌરવ પાંડવ જમ, લોહલડ કોપિયા;
 રાજ પથે જઈ પ્રથમ, કલ્લહરા રોપિયા.

હળવદ દિન ઉગે હવે, રોજ ધમે વલવાણુ;
 ફરે નહીં પાછા ફણા, મારકણા મકવાણુ,
 મારકણા મકવાણુ, યુદ્ધી રણ મેળવે;
 જોને જૂના વેર, વિધાળા લાગિયા;
 લોહાળાથી ખેદ, લકાળા લાગિયા.

રાજે કામળ ભેળિયો, રચના ફરી રામાણુ,
 રાણુ હરિસંજ તાણુ તળ, ખગ દોડ્યો વલવાણુ;
 ખગ દોડ્યો વલવાણુ, અખેલા ખેલીએ;
 ઠાઠ પથરા ઝાડ, ઝડડે ઠેલીએ;
 ખેગા કાખી મોમ, ખુંદાઉં ખાખરા;
 કોદ તણા અકેક, ઉડાઉ કાકરા.

હરભમે ફરમાણુ લખિ, વળિ આવ્યો વલવાણુ;
 હળવદ ને ચઢ લીબડી, જૂદા પેયલ ! મ જાણુ;
 જૂદા પેયલ ! મ જાણુ, નવિ નહી ધારીએ;
 હડમત સાથે ખાય, ભરતા હારિએ;
 કર મા જૂધ વિપરીત, અઝરે કારણે;
 શુધ કોષ જમરાજ, તેડાવે ખારણે ?

વેધા અસન જીવશે, દુન્યો જશે દરંજ;
 ફેલાશે ફિરંગી ઘટા, ચોપાશે ચતુરંજ !

ગોપાશે ચતુગ, સવાઈ આનશે,
કહોક હવાઈયા કઈક, કમાણા હાવશે,
ગોળિ મારી ટ્રેટ, શિયાળે ધાલશે,
હળહળતા હીલોળ, ને બાલા આલશે ૭

હરભમ ક્યમ મેલુ હવે, ખતરીવટ ઝુઝાર,
એક તેતગરે કારણે, કઈક મૂઝા પઢિયાર,
કઈક મૂઝા પઢિયાર, સહિતા ફરમા,
શિતેર ગાયે કાજ, મરાયા ખૂરમા,
એગ શશારે કાજ, પરમાગ આનરે,
અણુજગ હોસી એમ, અલરો ખગ ઝટે ૮

રણુધેતો યા મા પથા ! ખા મા સોમન ખાર,
હુ પદણુ વાગાણુહાર, કપટયા કુંગરા,
મગરાગ મડમાગ, ઉગેણુ ઉખરા,
રોત અલા ઉદ્ધસ, તણી હુ રાખણો,
ભોજ વેગ ભોમ સદા, અગી નહી ભાખણો ૯

પથો ખરદિ જોલિયો, ન ખમુ જરમ જરાય,
રણુમોક રાવણુ જુલિ, સરકી લણુ લઈ જાય,
સરકી લણુ લઈ જાય, પગે મર પખળી,
પિયે ભવાની રૂધિગ, જદ મર જખળી,
બેરદ નાગદ જેમ, ગમાહુ બૂચરા,
કૌરવ પાંડવ જેમ, અખાડા ફકરા ૧૦

વડોવાર યા મા પથા ! હું હુ અમન ઉગાણુ,
કકે બાજે ઉડવા, હજ સતમા અશમાણુ,
હજ સદમા અશમાણુ, પેરે જલ ધાસિયા,
દાવાદગ મગ મેગ, જદરે ડાસિયા,

રણુક મહમદ ખાન, મેમદ મારીયા;
દરભમસો પેઝડી, ફતેસંગ હારિયા.

૧૧

હુ રણુકો હુન દિકતો, મદમદ મને બાણ;
હુ કાડી જવ નહિ હરી, કાઠ પરાં કહેવાણ;
કાઠ પરાં કહેવાણ, કહીએ મકેમ બેયો;
બળા સાબળા પૂર, કે માધવસંગ બેયો;
સોય પથાનાં વેણ, હરિસંગ સાંભળા;
ઉંચો કરવા વેર, કે મૃજાં આમળા.

૧૨

લખેશી દુખ ખેંચિયા, નિ દરશિયા નીચાણ;
ચટ્ટી કેકાણે ખાપરાં, જડી સલાહ અજવાણ;
જડી સલાહ અજવાણ, જળાંબા જળ હવે;
ભાલા કોહક બાણ, કે દાલાં બળ હવે;
હોંડલીયા મજરાજ, હેયાટા હકજે;
પાવસ હુએ ધરે ઉંબ, કે વાદળ પરમજે.

સાઠ હજાર તેડિયા, બાબોજી દીવાણ;
આનૂકો વડવાણ સર, ઉદ્ધટિઓ મેહરાણ;
ઉદ્ધટિઓ મેહરાણ, અરજમા અડકડે;
ખડે દરંગા રાગ, મહોલા ખળહજે;
હથનાળા બહુ રૂપ, કુબાણા હમડે;
ધણુક વહે કોકે બાણ, નિચાણા મુખકે.

ગણુણ વછટે ગોળીયાં, બણુણ છટે કુક બાણ
કોકે માયા ઉછળે, બાણીએ અળ વિમાણ;
બાણીએ અળ વિમાણ, તિરાંચે કોરણી;
ઉપર ફેાએ ભેદ, સેધારા ઓરણી;
ખેસે ખેતર વીર, કે ખખ ખરખડે;
દર શક્તિ લે શીર, કે નારદ હડકડે.

ગોળા હેસવ લગિયા, કોટ પડ્યા ઉચ્ચ;
 પેચવ ભારે રાલ હતો, કહો શો હળવો ફલ,
 કહો શો હળવો ફલ, ત્રીભુ મેં તોળિયો,
 રાયો હતો રણવક, રગ કરી રોળિયો,
 ભાગ્યા દો દો વાટ, માધાણી ભાગિયા;
 હરણ અખાડા કીયા, અક્ષાળી લાગિયા ૧૬

પેસ ભરી નમિયો પયો, હાથ જોડિ અણુભગ,
 હેદો અજા ભોભયદા, ગજહાથને રગ;
 રાજહાથને રગ, જૂપાળે પાખિયો,
 રાજમટા દો માન, ધરોનો રાખિયો,
 યુ અતળી બળજિત, ધરો દેસ આધયો,
 ગુણિયવ મેહુલ એમ, ઝમાલે ગાધ્યો ૧૭

પેથાભાઇની તારીફના ગુલશા હંદ

કિયો મહાભારત ઢાલી તણે કારણે, બાણુતન માધાદર રાજભરો;
 પચવા ન દિધી ને લીધી પેથલે, દાખડે નાવિયો રાજ દાદો,
 સ્ત્રી ગયો હરિસગ રાજરે વસુલે, કરો વિચાર જોઈ વાત કીધી;
 રથે તોટકાવિ એતરી ધડી ગખીયો, લોમડી ધણીરી ભાજ લીધી. ૧

ભલે વડવાણુથી મેનીકર લાગીયો, લેખનવ ભાગીયા વાટ રમા;
 કટક ઝાલે નહીં કટક બાધો ફર્યા, પેથનો તણા જ્યાં જાણુ પૂઝ્યાં;
 ખૂટિયો દેસ સોગઠ આધો ખરો, કઠેથી ધધીયા બચા કરમી;
 તરત સાહેમનો આવિ યાત્રા જૂએ, ધણી વડવાણુરો રામ ધરમી. ૨

ગૂજરોનાથ ગયો આજરૂ ગમાવીને, ખરો સવાદ જોઈ નકે બાધી;
 અભયાત ખેત્રમા જોખવી આકરી, બાકરી પેથ તે કાધ બાધી;

દાહો સોરઠો

તારી ને છાળી તણો, રૂઝો રખાએ નાક,
માટે માધાણો, પાછી લીધી પેથના ' ૧

ઢાડે વેર દરિસગ કાપો, ડોડે દળવદ દોરાણા,
ભૂખ્યા સાવળ તણા બોયલા, આવી ઝાલો ઝોરણો. ૧

ચરતો કાલીયાવાડમા ચગતો, છકમે છકમે જાનરિયો,
નાહર હતો જાયો ન્યા નરણો, અરણો પાડો ઝોતરિઓ ૨

ભેસો આવ્યો ચાલિ અભાવત, પછ મખ દેખી પાખરિયો;
તમ ચાદતો કદિ ન ધરાવ્યો, વદવાણુ આવી વોતરિઓ ૩

મૂકી તળ ભાવ્યો મકવાણો, મગતો પડયો ધાવ મયે,
મરખી માડોએ કચડીતી, પાડો ભાવ્યો રાણુ પયે ૪

ભોજ અદેસગ હરભગ મહાભક, વેર નહી દસવીરા વસા,
આ પળમા ને હરિ ઉગારે, દોડુ નહિ વદવાણુ દસા ૫

એ પૃથ્વીરાજજીના જીવમસધજી, તેના રાજસધજી, તેના
અદ્રસધજી થયા.

એક સમે લીંબડીના ઠાકોર હરભમજી દારિકાની જાત્રા કરવા
ગયા, અને રાજકારણાર તેના ભાઈ અમરમધજીએ અતાવ્યો. ભાઈ
ઠાકોરજીએ અમરસધજીને આર્થ તેનું વેર લેવા સાથે હરભમજીએ
કાળીયાવાડ ઉપર ચઢાઈ કરી, તેનો

શલોકો

સરસ્વતી માતા ' તમ પાપ લાગુ, કહેવા શલોકો વરદાન માગુ,
અજાણ માતા ' આરાસુર ગણી. ૧

લીંબડી ક્રો કહું શલોકો, એક ચિતથી સાભળજો સોડો,
'લીંબડીએ તો પરિચાણુ ચામ, રાડોડ જૂડો ધોળકે જામ. ૨

ગણકાના રેવન સામઘા થાય, શેઠ વનોસા ધધુકે ગય,
પંડિત મગનો રણિયાદ થાય, આકગના મહિના ત્યા તો વખાય ૩
શેઠ વનોમા પાઝ વણિયા, હઠિયામા ધાલી હગભગ મણિયા,
જાઓ કુવરો સામઘા થાઓ, લાડીઓની ભગ ભાડને ભાવો ૪

સધગા બાધઓને તેડા પણ થાય

આવે બાધઓ તો થાય ભનાઈ, આદો કનો તે સદુમા મવાઈ,
કાકો સતો તે સાચી સગાઈ, ગમમધજ આવે પેથા પણ ભાઈ ૫
પોતાને દેર કરવી જુભાઈ, નતે મોળાએ નણો તે ભાઈ,
વેહેરાણી તણી કરની તે ભાઈ, પાટની કુવર હગભગ ભાઈ ૬

કુવર વરસોભાધ ડમરીમગ, જીવણ ભાગણી ગખે રગ
ખોડીભમના ભાખરશી જાણુ, સમના તે રગ વાર વખાણુ
ભાઈ કાકેગ અમેમગ ભાઈ, જીવણુમધધુરી કરે વજાઈ ૭

કારેલે કુનર કરમી મહેવાય, જેમનજી આ ચો મિજનસ થાય,
જાતા રૂપમધજ જાણુ સુમણુ, મજેરો કીવો છે ગણુ મકવાણુ ૮
વાધેના ઘેર આદિ વજાઈ, મેનાજી બેડે કનો તે ભાઈ,
વિરમગામના સાદા સીપાઈ, સાગોભાધ આવે કીની કટકાઈ ૯

પાધરા ભાલમા પરિયાણુ મીધા, તેનાની વિમ્ર મુગન લીધા,
દેરા દેવગવ્યા પાધર માહી, કયા પત્તાના ઉનારા ત્યાહી ૧૦

દાડગોળી ત્યા દીસે અપાર, સાદીએ નેરો ત્યા જાજાવાર
સુહાર, સુતાર ને વેવદાર, સાથે પખાની દસ ૧૧

વાણિયાના દાટ બહોળી જાગર, રણુડોડ નહાનની કનમદાર,
આગળ કુગચી છે નામદાર, પરમો ખોડો તે ખાડાની ધાર ૧૨

શેઠ વાહરડો કરે વજાઈ, અને દકર હગભગ ભાઈ,
સંધની ધાગદી થોભાને કહેય, ચોપડા આપડા દાયમા છેય ૧૩

શીંબડિયે કટક મહ્યું છે સાર, પગપાળાનો નવ જાણું પાર;
સાથે સ્વાર ખાર હજાર. ૧૪

તેજ નિશાન ચડિયું ધમશાણુ, ખાચર લાખાને થયું છે જાણુ;
ચડિયા ભાવોજી ભગામણુ દેવ, ચશવના ભાધયો સંઘાતે રહેવ. ૧૫

ચડિયા હરભમજી વાદિત વાજે, ભેર ભૂંગળ ને ચરણાધઓ ગાજે;
આનંદ ઓછવ ત્યાં કલે ચાપ, એની આગળ તકીયો કરાવ. ૧૬

પહોરો કપુર કુંવરને કહે, ખાધે હચિયાર તે આગળ રહે;
કુંવર હરિસંગજી કરમનો કોટ, સાથે રૂપીયા કેટલા છેવ. ૧૭

ખાખ્યા રૂપીયા ખાવન હજાર, કરો હાસકારા મંગાવો લાર;
કુંવર હરિસંગજી કરમનો કોટ, કાઠિયાવાડ સામી દીધી છે દોટ. ૧૮

ખત્રીમ લક્ષણે ખાવન વીર, જૂઠા સરીખા જેને વજર;
પહેલું મંડાણુ સજીકે કીધું, સેખડા ખાળીને ખેર જ લીધુ. ૧૯

સીધા સામાન કટકમા ચાપ, ઘોડાના જોગણુ ત્યાં જોખાય,
મારી મેવાસ ઓદશ ઘેરી, ગઢ કાકરા નાખ્યા છે વેરી. ૨૦

ખોઘા ખોસડા ટાળ્યા છે કામ, રાણે રાખ્યુ લલુ ધરતીમા નામ;
અરજરામ ઉપર મૂકી છે આગ, લાખા ભીમને લાગી છે ધાક. ૨૧

ભાગ્યો ભીમ ચોટીસે જાય, કેશરિ શાહુલનો મામલો ચાપ;
ચડિયું કટક ચોટીસે જાય, રાખ્યા ધાન તો કોઈ ન ખાય. ૨૨

કળકળતા કાઠી આળ્યા છે કોર, રતોવાધએ ચઢવા જઈ ચોર;
કુંવર વરસો લાઈ પાપ ન કીધા, જાધી મોરચો માર જ દીધા. ૨૩

ગરજ જોમુ ખારા છૂટે છે નાળ,.....પુટાણું પાળ;
માથો વજર ને વધી છે વાત, જોખડે રાણે દેખાડ્યો હાથ. ૨૪

લખિયા વેગળને લાગી છે ગોળી, લાખાની ચોવટ નાખી છે ચોળી;
ભાગ્યો ચોટાલો ટાળ્યા છે કામ, મારી કાઠિયાવાડ મૂકાવ્યો મામ. ૨૫

ચોગણી સાથે ડગવો મો વાદ, નરપત કોરો ઉતર્યો નાદ;
વેરાનો જામ રીમાળ ગણો, મારી પશગણું મરદ કહેવાણો. ૨૬

ચડે વેગડે ધરતી વસા કીધી, મારી કાઠિયાવાડ સલામી લીધી,
ચડિયું કટકે છાપો છે લાણુ, વેરીને ઘેર પડિયું ભંખાણુ. ૨૭

દાનો દમીર મળવાને આવ્યા, ઘોડા ચાર તે સવામે કાઢ્યા;
ઉભા દડીડા ગીત જ ગાય, બેહેચર રામને રાસપાવ થાય. ૨૮

ચોપણું કટકે ચંદ્રસે જાય, કેસરે કેસુળા સાફડા ચાય;
ઉપર ઘૂંધરી ગોઠ વહેચાય.... ... ૨૯

ઉડણુ આવ્યો છે આદરિયાણે, લાખો લાખો ને ઝેવડો જાણે;
ધાગશી, હુમગ, ડાલ્યા કલાજ, કીસા ટોળીએ આવ્યા જે કાજ, ૩૦

બજાદારો આવી ખપોર કીધા, ચાકગના મહિના ચુકાવી દીધા;
સારે શુકને ઘેર આવ્યા છે ગાય, આનંદ ઓછવ ઘેર ઘેર થાય. ૩૧

એક યાત્રોદો મળતું કરે, ગાળ હરભમણ અવિચળ રહે.
..... ૩૨

વાંઠાનેરના રાજની

વંશાવળી

સરતાનજી

માનાજી

રાજસંધજી

ચંદ્રસંધજી

કેસાભાઈ

ભારાજી

ખાપજી

કેસાભાઈ

કેસાજી

વખતસંધજી

જયવતસંધજી

ખતેસંધજી. (હાલ છે.)

સાયલામાં

શેમખવજી

વખતસંધજી

મદારસંધજી

ખાપુભાઈ

કેસરીસંધજી

ધાંગઘે

રાજચંદ્રસંધજી

અમરસંધજી

મેઘરાજજી

ગજસંધજી

સંજોજી

રાજસંધજી

અમરસંધજી

રણમલસંધજી

મનુભા

ચૂડામાં

અખેસંધજી

રાજસંધજી

ભાવોજી

હડીભાઈ

અબોમંગજી

રાજચંધજી

મેઘરસંધજી.

કેડામાં

માધવસંધજી

મદનસંધજી

પ્રથીરાજ

જલદમસંધજી

માધવસંધજી

મદનસંધજી

પ્રથીરાજજી

થાન લખતરમાં

અખેસંધજી

વજેરાજજી

મેસમલજી

ગોપાળસંધજી

કરણસંધજી

અખેસંધજી

રાજચંધજી

ચંદ્રસંધજી

પ્રથીરાજજી

વજેરાજજી

અખેરાજજી

કરણસંધજી.

પ્રકરણ ૯ મું

અમદાવાદ વસ્યાની વાત *

ભયારે અમદાવાદ વસ્યું નહોતું ત્યારે આ ઠેકાણે આસપાસ ઝાડી હતી. એને આસ્તોડીયું અથવા આસાવલી નામ હતું. (સંસ્કૃત આશપલી સ્ત્રવેલુ છે) તેમા આમો બીજ રહેતો હતો. તેની એક દીકરી ગુર્જર કુંવરી નામે હતી. તે બહુ રૂપાળી હતી. એ સમે હાવના માણેકચોકને ઠેકાણે આશ્રમતી નદી વહેતી હતી. ત્યાં તે બાપ હંમેશા પાણી ભરવા આવતી હતી. એવામા પાટણના પાદશાહ અહમદશાહનો રાવત પાદશાહનો ઘોડો લઇને પાણી પાવ આવ્યો. અને ગુર્જર કુંવરી સાથે મેળાપ થયો. પછી તે રાવત દરગજ તે ઘોડો લઇને પાટણથી એક ગતમા આવીને ગુર્જર કુંવરીને મળાને તે જ ગતમા પાછો ગય.

એ વાત પાદશાહના અણુમામા આવી. પછી પાદશાહે આની પેતાના નામથી એકમદાવાદ શહેર મંવન ૧૪૬૭ મા વસાવ્યું. અને ગુર્જર કુંવરીને પાદશાહે પેતાના મેદેવમા ગમી. તે સમે માણેકનાથ બાવો નદીને કાંઠે રહેતો હતો. અને પાદશાહે કોટ અણુમા માગ્યો; ને આખા દલામમા કોટ અણુમા તે વખતે પેસે બાવો ગોદરીમા દોગ ભરે, પછી ગને પેસા દોગ કાઢી નાખે, એટલે પેસે અણેયો કોટ પણુ બધો પડી ગય. તે વાતની પાદશાહને ખબર પડી ત્યારે પાદશાહે વિનંતી કરી. ત્યારે બાવે કન્યુ કે માર્ક નામ કાઢી ગમે તો વનાવા દઉં. પછી તેના નામનો મણેક પુરને અણુઓ, તથા ચોકનુ નામ માણેકચોક ગમ્યુ.

પ્રકરણ ૧૦ મું

મૂળીના પરમારોની ખ્યાત

ત્યારે જાદવ પરમાર ધારને કાલેથી પાટણ આવ્યા, ત્યાં તેઓનો ભાઈ રણધવજ ધારને કિલ્લે રાજ કરતો હતો. તેના વંશને એક ભાઈ ત્યાંથી નીકળી જઈને પારકરમાં વસ્યો. તેના વંશને અંદન તથા સોઢો પરમાર થયા. તે સોઢો રાજ સતારમાં મૂતા હોઈને દાન આપ્યા પછી દોલીએથી પગ હેઠો મૂકતો હતો. તેના વંશને મોજો અને લગધીર થયા. તેઓ પારકરનું રાજ કરતા હતા, એવામાં માત દુકાળી પડી. ત્યારે પોતા જ સહિતે દુ.ખ પામવા માડ્યું. એટલે પોતાના કુટુંબ સુધા ત્યાંથી નીકળ્યા.

તેઓ રાજ સૂર્યદેવની ભૂતિની પૂજા કરતા હતા. તે દેવો માર્તેન્દ્રરાજ અથવા માડવરાય કહેતા હતા. પહેલો મુકામ ગાઉ પામી ઉપર કંઈ. ત્યાંથી પાછા આવીને તે દેવની પૂજા કરી. ખીજો દહાડો દસ ગાઉ ઉપર જઈને મુકામ કંઈ. ત્યાંથી પાછા આવીને પૂજા કરી એવી ઘણી તસદી પડી, પછી ભૂતિને સાથે લીધી. તે દેવો અમ્રમા કહ્યું કે તમે અને લઈને જાઓ અને જે ઠેકાણે મારા રથ પેડું અટકે તે ઠેકાણે તમે રહેજો. પછી આજ્ઞતા આજ્ઞતા પચાસ દેશમાં મૂળી નાગની આવરદીનો નેસ હતો તેની સીમમાં આવ્યા, ત્યાં રથનું પેડું અટક્યું.

ત્યાં તેઓ રહ્યા એવામાં વઢવાણમાં વડવા વાધેરાનું રાજ હતું તેના સાગા જણાડ શાખાના રજપૂતનું સામવામાં ગળ હતું

ત્યાં જણાડો એક સમયે શિકારે નીકળેલા હતા. તેઓ એ તેતર પાછળ દોડ્યા. એટલે તે તેતર ઉડીને પરમારોના ઉચાણામાં જઈને પડ્યો. પછી જધા જણાડોએ પરમારોના ઉચાણાને ઘેરા લીધો પછી મુજ તથા લગધીર પરમારોને બોલાવીને કહ્યું કે અમારો તેતર

નાશીને તમારા ઉચાગામા આવ્યો છે, તે અમને આપો ત્યારે તે
પરમારોએ જાઓનું સન્માન કરવા માડ્યું, કમુએ પીવાનો કબો-
તેથી જાઓએ જાણ્યું કે આ પરમારોમા કેઈ દેવ નથી, એને
વધારે હડ કરીને તેનર માએ ત્યારે સુજ્ઞ અને લગાડે કહ્યું કે, અમે
તમારો તેતરો લેવા આયા નહોના, અને જે તેતરો અમારે ઘરણે
અએ તે અમાગથી અપાય નહો પછી તેઓની સામા લગાઈ થઈ-

દોહરો

જગન તેનર ઉડિયો, આ પો રાજકુવા	
જાઓ સહિ ઘોડે ચડયા, બાધી ઉભા બા	૧
પહેન પહોર ચડે તડે, મોઢનો સગ્રામ	
ગત ઘેરે ગતનાવને, નિશ્રજ કીધું નામ	૨
મુજ્જ તીનગ માદરો, માનો કુજ્જ સાગ	
ગર્વલયા ગુજરધણી, આપે નહી એ વાર	૩
પહેન પહોર ચડતડે, સોઢનો મગ્રામ	
ગત ઘેરે ગતનાવતે, નિશ્રજ કીધું નામ	૪
સવન સાત પનોતરો, ટાળ પોયણતીજ,	
મોઢા ને ચાઢાડ રાગ, ધજવડ કીધી ધીજ	૫
પડમા જાહર પાયમે સાગ વીશ્ય માત	
એક તેતર કાણે, અખગાળી અખમાત	૬
ધર યગે, મેર ડગે, ગામ મરેડ ગરનાગ	
મરેડ કેમ મૂળી ધણી, પગ પાછા પગમાગ	૭
માન કુડોગો ચોડમદ, ચર મૂળારિ વાસ	
એ તો દે પગમાગને, અવર ન કુજ્જ આસ	૮

એ વડાઈ થઈ ત્યારે સોઢાઓનો સગદાર વડવાણમા રહેતો હતો,
માટે જાઓની બેને પોતાના ગ્યામીને કહ્યું કે, મારા ભાઈઓને
મારનારનો સગદાર અહીં મહે છે, માટે તેને મારો ત્યારે રાગએ

કથું કે મેં એને કાલ દહને તેડાવ્યો છે, માટે ખૂટીને તો મારીશ નહીં, પણ ભુમતીથી ખીજી રીતે પરભાવો મરાવીશ.

એવામાં ગુજરાતમાં ચાહો તથા ફતો બીજા જોરાવર હતા. તે વાઘેલાના પ્રગણા લૂંટતા હતા. એ ફતો ફતેવાડીયાના કોઠામાં રહેતો હતો. અને ચાહો ચાહલ પરામાં રહેતો હતો. તે બીલોને મારવા જવાને સોદને વાઘેલે લુકમ કયો. તે એલું ધારીને કે પરભાવો ત્યાં કપાઈ મરશે એટલે થયું. પછી મોઢાઓએ જઈને પ્રથમ ચાહને, અને પછી ફતો વગેરે બીલોને માર્યા.

તેથી વડવાણના વાઘેલાઓએ પરમારોને મૂળાની, ચાનની, ચોટીલાની અને ચોખારીની એ રીતે ચાર ચોવીશીએ આપી. આગળ જતા ચાનની ચોવીશી ઝાલાઓએ દબાવી, અને ચોટીલા તથા ચોખારીની કાગીઓએ લીધી. પછી કાગીઓ મૂળાની ચોવીશી દબાવા આવ્યા હતા.

એ રીતે મુળ અને લગધીર પરમારોએ ચબાડોને મારીને મૂળાનું રાજ લીધું, તે લગધીરનો પુત્ર ચાચ પરમાર નામે થયો. તેણે મૂળામાં વાઘનું દાન આપ્યું હતું.

દોહરો

અંચે સિંહ સમખીઓ, ફેસર જલ્દે કાન;

પહોંચ્યો પરમારો ધણી, રમતો મૂક્યો રાન. ૯

તે ચાચનો દીકરો રતન પરમાર થયો. તેણે કોઠ પસાવ આપ્યા હતા.

દોહરો

કુળ ખીજે કાકો ચિયે, લાખ વરીસણ લોચ;

સોદા વણ સજે નહી, કોઠ વરીસણ કોપ. ૧૦

અર્થ.

ખીજાં કુળમાં કોઈ કોઈ પુરખ લાખપસાવ આપનારા થઈ ગયા છે, પણ કોઠ પસાવ આપનાર સોદા વંશ ચિવાય ક્યાંએ દેખાતો નથી.

આજમખાનને મદદે લાવ્યા હતા. તે આજમખાને રાણપરમાં સરકારી ધાણું રાખ્યું, અને પાદર કીસ્કો બાંધ્યો. ત્યાર પછી વડવાણુનો રાજ સમજાવ્યો થયો. મંવત ૧૮૦૦ ઉપરના સૈકડામાં, તેણે રાણપરમાં ૭ મહીના સુધી પોતાનો અમલ ચલાવ્યો, અને રાણપરના આલમભાઈએ કીલામાં પોતાનો હાથ રાખ્યો હતો. તે સમજાવ્યોની ફાજ રાણપરમાં પેસતી વખતે મોટી લડાઈ થઈ હતી, અને બંને તરફનાં કેટલાએક માણસો મરાણાં હતા.

પછી દામાજી ગાયકવાડ મુલકગીરી કરવા નીકળ્યા, ત્યારે આલમભાઈ અમદાવાદમાં જઈને તેને મળ્યા. અને દામાજીને લાવ્યા. તેને આવતા સાંભળીને વડવાણુનો રાજ વડવાણુ ગયો. આલમભાઈને દામાજીએ નજરાણામાં આપ્યું, અને તેની પામે વડવાણુનું ગામ નાગનેશ મરાણું. તે વખતે વડવાણુવાળાના ૧૮૦૦ માણસો મરાણાં.

રાણપરને પાદર ગોમા નદીને કાંઠે એક મઝલ છે તે વિશે એવી વાત આમે છે કે:

અસલ અહીં રાણા ગોહેલનું રાજ્ય હતું. એવામાં એક મુસલમાન ડોશી તથા તેનો દીકરો મકે જતા હતા, તે અહીં રાતવાએ રહ્યા. પછી સવારમાં જડીને છોકરો બાગ દીધી. ત્યારે બાલણીએ જઈને રાજને કહ્યું કે આ મુસલમાને એવા જોમમાં બાગ દીધી કે આ ઠેકાણે મુસલમાનનું રાજ થાય. પછી રાજએ તે ડોશીને તથા છોકરાને પકડીને કહ્યું કે, તમે હિન્દુરાજમાં શા વાસ્તે બાગ દીધી ? ડોશીએ કહ્યું કે અમે ગરીબ લોક છીએ, અને અમને માલમ નહોતું કે હિન્દુના રાજમાં બાગ દેવાય નહીં. પછી ગણએ એ છોકરાને તલવારના ધાથી મારી નાંખ્યો. તે ઠેકાણે છેલ્લી વારે છોકરાની માએ મરણ કરાવી.

એ ડોશીએ અમદાવાદમાં જઈને પાદશાહની આગળ ફરીયાદ કરી. ત્યારે પાદશાહે પોતાના અમરિને કહ્યું. પણ કોઈ ગોહેલ સાથે

લડવા હિલા ચયા નહીં. પછી પાદચાદનો ભાણેજ બેડેરીપરા નામના પ્રસામાં રહેતો હતો. તેની તે જ દિવસે થાદી ચઈ હતી. તેણે કહ્યું હું લડવા જઈશ. પછી પાદચાદ તથા બીજાઓએ તેને ના પાડી, તોપણ તેણે કહ્યું કે ખુદાને વાસ્તે હું જઈને લડીશ. . .

પછી તે કોજ લઈને આવ્યો, અને રાણજી ગોહેલ તેના સામે લડવા નીકળ્યા. ત્યારે પોતાનાં ઠકરાણું ૧૬ હતું. તેને કહ્યું કે મારું છત્ર પડે ત્યારે તમારે કૃવામાં પડીને મરવું, નહીં તો મુસલમાનો તમને પ્રકટી જશે. પછી લડાઈ ચલી વખતે, હાથના ઘોરવાડા આગળ વાવ છે, તે વાવમાં રાણા વાસ્તે પાણી લેવા સાથે જઈવાળો ગયો. એટલે રાણાજીના ભાણેજ પોતાની ૧૬ મામીને કહ્યું કે દારનાં કુલ્લાં ૧૬ ભરેલાં છે તે સળગાવીશ. તેથી મેટી સળગશે ને તમે મરી જશો. પણ હું તમને મુસલમાનના હાથમાં જવા દઈશ નહીં. ત્યારે રાણીઓએ કહ્યું કે અમે આ કૃવામાં પડ્યું પણ મુસલમાનોના હાથ અમને અડકવા દેશું નહીં. પછી તેઓ કૃવામાં પડીને મૃત્યુએ.

તે કૃવો હાલ કિલ્લામાં છે, અને રાણાનો નહાનો કિસ્સો હતો. તે જ ઠેકાણે આજખખાને મોટો કિસ્સો બંધાવેલો છે. પછી તે રાણો કિલ્લા આગળ મરાણા અને લંડીડેરીમલ પણ એટલામાં જ મરાણો. તે બંનેની જગા આજ સુધી પ્રસિદ્ધ છે, તથા વાવમાં ઊંતરેલો હતો તે છત્ર ધરનારો તે પાળાઓ છે.

એ કિલ્લામાં રાજબાઈ માતાનું સ્થાનક છે. તે વિગે એવી વાત ચાત્રે છે કે ઉપર જણાવેલા રાણાજી તથા અમદાવાદનો પાદચાદ એ બંને કોઈ રાજાને ઘેર પરણ્યા હતા. પછી એક સમયે પાદચાદને પરણેલી રાજપૂતાણી તથા રાણાજીની રાણી, એ બંને પોતાના માથાપને ઘેર ગયાં હતાં. ત્યારે પાદચાદને પરણેલી રાણીએ પોતાની પહેલી બેનને કહ્યું કે આવો આપણે બેગાં જમવા બેસીએ. ત્યારે પેલીએ કહ્યું કે તમે પાદચાદને પરણ્યાં છો, અને મારો ધણી તો તાલુકદાર

છે, માટે તમે મોટે દરજ્જે છો, તેથી હું તમારા ભેગી જમવા નોગ્ય નથી. એ વગેરે ઘણું બહાનાં કાઢ્યા, પણ ખેલી મોટી બહેને રડ લીધી. ત્યારે નાની બહેને કહ્યું કે તમે મુસાવમાનને પરપ્યાં છો, માટે કે તમારા ભેગી જમું, તો વટલાઈ, વાસ્તે તમારે એ વાત બોલવી નહીં. એ વચનો સંભળીને મોટી બેનને રીસ ચડી. પછી તેણે મનમાં એવો નહીં ઠરાવ કર્યો કે, આ નહાની બેનને મારા ભેગી જમાડવી. પછી તે મોટી બહેન પાદશાહને ત્યાં ગઈ અને પછી પાદશાહને બધી વાત કહી.

એક સમયે રાણાજી પાદશાહની કચેરીમાં ગયા. એવામાં રાણાજીના ઢોલીયાનો એક ચાકર તકરીરમાં આવ્યાથી તેને કાઠી મૂકેલો, તે રાણાજીની સાળા પાસે ચાકર રહેલો. તેને તે બાઈએ કહ્યું કે તુ રાણુપર જઈને કાંઈ બહાનું બતાવીને રાણાજીના ઠંકરાણાને અહીં તેડી લાવ. ત્યારે ચાકરે કહ્યું કે, રાણાજીના કાગળપત્ર બિના આવે નહીં. પણ જો રાણાજીની તરફની કાંઈ નિશાની હોય તો તે બાઈ અહીં આવે. પછી તે વાત પાદશાહને કહી. તેથી પાદશાહે એક દિવસ રાણાજીની તરવાર બેવા સાર માગી લીધી; અને બીજે દહાડે તેની કટાર, તથા ત્રીજે દહાડે હાથનું માલખીયું બેવા સાર માગી લીધું.

એ ૩ નિશાનીઓ આપીને ખેલા ચાકરને રાણુપર મોકલ્યો. તેણે જઈને રાણાજીના ઠંકરાણાને કહ્યું કે હું તમારા ઢોલીયાનો ચાકર છું, તે તો તમે જાણો છો. રાણાજીએ તમને બોલાવવા સાર મને મોકલ્યો છે, અને તેની નિશાની વાગ્તે આ ત્રણ જથ્થાઓ મને આપી છે, અને જો તમે રાણાજીનો હુકમ તોડશો, તો તે તમારા ત્યાગ કરશે. વાસ્તે તમારે જલદીથી પધારવું જોઈએ. આ વાત સંભળીને રથ બેઠાવીને તે બાઈ તે ચાકર સાથે ચાલ્યા, અને અમદાવાદ સુધી આવ્યા. ત્યાં રાણાજીનો માણસ હતો, તે રાણાજીનો રથ બેઠાને સામા ગયા. એટલે ખેલો ચાકર નાશી ગયો. પછી તે બાઈને રાણાજીને ઉતારે લેઈ ગયા. રાણાજીએ પૂછ્યું કે તમે અહીં કેમ આવ્યા છો ?

ત્યારે બાઈએ કશું કે હું તમારા ટુકમથી આવી છું. પછી તરવાર, કટાર, તથા માદળીયું દેખાડ્યું, ત્યારે રાણાજીએ જાણ્યું કે દગો થયો.

પછી પાદશાહે કહેવરાવ્યું કે તમારાં હકરાણાને અહીં મોકલો, અને નદી મોકલો તો જખરદરતીથી લેશું. પછી એ બાબત લદાઈ થઈ. આખર રાણાજીની પડતી દયા આવી. ત્યારે કાઠીયાવાડના હિમેટા ગામના દૂદા ચારણની દીકરી રાજકુ દત્તી. તેને રાણાજીએ હકરાણાનો વેશ પહેરાવીને પાદશાહના દરબારમાં મોકલી. તેને આવનાં આભળી પાદશાહે લદાઈ મોકલે રાખી.

પછી રાણાજીએ રાણપર આવીને પોતાના કીલ્લામા રાજબાઈ માતાનું સ્થાપન કર્યું. તેને પોતાની કુળદેવી કરીને માની.

પછી એ ડેકાણે જ્યારે આજમખાને કીલ્લો ચણાવા માંડ્યો. તે આખા દલાડામાં જોડેલો જણાય, તે રાતમાં પડી જતો દનો. ત્યારે આદમખાને એક ઓદીચ્ચ જાલણને બોલાવીને પૂછ્યું કે આ કિલ્લો આ રીતે પડી જવાનું શું કારણ છે? ત્યારે તેણે કશું કે આ ડેકાણે રાણાજીની કુળદેવી રાજબાઈ માતાનું સ્થાનક છે. મારે તેનું સ્થાપન કરવું ત્યારે જ કીલ્લો ચવા દેશે, નદી તો ચવા દેશે નદી. પછી એ દેવીનું સ્થાનક આદમખાને તે કિલ્લામા કર્યું. તે દાલ મુધી છે. અને એ માતાની પૂજા કરવા સાર એ જ ઓદીચ્ચ જાલણને વંશપરંપરા વર્ણવેલ કહી આપ્યું, ને પણ દાલ મુધી ચામે છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું

ઘોળકાના કરેખાતીની વાત*

કહે છે કે ઘોળકાના તાલુકાદાર પણ મૂળીના પરમારના વંશના છે. હાત્રોજી, લગધીરજી વગેરે જણુ લાઇઓ હતા. તેઓમાંનો મોટો લાઈ હિન્દુ રહ્યો. તેના વંશના મૂળીના પરમાર છે. અને ખીજા બે લાઇઓ મુસલમાન થયા; તેમાંના એકને રાણપર તાલુકો મળ્યો. તેના વંશના રાણપરમાં છે. અને ખીજાને ગોટાદ પ્રાણું મળ્યું હતું.

પછી સંવત ૧૭૮૦ ની સાલમાં ગોટાદથી એક લાઈ ઘોળકે આવીને રહ્યો. તેનું નામ મલેક મદમદ હતું. તેનો દીકરો મલેક હુસેન મદમદ—તેનો મલેક કમાલ મદમદ હતું. તેને સાત દીકરા થયા. મલેક નામત, મલેક જાફર, મલેક ફતેમદમદ, મલેક નૂરમદમદ, મલેક અજા, મલેક મદમદ, અને મલેક જહાંગીર.

એ સાત દીકરાઓએ અમદાવાદમાં નવાબ કમાલુદ્દીનની નોકરી કરી; અને અમદાવાદમાં મારવાડીનું રાજ મલું ત્યારે તેની નોકરી પણ કરી, તે મોટી આબરૂથી ઘોડા ૨૦૦ તાબામાં રાખીને નોકરી કરી. પછી અમદાવાદમાં મૂખો ખંડલાયો, એટલે જૂનાગઢના નવાબની નોકરી કરવા ગયા. ત્યાં દેટલાએક વર્ષ રહ્યા. પછી દેટલાએક વર્ષનો પગાર લેણો રહ્યો, તેટલા રૂખીયા વારતે પાલીતાણાથી જણુ ગાઉ ઉપર ગારિયા-ધાર ગામ છે, ત્યાંના ગામતી પાસે નવાબની જમાબંધીનું લેણું હતું. વારતે નવાબે તેના ઉપર ચીઠ્ઠી કરી આપી અને મલેક નામત વગેરેને ગારિયાધારવાળા સાથે ઘણો મેળાપ હતો, તેથી ખુશીથી એ હુકમ લઇને પોતાના લાઇ લગીજ વગેરે ચિરખી સુધાં ગારિયા-ધાર ગયાં.

ત્યારે ગામેતીએ મન્માન કરી, બધા મિરમદીઓની મારી અગદાર કરવા સાર, વસ્તીમાં વડ દીક એક એક અન્વારનો ઉતારો કરાવ્યો, અને નયતને કહ્યું કે તે અન્વારોની સાગી પેડે ચાકરી કરવી. પછી નતમા કપટ કરીને મહિ ઉઘેના હતા, તે વખતે લગીયા પામે દોન વગડાવ્યા તે જ વખતે હુગએક ધગવાગાએ પોતાને ઘેર સુતેના અન્વારોને મારી નાખ્યો.

એ રીતે તમામ મિરમદીઓ કત્ત થઈ ગયા, અને ઉપર લખેના માત બાધઓમાંથી મતેક ક્તેમદમદ તથા મતેક અછા બે સાધ જીવતા ગયા તે એવી ગીતે કે એક ગામમાં એક મુસનમાન ચડુવાણુ ગરેતો હતો તેને ઘેર બે જણોનો ઉનારો હતો તે મુમદમાને બે જણને ધગમા છાના ગખીને વાઢીના ફવાના મસમા ધાધીને તે ૧૫ ગાડા ઉપર નાખીને અધાગમા ગામ બહાર કાઢી મૂક્યા.

તેઓ ગરડે ગયા તે ગરડામાં બે ગામેતી હતા તેમાં એક સાથે તેઓને સનાદ હતી, અને બીજા સાથે વેર હતુ. તે ગામેતીએ ઘોડા બે તથા યુગડા માન પહેગવા આપીને ઘોળને મોકલ્યા. એ વાન સાલગાને ઘોળકામાં તેઓના સમાન્દાના બહુ દિલગીર થયા તે બંને બાધઓ દિનગીર થઈને કહેવા લાગ્યા, કે હવે અમે ફકીર થઈ જઈશું પછી સમાવદાનાએ મગળન્યાક ફકીર થયું નહોતું પણ હવે તો વગી મળઈદીનો જમાવ કરીને નઈ સમે વેગ વાગવાનો સ્વિયાર ગખવો.

પછી તેઓ ફરીથી બૂનામદના નવાળની નોકરી કરવા ગયા ત્યાં બે ચાગ વર્ષ ગયા, પણ પેનુ વેગ વાગવાનો જોગ બન્યો નહોતો. એવામાં એક વાગ ગાયકવાડની ફોજ કાઠીયાના તરફ ગઈ, તેમાં ઘોળકાના કખ્ખાતી નીવાજખાન પણ ગયા હતા, અને તે ગામની જમામધી નીવાજખાને ભરીને તે ગામ મગવ્યું.

ઉપર લખેલા ક્તેમદમદ તથા મતેક અછા મીયાએ પણ ગાયકવાડની નોકરી કરી હતી. તેણે પોતાના બાધઓનું વેર મેઝા સાર

ગારીયાધારની જન્માબધી ગાયકવાડને લરીને તે ગામ મરાઠ્યું હતું. તથા ગુધાડે હજી જોડાવીને ગામ તળીયામાં ગીફું વવરાવ્યું હતું. વળી તે ગામેતીની જે દીકરીઓ પકડી લાવ્યા. તેમાં એકનું નામ બાઈ બાઈ અને બીજનું નામ ધનીબાઈ હતું. ઉપરાંત એક ગાડું અને દોલ લાવ્યા હતા. તે જે ઓરતો યોગે વરસ પછી ગુજરી ગઈ, અને ગાડું તથા દોલ ધોળકા પ્રગણના ધનવાદી ગામમાં હજી મુખી છે. ગારીયાધાર સાથે હજી સલાહ થઈ નથી.

સંવત ૧૮૭૮ ની સાલમાં ગવર્નર એટીન્સ્ટન સાહેબની ગ્વારી કાઢીયાવાડ તરફ ગઈ, તે સમે તેમનો મૂકામ ગારીયાધારમાં થયો હતો. તેમાં બાપુમીયાંના અસ્વારો હતા. તે સ્વારોએ તે-ગામનું પાણી પીધું નહીં, અને ત્રણ ગાઉ ઉપર બીલું ગામ હતું ત્યાં જઈને પાણી પી આવતા હતા તથા રોટલા ખાઈ આવતા હતા. એ એવાત ગવર્નર સાહેબને પણ જાહેર થઈ હતી.

ઉપર જણાવેલા ક્રોમવેલ સંવત ૧૮૦૨ ની સાલમાં ગુજરી ગયા. તેની ગાદી ઉપર તેમના દીકરા શેરમીયા બેઠા. તેમણે ધોળકા તાલુકામાં પોતાના ગામેની રાજરીત સારી ચલાવી, અને તરવાર બળવીને ગરાસ વધાર્યો. તે સંવત ૧૮૫૫ માં ગુજરી ગયા. તેની ગાદી ઉપર તેમના દીકરા બાવામીયાં બેઠા.

શેરમીયાંના કાકા અજમીયાંએ ગરાસમાંથી ભાગ લીધો નહોતો. પણ પોતાની તરવારના જોરથી ધનવાડના ગામ ૧૧ ના તાલુકદાર તે ચલાવે. તે સંવત ૧૮૨૧ માં ગુજરી ગયા. ત્યારે તેમને પણ દીકરા હતા. તેમાંના જે દીકરાઓએ બાપની મોક્તમાંથી ભાગ લીધો નહીં, પણ પરાક્રમથી ગરાસ પેદા કર્યો, અને પાટવી નાના મીયા બાપની ગાદીએ બેઠા. તે સંવત ૧૮૫૫ માં ગુજરી ગયા.

તેઓને કાંઈ પ્રજા નહોતી. અને તેઓની બેન નરખીબી મહેક શેરમીયાં સાથે પરણ્યાં હતાં. શેરમીયાંની બીજી ઓરતને

બાવામીયા નામનો દીકરો હતો. તે નાનામીયાનો ભત્રિજો થાય, તેથી તેને ગાદીએ બેસાડ્યો. તે પછી જત લોકોના ૪૦૦ સ્વારો બાવામીયાના ગામ લૂટવા આવ્યા હતા. કારણ કે આગળ શેર-મીયાએ એ લોકોને ઘણી વખત માર્યા હતા. તેઓએ બાવામીયાના ગામના ઢોંગ લઈને મોજે કેસડીએ જઈને હુકમ કર્યો, અને ત્યાના લોકોને પણ હરકત કરી તેથી ખૂબ પહોંચ્યાથી ૬૦ સ્વારો લેઈને બાવામીયા ગયા. તે અને તેમની ઉંમર ૨૨ વર્ષની હતી, પણ જઈને ખૂબ તગવાડ બંગની તેથી જત વોકા નાશી ગયા તેમથી પાચના માયા અને એ ઘોડા લઈને હેમખેમ ઘોળકે આવ્યા ત્યા ઘોળકેથી ખીજા ૩૫૦ સ્વારો આવ્યા હતા, તે સુધા પાછા ઘોળકામા પેા.

પછી સવત ૧૮૫૬ ની સાલમા સેતુકર્ને પકડવા સાથે ગાયકવાડની ફોજ અમદાવાદ આવી ત્યારે બાવામીયા ૨૦૦ સ્વારો લેઈને ગાયકવાડની તરફ ગયા હતા.

ત્યાં પછી સવત ૧૮૫૮ ની સાલમા મસ્તહારગવને પકડવા સાથે અંગ્રેજ સરકારની ફોજ ને મોત્તાવી, તે બલાવને બદરે ઉતરી તે વખતે ગાયકવાડના પત્રથી બાવામીયા ૨૦૦ સ્વારો લેઈને કડીએ ગયા હતા. પછી બાવામીયા સવત ૧૮૬૮ માં ગુજરી ગયા તે વખતે તાનુકાના ગામ ગજ-તથા ધ્રિનામી ગણુ હતા, હાથી એક ને ઘોડા ૨૦૦ હતા. બાવામીયાના બાપુમીયા અને મલેકમીયા એ એ દીકરા હતા. તેમથી મોટો દીકરો ગાદીએ બેસે, પણ તેની નાની ઉંમરને લીધે આનમખાન કારભારી હતો. તેણે વહીવટ ચલાવ્યો. પછી તે આનમખાન સવત ૧૮૭૧ માં ગુજરી ગયા. ત્યારે ૧ કુંવરોની સભાગ કરીમ શુ લૂટી હતી તે રાખતી હતી તે લૂટીએ ખગાન વહીવટ ચલાવ્યો, અને કરજ વધાર્યું તેથી સવત ૧૮૮૦ માં અરકારતી જતી ગઈ

પછી સવત ૧૮૮૫ માં બાપુમીયા ગુજરી ગયા તેનો દીકરો નહોતો. માટે ભાઈ મલેકમીયા ગાદીએ બેસા તે પછી લેણદારોએ

ધનામ મામ ત્રણ તથા મીઠકત દરરાજ કરાવણી. પછી મનેકમીયા સંવત ૧૬૦૦ મા ગુજરી ગયા. તેનો દીકરો રોરમીયા થયો. તેને ખર્ચ વારને ૬૦ મહીને રૂપિયા ૧૨૬-૬-૩ સરકારમાથી મળતા હતા. પછી હાલ મેદેરખાન પીલ સાહેબે તેના કુટલાએક વખતનો ખુલાસો કરાવ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ગોહિલ વંશ વિષે કંઈક

કુકટોગના રાજ ચઢ્યાણુ હતા. તેના ચાકર ગોહેવ તથા ડાબીઓ હતા. તેના ચઢ્યાણુ ડાબી ઉપર હેત હતુ, અને ગોહેવ ઉપર નહોતું. તેથી ગોહેવે ગળને મારીને રાજના ભાઈ ને રાજ આપવાનો વિચાર કર્યો હતો. તે જણવામા આવતા તે ગળએ પોતાના કુવરના વિવાહ સંબંધી બદાનુ કરીને ગોહેવને તથા ડાબીઓને જમવા તેડાવ્યા, ને નોખી નોખી જગોમા જમવાનુ કોટમા ઠગવ્યુ જ્યારે ગોહેવો જમવા આવ્યા ત્યારે તેમને એકેએકે જવા દીધે પછી તેમા એક મોટી ખાડ ઘાલીને માહે મોટા લાકડા ભરીને સળગાવી રાખ્યા હતા તે આગમા ગોહેવને નાખતા હતા. જ્યારે ડાલી જમી જમીને પાછા ઊતારે આવતા હતા, ત્યારે ગોહેવ કોઈ જમીને આનંદો નહોતો ત્યારે ગોહેવોને ઊતારે ગોહેવ સેજે અને ગોહેવ વેજે એ ભાઈ હતા. તેમણે પોતાના ચાકર દળમને કહ્યુ જે આ ક્રમ હશે ? ત્યારે તે દળમએ લીમડા ઉપર ચઢીને જોયુ. (એ દળમના વરાના હાથ સુધી લીમવા દળમ કહેવાય છે.) ત્યારે ગોહેવોને અગ્નિમા નાખતા દીદા તેથી હાથ પામીને પોતાના માણસો લઈને તે એ ભાઈ નાદા ખેડ સુધી ચઢ્યાણુની ફોજ તેમને પકડવા સાર આવી હતી. પણ તેઓ હાથમા આવ્યા નહીં, એટલે

ત્યાથી તે ફોજ પાછી વળી તે બને લાઇ વડનાણુ આનીને ત્યાં
વાઘેલા ગળને મળ્યા તેમને ગળએ પચાલ દેશમાં ગમ્યા

ત્યારે મેઝ ગોહેને મેઝકપર વમાન્યુ એટલામાં જગત હતું
અને ખાટ બીનનો ડગ લાગનો હતો તેની ચોટી કરવા રાખ્યા હતા
એ વખત મુધી કારીઓ પાવનાથી આન્યા નહોતા ત્યારે સેજ
કપરથી પશ્ચિમમાં ગાઉ ૪ ઉપર ધાધનપુર છે ન્યા મુધીમન નામ
ગોમાઈ અમન ગેતો હતો તે સમયે મિદ્દગજની મા મીણુદેવીને મળી
પ્રભવ થતો નહોતો તેથી તે તીર્થમાં જઈને દેહત્યાગ કરવા જતો
હતી તેણે ધાધનપુરથી પશ્ચિમમાં ગાઉ એક જીપર અગાધુ તગાવ છે
ત્યા મુધીમન ગોમાઈનું માહાત્મ્ય આજીને એ બાધ પગે લાગવ
ગયા અને તે ગોમાઈએ તેની શોધના કામો નાદ્યા ને ત્યા મિદ્દગજ
જન્મ થતો જન્મ થયો એ મુધીમન મિદ્દનો આપેતો માં મિદ્દગજ
નામ પાડ્યું પત્રી તે મિદ્દરાજ ન્યારે મોટો થયો ત્યારે પોતાની
જન્મભૂમિ જાણીને ત્યા એક વાવ બાની ને એ બાવાને દુનુમાન
દદ દેવ હતા માટે મુધીમન નામના દુનુમાન બેસાડ્યા બાવાના
પગના જૂદી દેરીમાં ગ્યાપ્યા તેના નામથી ગામનું મુધીપુર નામ રાખ્યું
(હાનમાં ધાધનપુર કહે છે) ને ન્યા જન્મ થયો ત્યા અહીં તગાવ
બધ મુ આ મિદ્દગજના જન્મની સંક્ષેપ વાર્તા

એ નગાન મુધી વાઘેનાનો દેશ હતો તેની પશ્ચિમમાં જૂનાગઢ
વાળા રાજનો દેશ હતો તે ગાદનો કુવર અન્વારી લઈને ફરવા નીસર્યો
હતો તે અનાદા તનાવ પામે આનીને ઊતર્યો ત્યારે સેજકપળા
ગોહરોને ખમર ચર્ચ જે ગાદક અન્વારી અમારી આથે લનાઈ કરવા
આવે છે આમ જાણીને ગોહેતો અન્વારી લઈને સામા લડવા ગયા, ને
આમસામી લડાઈ ચર્ચ ગોહેતોએ યદનાએક માણુમેને મારીને
કુવરને તથા મરદારોને પકડી લીધા ને પત્રી પૂજ્યુ જે તમે માણુ છો ?
ત્યારે તેણે પોતાના મમાચા મ્હા તે આજીને ગોહેતે ઘરો પચાવો
કરો ને કહ્યું જે અમે આગમ્યા વિના તમારી સાથે લડાઈ કરી

પછી વેળા ગોહેવની દીકરી રાંના કુવને પગણાની ને ગોહેલે કુવરને તથા બાદને ધણી પહેગમણી આપી વોળાનીને ગંની પામે જૂનેગદ ગયા. ત્યારે ગંએ મહેગખાની કરીને ગોહેલેને લાવી વગેરે ગામ ૧૨૫ આપ્યા. ત્યારે મેજે જઈને મેજકપર ગયા. તેના વરા દાલ મુધી લાડી તથા પાલીતાણામા છે.

તે સેજ ગોહેલનો દીકરો ગણુ ગોહેલ થયો. તેણે રાણપુરવાસ્યુ, ને ત્યાં ગજધાની કરી. તે વખતમા ધધુકામા મેજ દ્રાણી હતા, તે જોગવર હતા તે સાથે હેત કચ્વા સાડ ગણુ ગોહેલએ મેરની દીકરીને પગ્યા. એ બાદને દીકરા થયા. તેને મોજે ખસ ગામ આપ્યુ. તેના વરાના ખસીઆ ઝળી થયા. એનામા વચેમા તથા તળાવમા એભલવાળાનુ ગજ હતુ. તેણે પોતાના પગણામા બ્રાહ્મણો ઉપર જીલમ કર્યો, તથા બ્રહ્મહત્યાઓ કરી તેથી તે બ્રાહ્મણો ધધુકે આવ્યા. ધનમેરે તે બ્રાહ્મણોની આશ્ચરિકા પોતાના પરગણામા બાધી આપીને રાખ્યા, ને પોતાના ગાણુસ પાચ હમર ને રાણાજીના ૨૦૦૦ મજાને એભલવાળાને માર્યો ત્યારે એભલવાળો મુરજને પૂજતો હતો. તે સના પહોડ દિવસ ચકયા મુધી મુગજની સામે જોસીને મુગજની પૂજા જપ વિગેરે કરતો હતો. તેવામા ફોજ લદના આની પણ પૂજા અધૂરી મેલીને ઉઠ્યો નહો પછી મેરે તગાણુ તથા વને પોતાના જમાઇ રાણુજીને આપ્યુ ત્યારે ગણુજીએ વચેમા ગજધાની રાણુપરમા હતી, ને ત્યાં આનીને એક મુસલમાને બાગ દીધી તે સાડ તેને મારી નાખ્યો. તે માડ પાદશાહની ફોજે રાણુજીને માર્યો

એ એભલવાળાના કુટુંબી હતા તે જઈને દેશ અવા તથા વાધ (નગર પગણુ) ત્યાં જઈને રહ્યા પછી ટ્રેલીક પેદીએ ખસના ખસીઆ જોરાવર થયા. તેણે વાવા પાસેથી વાવાનુ પરગણુ ઉચકારી લીધુ ને ત્યાં રહ્યા, ને ધણી પેદી મુધી તેણે ત્યાંનુ રાજ કહ્યું. પછી અખતરોપજી ગોહેલે ખસીઆ પામેથી વાલાક દેગ જોરાઈથી લીધો.

દાલ વાના ગરાસીઆનો વરા જૂનાગઢ પાસે ટાક વીગેરે ગામોમા છે.

પ્રકરણ ૧૪ મું

ગોદેવની વાત સેજકજી પચાલમાં

ગોદલ ઝાઝઝીએ માગવાડમા ખેટીમડ રાજ કર્યું છે તેને આદ દીકરા થયા તેઓના નામ —

૧ સેજકજી	૫ દનુજી
૨ મોનગજી	૬ માનમલજી
૩ દેવાલજી	૭ રાણોજી
૪ દૂદોજી	૮ વીડોજી

એ રીતે આદ દીકરા સન્નિ ત્યાહા રાજ કરતા હતા ત્યાહા દિલ્લીનો પાદશાહ અઝઝશાહ નવ લાખ ઘોડાની ફોજ લેહને લડવા આર આવ્યો તેની માથે વગમ ૧ સુધી લગાઇ કરી, તેમા ચાર હજાર રજપૂત કામ આવ્યા, તથા પાદશાહના ઊમગવ પણ ૫૦૦૦ કામ આવ્યા તે દહાડે ગોદનજી ઝાઝઝી કામ આવ્યા તેની વામે સતીએ ૪ થઈ પછી ફેરગડ લાગ્યો એને ત્યાથી કુવર ૮ પોતાના કુગદેવ મોરલીધ જીની મુગતી રથમા મેસારીને ગુજગનમા આવ્યા તે આવના મોરલીધગદેવ અપનામા મેજજીને કહ્યું જે 'જ્યા મારા ગયનું પૈકું નિકળી પડે તે દેહણે તમે ગેદેજી' એટલે તમાગ મનનું કામ ચિત મુ થયે પડી આવના પચાલ દેશમા પૈકું વનમા નિસરી પડ્યું

દોહરો—ગય લાગો સમગ થશે, સેજક કય સલસન

ધર મેજકપર નાગ ધર, પ્રથમ મુખમ પચાન ॥૧॥

ત્યાહા મુતારને મોનલીને રથ સમો કરાવ્યો, અને ચવાવવા માડ્યો, પણ નાલે નહી એટલે કવિએ ઉપગનો દોહરો કલો તેથી મુપનની વત સામળી એને પોતાના નામથી પચાલમા ત્યાહા સેજકપર

નામે ગામ વસાવ્યું. ત્યાંના નવ લખો ગ્રામસ્થો કરાવ્યો તે ગામથી આશરો છે. તેમાં ગોરલીધરજીની મુરતી પધરાની. તે આજસુધી છે. ત્યાંના તથાવ ને વાવ પણ કરાવ્યા, તે ગામથી દક્ષિણ દિગે છે. તે મેજકજી સેજપર રહ્યા, તથા મોનંગજી અને બીજા દેવાળજી એ બે ભાઈઓ કાઠિયાવાડમાં પાલીઆદ ગામમાં વસ્યા. ગોવિંદજી દૂદોજી ગામ દાદમ વસ્યા તથા હનુજી બગડ વસ્યા. માનસધજી બીમકાદ વસ્યા. ગોદેવ ગણોજીએ જાયાનાડ પાસે ગણપર વસાવ્યું. ગોદેવ વિદોજી ગામ ખમમાં વસ્યા.

ગોદેવ સેજકજીના ત્રણ દીકરા સાગ ગજી, ગણોજી અને શીઓજી દીકરી વનમાજીમાં તેમાં સારંગજી તથા વનમાદે તે માગવાડના કણોજગદના રાજાના ભાણેજી હતા તેમની માનુ નામ કુળે. શીઓજી અને ગણોજી સરેન્દ્રના ગગરીઆ પાલીતાણા પાસે કાંથણી ગામના. તેના ભાણેજીનું નામ સગળધુકુવરી. તે વનમાજીના જૂનાગદના ગજ મહલિકને ઘેર પરણાવ્યા હતા. તેને સાત કટારીમાં મહલિકે ૪ યોગશી પ્રગણા આપ્યા તેમાં યોગશી ૧ ગામ વારીની, ૨ અરીવાની, ૩ ગામ ખોખગની અને ૪ થી યોગશી ગામ ગારીઆધાગની આપી. ત્યારે સારંગજી ગામ લાડીએ વસ્યા તેણે પાટવી રાખીને ૨ યોગશીઓ આપી. એક વારીની અને બીજી અરીવાની.

ગોદેવ ગણોજીને ખોખરાની યોગશી આપી. તેણે ખોખરાથી જઈને ફરીવારકાદે ગામ પીગમ વસાવ્યું ત્યાંના પેદી બે સુધી રહીને પછી તેના વગમાં ખોખડોજી થયા તેણે અંદિવ્ય આહારો પામેથી સિદોર ગામ વેચાવું લીધું. તે ખોખડોજીની ત્રીજી પેઢીએથી ગજની નાદાનમ પડી, ત્યારે તે કુવડના આપની માએ કુવરને મારવાનો ઉપાય કીધો તે વાત બાણીને કુવડની માએ એક કુભારને મોતાના કુખની વાત જાહેર કરી પછી તે કુભાર એના બે કુંવરોને તથા તે બાળને જતન કરીને પાવેજદ સેઈ ગયો. ત્યાંના ગોદાણુનું ગજ હતું તે સામે રાવન એકેશના ત્યાંના જ એ બાળનું

તે મદ મમ મડે છે ત્યાં એક વાવ છે તેનું નામ ધારાનીગય મેદવાય છે
લગાઈ થઈ તે માટે ત્યાં અહીંયા ૭૦૦ મરાણા તેના પણ
પાળાયા છે.

૫૪ી ખસીઆના વચના ત્યાંથી જિયાગો લેકને નદી
જેતરજીને કાંડે નેમ બાધીને રવા તે અગજીઅ ખસીઓ ગલા તેના
દીકરા ૨, લીન્ને ૧ અને મલરી ૭ તે એ બાધએ શ્રી મગીવા જિ
પામે મેતીઆણુ ગામ કાગીઓ પામેથી લડીને લીધુ તેનો ધની મામન
ખાચગ હતો તે મગીજ થઈને એ ગામમાં રહેતો હતો તેના બાપનું
અગ્ય કાવા માણુ તે લીન્ન અને મલરી ખમીએ ૩૫૦૦૦ લેગા
કરીને ૫૫ી લીધુ તે ઉપર નામત ખાચગ ગાયકવાડ દામાજીની ફોજ
વ લ્યો તે લીન્નને પકડીને દામાજી પોતાની ડોળમાં લાવ્યા અને
મલરી ખસીએ લઈને મડવા પ્રજણુ ગામ ૩૫૦ લીન્ન ફોજ પામેથી
મેષ લીધુ અને મેતીઆણુ ગામ ખાચગને ત્યાંથી ન થયુ પછી
ગોટેલ નાન માર્ક લાવનગના ગામએ લગાઈ કરીને મડવા પ્રજણ

તેની બેન રાંઆજીયા તે જૂનેગઢ મેંપ કુવરનાં ગણી માનીતાં હતાં. તેનો લાઇ વીધોજ પણ જૂનેગઢ રહેતા હતા.

પછી એક સમે આતીતની જમાત પરદેશી વેપારી જાતરા ગિરનારની કરવા આઘ્યા હતા તે જૂનેગઢ હિતયા. તેની પાસે તરવાર ૧ તથા જભઈઓ બહુ મુલનો હતો. તેણે ગા' મંડળીકની કચેરીમા આવીને બેઠ કરી. ત્યારે તે જોઈને મેંપ કુવર ધણુ રાજ થયા. પછી તે નર વીધાને જોવાને રાંએ હાથમા આપ્યા. તેણે તરવાર હાથમા લેધને ધણું વખાણુ કીધાં અને રાંનો ખીજે સાલો જે અગળણુજ તેની સામે તરવાર ધુજવીને કહ્યું જે આ તરવાર તો એવી છે કે ૧ લાખ ને નવપખી મોરકમા એ કુંડો રહેવા દે નહીં. ત્યારે અગળણુજએ કહ્યું જે મોરકમા કુંડો તો એવા હોય છે કે આવી ૨૫ તરવારો ભાગી જાય તોયે નિમરે નહી. ત્યારે વીધે વાજે કહ્યું જે એવો કુંડો હોય તો બળદ ૮ જોડીને ગપ વને ખોદી નાખીએ. ત્યારે અગળણુજ કહે એવી ગપો ૧૦ ભાગી જાય, પણ કુંડો નિસરે નહી એવો હોય છે. ત્યારે તેણે કહ્યું જે એ કુંડો અમારે કાઢવો. ત્યારે અગળણુજ કહે તમે કાઢતા હો તો અમે તૈયાર છીએ. ત્યારે વીધે વાજે કહ્યું જે ત્યારે જાઓ તૈયાર થાઓ.

પછી અગળણુજ અડીલે ગયા અને લઢાઇનો મામાન કરવા લાગ્યા. વીધો વાજે શેધાવ નામે પોતાને ગામ ગયા અને સદાઈનો સાગાન કરવા લાગ્યા. તે વાત સાંભળીને વીધા વાગતની બેન જે રાંઆજી તે પોતાની વડારણો ૩ લઈને અગળણુજની બેન રતન-કુવરની મેડીએ ગયા અને કહ્યું જે અગળણુજએ વીધા વાગા સાથે વાદ કર્યો તે કીક કર્યું નહી; કેમકે એને ઘેર મુલક ધણો છે તે અગળણુજ એને પોહોગશે નહી અને વાગના ઘોડાના પગોમા કચરાઈ મરશે. માટે તમારા લાઇને ધખી જણાવજો જે એ સાથે વાદ કરે નહી. ત્યારે રતનકુવર બોલ્યા જે એ લાઈને કાઈ ચશે તો હું મેડી ઉપર

પીઠ પર હવે તેના આપનું નામ રમનાચગવ, ભાઈનું નામ ત્રનક-
સેનજી પત્રી કુભાજી ગિહોરના આનીને ગ્લો, તેણે એ વાતની કોઈને
માન્ય થવા દીધી નહીં

એ ગિહોરના એ કુવગના બાપની માએ આશરે ૭
વચ્ચે મુરી રાજ કંઈ પછી એની અત અવરથા થઈ, ત્યારે કુભાજી
પાવેગદ જઈને મોટા કુવગને ગિહોરના વર્ગ આવ્યો તે સાથે પાવાગદની
સ્વારી પણ હતી તેણે કુંભાગને કહ્યું જે ભાઈ આ કુવગને તારી
મદદથી ગળ મળ્યું છે, વાગ્તે તુ દીધું કરીને તેને ગાદીએ બેસાડ પત્રી
તેણે દીધું કરીને ગાદીએ બેસાડ્યો. તે જ દિવસથી આજમુધી પણ ગિહોર
ભાવનગરની ગાદીએ જે બેઠે, તેને એ કુભાગના વશનો કોઈ
આવીને નીચું કરીને બેસાડ છે તે કુભાગને શિરપાન મગ છે
એ ગામ મામાની માખેથી ગવગ ફેરવાયા, અને એ નાના ભાઈને
ગજપીપનાનું ગજ મામે આપ્યું, આપાને પાસે, તે વામે ગામ
૧૦૦૦ ને આઠરે છે

આ વાત આઠરે મવન ૧૩૦૩ ની સાનમા મની પછી એ
ગિહોરના ગજબોના વશમા ભાવમ વજ થયા તેણે મવન ૧૭૭૪
વૈશાખ વદી ૩ ની સાનમા ભાવનગર સ્થાપ્યું

ગોદેનસધજી આગળ વખ્યા છે, તેને ગામ ગારીઆધારની
બોગશી આપી તે ત્યાં વખ્યા પત્રી તેના મામા સગવેલા જૂનાગઢના
રાજા હતા તેણે મેનને કાપકામા ગામ પાનીનાજી આપ્યું તે વાસે
ગામ ૧૦૦ ને આઠરે છે તેના વડમા હાન પ્રતાપમધજી ત્યાં
રાજ આવે છે

ગોદેન વીડાજી ખમમા વળના હતા તે એક સમે શીકાર
રમવા નિસર્ધા, તે વનમા જૂના પાયા અને જે માથે આર
૫૦ હતા તે જૂદા પડી ગયા અને વીડોજી એકના રહ્યા તેને
પાણીની તરફ લાગી તે ગાન ધધુકાની પાદગમા ભાદર નદીને
કડિ આવ્યા તે ગામમા નળાઓની વત્તી હતી તે સામે મીર

કહેવાના. ત્યાં ગામના ધણી દૂદા ગીગની દીકરી પાણી ભરવા
 આવી હતી તેનું નામ સ્તીરાંબા હતું. તે બાઈનું સ્વરૂપ ખતું
 દેખીને ત્યાં આવીને વીહોણએ પાણી માગ્યું. તે બાઈએ વીરગ-
 માથી પાણીનો વાટકો ભરીને આપ્યો. તે પાણી પીને તેણે પૂછ્યું જે
 બાઈ! તમે કોણ નાતે છો? ત્યારે બાઈએ કહ્યું જે પાણી પીધને હવે
 મું પછે છો. આ ગામનો ધણી દૂદો ગીર છે તેની દીકરી હું છું.
 પત્રી તે વિદોણ તે બાઈની સાથે દૂદા ગીગને ઘેર આવીને જિગરિ
 કોઈ અને પૂછ્યું જે તમારી દીકરીનું મગપણ કોણ છે? ત્યારે મીર
 ના કહી પત્રી તે બાઈને વીહોણ રૂડી રીતે પરણ્યા. તે બાઈને
 લેઈને પોતાનું ગામ ખસે છે, ત્યાં ગયા. અને તે વીહોણ બ્યારે અમદા-
 વાદના પાદશાહ ઔરંગઝાને મળવા આવ્યા ત્યારે પાદશાહ વીહોણને
 ખશીઆ કહીને બોલાવતા (ખમ ગામના માટે) તેની સાથે આજ
 પણ ખશીઆ કહેવાય છે. અને તે વંશના હોર કાળાની નાતના વરે
 છે અને તે પણ જાતે કાળા કહેવાય છે.

તેના વંશમા રતનો ખશીઆ થયો તેણે ખસ ગામને
 પાદર રતનાગર કૃષ્ણ કરાવ્યો તથા ગામ અણાહિયા દક્ષણ દિગા
 તરફ મંગવો કુંડ ચોરસો કરાવ્યો પછી તેણે બોટાદ ગામ
 પ્રસાવ્યું ને ત્યાં રજા ત્યાંના માતા અબાઈની દેરી મળાર
 વચ્ચે કરાવી તે દાન છે. તેના વંશના બોટાદથી ૧૦ કોસ
 ઉપર સરેમાન ખશીઆ અસગડો મઠ વસાવીઆ તે મિરમા છે.

એ સગે ઔરંગઝાહાની મા ઔરમાન હિન્દુ હતા. તેને એવો
 નિયમ હતો કે સોમનાથનું દર્શન કરીને જ અન્ન જમવું. તેથી
 ઔરંગઝાહાએ સોમનાથને અમદાવાદમા લાવવાની જોગવારીથી કટક
 લેઈને ચડાઈ કરી. તે વખત મઠ ત્રસંગડે હાથે અને ભાથે એ બે
 મકવાણા રહેતા હતા. તેમની પાસે ૨૫૦૦ કાળા હતા. તેમણે પાદશાહ
 સાથે બોટી લદાઈ કરી. સોમનાથ સાથે તે સરવે મરાણા. તેમા હાથ-
 ભાયાની પાદશાહે લેતો જનાવી છે અને ૨૫૦૦ પાળીઆ કીધા છે

તે ૪૬ ચમંગડે છે. ત્યાંથી એક વાવ છે. તેનું નામ ધારાતીરય દેહેવાવ છે. લઘાઈ થઈ તે માટે ત્યાંથી અઘીઆ ૭૦૦ મરાણા તેના પણ પાગાઆ છે.

૫૮ી અસીઆના વંશના ત્યાથી બ્રહ્માજી સેધને નહીં જત્રંજીને કોડે નેમ બાધીને રહ્યા. તે અરજણુજી અસીઓ રહ્યા. તેના દીકરા ૨, વીંત્રે ૧ અને મયરી ૨. તે બે લાઇએ શ્રી મજીવા ગિર પામે મેંતીઆણુ ગામ કાઢીઓ પામેથી લડીને લીધુ. તેનો ધણી મામંત ખાચર હતો તે ગગીમ ચઢતે એ ગામમા રહેતો હતો. તેના બાપનું અગ્ય હતુ માણુ. તે વીંજ અને મયરી અમીએ કોણી ૨૦૦૦ ભેગા કીને જૂરી લીધુ. તે ઉપર મામંત ખાચર ગાયકવાડ દામાજીની ફોજ લાવ્યો. તે વીંજને પકડીને દામેજી પોતાની ફોજમા લાવ્યા અને મયરી અસીએ જઈને મદુવા પ્રગલું મામ ૨૫૦ જીવ ફોજ પામેથી સેધ લીધુ અને મેંતીઆણુ સામત ખાચરને વ્યાધીન થયુ. પછી ગોલેય આનાબાર્ધ સાવનગરના રાજાએ લઘાઈ કીને મદુવા પ્રગલું પાણુ લીધુ અને ગામ મોલુપ મયીર મદિન આનાબાર્ધએ મયરી અસીઆને આપ્યા.

દામાજી વીંજ અસીઆને વડોદર લઈ ગયા. ત્યાંથી તે દામાજીની મા પાસે જત્ર અજવનો હતો. તે જાળવવા ચોમાયાની રતમાં પેનડાનો દેશ સામથો તેથી આખમા આમુ આવ્યા અને જત્રનો સ્વર પણ શાળા જેવો જાયો. તેથી દામાજીની માએ પુછ્યુ ત્યારે તેણે કયુ જે મારો દેશ અને આખરે છે ૫૮ી તેણે હોડાવ્યો અને મદુવે પડોઆડ્યો.

તે મુને જૂનાગઢમા જઈવ મયલિકના વંશમા મેંપા કુવરે મનુ હતો. તે વખત ગામ લાગીના ગોલેય જીમજીના દીકરા દુદોજી ૧, અગરજી ૨, દમીજી ૩, સુગમજી ૪, બેન ૧ મનકુંવરી, તે જૂનાગઢ મેંપ કુંવરને પગલુવ્યા હતા પણ જાળમાનીત્ર દત્ત અને બાઈ અરજણુજી જૂનાગઢ રહેતા અને બીજા લાઇ ત્રય ગામ અડીસે રહેતા મામ (નાધિમા) સેધાવના રતપૂન શાખે વાજ નામ વીનોજી,

તેની બેન રાંઆજીબા તે જૂનેગઢ મેંપ કુવરનાં રાણી માનીતાં હતાં.
તેનો ભાઈ વીધોજી પણ જૂનેગઢ રહેતા હતા.

પછી એક સમયે અલીતની જમાત પરદેશી વેપારી બતરા
ગિરનારની કરવા આપ્યા હતા તે જૂનેગઢ ઉતર્યા. તેની પાસે
તરવાર ૧ તથા જામઈઓ બહુ મૂલનો હતો. તેણે રા' મંડળાકની
ઠગેરીમા આવીને બેઠા કરી. ત્યારે તે જોઈને મેંપ કુવર
ધણું રાજી થયા. પછી તે નર વીધાને જોવાને રાંએ
હાથમા આપ્યા. તેણે તરવાર હાથમા લેઈને ઘણા વખાણ કીધાં
અને રા'નો ખીજો સાવો જે અરજણુજી તેની સામે તરવાર
ધ્રુજવીને કહ્યું જે આ તરવાર તો એવી છે કે ૧ લાખ ને નવલખી
સોરઠમા એ કુંડો રહેવા કે નહીં. ત્યારે અરજણુજીએ કહ્યું જે સોરઠમાં
કુંડો તો એવા હોય છે કે આવી ૨૫ તકવરો ભાગી જાય તોયે
નિસરે નહીં. ત્યારે વીધે વાળે કહ્યું જે એવો કુંડો હોય તો બજાર ૮
જોડીને રાખ વતે ખોદી નાખીએ. ત્યારે અરજણુજી કહે એવી રાંંપો
૧૦ ભાગી જાય, પણ કુંડો નિસરે નહીં એવો હોય છે. ત્યારે તેણે
કહ્યું જે એ કુંડો અમારે કાઢવો. ત્યારે અરજણુજી કહે તમે કાઢતા
હો તો અમે તૈયાર છીએ. ત્યારે વીધે વાળે કહ્યું જે ત્યારે જાઓ
તૈયાર થાઓ.

પછી અરજણુજી અડીસે ગયા અને લદાઈનો સામાન
કરવા લાગ્યા. વીધો વાળે રોંધાવ નામે પોતાને ગામ ગયા અને
લદાઈનો સામાન કરવા લાગ્યા. તે વાત સાંભળીને વીધા વાગતની બેન
જે ગઆજી તે પોતાની વડારણો ૪ લઈને અરજણુજીની બેન રતન-
કુંવરની મેડીએ ગયા અને કહ્યું જે અરજણુજીએ વીધા વાગી સાથે
વાદ કર્યો તે ઠીક કર્યું નહીં; કેમકે એને ઘેર મુલક ધણો છે તે અરજ-
ણુજી એને પોણાચરો નહીં અને વાગતના ધોડાના પગોમા કચરાઈ મરશે.
મારે તમારા ભાઈને લખી જણાવજો જે એ સાથે વાદ કરે નહીં.
ત્યારે રતનકુંવર બોલ્યાં જે એ ભાઈને કાઈ ચરો તો હું મેડી ઉપર

છે. વળીને રાધિ નદી, પણ જાણીય કે જે મહા વધના મૂલ હતા
પણ પગમેશ્વર ગામને તેની બાજુ મેલે. પડી ગયાં રીમ કરીને
મેલીએ આવ્યા

વીધો વાળે સ્વ ૫૦૦ લઈને ચાલ્યા, તે કાનુભાગ
નદીમા આવીને પાંચાં તે વખત અજાણના ભાઈ જે મુગમધ
અગીના પામે મદાની ગામ કે ત્યાહ મેળના હતા તે ગામને સીમાડે
બેવડીઓ માદાવેવ કે તેની પૂન કરવા હ-મેશ આવના તેને અવ્યા
જાણીને એ આવ ત્યાહ આવ્યા તેને આવના દેખીને મુગમધનો
ચાકર નેહના નો તે ગામનીએ જાણ કરવા માગ ગયો વગે વીવે વ જે
આવીને ક્યુ જે મુગમધ તમે દેવળ માહાર નીમરો ત્યારે મુગમધ કહે
જે મારે માગા બે રૂપી માફી કે તે કેવીને કરો તો નીમર અને
કેને તો હાન નીમર ત્યાર વાળે કહે જે માગા કેવીને નીમરો પડી
મુગમધએ માગા કેવીને માદાવેવ ક્યુ જે મારી લાજ
ગામને પડી તવાગ હાની ચાલ્યો, તે વીધા વાળનો દીકરો
જે જયવતમ વડા હનો તેના ઉપર બા કયો, તે કાલો પગ નાપીને
ધોડાના કાંમા જ્યુ તસુ તવાગ પેગી પડી મુગમધ ઉપર ૫૦૦
સ્વાગ લખડ્યા, તે પર વીવ વાગેથી મુગમધ પડ્યા પડી એ આવ
પાછા વળ્યા તે પછાટે મદાની આવ ૧૦ અયા

ત્યાથી નેહલો ચાકર નીકળ્યો તે ગામ ધામેને આવ્યો
ત્યાહ મુગમધનો પીનાર્ટ કાં. વગમદે ગોદેન મુગમધ રેહેન
હતા, તેની મુકોનો ચોરલો પજાટે ડયાનો હનો, તે ૭ મ્વર લઈને
ચડ્યા પડી નેહને હાને જાણ કર્યુ તે વખત હાવાના ચોરામા મોહા
તયા અજાણ કમુઓ પીના હતા એવ મા આવીને મભગાનુ તે
સ્વાર ૧૫૦ લઈને ચયા તે આવના નદી નામે મુગમધની કહેવાય
છે ત્યાહ ચારણનો નેમ હનો ત્યાહ ચારલો પાણી ભગવા આવી
હતી, તેને પૂછ્યું જે વીધા વાળના ધોડા મેલેક મયા ત્યારે ચારણીએ
ક્યુ જે કાવામાનો ધણી વીધા વાળનો દીકરો મરાલો તેને આ નદીમા

દેન પાડીને ગયા તેની આ ચેદ બળે છે ત્યારે દુદોજીએ અને અરજણુ
જીએ જાણ્યું ને આપણે ભાઈએ વેર તો લીધું દેખાય છે પછી
પોતાના ભાઈ સરવે ત્યાહા ભેળા થયા ત્યાથી વીધા વાળના ધોડા
વાસે સૌ મળીને ગયા, તે નદી મચદરીને કાઠે ભેળા થયા ત્યાહા લલાલ
અર્ધ તે ૫૦૦ રૂપિયને પણ દુદોજીએ અને અરજણુજીએ મારી નાખ્યા, અને
વીધો વાળે પણ મરાયો.

જરાવ તમ ધજી વીધા વાળનો દીકરો પેહેનો મરાયો હતો તે
વરસધે મુઝાનનો જમાઈ થતો હતો તેનો દીકરો નથુજી ૧૬ વરસની
બિમ્બો હતો તેને પોતાનો ભાણેજ જાણીને વરસધેએ ઉગારી
લીધો અને એના ૧૫૦ રૂપિયાથી ૭૫ મગયા પણ અરજણુજીને
તથા દુદોજીને વરસધેને સરીરે ધા વાગ્યા, પણ કુરાળ ગદા તે
નથુજીને લઈને પાછા વળ્યા તે વખત અરજણુજીએ પૂછ્યું ને
વરસધજીની પાસે એ કાણુ છે, ત્યારે કહ્યું ને એ તો ભાણેજ છે
ત્યારે કહ્યું ને કાકો સાપોલીધુ સાથે રાખી રહ્યા દેખાય છે તે વાત
સાંભળીને વરસધજીએ તગ્વારથી ભાણેજનું માથું કાપી નાખ્યું પછી
તેણે દિલ્હીગીરીથી પોતાના દાથના કાઠા મે કાપ્યા અને પછી કારીની
જાતરા સાર વ્યાખ્યા.

પ્રકરણ ૧૫ મું

મેજકજીને માથે બેઠેલો હોતો

દાદા-સોરઠીઆ

મેજકજીએ મોઝિયા, કે મુગવ કે ખીંગ;
 પગમટ કીધા ખીંગ, જાગે જાગર શિયાઉત. ૧

તૂના કાઈ નાખે નદિ, ખીંગ તણા પગમાણ;
 નવા ચંપા નીચાણ, જાગે જાગર શિયાઉત. ૨

આગળ પ્રકરણમાં જણાવેલા જાગરથી ગોટેજને આ' દીકરા હતા. માથે કહે છે કે તેઓ મોઝાંમાં આવ્યા હતા. તેમાં મેજકજી મેજકપગમાં ગયા. ખીંગ દણુજીને બગડે ગામ મળ્યું. પાચમાં માનમંથજીને દીકમ ગામ મળ્યું. જહા દુદાજીને તુગખા ગામ મળ્યું માનમાં દેપાળજીને પાળીયાદ મળ્યું. આમાં વીશાજી અથવા વેળજીને ખમ ગામ મળ્યું. આ વેળજીના વંશના ખરીયા કરેલાયા. તે ખરીયાઓ ત્યાં ધંધુકિયા મેર મળાની દીકરી પગડ્યા. તેના વંશના ખરીયા કોળી થયા.

મેજકપગમાં એક દિવસે ગાહેલ મેજકને માથે ટોલો બેસે. ત્યારે પગલ મગાગમે મેજકજીનો દોષ ઉભાગવા સારૂ શાન્તિ કરાવવા માડી. તેણે મોનાનો એક હોલો કરાવગાઓ અને ખીંગે હોલો ધઉની કણિકનો કરાવો. પછી દેશમાં કંકોનરી લખીને પાચ દળજ બાહારે. એક' ક્યાં તેઓએ કપોતશાન્તિ કરવા માડી.

ત્યારે મેજકજીનો કાગલાગી મોજે ભડીએ ગયો હતો; તેને પધુ તેડાઓ. તે શાદ રાજપાળ તબીબી આવના હતા, એટલામાં ગતામાં એક મોટા ચાચરવેદી બાહાર મંગાજગની કાવડ (ખમે) લઈ ચાલ્યો જતો હતો તેનું નામ ત્રવાડી મોમયો હતું. તેને પેલા

કામદારે પૂછ્યું કે મહારાજ ! તમે કયા જાઓ છો ? ત્યારે ત્રવાડી સોમૈયો બોલ્યો કે સોમૈશ્વર મહાદેવને ગંગાજળ ચઢાવવા જાઉં છું.

પછી તેણે કામદારને પૂછ્યું કે તમે કયા જાઓ છો ? ત્યારે કામદારે રાજાને માથે હોયો બેઠાની બધી વાત કરી, અને કહ્યું કે રાજા કપોતશાન્તિ કરે છે તેના મુદ્દર્ ઉપર અમે જન્ય એ છીએ ત્યારે તે આજણને ત્યા જવાની ઇચ્છા થઇ, ને સેજકપર બંને આવ્યા કામદાર પોતાને ઘેર ગયા અને સોમૈયો દગ્ગારમા ગયો.

ત્યા માહણ્યની સગા બેરી હતી અને ઝાહેલ સેજકજી તથા તેના દકરાણા હવનના કુડ પાસે બેસી હતા ત્યા એક સોનાનો અને ખીલે કણિવનો બનાવેલો હોલો દીડો ત્યારે ત્રવાડી સોમૈયો બોલ્યો કે કાર્ધ દગ્ગારનો ગોર કાણુ છે ? એટલે ગોર ગંગારામે કહ્યું કે અમે ગોર છીએ સોમૈયે કહ્યું કે હોલો માથે બેઠાનો દોપ તુ શી રીતે ઉતારીશ ? અગામે કહ્યું કે આ બે હોલા બનાવ્યા છે તે કુડમા હોમીશુ, એટલે ગાળનો દોપ ઉતરશે. સોમૈયો બોલ્યો કે એમ તો રાજાનો દોપ ઉતરશે નહીં કમકે આ હોલો કાર્ધ રાજાને માથે બેઠો નહેતો શુ આને હોમવાથી દોપ ઉતરે ? પશુ જે હોલો રાજાને માથે બેઠો હોય તેને બોનાનીને કુડમા હોમો ત્યારે રાજાનો દોપ ઉતરે પછી તે હોલો કુડમાથી જીવતો નીકળે ત્યારે સાચી વિષા જાણુવી.

એવું સાંભળી ગોર ગંગારામ બોલ્યો કે એવી રીતે દોપ ઉતારવાની શક્તિ અમારામા નથી તમે કહો છો એવી રીતે તમારાથી થઈ શકે તો અમારૂં જોગપદ્દ આજથી તમને આપીએ ત્યારે સોમૈયે કહ્યું કે હું એ રીતે કરી શકું છું.

પછી સોમૈયો કાષડ હેરી મૂકીને સ્નાન કરીને હોમના કુડને કાઢે બેઠો. પછી તેણે મત્ર ગાધીને હોલા માત્રને તેડાનીને બેશા કર્યા પછી બધા હોલાઓને કાઢી મૂકીને રાજાને માથે જે હોલો બેઠો હતો તેને પકડ્યો અને હવનમા હોમ્યો, અને પાછો જીવતો કરીને કુડને કાઢે બેસાડ્યો.

પછી રાજ્યએ તે મોઁથાના પગ ઘોષને ચગણામૃત પીધુ અને
પોતાનો ગોઝ ચાપ્યો પછી ત્રણઠી મોઁથો બોલ્યો કે આ બ્રાહ્મણનું
ગોઝપદુ છીનવી લીધુ તે પાપથી મારા વગનો કોઈ વિદ્યા ભણુશે
નહી, એવો તેજે પોતાના વચને આપ દીધો એ બનેના વશ હાન
સુધી ભાવનગરના રાજાના ગોઝ છે

મકગણુ ૧૬ મુ

અખેરાજી, ભાવસવજી અને વખતસધજી

કાઠિયાવાળા આઠઠ મહિનાથી વર્ષ ફરે છે તે જોતા ધૂનાજી
પછી નવ મહિને ન્તનજી મરાણા દના પણુ એ ગડબડની સફાઈથી
હકીકત મળી નથી

પછી અખેરાજીએ સિદ્ધોની ગાદી લીની ભાવનગરના જુના
કાન્સારીના વચના મેળેના ગોપાળજી દન્જી કરે છે ૨ અમેગજીના
વખતમા ભાગીયાવાળા ગોવિંદાણી સિદ્ધોના માતેક થવા આવ્યા
ત્યારે મોજે લોભીયાણેથી દેગાધ ને? જાજે પાદશાહી નોકર હતા
તેમને કુવગની માએ તેજાન્યા તે પાદશાહી ચાણુ લઈને મેટેગજ
દેગાધની દીપરા રામજી દેગાધ સિદ્ધો આવ્યા, અને ગોવિંદાણીને
ગામમાંથી કાઢ્યા

દોહડા — રાજા નહીં ઘેર ન્તનસમ, અખા નહીં ઘેર આજ,

તુ બેરો મેટેગજતન, ગય ડો એ કમ રાજ ? ૧

કુવગ અમેગજીને લઈને જ્યા મઈ બૂજ ગયેલા અને રાજા
ત્તનમધજી મગાયા દના તેથી સિદ્ધોનું ગજ સુદુ પડ્યુ હતું એની મતમજ
છપ્યા દોહડામાંથી નીકળે છે.

એ રામજી મહેતાના દામાજી મહેતા થયા. અને અખેરાજીના કુંવરનું નામ પણ રતનજી પાડ્યું હતું.

સવૈચો એકત્રીશો

પ્રતિમેર કુમેર ધરાયો માડણ, જૂપત તણો નિવારણ ભાર,
દામ વડે શિહોર દીપિયો, દામ વડે ઝોપે દરબાર;
પાલણુ કવિયાં શિર કુલ પાવણ, વંશ કપોળ વધારણ વાન,
રામ તણે દીસે કળ રહે, રામ તણે ઝોપે રામન ૧
થાપણ હેક હેક ઉચાપણ, માનવ તણાં વધારણ માન,
રહો ધણા દિન અવિચળ રવિતળ, રહો રતન ને દામ પ્રધાન. ૨
દામાજી મહેતાને ૭ દીકરા હતા. તેમા મોટા વંશજી
મહેતાને કુંવર ભાવસંઘજીએ જરણીના ઝખમથી મારી નાખ્યા.
ત્યારે ભાવસંઘજી ૧૧ વર્ષની ઉમ્મરના હતા. તેઓને કોઈએ કહ્યું
કે રાજ તો વંશજી મહેતા કરે છે, તમે તો માત્ર કહેવાના રાજ
છો. તે ઉપરથી તેને મારી નાખ્યા. ત્યારે પોતાના ભાઈઓએ ઉચાળા
ભયો ત્યારે રાણીજી રથ જોડાવીને ઉચાળા આડા આવી કહેવા
ભાખ્યાં કે અમે એ વાત જાણતા નથી, અને કુંવરે સમજ્યા વિના
એ કામ કર્યું, માટે તમે ઉચાળા બરશો નહીં. અમારા ઉચાળા
તમારી સાથે આવશે, એવું કહીને મનાવીને પાછા વાળ્યા અને
મહેતા રણજોડ વગેરેએ દારબાર ચલાવ્યો. રણજોડ મહેતાના ધનજી
મહેતા, તેના દામાજી મહેતા, તેના દરબજી મહેતા. તેના પુત્ર ૩
થયા: નેહો, ગોપાળ અને કૃશ્ણજી. ઉપર લખેલા દરબજી મહેતા
પડે ભારે કવિ હતા. એ કારભારીઓના વંશનું આ કવિત મહુવાના
પારોટ કાલાએ કર્યું છે.

કવિત—રામજી પ્રધાન તારે પાટ અખેરાજ મોટા;

પાટ રતનેશ ત્યારે દામાજી પ્રધાન.

પરધાન રણજોડ ત્યારે ભાવસંગજી પાટ;

ધનરાજ મહેતા તે દિ અખેરાજ યાન.

દામાજી દીવાન ગણેા વખતેસા કરી દાખ્યા,
 મહેના હગ્યા હા ગખ્યા વખતેસા માન
 મહારાજ વખતે દીવાન જેમ જોડેા મેતો
 મેરેતો દામા દાજરાજરે ગોપાળજી દિવાન. ૧

અખેરાજજીને પાચ દીકરા હતા તેમા મોટા ગતનજી, હરભમજી,
 ધનરાજજી, સગતાનજી અને ધૂનોજી તેમા હરભમજીને મોજે વરતેજ
 આપ્યુ ધનરાજજીને મોજે થોડી આપી, સગતાનજીને મોજે મગયાણુ
 આપ્યુ ધૂનોજીને વચ નહોતો.

તે ગતનજીના દીકરા ગવગ ભાવમધજી, તેના અખેરાજજી, વીરોજી,
 રામદામજી, ગોવિંદજી, અન્નજી અને છઠ્ઠા મોડજી હતા તેમા
 વીરોજી વખેરે ચાર ભાઈઓ વચે વગેના ૧૭ ગામ આપ્યા હતા,
 મોડજી આગમત ભાઈને મોજે રતનપર વખેરે ત્રણ ગામ આપ્યા
 હતા, અને ગવગ ભાવમધજીએ સવત ૧૭૭૮ મા વૈશાખ સુદિ ૩ ને
 વાર મોમવાગે દિવમે ચાર ઘડી દિવમ ચડના ભાવનગર બંદર વમાન્યુ
 નવત ૧૭૮૮ મા વૈશાખ સુદ ૨ ને દિવમે ભાવસવજીએ સત-
 ચ્છી કરીને આઠખોને જમાડીને બજે ૩૫૫૫ દક્ષિણુ આપી

મવત ૧૮૦૪ના આશાઘા તથા સવત ૧૮૦૬ ના મદા સુદ
 પાચમે પજુ તેમજ કર્યુ તે પછી તેઓ મદા વદી ૨ ને લખે મોજે
 ઉચ્છીઓ ગજનવજીની દીકરીને દથેવાગે પરપયા

મવત ૧૮૧૫ ના દરગથી દર સાલ દરગ ઉપર કવિઓને
 દાન આપવાનો દગાર કર્યો, તે દાન સુધી ચાલેછે અને તેજ દદાડે
 આઠજો પામે ભાવનગરની બજાર લૂટાવીને તેનું તુકસાન પોતાને
 માથે મડાન્યુ

એ ભાવમધજીના પુત્ર અખેરાજજી તેના પુત્ર ગતનજી તથા
 પૃથીગજી, ભાંભાજી, આગોજી, ભોજગજી, હવોજી, રતનાવજી,
 વિજેગજી ચથા તે બધા નાની ઉમરમા ગુજરી ગયા અને આઠમા
 કુંવાર વખતમવજી હત ને ગદીએ બેઠા

સંવત્ ૧૮૩૨ ના ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમે રાવળ વખતસંધજી દારકાની જત્રા કરવા સોંડયા. ત્યાં ધાજણોની ચોરાશી જમાદી અને ત્યાના વાઘેલા લોકોને પહેરામણી કરી. ત્યાથી જૂનેગઢ ચઇ, દામાકુંડમા રનાન કરી, ચોરાશી કરી. પછી જિરનારની જત્રા કરીને પ્રભાસ ગયા. પછી પોરખંદર જઇને રાણા સરતાનજીને મળ્યા. ત્યાં દરારા કરીને કવિઓને ૧૨૫ ઘોડાં તથા કડા, વેઠ, વાંટીઓ આપ્યાં. હાલારમાં જે જે ગાહેણોની દોકરીઓ હતી, તેઓને કાપડાં આપીને પાછા ભાવનગરમા આવ્યા.

ત્યારે મહેતા જીવન પ્રેમજી તથા મહેતા કલા રણુછોડ, મહેતા દામજી ધનજી. એ ત્રણ મહેતા જત્રામાં સાથે હતા. એ જત્રામાં ૭ લાખ દોરીનું ખર્ચ થયું.

સંવત્ ૧૮૩૫ માં રાવળ વખતસંધજીએ કટક કરીને નરમહ-મદને મારી કાઢીને તળાજી લીધુ તથા મોળે ઝાઝરમેર લીધુ. અને એ વર્ષમા કોળી જલા ખશીયાને મારી કાઢીને મજુવા બંદર લીધુ.

સંવત ૧૮૪૮ મા કાઠીઓ સાથે વેર થયું, ત્યારે વખતસંધજી કટક કરીને મોળે ચીતળ ગયા. ત્યાના ગઢમા કાઠીઓ ધણા હતા. તેઓ ઉપર હલ્લા કરી. એટલે બધા કાઠીઓ નાશી ગયા. અને વખતસંધજીની ફોળે ચીતળ લૂંટયું. તેના ઘોડા, જાંટ અને ગાડાં વગેરે માત્ર ધણોક લીધો. પછી કુંડવે જઇને નીશાન ચઢાવ્યું. ત્યારે બધા કાઠીઓ જૂનેગઢ જઇને નવાળ હામદખાનને મળ્યા; અને કહ્યું કે વખતસંધજીએ અમારો બધો ગરાસ ખૂંચવી લીધો. એટલે નવાળ ફોળ લઇને આવ્યા. ત્યારે કાકોર ચાળીસ દળાર માણસોની ફોળ લઇને સામા ગયા. અને મોળે પાટણને મુકામે નવાળ સાથે તોપોની લડાઈ કરી ને નવાળ પાસેથી મોળે રાજીલું લીધું. પછી જેઠવા જીઆજી હથુ નવાળ સાથે કસુંબા પીધા અને કાઠીઓ સાથે ખાર વર્ષ સુધી વેર ચાલ્યું.

સંવત ૧૮૬૮ માં તવરાની જાત્રાએ પધાર્યા. ત્યાં સોળ હજાર
બ્રાહ્મણો જમાડ્યા. પછી ભરૂચમાં આવ્યા. પછી ચાણોદ કરનાળી
જમીને ચોરાણીઓ કરી. ત્યાંથી ડાકોરજીએ ચર્ચ લેવાનગર આવ્યા.

સંવત ૧૮૭૧ માં શતચંદી કરી. વખતસંઘજી સંવત ૧૮૮૦
સાલમાં દેવ થયા. તેના કુંવર ત્રણ હતા. વજ્રેસંઘજી, રાયસંઘજી તથા
વીરોજી. તેમાં રાયસંઘજીને ગરાસ મળ્યો નહોતો અને વીરોજીને
મોજો રાયસ, તદરા (ત્રાધસા) અને વાવડી, એ ત્રણ ગામ આપ્યાં
હતાં, પણ તેનો વંશ નથી.

રાવળ વજ્રેસંઘજી સંવત ૧૮ ની સાલમાં જન્મ્યા હતા,
અને સંવત ૧૮ થી વર્ષ ૩૫ મુધી રાજગાદીએ
ખિરાળ્યા હતા. તેના કુંવર ભાવસંઘજી, કેશરીસંઘજી અને દીકરી
બાર્ધ રાજ તે નવેનગર જામ રણમકને પરણ્યાં હતાં.
એ ત્રણ ભાંડુ રાણી વખતુજાના પેટનાં હતાં અને રાણી નદાનીજાના
કુંવર નદવરસંઘજી તથા અખુખા. તે બંને જણાને ત્રણ ગામે મજેશાં

પ્રકરણ ૧૭ મું

સિંધના પાવર પરગણામાંથી કાઠીઓ સોરઠમાં આવ્યા
તેની વાત

સિંધના પાદશાહની આગળ નાયક નામે કાઠી હુઠી ગાન
કરતી હતી. તેણે પાદશાહની કાંઈ મશકરી કરી તેથી પાદશાહે
ક્રૂમક કરીને તેને રજા આપી, જે અમારી કચેરીમાં તારે આવ
પછી આવવું નહીં. તે પાદશાહના પટાવત કાઠી હતા. તેણે તે નાયકને
પોતાના જિતારા ઉપર બોલાવીને જાન કરાવ્યું. તે વાન પાદશાહના
જળણવામાં આવી. ત્યારે તેણે ક્રૂમક કરીને કાઠીઓને કહ્યું જે અમારા
મુસકમાં ક્યાંઈ તમારે રહેવું નહીં. ત્યારે તે કાઠીઓ નાશીને સોરઠમાં
આવ્યા તે ઢાક(જૂનાગઢ પાસે)નો રાજા વાસો રજપૂત ગરાશીઓ
હતા તેણે પોતા પાસે આકર રાખ્યા. તે કાઠીઓ સાખો ૮ ના હતા;

૧ માજરીઆ

૨ ટોહરીઆ

૩ નરેર

૪ નાટા

૫ પટગર

૬ જોખલીઆ

૭ ભાલસા

૮ બાખરીઆ

તે સમયે એવરતીઆ કેહેવાય છે. તેમાંના પટગરની દીકરી
રહી હતી. તે સાથે વાસાનો કુંવર ખૂટ્યો. એટલે તેને મારવાનો વિચાર
કાઠીએ કર્યો. ત્યારે એ રાજાએ પટગરને બોલાવીને કહ્યું જે એ તમારી
દીકરી અમારા કુંવરને પરણાવો. પછી પરણાવી. તે કુંવર કાઠીની
નાતમાં લાલ્યો. બીજા તેના ભાઈઓ રજપૂત રહ્યો. એ કુંવરને ધરડેરા
કરીને કાઠીએ સાખો. તેના વંશના થયા તે હાલ સુધી ધરડેરા સાખા-
ઈ કેહેવાય છે. અને પેલા ૮ સાખોવાળા એવરતીઆ કેહેવાય છે.
તે એવરતીઆ પોતાની ૮ સાખોની માહોમાહી દીકરી સેતા દેતા

નથી, પિત્રાર્થ જાણીને, તથા ધરડેરા પણ તેમ જ કરે છે, પણ ધરડેરા તથા એવરતીઆ સામસામી દીકરી લે છે ને દે છે. ધરડેરાવાળા કાઠી પણ કહેવાય છે.

જે વાલો પેહેવો વટલ્યો તેને દીકરા તથા દત્તા. તેમા મોટા

- ૧ હમ્મર; તેના વંશના વાલા કહેવાય છે,
 - ૨ ખૂમાણ; તેના વંશના ખૂમાણ કહેવાય છે;
 - ૩ ખાચર; તેના વંશના ખાચર કહેવાય છે;
- એ સગવે ધરડેરા ચાખાઈતી કહેવાય છે.

- ૧ વાલા કાઠીનું તખ્ત મોટું હાથ જેતપર તથા ચીનજમા છે;
- ૨ ખૂમાણનું તખ્ત માવગુંડલામાં છે.
- ૩ ખાચરનું તખ્ત જસદણ તથા ચોટીવામા છે.

પ્રકરણ ૧૮ મું

એભલવાળાની વાત ^૧

એભલવાળો વળે પગપાનો ગળા દતો. રજપૂત વાળા કાઠી પણ છે. તે ગળપૂતમાથી થયા છે ગામ દાક (ધોરાજીપાસે) નો રાગ વાળો દતો. તે કાઠીની દીકરીને પગપાને વટલ્યો.

મિંધ પામે પાવ મુનકમા અમત કાઠીઓ રહેતા હતા. ત્યાં દુકાલ પડે ત્યારે ઊંચાળા ભરીને દાકને પાટ આપ્યા. તેમા અમરો પટમ નામે કાઠી હતો તેની દીકરી નામે અમરાબાઈ બહુ રૂપાળી હતી. તેને જોઈને વાંઝાજી આચક પામ્યા ને એ પટમને કહ્યું જે તમારી આ દીકરી અને પગપાવે. ત્યારે તેણે કહ્યું કે તમે અમારે રસોડે જાઓ તો પરણાવીએ. ત્યારે એ વાત કજ્જલ કરી. ત્યારે તેને

પગજીરી ત્યારે તે વાલાળના ભાઈઓએ કહ્યું કે, તુ વટ ચો મોટે
ગાદીના વારસા અમે હોઈએ હવે તારે ગાદીનો અધિકાર નહીં એમ
કહીને સગીએ ગંધીને તેનું ગળ ખૂચી લીધું ત્યારે વાનોજી કાઠી-
ઓના જિઆગામા જઈને રહ્યા અને કહ્યું કે તમારે સાર માફ ગળ મે
ખોયું, મોટે હવે શું કરવું ? ત્યારે કાઠીઓએ કહ્યું જે, આપણે મળીને
ભોમીઆની જમીન દમાનશ, ને અમાગમા મોટરા તે તમે મેદનાશો

આમ નક્કી કરીને ચોગીના પચકમા એ મંજરે આપ્યા વાનોજી
ખી ન કોઈ દેવને માનતો નોહોતો ફક્ત મુગજનેજ માનતો હતો તે વાનો
એક મમે પોતાનો ગરાસ ગવા બાબત પતાવો કરીને મૂતો તેને
મુરજદેવે મદખામા આવીને કહ્યું કે તુ માં મગજુ કરીને નદાઈમા
અઢમે, તારી મદાપના કરીશ, ને તારી જિવ થમે પછી તુ માં
એમ દેવના કગનજો પછી તેણે મુગજની સલાપનાથી મનઈ -ગીને
મેદનાશ ગામે દમાની લીધા પછી તેણે મુરજતું દેવના મોઢું, શામ
થાનની સીમમા અથાવ્યુ તેમા મુગજની મૂગતી પધરાવી એ વાલાળને
દીકગ નજુ થયા ખૂમાણુ ૧, ખાચર ૨, અંતે વાના ૩ તે ત્રણે ભાઈ-
ઓએ ગરાસ વેટી લીધા ખાચગી ગાદી ચોગીના ૧, ખૂમાણુની ગાદી
મિતીઆને ૨ અને રાનાની ગાદી જેતપર ૩

એલલવાલાની ચાલતી વાત

એક મમે મેધોશા વાલીએ મુખવિજયજી જતી પામે વરસાદ
બધાવ્યો એટલા સાર કે તેણે રોજગાર સાર દાણા વખાગમા ભરાવ્યા
હતા તેના ભારે નાણા ઉપજે તે ગોરજીએ ચીડીમા મત્ર લખીને કાળા
આરને રાંગડ માધ્યો તે એલલવાને છોડ્યો ને ઘણો વરસાદ થયો ને
સાઈ નેસડીને ઘેર ગયો તે બેહોશ થઈ ગયો હતો તેથી સાઈ
નેસડીએ તેને આનિમન લઈને બચાવ્યો તેણે મપડામા વચન
આપ્યું તે બાઈનો ઘણી પેથો ગઢની માળવેથી આ પો તેણે લોકના
કલાથી બાઈના ઉપર મલક નાખવા માડ્યું ત્યારે આપ દીધો જે
તુ ગગતમડે ગળ પછી તેમ થયું ત્યારે તે ચારણને કડીઆમા ધાવીને

લઈને એબલવાલાને ઘેર આવી, ને તેના દીકરાનું માથું કાપીને લોહી
છાટ્યું, એટલે ક્રોડ મટયો અને છોકરાને જીવતો કયો.

પ્રકરણ ૧૯ મું

શંકરા જશંધનાં કમઠાણો

શંકરા (સિદ્ધરાજ) એલંદો એનું નામ મૂળ રાજા વિદ્યવદે, જન્મ-
નામ જશંધ. તે પાટણમાં થયા. તેમણે સાતદહર બરો ને ચોવીસ
વાવ કરાવી. ધરતી ઉપર પાંચ દહર તથાવ કરાવ્યાં તેમાં બસે
બંધાર તથાવ કરાવ્યાં. તેમાં શેરાલંગ (સદસલિંગ) તથાવ કરાવ્યું,
પાટણમાં સંવત ૧૧૫૨ના વરખે ચર્મતર સુદ ભરણી નક્ષત્ર ભરણ-

કવિત્ત—સંવત શંકરવીર^૧ ચૈત્ર સુદ લગી આચાર

ભરણી નક્ષત્ર ભરણ મુબકર વાર શનિવાર

દેસોત દડે સાત, ટકા કોડ પાંત્રીસે

સીડી પથર પચાસ, પક્ષ ઓગણપચાસે.

તારા ઘેર ભાગી તરસ સણધરા મુજરધણી

શેસ લીંગ સરોવર સરસ શી સોભા વખાણું તે તણી

રાણી વાવ કરાવી પાટણમાં. તીરથીઉં તથાવ પાટણમાં કરાવ્યું,
વડનગરમાં તથાવ સમેથા કરાવ્યું. સંવત ૧૧૧૨ના વરસમાં ધોલકામાં
વાવ કરાવી. તેનું દામ સોળ લાખ ટકા, એકસો ને સાડ દહર ટકા
ઝાંકે સત ટકા. બીજણ દસીઆડ નાચના ત્રાયા બરોગર પથર ચણાવ્યો.
સંવત ૧૧૧૫ ની સાલમાં વીરમદે વાઘેલે વીરમગામ વસાવ્યું. સંવત
૧૦૮૭ ના વરખે માહા સુદ ૧૩ દિને મુણગર (મુનસર) તથાવ વીરમ-

૧. શંકર=૧૧ અને વીર=૫૨=૧૧૫૨. (જાવન વીર અને અગીઆટ
૩૬ કહેવાય છે.)

ગામમાં સાઠ દેરીનું કરાવ્યું સિદ્ધરાજ સોલંકીએ. તે તથા વીરગામથી આયમણું છે.

સિદ્ધરાજનો જન્મ ડભોઈમાં થયો. તેણે ડભોઈનો ગઢ કરાવ્યો, ને જયદણુ ગામનો ગઢ કરાવ્યો. તે જયદણુમાં બુધઈ હતું. તેમાં ધુધ્લીમલની મુરતી છે, ને એક ધરમનાથ સિદ્ધ હતો. ધાંધણપરનો ગઢ કરાવ્યો. ધુધ્લીમલની મુરતી વાવને ટાડે બેસારી છે.

શશ્વાનો ગઢ કરાવ્યો. સાવજાનો ગઢ કરાવ્યો. આણંદપરનો ગઢ કરાવ્યો. વીરપરનો ગઢ કરાવ્યો. લડલીનો ગઢ કરાવ્યો. મેજકપરનો ગઢ કરાવ્યો. વડવાણનો ગઢ કરાવ્યો. જોતણપરનો ગઢ કરાવ્યો.

શિહોરમાં ભરમ કુંડ(બલકુંડ)કરાવ્યો. દશદ્વજર પ્રાસાદ કરાવ્યા. સવા લાખ પરબો માંડાવ્યા. એક લાખ ને નવ કન્યાદાન દીધા. આઠ દ્વજર તપસીની મઢીઓ કરાવી. બોતેર દ્વજર ધરમગાગાઓ કરાવી; ને સોરઠમાં દેવકાપાટણુ (પ્રભાસ)માં સોમધઆ (ગોમેશ્વર-ગોમનાથ) માહાદેવનું દેર કરાવ્યું. સદ્ગજ ગામ આમણને સિદ્ધરાજ જેમંથે આપ્યા.

સિદ્ધપગમાં રૂદરમાલો કરાવ્યો. ચીડ કરોડ મોહોર કાગળે ચડી ખરચની. તે સંવત ૧૧૫૨ની માલમા રૂદરમાલો કર્યો.

પચર સેહે ચહિદ ચુમાલ ચલ પણુ પણુ સદ્ગજ નિરંતર પ્રથમ કોડ અઢાર જડા જેણે માણુંક મનોહર સવાલાખ ખજ દડ લખ કલમ મોવરણ તથા દારણી ધણી વિશાળ ચક લોહો રૂદર જહલે જ્યોત મોહોલ સોને જહી રૂદરમાલો ચકવન હે ચડય (ચીદી) મોશોર કાગલ ચડી

સાતસે ને ચાલીસ ગામ શિવ વાસે આમણને આપ્યા. સંવત ૧૧૯૨ની માલમા ઝીઝુવાડે ગઢ કરાવ્યો. ત્યાહા રાખસ પોલ કરાવી. દખણાદિ તરફ ત્યાહા ઝીઝુવાડે ભોમડું છે; તે બોઈરામાં રાખસ દોડો. ત્યારે બોઈરામાં બેસા બે તેલના ભરાવીને મસાલ કરાવીને ધણીધણીઆણી બે રાજા તથા રાણી બોઈરામાં બેઠ્યા.

તે અસોપ થઇ ગયાં. તે બેંદરાંનું મોંદું ૧ ઝૂતેગદ છે,
મોંદું જસદણને ગદ છે. ત્રીલું મોંદું ત્રીજુવાડે છે.

પ્રકરણ ૨૦ યુ

કુમારપાલ અને રતનકુંવરી

મિદરાજ જયસિંહ મરી ગયો ત્યારે માસ ૨ ને દિવ ૧૧
શુધી પાટણનું ગજ સડું રહ્યું. ત્યારે કાશ્મીરેથી સેવંતે
કુમારપાળને તેડીને પાટણ લાવ્યા, ને તેમને માદીએ બેસાયા. તેને
વરમ ૩૦ રાજ કીધું. તે કુમારપાલ પાટણથી સિંહાર રમવા ના
હતા ત્યારે મારગમા જતી જયનત રખ મળ્યા. તેમણે સાવત્રે ૪
દીપો. જ્ઞાનધર્મ પાળ્યો. તે પછી કુમારપાલે તેડે કાશ્મીરે મંત્ર
ગામથી મોનરાદિ કીધા.

જન્મો ત્યારે રાણીએ ના કહ્યું ત્યારે ગંગાએ જોગારી મોકલવા માહી.
ત્યારે ખારોટ જન્મપન્થને તે પળે ગણીને પાછી પીદગ પોહોચતી કરી.

આથી ગંગા ભાટ હિપગ ઇતગજ થયો ત્યારે ભાગે પોતાનો
નાતમેતો કરીને ધરણુ કર્યું, ને પાટણમા ભાટે જન્મો કર્યો સાતમે
ને મત્યાસી ખારોટ જળ્યા

પાટણમા ખારોટ જન્મપન્થનો ભાગેજ ખારોટ ભટ્ટાચાર્ય
નખવોગે રી કાશીએ ગયો એ ખાગ વગસ મુધી વિદ્યા ભણ્યો
પછે પાટણ આયો તે આવીને રાગ કુમારપાનને કહ્યું જે
ગંગા કાન દરીઓ રેનમે ને પાટણ મોજશે ત્યારે ગંગા
કુમારપાને ખારોટ વખતને કહ્યું જે તમે મારી પામે રહેજો ત્યારે
ખીને દિને ધડીએક દિન ચતા રાગ કુમારપાન ને ખારોટ વખતે
માતમે માન ચલા ત્યારે જતિ હેમાચાર્ય પાસે બેઠા હતા તેણે
જાણુ જે દરીઓ રેનમે ને પાટણ મોજશે જો રાગ પામે ગ્દીએ
તો જતિએ જાણુ જે આપણે ગંગરીએ એટલે તે એના મમેન
હેમાચાર્ય ભાખ જતિને લખને મોનાત જિપગ ચલા, ને ચઢીને રાગ
કુમારપાન પાસે ઊભા રહ્યા ત્યારે ખારોટ નખવટે ગંગા કુમારપાનને
કહ્યું જે હોદાના ગરગ પાચહગ મોહોલની પઠાડે નાખ્યો આનતા
નાહાણ બધારો ખારોટ વખતે ગંગા કુમારપાનને કહ્યું જે મારા કહ્યા
વિના તમે નાહાણમા રેસશે નહો, એવામા કરામતનો દરીઓ નજરે
આવ્યો એનામા નહાણુ તગકાસી નજરે આવુ ત્યારે જતિ બધાએ
કગમન નહાણુ જાણુ નહો, ને એણુ જાણુ જે રાગ નાહાણમા
રેમશે તો પછી આપણે રહી જથ એણુ જાણીને તમામ જતિ
નાહાણમા કૂદીને પડ્યા તે લાગે જતિ મગણુ પામ્યા તે પાટણમા
વાખ્યા ખાડ મેવાય છે

તે કુમારપાન ગંગાને પોતાના દસોદી ભાટનુ પાપ લાણુ
ત્યારે તે ગંગા કુમારપાનને મનત કોહોડ (એટલે પિત્તવિકાર) નીકળ્યો.
ત્યારે ગંગા કુમારપાલ મરણુ પામ્યો

તે અસોષ થઇ ગયાં. તે બોલવાનું મોઢું '૧' જૂનો છે, મીઠું મોઢું જરાદણને ગદ છે. ત્રીજું મોઢું ત્રીજુવાડે છે.

પ્રકરણ ૨૦ યુ

કુમારપાલ અને રતનકુંવરી

સિદ્ધરાજ જયસિંહ મરી ગયો ત્યારે માસ ૨ ને દિન ૧૨ મુધી પાટણનું રાજ સનું રહ્યું. ત્યારે કાશરીએથી મોઢાંથી કુમારપાલને તેડીને પાટણ લાવ્યા, ને તેમને ગાદીએ બેસાયાં. તેમણે વરસ ૩૦ રાજ કર્યું. તે કુમારપાલ પાટણથી શિકર રમવા ચડ્યા હતા ત્યારે માશગમાં જતી જમવત રખ મળ્યા. તેમણે સાચનો ધર્મ દીધો. જૈનધર્મ પાળ્યો. ને પછી કુમારપાલે દેડ કાશરીએ કરાવ્યું ગામથી એતરાર્દિ કરાં.

તે કુમારપાલને દીકરા ૧૬ થયા. તે પાટણમાં પોતાને સવાહમર જતિની હતી. ત્યારે તે રાજ કુમારપાલે અને'થી એટલે બેઘમળી કરવા માંડી. તે કુમારપાલને રાણી ઉદેપરની રતનકુંવરી હતી. રાજ્યએ કદું જે તમે જમવત રખનો મેલો હેમાચારજી છે તેને અપાસરે રાણીને પણે લાગો, ત્યાર પછી રાજની મેદીએ રાણી થઇને તમે ચડો. તેણે એવી અણુષ્ટતી કરવા માંડી, ત્યારે રાણી રોસાર્ક ને પોતાને પીઅર ઉદેપર ગયાં. ત્યારે રાજ કુમારપાલે પોતાના દશાદી બારોટ નામે જલ્દપદને ઉદેપરથી રાણીને તેડવા મોકલ્યા. તે રાણીને ઉદેપરથી તેડીને પાટણ લાવ્યા. બારોટ જલ્દપદ તેને મોગન ખાખને તેડી લાવ્યા. જે તમને ખોસાલે પણે લગાડવા મોકલવાં નહી. એકું કહીને તે લેને તેડી લાવ્યા. ત્યારે રાજ કુમારપાલે બારોટનું કહ્યું માન્યું નહીં, ને રાણીને કહ્યું જે તમે જતિને અપાસરે

જાઓ. ત્યારે રાણીએ ના કહ્યું. ત્યારે રાજાએ જોરાવરી મોકલવા માડી. ત્યારે ખારોટ જન્મપદ્ધતે તે પળે રાણીને પાછી પીદર પોહોચતી કરી.

આથી ગળ લાટ ઉપર ઇતરાજ થયો. ત્યારે લાટે પોતાનો નાતમેલો કરીને ધરણુ કર્યું, ને પાટણુમા લાટે જમોર કર્યો. સાતમે ને સત્યાસી ખારોટ બળ્યા.

પાટણુમા ખારોટ જન્મપદ્ધતે લાણેજ ખારોટ બદાચાર્ય વખવટો કરી કાશીએ ગયો. એ ખાર વરજ મુધી વિદ્યા ભણ્યો. પછે પાટણુ આવ્યો. તે આવીને રાજા કુમારપાવને કહ્યું જે ગળા કાલ દરીઓ રેલશે ને પાટણુ બોળશે. ત્યારે રાજા કુમારપાસે ખારોટ વખવટાને કહ્યું જે તમે મારી પાસે રહેજો. ત્યારે બીજે દિને ઘડીએક દિન ચડતા ગળા કુમારપાસ ને ખારોટ વખવટો સાતમે માવ ચડ્યા. ત્યારે જતિ હેમાચારજી પાસે બેઠા હતા. તેણે જાણું જે દરીઓ રેલશે ને પાટણુ બોળશે જે ગળા પાસે ગઢીએ તો જતિએ જાણ્યું જે આપણે ગિગરીએ. એટલે તે ચેક્ષા મમેન હેમાચારજી લાખ જતિને લખને મોવાત ઊપર ચડ્યા, ને ચઢીને રાજા કુમારપાવ પાસે ઊભા રહ્યા. ત્યારે ખારોટ વખવટે રાજા કુમારપાવને કહ્યું જે લોદાના ગરજ પાચહજત મોહોલની પજવાડે નાખ્યો. આવના વાહાણુ મધાશે ખારોટ વખવટે ગળા કુમારપાવને કહ્યું જે મારા કલ્યા નિના તમે વાહાણુમા બેસસો નહીં, એવામા કરામતનો દરીઓ નજરે આવ્યો. એવામા વહાણુ તગકોસી નજરે આવુ. ત્યારે જતિ બધાએ કગમત વહાણુ જાણ્યું નહીં, ને એવું જાણું જે રાજા જાહાજમા બેમશે તો પછી આપણે ગઢી જરુ. એવું જાણીને તમામ જતિ જાહાજમા દૂદીને પડ્યા તે લાખે જતિ મળ્યું પામ્યા. તે પાટણુમા વાખા ખાડ કેહેવાય છે.

તે કુમારપાવ ગળને પોતાના દમોદી લાટનુ પાપ લાગું ત્યારે તે ગળા કુમારપાવને મવત કોહોડ (એટલે પિત્તવિકાર) નીકળ્યો. ત્યારે ગળા કુમારપાસ મળ્યું પામ્યો.

પ્રકરણ ૨૧ સુ'

કુમારપાત્ર પછીના રાત્રીએ

કુમારપાત્ર મગ્ધુ પામ્યો ત્યારે પાટણનું મગ્ધુ મુનું ગુ. ત્યારે નગર મધાવતી ને મધક વાધેલ, ત્યાંથી વાગેનો મુલગા પાટણ આવ્યા. દવાઈ વાધેલની ફરી. ભીમ સોલકી કાવગીએથી આવ્યો. તે કાલરીઆ પછવાડે વીમાઓ ગામ છે તેની ગાદીએ બેઠો, ને મૂલગાજનો પુત્ર મ્હુધવન પાટ બેઠો તેણે વગસ ૪૮ મામ ૧ દિન ૧૭ મુધી ગત્ય કર્યું. તેનો પુત્ર વગસા વિમલે, એણે વગસ ૫૬ મામ ૯ દિન ૧૧ ગજ કીડુ. તેનો પુત્ર મારંગરે એણે વગસ ૮૧ મા ૧ દિન ૧૩ ગજ કીડુ.

તેનો પુત્ર ઘેવડો કરણ એણે વગસ ૪૬ મામ ૭ દિન ૧૨ ગજ કીડુ. એણે રાજ પામ છત્ર ભોગમ્મુ. વાગેવા ઘેવડા કનજુની વન્મા વગ્ગ કેસવ ને માધવ નામ દના. તે માધવે વડવાણુમા માધવ વાવ કગતી મામ વધમા ગડ પામે છે. કેસવને ઘે. સ્ત્રી પદમણી હતી તે ઉપર રાજાએ કપટ કર્યું. ત્યારે પદમણી પેટ કટા નાખીને મગી ગઈ ત્યારે પાટણથી કેસવ ને માધવ એકમે સાદીઆ મોહોના બરીને દીક્ષિએ આવ્યા. પાદ્યાદની ખીજમન કરી બત્રીમ સાખ ફરીઆ આવ્યા. તે બાદ્યાદને દિન્દીથી પાટણ લાવ્યા ઘેવડા કનજુને મારીને મીનેગમેહે ગુજરાતનું નજ લીધું.

પડલા વિસલદેએ શહેર વડવાણ વસાવ્યું કચ્છ વાઘેએ કરણાવતી નગરી વાસી. કરણાવતી નગરી પછવાડે પાત્યરોહે ગાંમનું રાજ કર્યું.

પ્રકરણ ૨૨ મું

રા' ખેંગારની વાત

સિંધમાં પાવર ધરતીમાં રાજ સેરપાવરને ઘેર મૂળ નક્ષત્રમાં એક દીકરી અવતરી. ત્યારે જોશીએ રાજ સેરને કહ્યું કે આ દીકરી જેના ધરમાં રહે તેહેનું રાજ જાય, એવા જોગમાં અવતરી છે. તે વાત સાંભળીને રાજને ધણો ત્રાસ લેખજ્યો. એટલે તે કુંવરીને વનમાં મૂકી આવ્યા. તે એક કુંભાર નામે હનમતીઆને હાથ આવી. તેણે તેને પાળીને મોટી કરી. તે બહુ સ્વચ્છવાળી હતી. તેથી લાખા કુલાણીએ માગુ મોકલ્યું જે એ કન્યા અમને પરણાવે. ત્યારે કુંભારે કહ્યું કે મારી નાતવાળાઓને પૂછીને પરણાવીશ. પછી લાખા કુલાણીએ ધણો ડગ દેખાડ્યો. ત્યારે તે કુંભાર ત્યાંથી નાશીને સોરઠમાં મજેવડી ગામમાં આવીને પોતાના કુટુંબ સહિત વસ્યો.

એક સમયે પાટણના રાજ શંકર જોશીના દસુદી ભાટો ૪ લલ્લભાટ ૧, ભગડભાટ ૨, ચચભાટ ૩, ઉમલભાટ ૪, એ ચાર જણા દેશાવરમાં ફરતા ફરતા મજેવડી ગામે આવ્યા. ત્યાં કુંભારની દીકરી બહુ સ્વચ્છવાળી દીકરી. તે ચાલતી ત્યારે જોએ કુંભારના પગલાં પડતા હતા. તેને જોઈને એ ભાટોએ વિચાર કર્યો જે આ કન્યા શંકર જોશીના દસુદારમાં જોએ એવી છે. વાગ્તે આપણે પાટણમાં જઈને વધામણી આપશું તો ગજ આપણને કાંઈક ધનિમ આપશે.

એમ વિચારીને તેઓ પાટણુમા આપ્યા ત્યારે શધરાજે તે ભાટોની બાં
 આકરી કરી અને શધરાજને ગણીઓ સોળ હતી. એક એક
 ગણીને રસોડે એક એક ઘાટો શધરાજની આથે તે ભાટો જમ્યા.
 પણ જમી ગેરે ત્યારે માથુ હલાવે ત્યારે શધરાજે પૂછ્યું જે તમે
 માથુ કેમ હલાવ્યું? ભાટો બોલ્યા કે તમારી મોલે ગણીઓ અમે
 જોઈ પણ એમાની એકે પૂરી પદમણી નથી ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે
 તમે માગ દમોદી ભાટો છે. વાસ્તે દેશાતમ તપાસ કરવાને ફરો
 ને જે પૂરી પદમણી કન્યા દોષ નેનુ મગપણુ લઇને લગન
 જોવગીને આવતે

પત્રી તે ભાટો આપ્યા તે ઘણા ઘણા દેશો ફર્યા પણ માર્ક
 ઠેકાળે પૂરી પદમણી ઠાઈના જોરામા આવી નહી પછી સોઠમા
 જોતા જોતા મજેવડી ગામમા આપ્યા ત્યારે એ પેહેના એ ભાટો એની
 દીકરીને જોઈ ગયા હતા ત્યારે એ કુભારને એની બીલીક વાગી હતી
 જે આ કન્યાને શધરાજના ભાગે જોઈ ગયા છે, રાત્રે આપણને
 કાર્ક હરકત થશે આમ વિચારીને એ દીકરીને બોલગમા
 ગાખના હતા ત્યાંદા આનીને ભાગેએ કહ્યું કે તમારે દીકરી
 છે તેનું સગપણુ પાટણુના ગમન માથે કરો ત્યારે કુભારે કહ્યું જે
 અમારે તો દીકરી જ નથી ત્યારે ભાગેએ કહ્યું કે અમે તમારી
 દીકરીને નજરે જોઈ ગયા જાએ રાત્રે નમે જો મગપણુ કરશે
 નહીં તો શધરાજ તમને કાર્ક સુખે રેવા રશે નહીં એવા નાદારા

આગણુ આંખો મોરીઓ મોરીઓ, સાખ પડી ધર બાર;

દેવો બિપાઈ દેશો, નહીં જન તણી કુંભાર.

૧

એ સાંભળીને તથા તે કન્યાનાં ચાલતાં કંકુનાં પગડાં વગેરે ધણું વખાણુ સાંભળીને રાજા પ્રસન્ન થયો અને વિવાહનો આદર કર્યો. માંડવે પાંચે તથા ગણેશ બેસાધો.

હવે એવા સમામા જૂનાગઢનો રાજા ચૂડામનો રાખેંગાર હતો. તેની બેઢેન શંકરાજના ભાઈઓમા પરણાવી હતી. પણ તે જૂનાગઢમા રહેતી હતી. તેના દીકરા બે દેશલ તથા વિશલ હતા. તેમજ પોતાના મામાને કહ્યું કે મામા આપણા પરગણામા મજેવડી ગામ નવું વસાવ્યું છે, તે જોવા સાઈ અમે જઈશું. એવી રજા લઈને તે બંને ભાઈઓ. ગામ મજેવડી આવ્યા. ત્યારે એ કુંભારની દીકરી બાળતની સધળી વાત સાંભળી. પાછા જૂનાગઢ આવી પોતાના મામા આગળ વાત કરી: “આપણા પરગણામા એક કુંભારની દીકરી બહુ સ્વરૂપવાળી મોટા રાજવાડામા શોભે એવી છે તેને શંકરાજના દસીદી ભાટો જોઈ ગયા છે, અને શંકરાજને પરણાવવા લગન દરાવ્યા છે. માટે આપણા પરગણામાથી એવી કન્યા પાટણનો રાજા લઈ જાય ત્યારે આપણા આખર શી રહેશે ?”

પછી ચૂડાસમા રાખેંગારે દેશજને કહ્યું કે “તું ખાકું લઈને જા અને આપણા દરબારમા એ કન્યા લેઈ આવ.”

પછી દેશજ ખાકું લઈને જા ગયો. અને કુંભારને કહ્યું કે “તારી દીકરી રાખેંગારને પરણાવ.” ત્યારે કુંભારે કહ્યું કે “આ કન્યાની પાટણના રાજા સાથે સગાઈ કરી છે, અને થોડા દિવસમા જન આવવાની છે. વાસ્તે તું જો રાખેંગારને આ દીકરી પરણાવું તો શંકરાજ મને ખારી નાખે.” ત્યારે દેશજે કહ્યું કે “જળરજ્જીથી અમે તેને લઈ જઈએ છીએ. વાસ્તે તને દરકત મનાર નથી.” ત્યારે કુંભારે કહ્યું કે “પાટણનો રાજા ગિરનારના કુંગરાને મૂળમાથી

ખોદીને પથરા ક્યાર્ધ નાખી દેને વાગ્તે શધગજ માથે વિવાહ કરેલી
કન્યા મામુ બેસુ નહીં ”

મોન્દા.—એમજ દેવે જાણ ધાય નગર દટોગાયો

કપડે તે કહેવાય, ખેગાર તુ ખેનો મ કર

૨

ત્યારે દેરાગ બોલ્યો

દોહા —આનન દનગર વોડા ગદ ગિરનાર,

અમ મરે મોગઃ ધણો, મોહણ દગ ખેગાર

૩

એમ ખોદણુ એટલે એમ અહીંદિલી ફોજ ધગવનાર ફોજ

ધગવનાર ખેગારને શધગજ નેવી નેતે જિતે એમ છે ?

પત્રી દેશગ જાગજાગીથી એ કન્યાન જૂનેમદ લાગ્યો ગથમા હેરે

હિનની પહેલી ખોગમા ખેમના એ દેવરીને પગે ઠેસ વાગી, અગુમાથી

લાલી નીમળ્યુ ત્યારે તણુ દેવરી ગોલી “ અપશુન ત્યારે માફ

થયા છ માર્ગનમુ નીપજવાતુ

દોહરો —પથમ ખોગે ખેમના થયો કપડા ને ઠેસ

“ડાપો રાણુ દેવને, () મૂનો મેગઃ દેશ”

૪

પછી નાખગાર લગન કરી તેને પ ક્યો ત્રણ દિવસ તુધી

મરેદુ (દે) તુદાન ગામ જમા-યુ ત્યારે હિતનાદા દગવાન બદાગ

પાટણના ૧૦૦ વાવરી માગીના વાનણુ વેવવા આન્યા દતા, તેમને

પણુ જામવા નાનુ મોમ-યુ ત્યારે નનબે પૂછ્યુ જે “રાગને ધે-

ગા પ્રમમ છ ? તે અમને જામવા ગોતાવો છો ? ત્યારે આગે મનુ

દોહરો —મોગઃ મિદવડીપની જાન તબી પગમા

જેની નાજ રોગની પગબો ગાંખગાર

૫

આ કાનબે નાજ મરેદુ ગામ જમાટે છે, વાગ્તે તમને પણ

જામવા આવજો ”

ત્યારે વધરીઓએ વિચાર ક્યો જે આ તો આપણા

રાગનુ સગવણ ક્યું દતું તે કન્યા ગાંખગાર જામગાંધી

લાવને પગબો શધરાગ જાનનો સોલકી છે આ પગે પણ સોલકી

વાધરી છીએ વાસ્તે સોવડીની કન્યા સવેની જન્મ અને આપણે
તો જન્મદીથી પાટણ જઈને આ વાત ગજને મહાળાવરી જોઈએ

આમ વિચારી તે જૂખ્યાતરસ્યા ત્યાથી ચાલી નીકળ્યા ચાલતે
ચાલતે પાટણવાડાના ગામ વાધેની સીમમા ગિમર પડકવા પામનો
માડ્યો તેવામા શધગજના દગોદી ૪ ભાટો ઘોડે ચડીને આવ્યા.
તેથી પાસવામા સપડાવવા રોજ નામી ગયા એટલે વાધરીઓએ
કહ્યું જે “આપણ” અને જૂનેગદથી ગત દદાર મજન કાપતા
અહીં આવ્યા છીએ આજે તેને માત લાવવો થઈ જો તમે અમારો
રોજ તગડી મેવ્યા ?” ત્યારે ભાગેને પૂછ્યું જે “તમારે સા માટે
માત માત લાવવો થઈ ? ત્યારે તેઓએ કહ્યું જે “આપણા નાનની
સવેની કન્યા રાખેગાર જન્મગાઈથી લઈ ગયો” એ સાલણીને ભાટો
તગત પાટણ ગયા અને શધગજને મહાળાવડું

દોહડો (અમે) નિધણીયા અને નરોડીયા લણિયેલ જતે ભાટ,

જોળા કાઢી ગણદેનીને ખગારે પાડી વાગ ૬

તે સાલણી શધગજને પોતાના મદદનીશ મામરા જૂતને પોલાવી
કહ્યું જે “જૂનેગદ ગખેગાર સાથે લલવા જપુ છે માટે મારી સાથે
ત્યા આવવા તૈયાર થા”

પછી ચલાઈ કરવા ઉપડ્યા પહેલો મુકામ ગામ વાધેતે કીધો.
ત્યા આગળથી બાબરા જૂતે ૫૨૦૦ જૂતાવગ એમી કરી અને એક
રાતમા તળાવ ત્યા બધા હુ ત્યાથી ઉપડ્યા તે મુજપુર મુકામ આવ્યા.
ત્યા મુજ માજની રાજ કરતો હતો તેણે જીવર પ્રમાણે ભાટોને
કાઈ જ નહોતું આપ્યું તેથી અગાઉ તેમણે ત્યા નાચા કીધા હતા.
શધગજને તેને કપા પાડ્યો તેથી મોમા તરણ લે તે સરણ આવ્યો.
ત્યાથી પછી શધરાજ ઝીઝુવાડે આવ્યો ત્યા કિરો બધાઓ.
ત્યાનો મુખી ગબારી ઘાણો હતો, તેનો ત્યા નેસ હતો

દોહડો—ઘાધાને ૧ ધણીયાણીઓ રતિ ને જતિ

ગઢનો પાયો માડિયો સખર વાવ હવી

હાનમાં એ વાવ ખૂન નામે ઝાળખાય છે એડ માણસ છ માસ
મુધી એ વાવનુ પાણી પીએ તેનામાં ખૂટામણુ આવે, એવી કહેવન છે
ત્રીહુડાડેથી સધગજ વીગમગામ આવ્યો ત્યા પોતાની માતા
મીણુદેવીના નામથી મુનસર (મીણુસર) તનાવ બધાંધુ
ત્યાથી વત્તાણુ મુકામ કરી ગડ કરાવ્યો ત્યાથી સાથન જઈ ગડ
તથા તનાવ બધાંધા એમ મુકામ કગતા કગતા કેટલેક દહાડે તે જૂનેગડ
પહોંચ્યો

ત્યા સધગજે ગંજેગાર સાથે બાર વરમ સૂંધી લખાઈ કરી
છના ગં હાથ ન આવ્યો ત્યારે રાંખેગારના મહેન પર ચપ્પાને
એમ મુધારે લાકડાની સાંધી મરી આપી તે ઉપર બેસી સધરાજ
અને તેની મા મીનદેવી બન્ને ગણુદેવીના મહોલે પહોંચ્યા
તેના બારણા બધ હતા તે તેમણે ઠેલ્યા એટલે ગણુદેવી બોલી
સોનઠો—કનણુ ખખાવે આડ મરી છે ગણુદેવી

જણુશે રાંખેગાર ત્રાટક મન જ તોડશે

એટલે મીનદેવી બોલી

દુહો સોરઠિયો—મારો મોટો લાડકો એખો રંગ ગિગ્ગાર

મારી રાંખેગાર ઉતાગવી રાણુદેવને

ત્યારે ગણુદેવી બોલી

મોનઠો—અમારા ગડ દેહ શ્વે તણુ તાળીયા ?

મધરો મોટો શેઠ, બીજા વરતાઉ વાળીયા

એટલે મીનદેવી બોલી

સોરઠો—વાળીયાના વેપાર, જાતે દહાડે જાળજો

મારથુ ગંજેગાર, ઉતાગથુ રાણુદેવને

આ રીતની તગગ કરી માદીકરો પાઞ મુકામ પર આવ્યા,

પછી એ દિવસ ગંજેગારે પોતે દાર પી, પોતાના બાણેજને પાઈ
તેને ક્યુ ને “આ શીશો તારી મામીને આપી આવ.” ત્યારે તેણે

કહ્યું જે, “મામા! મેં દારૂ પીધો છે, માટે મને ન મોકલતા.” છતાં ખેંગારે આગ્રહ કરી તેને મોકલ્યો. તેણે જાણને મામીને શીસો આપ્યો. રાણકે તેને કહ્યું જે “તમારા મામાનો દારૂ તો તમે પીધો. હવે અહીં આવો. માગ લાવનો પીઓ.” તેણે ના પાડી, તોપણ મોગન દહને હીચેશાખાટે તેને બેસાડ્યો. અને મામાની એકએકના હાથનો દારૂ પીધો. કુદથી ગણકેદરી સૂઈ ગઈ. દેશન પણ કુદથી ગણકેદરી ઉપર પડી ત્યાં જ સૂઈ ગઈ. એટલામાં મોગાર ત્યાં આવ્યો અને મામીભાણેજને માથે મુતેલા જોઈ ગુસ્સે થયો. તેણે લાગલી જ તપ્પાઝ કાઢી ધા કર્યો, પણ હીચકાની આઠગ આઠી આવી. એટલે તક્તનાં તે બન્નેને વાગી નહીં ત્યારે ગજનએ જાણ્યું જે આ બન્ને જાણની દાનત ખરાબ નથી જો એમ હોત તો તપ્પાઝ તેમને વાગ્યા વિના ગ્રહેત નહીં પછી વધુ પરીક્ષા કરવા જાણે. કાઠી રાણકેદરીના ઉછેરલા અપા ઉપર તેનો ધા કર્યો છતાં અપો કપાયો નહીં. ત્યારે તેણે નક્કી જાણ્યું જે “આ બન્નેના દિલમાં કંઈપણ પાપ નથી.” પછી ચાલવામાં કટારી મારી, દેશને આરેલી પામરી ઉચકી લીધી અને પોતાની પામરી તે બન્નેને આઠાડી.

ત્યાંથી તે પોતાની બેન પાસે ગયો. અને તેને કપડો દીધો જે, “તારો દીકરો મારા ધગ મામુ બુલે છે.

કુહો-સોરઠીયો—બેન દેશન દીલેલ અખ હવેબે અમ તથા

કાળી આવ્યને કાગડે વેઠી નાગર વેલ ૧૨

બહેન! દેશનને જોઈને મારી આખમા દેખ-ઝેર ઉભરે છે. કારણ એ કાળા મોના કાગડે નાગરવેલના પાન વેઠી તોડી લીધા.”

સવારે રાણકેદરી જાગી, અને રાજની પામરી બન્નેની ઉપર આરેલી જોતા તેમ ચાલવામાં કટારી દેખતા ભાણેજને જમાડી કહ્યું જે,

દાહરો—“હાં ભાણેજ! વરુ ચણ ચપો જોઈ વિચાર,
ચલ કટારો ચર હરે, કાપો રાં ખેગાર.”

પણી દેશન ઉઠી તેને ઘેર ગયો, ત્યારે માએ તેને દપડો દીધે
સોરઠો — “ હુ મુજ પેટ પત્થર પડ્યો જળજળનો અગાર
ઉએ દિન ઓળભડો દઈ ગયો રાં ખેગા ” ૧

ત્યારે દેશને કહ્યું જે

દોહડો — “ નથી મે ઘોડા ગુડીયા, નથી બેળ્યા બડાર,
નથી માળી રાણકદેરી, કિમ ઓળભા દે ખેગા ૧૫
અમરિ તો ભાઇનેન જેવો મ્નેદ છે મામાના મનમા પડી
ચાહે તેમ આવો ”

માએ ત્યારે કહ્યું જે “ તે તારી કાઠી રાણકદેરીને મામાને
પરણાવી, છતા તેનો ગુણ વિસારીને ઉત્ક તારો મામે આ
આળ ઓળવે છે વામને તારે આ ગામમા વસવું વાયક નથી ”

પણી રાંખેગારે પણ તેને જામરો દીધો એટલે દેશને પોતાના
ભાઈ વીશગને કહ્યું જે “ હુ તો આ ગામમાથી જાઉ છુ ” ત્યારે
વીશગે મ્હુ જે “ હુ જઈશ તો હુ પણ તારી સાથે જ આનીશ
મ્મ જે

દોહડો — કડવા હોયે લીબડા લોયે શીતન જાણ,
બધન હોયે પોનણા તોય પોતાની બાણ ” ૧૬

પછી બન્ને જણુ ગતે ને રાતે જ ગઢમાથી ચાન્વા અને દરવાજો
ચાન્વા એટલે મિલેદાર રજપૂત દૂદે અને હમીરે તેમને પૂછ્યું જે “ વાઈ
દેશન ? મ્હી તરફ મધારશો ? ” દેશને કહ્યું જે “ માળવેથી અરીણુના
પોડીઆ દરમારના આવે છે, તે નેવા સામો જાઉ છુ અરધી રાતે ૩
પાણી રાતે પહેલે પહોરે પોડીયા લઈને આવીશ માટે દરવાજા
ઉઘાડવા સાર જમતા નેને ”

આમ કહી નીકળ્યા તે દેશન અને વીશગ સીધા કામ શધરાજને
જઈ મળ્યા અને તેને કહ્યું જે “ કામ ? તમે અમાગ કાકા ચાઓ
છો તેની અમને પહેલા જાણુ ન હતી તેથી જ મે મારા કાકીને

ગાંધેગાર માથે પગથાવી હવે મારો માઓ મારે માથે બદલામતું
આગ ઓળવે છે. વાસ્તે હું તમારી પાસે આવ્યો છું ચાનો મારી
માથે હું રાંધેગારને મારી મારી કાઢી તમને પાછી મોણુ "

પછી ૧૫૦ પોલીસવાની ગુલોમા હથિયાળબધ મીઠાધીઓને
ધાવ્યા, અને એ પોલીસઓને ચનાવી દરવાજા ઉઘડાવી ગદમ પેમાડ્યા.
તેમણે દૂદો તથા હમીરને ત્યા જ દાગ ક્યા પછી આવી ગાંધેગારના
દરવાજા વિનવળી ગરજાઈઓ મળવી રાંધેગાર નદરા આવ્યો

દોહુએ ઝાપો લાગ્યો, બેગ પડી, નેળ્યો મડ ગિંગનાગ,

દૂદો હમીર મારિયા, મોરદના રાજુગાર ૧૭

રણુ રાજુધાઈ વાગિયો, પાખરિયા મણુ?

શરા મુખ પાણી ચડે, કાપર પડે લગાપુ ૧૮

એ લદાઈમા બન્ને બાણુમા મટવાએ માણુમા પડ્યા, અને
રાંધેગાર પણ મરાયો. પછી દેશગ સધરાજને રાજુદેવીને મહેને
વાઈગયો અને બોલ્યો " માખી અને બે લાઈતયા મામા આ યા
ઠીએ, માટે બારણા ઉઘાડો " એટલે તેણે બારણા ઉઘાડતા સધ-
રાજે રાજુદેવીને પોતાની સાથે ગુજગત આવના વિનવળી કીધી.
પણુ તે એકની મે ન થઈ ત્યારે તેના મે દીકરા માણુરો ૧૧ વરસનો,
અને ગાયચો ૫ વરસનો, એ રેને તની પામેથી ઝુટવી લીધા પહેના
ગાયચાને માથો પણ રાજુમદવી ગી નહીં પછી માણુગને માગવા
નીધો પણ ૮ છટકી માની મોડમા નપાયો અને રાવા નાગ્યો
માણુ તેને પડ્યો

સોરઠો—“માલોગ ' મા તુ રાય મ મર આખ્યુ ગતિયો

કુળમા નાગે બોય મગતા મા ન સલાગિયે " ૧૯

પછી સધરાજે માલોગને આમ પામે ૫ ડાન્ચો અને આજા
કરી જે ' આને અદી માગતા નહીં પણ રાજુમદવી નમાની થઈ
પાટણમા ન પેમે તો દગવાજે એને મારજો "

પછી રાણકદેવીને ગદમાથી જહાર કાઢી ત્યાં રા'ખેગારનો ઘોડો
નજરે ચડતા તે બોલી

સોરઠો—“તરવરિયા તોખાર' હમયુ ન ફાટયુ હંમકા !

મરતા રા'ખેગાર ગામતરા ચુજરાતના.”

૨૦

એટલામા રા'નો આખર મૃગાલ નજરે પડતા રાણુ બોલી

સોરઠો—“રે સાખર મૃગાલ' એક દિન મૃગાલા હતો.

મગતા ગ'ખેગાર ભવના બીલા' ચમ ગલા.”

૨૧

ત્યા તો મોર પણ બેથો, એટલે તેને પણ કહ્યું જે

સોરઠો—“કાઉ કે ગરબ મોર ગોખ ગરવાને ચઢી,

કાપી કાળજકોર પિંજર દાખો પાણીએ.”

૨૨

(અરે ગરવા મોર ગિંગનાની ખારીએ ચઢી, હવે મોર શાને કરે
હ ? માગ કાળજની કોર કાપી માડ પિંજર (ધગ) પાણીએ બાચુ,
માગ મગા બાણેજે બેળાડયું.)

એવામા ગ'ખેગારનું શય નજરે ચડ્યું, એટલે તે બોલી

દાહરો—“આમી' ઉડો સૈન્ય લઈ ખડગ ધરો ખેગાર

છત્રપતિએ છાપઓ, ગદ જૂનો ગિંગાર.

૨૩

સોરઠો—ઉતર્યા ગદ ગિંગાર, તનફ આપ્યું તવાટિએ

વળતા બીજી વાગ દામો કુડ નથી દેખવો.”

૨૪

ત્યાથી આગળ આવતા ધાગરવાટી આવી એટલે તે બોલી

સોરઠો—“ચપા' તુ કા મહોગિયો ચડ મેલુ ચગા

મટોરે કળિયુ મ્હાળુનો માર્યો ગ'ખેગાર.”

૨૫

આ પડકારથી ચંપાનું ઝાડ સ્કાઈ ગયું. અને વાટી પણ
બગી મધ. તરત તેજે ગિરનાર તનફ દ્રષ્ટિ નાખી. અને બોલી

૧ વજેલા કે બાગેલા સીઝાંવાળા દરજુ કે બજદને બીસો કહેવામા આવે છે.

સોરઠો—“હિંચો ગઢ ગિરનાર! વાદળથી વાતું કરે

મરતાં રાખેંગાર રંડાયે રાણકદેવડી.”

૨૭

ત્યાંથી સહુ રસ્તે પડ્યાં. પાંચ ગાંઠિની મળ્ય કાપ્યા પછી એણે ગિરનાર જાણે વળાવવા સાથે સાથે આવતો હોય એમ નજરે ચડતાં ફરી પાછો ગિરનારને પડકાર્યો :

સોરઠો—“ગોઝારા ગિરનાર! વળામણ વેરીને ડિયો.

મરતા રા'ખેંગાર ખરેડી ખાગો નવ થયો.”

૨૭

ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા. વળી પાછું કેટલેકે છંટે ગયા પછી બેઠું તો ગિરનાર પડતો દેખાયો. એટલે તે બોલી બે,

સોરઠો—“મ પડ મારા આધાર! ચોસવા કોણુ ચઢવશે

ગયા ચઢવણુદાર જીવતા જનર આવશે.”

૨૮

(હે ગિરનાર! હવે પડતો અટક. તું તો મારો આધાર હતો. તારા ચોસવા પડતા તેને પાછા ચઢવનાર કોઈ હવે રહ્યો નથી. તેને ચઢાવે એવો રા'ખેંગાર ગયો. હવે તો તારે ત્યાં જે જીવતા હશે તેઓ જાત્રા કરવા આવશે માટે હવે પડતો નહિં.)

આગળ ચાલતા દેશજીવીશજ શધરાજ પામે આવ્યા અને રા'ખેંગારને મારી જૂનેગઢનું ગભ્ય દેશજીને આપવાની આગલી બોલી ની વાદ આપી. ત્યારે શધરાજે કહ્યું જે “હા સોરઠ છોડ્યા પછી ચોપીશું.” પણ તેણે મન સાથે વિચાર કર્યો કે “જે પોતાના સગા મામાના ન થયા તે મારાથી ફૂટી મારી સામે પણ કો દિ થવાના. તેથી તેમનું તો કાસળ જ કાઢવું જોઈએ.” આમ વિચાર કરી માર્ગમા જ એ જે ભાઈઓને તેણે મારી નાંખાવ્યા.

પછી પાટણવાડામા તેઓ આવ્યા. ત્યાં સારી જમ્યા માગુંક દેવીને શધરાજે બતાવી. ત્યારે તે બોલી

સોરઠો—“બળજો પાટણ દેશ પાણી વિના પૂરાં મરે.

મરવો મોઢ દેશ સાવજડા મેજળ પીએ.”

૨૯

પછી પાટણને પાદ ઉતરના ચહેડે આખા પામે સવનાજે
ઉત્તરની કુત્રવી અને લોડા ગજગાથી સાગ માગ કપડાવએ પહેરીને
આપ્યા તેને જોના નાણકદેવી બોલી.

એગેટા—“ મળને પાટણ દેશ, જીમે પટોળા નીપજે

મગ્ધો મોગ રેડ લાખેલી મગે લોમી ” ૩૦

એટલામા એક સ્ત્રીએ ગણુમને પૂછ્યુ આઈ, તમે રાધગજની
ગણી છો ત્યા તે બોલી માગ “કયને દુ આવી અવગ્યામા મૂકી
આવી છુ

દોહડો—વાએ કન મઠડી, મ્યપુ કમુક દત

લુઓ પટોળાવાગીઓ લોમડીવાગીનો કય ૩૧

ને માને મોગ વડ્યો ધડીયો ગંબેગાર

તે માના ભાગી ગયો, જતો રણો લુહાર ”

ત્યારે પેની સ્ત્રીએ કહ્યુ ને “ તમારી આખમા આમુ કેમ નથી
આવના ? ત્યારે નાણકદેવી બોલી

મોન્ટો—“ પાપલને પડતે કહો તો વા ભરાનીએ

માગેગ મગે શરી મા મહુલા વટે ”

પછી રાધગજને ગણુમનુ મન મનાવવાને વણાક ધણાક પ્રપત્નો
કયા પણ તે પ્રમનન ચર્ચા નહો પછી એ વાગ રાધગજને તેને પૂછ્યુ
ને “ તારે કયા મહવા મનુ છ ? ” ત્યાર તે બોલી ને “ મારુ ગામ
વડવાણુ છે, તેથી દુ ત્યા ન્દીશ ” પછી રાધગજ તેને વડવાણુ લઈ
ગયો એસે તેણે કહ્યુ ને ‘ દુ તો મની ચર્ચા ” પછી ભોગાવામા
ચિના ખડખડી ગણુમ તેમા બેસી અને સુગજને પગે લાગી બોલી

મોન્ટો—“ મારુ શહે વડવાણુ ભાગોગે ભોગાવો વટે

બે મવતો ખજાગ ગણુ, ભોગવ ભોગાવા ધણુ ” ૩૨

એટલામા ચિના બગવ નાગી અને ઉનો વા વાવા લાઓ

મોરદો—“વાયુ વાય સવાય વાયે વેતુ પરજગે

ઉભો ત્યા શધરાજ સત જોવા મોઢિયાણીતુ.” ૩૫

તે વેળા શધરાજે પામી ગણુ ઊપા નાખી પણ ગણુડે તે પાછી ફેકી કહ્યું જે, “જો તુ ભારી બેગો બજે તો હું તારી ગણી આવતે ભવે ચાહિ” પણ તેની સાથે બળવાની શધરાજની દિ મત ચાનીજ નહી

મકરણ ૨૩ મું

માડવરા દેવ

જે દાહાડે જગદેવ પરમાર ધારને કીરેથી પાટણુ આવ્યા તે દાહાડે પોતાનો ભાઈ રણુધવન બેજણુનુ રાજ કરતો હતો તેના વરાનો ભાઈ એક નીકળીને પારકા જમને વસ્યો તે પરમારના કુળમા ચ દન ને શોદો પગમાર હતા શોદો પગમાર દોનીએથી પગ હોદો મુન સદવારને ગોહોડ અને દાતણુ ન્યારે કરે ત્યારે માગણુને કરોડ પસાવ આપે એવું એને ખરદ હતું

એ ચ દનના કુળમા મુરો અને લગધીર એ પારકાનુ રાજ કરતા એનામા સાત દહાની પડી ત્યારે પોતાના શહેરમા રહેને દુખ પામવા માડ્યું ત્યારે પોતાના ગ્રમણુ સમેત બધા દગ લખને મુરો ને લગધીર બે ભાઈ પારકર મકીને નીકળ્યા ત્યારે માડવરા દેવ (માતૃ૩૩વર—સૂર્ય) હતા તેની ને ભાઈ પૂજા કરતા તે પૂજા કર્યા વિના મોઢે રજક લેતા નહીં માડવરાની પૂજા પેહેને દિવસે કરીને પાચ ગાઉ જમને પોતાનો બધો દગો જમને પડ્યો ત્યારે બીજે દાહાડે પાચ ગાઉથી આવીને માડવરાની પૂજા કરી ત્રીજે દાહાડે દસ ગાઉ ગયા વળી દન ગાઉથી આવીને માડવરાની પૂજા કરી, અને જમને રજક ખાધું એવી રીતે એથે

દિવસે ગાઉ ૧૫ થી માંડવરાની પૂજા કરવા આવ્યા. એથી એવી તો નિત્ય જીડીને તસતી પડ્યા માંડી. ત્યારે માંડવરા દેવે જાણ્યું જે કુટલાક ગાઉથી આવશે ને કુટલા ગાઉ જશે. તેથી માંડવરા દેવ મુંઝાયા ને લગધીરને પ્રસન્ન થઈને જોડ્યા જે અને રથમાં જોસારીને સંગાતે લઈને જાઓ. પણ ત્યાંદાં મારા રથનું પછડું અટકે ત્યાંદાં તમે રહેજો. ત્યાંદાંથી ડગલું આગળ જરસો નહી. એવું માંડવરાએ કહ્યું તારે મુંઝા ને લગધીર જે લાઇએ માંડવરાને રથમાં જોસારીને ત્યાંથી નીકળ્યા અને પોતાના દંગમાં આવ્યા. ત્યારે ચાલતાં ચાલતાં દેવકો પંચાલમાં ગામ વડવાણુ તેના પ્રગણામાં ગામ નો મૂળી, તેની સીમમાં નાડીતોડ ખાઈ ધાગડી તજાવ ત્યાંદાં આવ્યા. ત્યાંદાં રથનું પછડું અટક્યું. ત્યારે મુઝો અને લગધીર પરમાર ગાડાનો મડ કરીને રવા.

ત્યારે વડવાણુમાં વડવા વાઘેલો તેના સાલા રજપૂત તો શાખે છતાં મૂળી રાજ કરના. તે એક દહાડાને સમે શિકાર રમવા નીકળ્યા. વગડમાં જીવજંતને ઉડાડ્યા. એવામાં તેતરો એક નારીને પરમારોના ઊંચાળામાં પડ્યો. ત્યારે બધા છતાં આવીને ઘેડાં જીપર ચઢીને દંગ બાધો વીટ્યો. દહાડામાં એવું જાણ્યું જે આ બાધો દંગ પરદેશનો છે; અને બહુ ધનમાલ દીકું. આપણુ એને ગુનામાં નાંખીને લૂંટી લીજીએ, એવો છબાટ વિચાર થયો. એવું જાણીને મુંઝા અને લગધીર પરમારને જોલાવીને કહ્યું જે અમારો તેતરો નારીને તમારા ઊંચાળામાં પડ્યો છે, તે અમને આપો. તારે મુંઝા અને લગધીર પરમારે છબાડની ધણી આમતારવાગના કરવા માંડી. કમુંબાની મનવર કરવા માંડી; જે તમારે પરગણામાં આ ગામ તો તમારું, તમે કરમી માનવીના મગા કહેવાઓ છો. વડવા વાઘેલો, તેના તમે શાલા કહેવાઓ છો; તે સાદું અમારે તમારી મનવર ક્યાં વિના ચાલે નહીં. એવું ગરીબ વેણુ મુંઝા અને લગધીરે કાઢ્યું. ત્યારે છબાડે જાણ્યું જે આ રજપૂત પરમારોમાં કાંઈ દેવત નથી. એવું જાણીને કહ્યું જે અમારે કમુંબો તમારો જોઈએ નહીં. પણ અમારો તેતરો તમારા ઊંચાળામાં

આવ્યો છે તે અમને આપે ત્યારે મુઝા અને લગધીર પરમારે કહ્યું જે
અમે તમારો તેતરો કાઠિયેવા આવ્યા નોહોતા પણ જે સગરો આવ્યો તે
અમથી અપાય નહીં ત્યારે હમાડે કહ્યું જે ત્યારે તમે તરવાર
આધો એટલે પરમારો દથીઆર બાધીને ઘોડા ઉપર ચઢીને બારણે
ઝેલા ગયા

કવિત્ત

- જગન તેતર ઊડીઓ, આવો રાજદરમાર,
જમાસર ઘોડે ચડા, બાધી ઊભા બાહાર ૧
- મુઝા તેતર માહેરો, માગે દુજલુશાધ,
ઘોહો ભરીઅન ગુજરધણી, આપે નહીં એળી વાર ૨
- પેહેને પોહેરે ચકતના, ગોદો ને સગરામ,
રતન પેહેને ગતનાતે, જેણે નિસ્ચય કીધું નામ ૩
- નાર અનિશર ચાથ પદ, ટાળા પુરણુ ત્રીજ,
મોદા તે જમાસગ, ને દીધા મ્હુધીર ૪
- પડા જમાસર પાચમે, ઓટો વીગો સાત
એક તેતરને કારણે મુઝાએ રાખી ખ્યાત ૫
- ધર ચને, મેર હમે, મમે મગડે ગગનાર,
મરડે મ મૂળીધણી, પગ પાછા પરમાર ૬
- ધાન, મોડો ચોટ ધક, ચર મૂલીરો વારસ
એ તો દે પરમારને, અવર ન દુજી આસ ૭

મુઝો ને લગધીર પરમારે જમાસરાને મારીને મૂલીનુ રાજ લીધું
લગધીરના ચ ચોજ, એ ચ ચાજએ મૂલીમા વાણતુ દાન આપ્યું.

કવિત્ત

- ચાને સિદ્ધ સમર્પિઓ, રશર ઝનકે કાન
પોદોઓ પરમારા ધણી, એને ગમતો મેલો રાન. ૧

ચાચનો દીકરો રતન મૂલીમા થયો. તેણે કોડ પસાવ આપ્યો.

કદ બીજો કોમ થાયે લાખવરી ચણ લોએ,

ગોદા વણ સુજે નહી, કોડવરી ચણ કોએ

૨

વખત લામણે મુઝાવત, બગદા મદણુ ગ્રેહે જાયા,

ને મહે ત્રુા જુમના, વાધના બેવટી બેગરા,

વા પાડના તકે સેકેર જઠા નખતરી અગબરી,

ગવ ગણા નહી દુભરી આમણે, વાલ દટકે દનાદય,

મુલીએ વાધર બે કતા, તાદા બાટરા મેઠીએ કડા ખટકે,

ચાગ ચોવીસીઆ કયાવન, ચાકેન સારીએ સસાર સારો,

કનક છોકાણીએ નીર વેહે કામની, વાદરેવાદ રતને મવારો

૩

એ પરમાણે ચાગ ચોવીસીએ મૂલીએ દીધી

મકરણ ૨૪ સું

કેશર મકવાળો

કવિત્વ

આદ જોના યોકાગ સકેન નાદો ગુપ્ત ઉપાઆ

ચોમન મુખા મખમાએ મખ બગીચ દદ અ

સોગ મુખ મખમાએ, વરી જમા નવરરીઆ

શોખ માર્છિ તજ નામ કમરમુખ ચોમુખ કગીઆ

જાંભાસન દુસે માળા નખ, માળા રખ ચન્દી મળો.

ધન કુડમાન દાગોવટ ધનમ, તે કજ સ ચો મકવાળે

૧

મારકુંડ ત્રણ ગોત્ર, આદ કુલ ચંદ્ર વિદ્યાસી;
 બ્રામ સાખ માદની, તરપણ કલ ત્રણ પલાસી;
 આદમાન કલદેવ, વેદ તો જભુર વખાણું;
 એ તો જલે આદકાર, તે કલ સાચો મકવાણો;
 ધન કુડમાલ દ્વાત્રીવટ ધરમ, મારકુંડ જિતપત કીઓ;
 રવિ શરી જાંઠા લગ રહે, તેમ રાજ અવિચલ દીઓ. ર'
 નગર દેડે નવ લાખ, શહેર છપનપર જાળે;
 ખાવન મઠ બત્રીસ, ગામ રાખણ ભડ ગાળે;
 રણ ચડો મકવાણ, એદે એ તો લાણ ન સૂળે;
 આણ દાણ એકા નમે, કુડમાલ રાજસ કરે;
 દણી આણ ભૂપ કાણ ફુસરા, ધસ પાવ સાચો ધરે;
 કુડમાલનો મેદેરખ, મેદેરખનો ગંગરખ
 ગંગરખનો પ્રથીપત મકવાણો, ગઢ શેકરી રાજ કરે. ૩
 સતર સદસ પરસાદ, જેદરમે કરી સન્માર્ધ;
 પંચ લખ ધરપેસ, તેર કરોડ ભરતાર્ધ;
 ધવલ મંગલ જિદેસ, શહેર મજ ખોલ સવાર્ધ;
 કેકાણ લાખ હુ કલ કટક, જેને પંચ સદસ મજરાજ,
 મુણ શીકરી શા લણથી હરી, માહા લુધ મકવાણ મેંણ. ૪
 માર નીલ અસ્વાજ, પદમ દશ રાવત રાણા;
 પદમ લખ પાખરા, ખાવી પતસાદા જઠાણા;
 આઠ લાખ જિઆસ, ચલે મેદેમલ મેદેમતી,
 સદસ મણ સળ તેલ, જલે નત દીવે બત્તી;
 દાતા એશા દનીઆણમા, કોડ દાન નિત પ્રત કરે;
 મકવાણ રાણ માહા જલી, એમ પ્રથીપટ જપરે; ૫

પ્રથીપતના આલણસી. આલણસીના જિગંમસી. જિગમસીનો
 વેહરી. વેહરીનો વેહરીસાધ. વેરીમાવનો વ્યેહોઆસ. એણે ગઢ દેરંટી
 રાજ કર્યું. તે વ્યેહોઆસને પેટે કેગર મકવાણો ચઆ.

ગદ યુગીમા જે વાહાડે વ્યેહોઆસ મકવાણો મરણસુખએ
 પોદયા ત્યારે જીવ ગતે જાયે નહો ત્યારે પ્રાર મકવાણો
 પૂઠયુ જે પિતા' તમારો જીવ મે મોક્ષ જતો નથી? ત્યારે
 વ્યાસ મકવાણો મોત્યા જે મે ૧૮થી નગર તો આમર્જી છે
 તેમા હમીર સુમરા ગજ કરે છે તેના દૂધમલીઆ વઢેરા મવામો
 લાવીને મારા તેમજાને વાહાડે લાટચારણુને આપે તો મારો જીવ
 ગતે જાયે ત્યાહારે પોતાના લાઈ લતરીજન પામે મગવે બેહા'તા
 તેમાનો એ જણુ મે યો નહો ત્યારે પ્રશ મકવાણો અગીઆર વગસની
 જમરનો હતા તેણે પોતાના પિતાને લાયે જન વાલ્યુ જનઓ પિતા'
 તમારો જીવ મોક્ષ પમાડો તેમજાને વાહાડે વઢેરા મવામો મારે
 લાવીને લાટચારણુને આપના વ્યેહોઆસ મકવાણો દેવનો પામ્યા'

પડી માગ લન નીત્યા તેરમો દિન આ યો ત્યાહાર પ્રશ મકવાણો
 શો મુખીને પેનાના લાઇઓને કલ્યુ જે મારી સંધાતે મ પ્રેકાટ
 આવો ત્યારે મગવ લાઇએ એવુ મલ જે મ ના ખાનગ માઇએ સંધાતે
 આવે નહી ત્યારે જસ મનાણાના લાયમા સવામણુ લાગની સાગ
 રહેતી ઢીચણુથી જમના લાય રહેના એવો અનન્યાહુ અતલિ
 બન લેનો માડાનજ ટાકની ખાન લાયમા રહેતી મનાસવા મણુનો
 ભવ ૧ હતો ત્યારે પ્રશ મકવાણો ગ ૧ યો ૧ ઉપ ચદીને ચાત્યો

વિવિધ

- ખીજ બોલ ચાપગા, બોલાહ ચાગીશ
 મીજન નર મજો હયા મગ પગ રીસ ૧
 તરમથી તીર મેઓ ૨૦ ગ્રહી નાન મન
 દોમુલા લગ રકી વેધી અરતે ગણુ ૨

ત્યારે પ્રાર મકવાણો નગર માનેએ જતને હમીર સુમરાના
 દૂધમલીઆ વઢેરા મવાસો કરીએ લઈ આ યો, ને ભાટ
 ચારણુને આપ્યા

પછી કેશર મકવાણે પોતાના ગોરને બોલાવીને પોતાની જનમોતરી મગાવી, ને જોવરાવ્યું. ત્યારે મોત ઢુંકડું આવ્યાનું તેણે કહ્યું. ત્યારે કેશર મકવાણે કહ્યું જે ઘરને ખૂણે મરીએ તો કાઈ જાણે નહીં, પણ કાંઈ મામતે કહ્યો કરીને મરીએ તો માફ નામ રહે. એવું જાણીને નગર સાંમઘએ હમીર સુમરાની સાવસે સાંઢે. મેની નદીમાં ચરતી હતી, ને કેશર મકવાણે ગદ કેરંટીએ લાવ્યો. તે જાવીને ભાટ-ચારણુને દાન આપ્યાં. તોએ નગર સામઘએથી હમીર સુમરાની ફાજ ચઢી નહી. ત્યારે કેશર મકવાણે ત્રીજે બાદરવટે નગર સામઘએ ગયો. ત્યારે દરોરાનો દિન, મહીનો મોહોરમ હતો; ને હમીર સુમરાની દીકરીઓ તથા વદ્ધઓ, તેના રથ આવીને બાગમા ગિતર્યા હતાં ને રમતા હતાં. બાગમાં ત્યાંહા કેશર મકવાણે આવીને રથ બાધા દંકાવીને લીધા. જાતે સુમરો ડહેવાએ, તેણેની વાડુદીકરીઓ તે સવાસો સુમરીઓના રથ ઝડીને કેરંટીએ લાવ્યો. ત્યારે હમીર સુમરે પોતાના વજીરને કેરંટીએ મોકલ્યા. તેણે આવીને કેશર મકવાણને કયું જે એ તો હમીર સુમરાની વદ્ધદીકરીઓ છે તે જે રીતે લાવ્યા તે રીતે સાસર-વાસો કરીને નગર સામઘએ મોકલો. એવું વજીરે કહ્યું તારે કેશર મકવાણે જોલ્યો જે એ તો મોકલ્યાનો માલ નથી. એ તો અમારા ઘરની સ્ત્રીઓ રાણી છે. એવું સાલજીને વજીરે હમીર સુમરાના નગર સામઘએ ગયા.

પછી કેરંટીમા કેશર મકવાણે પોતાના ભાઈઓને બોલાવીને અકેડી સુમરી વેહે ચી આપી ને ચાર સુમરીઓ કેશર મકવાણે પોતાની મોહોવાતમા રાણી કરીને રાખી. બીજી રાણીઓ કેશર મકવાણના ઘરમાં ધણી હતી

આમ કેશર મકવાણને કહ્યો કસ્તા વરસ દરબાર ગયા. ત્યારે કેશર મકવાણને દીકરા ૧૮ હતા. પોતાના ભાઈઓના ચર્ધને દીકરા અઢાર હતા. તેમા દીકરા ૯ કેશર મકવાણના હતા. ચાર સુમરીઓ રાખી તેમાં એક ચારણુની દીકરી રાખવામા આવી હતી.

ત્યારે નગર મામઈએથી દમીર સુમરે કાઢાવીને મોકલ્યું
જે કુરંટી તે ખાસ પાટમા છે, ને માહારી ફોજ આવીને ખાસ
મું. ત્યારે કેસ- મકવાણે કાઢાવી મોકલ્યું જે દું હમર વીધામા
લીધા જવ વવગુલું તે તારી ફોજને ખવગવતા આવે. એવું
ન્યાયાદાર કહ્યું ત્યારે દમીર સુમગની ફોજ ગદ કુરંટીએ આવી ને
હજીએ ક્યો. ત્યાદારે દેટલાક ગજપૂત ગદ કુરંટીએ કામ આપ્યા. અને
નવ દીકરા ડ્યાર મકવાણાના કામ આપ્યા. ફોજરના ભાઈમનગીજ
બધા ઝમે ગમા કામ આપ્યા અને તેની નવ શાખો પડી.

કવિત્ત

મકવાણુ ગણુમ^૧, બોહો બાગલ^૨ બગદાલા,
યમવંત લુલુંગ^૩, ભવા બયોઅવ^૪ ભાર્ત;
ખતગદ ગખલુ ખોડ^૫, જેક પાગ^૬ કગ જલુ;
સીડાડ^૭ નેદાપેવ^૮, જેક ઝલગલુ^૯ વખાણુ;
નવ શાખ નવ ખંડમા, મકવાણુ દયમી મણિ;
એટલી માખ ડીમવના, તવક માખ ઝાલા તણી, ૧

મકવાણુ ૨૫ મું

હરપાલ મકવાણો

કુરંટીએ કેશ મકવાણો કામ આપ્યા પંડી તેનો દીકરો હરપાલ
મકવણે. કેશ ને મવાણો મુંબરીએ લુપ ખડકીને બધી મુદ. ગદ
કુરંટી ભાગ્યે. ત્યારે કેશનો દીકરો હરપાલ મકવાણો તે પાટણ
અપ્યા. તે પાટણમા થેલડો કણ વાથેતો રાજ કરતો. તેના ગજમા
હરપાલ મકવાણો આવ્યા ને હરપાલના હાથમા મવામણુ લોડાની
માગ રેદેતી હતી તે થેલડો કરણ વાથેતો ને હરપાલ મકવાણો જે

મસીઆઈ બાધ થતા. તે દરપાલ મકવાણાને ઘેરે કરજે માન આદરભાવ દેખે ગમ્યા.

ત્યાદારે ઘેલડા કરણ વાઘેલાને સાત રાણીઓ હતી. તે ઘેલડા કરણ સીનેરોહેની માદી પાટણ હતી, ત્યાદારે ઘેલડા કરણની માનીતી ગણી નામ તો પુઢારે. તેલનું પીઅર અંઝમેર લડાદે હતું. તે રાણીએ ગમ્મને વગ કરવા પોતાનો આમણ લડાદે મોકલ્યો. ત્યાદારી તેલ મંત્રીને વરીકરણ કરીને તુંગડી બરીને આમણના હાયમા આપી, તે આમણ લેખને નીકલ્યો. તે નગર છવાવતી આવ્યો. ત્યાદારે છવાલનો છોઓ કેહેવાતો, તે પામે એક વાવ છે ત્યાંદાં એક ગંબીર વડ છે ને વડે બાખરો જૂત રહેતો. તે વડની ડાલે તેલની તુંબડી વગગાડીને આમણ સૂતો. એવામા બાખરો જૂત આવ્યો. તુંબડી તેલની વાવંટોએ પડી ગઈ. તે ફૂટી ગઈ. તે તેલ ડાળ બીપર હતું. ત્યાદારે બાખરો જૂતની નજરે પાટણ આવ્યું. ત્યાદારે બાખરો જૂત ઘેલડા કરણ વાઘેલાનું રૂપ ધરીને રાણીની પામે ગ્હે રાત્ર વાઘેલાને બાધીને ઘોડીબાટે વગગાડીને આર પોહોર ગત પીતે ગત પાછલી ધડી આગ રહે ત્યા સુધી બાખરો જૂત રહે. પછી છવાવતી નગરીએ જાય. એવું હમ્મેશ જાય ને આવે.

એમ કરતા દિન દશપાચ મયા. ત્યાદારે ઘેલેલડા કરણના મોહોની કળા પડવા માડી. દરપાલદે મકવાણે પૂછ્યું ઘેલડા કરણ વાઘેલાને જે તમારા મોહોની કળા કેમ થટે છે ? ત્યાદારે ઘેલડા કરણ વાઘેલે કહ્યું જે માહારા મોહોલની ચોડી કરો. ત્યારે દરપાલ મકવાણે ચોડીએ જોડા. મધરાતને સમે બાખરો જૂત આવ્યો. દરપાલ મકવાણે હોકારો કરીને બાખગને જઈને બાખ્યો. ને જે જલે વડવા માડ્યું. વડતા વડતા રાત પાછલી પોહોર રહી, ત્યારે બાખરાની ચોટલી દરપાલના હાયમા આવી. ત્યારે બાખરો જોલ્યો જે “હે દરપાલ મકવાણા મારે! પાટણની પોલે હવે આવવું નહી.” ત્યાદારે દરપાલ મકવાણે વેલુ માચ્યું. તે બાખરે વેલુ આપ્યું. ત્યારે બાખરાને

હરપાલ મકવાણે કહ્યું જે માહારે બીડ પડે ત્યાહારે દુ સંભાર ત્યારે મારા મોહો આગળ આવી જિભા રહેવું. એવું વેણ આપીને બાજરો ગયો.

પછી પાછલી ચાર ઘડી રાત ગદી ત્યાહારે હરપાલ મકવાણાને ભૂખ લાગી. તે વેળા તેણે વિચાર્યું જે અત્યારે આદા આપણને કાણુ ખાવા આપે ? એવું જનણીને રચાનીવાડે જાતને ખાજર લેધને વધેયો અને મસાણુ બોમમા આવ્યા. આવીને ખત્રીનો ધરમ કયો. ત્યાહારે મસાણુની ગમવાલ શક્તિએ આવીને મોહો આગળ લાય દાદયો ત્યારે હરપાલ મકવાણે ખાજર જેએ શક્તિને આપવા માડયા, તોહે શક્તિ ધરાણી નહી. ત્યાહારે પોતાનો ખજર કાઢીને પોતાના પગની પિંડીઆ કાપીને માદી મમાલો ભરીને શક્તિને આપી. ત્યારે શક્તિ તુષ્ટમાન થઇને કહે જે “માગો માગો મકવાણા” જે માગો તે આપુ.” ત્યાહારે મકવાણે વચન માન્યુ તે શક્તિએ આપ્યું. ત્યાહારે મકવાણે એવું કહીજા જે માહારી મેડીએ રાણી થઇને આવો તારે શક્તિ બોલી જે તમો માનવી ને અમો દેવતા તાહારે હરપાલ મકવાણે કહ્યું જે મને દેવતા જાણો તો મેડીએ રહેજો, ને માનવી જાણો તો રહેજો નહી. એવું વેણ હરપાલે શક્તિને આપ્યું. ત્યારે શક્તિ આવીને મેડીએ બેડી.

ત્યાહારે પરભાતને પોહોર ઘેલડે કરણુ વાધેવે કચેરી કરી. હરપાલ મકવાણાને તેડવા મોકલ્યા. તે હરપાલ મકવાણો ઘેવડા કરણુની કચેરીમા આવીને જિભા રજા ત્યાહારે ઘેલડે કરણે કહ્યું જે “માગો હરપાલ મકવાણા” ત્યાહારે મકવાણે કહ્યું જે “એક રાતમા નેટલે ગામ તોરણુ બાંધીએ તેડવા ગામ આપો” હરપાલ મકવાણે એવું ઘેવડા કરણુ પામે લખુ કરાવ્યું. એ કરાવીને પોતાની મેડીએ આવા. ત્યાહારે શક્તિએ પૂછુ જે કાલો મકવાણા તમને ઘેલડે કરણે કેડું વેણુ આપ્યું. ત્યાહારે હરપાલ મકવાણો કહે જે “નેટલે ગામ તોરણુ બાંધીએ તેડવા ગામ આપણને આપે” ત્યારે શક્તિએ જાણ્યું.

જે દેવતામાનવીનું પારખું હવે પડશે. શક્તિએ એવો દગો નાખ્યો. મકવાણાને કહ્યું જે “તમે ગાગર બેડીઆં મૂકશો કે તોરણ બાંધશો?” ત્યારે મકવાણે કહ્યું જે “જાઓ શક્તિ તમે તોરણ બાંધો, અમે ગાગર બેડીઆં મૂકશું.” એહેવે પોદાર રાત જવા દેધને શક્તિ નીકળ્યાં તે પાટડીએ આવ્યા ને પાટડી પછપાડે હસે ગાગે તોરણ બાંધ્યાં.

ત્યારે હરપાલ મકવાણે બાજરા જૂનતું સ્મરણ કર્યું. તે સવા સામ જૂનાવળને લઇને આવી મો આગળ જિભો રલો જે. “આવંદ! જેવો હુકમ આપો એવે હુકમે ચાલુ.” ત્યારે હરપાલ મકવાણે કહ્યું જે: “શક્તિ તોરણ બાંધે તે આગળ ગાગરબેડીજી મૂકો.”

એવો હુકમ લઇને બાજરો ચાલ્યો. અને ગાગર બેડીઆં મૂક્યા માડ્યા. શક્તિએ ત્રેવીસે ગાગે તોરણ બાંધ્યા ને બાજરે ગાગર બેડીઆં મૂક્યા. પાછલી ચાર ઘડી ગતે પાટણ આવ્યા ત્યારે શક્તિએ જાણ્યું જે “મકવાણે ચારા મોહોડા ગાગરબેડીઆં મૂક્યા તેથી તે ખરા દેવતા.” એવું જાણીને તેણે હરપાલ સાથે મૃદસ્થધર્મ કર્યો.

કવિત્ત

ગામ મધ્યાલી તણે, બરદ રાવલ બોલાઓ;
બાંગ થકી બોલીય, તેણે મંમથ વરતાઓ;
પોહો પાટણ પરણીઓ, જગત કોના તન જાણી,
હુઓ દેવ હરપાલ, રીઝ ચકત ઘેર કીધી રાણી;
સંસાર વાત રાખી સદી, અમરવેળ જીવપત કરી;
સેટો માણુ, રોખરો, બાઈ બમાદે દીકરી.

શક્તિને પેટ ચાર છોડ ચલા. રાજા ઘેલડે કરણ વાધેસે મકવાણાને બોલાવીને પૂછ્યું જે: “તમે કાએકાએ કેટલે ગાગે તોરણ બાંધ્યા.” ત્યારે હરપાલ મકવાણે કહ્યું: “જે સાડીઆં બિપર મેહેતાને બેસારીને તલાસ કરાવે, જે ગામ ગાગર બેડીજી તોરણ દેખો તે

ગામ લખજો' એવા ગામ ત્રેવીસે કાગળે ચડ્યા તે લેખ લાવીને
થેનડા કાગળ વાધેનાને શ્રદ્ધા ત્યારે થેનડા કાગળ વાધેને ક્યુ જે
“આપણે તો તમને જોડેને ગામ તોગણુ બાધ્યા તેના ગામ આપ્યા’

પગી નયો ૧૧૫૫૫૫૫૫૫૫ ૬ પુવ થેનો પોતાની મોહોનાતમા જમવા
ખાતા ત્યારે પોતાની નાણીએ ગમ્મને મોટે તેજ દીકુ નહી ત્યારે
નાણીએ પૂછ્યુ જે “તમાગ મોહો ૦૫૫૫૫ તેજ મ નથી?” ત્યારે થેનડો
ગણ વાધેનો મો-યો જે “આપણા ગામ તેવીસે તે દરપાન મન્વાણે
લીના ત્યારે નાણીએ ક્યુ જે ‘ મે દરપાન મન્વાણુને ભાર્ કહીને
મોના-યો છે ’ તે ગથ જોડીને દરપાન મન્વાણુ પામે આવીને ૦૫
ગણ ત્યારે દરપાન મ્વુ જે “કહો મેન શા મે આ યા ?” ત્યારે ગણીએ
મ્વુ જે ભાધ મને આજ કાઈ માપુ આપો’ ત્યારે દરપાન મન્વાણે
૧૫ ૦૫ગામ ૫૫ આપ્યા ને પાને ભાન મહેવ ય છે

ત્યારે ગમ્મિના કુ વ મેડી હે? ગમના હતા તેવામા થેનડા કાગળના
ધમનીઆ વહેગ છટલા એનાગમ્મિએ જાણ્યુ જે કુવગને વગાડમે
એકુ નાળિને મનમે માગથી નામિએ હાથ વવારીને એકુ વગને જલ્યો
મે જાન મેવજો મીજને દારી મારી નેજો દાપરીઓ આગણુ
જાનાના નહી થયો

નિર્મિત

તુ મુલુ ઓ મામત' લ્હત મન ભાગા ડો
તુ મુલુ ઓ મામત' અકપ્ લીધા ચો
તુ મુલુ ઓ સમત' રૂ રુ રુકિ થેઝ કીવી નાળી,
તુ મુલુ ઓ મમત' અગર મેહે થેર નાળી
૨ પાન વડો જમગ હથો દન દન અધો લાખીએ
તુઆરો તોન અ તપ્પા અન મામત જેને અખીઓ ૧
પાળીએ જોળેપાટ મોરુ ન મોરો મન્વાણે
ગાળી જોખ ગદત, ગન મ મન્વા ન જાળે

ગણા તણા ગજરાજ, યેહ છટા મદમતા,
 દૂર પ થ દેખીઓ, રાજેન્દ્ર પુત્ર ગમતા,
 શેદો, માયુ શેખરો, લામે કર ઝાલી નીચા,
 આપ શક્તિ આપરા, કુવર સાખ ઝાના કીચા ૨
 તેના પાટવી લાઇએ જીને પાટડીએ તોરણ બાધ્યુ ત્યાથી
 જીને હનવદને દીંમે મેરો, અને તે ઝાનાવાડ મહેવાય છે

મકરણ ૨૬ મું

વાવેવા વરહો અને જેતો

ત્યારે વાવેના ગજ પાદશાહે જીનની લીધુ, ત્યારે વાવેના
 નશમા નગ્ગોલ તથા જેતોજ મે બાધ થયા તે બહારો નિસયા
 તે પાટણો પડએ થનમા બીનદીગડ તથા સુધાર એના ગામ છે
 ત્યા રહ્યા તેમા વરહાજીનુ કુટુંબ બીનદીએ રહ્યું તેથી તેના નગના
 આજ બીનદીઆ કહેવાય છે અને જેતોજીનુ કુટુંબ સરધાર રહ્યું
 તેથી તેના નશના આ / સુધારે કહેવાય છે ત્યા માછલી છોમ્ગો
 રાખીને એ બે લાઈ અમદાવાદ મહારવે આવતા હતા તેના બેળા
 ૧૫૦ સ્વાર હતા તે મર્ધ વખત રાત્રીમા તથા કાર્ધ વખત બ્હાડે
 આવીને અમદાવાદના ગામડા લૂંટી જતા, તથા મધ રાત્રે બાન ઝાની
 જતા તેને પકડનાની મહેનત પાદશાહ સુતાન આદમદશાહ ધરી જહેમન
 ગતા હતા, પણ તે મે લાઇ તાય આનના નર્તી પણ પત્રી ખા
 મીના ટોળાથી કુખ પાગીને એમની માથે ચ્વાગ થોડા રહ્યા

પત્રી એક વખત ગામ નાશમધ કહીના ગ્નામા અમદાવાદથી
 જતા છે, ત્યા સાતજ પાસે ગોં છે તે ગામના તથાનમા રાતની વખત
 એ મે લાઈ ચ્વાગ એક વખત આવ્યા હતા, તે નાશમધ ગામમા

ગજપૂત ભડારી જતો, નામે અખો હતો તે પરીત્રીએ ખાતગું ગારું
ભરીને ખેતગા લઈ જતો હતો એવામા એ વરદા જેતાને આદમી
એક પોટલીએ જતો હતો, તે વખતે એ અખા ભડારીનું ગાકુ કણની
હાંકતો હતો, તેણે કહ્યું જે “ભાઈ તનામા વાદગવટીઆ આવ્યા હોય,
એવું ભાસે છે, તે માટે આપણે ઉતાવળા ચાલીએ તો ઠીક” ત્યારે
અખે કહ્યું જે, “માગ જેવો રજપૂત તેની પાસે ડાઈ નહોં હોય, નહોં
તો ત્રીજો દાસાડે ગરામ પાછો વાળે” તે વાત એ પોટલીએ જનારે
સાભગી તે મગ્ધે. એ વરદા જેતાને મળનારી ત્યાર તેણે કહ્યું જે
એ ગજપૂતને વિનતી કરીને નાદી મુધી બોનાવો પછી તે અખા
ભડારીને ત્યાં ગોનાવીને વરદા જેતાએ પૂછ્યું જે, “તમે શું મોલ્યા?”
ત્યારે અખ ભડારીએ વિચાર્યું કે મેં તો હસતા કહ્યું હતું, પણ આ તો
મામુ થયું પછી કહ્યું જે “હા, દાકોગ! માગ જેવો રજપૂત તમારી
પામે હોય તો નહુ દિનમા ગરામ તમારો વાળી આપે” પછી એ
વરદા જેતાએ કહ્યું જે, ‘આ અમારો ઘોડો રૂ. ૧૦૦૦ નો છે, તે
તમને ચંવા સાથે આપીએ, તથા બીજી પછુ તમને અમેને જે
કહેગો તે આપીશું’ અમ કહીને એ અખા ભડારીને માથે લાઈને
ચાલ્યા, અને અમદાવાદ આવ્યા

અમદાવાદના પાદગાદની હલુરમા તથા બીજા પટાવતો
મુસનમાનોતી મેગમે ૧૨મેતા શુક્રારે રૂ. ૫૦૦ મગીને જાય, તે
બેગી બીજી ફાજ પણ ઘણી જાય તે ફાજ સગવે તે મમરમા
ના ટોડા છે, ત્યાં છેડે ઉભા ગહે અને ફક્ત ઓગતોમે તે મમરમા
મા જાય તે વખતે અખ ભડારીએ તે બે લાઈને કહ્યું જે, “આ
ઓગતોને પકડી ગયા નિના તમારો જગમ વગશે નહી” પછી તે
રૂ. અઢગ ગયા તે વખતે એ સ્વાગ રથને ઘેરીને ઉભા ગયા એટલે
દુરમેએ પૂછ્યું જે “તમે કશું કા?” ત્યારે એ રજપૂતોએ કહ્યું જે,
“અમે વગેહો જેનો બે લાઈ છીએ અને અમારો ગરામ ગયો છે, તે
વાસ્તે અમારે તો હવે મરવાનો વિચાર છે વાસ્તે આ રૂ. હામી જઈશું”

પછી દુરમેએ કહ્યું જે “તમે અમારી દુરમત લેશો, તો અમારે મરતું પડશે, માટે હવે શહેરમાં જઈને નમારો ગરાસ તુરત અપાવીશું.” તે વાતના સોગન પાકા કર્યા, એટલે એ સ્વાર દૂર રહ્યા. પછી બીજા ફોજવાળાઓને માલમ થયું, એટલે તે સ્વારો સાથે લડવા આવ્યા. તે વખત દુરમેએ કહ્યું જે એ સ્વારોને તમારે કંઈ દરકન કરતી નહીં. પછી તે ફોજવાળા કંઈ બોલ્યા નહીં.

પછી શહેરમાં એ દુરમે આવી, ને રાત્રીએ મહેલમાં દીવાખતી કરી નહીં, તથા રીસાઈને બેઠી તે વાત સર્વે પાદશાહના પશુ ગળુવામાં આવી હતી. પછી પાદશાહે મોહોલમાં આવીને દુરમેને પૂછ્યું જે “તમારે શી હકીકત થયું?” પછી તે દુરમેએ સરવે વાત કહી, અને કહ્યું જે “અમે આવા સોગન કર્યા છે તે વખતે જે બાઈને બોલાવીને ગરાસ આપવો જોઈએ. અમારા રથ ઢાકી ગયા હોત તો પાદશાહની આખરૂં શી રહેત?” પછી પાદશાહે સારી રીતે આખરૂંથી એ જે બાઈને અમદાવાદમાં બોલાવીને શીરપાવ કર્યો.

ત્યારે મહરબેથી સ્વાર ગયા હતા તે વખત દુરમેએ તેમને કહ્યું હતું જે “પાદશાહની સીમમાં ઘોડી ફૂંચે છે ત્યાં ગહેજે. સહવારમાં મોહોલ આવે બોલાવીશું.” પછી પાદશાહે મહવારમાં ચેતનાના વજીર માણેકચંદ મોતીચંદ વાળીયા હતા, તેને બાધણી કરીને મોકલ્યા. તે વજીર ઘોડીફૂંચે જઈને માળાને મળાને એ વગ્દા જેતાને બોલાવ્યા અને કહ્યું જે પાદશાહ તમને બોલાવે છે.

ત્યારે વગ્દા જેતાએ કહ્યું કે અમને પકડીને જ દીખાને નાખે, ત્યારે અમે શું કરીએ? ત્યારે વજીરે કહ્યું કે અમે તે વાતના જાગીન છીએ. પછી એ વાતના સોગન કરી અમદાવાદમાં તેમને તેડી લાવ્યા. તે સાજની વખત કાઠક દિવસ છતાં શહેરમાં પેદા. તે વખતે બધરીઓ ઝાડે ફરવા બેસી હતી, તે જોઈને વગ્દા જેતાએ વજીરને પૂછ્યું જે આ બધરીઓ બંતે કોણુ દરો? ત્યારે વજીરે કહ્યું જે એ મતે

વાણીયા તથા બ્રાહ્મણ હશે. એટલે વગેરે જે તે પૂઝુ જે ત્યારે તમારી શી જાન છે? એટલે કંઈ કે અમે વાણીયા છીએ એટલે વગેરે જેતાને કંઈ જે “જેની બાયડીઓ ધોગે દહારે આ રીતે ઉધીઓ બેસે છે તેના” ફગ્ગન આ વગ્ગ છે માટે આપણને મદીખાને નાખશે, તો આને શી વાજ આવશે અને એ શુ કશું? માટે અહીંઆથી જ પાછા વળીએ તો હીક” પત્રી કંઈ જે “તમારી બાદધરીનો વિશ્વાસ અમને આવનો નથી આમ ઢહીને પાછા તેઓ વોડીડુવે ગયા

પત્રી એ વજીરે જઈને પાદશાહને કંઈ કે “નાહેબ! એ તો આવના હતા પણ અધવચથી પાછા વળી ગયા,” ત્યારે પાદશાહ ખમર કડાવી જે પાછા નમ વળી ગયા ત્યારે વગેરે જે તે કંઈ જે, “એવી બાદધરીથી અમે આવીશું નહીં” પત્રી પાદશાહે પોતાના અમીરઉમગવ એવાને બાદ ધરીમા આપ્યા. એટલે તે મે મ્વાગ રહેગમા આ યા

પત્રી આવતી વખત સાજનો સમય હતો તે વખત કાઈગમે માદડો હશે ત્યાં આવ્યા તે વખત કાઈ પદાપુની બાયડી મોદા આડી કપડાની જાગી ગખીને આવતી હતી તેજે આ મ્વારોને દેખીને લાજથી સતાવાનો વિચાર કર્યો પણ એનામા સતાવાની જગ્યા મળી નહીં ત્યારે માહએ વિચાર્યું જે હું મ્વાણ મોજનની બેગી છું અને મને મારું નજરે દેખે એ વાત હીક નહીં પછી એટનામા હું હશે તેમા પડતુ મેત્યુ તેનો ધનકારા માબજાને માબજન બેગ્ય થયુ તથા એ મ્વારો પખુ ઉના નજા અને એ બાહને ફુવામાથી કાઢીને ઓગખી ત્યાર માનમ થઈ જે આ તો ફુવાલાની ઓનત ૬ તે આ મ્વારોને આવના દેખીને પેનાનુ મેટોકુ દેખાવુ નહીં એવી લાજથી નાચી જવાની જગ્યા મળી નહીં એવે ફુવામા પડતુ મેત્યુ એવી વત માજગાને વગ્ગા જેતાને વિશ્વાસ નવ્યા જે આવી લાજવાળા જેની જાન છે તેના ફગ્ગન આ મોજન આપણને પાદશાહ મપરે તોપણ આપણને જગ્ગ ફગ્ગ આવવા દેમે નહીં

પછી પાદશાહની કચેરીમાં આવ્યા. તે વખત પાદશાહે એ વરદા જેતાના જૂનાં ખરાબ લગાડ ઉતારીને નવો પોરાક ગિરપાવ આપ્યો. તે વખતે એમના જૂનાં લુગડાંમાંથી નવટાંક બુઝો નિકળ્યા. એવાં દુઃખ એ બે ભાઈઓએ જંગલમાં રહીને ભોગવ્યાં હતા.

પછી તે બે ભાઈએ વિચાર કર્યો જે આપણા ઉપર પાદશાહ શી રીતે ખુશ થાય? એમ વિચારીને પોતાની જાન નામે લાક્ષા હતી તે પાદશાહને આપી. પાદશાહે તે બે ભાઈઓને ક્યોલ પછવાડે ૫૦૦ ગામ આપ્યાં અને પાદશાહે પૂછ્યું જે “આ ગગસની બહેંચણુ તમે બે ભાઈ શી રીતે કરશો?” એટલે વહે અને જેતે કહ્યું જે “મોટા ભાઈને ઝાઝા ગામ રહેશે અને નાના ભાઈને થોડા રહેશે.” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે “એનું શું કારણ? જોરાર્ધપણુ છે?” પછી પાદશાહે કહ્યું જે “તમે બે ભાઈઓએ સરખાજ દુઃખ વેઠ્યા છે તે વાસ્તે બરોબર ભાગે વહેંચી લેવા.”

પછી કલોલ પછવાડે ગામ ૨૫૦ તે ભાગ મોટા ભાઈ વરદાને આપ્યો. તેના વંશના આજ પાટવી રાજ્ય લેખોઈએ છે અને તેના દેડાયા પેથાપર તથા પેંડાઈડે છે. તેના પછવાડે ગામ ૧૨ ૧૨ છે. ખીર્ન દાઢીઆટ હેંડે ગયા. તથા સાણુંદ પછવાડે ગામ ૨૫૦ તે નાના ભાઈ જેતાને આપ્યા. તેમા નાનામોટા ભાઈનો વિચાર એટલો ગમ્યો કે નાના ભાઈએ ખારોપાટ લીધો અને મોટા ભાઈને મીઠો પાટ આપ્યો. પણ જને દાદાડે નાના ભાઈની જમીનમા ઘડે ધણુ નીપજવા માડ્યા, અને મોટા ભાઈની જમીનમા મીઠું પણ પાડ્યું નહીં.

એક વખત બીઓલ વાસે ૩૫૦ ગામ છે. ત્યાનો ઠાકોર ગામના નામથી બીઓલા કહેવાય છે. તે સામતસગ તે અમદાવાદમા પાદશાહના મોહોલ નીચે ચાલ્યા જતા હતા અને ઉનાળાની વખત હતી તેથી ધણુ તાપથી માથે લૂગડું ઓટીને જતા હતા. કેમકે

તે વખતે છત્રીઓ જતી નહીં અને જાગે નુખી દોષ તો અમદાગીરીઓ રાખના દતા તે વખતે વરદો જેતો પાદશાદના ગોખમા ભંગ દતા તેને મરકરીના વચન કથા, જે “આ માયાદ કા મળુ નય છે” તે મામળાને મામતમઘજીએ કહ્યું જે “અમે માયાદ કા રોના ? જેની બહેન તથા દીકરી તુગકાણે દીધી દોષ તે માયાદ કા કહેવાય.” તે વાન મામળાને વરદા જેનાને ધણો મુગ્ધો ચડયા અને વિચાર્યું જે એની દીકરીઓ તુગકાણે અપાનીઓ, અને આપણા બગેનગ એમને કરીએ તો આપણુ નામ વરદો જેતો ખંડ, નદી તો આપણા જીવનને ધિક્કાર છે

૫૭ી એ મામતમઘજી પોતાને ઉનાગે મયા, અને એ વરદો-જેતાએ પાદશાદને વત મરી, જે “નાહેન” આ સામતમઘ બીઓના અમને જાગના વચન કથા તે વન્તે તે મામતમઘને દીકરી ૧ વગમ ૧૪ ની છે ત મદારપવાગી પાદશાદ સાદેમને નાચક છે તે વાસ્તે આપ માદેમની એ માથે માદી થાય તો અમારી માગ ઉતરે.”

૫૮ી પાદશાદ પોતાના મુગતોને કહ્યું જે, “જે વખત એ મામતમઘ એગીમા આવે તે વખત તમે તેની દીકરીનુ માગણુ અમાગ વાસ્તે કરો” એટલે મુગતોએ કહ્યું જે “મામતમઘ મેવામનો મહેનારો છે તે અમારુ કહ્યુ એમ તુરત માનમે નહી અને અમાગથી એવુ એને કહવારો નહી જ્યારે મામતમઘ આવે ત્યારે એ વનયાદ મંગે, એવે અમે કદીશુ

૫૯ી તેમ વખત મામતમઘજી કનેરીમા આવ્યા ત્યારે મુગતોએ તે વાત યાદ કરી આપી એટલે પાદશાદે કહ્યું જે “મામતમઘજી તમારે કયા ફગન હે?” ત્યારે સામતમઘજીએ કહ્યું જે, “નાહેન” અમારે મેટો ૧ તથા બેગી ૧ છે” ત્યારે પાદશાદે કહ્યું જે, “એ મેગી કીનને મગસકી હે” ત્યારે સામતમઘજીએ કહ્યું જે “નાહેન” મેગી ૭ વગમની છે” ત્યારે પાદશાદે કહ્યું જે “તુમ રજપૂત લોક બેગીક મોન બદી કરો

હાયકું માદી કરતે હો !” ત્યારે સામંતમંધજીએ કહ્યું જે “માહેન ! અમારે દીકરીના લગ્ન કરતા ૨૦૦૦ રૂપિયા અથવા ૩૦૦૦ રૂપિયાનું ખરચ થાય, માટે તે રૂપિયા તુરત ક્યાથી કાઢીએ ? તથા ન્હાનપણમાંથી પરણારીએ અને પંજી તુરત મરી જાય તો એટલા રૂપિયા ફોગટ જાય, એટલા સાર મોટી કરીને પરણાવીએ છીએ.” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે “અરુણ સામંતમંધ ! તુમારી બેટીકી માદી પાદશાહકી ગાદીસે કરો.” ત્યારે સામંતસંધ કહે જે, “ ઠીક કહો છો, સાહેબ ! અમે પણ જાણીએ છીએ કે ધણા હિન્દુ ગજની દીકરીઓ પાદશાહના દરબારમાં છે આ કચોડના દરકોગની દીકરી તથા ઇંડોના ગજની તથા નેધપુરના રાજની દીકરીઓ પાદશાહને ઘેર છે તે વાગ્તે આપણી દીકરી પણ એક હોય તો માઠ એમ અમે, જાણીએ છીએ. પણ આ અમારી દીકરી તો દહજ નાની છે તથા રૂપે રંગે પાદશાહ લાયક એ દીકરી નથી અમાગ લાઈમિતિમમા એની કન્યા પાદશાહ લાયક હશે તો સગપણ કરીશું.” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે, “અરુણ ! જેસી હોય એસી તુમાગે બેટીકી માદી કરો ” પંજી સામંતસંધજીએ ઘણુ ઘણુ કહ્યું જે “ અમારી દીકરી મોટી થવા દો, પંજી માદી કરીશું ” પણ પાદશાહે ઘણો આગ્રહ કરી દા કહેવગમી.

પંજી સામંતમંધ ઉઠીને ઉતારે ગયા એટલે પાદશાહે વગદા જેતાને કહ્યું જે “ તમે કહેતા હતા કે મામનગંધ સાદીની હા કહેશે નહીં, પણ જુઓ હા કહેવરાવી ખરી ” એટલે વગ્તે જેતે કહ્યું જે “હા તો કહી, પણ ગજવડામા વસત વરાવવાનો આય છે ને માટે કાઈ કપડા તથા દાગીના વસતમાં આપો તે લઈ જાય, ત્યારે વાત ખરી.”

પંજી એક દિવસ મામનસંધજી કચેરીમા આવ્યા ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે “મામનમંધ ! તુમારી બેટીકે વાગ્તે વમત લે જાઓ.” ત્યારે સામંતમંધ કહે “હા સાહેબ ! અમે અમારે જામ જઈશું ત્યારે વસંત વધ જઈશું.” ત્યારે પાદશાહ કહે “ના અજીને અમી વમત તુમારા મુકામ પર લે જાઓ”

પછી વમત લીધુ પછી પાદગાહે કહ્યું જે “દેવો વગ્દા
જેતા! તુમ મહેના થા જે વમત નવી જે, મો લીધા ડ નહો!”
ત્યારે વરહે જેને કહ્યું જે “વમત તો લીધુ પણ લગન કરશે
નહોં તે વાત જરૂર છે”

પછી પાદશાહે સામતમધજને કહ્યું જે “હવે વમ લો” ત્યારે
સામતસધજએ કહ્યું જે “હું તો સાહેબ! અમ્મીઆ ૧૦ મહિના
થયા ગયો છું તે માટે મારે ગામ જઈને મારી પેલશની ઉપજ
નીપજ મલાગીને લગનનો સામાન ભેગો મૂકવા વગમ ૧ આજે
ધરો અને પાદગાદ સાહેબ મારે જે પગથવા આવે તેવું ખૂબ
ઉપાડવાનું મા ગણુ લાન નથી તે માટે મધ સખુ ગમો”
પછી પાદશાહે કહ્યું જે “તમારે નાહ જોડે તેવું અહીં આથી નહ
જાઓ પણ લાન લઈ દરાવો ત્યારે સામતમધજ કહે ‘તમારું નાહ
લઈને અમે લઈ મ્મીએ ત્યારે અમાગી આમડ જગતમા વધે નહી’”
પછી પાદશાહે આગ્રહ કરીને નાણાના ઉદ લરીને ખીઓવ
પહોચ્યા યા

પછી સામતસધજએ એ નાણા વડે ખીઓન ગામનો મિલ્લા
ખનાઓ મેલા ખનાવ્યા તથા દાડમોગી લખાનો સામાન ભેગો
કર્યો તથા શીરબધી લોડ ભેગો યા પછી અમદાવાદ પાંચાડને
કઢાવી મોખ્લુ જે પરણવા માર પધાગ્ગને

હવે ખીઓલથી આશરે ગાઉ ૧૪ ઉપર એક પરાડ જેવી
લયકર જગ્યા છે તેમા ઘોડી પાવળી એવે નામે દેકાણુ છે, ત્યા
એ સામતસધે મોટો મહેન કરાવ્યો તથા ભોયર મોટું મરાળુ
તે એટલા માર મને ખીઓલથી નાસવું તો અહીં આવવું એ
દેખાશે આજ પણ એ મહેન તથા ભોયર છે તેમા લોખ મહે
છે કે ધન ધણુ લઈ છે પણ ભમરાના ભયથી માહે કાઈ
પેસી શકવું નથી ત્યાથી આશરે ગાઉ ઉપર મદારેશ્વર મહાદેવ

છે તેને લોકો કહે છે કે પાંડવની વારીના છે. તથા ત્યાંથી સાત ગાઉ ઉપર આશરે ઉંટદીઆ મહાદેવની જગ્યા છે તે પાંડવના અમાલિની છે એમ લોકો કહે છે.

પછી પાદશાહ પોતાની ફોજ લઈને પરણવા સાર ખીઓલ નજીક આગ્યા અને ગામથી બે ગાઉ ઉપર મુકામ કર્યો. પછી સામનસંધ્યએ પોતાના ભાઈ તથા ભત્રીજાને પાદશાહ અને મોકલી પૂછાવ્યું જે “માહેબ ! મુમત્તમાનની નકા પડશે કે હિન્દુની ચાલ પ્રમાણે વિવાહ કરીશું ?” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે નકા તો મથી વાર પડ્યા છીએ. પણ હિન્દુના પરણેતર જોયા નથી તે માટે હિન્દુની રીતે પરણીશું.” પછી તેમણે કહ્યું જે “આજ પાદશાહ સાહેબ અમારે વેગ પરણવા પધાર્યા છે તે માર અમે સારી તરફથી વિવાહ કરીશું, કેટલુંક દારખાતુ ઉઘાડીશું, તથા ગણાસ ગણાડીશું તથા અમારો હિન્દુનો ચાલ છે જે જનવાળાની મરકરી કરવી, મીઠું છાદવું તથા કાઠ કાકરીચાળો કરે તે માટે તમારી ફોજવાળા એવું સાચે નહી અને કંઈકે ઉપર ધા કરે. તો વિવાહમાથી તો મોટી લગાઈ પેદા થાય. તે માટે સરવેને મમળવજો ? ખીઓલના માણસ કાઠ હરકત કરે તો તેની સાથે ટ ટો કરવો નહી.”

પછી પાદશાહે પોતાની ફોજવાળા સરવેને કહ્યું કે “ખબરદાર ! કાઠ પાદશાહના ટુકમ વિના કોઈ સાથે ટ ટો કરશે નહીં.” પછી તે સામનસંધ્યના ભાઈએ કહ્યું જે, “માહેબ ! આટલી તમારી ફોજ ઉભી ગ્રહે એટલી જગ્યા ખીઓલના પાધગમા પણ નથી. માટે પ્રથમ મોટા મોટા ઉમરાવ પટાવને મોકલવા, પછી તમારે પધારવું, પછી ફોજ આવે એવી રીતે કવું.” એમ કહીને તે ગામમાં આગ્યા.

પછી પાદશાહે પોતાના ઉમરાવ પટાવને જોટલા હતા તેટલાને આગળ કર્યા. તે પગવાડે પોતાની સ્વારી રાખી, તેની પછવાડે ફોજ ગખી. એમ ખીઓલ નજીક આગ્યા તે વખતે ખીઓલમાં ૫૦૦૦ રજપૂત બેળા થયા હતા. તે સર્વે બંદુકમાં ગોળીઓ ભરીને

તેથી ઉમા હતા તેણે ગામનો દરવાજો મધ્ય કરીને ગઢ ઉપરથી તામેંગે છોડ્યો તેથી પાદશાહના ષ્ટનાએક માણસ મરી ગયા પણ પાદશાહે જાણ્યું કે એ તો દિલ્લુ થોડે ખુશીનું દાડખાનું છોડે છે પણ પત્રી વણા માણસ મરેલા જોઈને જાણ્યું જે આ તો દગાનાજી છે પત્રી દિવસ ૭ નુવી ત્યા નામ આવી અને વણા માગ લાગ્યાથી મામતમધે પોનાનો કપીંગો ઘોડી પવડીએ પોહોવાડ્યો પત્રી પોને પણ નાહારીને ઘોડી પાવડીએ ગયા અને પાદશાહની ફાજે બીઓન લૂટી પછી ત્યા મામ ૩ મુધી પાદશાહ બીઓન પામે પડાન કરી ગયા અને મેઈને વાવ પડાવ વાગ્યો દુગે તેની ત્યા રી તથા નડવાનો આમાન મલોડ બેંગો વર્ગો

પત્રી પાદશાહ બીજી ફાજ નહીંક મેઈનીને ઘોડી પાવડીએ વળવા માગ ગયા ત્યા દલીએક ઝાટી કપાવીને મેજ ચનાવી અને ત્યા મામતમ ૪૭ માથે મામ ૨ મુધી મોગી વળઈ ચનાવી ત્યા તોડે મેડે છે ૨ મામતમધજી મોનાશપાની ગોગાઓથી પાદશાહ માથે લડ્યો, અને અતે મામતમધ ત્યાથી નાશીને માગવાડમા કુવાનો પાહાડ છે ત્યા ગયો

ત્યા નામ એણે એ દીકરીને ઇંગના ગમને પગલાની, અને એ મામતસધના મામ ૩૫૦ પાદશાહે મામત કર્યા પત્રી મામતસધે ૧૨ ૧૨ નસ મુધી માગવડ મુધુ અને પાદશાહને વણી ઘણી દગકન કરી

પત્રી પાદશાહે બાજારી આપીને તારીને કર્યું જે, “તમારો દટો પાગ પાડીએ” ત્યારે મામતમજે કર્યું જે “માન ૩૫૦ મામ પાગ આપો તો દટો પાગ પડે

પત્રી પાદશાહે દહગામ ૫ મળાના ૮૪ મામનો વાટો એ મામતસધને આપીને કહ્યો પાગ પાડો પત્રી મામતમધ બીઓડમા આપીને જ અને અજ પગ નેના વચના બીઓના નગપન છે તેને વાટો દેગામના ગામે કયા કયા છે

પછી એ વરદા જેતાની બહેન લાલા મુજરી ગઈ. તેને લોક કહે છે કે બિનું દૂધ પીતાં આંતરડાં લાગ્યા તેથી મરી ગઈ. તેના ઘણા સ્નેહથી તથા રૂપરંગથી પાદશાહ દીવાના જેવા થયા અને પોતાના દીવાનોને દેશાવરમાં એવી દિન્દુની કન્યા શોધવા માર મોકલ્યા.

દીવાનોને ઘણા ઘણા મુલકમા દિન્દુ તથા મુસલમાનમાં કોઈ કન્યા લાલના જેવી રૂપાળી જેવામા આવી નહી. પછી તે પાછા અમદાવાદમાં આવ્યા અને કહ્યું જે, એવી રૂપાળી કન્યા તો કંઈ મુલકમા નથી. પછી તો પાદશાહ ઘણા દીવાના થયા અને કોઈ દિવસ કચેરી પણ કરે નહીં તથા ઉદાસ રહે. પછી દીવાનોએ વિચાર્યું જે લાલા જેવી કન્યા બીજી મળશે ત્યારે જ પાદશાહનું દિલ ટેકાણે આવશે.

પછી પડ્યો (શોધ) કરનાર આઠાણુને ફરીથી કોઈ રૂપાળી કન્યાની તલાશ કરવાને મોકલ્યો. તે આઠાણુ ઘણા દેશાવર ફરતો ફરતો ચડોતરમા માતર ગામમા આવ્યો. ત્યાંના રાજા જાતે સિસોદીઆ ઉદેપુરના રાજાના લાઇ શાખે રાવલ નામે સતરચાલજી, તેને ઘેર ૬૬ ગામ હતા. તેની દીકરી રાણીઆ નામે હતા તથા તેના દીકરા ૨ લાણુજી તથા ભોજજી હતા. તે દીકરી રૂપરંગે ઘણી સારી હતી. તેને જોઈને આઠાણુ ધણો ખુશી થયો અને મળ્યું જે આની વધામણી લઈને હું જઈશ તો મને શીરપાવ મળશે. પછી તે પાદશાહના દીવાનો પાસે આવીને એ આઠાણુે કહ્યું જે લાલાના જેવી રૂપરંગવાળી કન્યાની ખમ્મ હું લાવ્યો છું. પછી તે દીવાને એ આઠાણુને શીરપાવ આપીને પૂછ્યું ત્યારે આઠાણુે કહ્યું જે ચડોતરમા માતર ગામમા રાવલ સતરચાલજી રાજા છે, તેની દીકરી માહા રૂપવાળી છે. એવી બીજી કોઈ રાજાની દીકરી નથી.

પછી તે દીવાનોએ સતરચાલજીને અમદાવાદ તેડાવ્યો, અને ઘણું સન્માન કરીને કહ્યું જે “હે સતરચાલજી તમારી દીકરીની પાદમ્મહતી ગાદી સાથે સાદી કરો.” ત્યારે સતરચાલજીએ કહ્યું જે

“અમે હિન્દુ, અમારી દીકરીની સાદી અહીં યાવ નહીં.” ત્યારે દીવાનોએ કહ્યું જે “ધણા હિન્દુ રાગની દીકરીઓ પાદશાદના દરબારમાં છે.” ત્યારે સતરશાલજીએ કહ્યું જે “એ હિન્દુ રાગ ખીમ અને અમે ખીમ.” પછી દીવાનોએ કહ્યું જે “રાજ્યી કરો તો દીક છે, નહીં તો અમે જખરજસ્તીથી પણ કરાવીશું.”

પછી સતરશાલજીએ એ વાત નાકખૂંટ કર્યાથી દીવાનોએ તેમને ક્રોધ કર્યા. પછી તેની સ્ત્રીએ વિચાર કર્યો જે, “આ એક દીકરી મરી ગઈ એમજ જાણીશું પણ દાકોરના જીવનો જયાવ તથા આપણા ગરાસનો ખચાવ આ સમે કરવો,”

એમ વિચારીને એ બાઈને ત્યાં જોલાવ્યાં. એ બાઈ શણગાર ધરીને જે વખત પાદશાદ પાસે ગઈ તેજ વખત તેનું રૂપરંગ જોઈને પાદશાદ વિસ્મય થઈને જોત્યા જે “ઓ લાક્ષાં આઈ.” ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું જે “વે લાક્ષાં તો વે ગઈ, હું ઓ લાક્ષાં નહીં.”

પછી પાદશાદનો જીવ ડેકાણે આવ્યો. ખીજે દિવસ કચેરી કરી. પછી પાદશાદે ખુશી થઈને સતરશાલની બેઠીઓ તોડાવીને કચેરીમાં જોડાવીને શીરપાવ આવ્યો. તે વખત સતરશાલજીએ વિચાર્યું, “મેં ક્રોધ્યાનું તો જોગવું, પણ મારે મુસલમાનોને દીકરી આપવી પડી નહીં તે જાદુ માઈ થયું.”

પછી તે પોતાને ગામ ગયા. જઈને જે વખત જન્મવા જોઈ તે વખત જોત્યા જે “રાણીજાને જન્મવા જોલાવો.” ત્યારે રાણીએ આઘાં જઈને પાછા આવીને કહ્યું જે “રાણીજા તો રમતમા જોઈ છે તે હિતાં નથી.” ત્યારે સતરશાલજીએ ધણે દડ લીધો જે રાણીજા આવશે ત્યારેજ અમે જન્મવા બેસીશું. ત્યારે રાણી જોત્યા જે, “દાકોર! રાણીજાને તો અમદાવાદ પાદશાદના દરબારમાં જોલાવ્યા ત્યારે તમારું જમીંખાનું છૂટ્યું. તે સામજીને સતરશાલજીના પેટમાં ફાગ પડી, અને જોત્યા જે “હું ત્યાં મરી ગયાં

હોત ત્યારે શું થાત? પણ મારી દીકરી મુસલમાનને ઘેર દેવાય નહીં. અમે જિંદેપુરના ભાઈ છીએ. અમે નકલંકી કહેવાઈએ છીએ. અમારે માથે આપું કલંક કોઈક દિવસ આવ્યું નથી તે તને ધિક્કાર છે કે મને કલંક બેસાડ્યું.” તો રાણીએ કહ્યું જે “ તમારા જીવને બેખમ થાત તેથી એ દીકરી જ મરી ગઈ એમ જાણીશું.”

પછી રજપૂતે ઉઠીને તુરત તલવાર હાથમા લીધી. તે વખત ગણીએ કોં બાથ લેરી. ત્યારે સતરસાવજીએ ગણીને જમીન પર પછાટીને તલવાર ઉઘાડી કરીને તેના તેમ પોતાના પેટ નાખીને મરી ગયા. તેનું ખરચપાણી ચારી રીને તેના દીકરા જોજીએ ક્યું. પછી તે માતરનું રાજ પણ તે ભાઈઓએ ચલાવ્યું.

તે વાત મરવે અમદાવાદમા જાહેર ચવાથી પાદશાહ તો મુસલમાન હતા તેથી તેમને તો આન કર્યું પડે નહીં પણ રાણીબાએ બાપનું રનાન ક્યું અને તેની મરવાની હકીકત માલખાને બાઈ થણા દિલગીર ચલા. એ ગણીબાનું મન ઉઘસ દેખીને પાદશાહે તેને સાફ મનાવવા કહ્યું જે “ તમારે હિંદુ લોકમા કોઈ રાજ મરી જમ ત્યારે તેના દીકરા પાટ એમે તે વખતે તેનો સારો સગો હોય તે શું કરે?” ત્યારે ગણીબાએ કહ્યું જે, “ સારો સગો કરમી હોય તો શિરપાવ આપીને શોક મૂકાવે.” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે “ આપણે તમારા એ ભાઈને અહીં તેડાવીને ગિરપાવ આપીને શોક ઓડાવીએ.”

એમ કહીને પાદશાહે તે બે ભાઈને તેડાવ્યા. તે અમદાવાદમા આવ્યા. પોતાની મેદીએ ઉતારો કર્યો. પાદશાહે ધામ દાણા વિગેરે સામાન ત્યાં પોચાડ્યો. પછી પાદશાહે એ ભાઈને ક્યું: “ તમારા ભાઈ આવ્યા છે તેને શિરપાવ આજ આપીશું.” તે વખતે બાઈએ કહ્યું જે કોના ભાઈ? અને કોની પેન? મારે ને એને લેવાદેવા નહીં.” ત્યારે પાદશાહ કહે “ કેમ એ તમારા ભાઈ નહીં?” એટલે બાઈએ કહ્યું જે “ હું મુસલમાન મઠ અને એ હિંદુ

“અમે હિન્દુ, અમાગી દીકરીની માતો બંદી થાય નહીં.” ત્યારે દીવાનોએ કહ્યું જે “ઘણા હિન્દુ ગામની દીકરીઓ પાદશાહના દગબારમા છે” ત્યારે મતગ્યાનજીએ કહ્યું જે “એ હિન્દુ ગામ ખીજ અને અમે ખીજ” પછી દીવાનોએ કહ્યું જે “ગણથી કરો તો હી છે, નહીં તો અમે જખગજસ્તીથી પણ કમીશું”

પછી સતગનાવજીએ એ વાત નાખખન કર્યાથી દીવાનોએ તેમને ૫૦ કર્યા પછી તેની સ્ત્રીએ વિચાર કર્યો જે, “આ એક દીકરી મરી ગઈ એમજ જાણીશું પણ તમિંગના ડ્યનો જાયવ તથા આપણા ગગમનો મથાવ આ મમે કવો,”

એન વિચારીને એ માદને ત્યા પોનાન્યા એ બાધ શણગાર ધરીને જે વખત પાદનાહ પામે મર્જ તેજ વખત તેનું રૂપરંગ જોધને પાદનાહ વિગમય થઈને મોત્યા જે “ઓ નાના આધ” ત્યારે તે માધમે કહ્યું જે ‘વે નાના તો વે ગઈ, હું ઓ નાના નહીં’

પછી પા શાહનો જીવ કેમણે બાન્ધો ખીજે દિવસ કચેરી કરી પછી પાદનાહે ખુશી થઈને મતગ્યાનની મેદીઓ તોડાવીને કચેરીમા મોજરીને શીંગપાવ બાન્ધ્યા તે વખત મતગ્યાનજીએ વિચાર્યું, “મે કેમખાનુ તા ભોગ યુ પણ મારે મુમનમાનોને દીકરી બાપવી પડી નહીં તે બદ માં મયુ

પછી તે પોતાને ગામ મથા જઈને જે વખત જમના પોતા તે વખત જોત્યા જે ‘ગણીમાને જમવા બોલાવો’ ત્યારે ગણીએ આધા જઈને પાજ આવીને કહ્યું જે ‘ગણીમા તો જમનમા જોડા છે તે ઉઘા નથી’ ત્યારે મતગ્યાનજીએ ઘણો દહ લીધો જે ગણીમા આવશે ત્યારેજ અમે જમવા બેસીશું ત્યારે ગણી પોત્યા જે, “તકોર’ ગણીમાને તો અમદાવાદ પાદનાહના દગબારમા જોનાન્યા ત્યારે તમારે બધીખાનુ છૂટયુ તે સાબળીને સતગ શાનજીના પેરમા કામ પડી અને જોત્યા જે ‘હું ત્યા મરી ગયો’

તેના ત્યારે શું થાત? પણ મારી દીકરી મુશ્કેલીમાં ને ઘેર
દેવાય નહીં અને બિદેપુરના ભાઈ છીએ. અને નકલકી કહેવાઈએ
છીએ અમારે માથે આવુ કવક કાઢક દિવસ આવ્યુ નથી તે તને
ધિકકાર છે કે મને કવક બેગાડ્યુ” તો રાણીએ કહ્યું જે “ તમાગ
જીવને જોખમ થાત તેથી એ દીકરી જ મરી ગઈ એમ જાણીશું.”

પછી ગજપતે ઉઘિને તુલત તવવાગ હાથમા લીધી. તે વખત
ગણીએ કહે બાથ ભરી ત્યારે સતરગાવડએ ગણીને જમીન પર
પછાડીને તનવાગ ઉવાડી કરીને તેના તેમ પોનાના પેટ નાખીને મરી
ગયા તેનુ ખગચપાણી મારી રીને તેના દીકરા બોળજીએ કહ્યું.
પછી તે ખાતગનુ ગજ પણ તે ભાઈઓએ ચનાવ્યુ

તે વાત મગે અમદાવાદમા જાહેર થનાથી પાદશાહ તો મુસલ-
માન હતા તેથી તેમને તો ગ્નાન કરવુ પડે નહીં પણ ગણીમાએ
ખાપનુ સ્નાન કર્યું અને તેની મરવાની હમીકત સાબળીને બાધ
ધણા દિનગીર થયા એ રાણીમાનુ મન ઉદાસ દેખીને પાદશાહે તેને
સાફ મનાવવા કહ્યું જે “ તમારે હિન્દુ લોકમા નેઈ ગમત મરી જાય
ત્યારે તેના દીકરા પાદ મેએ તે નખતે તેનો સારો સગો હોય તે શું
કરે?” ત્યારે ગણીમાએ કહ્યું જે, “ સારો સગો કગમી હોય તો
શિરપાન આપીને શોક મૂકાવે” ત્યારે પાદશાહે કહ્યું જે “આપણે
તમારા મે ભાઈને અહીં તેડાનીને ગિરપાવ આપીને શોક હોડાનીએ.”

એમ કહીને પાદશાહે તે બે ભાઈને તેડાન્યા તે અમદાવાદમા
આવ્યા પોતાની મેડીએ ઉતારા કર્યો પાદશાહે વાસ દાણા વિગેરે
સામાન ત્યાં પોચાડ્યો. પછી પાદશાહે એ જાણને કહ્યું “ તમાગ
ભાઈ આવ્યા છે તેને શિપાવ આજ આપીશું” તે વખતે
બાઈએ કહ્યું જે મના ભાઈ? અને મની તેન? મારે ને એને
લેવાદેવા નહીં” ત્યારે પાદશાહ કહે “ એ એ તમાગ ભાઈ નહીં?”
એટલે માર્છએ કહ્યું જે “ હું મુસલમાન થઈ અને એ દિલ્લ

માટે અમારે જમવા વહેવા નદી ને મારા હાથનું પાણી પણ
પીગે નહીં તે માટે એ ભાઈ શેના ? અને હું એન શેની ?' પછી પાદ-
શાહે કહ્યું જે "ત્યારે આજ તમારી કરેન ઝોઈ એમને જમાડવી '
તે સાંભળીને બાઈએ નિઃશ્વાસુ જે મેં તો હીન જુ હવું, પણ આ તો
જનકુ પડ્યું

પછી પાદશાહે તે મેં ભાઈઓને બોનાવ્યા ને શિરપાવ
લેવાની ઉમેશ્વી પાદશાહના ૬ માન્ના આવીને પોતાની બહેનના
મનમાં મેંય તતા, તે વખત એમનું જાણીને ભાઈએ કહ્યું જે
" ધિખાર છે તમને કે ભાઈઓને જે અને અહીં મુમનમાનો છે
આરી તે આર સનસાલજી પેઠ નાખીને મરી ગયા અને તેના દીકરા
તમે અહિં વડનાવા સાર આન્યા છો અને શિ પાનની ઉમેદ રાખો છો ?'

એલું ૧૨ વરસ સુધી આસુનું, તથા ઘણી ઘણી લઘઈ ઘઈ અને કેટલાક રજપૂતો સાથા લડીને મૂઆ. તેમનાં ગામ રાજપીપલા, આપાનેર પાસે છે. તેની પછાડે આશરે ૩૫૦ ગામ છે.

રાજપીપલાનો રાજા ઠાકોર દરિસંઘજી ગોહેલ હતા. તેના દરબારમાં એક સમયે મોતી સારાં નજરાણામાં આવ્યાં હતાં. તેનો દાર કરીને રાણીને આપ્યો. તે વખતે કહ્યું હતું જે આ મોતીમાં પાણી છે, પછી જે વખતે પાદશાહ સાથે લઘઈ ઘઈ અને નાસવું પડ્યું. ત્યાં જંગલમાં રાજા તરસ્યો થયો તે વખતે રાણીએ કહ્યું જે તમે કહેતા હતા જે આ મોતીમાં પાણી છે.

કવિત્ત (એકત્રીસું)

સાગકા મુલતાન આર, કે પચ્ચોજ ખેંતાળ ॥
 શેખના સાંઠાનો ભાર, મરા નિદલાની હે ॥
 મરિ રજપૂત શરે, માહાપૂરે રેવાહુરે ॥
 આસપાસ લયો ધૂર લાલ રંગ પાની હેં ॥
 મુલતાન તેરે તાસ, પીટુનમે છોલે પરે ॥
 કંઈ મુલખાની લાગી, બોમી એકી રાની હે ॥
 તોર તોર દાર અપછરા લે, નિચોવે મુખ ॥
 ઘુમ બે કહાંત કય, મુગતા મેં પાની હેં ॥ ૧ ॥

કવિત્ત

ધીર છોડી ચાલો રાજા, ચીર જોડા રાનીકો ॥ ૨ ॥

x x x x x

પછી એ રાજપીપલાનો રાજા નાચીને જાલમા ગયો. એ વિખ્યા-
 ચલના પાદશાહ છે. ત્યાં છાપરા બાધીને રજા. ત્યાં કોઈ કપીશ્વર
 એવી વખતમા જામવા ગયો તેને રાજાએ દારી આપ્યો. તે દરિ-
 સંઘના ભાઈ રાજા રાયસજી આપ્યો.

૧. મૂળમાં આ દરિસ આટલેથી જ અધૂર છે.

દુહો-ગયા સંજન જ્યઓ, જગન રોપત સાય

જે વેગ અગન મધના, મો ગજબધ કીન્ના ॥ ૧ ॥

પડી તેણે જાગૃદુ બોગરીને પાશાદ પામેથી પેતાને ગગન
નગ્ન ૧૨ ને આનરે લીધો તેના વજના આજ મુધી ત્યાં ગજ
કર છે

ઉપર કહેવા ગયમધનો પેદરે,

‘થગ દીડા જળ પગ તાગ ॥ મેના પાતક પેશાદુ

ભલિદારી દેશકુ મહા રાજામધ નરેશ ॥ ૨ ॥

પડી નેટયા રજપૂતો વટલાણા તેટવાની નાન એક બધાણી
છે, તેણે નામ મોલેમનામ કહેવાય છે પણ આજ મુધી તે દિન્દુનો
ધર્મ ગાએક ગાળે છે, પણ તેની નાતગા મરે તેને જડ દાટે છે,
તથા તેની ગાયલીઓ પણ દિન્દુસ્થાની વેશ ગાળે છે, પણ તે નાન
મુમવમાન જણાય છે અને તેની મોઝની ચાખો ગ્હી છે, તથા તેના
વડીવચા ભાદ તેની વચાવલી વાગે છે અને વિવાદમા કન્યો પડે
છે, પણ દિન્દુની રીત થોડી ગાળે છે

વડોદરાના એક દિવસ જાત્રાના સાર ગયા. તેને અન ખાવા પણ આપ્યું નહીં, તથા કંઈ દાન પણ આપ્યું નહીં. એટલે બારોડે તેની નિંદાનું કવિત્ત કહ્યું —

અથા મેવ બાધી પરાં મેઆ લગ આરીઓ,
કવિ વે કુવા પામે નહો રજક વેવા,
લગવનસ પ તણા દરનારમા ભાઈઓ,
જૂખ ને કુખ દો થયા મેવા. ૧

કુંવર કાકા તણો તેણુ માફું કહે,
તેણે ખાવા તણો ધણો જ ત્રોડો,
રાણીયા રાદણા રૂવે સૌ રાજમા,
મેડીએ બારીઓ રૂવે મોટી ૨

સાત વાતે કરી વનાવીઓ વાણીઓ,
શીદને નકારી જૂપ રોવો,
માડવે જાઓ દરી નવેનિધ મેવશે,
જ્યાદા જિતસ વ જલધાર જેવો. ૩

એટલે એ બારોડને જીતસ ઘે સારી પેડે કાઈ આપ્યું હશે તેથી તેની તારીફ કરી

એ બાવન ગામેના રજપૂતોને વટયાળ્યા, પણ તેમા કેટલાએક ભાઈઓ વટલાયા નથી, અને આજ પણ એ ગામેમા તેના વંશના રજપૂત ક્યાઈક છે, અને ક્યાઈક નથી. એમ ઉચવપાચવ હાથ તો થઈ ગયું છે.